ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν Πανεπιστήμιον Αθηνών
ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΟ 1837

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

Θέμα: «Η Ζωή και το Έργο του Γιάννη Χατζίνη (1900-1975)-Ένα σχέδιο προγράμματος λογοτεχνικής εκπαίδευσης στο Χατζίνειο Ίδρυμα».

Συγγραφέας: Αγγελική Αθανασακοπούλου

Α.Μ.: 793

Επιτροπή Παρακολούθησης

Επιβλέπουσα: Καθηγήτρια Γεωργία Καλογήρου. Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης Ε.Κ.Π.Α.

Μέλη: Καθηγήτρια Βασιλική Πάτσιου. Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης Ε.Κ.Π.Α.

Καθηγητής Κωνσταντίνος Μαλαφάντης. Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης Ε.Κ.Π.Α.

ΑΘΗΝΑ 2020

Εθνικόν και Καποδιστριακόν Πανεπιστήμιον Αθηνών

Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης

Διδακτορική Διατριβή υπό την Αγγελική Αθανασακοπούλου

Η Ζωή και το Έργο του Γιάννη Χατζίνη (1899-1975)-Ένα σχέδιο προγράμματος λογοτεχνικής εκπαίδευσης στο Χατζίνειο Ίδρυμα

Επιτροπή Παρακολούθησης

Επιβλέπουσα: Καθηγήτρια Γεωργία Καλογήρου. Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης Ε.Κ.Π.Α.

Μέλη: Καθηγήτρια Βασιλική Πάτσιου. Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης Ε.Κ.Π.Α.

Καθηγητής Κωνσταντίνος Μαλαφάντης. Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης Ε.Κ.Π.Α.

ΑΘΗΝΑ 2020

Σημείωμα Συγγραφέα

Η συγγραφέας Αγγελική Αθανασακοπούλου βεβαιώνει ότι το περιεχόμενο της παρούσας διδακτορικής διατριβής είναι αποτέλεσμα προσωπικής εργασίας και ότι έχει γίνει η κατάλληλη αναφορά στην εργασία τρίτων – όπου κάτι τέτοιο ήταν απαραίτητο – σύμφωνα με τους κανόνες της ακαδημαϊκής δεοντολογίας.

«Η έγκρισις της διδακτορικής διατριβής υπό του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης του Ε.Κ.Π.Α. δεν υποδηλοί αποδοχήν των γνωμών του συγγραφέως» (Ν. 5343/32, Άρθρο 202).

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ……....VIII

ABSTRACT…….X

ΠΡΟΛΟΓΟΣ…….XII

ΕΙΣΑΓΩΓΗ 1

ΜΕΡΟΣ 1

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^{Ο}

Η γέννηση, τα παιδικά και τα νεανικά χρόνια του Γιάννη Χατζίνη

1.1. Το κοινωνικό και το πολιτικό κλίμα της Σάμου, γενέτειρας του Γιάννη Χατζίνη **12**

1.2. Η γέννηση του Γιάννη Χατζίνη **14**

1.3. Τα παιδικά χρόνια και οι σπουδές του Γιάννη Χατζίνη **19**

1.4. Η νεανική περίοδος του Γιάννη Χατζίνη **21**

1.5. Η ζωή του Γιάννη Χατζίνη στη Σμύρνη **22**

1.6. Ο Γιάννης Χατζίνης και η Μικρασιατική Καταστροφή **26**

1.7. Συμπεράσματα κεφαλαίου **28**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^{Ο}

Επαγγελματική σταδιοδρομία – Ώριμη περίοδος της ζωής του Γιάννη Χατζίνη

2.1. Ο διορισμός του Γιάννη Χατζίνη στον οικονομικό κλάδο **30**

2.2. Η πρώτη περίοδος της δημοσιοϋπαλληλικής του ζωής **32**

2.3. Ο Γιάννης Χατζίνης στο Αργυρόκαστρο κατά τον Ελληνοϊταλικό πόλεμο..... **33**

2.4. Η αντιστασιακή δράση του Γιάννη Χατζίνη την περίοδο της Κατοχής..... **42**

2.5. Θεματολογία και ταξινόμηση επιστολών της οικογένειας Χατζίνη (1943-47) **46**

2.6. Οι ανέκδοτες επιστολές του Γιάννη Χατζίνη από τους συγγενείς του το διάστημα από 9 Μαΐου 1944 έως 17 Ιουνίου 1947 ..... **55**

2.7. Ο Γιάννης Χατζίνης ως Διευθυντής Δημοσίου Ταμείου τη δεκαετία του 1950 **67**

2.8. Η ειδική αποστολή του Γιάννη Χατζίνη στην Αίγυπτο και η συνταξιοδότησή του **70**

2.9. Συμπεράσματα κεφαλαίου **71**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^{Ο}

Τα τελευταία χρόνια και ο θάνατος του Γιάννη Χατζίνη

3.1. Τα ταξίδια του Χατζίνη μετά τη συνταξιοδότησή του **76**

3.2. Μορφές πολιτισμικών καταγραφών των ταξιδιωτικών εντυπώσεων του Γιάννη Χατζίνη στο έργο του *Εμείς και οι Άλλοι* **81**

3.3. Οι πολιτικές εξελίξεις τη δεκαετία του 1960 στις ταξιδιωτικές εντυπώσεις του Γιάννη Χατζίνη στο έργο του *Εμείς και οι Άλλοι* **83**

3.4. Τομείς σύγκρισης χωρών επίσκεψης του Γιάννη Χατζίνη με την Ελλάδα **85**

3.5. Παρουσίαση των αποτελεσμάτων της ανάλυσης του περιεχομένου των ταξιδιωτικών εντυπώσεων του Γιάννη Χατζίνη **86**

3.6. Ο θάνατος του Γιάννη Χατζίνη **90**

3.6.1. Η κηδεία του Γιάννη Χατζίνη μέσα από τον Τύπο της εποχής **90**

3.6.2. Νεκρολογίες φίλων και συναδέλφων του Γιάννη Χατζίνη **94**

3.6.3. Παρουσίαση των αποτελεσμάτων της ανάλυσης του περιεχομένου των δημοσιευμάτων για τον θάνατο του Γιάννη Χατζίνη **99**

3.7. Συμπεράσματα κεφαλαίου **100**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^{Ο}

Η συμβολή του Γιάννη Χατζίνη σε πνευματικούς φορείς και συλλογικότητες

4.1. Ο Γιάννης Χατζίνης πρωταγωνιστής στον Πνευματικό Κύκλο Καλλιθέας **102**

4.2. Ο Γιάννης Χατζίνης ως μέλος της «Ομάδας των Δώδεκα» **104**

4.3. Ο Γιάννης Χατζίνης ως μέλος της Κοινότητας των Ευρωπαίων Συγγραφέων .. **107**

4.4. Ο Γιάννης Χατζίνης ως συνιδρυτής του Κέντρου Ελληνικών Σπουδών Αλεξάνδρειας **108**

4.5. Ο Γιάννης Χατζίνης μέλος της Εθνικής Εταιρείας των Ελλήνων Λογοτεχνών . **111**

4.6. Η συνεργασία του Γιάννη Χατζίνη με το Βασιλικό Εθνικό Ίδρυμα **117**

4.7. Ο Γιάννης Χατζίνης ως μέλος κρατικών επιτροπών και οργανισμών πολιτιστικού χαρακτήρα **118**

4.8. Ο Γιάννης Χατζίνης ως εκπρόσωπος του Καλλιτεχνικού Οργανισμού του Δήμου Καλλιθέας **119**

4.9. Η συμβολή των ομιλιών του Γιάννη Χατζίνη στο έργο πνευματικών φορέων της εποχής του **120**

4.10. Τα βραβεία του Γιάννη Χατζίνη **123**

4.11. Επίπεδα συμβολής του Γιάννη Χατζίνη σε φορείς και συλλογικότητες πνευματικού χαρακτήρα της εποχής του **127**

4.12. Συμπεράσματα κεφαλαίου **128**

ΜΕΡΟΣ ΙΙ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^{Ο}

Το πνευματικό κλίμα της εποχής του Γιάννη Χατζίνη στην Καλλιθέα

1.1. Οι πνευματικές προσωπικότητες της Καλλιθέας **134**

1.2. Η Καλλιθέα την περίοδο του Μεσοπολέμου **137**

1.3. Ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος και η Αντίσταση στην Καλλιθέα **149**

1.4. Η μεταπολεμική πνευματική ζωή στην Καλλιθέα **156**

1.4.1. Η μεταπολεμική δράση των πνευματικών ανθρώπων της Καλλιθέας..... **156**

1.4.2. Ο ρόλος των αιρετών της εποχής στην πνευματική ανάπτυξη της Καλλιθέας **158**

1.5. Η δράση του Γιάννη Χατζίνη στην Καλλιθέα **159**

1.6. Συμπεράσματα κεφαλαίου **161**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^{Ο}

Ο Γιάννης Χατζίνης και η Κριτική

2.1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις..... **164**

2.2 Οι τάσεις της Λογοτεχνικής Κριτικής κατά τον 20ό αιώνα **165**

2.3. Η Νεοελληνική Λογοτεχνική Κριτική **169**

2.4. Η κριτική του Γιάννη Χατζίνη στους: Κ. Παλαμά, Κ.Π Καβάφη, Ι.Ν. Γρυπάρη, Ν. Καζαντζάκη, Η. Βενέζη, Γ. Θεοτοκά και Μ. Καραγάτση **177**

2.4.1. Κωστής Παλαμάς..... **177**

2.4.2. Νίκος Καζαντζάκης **181**

2.4.3. Κ.Π. Καβάφης..... **187**

2.4.4. Ι.Ν. Γρυπάρης **188**

2.4.5. Μ. Καραγάτσης..... **190**

2.4.6. Γιώργος Θεοτοκάς **192**

2.4.7. Ηλίας Βενέζης..... **194**

2.5. Η αποτίμηση της προσφοράς του Γιάννη Χατζίνη στο πεδίο της Λογοτεχνικής Κριτικής από πνευματικούς ανθρώπους **196**

2.6. Οι θεατρικές κριτικές του Γιάννη Χατζίνη **199**

2.7. Συμπεράσματα κεφαλαίου **204**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^{Ο}

Γενική θεώρηση των αυτοτελών εκδόσεων του Γιάννη Χατζίνη

3.1. Εισαγωγή **209**

3.1.2. Οι αυτοτελείς εκδόσεις του Γιάννη Χατζίνη την περίοδο του Μεσοπολέμου **209**

3.1.3. Οι αυτοτελείς εκδόσεις του Γιάννη Χατζίνη την περίοδο της Κατοχής και του Εμφυλίου..... **214**

3.1.4. Οι αυτοτελείς εκδόσεις του Γιάννη Χατζίνη τη δεκαετία του 1950..... **215**

3.1.5. Οι αυτοτελείς εκδόσεις του Γιάννη Χατζίνη τη δεκαετία του 1960..... **217**

3.1.6. Οι αυτοτελείς εκδόσεις του Γιάννη Χατζίνη τη δεκαετία του 1970..... **224**

3.2. Παρουσίαση των αποτελεσμάτων της μελέτης των αυτοτελών εκδόσεων του Γιάννη Χατζίνη **229**

3.3. Συμπεράσματα κεφαλαίου **242**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^{Ο}

Ο κοινωνικός και ιδεολογικός κόσμος του Γιάννη Χατζίνη

4.1. Εισαγωγή **245**

4.1.1. Πολιτικά πρόσωπα στο έργο του Γιάννη Χατζίνη..... **245**

4.1.2. Ο ρόλος των τοπικών μνημείων..... **247**

4.1.3. Η τέχνη του κινηματογράφου **247**

4.1.4. Το ραδιόφωνο στη ζωή των ανθρώπων **248**

4.1.5. Η σχέση της Αμερικής με την Ευρώπη..... **248**

4.1.6. Η Ευρώπη και οι Έλληνες **251**

4.1.7. Η Τέχνη δεν είναι χρηστομάθεια **252**

4.1.8. Το πρόβλημα της ευτυχίας..... **253**

4.1.9. Ο γραπτός και προφορικός λόγος **254**

4.1.10. Η αξία της γλώσσας **255**

4.1.11. Νεοδημοτικισμός **255**

4.1.12. Η σχέση του Γιάννη Χατζίνη με τα βιβλία **256**

4.1.13. «Παιδιά προνομιούχα» **258**

4.1.14. Η θέση του συγγραφέα μέσα στον σημερινό κόσμο **258**

4.1.15. Το νόημα της πληρότητας **259**

4.1.16. Η λογοτεχνία στο πρώτο ήμισυ του 20ού αιώνα **259**

4.1.17. Ο ρόλος της Λογοτεχνικής Κριτικής **261**

4.1.18. Μοντερνισμός και παράδοση **262**

4.1.19. Ο ρόλος του πνεύματος και η πνευματική ευθύνη των δημιουργών στη σύγχρονη εποχή **263**

4.1.20. Το πρόβλημα της μοντέρνας ποίησης **264**

4.1.21. Η ισορροπία ως προϋπόθεση της πνευματικής δημιουργίας **265**

4.1.22. Το μυστικό του Αγιορείτικου μοναχισμού **265**

4.2. Παρουσίαση αποτελεσμάτων του περιεχομένου του κοινωνικού και ιδεολογικού κόσμου του Γιάννη Χατζίνη **267**

4.3. Συμπεράσματα κεφαλαίου **269**

ΜΕΡΟΣ ΙΙΙ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1Ο

Παρουσίαση του Κέντρου Μελέτης της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας «Γιάννης Χατζίνης»

1.1. Δωρεά της οικίας του Γιάννη Χατζίνη στον Δήμο Καλλιθέας **271**

1.2. Ο Νέος Πνευματικός Κύκλος στεγάζεται στο Κέντρο Μελέτης της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας «Γιάννης Χατζίνης» **273**

1.3. Το Ανοιχτό Φιλοσοφικό Σχολείο στεγάζεται στο Κέντρο Μελέτης της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας «Γιάννης Χατζίνης» **275**

1.4. Συμπεράσματα κεφαλαίου **275**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^{Ο}

Πρόγραμμα Λογοτεχνικής Εκπαίδευσης

2.1. Εισαγωγή **278**

2.2. Θεώρηση Προγράμματος Λογοτεχνικής Εκπαίδευσης **279**

Πρόγραμμα Λογοτεχνικής Εκπαίδευσης: «Ο λογοτέχνης και η σκιά του… Κριτικά κείμενα και μαρτυρίες **286**

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ **331**

ΠΗΓΕΣ-ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ **345**

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι **366**

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ **511**

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ **515**

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ IV **530**

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ V **540**

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ VI **549**

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ VII **566**

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα διατριβή εξετάζει τη ζωή και το έργο του Γιάννη Χατζίνη, που εμφανίζεται στα ελληνικά γράμματα την περίοδο του Μεσοπολέμου. Το μεγαλύτερο και σπουδαιότερο μέρος της συγγραφικής του παραγωγής συνδέεται με τη Λογοτεχνική Κριτική. Έχει βραβευτεί μάλιστα πολλές φορές για τα κριτικά άρθρα και τις μελέτες του από ελληνικούς και ευρωπαϊκούς πνευματικούς φορείς. Το λογοτεχνικό του έργο περιορίζεται σε ένα μόνο μυθιστόρημα, την Παλίρροια, που εξέδωσε το 1965.

Ο Χατζίνης δέχεται την επιρροή της αισθητικής του Ρομαντισμού του 19ου αιώνα και της Ψυχαναλυτικής Κριτικής του 20ού αιώνα. Στα κριτικά του σημειώματα επικαλείται στοιχεία της ιδιωτικής ζωής των συγγραφέων που συνδέονται με το έργο τους. Παράλληλα, επιχειρεί μια βυθομέτρηση στην ψυχή τους και διαπιστώνει ότι υπάρχουν εσωτερικές δυνάμεις που εδράζονται στο υποσυνείδητό τους και λειτουργούν ως ελατήρια της συγγραφικής τους παραγωγής. Ωστόσο, και στη δική του κριτική σημειωματογραφία οι προσεγγίσεις του δεν ακολουθούν με αυστηρό τρόπο τα θεωρητικά σχήματα της εποχής, αλλά υπακούουν στο πνεύμα του εμπειρισμού που κυριαρχεί στη Νεοελληνική Κριτική.

Ο κριτικός παίρνει σαφή θέση στην αντιπαράθεση επιστημονικής-ιμπρεσιονιστικής Κριτικής, απορρίπτοντας την επιστημονικότητα της φιλολογικής Κριτικής. Σύμφωνα με εκείνον, ο κριτικός δεν είναι ο ψυχρός ερευνητής μιας επιστήμης, αλλά ο αναγνώστης που στη συνθετική διαδικασία της κριτικής διατύπωσης επιστρατεύει τις πνευματικές, ψυχικές και συναισθηματικές του δυνάμεις και αυτές έρχονται σε αλληλεπίδραση με το έργο και τον δημιουργό του.

Η παρούσα εργασία, που εξετάζει τον Χατζίνη ως κριτικό και ως πολίτη, παρουσιάζει στο πρώτο μέρος της τη ζωή του. Αυτή παρουσιάζεται σε τέσσερα κεφάλαια. Το πρώτο κεφάλαιο με τίτλο «Η γέννηση, τα παιδικά και νεανικά χρόνια του Γιάννη Χατζίνη», το δεύτερο κεφάλαιο με τίτλο «Η επαγγελματική σταδιοδρομία - Ώριμη περίοδος της ζωής του Γιάννη Χατζίνη», που συνδέεται με τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, τον Εμφύλιο και την υπηρεσία του στο Δημόσιο Ταμείο της Αλεξάνδρειας, το τρίτο κεφάλαιο με τίτλο «Τα τελευταία χρόνια και ο θάνατος του Γιάννη Χατζίνη» και το τέταρτο και τελευταίο κεφάλαιο του πρώτου μέρους με τίτλο «Η συμβολή του Γιάννη Χατζίνη σε πνευματικούς φορείς και συλλογικότητες».

Το δεύτερο μέρος της εργασίας, που αφορά το έργο του δημιουργού, συντίθεται από τέσσερα κεφάλαια: το πρώτο με τίτλο «Το πνευματικό κλίμα της εποχής του Γιάννη Χατζίνη στην Καλλιθέα», το δεύτερο με τίτλο «Ο Γιάννης Χατζίνης και η Κριτική», το τρίτο με τίτλο «Γενική Θεώρηση των αυτοτελών εκδόσεων του Γιάννη Χατζίνη» και το τέταρτο με τίτλο «Ο κοινωνικός και ιδεολογικός κόσμος του Γιάννη Χατζίνη».

Το τρίτο μέρος της εργασίας αποτελείται από δύο κεφάλαια. Το πρώτο με τίτλο «Παρουσίαση του Κέντρου Μελέτης της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας "Γιάννης Χατζίνης"» και το δεύτερο με τίτλο «Πρόγραμμα Λογοτεχνικής Εκπαίδευσης». Το τελευταίο απευθύνεται σε μαθητές Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Οι προτεινόμενες δραστηριότητες αυτού μπορεί να επιλεγούν από τον διδάσκοντα/ουσα με κριτήρια την ηλικία, το γνωστικό υπόβαθρο και τις δεξιότητες των μαθητών.

Λέξεις-Κλειδιά: Μεσοπόλεμος, Λογοτεχνική Κριτική, Β' Παγκόσμιος Πόλεμος, Πολίτης, Πρόγραμμα Λογοτεχνικής Εκπαίδευσης.

ABSTRACT

The present doctoral dissertation examines the life and work of Giannis Hatzinis, who appears on Greek literature during the interwar period. The biggest and greatest part of his literal production is connected to Literary Criticism. He has gained many awards, by Greek and European intellectual institutions, for his critical articles and researches. His literary work is reduced to the novel “Tide”, edited in 1965.

Hatzinis is affected by 19th-century Romantic aesthetics and 20th-century Psychoanalytic Criticism. Often he invokes, in his critical notes, facts about the authors’ private life that are connected to their work. He tries, at the same time, to dive deep into their souls and conceives the existence of internal powers within the subconscious that function as motives to their literal production. However, in his critical notes, his approaches don’t adopt strictly the theoretical schemes of his era, but obey to the spirit of empiricism that dominates in Neohellenic Criticism.

The critic takes a clear position in the debate between scientific and impressionistic Critic in favor of the former. Hatzinis believes that the critic isn’t the cold researcher of a science but serves as the reader, that during the process of synthesis of critical completion, mobilizes his intellectual, spiritual and emotional attributes and these interact with the literal work and its creator.

The current dissertation examines the life of Hatzinis, as a critic and a citizen, in its first part and is divided in four chapters. The first chapter is entitled “The birth, the childhood and the years of youth of Giannis Hatzinis”, the second chapter “The professional career- mature period of Hatzinis’s life” and refers to World War II, Greek Civil War and his tenure at the Public Fund of Alexandria. The third chapter is entitled “The last years and the death of Giannis Hatzinis” and the fourth chapter of the first part has the title “The contribution of Giannis Hatzinis to intellectual institutions and collectivities”.

The second part of this dissertation examines the work of Hatzinis and is comprised of four chapters: the first with title “The intellectual environment of Giannis Hatzinis in Kallithea”, the second with title “Giannis Hatzinis and the Critic”, the third

with title “General Overview of independent editions of Giannis Hatzinis” and the fourth with title “The social and ideological world of Giannis Hatzinis”.

The third part of this dissertation is comprised of two chapters. The first is entitled “Presentation of the Center for Studies of Neohellenic Literature Giannis Hatzinis” and the second has the title “Literary Education Programme”. The latter is addressed to students of Secondary Education. Its suggested activities can be selected by the educator based on age, the cognitive background and the skills of students.

Key-words: Interwar, Literary Criticism, World War II, Citizen, Literary Education programme.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παρούσα διδακτορική διατριβή έχει ως αντικείμενο αφενός τη μελέτη της ζωής, του κριτικού έργου και της πνευματικής φυσιογνωμίας του Γιάννη Χατζίνη (1899-1975), ενός μάλλον λησμονημένου σήμερα συγγραφέα, και αφετέρου τον σχεδιασμό και την περιγραφή ενός εκπαιδευτικού προγράμματος λογοτεχνικής εκπαίδευσης με θέμα τη ζωή και το έργο του.

Ως δημότης Καλλιθέας και με ενεργή συμμετοχή στα κοινά του Δήμου, ήρθα σε επαφή με το Δημοτικό Κέντρο Μελέτης Νεοελληνικής Λογοτεχνίας «Γιάννης Χατζίνης» επί της οδού Μαντζαγριωτάκη 118 στην Καλλιθέα του Νομού Αττικής. Η πρώτη μου διαπίστωση ήταν ότι υπήρχε εντός του Κέντρου πληθώρα μελετών και δοκιμίων του Χατζίνη που δεν είχαν μελετηθεί. Η σημασία του αναξιοποίητου υλικού φανερώθηκε από την αλληλογραφία του Χατζίνη με τον Νίκο Καζαντζάκη (1883-1957), τον Ι.Μ. Παναγιωτόπουλο (1901-1982), τον Παναγιώτη Κανελλόπουλο (1902-1986), τον Οδυσσέα Ελύτη (1911-1996) και με άλλες σημαντικές προσωπικότητες της εποχής του, οι οποίες ζητούσαν την κριτική του, γιατί εκτιμούσαν την προσέγγισή του στο έργο τους.

Η δεύτερη διαπίστωση που έκανα ήταν ότι το έργο του Χατζίνη δεν αναφέρεται στα σχολικά εγχειρίδια, παρότι έχει κρίνει έργα σπουδαίων λογοτεχνών, όπως είναι ο Κ. Παλαμάς (1859-1943), ο Κ. Π. Καβάφης (1863-1933) και ο Γ. Σεφέρης (1900-1971), ενώ οι περιορισμένες αναφορές στα ακαδημαϊκά συγγράμματα κάνουν λόγο για έναν πνευματικό άνθρωπο που προσεγγίζει τα λογοτεχνικά έργα με ευαισθησία και μετριοπάθεια (Πολίτης, 2004: 329). Τέλος, ως μάχιμη εκπαιδευτικός διέκρινα την απουσία διδακτικών επισκέψεων της μαθητικής κοινότητας της Καλλιθέας στο Κέντρο Μελέτης.

Οι παραπάνω διαπιστώσεις μου γέννησαν την ανάγκη προς συστηματική και ολοκληρωμένη μελέτη του κριτικού και λογοτεχνικού έργου του Χατζίνη, το οποίο παρουσιάζει επιστημονικό ενδιαφέρον για δύο λόγους. Πρώτον, ο Χατζίνης ξεκίνησε την πνευματική του παραγωγή κατά τον Μεσοπόλεμο, δηλαδή σε μία περίοδο όπου επικρατούν διεθνώς πολιτική και οικονομική αστάθεια, κοινωνικές ανισότητες και ύφεση, αλλά, από την άλλη πλευρά, τεχνολογική πρόοδος (ηλεκτρισμός, ραδιόφωνο, κινηματογράφος, αεροπλάνο, αυτοκίνητο) και σημαντικές θεωρίες, όπως αυτή του Κεφαλαίου του Karl Heinrich Marx (1818-1883), η θεωρία του υποσυνειδήτου

(Ψυχανάλυση) του Sigmund Freud (1856-1939), της σχετικότητας του Albert Einstein (1879-1955) και της απροσδιοριστίας του Werner Karl Heisenberg (1901-1976). Δεύτερον, η εμφάνιση του Χατζίνη στην Ελλάδα εκείνη την εποχή συνδέεται άμεσα με τις θεωρητικές αναζητήσεις της Λογοτεχνικής Κριτικής, με τα νέα λογοτεχνικά ρεύματα αλλά και με την ιδεολογική πόλωση στον πολιτικό βίο της χώρας. Όλες οι παραπάνω ζυμώσεις που αναπτύσσονται στον Μεσοπόλεμο συνδέονται με τις αξίες που συγκροτούν την ηθική του υπόσταση. Απαρχή και έναυσμα για τη συγγραφική παραγωγή του Χατζίνη υπήρξε η περίοδος που έζησε στη Σμύρνη, από την εγκατάσταση των ελληνικών στρατευμάτων τον Σεπτέμβριο του 1919 μέχρι την καταστροφή της πόλης τον Σεπτέμβριο του 1922. Η πιο παραγωγική περίοδος του Χατζίνη είχε ως σημείο αναφοράς το πνευματικό περιβάλλον της Καλλιθέας, στο οποίο συνυπήρχαν μεγάλες προσωπικότητες των τεχνών και των γραμμάτων. Κατά τον Μεσοπόλεμο η Καλλιθέα υποδέχθηκε μέρος των Ελλήνων της Σμύρνης, της Πόλης και του Πόντου, ο πολιτισμός των οποίων ζυμώθηκε με την πνευματική παράδοση των ευκατάστατων αστών του Δήμου. Η ζύμωση αυτή κατέστησε την Καλλιθέα «Μονμάρτη των Αθηνών», δηλαδή πόλο έλξης των πνευματικών ανθρώπων όλης της Ελλάδας και πεδίο ενσωμάτωσης των νέων ιδεών της Ρωσικής Επανάστασης, των νέων λογοτεχνικών ρευμάτων, του αγώνα για επικράτηση της δημοτικής γλώσσας και των πρωτοποριακών τάσεων στη ζωγραφική. Αυτό το πολιτιστικό πλαίσιο συνοδευόταν από την αγάπη για την ελευθερία, όπως αυτή εκφράστηκε με την Αντίσταση τόσο στη δικτατορία του Μεταξά όσο και στη ναζιστική κατοχή.

Ο Γιάννης Χατζίνης εμφανίστηκε στα ελληνικά γράμματα κατά τη δεύτερη δεκαετία του 20ού αιώνα και το ενδιαφέρον του επικεντρώθηκε στην κριτική λογοτεχνικών έργων. Παράλληλα, εκδίδει και ένα ερωτικό μυθιστόρημα το 1965.

Ωστόσο, η ενασχόλησή του με τη Λογοτεχνία ερχόταν σε σύγκρουση με την απασχόλησή του στις δημόσιες οικονομικές υπηρεσίες στην Ελλάδα· η τεχνοκρατική φύση του επαγγέλματός του δεν απομάκρυνε μεν τη σκέψη του από τις πνευματικές ενασχολήσεις, αλλά τον έκανε να «ασφυκτιά», δεδομένου ότι δεν μπορούσε να παραιτηθεί.

Πρέπει να σημειωθεί, πάντως, ότι οι εμπειρίες που αποκόμισε ο Χατζίνης από τις υπηρεσιακές αποστολές στις οποίες συμμετείχε, συνέβαλαν στη διαμόρφωση του κώδικα αξιών του και στις απόψεις του περί Λογοτεχνίας. Επίσης, αξίζει να σημειωθεί ότι δεν πτοήθηκε από τον κίνδυνο που διέτρεξε η ζωή του ως συνέπεια του

βομβαρδισμού του Αργυροκάστρου τον Ιανουάριο του 1941 ή κατά τη γενική απεργία στην κατεχόμενη Αθήνα το 1943. Ο Χατζίνης υπήρξε ένας από τους πολλούς πνευματικούς ανθρώπους που συμμετείχαν στην Αντίσταση, απορρίπτοντας οποιαδήποτε παθητική στάση.

Η τελευταία περίοδος της ζωής του κριτικού σηματοδοτήθηκε από την τοποθέτησή του το 1958 στο Β΄ Γενικό Προξενείο της Αλεξάνδρειας. Με αυτόν τον τρόπο κατάφερε να «αποδράσει» από το ασφυκτικό πλαίσιο της Ελλάδας λίγο πριν από τη συνταξιοδότησή του.

Η συνταξιοδότηση του Χατζίνη το 1960 σήμανε και την απαρχή της πιο παραγωγικής του περιόδου, καθώς ο διαθέσιμος χρόνος του ήταν περισσότερος και αυτό αποτυπώθηκε στο γεγονός ότι έκτοτε συνέγραψε τις περισσότερες αυτοτελείς εκδόσεις του, που περιλαμβάνουν μια σειρά από σημαντικά κριτικά άρθρα και μελέτες. Την ίδια περίοδο έγραψε και τις ταξιδιωτικές του εντυπώσεις, καρπό των ταξιδιών που πραγματοποίησε σε χώρες του εξωτερικού. Ο Χατζίνης προσπαθούσε να εντοπίσει το πιο αντιπροσωπευτικό χαρακτηριστικό κάθε μέρους που επισκεπτόταν και κατόπιν προχωρούσε σε συγκρίσεις της πνευματικής παράδοσης και νοοτροπίας κάθε λαού, πάντα με σημείο αναφοράς την Ελλάδα. Τα τελευταία χρόνια της ζωής του ανέπτυξε σημαντικές δράσεις, ως πρόεδρος της Εθνικής Εταιρείας Ελλήνων Λογοτεχνών, δίνοντας μάχη για την κατοχύρωση των δικαιωμάτων των λογοτεχνών.

Στο Δημοτικό Κέντρο Μελέτης Νεοελληνικής Λογοτεχνίας «Γιάννης Χατζίνης», στο οποίο εκπόνησα και το μεγαλύτερο μέρος της έρευνάς μου, βρίσκονται σε έντυπη μορφή οι αυτοτελείς εκδόσεις του, οι επιστολές του από πρόσωπα της οικογένειάς του, χειρόγραφά του και αποκόμματα εφημερίδων. Ο Δήμος Καλλιθέας έχει ψηφιοποιήσει την αλληλογραφία του με άλλους λογοτέχνες, φωτογραφίες και καρτ ποστάλ από το εξωτερικό. Ακόμα, υπάρχουν ευχαριστήριες επιστολές πολλών πνευματικών ανθρώπων προς τον Γιάννη Χατζίνη για τα σημειώματα που δημοσιεύει στη *Νέα Εστία* με θέμα κάποιο έργο τους. Παράλληλα, σε αυτές παρατίθενται και οι απόψεις τους για το έργο άλλων συγγραφέων και για ζητήματα που συνδέονται με τη λογοτεχνία και την αισθητική. Κοντά σε αυτά, έχουν ψηφιοποιηθεί η διαθήκη της Ευφροσύνης Χατζίνη, κόρης του κριτικού, σύμφωνα με την οποία ο μόνος εκ διαθήκης κληρονόμος της κληρονομιαίας περιουσίας της, στην οποία περιλαμβάνεται και η οικία της οδού Ματζαγριωτάκη 118 στην Καλλιθέα του νομού Αττικής, είναι ο σύζυγός της, Ιωάννης Πετριτάκης. Ακολουθούν έγγραφα της δωρεάς του ίδιου της ψιλής κυριότητας

του αστικού ακινήτου στον Δήμο Καλλιθέας, της ιδιόγραφης διαθήκης του και της δωρεάς των βιβλίων του σε αυτόν τον Δήμο.

Η παρούσα διατριβή συμβάλλει στην αποκατάσταση και παρουσίαση της βιογραφίας του κριτικού λογοτεχνίας και λογοτέχνη, Γιάννη Χατζίνη. Πρόκειται για μια καθαρά πρωτότυπη ερευνητική εργασία που βασίζεται σε πρωτογενή δική μου έρευνα.

Για την ολοκλήρωση αυτής της εργασίας, η οποία ξεκίνησε στα τέλη του 2016, πολλοί άνθρωποι στάθηκαν αρωγοί μου σε αυτήν την προσπάθεια ανάδειξης της ζωής και του έργου ενός δημιουργού των νεοελληνικών γραμμάτων. Η ολοκλήρωσή της οφείλεται κυρίως στην επιστημονική υποστήριξη της επιβλέπουσας Καθηγήτριας μου, κυρίας Τζίνας Καλογήρου. Εκφράζω τις ειλικρινείς μου ευχαριστίες για την ανεκτίμητη καθοδήγησή της κατά τη διάρκεια αυτών των ετών.

Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά και τα άλλα μέλη της Συμβουλευτικής Επιτροπής μου, την Καθηγήτρια, κυρία Βασιλική Πάτσιου και τον Καθηγητή, κύριο Κωνσταντίνο Μαλαφάντη, οι οποίοι στήριξαν την ερευνητική μου προσπάθεια.

Επιπροσθέτως, σημαντική ήταν και η συμβολή του Ομότιμου Καθηγητή, κύριου Αθανάσιου Νάκα, καθώς στήριξε την ερευνητική μου προσπάθεια με τις επιστημονικές του δυνάμεις.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλω, επίσης, στην Επίκουρη Καθηγήτρια της Αρχαίας Ελληνικής Φιλολογίας, κυρία Γραμματική Κάρλα, η οποία αναγνώρισε την προσφορά του Χατζίνη στα ελληνικά γράμματα και με στήριξε ηθικά και επιστημονικά, ώστε να εκπονήσω την παρούσα διατριβή με θέμα τη ζωή και το έργο του.

Θερμά ευχαριστώ στον κύριο Νίκο Χατζίνη, ανιψιό του εκλιπόντος κριτικού, για την παρότρυνσή του να ασχοληθώ συστηματικά με τη ζωή και το έργο του. Η αγάπη για τον θείο του τον οδήγησε σε διαδικασία ανεύρεσης ερευνητή, ο οποίος θα επιδιδόταν με ζέση στην ανάδειξη της πνευματικής προσφοράς του μάλλον παραγνωρισμένου από τους σύγχρονούς του θείου του. Εμπιστεύτηκε σε εμένα αυτόν τον ρόλο και μου έδωσε με αυτόν τον τρόπο το έναυσμα να συγγράψω αυτήν την εργασία για αυτόν.

Οφείλω πολλές ευχαριστίες στον Δήμο Καλλιθέας για την απρόσκοπτη πρόσβαση που μου εξασφάλισε στο Κέντρο Μελέτης Νεοελληνικής Λογοτεχνίας «Γιάννης Χατζίνης» και για την παραχώρηση του ψηφιοποιημένου αρχείου του.

Ευχαριστίες, επίσης, χρωστώ στην κυρία Χρυσάνθη Κακουλίδου και στον κύριο Θανάση Στεφανόπουλο, μέλη του Νέου Πνευματικού Κύκλου Καλλιθέας για τις πληροφορίες που έθεσαν στη διάθεσή μου για τον συγγραφέα και τη δράση του στην Καλλιθέα.

Τέλος, το εγχείρημα αυτό δε θα είχε ολοκληρωθεί χωρίς την ηθική συμπαράσταση της οικογένειάς μου στην οποία και αφιερώνω αυτήν την εργασία.

Εισαγωγή

Η παρούσα διατριβή εξετάζει τη ζωή και το έργο του Γιάννη Χατζίνη, που εμφανίζεται στα ελληνικά γράμματα την περίοδο του Μεσοπολέμου. Το μεγαλύτερο και σπουδαιότερο μέρος της συγγραφικής του παραγωγής συνδέεται με τη Λογοτεχνική Κριτική. Έχει βραβευτεί μάλιστα πολλές φορές για τα κριτικά άρθρα και τις μελέτες του από ελληνικούς και ευρωπαϊκούς πνευματικούς φορείς. Το λογοτεχνικό του έργο περιορίζεται σε ένα μόνο μυθιστόρημα, την *Παλίρροια*, που εξέδωσε το 1965.

Αναντίρρητα, το χρονικό διάστημα ανάμεσα στους δύο παγκοσμίους πολέμους είναι ένας σταθμός για την πνευματική λειτουργία της Λογοτεχνικής Κριτικής, καθώς παρατηρείται ένα έντονο ενδιαφέρον για τον έντεχνο λόγο από ρεύματα που συνδέονται με τη σκέψη και με την κοινωνική παρέμβαση (Λαδογιάννη, 2010: 126).

Είναι φανερή ακόμα η επιρροή της παράδοσης της αισθητικής του Ρομαντισμού και του ιστορικού θετικισμού στον κριτικό λόγο. Με άλλα λόγια, οι λογοτεχνικές δημιουργίες ερμηνεύονται είτε με βάση τα βιογραφικά στοιχεία και τον ψυχικό κόσμο του συγγραφέα είτε με βάση το πλαίσιο των ιστορικών και κοινωνικών συμβάντων της εποχής (Τζούμα, 1997:19).

Με τις παραπάνω κριτικές προσεγγίσεις η μορφή των κειμένων λειτουργεί διακοσμητικά, καθώς προτάσσεται η μελέτη και ερμηνεία του περιεχομένου τους. Έτσι, κατά τη διάρκεια του 20^{ού} αιώνα εμφανίζονται μια σειρά από τάσεις και κινήσεις σε Ευρώπη και Αμερική, που απορρίπτουν αφενός τους αυθαίρετους υποκειμενισμούς στην ερμηνεία του λογοτεχνικού έργου και, αφετέρου, επιδιώκουν τη μελέτη της μορφής και της αισθητικής λειτουργίας των λογοτεχνικών κειμένων. Προβάλλονται τα ερωτήματα «*τι μας κάνει να θεωρούμε λογοτεχνικό κάποιο κείμενο ή πού έγκειται η λογοτεχνικότητα των κειμένων*;» (Ρώσικος Φορμαλισμός), αναδεικνύεται η προτεραιότητα των μορφικών δεικτών έναντι των αντίστοιχων θεματικών του κειμένου (Νέα Κριτική) και με τον Δομισμό εξετάζεται το λογοτεχνικό κείμενο ως μια συγκεκριμένη μορφή δομής με τη συστηματική της υπόσταση (Αγγελάτος, 2010:4-13).

Παράλληλα, η οικονομική κατάρρευση στις αρχές του 20ού αιώνα, που αναγορεύει τον μαρξισμό σε αξιόλογη πολιτική δύναμη, η απειλή του φασισμού και του Παγκόσμιου Πολέμου προκαλούν την εμπλοκή πολλών συγγραφέων με τη μαρξιστική κριτική (Habib, 2005: 535).

Κοντά σε αυτήν, την εμφάνισή της κάνει και η Ψυχαναλυτική Κριτική, που θεμελιώνεται στην Ψυχανάλυση του Sigmund Freud (1856-1939). Η Ψυχαναλυτική Κριτική προτάσσει τον ψυχολογικό ντετερμινισμό, σύμφωνα με τον οποίο, δεν έχει νόημα η συζήτηση γύρω από την πρόθεση του δημιουργού ούτε η προσδοκία συγκεκριμένων αποτελεσμάτων στους αναγνώστες ενός έργου. Με δεδομένο ότι το ασυνείδητο λειτουργεί καθοριστικά στην ψυχή του ανθρώπου, δεν μπορεί να υπάρχει ο πλήρης έλεγχος σε αυτά που γράφει ο συγγραφέας και απαντά ένας αναγνώστης (Ibid,2005:572).

Παρότι οι παραπάνω σχολές και τάσεις επηρεάζουν και την ελληνική κριτική σκέψη, φαίνεται να απουσιάζει σε αυτήν ο ουσιαστικός θεωρητικός προσανατολισμός. Ο μεθοδολογικός προβληματισμός υποκαθίσταται από επιχειρήματα της *«κοινής λογικής»*. Έτσι, κυριαρχεί η εμπειρική μέθοδος, που έχει ως βασική αρχή της την ευθεία αναφορά στο κείμενο. Το γεγονός μάλιστα αυτό επιβεβαιώνει τον σεβασμό του κριτικού στη λογοτεχνική δημιουργία και την εμπιστοσύνη του στην ευρηματικότητά του (Δημηρούλης, 1993:85).

Συγκεκριμένα, ο Χατζίνης δέχεται την επιρροή της αισθητικής του Ρομαντισμού του 19^{ου} αιώνα και της Ψυχαναλυτικής Κριτικής του 20ού αιώνα. Στα κριτικά του σημειώματα επικαλείται στοιχεία της ιδιωτικής ζωής των συγγραφέων που συνδέονται με το έργο τους (δυσαρμονική συζυγική σχέση Ι.Ν. Γρυπάρη και Ν. Καζαντζάκη). Παράλληλα, επιχειρεί μια βυθομέτρηση στην ψυχή τους και διαπιστώνει ότι υπάρχουν εσωτερικές δυνάμεις που εδράζονται στο υποσυνείδητό τους και λειτουργούν ως ελατήρια της συγγραφικής τους παραγωγής (Φ. Κόντογλου και Μ. Καραγάτσης). Ωστόσο, και στη δική του κριτική σημειωματογραφία οι προσεγγίσεις του δεν ακολουθούν με αυστηρό τρόπο τα θεωρητικά σχήματα της εποχής, αλλά υπακούουν στο κυρίαρχο πνεύμα του εμπειρισμού που κυριαρχεί στη Νεοελληνική Κριτική.

Αν και στον χώρο της Ευρωπαϊκής Κριτικής έχει ξεκινήσει από τα τέλη του 19ου αιώνα η σύγκρουση ανάμεσα στην αντίληψη για την Κριτική που αποβλέπει στην επιστημονική αντικειμενικότητα και στην Κριτική που συνιστά μια προσωπική αξιολόγηση, στην Ελλάδα αυτή η σύγκρουση λαμβάνει χώρα κατά τον Μεσοπόλεμο και μεταπολεμικά. Στην αντιπαράθεση των δύο μορφών Κριτικής, επιστημονικής-ιμπρεσιονιστικής, θα προστεθεί και η δοκιμιακή μορφή Κριτικής, που θεωρείται μάλιστα ανώτερη μορφή από τις άλλες δύο. Σε αυτό το καταξιωμένο από την

ευρωπαϊκή παράδοση γραμματειακό είδος προβάλλονται οι γνώσεις του κριτικού για το φαινόμενο της τέχνης και συνάμα αναδεικνύονται η ατομικότητα και η καλαισθησία του (Καράογλου, 2018:17-18).

Ο Χατζίνης παίρνει σαφή θέση σε αυτήν την αντιπαράθεση, απορρίπτοντας την επιστημονικότητα της Φιλολογικής Κριτικής. Ο κριτικός δεν είναι ο ψυχρός ερευνητής μιας επιστήμης, αλλά ο αναγνώστης που στη συνθετική διαδικασία της κριτικής διατύπωσης επιστρατεύει τις πνευματικές, ψυχικές και συναισθηματικές του δυνάμεις και αυτές έρχονται σε αλληλεπίδραση με το έργο και τον δημιουργό του.

Η παρούσα εργασία, που εξετάζει τον Χατζίνη ως κριτικό και ως πολίτη, παρουσιάζει στο πρώτο μέρος της τη ζωή του. Αυτή παρουσιάζεται σε τέσσερα κεφάλαια. Το πρώτο κεφάλαιο με τίτλο «Η γέννηση, τα παιδικά και νεανικά χρόνια του Γιάννη Χατζίνη», το δεύτερο κεφάλαιο με τίτλο «Η επαγγελματική σταδιοδρομία - ώριμη περίοδος της ζωής του Γιάννη Χατζίνη», που συνδέεται με τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, τον Εμφύλιο και την υπηρεσία του στο Δημόσιο Ταμείο της Αλεξάνδρειας, το τρίτο κεφάλαιο με τίτλο «Τα τελευταία χρόνια και ο θάνατος του Γιάννη Χατζίνη» και το τέταρτο και τελευταίο κεφάλαιο του πρώτου μέρους με τίτλο «Η συμβολή του Γιάννη Χατζίνη σε πνευματικούς φορείς και συλλογικότητες».

Το δεύτερο μέρος της εργασίας, που αφορά το έργο του δημιουργού, συντίθεται από τέσσερα κεφάλαια: το πρώτο με τίτλο «Το πνευματικό κλίμα της εποχής του Γιάννη Χατζίνη στην Καλλιθέα», το δεύτερο με τίτλο «Ο Γιάννης Χατζίνης και η κριτική», το τρίτο με τίτλο «Γενική Θεώρηση των αυτοτελών εκδόσεων του Γιάννη Χατζίνη» και το τέταρτο με τίτλο «Ο κοινωνικός και ιδεολογικός κόσμος του Γιάννη Χατζίνη».

Τέλος, το τρίτο μέρος της εργασίας αποτελείται από δύο κεφάλαια. Το πρώτο με τίτλο «Παρουσίαση του Κέντρου Μελέτης της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας "Γιάννης Χατζίνης"» και το δεύτερο με τίτλο «Πρόγραμμα Λογοτεχνικής Εκπαίδευσης». Το τελευταίο απευθύνεται σε μαθητές Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Οι προτεινόμενες δραστηριότητες αυτού μπορεί να επιλεγούν από τον διδάσκοντα/ουσα με κριτήρια την ηλικία, το γνωστικό υπόβαθρο και τις δεξιότητες των μαθητών.

Η αποκατάσταση της βιογραφίας του, που ολοκληρώνεται στα τέσσερα κεφάλαια του πρώτου μέρους, βασίζεται στην πρωτογενή έρευνά μου σε αρχειακό υλικό. Αρχικά, τα Γενικά Αρχεία της Σάμου μου χορήγησαν το πιστοποιητικό

γεννήσεως του κριτικού και έτσι αποκαθίσταται η ιστορική αλήθεια ως προς το έτος γέννησής του, που είναι το 1899. Σε Ιστορίες Νεοελληνικής Λογοτεχνίας και σε ηλεκτρονικές σελίδες λογοτεχνικού ενδιαφέροντος λαθεμένα αναφέρεται ότι το έτος γέννησης είναι το 1900. Επίσης, γίνεται γνωστή και η ύπαρξη μιας μικρότερης αδελφής της οικογένειας Χατζίνη, που έφερε το όνομα Δάφνη. Είναι γεγονός ότι χάθηκε πρόωρα από ελονοσία και ο κριτικός της αφιέρωσε ένα ποίημά του, που δημοσιεύτηκε στο περιοδικό *Νουμάς* το 1921. Με ηλεκτρονική έρευνα, εντόπισα το ψηφιοποιημένο αρχείο του περιοδικού και στο τεύχος του 1921 βρέθηκε και το εν λόγω ποίημα. Τα πρώτα του πνευματικά ερεθίσματα προήλθαν από τον φιλόλογο και εκπαιδευτικό πατέρα του και από τον έμπορο παππού του. Ήταν μαθητής του Πυθαγορείου Γυμνασίου, όταν η Σάμος προσαρτήθηκε στο ελληνικό κράτος το 1913. Αργότερα, γράφτηκε στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, στα αρχεία της οποίας έκανα έρευνα, για να φέρω στο φως το έτος εγγραφής και αποφοίτησής του. Δεν προκύπτει, όμως, το γεγονός ότι ολοκλήρωσε τις σπουδές του, καθώς υπάρχουν τα παραστατικά πληρωμής μόνο για το πρώτο ακαδημαϊκό έτος. Η περίοδος της Μικρασιατικής εκστρατείας τον βρήκε ως ιδιαίτερο γραφέα του προϊσταμένου στο Στρατιωτικό Ταχυδρομείο της Σμύρνης. Έτσι, στο μέτωπο βρέθηκε μόνο τις τελευταίες δέκα μέρες πριν από την κατάρρευση του ελληνικού στρατού. Βίωσε την περιπέτεια της υποχώρησης των ελληνικών στρατιωτικών δυνάμεων και κατόπιν επιβιβάστηκε σε ένα Ρωσικό καράβι, με το οποίο κατάφερε να περάσει απέναντι στις ακτές της Σάμου, πριν ξεσπάσει η μεγάλη πυρκαγιά στη Σμύρνη.

Την καριέρα του ως δημόσιος υπάλληλος του Υπουργείου Οικονομικών ξεκίνησε στο Καρλόβασι της Σάμου στις αρχές της δεκαετίας του 1920. Παράλληλα, συνεργάστηκε με περιοδικά, όπως η *Νέα Εστία*, η *Πνευματική Ζωή* και το *Hellenisme Contemporain*. Σε αυτά έγραψε τα κριτικά άρθρα και τις μελέτες του. Από τη δεύτερη δεκαετία του Μεσοπολέμου ζούσε στην Καλλιθέα, στη Μονμάρτη των Αθηνών, και ήταν ένα δραστήριο μέλος του Πνευματικού Κύκλου Καλλιθέας μαζί με τον Ιωάννη Γρυπάρη (1870-1942) και τον Σωτήρη Σκίπη (1881-1952). Σε συνεργασία με αυτούς και άλλους λογοτέχνες αντιστάθηκε στη λογοκρισία της δικτατορίας του Ιωάννη Μεταξά στο καταφύγιό τους που βρισκόταν στο βιβλιοπωλείο του Γεράσιμου Λουκάτου επί της οδού Δαβάκη και Πλάτωνος.

Στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο διετέλεσε διευθυντής της οικονομικής υπηρεσίας του Αργυροκάστρου και ανταποκρίθηκε πλήρως στις υψηλές απαιτήσεις αυτής της

θέσης. Κατά τη διάρκεια της Κατοχής συμμετείχε σε αντιστασιακή ομάδα του Ε.Α.Μ. λογοτεχνών της Καλλιθέας με την Έλλη Αλεξίου, τη Σοφία Μαυροειδή-Παπαδάκη, τον Γιώργο Βαλέτα και άλλους πνευματικούς ανθρώπους. Η κράτησή του για λίγες ημέρες στα Βούρλα του Πειραιά από τους κατακτητές συνδέθηκε με την απόφασή του να απεργήσει στις 25 Ιουνίου 1943, όταν ο λαός της Αθήνας και του Πειραιά εξεγέρθηκε για την εκτέλεση 128 κομμουνιστών από τους Ιταλούς, που προηγουμένως ήταν κρατούμενοι στην Ακροναυπλία.

Μετά την απελευθέρωση της Αθήνας, στις 12 Οκτωβρίου 1944, τα αδέλφια του, Μήτσος και Κώστας, που υπηρετούσαν στη δασική και τελωνειακή υπηρεσία αντίστοιχα κατηγορήθηκαν από τους προϊσταμένους τους για συμμετοχή στα Δεκεμβριανά με αποτέλεσμα να καθυστερούν οι υπηρεσιακές τους μεταβολές, να καλούνται σε γραπτές απολογίες και να δέχονται απειλές από συμμορίες, όπως αυτή του Γρηγόρη Σούρλα στη Θεσσαλία. Ο Γιάννης φαίνεται από τις επιστολές των αδελφών του ότι συνδεόταν φιλικά με πολιτικά πρόσωπα, όπως με τον Παναγιώτη Κανελλόπουλο (1902-1986), και μπορούσε να παρέμβει, ώστε να βοηθήσει τα αδέλφια του την περίοδο του Εμφυλίου.

Η δεκαετία του πενήντα είναι εξαιρετικά δύσκολη για τον Χατζίνη σε επαγγελματικό επίπεδο. Η οικονομική κρίση της εποχής έκανε δύσκολο το έργο της είσπραξης των φόρων από τους πολίτες. Σύμφωνα μάλιστα με δική του ομολογία, αναγκάστηκε πολλές φορές να παρανομήσει, για να σώσει φορολογούμενους από τη φυλακή. Διέξοδο βρήκε με τη συμμετοχή του σε συλλογικότητες λογοτεχνικού χαρακτήρα. Συγκεκριμένα, συγκροτεί με άλλους δημιουργούς την «Ομάδα των Δώδεκα» το Νοέμβριο του 1950, η οποία απένειμε βραβεία μέχρι την επιβολή της δικτατορίας του 1967.

Στα τέλη της δεκαετίας του πενήντα ανέλαβε την τελευταία του υπηρεσιακή αποστολή. Ορίστηκε Διευθυντής του Προξενικού Ταμείου της Αλεξάνδρειας το 1957 και εγκαταστάθηκε εκεί με τη σύζυγό του, Αλεξάνδρα και την κόρη του, Φρόσω, μέχρι και το 1960, όταν και υπέβαλε την παραίτησή του λόγω συνταξιοδότησης.

Κατά την περίοδο που ακολούθησε συνεργάστηκε με συναδέλφους του λογοτέχνες στο πλαίσιο της Κοινότητας Ευρωπαίων Συγγραφέων. Ακόμα, έκανε πολλά ταξίδια στο εξωτερικό με την οικογένειά του. Τα τελευταία χρόνια της ζωής του τον βρίσκουν πρόεδρο της Εθνικής Εταιρείας Ελλήνων Λογοτεχνών. Η βασική του

επιδίωξη ήταν να εξασφαλίσει τη χορήγηση σύνταξης στους λογοτέχνες και για αυτόν τον λόγο συντάσσει υπομνήματα και επιστολές με αποδέκτη το Υπουργείο Πολιτισμού. Πέθανε στο Ιπποκράτειο νοσοκομείο το 1975 και η νεκρώσιμος ακολουθία του τελέστηκε στον ιερό ναό των Αγίων Πάντων της Καλλιθέας στις 18 Ιουλίου του ιδίου έτους.

Το δεύτερο μέρος της εργασίας αποτελείται από τέσσερα κεφάλαια, που συνδέονται με το έργο του κριτικού της λογοτεχνίας. Στο πρώτο κεφάλαιο αναδεικνύεται η πνευματική προσφορά του Χατζίνη στην Καλλιθέα από την εποχή του Μεσοπολέμου μέχρι τον θάνατό του, το 1975. Συγκεκριμένα, συμμετείχε σε φιλολογικές συντροφιές, διοργάνωνε πολιτιστικές εκδηλώσεις και έγραφε στον τοπικό Τύπο.

Ακολουθεί ένα κεφάλαιο, που αναφέρονται οι επτά πιο συχνά εμφανιζόμενοι λογοτέχνες στις αυτοτελείς εκδόσεις του κριτικού. Ένας από αυτούς είναι ο Κωστής Παλαμάς (1859-1943), στον οποίο αναγνωρίζει τη μεγάλη επιρροή του στους σύγχρονούς του δημιουργούς. Ακόμα, σε αυτόν αποδίδει τη διαμόρφωση του εκφραστικού οργάνου του ποιητικού μας λόγου. Συμφωνεί με τους άλλους κριτικούς ότι ο ποιητής της *Φοινικιάς* έφερε σε επαφή το ελληνικό κοινό με την τέχνη και τη σκέψη της Δύσης. Λειτούργησε μάλιστα ως πνευματικός άνθρωπος και δεν δίστασε να αναδείξει με καυστικό τρόπο τα προβλήματα του έθνους κατά τον 19^{ο} αιώνα, ώστε να επιτύχει την αφύπνισή του. Πέραν τούτων, αναφέρει τις αδυναμίες του παλαμικού έργου που συνδέονται με την πολλή ρητορεία του και τους πλεονασμούς του, αλλά τις αντισταθμίζει με θετικά στοιχεία του, όπως επισημαίνει ότι είναι η πλούσια ποιητική του φλέβα. Επίσης, διεισδύει στην ψυχή του ποιητή, που είναι ευαίσθητη και στον έπαινο και στην επίκριση και δεν έχει γευτεί όσα θα ήθελε να ζήσει. Αναγνωρίζει σε αυτόν έναν ηδονισμό, που δεν έχει ικανοποιηθεί, και έτσι οδηγείται σε έναν αποτυχημένο ρεαλισμό. Αυτό που τον βασανίζει είναι η δυσκολία του να βρει έναν νέο βηματισμό στο πλαίσιο του μοντερνισμού. Είναι φανερό ότι ο ποιητής φοβάται την απώλεια της πνευματικής του ηγεμονίας κατά τη διάρκεια του 20^{ού} αιώνα.

Για τον Κ.Π. Καβάφη (1863-1933) ξεκάθαρα διατυπώνει την άποψη ότι δεν πρόκειται για κάποιον μεγάλο ποιητή. Εκφράζει την *«ηδονή του κουρασμένου»*, που επιλέγει την επιστροφή στις αναμνήσεις του. Προσθέτει μάλιστα ότι οι επικρίσεις για το έργο του βαθαίνουν το αίσθημα της μοναξιάς του. Συμφωνεί με τον Ευάγγελο Παπανούτσο ότι η διάθεσή του να λυτρωθεί από την αγωνία και όχι η διδακτική του

πρόθεση τον οδηγεί στην τέχνη. Το ενδιαφέρον των αναγνωστών για το έργο του συνδέεται με τη γλώσσα του δημιουργού, τη διάθεσή του και τα αντιποιητικά του θέματα.

Στον Ιωάννη Γρυπάρη (1870-1942) εντοπίζει έναν λυρισμό που χαρακτηρίζεται από μια φραστική ιδιοτυπία ξένης επίδρασης. Αναγνωρίζει σε αυτόν τον εμπλουτισμό της δημοτικής αλλά και μια ξηρότητα έκφρασης. Η περιορισμένη ποιητική του παραγωγή οφείλεται στη στειρότητα του έγγαμου βίου του. Με άλλα λόγια, συνδέει την έλλειψη έμπνευσής του με τη συναισθηματική εξάρτησή του από τη σύζυγό του.

Ο Νίκος Καζαντζάκης (1883-1957) είναι ένας ακόμα λογοτέχνης που εντοπίζεται συχνά στις κριτικές του Χατζίνη. Ο τελευταίος συνυπογράφει την άποψη του Παντελή Πρεβελάκη και Peter Bien, σύμφωνα με την οποία ο λογοτέχνης δεν ήταν θιασώτης του κομμουνισμού. Ο κριτικός αποδέχεται την επιρροή που έχει δεχτεί ο ποιητής από τον Nietzsche και με αυτόν τον τρόπο εξηγεί τη διάθεσή του να δίνει συνεχώς μάχες, ξεπερνώντας τα όρια. Παράλληλα, διακρίνει την πρόθεση του Καζαντζάκη να διοχετεύσει όλη την πείρα της ζωής του στην *Οδύσσεια*, αλλά την αναγνώριση από το αναγνωστικό κοινό την κέρδισε από τα μυθιστορήματά του, τη συγγραφή των οποίων θεωρούσε πάρεργο. Ακόμα, το επίκεντρο της προσοχής του κριτικού στρέφεται στη δυσαρμονική συζυγική του σχέση με τη Γαλάτεια. Μελετά τις επιστολές του σε αυτήν και εντοπίζει τη φοβία του για τη γυναίκα του. Στο θέμα αυτό επανέρχεται και με το έργο, *Ο βίος και η πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά,* με τον ήρωα του οποίου επιδιώκει μια ζωή που δεν τόλμησε ο ίδιος να ζήσει.

Ένας ακόμη από τους επτά πιο συχνά εμφανιζόμενους στο έργο του λογοτέχνες είναι ο Ηλίας Βενέζης (1904-1973). Στη *Γαλήνη* και στην *Έξοδο* εντοπίζει την έννοια της μοίρας, που στην πρώτη περίπτωση υποτάσσει τον άνθρωπο και στη δεύτερη είναι η πηγή αγωνίας για αυτόν. Ακόμα με το έργο, *Νούμερο 31328,* γίνεται φανερή η πίστη του στον ανθρωπισμό, καθώς δείχνει τον οίκτο του τόσο σε αυτούς που βασανίζουν όσο και σε αυτούς που βασανίζονται. Πέραν τούτου, ο Χατζίνης επισημαίνει ότι το βίωμα της Μικρασιατικής καταστροφής είναι πολύ σημαντικό για τον λογοτέχνη και αποδίδεται με μεγάλη γλαφυρότητα σε αυτό το έργο.

Ακόμα, αναγνωρίζει την πνευματική δύναμη του Γιώργου Θεοτοκά (1906-1966) και χαρακτηρίζει τη γλώσσα του «*υπόδειγμα*». Διαπιστώνει ότι κεντρική θέση στο έργο του έχει η Ελλάδα ως πνευματική, εθνική και φυλετική ουσία καθώς και η

ορθοδοξία, που ταιριάζει στην ιδιοσυγκρασία των Ελλήνων. Ο κριτικός διαπιστώνει ότι πίσω από τη φαινομενική του ηρεμία ο λογοτέχνης αποκρύπτει τις απογνώσεις που έχει βιώσει και τη δραματικότητά του. Ο Χατζίνης υπογραμμίζει ότι είναι λυτρωμένος από τα συμπλέγματά του και με όπλα του τη λογική και την πίστη στηρίζει τις ιδέες του.

Ξεχωριστή θέση στο έργο του έχει και ο Μ. Καραγάτσης (1908-1960), που με τους μάλλον «*παρατραβηγμένους*» ήρωες του, όπως ισχυρίζεται, αναδεικνύει την παντοδυναμία του σεξουαλικού ενστίκτου στη ζωή των ατόμων και στη διαμόρφωση των κοινωνιών. Ο κριτικός επισημαίνει ότι πίσω από την αισθησιακή χαρά κρύβεται ο πεσιμισμός του δημιουργού. Η απελπισία που τον διακατέχει μετουσιώνεται σε κακία για τη ζωή. Ο Χατζίνης καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η τέχνη είναι εκείνη που τον απελευθερώνει από τους «*δαίμονές*» του.

Στη συνέχεια, αποτιμάται η προσφορά του Χατζίνη από πνευματικούς ανθρώπους της εποχής του, όπως από τη Λιλίκα Νάκου (1899-1982), τον Ι.Μ. Παναγιωτόπουλο (1901-1982) και τον Πέτρο Χάρη (1902-1998) στο πεδίο της Λογοτεχνικής Κριτικής. Όλοι συγκλίνουν στο ότι ήταν ένας πνευματικός άνθρωπος που είχε αφιερωθεί στη μελέτη του έντεχνου λόγου. Αποφεύγει τους υψηλούς τόνους, εκφράζεται με ευγένεια και φέρνει σε επαφή τον αναγνώστη τόσο με τον δημιουργό όσο και με το δημιούργημά του. Ακόμα, αναφέρουν ότι ο κριτικός δεν υιοθετεί προκαταλήψεις, δεν μπαίνει σε «*κλίκες*» της εποχής του, ούτε αποδέχεται απόλυτα καμιά θεωρία. Τα παραπάνω χαρακτηριστικά της προσέγγισής του επιβεβαιώνονται και στην κριτική του σε θεατρικές παραστάσεις, που υπάρχουν στο γαλλόφωνο έντυπο *Hellenisme Contemporain* την περίοδο 1935-1939. Είναι φανερό ότι δεν καταδικάζει τις παραστάσεις, αλλά εντοπίζει τα τρωτά τους σημεία σε επίπεδο ερμηνείας, σκηνογραφίας και χορογραφίας.

Οι αυτοτελείς εκδόσεις του εμφανίζονται τη δεκαετία του τριάντα, αλλά μεταπολεμικά ο Χατζίνης παρουσιάζει τα περισσότερα βιβλία του. Σε αυτά υπάρχουν αρκετές αυτοβιογραφικές αναφορές γύρω από τα παιδικά του χρόνια, τις περιπέτειές του σε πολέμους και το ασφυκτικό για εκείνον κλίμα της δημόσιας υπηρεσίας του. Το έργο του αφορά κυρίως μελέτες και δοκίμια που έχουν ως θέμα τη λογοτεχνία και τον πολιτισμό γενικότερα. Επίσης, είναι φανερό ότι οι περισσότεροι λογοτέχνες που κρίθηκαν από τον ίδιο ανήκουν στην εποχή του Μεσοπολέμου. Παράλληλα, έχει συνεργαστεί με αρκετούς από αυτούς στο πλαίσιο κάποιας συλλογικότητας

λογοτεχνικού χαρακτήρα (Εθνική Εταιρεία Ελλήνων Λογοτεχνών, Κοινότητα Ευρωπαίων Συγγραφέων). Πέραν τούτων, φαίνεται ότι το ενδιαφέρον του προσέλκυσε και η καταγραφή των ταξιδιωτικών του εντυπώσεων.

Στη συνέχεια, παρατίθεται ο κοινωνικός και ιδεολογικός κόσμος του Χατζίνη, όπως αποτυπώνεται στις αυτοτελείς εκδόσεις του. Εξετάζει θέματα που αφορούν τα πεδία της Λογοτεχνίας, της Γλώσσας, της Ιστορίας, της Πολιτικής, της Τεχνολογίας, της Εκπαίδευσης και της Ψυχολογίας. Εξ αυτών την προτίμησή του προσελκύουν περισσότερο τα θέματα της Λογοτεχνίας και της Ψυχολογίας.

Το τρίτο μέρος της εργασίας περιλαμβάνει δύο κεφάλαια. Στο πρώτο παρουσιάζεται το Κέντρο Μελέτης της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας «Γιάννης Χατζίνης» και στο δεύτερο το Πρόγραμμα Λογοτεχνικής Εκπαίδευσης για μαθητές Γυμνασίου και Λυκείου. Το Κέντρο βρίσκεται επί της οδού Μαντζαγριωτάκη 118 στην Καλλιθέα του νομού Αττικής. Ο γαμπρός και σύζυγος της κόρης του κριτικού, Γιάννης Πετριτάκης, δώρισε το σπίτι και το αρχείο του στον Δήμο Καλλιθέας. Σε αυτό περιέχονται οι απόψεις του Χατζίνη για άλλους λογοτέχνες και η αλληλογραφία του με αυτούς. Σήμερα, σε αυτό στεγάζονται οι διαλέξεις του Πνευματικού Κύκλου Καλλιθέας και τα μαθήματα του Ανοιχτού Φιλοσοφικού Σχολείου.

Το Λογοτεχνικό Πρόγραμμα που ακολουθεί αποτελείται από τρία μέρη: 1. Πριν από την επίσκεψη στο «Χατζίνειο», 2. Κατά την επίσκεψη στο «Χατζίνειο», 3. Μετά την επίσκεψη στο «Χατζίνειο». Το πρώτο και το δεύτερο μέρος περιλαμβάνουν τρεις ενότητες: Α) Η ζωή και το έργο του Γιάννη Χατζίνη τις τρεις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα, Β) Η ζωή και το έργο του Γιάννη Χατζίνη κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και του Εμφυλίου, Γ) Η ζωή και το έργο του Γιάννη Χατζίνη μεταπολεμικά και το τρίτο μέρος μία ενότητα: Γενικές δραστηριότητες πάνω στη ζωή και το έργο του Γιάννη Χατζίνη. Στο πρώτο μέρος οι συμμετέχοντες υλοποιούν δραστηριότητες που αφορούν την κάθε μία από τις τρεις φάσεις της ζωής και του έργου του δημιουργού, αφού λάβουν κάποιες απαραίτητες πληροφορίες για αυτές από τον εκπαιδευτικό. Στο δεύτερο μέρος οι μαθητές χωρίζονται σε τρεις ομάδες και η κάθε μία αναλαμβάνει να ολοκληρώσει με επιτυχία κάποιες δραστηριότητες μέσα στο Κέντρο Μελέτης Νεοελληνικής Λογοτεχνίας «Γιάννης Χατζίνης». Μία από αυτές είναι κοινή για όλες τις ομάδες. Πρόκειται για την παρακολούθηση μιας ταινίας μικρού μήκους με θέμα τον βίο και τη δημιουργία του Σαμιώτη κριτικού. Τέλος, στο τρίτο μέρος οι μαθητές, σε συνεργασία με τον εκπαιδευτικό, επιλέγουν κάποιες από τις

προτεινόμενες δραστηριότητες, οι οποίες απαιτούν από τους συμμετέχοντες μια συνολική εποπτεία στο πεδίο της σκιαγράφησης της προσωπικότητάς του και της μελέτης τόσο του κριτικού όσο και του λογοτεχνικού του έργου.

Σε κάθε περίπτωση το παραπάνω πρόγραμμα εναρμονίζεται με τις οδηγίες του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων του σχολικού έτους 2019-2020 για τη διδασκαλία της Λογοτεχνίας στο Γυμνάσιο και στο Λύκειο. Συγκεκριμένα, για τη διδασκαλία των φιλολογικών μαθημάτων στις Α και Β΄ τάξεις Γενικού Λυκείου αναφέρουν ότι «*η λογοτεχνική εκπαίδευση συνεργεί, ώστε οι μαθήτριες και οι μαθητές να ανταποκρίνονται σε κάθε γεγονός γραμματισμού, είτε αυτό συμβαίνει στον δημόσιο είτε στον σχολικό ή ιδιωτικό χώρο, τόσο στο επίπεδο κατανόησης όσο και στο επίπεδο παραγωγής λόγου».* Στο πλαίσιο υλοποίησής του αξιοποιούνται: η δραματοποίηση, το παιχνίδι, η δημιουργική γραφή και η ομαδοσυνεργατική διδασκαλία.

Τέλος, υπάρχουν επτά παραρτήματα. Το παράρτημα Ι περιλαμβάνει 48 επιστολές κατά την περίοδο 1943-1947. Από αυτές δύο έχουν συντάκτη τον Γιάννη Χατζίνη και οι υπόλοιπες τα αδέλφια του, Κώστα και Μήτσο, το γαμπρό του, Γεράσιμο και τη μητέρα του, Ευφροσύνη. Το παράρτημα ΙΙ περιλαμβάνει τα βραβεία και τις διακρίσεις του Γιάννη Χατζίνη. Το παράρτημα ΙΙΙ περιλαμβάνει την έκθεση για το περιεχόμενο του αρχείου του Γιάννη Χατζίνη. Το παράρτημα IV περιλαμβάνει έγγραφα των Υπουργείων: Προεδρίας της Κυβερνήσεως, Εξωτερικών, Οικονομικών, Εθνικής Παιδείας και Πολιτισμού. Το παράρτημα V περιλαμβάνει έγγραφα της Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Το παράρτημα VI περιλαμβάνει δημοσιεύσεις, χειρόγραφα και επιστολές του Γιάννη Χατζίνη. Το παράρτημα VII περιλαμβάνει λοιπά δημόσια έγγραφα.

Το μεθοδολογικό εργαλείο που επέλεξα είναι η ποιοτική έρευνα: αυτή περιλαμβάνει, καταρχάς, την ιστορικό-φιλολογική έρευνα στο προσωπικό αρχείο του Χατζίνη, το οποίο αποτελούν η προσωπική αλληλογραφία με μέλη της οικογένειάς του, με συναδέλφους του, με ομότεχνούς του και με επιφανείς συγγραφείς και ποιητές της γενιάς του. Εκτός από το αρχείο χρησιμοποίησα βιβλιογραφία που συνδέεται τόσο με το επιστημονικό πεδίο της Ιστορίας όσο και με αυτό της Θεωρίας της Λογοτεχνίας. Επίσης, μεγάλο μέρος της έρευνας συνιστούν οι αυτοτελείς εκδόσεις του Χατζίνη, στις οποίες υπάρχουν πολλές αυτοβιογραφικές αναφορές και πληροφορίες για το πνευματικό, κοινωνικό και πολιτικό περιβάλλον της εποχής του. Επιχείρησα να ερμηνεύσω τα έργα του με δύο τρόπους. Ο πρώτος συνδέεται με τη μελέτη στοιχείων

που βρίσκονται έξω από τα κείμενά του. Σε αυτήν την κατηγορία ανήκουν οι πληροφορίες για τη ζωή του, που εξετάστηκαν σε συνδυασμό με τις πολιτικές, οικονομικές, κοινωνικές και πνευματικές συνθήκες της εποχής του. Ο δεύτερος τρόπος είναι κειμενοκεντρικός και μέσω αυτού εξέτασα την κριτική προσέγγιση του Χατζίνη στα έργα και στην προσωπικότητα των συγγραφέων της γενιάς του, δίνοντας έμφαση στους επτά πιο συχνά εμφανιζόμενους στο έργο του. Επιπλέον, συνέλεξα, αξιοποίησα μελέτες, αφιερώματα και κριτικές σε εφημερίδες και περιοδικά για τη συγγραφική δημιουργία του Χατζίνη. Παράλληλα, αξιοποιήθηκε και η ανάλυση περιεχομένου (analysis contest), όπως στην περίπτωση των επιστολών και των ομιλιών. Με άλλα λόγια, κατηγοριοποιήθηκαν τα στοιχεία που παρουσίαζαν σημεία σύγκλισης και υπολογίστηκε η συχνότητα εμφάνισης της κάθε κατηγορίας (ποσοστό εμφάνισης προβλημάτων που αντιμετώπιζε η Θεσσαλία την περίοδο του εμφυλίου ανάμεσα στα θέματα που έθιγαν οι επιστολές του Γιάννη Χατζίνη με τα αδέλφια του). Με άλλα λόγια, ποσοτικοποιήθηκαν τα δεδομένα της έρευνας. Η τελευταία ενότητα κάθε κεφαλαίου περιλαμβάνει πίνακες και διαγράμματα που συνοψίζουν τα βασικά αποτελέσματα της έρευνας. Για να μπορέσω να μελετήσω την παραπάνω εργογραφία και βιβλιογραφία, χρειάστηκε να επισκεφτώ αρκετές φορές το Κέντρο Μελέτης Νεοελληνικής Λογοτεχνίας «Γιάννης Χατζίνης», τη Δημοτική Βιβλιοθήκη Καλλιθέας, την Εθνική Βιβλιοθήκη, τη Γεννάδειο βιβλιοθήκη και τα Γ.Α.Κ. Σάμου.

Εικόνα 1: Ο Γιάννης Χατζίνης μαζί με λογοτέχνες

Πηγή: Ψηφιοποιημένο αρχείο του Δήμου Καλλιθέας

ΜΕΡΟΣ Ι

Κεφάλαιο 1ο

Η γέννηση, τα παιδικά και τα νεανικά χρόνια του Γιάννη Χατζίνη

1.1. Το κοινωνικό και το πολιτικό κλίμα της Σάμου, γενέτειρας του Γιάννη Χατζίνη

Η γενέτειρα του Γιάννη Χατζίνη είναι η Σάμος, η οποία στις αρχές του 20ού αιώνα έχει το καθεστώς αυτόνομης Ηγεμονίας και δεν αποτελεί τμήμα του ανεξάρτητου ελληνικού κράτους. Από αυτό το περιβάλλον αντλεί τις παιδικές και εφηβικές του αναμνήσεις· ζει από κοντά τις προσπάθειες των Σαμίων να ενσωματωθούν στον εθνικό κορμό, αφού το ιδιόμορφο αυτό καθεστώς τους καταπιέζει και τους παραγκωνίζει. Από την άλλη πλευρά, τα πνευματικά του ερεθίσματα είναι πλούσια τις πρώτες δεκαετίες της ζωής του. Τόσο το οικογενειακό του περιβάλλον όσο και η γειτνίαση του νησιού του με την ανεπτυγμένη πνευματικά Σμύρνη συμβάλλουν, ώστε ο Χατζίνης να οικοδομήσει μια στέρεη σχέση με τα γράμματα από τα παιδικά του κιόλας χρόνια. Αργότερα, σταθμός στέκεται στην πορεία του η συμμετοχή του στη Μικρασιατική εκστρατεία. Η παρουσία του στη Σμύρνη είναι γι' αυτόν ορόσημο, καθώς εξελίσσεται ως άνθρωπος πνευματικά και συναισθηματικά, συνειδητοποιώντας τα όρια του μέσα από τις τραγικές στιγμές που βιώνει.

Η Σάμος αποκτά το καθεστώς αυτόνομης Ηγεμονίας υπό την Οθωμανική Αυτοκρατορία με Πράξη Ίδρυσης στις 10 Δεκεμβρίου 1832, μετά από διαβουλεύσεις ανάμεσα στη Γαλλία, την Αγγλία και τη Ρωσία. Στις 20 Αυγούστου 1834 αρχίζει ουσιαστικά η λειτουργία της, όταν η Γενική Συνέλευση των Σαμίων αποδέχεται τους όρους της πράξης (Σαμιακή Επιθεώρηση, 1984:26). Η αυτονομία της Σάμου αποτυπώνεται στο ιδιόμορφο σύστημα διακυβέρνησης: τη διοίκηση του νησιού ασκεί ένα Συμβούλιο, που τα μέλη του αποτελούν ακόμα οι προύχοντές του, και είναι επιφορτισμένο να διευθετεί ζητήματα διοικητικού, θρησκευτικού και εμπορικού χαρακτήρα. Ο Πρόεδρος του Συμβουλίου φέρει τον τίτλο του Ηγεμόνα της Σάμου, είναι χριστιανός ως προς το θρήσκευμα και διορισμένος από το Σουλτάνο, ο οποίος μπορεί να τον ανακαλέσει. Ο Ηγεμόνας είναι υπεύθυνος για τα ζητήματα ναυσιπλοΐας,

για την είσπραξη των τελών ελλιμενισμού των πλεούμενων, για την απέλαση των ανεπιθύμητων ξένων και μπορεί να ασκήσει βέτο σε αποφάσεις του Συμβουλίου, που συνδέονται με τις εξωτερικές σχέσεις της Ηγεμονίας. Στο σχήμα διακυβέρνησης ανήκει μία Βουλή 37 μελών, από την οποία ο Ηγεμόνας επιλέγει τέσσερα μέλη, για να συγκροτήσουν τη Σύγκλητο. Η Υψηλή Πύλη έχει τοποθετήσει κοντά του έναν υπάλληλο τουρκικής καταγωγής, που είναι επιφορτισμένος να στέλνει στην Οθωμανική διοίκηση και σε τακτά χρονικά διαστήματα μια έκθεση πεπραγμένων της Σάμου. Επομένως, η αυτόνομη Ηγεμονία διαθέτει Σύνταγμα, νομοθετικό σώμα, προϋπολογισμό, υπαλλήλους με υπουργικές αρμοδιότητες και ένοπλες δυνάμεις. Σύμφωνα με το Σύνταγμα, δεν προβλέπεται η ύπαρξη στρατευμάτων του επικυρίαρχου κράτους, όρος που όμως δεν τηρείται, αφού στη Σάμο σταθμεύει δύναμη εκατόν εξήντα περίπου ανδρών (Ενεπεκίδης, 1997: 253-254).

Η πρόβλεψη αυτονομίας, στην πράξη, αποτελεί επίφαση, καθώς η στάση του επικυρίαρχου κράτους δεν αφήνει πολλά περιθώρια στην τοπική κοινωνία της Σάμου να λειτουργήσει μέσα από ένα σύστημα αυτοδιοίκησης· αντίθετα, πολλές φορές οι ντόπιοι φορείς διαπιστώνουν τον περιορισμό των προνομίων τους. Επιπλέον, το επικυρίαρχο Οθωμανικό κράτος δε φανερώνει καμία διάθεση να στηρίξει τις μεταρρυθμίσεις εκείνες, που θα επέτρεπαν στο νησί να απεγκλωβιστεί από τις λογικές ενός παρωχημένου πολιτικού συστήματος. Το αποτέλεσμα αυτής της τακτικής του Σουλτάνου είναι η συσσώρευση διεκδικήσεων από μέρους των Σαμίων κατά τη διάρκεια του 19ου αιώνα (Σαμιακή Επιθεώρηση, 1984: 27).

Έναν χρόνο μόλις πριν από τη γέννηση του Χατζίνη διαταράσσεται το ήρεμο κλίμα στη Σάμο, ως αποτέλεσμα των ελπίδων που δημιούργησε η επανάσταση των Κρητικών το 1897. Πολλοί νέοι της Σάμου πηγαίνουν στην Κρήτη, για να στηρίξουν τον τοπικό ένοπλο αγώνα· όταν επιστρέφουν μαζί με πρόσφυγες από εκεί, συγκαλούν Γενική Συνέλευση, η οποία πραγματοποιείται σε ένα κλίμα που αποδεικνύει ότι οι Σαμιώτες συνεχίζουν να έχουν υψηλό φρόνημα και διάθεση να συνεχίσουν τον αγώνα τους. Το 1899, κατά τη συνεδρίαση της Γενικής Συνέλευσης, το κόμμα του Ιωάννη Χατζηγιάννη αποκηρύσσει τον Ηγεμόνα, Στέφανο Μουσούρο. Η Πύλη υποχρεώνεται να τον ανακαλέσει και τον αντικαθιστά με τον Κωνσταντίνο Βαγιάννη, ο οποίος αναλαμβάνει κάτω από αντίξοες οικονομικά για το νησί συνθήκες στις 5 Μαρτίου 1899. Η επιτυχία του Χατζηγιαννικού κόμματος να αντικαταστήσει τον Ηγεμόνα της Σάμου ενισχύει την επιρροή του κόμματος και του ομώνυμου αρχηγού του, ο οποίος

δεν είναι ιδιαίτερα μορφωμένος, αλλά είναι επιτυχημένος έμπορος και αγαπά τον τόπο του· το συγκεκριμένο κόμμα, όμως, εκπροσωπεί το παλαιό πολιτικό σύστημα. Την ίδια περίοδο, κάνουν την εμφάνισή τους και νέες πολιτικές δυνάμεις, στις οποίες διακρίνεται ο Θεμιστοκλής Σοφούλης, φιλόλογος με ειδίκευση στην αρχαιολογία, που αναλαμβάνει και την ηγεσία του κόμματος της «Νέας γενιάς». Συγχρόνως, ο νέος Ηγεμόνας κλείνει την εφημερίδα *Πατρίδα* και απολύει έναν δήμαρχο του νησιού, που στη συνέχεια τον διώκει ποινικά. Στις εκλογές του 1900 οι διαδικασίες κυλούν ομαλά και ο παραπάνω Ηγεμόνας αντικαθίσταται από τον Μιχαήλ Γρηγοριάδη στις 9 Αυγούστου 1900 (Βακιρτζής, 2007: 450).

Στα τέλη του 19ου αιώνα, η Σάμος έχει περίπου 48.000 κατοίκους και δύο αστικά κέντρα, το Βαθύ και το Καρλόβασι. Εκτεταμένες είναι, επίσης, οι εμπορικές σχέσεις με τη Σμύρνη, καθώς πολλά από τα καταστήματα της Σάμου λειτουργούν ως αντιπρόσωποι των καταστημάτων του λεγόμενου «Παρισιού της Ανατολής». Ο Χατζίνης, στο έργο του, *Ο Λογοτέχνης και η σκιά του,* γράφει: *«Η Σάμος βρισκόταν σε αμεσώτερη επαφή με τη Σμύρνη παρά με την πρωτεύουσα του ελληνικού βασιλείου. Η Σμύρνη πρέπει να είχε τότε ελληνικό πληθυσμό διπλάσιο από της Αθήνας και ασκούσε ιδιαίτερη έλξη στους Σαμιώτες όχι μόνο γιατί ήταν πιο κοντά μας, αλλά και γιατί εμπορικά ήταν ένα πιο πλούσιο και πιο ενδιαφέρον λιμάνι από τον Πειραιά»* (Χατζίνης, 1965: 84). Σύμφωνα με στοιχεία των Αρχείων του Νομού της Σάμου, στις αρχές του 20ού αιώνα βρίσκονται στη Μικρά Ασία περίπου 15.000 Σάμιοι, δηλαδή το 27,36% του συνολικού της πληθυσμού, που είναι 54.830 κάτοικοι. Ακόμα, τα στοιχεία των αναλυτικών πινάκων της Ηγεμονίας Σάμου αναφέρουν ότι το 21,27% των επιστολών φεύγουν από τη Σάμο και πηγαίνουν προς τη Σμύρνη, ενώ το 14,1% έχουν τους παραλήπτες τους στην Ελλάδα. Παράλληλα, το 14,17% των εφημερίδων έρχονται από την Ελλάδα και το 39,08% έρχονται από τη Σμύρνη (Γ.Α.Κ., 1998:90-92). Στο έργο του, *Ο Επιούσιος Άρτος,* ο Χατζίνης αναφέρει ότι *«οι εφημερίδες της Σμύρνης, μ' επικεφαλής την «Αμάλθεια», ήταν οι μόνες που διαβάζονταν από ένα πλήθος συνδρομητών της Σάμου»* (Χατζίνης, 1973: 155).

1.2. Η γέννηση του Γιάννη Χατζίνη

Ο Γιάννης Χατζίνης γεννιέται στον Μαραθόκαμπο της Σάμου στις 29 Οκτωβρίου 1899, ημέρα Παρασκευή και ώρα τέσσερις προ μεσημβρίας. Είναι το παιδί

του Νικόλαου Χατζίνη του Ιωάννη και της Ευφροσύνης Δεσποτάκη του Μανουήλ, που παντρεύονται την Κυριακή 26 Ιουλίου 1898 στο σπίτι του Νικόλαου Χατζίνη στον Μαραθόκαμπο (Αρχείο Δήμου Μαραθοκάμπου, 1898). Ο Χατζίνης έχει έξι αδέλφια, τον Κώστα, τον Δημήτρη τον Μανώλη, τον Αλέκο, την Ειρήνη ενώ η μικρότερη αδελφή του Δάφνη φεύγει από τη ζωή πρόωρα από ελονοσία. Το χωριό του, όπως μας πληροφορεί στο έργο του, *Ο Επιούσιος Άρτος,* έχει περίπου τέσσερις χιλιάδες κατοίκους (Χατζίνης, 1973: 170).

Στο λογοτεχνικό περιοδικό, *Νουμάς,* (1903-1931) δημοσιεύει το ποίημα, «Στίχοι», το 1921, που είναι αφιερωμένο στη Δαφνούλα. Από τους στίχους του γίνεται φανερό ότι η αδελφή του χάθηκε από θέρμη (ελονοσία) σε παιδική ηλικία και μετά από μεγάλη σωματική ταλαιπωρία τον μήνα Αύγουστο. Σε αυτό το ποίημα εκφράζει την οδύνη του για την απώλεια του αγαπημένου του προσώπου. Η θλίψη του είναι τόσο βαθιά που κάποιες φορές ακούει το περπάτημα της μικρής του αδελφής στα όνειρά του. Σε αυτό το ποίημα με τον νεορομαντικό τόνο, αποτυπώνεται η ψυχική του αναστάτωση. Έχει δέκα τετράστιχες στροφές με ανισοσύλλαβο στίχο, το μέτρο του δεν είναι σταθερό, υπάρχουν αρκετοί διασκελισμοί και η πλεχτή ομοιοκαταληξία δεν απαντά σταθερά σε όλες τις στροφές. Τα μορφικά αυτά χαρακτηριστικά του ποιήματος απηχούν την ψυχική του αποδιοργάνωση.

ΣΤΙΧΟΙ

Στην αδερφούλα μου Δαφνούλα
που έκλεισε τα ματάκια της για πάντα
ένα ήσυχο δειλινό του Αυγούστου.

Έφυγες. Πας στο άγνωστο ταξίδι και δε λόγιασες
Τον πόνο πίσω που άφινες-ω αργυροχυμένο κλάμα!-
Μα το κοντύλι μου έγινε συντρίμμι και είναι ανήμπορο
Να το ιστορήσει το μεγάλο δράμα.

Συντρίμι και η ψυχή και όλα συντρίμι μέσα μου
Κι είμαι σα να προσμένω-αλί- κάπιο να γίνει θάμα.
Μα ξάφνου η σκέψη μου πετάει στον τελευταίο κι αγύριστον
ανασαμό και παίρνει με το κλάμα

Μακριά σου!... Μου είτανε γραφτό να μη σε ξαναϊδώ ποτέ
που η θέρμη τα μαράζωσεν, αλί, δεν άνθισε για με,
χυμένο σαν παράπονο και σαν καημός του Απρίλη.

Κι όταν στου πόνου σου άνοιξες την αγωνία στερνή φορά
τα ολόγλυκα ματάκια σου, για πάντα να τα κλείσεις,
δίπλα στο κρεββατάκι σου με τη θολή σου τη ματιά,
πες, δεν μ'εγύρεψες, ώ Εσύ, να μ'αποχαιρετήσεις;

Παλέβ' η σκέψη. Στο μυαλό μιαν επανάσταση βογγά.
Δεν είναι αλήθεια· το σπαθί δεν τάγγιξε του χάρου.
Μα ακούω κάπια βαθύτερη φωνή να μου μοιρολογά:

Πάει το παιδί. Πάει στα φτερά τα' αλύγιστου κουρσάρου.

Ά! Κι αν τα δάκρυα χύθηκαν ποτάμι, ο στερεμός ποτέ
δε θάρθει στα θλιμένα μου, φαρμακεμένα μάτια.
Το σκότος μέσα μου· και μια φουρτουνιασμένη θάλασσα
θα παραδέρνει της ψυχής τα θλιβερά κομμάτια.

Ακούω μες στο μισόνυχτο κάπιο απαλό περπάτημα
και με τα μάτια ορθάνοιχτα δειλός αναρωτιέμαι:
Μήπως εκείνοι που έφυγαν ξαναγυρίζουν τάχατες
σαν ήσκιοι μες τη σκοτεινιά, και σκύβω κι αφουγκριέμαι.

Και πάλι ακούω κάπια φωνή σα μακρυνή κι απόκοσμη
όμως γλυκιά και παραπονεμένη, αγαπημένη….
κι ενώ με δέρνει ακράταγο το καρδιοχτύπι, απάντεχα
τα μάτια ανοίγω απ' τόνειρο και ο μαύρος πόνος μένει.

Ω στοχασμοί μου θλιβεροί, στα μονοπάτια τάγνωρα
πού τριγυρνάτε ολονυχτίς κι απ' την αυγή ως το βράδι
του κάκου το γυρεύετε· πια δε γυρνάει ταγύριστο
μήτε με φως και μήτε με σκοτάδι.

Του κόσμου οι έννιες κι οι καημοί ταπόδιωξαν, δεν ήθελαν
να το ποτίσουν της ζωής τ' ατέλειωτο φαρμάκι.
Μα όλο διπλό και τρίδιπλο τώπιαμε μεις που εμείναμε,
ω χιλιαγαπημένο μου αδελφάκι.

Σύμφωνα με στοιχεία των Γενικών Αρχείων του Κράτους (ΓΑΚ, 1898), ο πατέρας του, Νικόλαος Χατζίνης, περνά τα μαθητικά του χρόνια στο Γυμνάσιο της Σάμου και στη συνέχεια εγγράφεται στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και συγκεκριμένα στη Φιλοσοφική Σχολή από την οποία και αποφοιτά 5 Ιουνίου 1887. Στη συνέχεια, ασκεί το λειτούργημα του εκπαιδευτικού για τριάντα επτά χρόνια στη Σάμο. Διατελεί μάλιστα Διευθυντής της Αστικής Σχολής τα διαστήματα 17/07/1907 – 7/11/1908 και 1/9/1912 – 27/10/1914.

Η σχέση του Χατζίνη με τον πατέρα του είναι ένα πολύ σημαντικό κεφάλαιο της ζωής του, όπως παραδέχεται στο έργο του, *Ο Λογοτέχνης και η σκιά του*: *«Πριν ακόμα τελειώσω το δημοτικό, ο πατέρας μου άνοιξε τα μάτια στο μυστικό της ποίησης. Η ποίηση, μου έλεγε, δεν έχει σχέση με τη λογική. Το αποτέλεσμά της παράγεται ακριβώς, όταν απομακρύνεται από αυτήν. Το δημοτικό τραγούδι «τα μάτια σου είναι θάλασσες και μέσα ψιχαλίζουν-και μέσα στο ψιχάλισμα γαλέρες αρμενίζουν»* μας λέει έναν παραλογισμό. Στο ίδιο έργο ο Χατζίνης αναγνωρίζει τον ρόλο του οικογενειακού του περιβάλλοντος στη μόρφωσή του και ομολογεί ότι από την παιδική του ηλικία είχε συνειδητοποιήσει τις πνευματικές και συναισθηματικές του δυνάμεις. *«Ο πατέρας μου και ο παππούς μου είναι οι πρώτοι σοβαροί «φίλοι» μου πάνω στους οποίους μπορώ να στηρίζομαι. Λυπόμουνα μόνο που πάντα ο πατέρας μου υποτιμούσε την αντίληψή μου. Όταν μ' έπιασε να διαβάζω με απληστία τους Άθλιους του Βίκτωρα Ουγκώ μου είπε ότι δεν είναι ακόμη για μένα. Εγώ είχα την εντύπωση πως έπιανα και την παραμικρή λεπτομέρεια, πως έμπαινα στο πιο βαθύ τους νόημα. Ότι τα βιβλία ήταν γραμμένα για μένα. Κι' από κείνη τη στιγμή μου πέρασε από την ιδέα ότι χωρίς να είμαι εξυπνότερος από άλλους συμμαθητές μου, είχα μέσα μου κάποιες δυνατότητες (φαντασίας, διαίσθησης συναισθηματικότητας), που έλειπαν από κείνους»* (Χατζίνης, 1965: 91-92).

Στο έργο του, *Το Δώρο της Ζωής,* αναφέρει ότι η μητέρα του είναι σχεδόν αγράμματη, έχει όμως εμπειρία και αποθέματα σοφίας, που της εξασφαλίζουν την ισορροπία της. Στο ίδιο έργο μάλιστα παραδέχεται ότι «*εκείνη είναι ο άνθρωπος που μου μαθαίνει να χαίρομαι τη ζωή και να ανακαλύπτω τα μυστικά της*» (Χατζίνης, 1972: 9).

1.3. Τα παιδικά χρόνια και οι σπουδές του Γιάννη Χατζίνη

Καθοριστικό ρόλο στη μύηση του Χατζίνη στον κόσμο της Λογοτεχνίας παίζει ο εκ μητρός παππούς του, έμπορος με μεγάλη εμπορική δραστηριότητα στην Ανατολή, ο πρώτος που εισάγει τον καφέ στη Σάμο (Χατζίνης, 1965: 84). Ο παππούς του, ο οποίος διαβάζει συστηματικά εφημερίδες, δίνει στον εγγονό του μια επιφυλλίδα που αργότερα τυπώνεται σε βιβλίο και φέρει τον τίτλο *Ληστοπειραταί*. Το εν λόγω βιβλίο ανήκει στο λεγόμενο είδος του λαϊκού ληστρικού μυθιστορήματος σε μορφή feuilleton (Δερμεντζόπουλος, 1997:25). Συνεπώς, το οικογενειακό του περιβάλλον του παρέχει τα κατάλληλα ερεθίσματα, ώστε να έρθει σε επαφή με τον έντεχνο λόγο από την παιδική του ηλικία. Ο ίδιος ο κριτικός ομολογεί: «*Μόλις τους διάβασα, η πρώτη σκέψη που γεννήθηκε μέσα μου- το θυμάμαι καλά- είταν πως μπορούσα κι' εγώ να γράψω ένα παρόμοιο βιβλίο. Διαισθανόμουν ότι δεν είταν ένα βιβλίο σοβαρό αλλά σκεφτόμουν πως μια τόσο τερπνή αφήγηση είχε μια τέχνη και μια αξία άλλου είδους*» (Χατζίνης, 1965: 85). Από τα λόγια του φαίνεται ότι το κριτικό πνεύμα έχει αρχίσει ήδη να κάνει την εμφάνισή του, καθώς αξιολογεί τα αναγνώσματά του και φαίνεται να αναγνωρίζει την αξία κάθε καλλιτεχνικής προσπάθειας.

Στο νησί εμφανίζονται πολλά περιοδικά και βιβλία μετά το 1897. Το φαινόμενο αυτό οφείλεται σε διάφορους παράγοντες. Ένας από αυτούς είναι η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση που επιχειρείται τη δεκαετία του 1880 στη Σάμο. Ακόμα, από το 1850, γίνεται προσπάθεια οργάνωσης του εκπαιδευτικού συστήματος στη Σάμο. Φανερή είναι και η βούληση των αστών του νησιού να σταθούν στο ύψος των ευρωπαίων αριστοκρατών στο επίπεδο της πνευματικής καλλιέργειας (Γ.Α.Κ. Σάμου, 1998:88). Όλες αυτές οι εξελίξεις καλλιεργούν ένα πρόσφορο έδαφος, ώστε ο Χατζίνης να ολοκληρώσει αργότερα τη στοιχειώδη εκπαίδευσή του σε ένα σύγχρονο -για τα δεδομένα της εποχής του- εκπαιδευτικό σύστημα υψηλών απαιτήσεων και προδιαγραφών.

Ο Χατζίνης παίρνει το απολυτήριο του από την Αστική Σχολή Μαραθοκάμπου και εγγράφεται το 1912 στο Πυθαγόρειο Γυμνάσιο. Πρόκειται για Γυμνάσιο με καλή φήμη, παρά τα προβλήματα που προκύπτουν σχετικά με το διδακτικό προσωπικό ως

αποτέλεσμα κομματικών παρεμβάσεων[1] (Διακογιάννης, χ.χ.: 151, 160). Οι σπουδές του Χατζίνη στο Γυμνάσιο ξεκινούν, όταν ξεσπά Επανάσταση στο νησί (7 Σεπτεμβρίου 1912) με σημείο εκκίνησης το Καρλόβασι. Οι Μεγάλες Δυνάμεις αναγκάζονται λόγω της κήρυξης του Βαλκανικού Πολέμου να αποσύρουν τα πλοία τους από το νησί του Πυθαγόρα. Συνέρχεται η Εθνοσυνέλευση των Σαμίων στις 11 Νοεμβρίου 1912 και κηρύττει την ένωση της Σάμου με το Ελληνικό Βασίλειο, ώστε να αποτελεί αδιαίρετο και ενιαίο κράτος. Τυπικά η προσάρτηση γίνεται στις 2 Μαρτίου 1913 με την παρουσία του ελληνικού στόλου στο νησί. Διεθνώς, βέβαια, αναγνωρίζεται στη Συνθήκη της Λωζάνης το 1923 (Σαμιακή Επιθεώρηση, 1984: 32-33). Από τις παραπάνω εξελίξεις γίνεται φανερό ότι οι σπουδές του συμπίπτουν με σημαντικά γεγονότα της τοπικής ιστορίας της Σάμου. Κατά τη διάρκεια των μαθητικών του χρόνων βιώνει την ενσωμάτωση της γενέτειράς του στον εθνικό κορμό και τη δικαίωση των στόχων της Επανάστασης του 1912.

Στο έργο του, *Ο Επιούσιος Άρτος,* υπογραμμίζει τον πόθο όλων των Ελλήνων που ζουν εκτός των συνόρων του νεοσύστατου ελληνικού κράτους για απελευθέρωση και για ενσωμάτωση της περιοχής τους στον εθνικό κορμό: *«Εκείνο που πρέπει να πω, και που βρίσκεται μέσα στην προσωπική μου πείρα, είναι ότι όλοι οι ελληνικοί πληθυσμοί που έμειναν έξω από το φτωχό μας κρατίδιο που προήλθε από την Επανάσταση, κράτησαν μέσα τους άσβυστη τη δίψα για την ελευθερία. Με τα μάτια στραμμένα προς τα λίγα στρέμματα γης που είχαν απελευθερωθεί άφηναν την καρδιά τους να χτυπάει όλο και πιο δυνατά, και την ελπίδα να μεγαλώνει»* (Χατζίνης, 1973: 155-156).

Τις σχολικές του επιδόσεις σχολιάζει στο έργο, *Ο Λογοτέχνης και η σκιά του.* Αναφέρει ότι έδειχνε μια πρωτοφανή αδιαφορία για τα μαθήματά του, γιατί τα έβρισκε βαρετά. Δεν ήταν κακός μαθητής. Αντίθετα, με τον τρόπο του φαινόταν -αν όχι ο καλύτερος- ένας από τους πολύ καλούς της τάξης του. Δεν είχε χάσει ποτέ χρονιά, αν και, όπως ομολογεί, την προσοχή του προσέλκυαν χίλια δυο άλλα πράγματα εκτός από τα μαθήματα. Στο θρανίο καθόταν με έναν συμμαθητή που τον χαρακτηρίζει «*φύλακα άγγελό του*» και «*μικρό άγιο*». Φρόντιζε να τον ειδοποιεί εγκαίρως, όταν ο δάσκαλος στρεφόταν στον Γιάννη, και ψιθυρίζοντας να του δίνει τη σωστή απάντηση. Όταν

[1] Ο Ηγεμόνας Ιωάννης Γκίκας ιδρύει το «Πυθαγόρειον Γυμνάσιον» με το 45ο διάταγμα του 1855, το οποίο αρχίζει να λειτουργεί στις 5 Σεπτεμβρίου του ίδιου έτους. Το μαθητικό του δυναμικό δεν προέρχεται μόνο από το νησί αλλά και από τη Μακεδονία, τη Θράκη, την Ήπειρο, τη Μικρά Ασία, τα νησιά του Ιονίου και Αιγαίου Πελάγους. Τα πρώτα χρόνια το Γυμνάσιο είναι τετρατάξιο και φοιτούν μαθητές που έχουν απολυτήριο Σχολαρχείου.

μεγαλώνει, ο συγγραφέας αισθάνεται μάλιστα την ανάγκη να εξομολογηθεί ότι κάποτε αυτός ο «*μικρός άγιος*» όχι μόνο του έδωσε την απάντηση, αλλά κράτησε το χέρι του κατεβασμένο, για να κερδίσει την επιβράβευση μόνο εκείνος. Το γεγονός αυτό σημάδευσε τη συνείδησή του, καθώς δηλώνει ότι *«είναι μια από τις χειρότερες πράξεις της ζωής μου για την οποία ακόμη δεν μπορώ να συγχωρήσω τον εαυτό μου. Ίσως τώρα εξομολογούμενος ξελαφρώσω»* (Χατζίνης, 1965: 85-87).

Ακόμη, στην παιδική του ηλικία εκδίδει μια χειρόγραφη εφημερίδα, γεγονός που φανερώνει την κλίση του στα γράμματα και τη λογοτεχνία. «Διευθυντής» είναι εκείνος και «Αρχισυντάκτης» ο πιο στενός του φίλος, ο Κώστας Τζαννέτης. Επιστρατεύοντας τη φαντασία του, γράφει διάφορες «ειδήσεις» που, όταν τις διαβάζουν οι δάσκαλοι του, φαίνεται ότι τις βρίσκουν ενδιαφέρουσες και διασκεδαστικές. Ασήμαντα περιστατικά του χωριού του μέσα από την πένα του Χατζίνη παίρνουν τεράστιες διαστάσεις. Στη θεματολογία του υπάρχουν κυρίως τραγικά γεγονότα, όπως θάνατοι, ναυάγια, επιδημίες, τραυματισμοί και θύελλες. Τα κείμενα του γίνονται δεκτά με ενθουσιασμό από τους δασκάλους και τους συμμαθητές του. Τα νεανικά λογοτεχνικά δημιουργήματα του Χατζίνη συνιστούν μια αξιοπρόσεκτη εκδοχή των λογοτεχνικών juvenilia. Φανερώνουν τις ικανότητές του στη γραφή και τη δραστήρια μυθοπλαστική φαντασία του νεαρού συγγραφέα. Όταν ο Χατζίνης πεθαίνει, ο Τζαννέτης τον αποχαιρετά με μια νεκρολογία, στην οποία δίνει πληροφορίες για την παιδική ηλικία του φίλου του. Αναφέρει ότι στα χρόνια του Δημοτικού ο μικρός Γιάννης *«προσπαθούσε με τις νερομπογιές ν' αποτυπώσει στο χαρτί τις παιδικές του εμπνεύσεις, τη ροπή του στην καλλιτεχνία, με τα πρωτόπειρα αλλά και τόσο εκφραστικά σχέδια και σκίτσα του»*. Αναρωτιέται μάλιστα γιατί ο φίλος του Γιάννης θυμάται στα έργα του την παιδική τους εφημερίδα, αλλά ξεχνά να αναφέρει και την εφημερίδα των γυμνασιακών τους χρόνων στο Βαθύ, που ήταν πιο σοβαρή και έφερε το όνομα «Αλωνάκι» (λέξη που παραπέμπει στον Διονύσιο Σολωμό). Σε αυτή έγραφε και ο φίλος τους, Δημήτρης Καρατζάς (Καραθανάσης, 2001: 213).

1.4. Η νεανική περίοδος του Γιάννη Χατζίνη

Στην παραπάνω νεκρολογία ο Τζαννέτης ομολογεί τη χαρά του, όταν βλέπει ένα δημοσίευμα του Χατζίνη στον *Νουμά* του Δημήτρη Ταγκόπουλου (1867-1926). Πρόκειται για το ποίημα που αφιέρωσε στη μικρή του αδελφή, Δάφνη, που πέθανε από

ελονοσία (βλ. παραπάνω σ. 16-17). Ο Τζαννέτης επιβεβαιώνει ότι στα χρόνια της νιότης του αναγνωρίστηκε από τον πνευματικό κύκλο της Σάμου. Εκείνη την εποχή, ο Ζήσιμος Σίδερης, ο Βλίαμος Νικολαΐδης, ο Γιάννης Βουλής, ο Γιώργος Θέμελης, ο Θεοφανίδης και άλλοι αποτελούν τον «Φιλολογικό Όμιλο», που εδρεύει στο Βαθύ. Σε αυτό εκδίδουν τη *Μηνιαία Επιθεώρηση* και ο Χατζίνης δημοσιεύει εκεί μεταφρασμένη τη μελέτη «Ο Νοβάλις και η μουσική». Η πρώτη κριτική που γράφει είναι για την ποιητική συλλογή «*Φύλλα και φτερά*» του Ζήσιμου Σίδερη το 1921 (Καραθανάσης, 2001). Παράλληλα, η έρευνά μου στα αρχεία του Πανεπιστημίου Αθηνών έδειξε ότι ο Χατζίνης εγγράφεται στη Φιλοσοφική Σχολή το 1921. Δε φαίνεται, όμως, να έχει πάρει πτυχίο, καθώς δεν έχει καταθέσει άλλα παραστατικά πληρωμής των ακαδημαϊκών ετών εκτός από το πρώτο (Μητρώο εγγραφής φοιτητών της Φιλοσοφικής Σχολής Αθηνών).

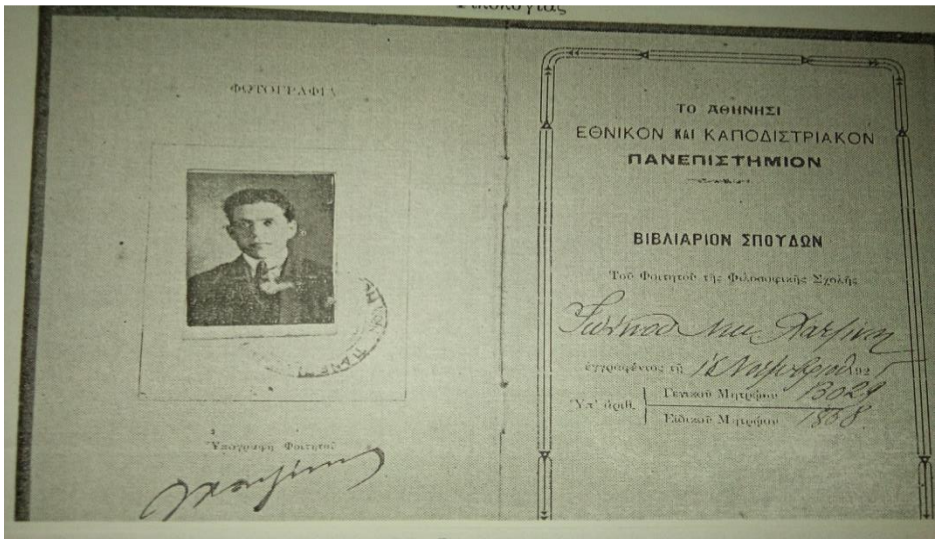

Εικόνα 2: Βιβλιάριον Σπουδών Φιλοσοφικής Σχολής του Γιάννης Χατζίνη

Πηγή: Εθνικόν και Καποδιστριακόν Πανεπιστήμιον

1.5. Η ζωή του Γιάννη Χατζίνη στη Σμύρνη

Ένας σημαντικός σταθμός των νεανικών χρόνων του Χατζίνη είναι η Σμύρνη. Στον *Επιούσιο Άρτο* αναφέρει ότι αποβιβάζεται σε αυτή με τη Μεραρχία Αρχιπελάγους τον Σεπτέμβριο του 1918. Σύμφωνα με τη μαρτυρία του, οι κάτοικοι της Σμύρνης δέχονται τον ελληνικό στρατό ως ελευθερωτή και ο ενθουσιασμός τους είναι έκδηλος. Φαίνεται ότι με την παρουσία του ελληνικού στρατού εκπληρώνεται η επιθυμία τους για ενσωμάτωση στον εθνικό κορμό και έτσι αποδίδουν ιδιαίτερες τιμές στις ελληνικές

στρατιωτικές δυνάμεις, φροντίζοντας να ανταποκριθούν σε κάθε τους ανάγκη. Ο Χατζίνης ομολογεί ότι «*όταν για πρώτη φορά βλέπει την ονειρεμένη πολιτεία, νιώθει ότι μπαίνει σε κάποιο επίγειο παράδεισο*». Αναφέρει χαρακτηριστικά: «*Οι κάτοικοι ραίνουν με λουλούδια όλους τους φαντάρους της μητέρας πατρίδας, που έρχονται ως ελευθερωτές. Όμορφα κορίτσια τους επισκέπτονται, κρατώντας ταψιά από μπακλαβά, καταΐφι, γαλακτομπούρεκο και σαραχλί*». Το πρώτο αληθινό φιλί στη ζωή του το παίρνει από ένα κορίτσι της Σμύρνης. Σε μια βρύση, καθώς περίμενε να πιει νερό, μια κοπέλα αποσύρει τη στάμνα που γέμιζε και τον ρωτά: «*Μ΄αφήνετε να σας φιλήσω;*» Εκείνος στέκει αμήχανα και χαμογελά. Η κοπέλα επιμένει και του λέει «*Σκύψτε λίγο!*» και τον φιλά. Στη συνέχεια, ερμηνεύει τη συμπεριφορά της λέγοντας ότι για εκείνη δεν ήταν μόνο ένας νεαρός φαντάρος αλλά η ζωντανή έκφραση της Ελλάδας, η έκφραση της ελευθερίας (Χατζίνης, 1973: 156-157).

Παράλληλα, οι Έλληνες φαντάροι αντικρίζουν μια ανεπτυγμένη πόλη στην οποία η ελληνική κοινότητα χαρακτηρίζεται από το υψηλό βιοτικό της επίπεδο. Ο Χατζίνης αναφέρει: «*Οι κάτοικοι της Σμύρνης, όταν φτάνει ο ελληνικός στρατός με το στόλο του, γιορτάζουν με τραγούδια και φαγοπότια την πιο μεγάλη ημέρα της ιστορίας τους, την ημέρα της ελευθερίας τους. Οι καμπάνες χτυπούν χαρμόσυνα, οι γυναίκες στέκονται με τα θυμιατήρια στις πόρτες τους, κάνοντας το σταυρό τους*». Στη συνέχεια, πηγαίνουν στη Μητρόπολη, την Αγία Φωτεινή, όπου βλέπουν τον Μητροπολίτη Χρυσόστομο μαζί με τον Κυβερνήτη του Αντιτορπιλικού «Λέοντος», Ηλία Μαυρούδη. Ακόμα, καταφτάνουν γεμάτοι ενθουσιασμό με βαποράκια, με τρένα ακόμα και με τα πόδια οι κάτοικοι από τα δεκαπέντε ελληνοχώρια, που βρίσκονται στα περίχωρα της Σμύρνης. Οι Έλληνες φαντάροι εντυπωσιάζονται από τη Σμύρνη, γιατί διαθέτει θέατρα, σχολεία, αθλητικούς συλλόγους, ελληνικές εφημερίδες, Κεντρικό Παρθεναγωγείο, εκκλησίες, ιππόδρομο και κινηματογράφους.

Λίγες μέρες μετά την άφιξή του, ο Χατζίνης τοποθετείται με διαταγή γραφέας στο Στρατιωτικό Ταχυδρομείο. Στο έργο του, *Το Δώρο της Ζωής,* περιγράφει το τριώροφο μέγαρο, Μιδάτ πασά, που στεγάζει το Ταχυδρομείο και βρίσκεται στην πρώτη παράλληλο μετά την προκυμαία της Σμύρνης. Οι αίθουσές του είναι μεγάλες και ψηλοτάβανες. Εκείνος εργάζεται εκεί ως ιδιαίτερος γραφέας του Προϊσταμένου, θέση που τον προφυλάσσει από την πρώτη γραμμή του πολέμου (Χατζίνης, 1972: 36).

Στη Σμύρνη έρχεται σε επαφή με αξιόλογες προσωπικότητες. Μία εξ αυτών είναι ο ποιητής, Μιχαήλ Αργυρόπουλος (1862-1949), γνωστός με το ψευδώνυμο,

Ρήγας Ραγιάς. Στο έργο του, *Ο Επιούσιος Άρτος,* δηλώνει ότι η ποίηση του Μιχαήλ Αργυρόπουλου δεν τον συγκινεί, γιατί *«μοιάζει μ' ένα μονότονο τυμπάνισμα που θυμίζει στρατιωτική παρέλαση του παλιού καιρού»*. Αυτή η διαπίστωση αποκαλύπτει στοιχεία για το λογοτεχνικό γούστο του Χατζίνη. Φαίνεται ότι δεν του αρέσει η απόλυτη πειθαρχία στις επιταγές της παραδοσιακής ποίησης και αναζητά τη συγκίνηση σε νέους εκφραστικούς τρόπους. Παράλληλα, ομολογεί ότι: *«αναπτύσσει μια συναισθηματική σχέση με αυτόν, γιατί είναι ένα μεγάλο παιδί με τα όνειρα, τις φαντασίες και τους συναισθηματισμούς της νιότης»*. Διαφορετική είναι η περίπτωση του Άγγελου Σημηριώτη (1870-1944). Δεν μπορεί να τον προσεγγίσει στο βαθμό που θα μπορούσε να διαμορφώσει άποψη για το χαρακτήρα του, γιατί είναι απρόσιτος, αλλά η ποίηση του τον συγκινεί, αφού όπως ομολογεί ο ίδιος: *«'Ετσι, αν ο ίδιος, σαν ανθρώπινη παρουσία δε μιλούσε απ΄ αυθείας στις κεραίες μου, όμως σαν ποιητής μ΄ έκανε να ονειροπολώ και να στοχάζομαι»* (Χατζίνης, 1973: 170-171).

Ακόμα, στη Σμύρνη βλέπει για πρώτη φορά αληθινό, επαγγελματικό θέατρο. Τα πρώτα του ερεθίσματα βεβαίως προέρχονται από το χωριό του, αφού στη σάλα ενός καφενείου, που βρισκόταν δίπλα στο σπίτι του στον Μαραθόκαμπο, θίασοι ανεβάζουν διάφορα μεγάλα έργα. Στον *Επιούσιο Άρτο,* αναφέρει ότι οι γυναίκες των μπουλουκιών άλλαζαν τις φορεσιές τους στο σπίτι της θείας του. *«Για μένα ο ερχομός τους ήταν πάντα σαν μια γιορτή που μ΄ έβγαζε από τη μονοτονία, από την ανία, από το καθημερινό τίποτα. Αυτές οι άθλιες παραστάσεις μοιάζαν σαν θείες δωρεές, που μου έδιναν την ευκαιρία να μαντεύσω ποια ήταν η περιοχή της αληθινής τέχνης. Απ΄ αυτές αγάπησα το θέατρο, όχι αυτό που έβλεπα, αλλά εκείνο που μπορούσα να φαντασθώ»*. Συνεπώς, αισθάνεται πραγματικά τυχερός, όταν παρακολουθεί μια παράσταση της Κυβέλης στο πολύ ωραίο θέατρο της Σμύρνης. Όπως εξηγεί και ο ίδιος, η παρουσία της μεγάλης αυτής ηθοποιού θεωρήθηκε σημαντικό καλλιτεχνικό γεγονός, αλλά και κατά κάποιον τρόπο δωρεά της μητέρας-πατρίδας στην απελευθερωμένη πολιτεία. Τα εισιτήρια εξαντλούνται και ο κόσμος, για να μη χάσει την παράσταση, κόβει μικρά κομμάτια από τις αφίσες, που έχουν το ίδιο κόκκινο χρώμα με τα εισιτήρια. Όταν τελειώνει το έργο, δάκρυα πλημμυρίζουν τα μάτια των θεατών. Κανείς δεν μπορεί να συγκρατηθεί. Εξάλλου, όπως συμπληρώνει, *«Βρισκόμαστε στο 1920»*. Οι κάτοικοι της Σμύρνης είναι βαθιά συγκινημένοι από την υπογραφή της Συνθήκης των Σεβρών, που προβλέπει την προσωρινή διοίκηση της περιοχής τους από την Ελλάδα και δημιουργεί την προσδοκία της οριστικής ενσωμάτωσής της στον εθνικό κορμό. Η παρουσία της Κυβέλης στα

θεατρικά δρώμενα της Σμύρνης σηματοδοτεί την έναρξη μιας νέας περιόδου για τους Έλληνες της περιοχής (Χατζίνης, 1973: 171-173).

Ο Χατζίνης δημοσιεύει τα πρωτόλειά του στο περιοδικό *Νέα Ζωή* (1913-1914,1920,1922) του Σταύρου Κουκουτσάκη, που έχει λογοτεχνικό χαρακτήρα. Το περιοδικό αυτό βρίσκεται σε κάποια πάροδο του Φραγκομαχαλά και ο Απόστολος Μαγγανάρης (1904-1990) τον πηγαίνει στα γραφεία του περιοδικού. Την πρώτη του εμφάνιση ως λογοτέχνης κάνει στο τεύχος της 16ης Φεβρουαρίου 1920 του φιλολογικού περιοδικού με το ποίημα «Η Κιθάρα» (*Κριτικά Φύλλα*, 1975:246). Ο Χατζίνης σε αυτό ακολουθεί τους κανόνες της παραδοσιακής στιχουργίας, καθώς είναι ένα οκτάστιχο ποίημα με πλεχτή ομοιοκαταληξία στο οποίο κυριαρχεί ο ιαμβικός δεκαπεντασύλλαβος. Ο τόνος του είναι νεορομαντικός και αυτό το στοιχείο επιβεβαιώνεται από το πλήθος των λέξεων που μαρτυρούν το κλίμα της μελαγχολίας και της βαθιάς θλίψης (κλαις, σπαράζει, λυγμός). Ο Σταύρος Κουκουτσάκης πιστεύει στις δυνάμεις του και εκδίδει τα πρωτόλειά του. *«Με τους πρώτους στίχους που δημοσιεύσαμε, πιστεύαμε πως ο κόσμος ολόκληρος ήταν δικός μας. Είμαστε βέβαιοι ότι θα διορθώσουμε όλα τα στραβά του»* (Χατζίνης, 1973: 182-185).

Η Κιθάρα

Ποιας αύρας τα χαΐδέματα σ΄ αγγίζουνε και κλαις,
κιθάρα μου, και ποια ψυχή στις κόρδες σου πλανιέται;
Ποιο σε σπαράζει μυστικό κι' εσύ δε μου το λες
μονάχα αφήνεις ο κρυφός λυγμός σου ν' αγρικιέται
Απόψε τα μεσάνυχτα τα χέρια μου απαλά
θ' απλώσω στις χρυσόκορδες του μαγικού καημού σου
κι' ολότρεμος στα στήθια μου θα νιώσω να κυλά
η ανατριχίλα, σα φωτιά χρυσή, του λυγωμού σου.

1.6. Ο Γιάννης Χατζίνης και η Μικρασιατική Καταστροφή

Στις αρχές Αυγούστου του 1922, έρχεται διαταγή του Στρατηγείου να αναχωρήσει ο Χατζίνης για το Αφιόν Καραχισάρ, περίπου δέκα μέρες πριν από την κατάρρευση του μετώπου. Το γεγονός ότι καλούν όλους τους μικρούς σε ηλικία φανερώνει τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι πρώτες γραμμές του μετώπου. Εξάλλου, μετά την υποχώρηση από τον Σαγγάριο και την καθήλωση του στρατού σε γραμμή άμυνας δεν υπάρχουν πολλά περιθώρια αισιοδοξίας. Σημειώνει μάλιστα στον *Επιούσιος Άρτο* ότι το συσσίτιο είναι πενιχρό, αφού παρατηρείται έλλειψη των απαραίτητων εφοδίων. Συμπληρώνει ότι ο εχθρός προχωρά στην ανασύνταξή του εκείνη την περίοδο, ενώ ο πληθυσμός της Σμύρνης χαίρεται το καλοκαίρι, χωρίς να υποπτεύεται την καταστροφή που θα ακολουθήσει (Χατζίνης, 1973: 187-188). Εντάσσεται στην Τέταρτη (IV) Μεραρχία, που υπάγεται διοικητικά στο Νότιο Τομέα με έδρα το Ουσάκ. Η Μεραρχία σταθμεύει στο Αφιόν Καραχισάρ από τις 30 Ιουνίου 1921 (Γ.Ε.Σ., 2001:66).

Από τις αρχές Ιουλίου τα πράγματα έχουν δυσκολέψει για τον ελληνικό στρατό, καθώς στις 8 Ιουλίου 1921 δέχεται μεγάλη επίθεση από τις εχθρικές δυνάμεις. Στις 22 Ιουλίου του ίδιου έτους, η Στρατιά συντάσσει έκθεση προς την κυβέρνηση και ζητά να διακοπούν οι επιχειρήσεις, γιατί πλέον αντιμετωπίζουν μεγάλο κίνδυνο οι μονάδες. Μετά τη θετική απάντηση της κυβέρνησης, ο στρατός αποσύρεται δυτικά του ποταμού,

Σαγγάριου. Η υποχώρησή του γίνεται χωρίς προβλήματα μέχρι τις 8 Σεπτεμβρίου. Στις 21 Μαΐου 1922 γίνεται αποδεκτή η παραίτηση του αρχιστράτηγου και τη θέση του παίρνει ο Γεώργιος Χατζηανέστης. Με δική του προτροπή 21.000 μάχιμοι μεταφέρονται από τη Μικρά Ασία στη Θράκη με σκοπό να καταλάβουν την Κωνσταντινούπολη. Ωστόσο, αυτό το σχέδιο δεν πραγματοποιείται λόγω αντίδρασης των συμμάχων. Οι δυνάμεις αυτές δεν επιστρέφουν στο μέτωπο της Μικράς Ασίας, το οποίο αποδυναμώνεται σημαντικά. Ακολουθούν στις 6 και 11 Αυγούστου επιθέσεις του εχθρού που είναι παραπλανητικές και η γενική επίθεση πραγματοποιείται στις 13 Αυγούστου 1922 νοτιοδυτικά της περιοχής Αφιόν Καραχισάρ. Συγκεκριμένα, δέχονται επίθεση ο τομέας Καμελάρ Νταγ, που έχει στον έλεγχό της η Τέταρτη μεραρχία και ο τομέας Ακάρ Νταγ, που έχει στον έλεγχό της η Πρώτη Μεραρχία (Ακτσόγλου, 1998: 31-33).

Στον *Επιούσιο Άρτο,* ο Χατζίνης αναφέρει ότι, όταν παρουσιάζεται στην τέταρτη Μεραρχία, επικρατεί μεγάλη αναστάτωση. Οι αξιωματικοί φαίνονται αιφνιδιασμένοι και προβλέπουν ότι θα συμβεί κάτι πολύ σοβαρό. Ζητά κατάλυμα στο ταχυδρομικό τομέα της Μεραρχίας και διαπιστώνει την ίδια απογοήτευση και σύγχυση. Παρατηρεί τους φαντάρους να αχρηστεύουν τα όπλα τους, για να μη χρειαστεί να τα παραδώσουν στον εχθρό. Όταν ακολουθεί η μεγάλη υποχώρηση, εκείνος σημειώνει ότι το τμήμα του είναι από εκείνα που κινούνται *«συντεταγμένα».* Ο λοχαγός τους πιστεύει ότι με τη διάλυσή τους διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο *«να σφαγούν από τους τσέτες»* (Χατζίνης, 1973: 190-195).

Στον *Λογοτέχνη και η σκιά του*, περιγράφει τις δύσκολες στιγμές της φυγής του στρατού. Αναφέρει ότι *«ο καυτός ήλιος τη μέρα, το διαπεραστικό κρύο τη νύχτα πάνω στα μικρασιατικά υψίπεδα, δημιουργούσαν εναλλαγές συντριπτικές για τον ασυνήθιστο οργανισμό μας. Και είχαμε πετάξει και τις κουβέρτες μας γιατί δεν αντέχαμε πια να τις κουβαλούμε. Κράτησα μόνο ένα μικρό κομμάτι σαν πετσέτα για να προστατεύει τη νύχτα την πλάτη, τη μέση μου. Ύστερα ήταν η διαρκής πορεία με τον ελάχιστο ύπνο. Τόσο μόνο, όσο για να μπορούμε πάλι να ξαναρχίσουμε. Η πείνα, η ανυπόφορη δίψα. Το χαρακτηριστικό της δίψας είναι ότι ξεκολλούν ολόκληρες οι πέτσες των χειλιών που τα έχει ψήσει ο ήλιος. Όταν φτάσαμε σε κάποιο ποτάμι, οι φαντάροι έπεσαν μέσα με τα ρούχα, βιαστικοί όχι μόνο να πιουν, αλλά ν΄ απορροφήσουν το νερό απ' όλους τους πόρους του φρυγμένου κορμιού τους»*. Κάτω από αντίξοες συνθήκες φτάνει στη Μαινεμένη, όπου καταφέρνει να μπει σε κάποιο τρένο με προορισμό τη Σμύρνη. Όταν

φτάνει εκεί, αντικρύζει μια μάζα απελπισμένων ανθρώπων που έχουν φύγει από τα χωριά τους με τα υπάρχοντά τους και περιμένουν να σωθούν από τη θάλασσα. Ο ίδιος, περιγράφοντας τη σκηνή της σωτηρίας του, σημειώνει: *«Προσπάθησα πηδώντας ν' αρπαχτώ, ν' αναρριχηθώ στο κατάστρωμα, και δεν το κατάφερνα. Ήταν αρκετά ψηλότερο από το μπόι μου. Εκοίταζα εδώ κι εκεί μήπως βρεθεί κανένα κιβώτιο να πατήσω, γιατί ο καιρός δε μ' έπαιρνε καθόλου και δεν έλεγα να παραιτηθώ από το εγχείρημα. Οπότε, ένιωσα τα δυο χέρια ενός αχθοφόρου να με αρπάζουν και να με πετούν ψηλά. Κρατήθηκα από τη βάση του κοντού της σημαίας, τίναξα όσο μπορούσα τα πόδια μου στο κενό, γιατί η πλώρη ήταν καμπυλωτή προς τα μέσα και δεν μπορούσα να βρω αντίσταση, και τελικά βρέθηκα στο κατάστρωμα, κυριολεκτικά με την ψυχή στα δόντια. Ήταν η κρίσιμη στιγμή της τελικής σωτηρίας μου. Αλλά ποτέ δε θα ξεχάσω αυτά τα δυο άγνωστα χέρια!»* (Χατζίνης, 1965: 105-106).

1.7. Συμπεράσματα κεφαλαίου

Ο Χατζίνης γεννιέται και μεγαλώνει σε ένα περιβάλλον που του προσέφερε εκτός από αγάπη και πλούσια πνευματικά ερεθίσματα. Η μόρφωση και η καλλιέργεια του πατέρα του είναι καθοριστικοί παράγοντες για την πνευματική του συγκρότηση και εξέλιξη. Ακόμα, το γεγονός ότι η Σάμος είναι ένα νησί κοντά στα Μικρασιατικά παράλια, και συγκεκριμένα στην κοσμοπολίτικη Σμύρνη, είναι ένα θετικό στοιχείο για την ανατροφή ενός παιδιού εκείνη την εποχή. Η Σμύρνη διαθέτει έντυπα, λογοτεχνικά και δημοσιογραφικά, και είναι ένας καλός αγωγός των τεχνών και των γραμμάτων. Από την άλλη πλευρά, το καθεστώς της Ηγεμονίας στη Σάμο μπορεί να παρουσιάζει δυσλειτουργίες και να προκαλεί τις αντιδράσεις των κατοίκων του νησιού, αλλά υπάρχουν κάποιοι θεσμοί, όπως το Σύνταγμα και η Βουλή, που περιορίζουν έστω και στοιχειωδώς τις αυθαιρεσίες του επικυρίαρχου κράτους. Έτσι, ο Χατζίνης μεγαλώνει μέσα σε ένα περιβάλλον πλούσιο σε πνευματικά και σε κοινωνικά ερεθίσματα.

Το ταλέντο του στη συγγραφή φαίνεται από την παιδική του ηλικία. Βγάζει με άλλους συμμαθητές του εφημερίδες, αφιερώνοντας χρόνο και κόπο γι' αυτές. Για τα μαθήματα του σχολείου δεν αφιέρωνε χρόνο και δεν έκανε κάποια ιδιαίτερη προσπάθεια. Αναφέρει χαρακτηριστικά: *«Για τα μαθήματά μου έδειχνα μια πρωτοφανή αδιαφορία. Δεν είχα καιρό γι' αυτά, άλλωστε τάβρισκα βαρετά. Διάβαζα κάθε τι άλλο εκτός από τα μαθήματα. Όχι ότι είμουνα κακός μαθητής· πάντοτε τα κατάφερνα να*

παρασταίνω τον καλλίτερο, ή τουλάχιστον έναν από τους καλούς. Είμουν ένας αυτοσχεδιαστής. Ίσως επειδή κατάφερνα πάντα να τα μπαλώνω, είχα σχηματίσει την πεποίθηση πως και μια συμπληρωματική αδιαφορία μου θα μου τη συγχωρούσαν, και το σπουδαιότερο, ότι ποτέ δε θάχανα τη χρονιά, ώστε πάντα να βρίσκω τον καιρό ν' απασχολούμαι με χίλια δύο άλλα πράγματα, εκτός από τα μαθήματα». Όλα αυτά σκιαγραφούν ένα μαθητή που του αρέσει το διάβασμα, αλλά επιλέγει τα αναγνώσματά του, γεγονός που δικαιολογεί την μετέπειτα εξέλιξή του στον χώρο της μελέτης και της συγγραφής κειμένων.

Ολοκληρώνοντας τις βασικές σπουδές του στο νησί, αποφασίζει να εγγραφεί στη Φιλοσοφική Σχολή, επιβεβαιώνοντας τη μεγάλη επιρροή που έχει σε αυτόν η προσωπικότητα του φιλόλογου πατέρα του. Αναμφισβήτητα, αυτή η περίοδος των φοιτητικών του χρόνων σημαδεύεται από την εθνική περιπέτεια της Μικρασιατικής εκστρατείας και καταστροφής. Η παρουσία του στη Σμύρνη είναι για αυτόν μια αληθινή εμπειρία. Γνωρίζει σημαντικές προσωπικότητες που του δίνουν το εναρκτήριο λάκτισμα για την είσοδό του στο ναό της λογοτεχνίας και δημοσιεύει για πρώτη φορά στη *Νέα Ζωή* το πρώτο του ποίημα. Στη συνέχεια, όμως, βρίσκεται στο μέτωπο την εποχή που ο ελληνικός στρατός υποχωρεί. Οι στιγμές που βιώνει είναι εφιαλτικές. Ωστόσο, είναι και τυχερός, γιατί δεν πρόλαβε να δει τη Σμύρνη, που θαύμαζε για τις υποδομές και το πολιτιστικό της επίπεδο, να καταστρέφεται . Μπαίνει βιαστικά σε ένα καράβι και με τη σωτήρια παρέμβαση ενός αχθοφόρου επιστρέφει στη γενέτειρά του, ψυχικά και σωματικά εξουθενωμένος.

Κεφάλαιο 2ο
Επαγγελματική σταδιοδρομία – Ώριμη περίοδος της ζωής του Γιάννη Χατζίνη

2.1. Ο διορισμός του Γιάννη Χατζίνη στον οικονομικό κλάδο

Ο Γιάννης Χατζίνης πηγαίνει στην Αθήνα, για να σπουδάσει Φιλολογία, αλλά δε φαίνεται από τα αρχεία του Πανεπιστημίου να παίρνει πτυχίο και δεν ακολουθεί επαγγελματικά τον χώρο της εκπαίδευσης. Εργάζεται στον οικονομικό κλάδο αρχικά ως υπάλληλος και αργότερα ως Διευθυντής Δημοσίου Ταμείου (Καραθανάσης, 2001: 216)

Σε επιστολή που αποστέλλει στη Γενική Διεύθυνση Δημοσίου Λογιστικού στις 12 Μαΐου 1956 και υπογράφει ως Ταμιακός Διευθυντής Β' Τάξεως του Ταμείου Καλλιθέας αναφέρει ότι υπηρέτησε στην επαρχία για μια εξαετία με το βαθμό του γραφέως και ακολούθου (Χατζίνης, 1956). Σε συνέντευξή του στη Σαμιακή Επιθεώρηση σημειώνει ότι την καριέρα του ως δημόσιος υπάλληλος την ξεκίνησε στο Καρλόβασι της Σάμου στις αρχές της δεκαετίας του 1920: *«Ακόμη, ήταν ένα ευεργέτημα για μένα που τα πρώτα χρόνια της δημοσιοϋπαλληλικής μου ζωής τα πέρασα στο Καρλόβασι»* (Καραθανάσης, 2001: 112).

Σημείο καμπής στη σταδιοδρομία του αποτελεί και η θητεία του στο Δ΄ Ταμείο Πειραιώς την περίοδο της Κατοχής, όπως αναφέρει ο φίλος του, Πάνος Παπαρρηγόπουλος, στον επικήδειο λόγο που εκφώνησε στην κηδεία του Χατζίνη: *«Με έσμιγε μια στενή και εγκάρδια φιλία με το μακαρίτη. Και η γνωριμία μας άρχισε στα μαύρα χρόνια της Κατοχής, εκεί κάπου στα 1942, όταν μια μέρα μου τον σύστησε στην πλατεία του Δημοτικού Θεάτρου, στον Πειραιά, ο αδελφός του Μανώλης, με τον οποίο είμαστε συνάδελφοι και πολύ φίλοι. Έκτοτε τον συναντούσα τακτικά. Πήγαινα μάλιστα στο Δ' Ταμείο Πειραιώς, στη Συνοικία της Αγίας Σοφίας, που υπηρετούσε και του έκανα παρέα. Χαιρόμουν πολύ τη συντροφιά του. Με δεχόταν με πολλή εγκαρδιότητα, και όταν οι υπηρεσιακές του απασχολήσεις δεν ήταν και τόσο επείγουσες, άφηνε τη δουλειά του και παραχωρούσε το χρόνο ελεύθερον στη συζήτηση, που κράταγε πολλή ώρα, και περιστρεφόταν τις περισσότερες φορές, γύρω από θέματα πνευματικά»* (Καραθανάσης, 2001: 225).

Η Σοφία Μαυροειδή-Παπαδάκη συγκινημένη από το θάνατό του εξομολογείται τη συγκίνηση που της προκαλούσαν οι συζητήσεις τους για τη λογοτεχνία: *«Κι αρχίζω από την πρώτη μας γνωριμία: Ζούσαμε, τότε στο ίδιο προάστιο, στην Καλλιθέα, εκείνος ταμιακός υπάλληλος, κι εγώ καθηγήτρια, που πήγαινα κάθε τόσο να πληρωθώ στο ταμείο του. Κι αντίκρυζα μέσα στην κορνίζα της μικρής θυρίδας, ένα τρισεύγενο χαμογελαστό πρόσωπο, έναν άνθρωπο, που στο βλέμμα του ακτινοβολούσε το πνεύμα, έναν συζητητή, τόσο αταίριαστο για την τυπική και στεγνή αυτή εργασία. Δεν τον ήξερα ακόμη σαν κριτικό, κι εκείνος ελάχιστους στίχους μού είχε διαβάσει. Το σπιθοβόλημα όμως της ομιλίας του, που μ' έκανε να καθυστερώ πάντα, ανταλλάσσοντας λίγα λόγια μαζί του, οι συζητήσεις για τον κοινό μας καϋμό, τη λογοτεχνία, που γινόταν πότε πεταχτά στα διαλείμματα της δουλειάς, όταν η ουρά δεν είχε πελάτες, πότε μακροσκελέστερος, στις τυχαίες μας συναντήσεις στους δρόμους της Καλλιθέας, μας έδεναν όλο και πιο σφιχτά και με τον καιρό, όταν γνωριστήκαμε κι από τα πρώτα βιβλία μας, η φιλία εκείνη πήρε γερή και ακατάλυτη βάση κι έμεινε ακλόνητη ως το θάνατό του και τώρα για μένα και πέρα απ' αυτόν»* (Κριτικά Φύλλα, 1975: 367).

Ο ίδιος ο κριτικός στο *Δώρο της Ζωής*, διαπιστώνει ότι η μεγάλη ατυχία της ζωής του ήταν ότι συνδέθηκε με ένα επάγγελμα που δεν του ταίριαζε, δεν ήταν ούτε της αρεσκείας του ούτε των ικανοτήτων του. Το διαπίστωσε πολύ γρήγορα, αλλά δεν ήταν εύκολο να το αλλάξει και σε αυτό συνετέλεσαν λόγοι ιδιοσυγκρασίας και άλλοι που αποφεύγει για λόγους οικονομίας χρόνου να τους αναφέρει. Δε διστάζει να δηλώσει ότι *«Φρίττω όταν κάμω τον απολογισμό, πως τριάντα έξι ολόκληρα χρόνια πήγαν σχεδόν χαμένα για ό,τι εθεωρούσα προορισμό μου, ότι δεν μπόρεσα να τα εκμεταλλευτώ παρά μόνο σ' ένα σχετικώς μέτριο ποσοστό. Και ανακουφίζομαι μόνο στη σκέψη ότι μπορεί τα χρόνια αυτά να υπήρξαν από άλλη άποψη γόνιμα. Ίσως ολόκληρη η περιπέτεια της μακριάς αυτής περιόδου να μην ήταν παρά μια αναγκαία πορεία προς ό,τι θα κατέληγα μια μέρα»*. Ακόμα, φαίνεται από τα λόγια του ότι η παρουσία του στη δημόσια υπηρεσία επηρέαζε αρνητικά την απόδοσή του στη λογοτεχνία, γεγονός που τον ενοχλούσε πολύ, όπως ομολογεί και ο ίδιος: *«Εκείνο που με βασάνιζε πιο συγκεκριμένα, όταν έγινα δημόσιος υπάλληλος, ήταν που καταλάβαινα ότι η απασχόλησή μου με τη λογοτεχνία εμείωνε τη δημοσιοϋπαλληλική μου απόδοση, και αντίστροφα ότι η δημοσιοϋπαλληλική μου προσήλωση δεν μ' άφηνε ν' αποδώσω το ανώτατο που μπορούσα στη λογοτεχνία. Ένιωθα το διχασμό μου τόσο πιο βαθιά, γιατί όσο ήθελα ν' αποκρίνομαι απόλυτα στις υποχρεώσεις μου κι από τις δυο πλευρές, τόσο*

συνειδητοποιούσα πιο πολύ την τάση μου ν' αφοσιωθώ σε μια και μόνο αποστολή, η οποία για μένα ήταν η λογοτεχνία. Καταστάσεις, που άλλοι τις ζούσαν με άνεση και σαν απολύτως φυσικές, εμένα μου δημιουργούσαν άγχη και καταθλίψεις» (Χατζίνης, 1972: 9-11).

2.2. Η πρώτη περίοδος της δημοσιοϋπαλληλικής του ζωής

Από το έγγραφο της υποβολής παραίτησής του λόγω συνταξιοδότησης το 1960 προκύπτει ότι ο Χατζίνης αρχίζει να υπηρετεί το δημόσιο την εποχή του Μεσοπολέμου (Χατζίνης, 1960). Ξεκινά τη συνεργασία του με το περιοδικό *Νέα Εστία* το 1934 και ένα χρόνο αργότερα, στις 29 Δεκεμβρίου 1935, ο Τέλλος Άγρας σε επιστολή του αναφέρει ότι επιθυμεί τη συνεργασία του Χατζίνη με το ημικρατικό περιοδικό *Hellenisme Contemporain*. Συγκεκριμένα, του εξηγεί ότι θα μπορούσε να αναλάβει τη φιλολογική και θεατρική επισκόπηση του μήνα. Παράλληλα, του επισημαίνει ότι η πρότασή του δε συνοδεύεται με συγκεκριμένη χρηματική αμοιβή, καθώς αυτό το περιοδικό δεν έχει ακόμα πόρους (Άγρας, 1935).

Το ίδιο διάστημα ξεκινά τη συνεργασία του και με το περιοδικό *Πνευματική Ζωή*. Στη συνέχεια, το 1936, κυκλοφορεί το πρώτο έργο του, *Στοχασμοί και Σημειώματα.* Λογοτέχνες και άνθρωποι των γραμμάτων της εποχής του διατυπώνουν τις κρίσεις τους γι' αυτό, αναδεικνύοντας τα θετικά και τα αδύναμα σημεία των κριτικών του προσεγγίσεων. Ο Γιάννης Γρυπάρης εντοπίζει σε αυτό *«τίμια, καθαρή και θετική σκέψη»*, όπως επισημαίνει σε επιστολή που του αποστέλλει στις 18 Απριλίου 1936 (Γρυπάρης, 1936). Ο Σωτήρης Σκίπης σημειώνει ότι πρόκειται για *«φωτεινό βιβλίο»*, το οποίο θα επιδράσει στους νέους πολύ ευεργετικά. Ακόμα, ο Τέλλος Άγρας κάνει λόγο για *«θαρραλέα σκέψη και προσωπικές συλλήψεις»*. Ο Άγγελος Σικελιανός στέκεται στην κριτική του ευθύτητα και στην καλοσύνη που τον διέπει. Κοντά σε αυτούς ο Γιώργος Θεοτοκάς επιβεβαιώνει τη διαυγή και ζωντανή του σκέψη. Ο συνεργάτης του στην εφημερίδα *Νέα Εστία*, Πέτρος Χάρης, αναφέρει ότι ο Χατζίνης έχει συγκεντρώσει σε αυτό το έργο *«τις πεποιθήσεις του, τις αναζητήσεις του, τις απορίες του, τις αμφιβολίες του, τις προτιμήσεις του για συγγραφείς και για έργα, τις παρατηρήσεις του για τα λογοτεχνικά ρεύματα της εποχής και ειδικότερα για την πνευματική μας κίνηση».* Προσθέτει ότι ο συγγραφέας δεν έχει την επιδίωξη να γίνει κριτικός. Σκοπεύει να παρουσιάσει τα δείγματα του πνευματικού του κόσμου. Δεν

εξαντλεί κανένα θέμα του και αποφεύγει την εξαγωγή οριστικών συμπερασμάτων. Διακρίνει μάλιστα μια ατολμία σε κάποια σημεία, όπου παρατηρείται μια αδυναμία δικαιολόγησης των εκτιμήσεών του και μια έλλειψη αυτοπεποίθησης στη μόρφωση που διαθέτει. Σε αυτό ακριβώς το σημείο εντοπίζει και την αδυναμία αυτού του έργου του ο Πέτρος Χάρης. Από την άλλη πλευρά υπογραμμίζει «*τη λεπτή και πολιτισμένη του έκφραση*». Αναγνωρίζει τη γλωσσική αρτιότητα των κειμένων του, δίνοντας με αυτό τον τρόπο ένα καλό παράδειγμα στους πιο νέους από αυτόν (Χάρης, 1975: 1460-1461).

Δύο χρόνια αργότερα, παντρεύεται τη σύντροφό του σε ηλικία τριάντα οκτώ ετών, η οποία είναι μικρότερη από εκείνον περίπου δέκα χρόνια. Σύμφωνα με τη ληξιαρχική πράξη γάμου, το μυστήριο τελείται στις 7 Ιουλίου 1938 στο μητροπολιτικό ναό των Αγίων Πάντων Καλλιθέας, ημέρα Πέμπτη και ώρα 7 το απόγευμα. Η σύζυγός του είναι η Αλεξάνδρα Κοκαλιάρη του Ιωάννη και της Παγώνας, που έχει γεννηθεί στην Κυπαρισσία και είναι και εκείνη δημόσιος υπάλληλος. Το 1939 κυκλοφορεί τα *Πρόσωπα και Ψυχές*. Ένα χρόνο αργότερα, 5 Απριλίου 1940, ημέρα Παρασκευή και ώρα τέσσερις το απόγευμα γεννιέται η κόρη τους, Φρόσω.

2.3. Ο Γιάννης Χατζίνης στο Αργυρόκαστρο κατά τον Ελληνοϊταλικό πόλεμο

Ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος ξεκινά τον Σεπτέμβριο του 1939 και η Ελλάδα επιδιώκει να μείνει έξω από αυτόν, τηρώντας στάση ουδετερότητας. Ο Benito Mussolini, όμως, αποφασίζει να επιτεθεί στην Ελλάδα, γιατί θέλει να αποδείξει στο σύμμαχό του, Adolf Hitler, ότι μπορεί και εκείνος να αναλάβει πρωτοβουλίες και να επιβληθεί στρατιωτικά σε άλλα κράτη. Η περίπτωση μάλιστα της Ελλάδας κρίνεται από τα Ιταλικά επιτελεία ως μια εύκολη επιχείρηση, που είναι βέβαιο ότι θα καταλήξει σε μια μεγάλη νίκη γι' αυτούς. Προανάκρουσμα του πολέμου μεταξύ των δύο χωρών είναι ο τορπιλισμός του θωρηκτού «Έλλη» τον Αύγουστο του 1940 (Clogg, 1995: 146).

Λίγους μήνες αργότερα, στις 3 τα ξημερώματα της 28ης Οκτωβρίου 1940, ο Ιταλός πρεσβευτής, Emanuele Grazzi, επιδίδει τελεσίγραφο στον Ιωάννη Μεταξά με το οποίο ζητά την ελεύθερη δίοδο των ιταλικών στρατευμάτων στο ελληνικό έδαφος. Η απάντηση του Έλληνα δικτάτορα είναι: «*Alors, c'est la guerre*» («*Πόλεμος λοιπόν*»). Στο ημερολόγιό του ο Μεταξάς σημειώνει χαρακτηριστικά: *«28 Οκτωβρίου, Δευτέρα.*

Νύκτα στις τρεις με ξυπνούν, ο Τραυλός. Έρχεται ο Grazzi.-Πόλεμος!-Ζητώ αμέσως Νικολούδη, Μαυρούδη-Αναφέρω Βασιλέα-Καλώ Πάλαιρετ και ζητώ βοήθεια Αγγλίας.-Κατεβαίνω 5 Υπουργικόν Συμβούλιον. Όλοι πιστοί και Μαυρουδής. Όλοι πλην Κύρου.-Βασιλεύς. Περιφορά μαζί του. Φανατισμός Λαού αφάνταστος. Μάχαι εις σύνορα Ηπείρου.-Βομβαρδισμοί! Σειρήνες.-Αρχίζουμε και τακτοποιούμεθα. Ο Θεός βοηθός!» (Πολεμικός Τύπος, 2002: 2).

Στις 16 Νοεμβρίου 1940, ο Χατζίνης δημοσιεύει ένα κείμενο με τίτλο «Μπροστά στον πόλεμο». Σε αυτό θεωρεί αυτονόητη την ανάληψη της εθνικής ευθύνης των πνευματικών ανθρώπων σε αυτές τις δύσκολες περιστάσεις. Δεν πιστεύει ότι τέτοιες ώρες πρέπει να αφιερώνονται στην τέχνη, αλλά να αξιοποιούν τη ζωτικότητά τους για την επίτευξη του μεγάλου εθνικού σκοπού. Στη συνέχεια, την περίοδο της ειρήνης και του αναστοχασμού μπορούν να θέσουν στην υπηρεσία της τέχνης τους αυτήν τη σημαντική εμπειρία ζωής. *«Εξίσου απλή και σοβαρή το Έθνος περιμένει και τη στάση των πνευματικών του ανθρώπων, που έχουν ίσα-ίσα πιο άμεση συνείδηση αυτού του χρέους. Τίποτα δε θα ήταν πιο κούφιο και πιο άπρεπο, τίποτα δε θα ήταν πιο επικίνδυνο, παρά να ζητήσουν να κάμουν τον πόλεμο «φιλολογία». Η επισημότητα των στιγμών συσσωρεύει ευθύνες για λογαριασμό των αιώνων. Σωπαίνουμε κι ακούμε το χτύπο της καρδιάς. Ο πόλεμος πρέπει να μείνει δράση και ενέργεια, θέληση, απόφαση, αίμα. Τα επίσημα ανακοινωθέντα των επιχειρήσεων, με την αυστηρή τους λιτότητα, αποτελούν ένα παράδειγμα και επιβάλλουν ένα καθήκον. Το πνεύμα το ίδιο στις στιγμές αυτές γίνεται πράξη. Οι πνευματικοί άνθρωποι, θα συμβάλλουν με τη στάση τους, με τη σιωπή τους ή με το λόγο τους, όχι για να τέρψουν, αλλά για να χαλυβδώσουν περισσότερο την ψυχή του Έθνους. Οι δοκιμασίες, ωσότου φτάσουμε στο νικηφόρο τέρμα, δεν αποκλείεται να είναι πολλές και μεγάλες. Ζούμε τον πόλεμο με όλα μας τα νεύρα, τον ζούμε ως το τελευταίο μόριο του είναι μας, για να περιττεύουν τα πολλά λόγια. Όποιος πολύ μιλάει για ό,τι ζει, εξαντλεί ένα μέρος της ζωτικότητάς του, που του χρειάζεται ολάκερη για το μεγάλο σκοπό. Κι επιπλέον κάνει τέχνη κακή. Ο μυστικός ρόλος του πνευματικού ανθρώπου, του λογοτέχνη είναι να θησαυρίζει μέσα του πείρα πολύτιμη, που θα του χρησιμεύσει στους μελλούμενους καιρούς της γαλήνης, της περισυλλογής. Τότε θ' ανθίσει το λουλούδι της τέχνης που οι νέοι καιροί θα θρέψουν, και που η πείρα των μεγάλων τούτων στιγμών είναι ο ασύγκριτος σπόρος του. Τώρα δεν υπάρχουν παρά απόλυτες αξίες και η τυφλή πίστη σ' αυτές. Ο καιρός δεν περισσεύει και*

η ώρα είναι ιερή. Ο πόλεμος απομένει, με τη θέληση όλων των Ελλήνων, ηρωισμός και θυσία, κι έτσι, οπωσδήποτε, Νίκη». (Χατζίνης, 1940)

Δύο μέρες πριν από τη σύνταξη του παραπάνω κειμένου, στις 14 Νοεμβρίου 1940, ο ελληνικός στρατός επιτίθεται στην Ήπειρο και τη βορειοδυτική Μακεδονία. Μέχρι τις 22 Νοεμβρίου του ίδιου έτους, οι εχθρικές δυνάμεις έχουν εγκαταλείψει το ελληνικό έδαφος από τις ακτές της Θεσπρωτίας μέχρι την οροσειρά του Γράμμου. Παράλληλα, ο ελληνικός στρατός εισέρχεται στην Κορυτσά, που είναι ένας σημαντικός επικοινωνιακός κόμβος με μεγάλη στρατηγική σημασία. Η πανελλήνια κοινή γνώμη χαιρετίζει την απελευθέρωση της Μοσχόπολης, της Πρεμετής, των Αγίων Σαράντα, του Πόγραδετς, του Αργυροκάστρου και της Χειμάρρας (Σβολόπουλος, 2002: 281). Λίγες μέρες αργότερα η εφημερίδα *Έθνος* παραθέτει το 23ον πολεμικό ανακοινωθέν από το Γενικό Στρατηγείο[2] (Έθνος, 1940: 1).

Το πρωί της 8ης Δεκεμβρίου 1940, ο λοχαγός, Ιωάννης Αμπατζόγλου, με συνοδό έναν πυροβολητή μπαίνει στην πόλη του Αργυρόκαστρου, όπου οι Έλληνες που μένουν εκεί τον υποδέχονται ως ελευθερωτή. Στη συνέχεια, εισέρχεται το 39ο Σύνταγμα Ευζώνων από το Μεσολόγγι και το απόγευμα της ίδιας ημέρας καταφτάνουν τριακόσιες μοτοσυκλέτες της Χωροφυλακής με ανώτερο διοικητή τον συνταγματάρχη, Δημήτρη Δρακόπουλο, με διοικητή τον ταγματάρχη, Γεώργιο Παπά και με τους μοίραρχους, Γεωργίου και Παναγόπουλο. Η Χωροφυλακή εγκαθίσταται στην Προφετούρα (Νομαρχία). Προσφέρει μάλιστα σημαντικές υπηρεσίες, καθώς δεν φροντίζει μόνο για την ασφάλεια της πόλης και της υπαίθρου, αλλά καλύπτει και τις ανάγκες του στρατού σε τροφή και μάλλινα είδη (Κολιάτσος, 1951: 158-159).

[2] Στις 19 Νοεμβρίου 1940, ημέρα Τρίτη, η εφημερίδα *Έθνος* παραθέτει το 23ον πολεμικό ανακοινωθέν: «Εκ του Γενικού Στρατηγείου εξεδόθη την νύκτα το κάτωθι υπ' αριθμόν 23 πολεμικό ανακοινωθέν: Εις την Ήπειρον και εις την περιοχήν ανατολικώς της Κορυτσάς συνήφθησαν και σήμερον σφοδραί αγώνες. Τα στρατεύματά μας έσχον νέας επιτυχίας, αποκρούσαντα εχθρικάς αντεπιθέσεις και καταλαβόντα θέσεις του αντιπάλου, ων ημύνετο μετά πείσματος. Εχθρικά τμήματα άτινα προ ημερών είχον εισδύσει εις την περιοχήν νοτίως του ποταμού Καλαμά, απωθήθησα άπαντα βορείως του ποταμού. Ημέτερα τμήματα, επιδραμόντα εις βάθος εντός εχθρικού εδάφους, κατέστρεψαν αποθήκας στρατιωτικών εφοδίων και καυσίμων υλών εις Ερσέκαν και Μπόροβαν και συνέλαβον αιχμαλώτους τινάς. Η εχθρική αεροπορία διά σοβαρών δυνάμεων εβομβάρδισε τας επί του Μετώπου θέσεις μας. Κατ' αερομαχίας άνωθεν του μετώπου η ημετέρα αεροπορία κατέρριψεν επτά βομβαρδιστικά εχθρικά αεροπλάνα και δύο διώξεως. Δυο εκ των ημετέρων δεν επανήλθον εις τας βάσεις των. Η ημετέρα αεροπορία εξετέλεσεν αναγνωρίσεις εις βάθος εντός του εχθρικού εδάφους και εβομβάρδισεν το αεροδρόμιον Αργυροκάστρου και εχθρικάς φάλαγγας εν κινήσει. Εις το εσωτερικόν εβομβαρδισθη παρ' εχθρικής αεροπορίας η Πρέβεζα ανεπιτυχώς».

Την εποχή που ο Χατζίνης αναλαμβάνει μία ειδική αποστολή στο Αργυρόκαστρο της Αλβανίας ως Διευθυντής των Οικονομικών υπηρεσιών της κατεχόμενης παρά των στρατευμάτων μας περιοχής, πραγματοποιείται και η κατάληψη της Χειμάρρας[3] (*Νέα Ελλάς*, 1940: 1). Ο ελληνικός στρατός, όταν καταλαμβάνει το έδαφος της Βορείου Ηπείρου, εγκαθιστά δύο ανώτερες Στρατιωτικές Διοικήσεις στην περιοχή: η μία βρίσκεται στην Κορυτσά και η άλλη βρίσκεται στο Αργυρόκαστρο, όπου λειτουργεί υπηρεσία περίθαλψης, Κοινωνικής Πρόνοιας και συσσιτίων για τους άπορους. Ακόμα, με άριστο τρόπο υπηρεσίες προσφέρει μια οικονομική υπηρεσία την οποία διευθύνει ο Χατζίνης. Το Δημόσιο Ταμείο, που λειτουργεί εκείνη την περίοδο, αναλαμβάνει να διαχειριστεί τα ταχυδρομικά ένσημα και το χαρτόσημο, να εισπράξει τις φορολογίες των ταχυδρομικών και τηλεγραφικών εσόδων, να πληρώσει τις αποδοχές των πολιτικών υπαλλήλων και το πιο σημαντικό του έργο είναι να χρηματοδοτήσει τις μαχόμενες στρατιωτικές μονάδες της περιφέρειας. Παράλληλα, η παραπάνω οικονομική υπηρεσία διαχειρίζεται τα είδη μονοπωλίου. Στη δικαιοδοσία της υπάγονται το Τελωνείο Αγίων Σαράντα, το Δημόσιο Ταμείο Δελβίνου και η Εφορία καπνού, που ανήκει στο Αργυρόκαστρο. Ο Χατζίνης έχει την υλική και ηθική στήριξη του στρατηγού, Βασίλη Μελά και των πολιτικών υπαλλήλων, Σακελλοπούλου, Παγώνη, Δούλη και Πασχοπούλου. Από το Δεκέμβριο του 1940, οπότε ο ελληνικός στρατός μπαίνει στο Αργυρόκαστρο, μέχρι και τη γερμανική επίθεση η περιοχή βομβαρδίζεται και διεξάγονται συνεχώς μάχες (Κολιάτσος, 1951: 159-162).

Ο Χατζίνης σημειώνει χαρακτηριστικά σε επιστολή του στη Γενική Διεύθυνση Δημοσίου Λογιστικού στις 12 Μαΐου 1956 *«Το γεγονός ότι μόνος εξ' όλων των συναδέλφων μου εθεώρησα τιμητικήν την επικίνδυνον αυτήν αποστολήν και μόνος προθύμως την απεδέχθην, νομίζω ότι μου παρέχει το δικαίωμα μιας ειδικής ηθικής τοποθετήσεως, διά την οποίαν όμως ουδέπωτε επεζήτησα αντάλλαγμα υπηρεσιακόν ή διάκρισιν»*. (Χατζίνης, 1956)

[3] Την Τρίτη, 24 Δεκεμβρίου 1940, η εφημερίδα *Νέα Ελλάς* αναφέρεται στην κατάληψη της Χειμάρρας: «Η έναρξις της ενάτης εβδομάδος του Ελληνο-ιταλικού πολέμου εσημειώθη με ένα νέον θρίαμβον των Ελληνικών όπλων. Τα ελληνικά στρατεύματα εισήλθον νικηφόρα εις την ιστορικήν Χειμάρρα, κατεδίωξαν τους Ιταλούς και μεταξύ των άλλων ηχμαλώτισαν και ένα ολόκληρον τάγμα μελανοχιτώνων με 30 αξιωματικούς. Η Χειμάρρα, η οποία από της χθές ευρίσκετο υπό τα ελληνικά πυρά, όπως ετονίσαμεν, φιλοξενεί σήμερον τους Έλληνας ελευθερωτάς και πλέει ολόκληρος εις την κυανόλευκον».

Στο *Εμείς και οι Άλλοι,* περιγράφει το Αργυρόκαστρο με καθαρά λογοτεχνικό τρόπο και το συγκρίνει με την Αττική. Φαίνεται ότι αισθάνεται μια νοσταλγία για την πατρίδα του την περίοδο που εκτελεί τα καθήκοντά του ως Οικονομικός Διευθυντής των ελληνικών στρατιωτικών δυνάμεων στο Αργυρόκαστρο. Το αίσθημα μοναξιάς, που τον διέπει, δεν του δίνει κάποιο έναυσμα για πνευματική δημιουργία, αλλά τον γεμίζει θλίψη. *«Κάνω αυτόματα τη σύγκριση με την Αττική. Εκεί το φως δεν έρχεται απ' έξω, ξεπετιέται, λες , μέσ' από την ίδια τη γη, σα να είχε κρυφτεί μέσα στα σπλάχνα της και περίμενε την ώρα του. Κ' ύστερα πάλι απορροφιέται λαίμαργα απ' αυτήν σε πυκνές, ζεστές γουλιές. Τα βουνά χαμηλώνουν εράσμια τις ράχες τους , για να δεχτούν τη θωπεία του. Εδώ τα βουνά όρθια, αυστηρά, φοβερίζουν τον ουρανό, διώχνουν το φως, όπως ένα κατσουφιασμένο πρόσωπο διώχνει το χαμόγελο. Όταν μια φορά έζησες τη γλυκειά ώρα της Αττικής και μίλησες εγκάρδια μαζί της, δεν μπορείς να πλησιάσεις τη συνοφρυωμένη Ηπειρωτική φύση χωρίς κάποιο δέος κρυφό, που κάνει την ψυχή σου να ζαρώνει σε στάση άμυνας και αναμονής. Να, το Αργυρόκαστρο χτισμένο πάνω σ' εφτά βουνοπλαγιές. Φτάνω ένα απόγευμα με ομίχλη και ψιλή βροχή στη μικρή του πλατεία, κ' η απληστία μου για να ιδώ, για να μάθω, είναι ισχυρότερη από τη συγκίνηση που με πλημμυρίζει. Ποτέ δεν είδα γραφικώτερη χωριατοπολιτεία. Άσπρη σαν παρθένα από χρόνια κοιμισμένη που στο χλωμό της πρόσωπο βρήκαν έκφραση όλα τα όνειρα του κόσμου. Όμως τι περίπλοκο χώρο διάλεξαν, για να τη χτίσουν! Περπατάς μέσα σε άβολους δρόμους, αληθινά βουνίσια μονοπάτια. Κ' ύστερα πάλι, σε καλντερίμια στενά, που ο ήλιος μπορεί να τα ιδεί μόνο τις μεσημεριάτικες ώρες. Ανάμεσα σε σπίτια θεόρατα, με ψηλές βεράντες, με πολεμίστρες, αληθινά φρούρια, ή σε φτωχικές χαμοκέλλες. Κάπου-κάπου μετρημένες στα δάχτυλα, οι μοντέρνες οικοδομές θυμίζουν το παρόν, την ίδια τη ζωή. Γιατί εδώ είναι το βασίλειο της πέτρας, η ατμόσφαιρα της παλιάς Τουρκίας. Ανάμεσα σ' αυτές τις βουνοπλαγιές, μέσα σ' αυτούς τους κλειστούς δρόμους, στον ήχο των βημάτων σου αποκρίνονται οι αιώνες. Κι' όλο γύρω, τα ψηλά χιονισμένα βουνά που σε χωρίζουν από τον άλλο κόσμο, καθώς η νύχτα γλυστρά απότομα, σου εμπνέουν ένα αίσθημα μοναξιάς χωρίς ποίηση και θλίψης χωρίς διέξοδο»* (Χατζίνης, 1970: 178-179).

Στη συνέχεια, διακρίνει τη στάση των Τουρκαλβανών και των χριστιανών της περιοχής απέναντι στον ελληνικό στρατό. Οι πρώτοι, σημειώνει, μισούν τους Έλληνες, αν και λόγω των συγκυριών τους φέρονται με δουλοπρέπεια. Διαπιστώνει, επίσης, ότι έχουν δεχτεί απόλυτα τον ιταλικό φασισμό, ελπίζοντας ότι κάποια στιγμή ο Duce μαζί με τους στρατιώτες του θα επιστρέψει. Αντίθετα, οι χριστιανοί κρατούν μια

συγκινητική στάση απέναντι στον ελληνικό στρατό. Περιγράφει μάλιστα το παρακάτω περιστατικό που επιβεβαιώνει αυτήν τη διαπίστωση: *«Έλληνες δάσκαλοι δεν υπήρχαν στο Αργυρόκαστρο. Η Κυβέρνηση υποχρέωσε τα παιδιά να φοιτούν στ' Αρβανίτικα σχολεία. Τώρα που αρκετοί δάσκαλοι των χωριών κατέφυγαν εδώ, η Στρατιωτική Διοίκηση οργάνωσε νυχτερινά μαθήματα. Ε, λοιπόν, ποτέ άλλοτε μαθητές δεν εδείχτηκαν τόσο άπληστοι για μάθηση. Μόλις περνάει ο κίνδυνος από τ' αεροπλάνα, τρέχουν, συγκεντρώνονται μέσα στις κακοφωτισμένες αίθουσες σαν ένα πολύβουο μελίσσι, για να μάθουν τη γλώσσα τους. Τα παιδάκια αυτά των οχτώ και των δέκα χρόνων, βρίσκονται σε μια κατάσταση αληθινής μέθης. Νιώθουν για πρώτη φορά την ύπαρξή τους δεμένη με την Ελλάδα· νιώθουν πως είναι Έλληνες. Συναντούν στο δρόμο τους παλιούς Αρβανίτες δασκάλους και τους χαιρετούν ελληνικά: «Καλημέρα!». Δεν είναι, για να τους πειράξουν, για να γλεντήσουν το ξυνισμένο τους μούτρο. Αλλά γιατί η λέξη αντηχεί στ' αυτιά τους σα μουσική, γιατί ξεχειλίζει μέσα τους η Ελλάδα. Και να, το αγοράκι του πλαϊνού σπιτιού, άρρωστο, με υψηλό πυρετό, κλαίει απαρηγόρητα που η μητέρα του δεν τ' αφήνει να πάει στο σχολείο. Πετιέται από το κρεβάτι, επιμένει να το ντύσουν, για να μη χάσει το μάθημα. Επεμβαίνω, προσπαθώ να το πείσω εγώ. «Μα αυτό είναι το αληθινό μας σχολείο, μου αποκρίνεται με δάκρυα. Τόσα χρόνια δεν το ξέραμε»* (Χατζίνης, 1970: 181-182).

Ο Χατζίνης διατηρεί επαφές με άλλους πνευματικούς ανθρώπους της εποχής του κατά τη διάρκεια της υπηρεσίας του στο Αργυρόκαστρο. Ένας από αυτούς είναι ο φίλος του ποιητής και μέλος του Πνευματικού Κύκλου Καλλιθέας, Ιωάννης Γρυπάρης (1870-1942). Στις 5 Φεβρουαρίου 1941, του αποστέλλει επιστολή, για να τον ευχαριστήσει για την ωραία κάρτα που έχει λάβει από αυτόν. Εκφράζει την επιθυμία του να τον ξαναδεί σύντομα αλλά και το φόβο του μήπως δεν προλάβει να ακούσει τις διηγήσεις του: *«Σ' ευχαριστώ θερμά και εύχομαι να ζω, όταν ξαναγυρίσεις με το καλό, για να μας διηγείσαι στην παρέα του Κελέφα (που τώρα διαλύθηκε μετά την αναχώρησή σου) τους "κατά βαρβάρων" θριάμβους και τα τρόπαια»* (Καραθανάσης, 2001: 183).

Ένας ακόμη είναι ο συγγραφέας, Παναγιώτης Κανελλόπουλος (1902-1986). Συγκεκριμένα, στο ψηφιοποιημένο αρχείο του Δήμου Καλλιθέας υπάρχει επιστολή του Κανελλόπουλου στον Σαμιώτη κριτικό και λογοτέχνη στις 10 Φεβρουαρίου 1941. Στην επιστολή αυτή εκφράζει την πεποίθηση ότι η ανάληψη των ευθυνών απέναντι στην πατρίδα είναι αυτονόητη πράξη για τον κάθε πολίτη και αδιαμφισβήτητη διάκριση για αυτόν που έχει και την εύνοια του Θεου. *«Είμαι ένας μέσα στους πολλούς και αυτό είναι σήμερα μια διάκριση πολύ μεγαλύτερη από το να ξεχωρίζεις από τους πολλούς»*.

Στο αυτοβιογραφικό έργο, *Εμείς και οι Άλλοι,* αναφέρεται στην επίσκεψη του μικρού αδερφού του στο Αργυρόκαστρο. Η συνάντησή τους πραγματοποιείται μέσα σε εξαιρετικά δύσκολες συνθήκες πολέμου. Τα κανόνια τους είναι βαριά και το κρύο είναι φοβερό. Τυλίγονται με κουβέρτες, αλλά δεν μπορούν να μασήσουν ούτε λίγη γαλέτα. Αντίθετα, ο Γιάννης, υπηρετώντας στην οικονομική υπηρεσία, εξασφαλίζει τα απαραίτητα, που για τους στρατιώτες του μετώπου είναι ζητούμενα. *«Το εστιατόριο που τρώμε τώρα, του φαίνεται ένας μικρός παράδεισος. Ηλεκτρικό φως, φαΐ ζεστό, μπύρα. Ύστερα, κρεβάτι καθαρό, αναπαυτικό»*. Φαίνεται από το γράμμα που γράφει στη μητέρα τους ο αδελφός του μετά τη συνάντησή τους ότι το συναισθηματικό τους δέσιμο είναι μεγάλο. *«Η ανέλπιστη αυτή συνάντηση με γεμίζει χαρά. Μου δίνει δύναμη να ζήσω άλλο τόσον καιρό μέσα στα χιόνια και να υπομείνω σκληρότερες κακουχίες»* (Χατζίνης, 1970: 187-188).

«*Σημαδιακή*» μέρα χαρακτηρίζει την 27η Γενάρη 1941, όταν οι εχθροί βομβαρδίζουν το Αργυρόκαστρο και η ζωή του περνά από μεγάλο κίνδυνο. Εκείνη την ημέρα εκείνος, αξιωματικοί της Χωροφυλακής, ταχυδρομικοί, στρατοδίκες, γραφείς και κάποιοι ντόπιοι πηγαίνουν σε ένα υποστυλωμένο υπόγειο ενός τετραώροφου ξενοδοχείου που λειτουργεί ως καταφύγιο. Σε μια γωνιά, ανάμεσα σε τραπεζάκια και γραφομηχανές, είναι εγκατεστημένο το τηλεφωνικό κέντρο, που είναι ενωμένο με το παρατηρητήριο από το οποίο εξασφαλίζουν τις πληροφορίες χωρίς καθυστέρηση. Η σφοδρότητα του βομβαρδισμού ξαναζωντανεύει στη μνήμη του τον Αύγουστο του 1922: *«Ενενήντα εννιάμισυ τοις εκατό, συλλογίστηκα τότε ακαριαία, με μια ψυχρότατη διαύγεια, είμαι σκοτωμένος!»*. Μετά από δεκαεννέα χρόνια κάθεται σ' ένα στενόμακρο σκαμνί μαζί με το φίλο του και του λέει: *«Από δω μέσα 99 ½ τοις εκατό δε θα βγούμε ζωντανοί»*. Ο φίλος του, καθώς τραντάζεται όλο το έδαφος, απαντάει: *«Θαρρώ, εκατό τοις εκατό»* (Χατζίνης, 1970: 194-195).

Παρά τους βομβαρδισμούς, οι ελληνικές στρατηγικές θέσεις προωθούνται στο αλβανικό μέτωπο και οι πιο επικίνδυνοι εχθροί είναι τα χιόνια στους ορεινούς όγκους και οι πλημμύρες στις πεδιάδες, που προκαλούν προβλήματα στον ανεφοδιασμό. Η πιο ακραία για τους Έλληνες θέση στα εδάφη της Αλβανίας είναι η Κλεισούρα, η οποία βρίσκεται στον έλεγχο των Ελλήνων από τις αρχές του 1941. Δεν επιτυγχάνουν την κατάληψη της Αυλώνας, αλλά δεν υποχωρούν καθόλου από τη γραμμή που ενώνει το Πόγραδετς και τη Χειμάρρα (Σβολόπουλος, 2002: 282). Ακολουθεί η μεγάλη επίθεση των Ιταλών, που είναι γνωστή ως «εαρινή». Αρχίζει στις 9 Μαρτίου 1941 και ώρα 6:30

π.μ.. Όλο το μήκος του ελληνικού μετώπου βομβαρδίζεται και περισσότερο από όλες η ζώνη που ελέγχεται από την Πρώτη Μεραρχία. Έλληνες αξιωματικοί σημειώνουν ότι τα εχθρικά όπλα *«εξεμούσαν πυρ και σίδηρον»*. Τα ιταλικά αεροπλάνα ρίχνουν ασταμάτητα τα φορτία τους κυρίως πάνω στα υψώματα 717 και 731. Το τελευταίο μάλιστα, αν και έχει μεγάλο ποσοστό δασοκάλυψης με δέντρα, που ξεπερνούν σε ύψος τα τέσσερα μέτρα, μέσα σε δύο ώρες απογυμνώνεται. Καταστρέφονται συρματοπλέγματα και χαρακώματα και οι Έλληνες στρατιώτες καταβάλλουν προσπάθεια να σώσουν τον οπλισμό τους από τις συνεχείς εκρήξεις. Μετά τις 15 Μαρτίου 1941 μειώνεται η ένταση των επιθέσεων των Ιταλών και των αντεπιθέσεων των Ελλήνων και στις 21 Μαρτίου οι Ιταλοί κήρυκες ζητούν εκεχειρία, για να θάψουν τους νεκρούς τους. Οι διαπραγματεύσεις, όμως, δεν οδηγούν σε ένα θετικό αποτέλεσμα, καθώς οι όροι των Ελλήνων για αυτήν την εκεχειρία δεν γίνονται δεκτοί από τους Ιταλούς. Ο απολογισμός της «εαρινής» επίθεσης είναι 11.800 νεκροί και τραυματίες από ιταλικής πλευράς και 5.300 από ελληνικής πλευράς. Είναι η μεγαλύτερη μάχη του πολέμου των δύο λαών, στην οποία οι Έλληνες δεν είχαν εδαφικές απώλειες (Πολεμικός Τύπος, 2002: 3).

Ο Χατζίνης περιγράφει το κλίμα που επικρατεί στο ελληνικό στρατόπεδο τόσο πριν όσο και κατά τη διάρκεια της «εαρινής» επίθεσης. Η έλλειψη νερού είναι ένα μεγάλο πρόβλημα. Παράλληλα, ακατάβλητοι εχθροί είναι ο τύφος, που θερίζει τον πληθυσμό, και οι κοριοί, που ξετρυπώνουν από τις χαραμάδες των παμπάλαιων σπιτιών. *«Η ανοιξιάτικη επίθεση του Μουσολίνι. Την περιμέναμε. Ξέραμε πως γι' αυτόν η ανάγκη να νικήσει δεν ήταν απλό ζήτημα φιλοτιμίας, εθνικής και προσωπικής· Ήταν ζήτημα ζωής. Έβαλε όλα τα δυνατά του, έφτιαξε από την ελπίδα μια βεβαιότητα. Ήρθε ο ίδιος στο μέτωπο. Από κάποιο παρατηρητήριο κατοπτεύει με τις διόπτρες τις θέσεις μας, παίρνοντας φωτογραφικές πόζες. Θα μας σαρώσει. Προετοιμάζει τα στρατεύματά τους για τη θριαμβευτική τους προέλαση. Θα μπει καβαλάρης στις πόλεις μας που θα κυριεύσει. Στα Γιάννενα, στην Αθήνα. Δεν αμφιβάλλει καθόλου. Έχει συγκεντρώσει στρατό, άρματα, κανόνια, αεροπλάνα. Όλη τη δύναμη της αυτοκρατορίας του. Θα μας σπάσει τα πλευρά»* (Χατζίνης, 1970: 214-215).

Στη συνέχεια, εντοπίζει τις διαφορές των Ελλήνων και Ιταλών στρατιωτών. Οι πρώτοι δεν ταράσσονται από την υπεροπλία του εχθρού. Είναι ψύχραιμοι και αποφασισμένοι να δώσουν τη μάχη τους. *«Οι στρατιώτες μας μένουν εκπληκτικά ασυγκίνητοι μπροστά στον αδιάκοπα ογκούμενο αριθμό του εχθρού και στην πολυτέλεια*

των μηχανικών του μέσων. Οι κακουχίες του χειμώνα τους έχουν σκληρύνει. Όχι μόνο τα χέρια, η ψυχή ίδια έχει ροζιάσει. Δεν είναι απλώς ψύχραιμοι, κι' ούτε, εξ άλλου, έχουν κανένα κέφι να κοροϊδέψουν. Αυτά είναι δουλειές των μετόπισθεν. Τούτοι εδώ είναι σίγουροι και αποφασισμένοι». Αντίθετα, διαπιστώνει ότι η ιδιοσυγκρασία των Ιταλών δεν είναι για πόλεμο, τον οποίο μάλιστα θεωρούν και άσκοπο. Υπογραμμίζει ότι τους υποσχέθηκαν παρελάσεις και τραγούδια και ότι η πραγματικότητα που βιώνουν είναι εντελώς διαφορετική. *«Με τους Ιταλούς! Που δεν πίστεψαν ποτέ σ' αυτόν, που θεωρούν τον πόλεμο άσκοπη περιπέτεια, που νοσταλγούν τα σπίτια τους, που επιτέλους δεν έχουν κανένα λόγο να είναι ηρωικοί. Φτιαγμένοι για την ηρωική ζωή, για τις χαρές και τις πίκρες του έρωτα, βρίσκουν αυτά τα κατσάβραχα πάρα πολύ αφιλόξενα και την ελληνική ξιφολόγχη απροσδόκητα αποφασιστική. Τους είχαν υποσχεθεί χαρούμενες παρελάσεις, άνθη, χειροκροτήματα. Και είχαν πάρει μαζί τους και τις κιθάρες»*. Πέρα από αυτά, τραυματικό βίωμα είναι για εκείνον οι ημέρες των βομβαρδισμών, που στοιχίζουν στους εμπλεκόμενους πολλές ανθρώπινες ζωές: *«Τα κανόνια που μας ξυπνούν από τις τρεις το πρωί, μας δίνουν την εντύπωση πως βρισκόμαστε στην πρώτη γραμμή. Χτυπούν χωρίς ανάπαυλα, αφού μια φορά αρχίσουν, σε ατελείωτες ηχητικές αποχρώσεις. Το σπίτι χορεύει ολόκληρο, ως τα θεμέλια, τα τζάμια τρίζουν, σα σε παράξενη συναυλία. Λες πώς όλα θα σωριαστούν. Και το κρεβάτι δε σε χωράει πια. Τυλιγμένος σ' ένα παλτό ή σε μια κουβέρτα, στην αυλή του σπιτιού, ώρα πολλή, κοιτάζω πέρα τις πλαγιές των βουνών που τις διαστίζουν λάμψεις πυκνές (.....) Στο αναμεταξύ, οι στρατιωτικοί που έρχονται για υπηρεσία-ταχυδρόμοι κυρίως- μας φέρνουν ζεστά τα νέα του μετώπου: Οι Ιταλοί δεν κατορθώνουν άλλο με τις επιθέσεις τους παρά να δίνουν τροφή στα πολυβόλα μας, να γεμίζουν τα μονοπάτια και τις χαράδρες με σωρούς από πτώματα…»* (Χατζίνης, 1970: 214-216).

Σε διάρκεια έξι μηνών οι Ιταλοί γνωρίζουν πολλές ήττες. Οι Έλληνες με δεκαέξι μεραρχίες επιτυγχάνουν να ακινητοποιήσουν τις είκοσι επτά των Ιταλών στα εδάφη της Αλβανίας, που είναι και καλύτερα εξοπλισμένες. Όταν όμως οι Γερμανοί διασπούν το γιουγκοσλαβικό μέτωπο, χτυπούν και την Ελλάδα, η στρατιωτική ηγεσία της οποίας συνθηκολογεί στις 24 Απριλίου 1941 (Σβορώνος, 1985: 138). Το κλίμα που επικρατεί στο ελληνικό στρατόπεδο μετά τη γερμανική επίθεση δίνεται από το Γιάννη Χατζίνη: *«Μετά τη Γερμανική επίθεση, η θέση μας στη Βόρεια Ήπειρο γίνεται εξαιρετικά δύσκολη. Ο χριστιανικός πληθυσμός που μας έδωσε τη συνδρομή του, είναι τώρα αναστατωμένος. Δε μιλάει. Ρωτάει μόνο με τα μάτια. Και δεν υπάρχει τίποτα πιο δραματικό από αυτό. Για*

χάρη τους, κρατούμε, και την τελευταία τούτη στιγμή, κάποια προσχήματα, συντηρούμε ελπίδες. (...) Μια αυγή της Μεγάλης Εβδομάδας πήρα τη διαταγή: Αναχώρηση, σε μισή ώρα, μαζί με τις άλλες πολιτικές υπηρεσίες. Η πρωινή ψύχρα με τρυπάει ως το κόκκαλο. Κοιταζόμαστε παράξενα, πρέπει να είμαστε πολύ ωχροί. Στη Στρατιωτική Διοίκηση καίνε στις σόμπες εμπιστευτικά αρχεία. Υπαγορεύονται γρήγορα οι τελευταίες διαταγές. Από μακριά ακούονται κανονιές. Οι φίλοι του Αργυροκάστρου μάς αγκαλιάζουν στην πλατεία με δάκρυα: «Πού μας αφίνετε;» Όλα μέσα μου είναι μαύρα. Η ίδια η μέρα που ανατέλλει μου είναι μισητή» (Χατζίνης, 1970: 217-218).

2.4. Η αντιστασιακή δράση του Γιάννη Χατζίνη την περίοδο της Κατοχής

Κατά τη διάρκεια της Κατοχής, ο Χατζίνης συμμετέχει σε τοπική αντιστασιακή ομάδα της Καλλιθέας με την Έλλη Αλεξίου, τη Σοφία Μαυροειδή-Παπαδάκη, τον Γιώργο Βαλέτα και άλλους πνευματικούς ανθρώπους (Λερίου & Μουρουγκλού, 2006: 156). Συγκεκριμένα, η Έλλη Αλεξίου ως ενεργό μέλος του Εθνικού Απελευθερωτικού Μετώπου παίζει πρωταγωνιστικό ρόλο, ώστε να συγκροτηθεί ομάδα συγγραφέων στην Καλλιθέα. Σε αυτήν εκτός από τον Χατζίνη ανήκουν: ο Αλκιβιάδης Γιαννόπουλος με τη γυναίκα του, ο Σωτήρης Σκίπης, ο Μενέλαος Λουντέμης, ο Γιώργος Βαλέτας, ο Βάσος Δασκαλάκης, ο Γιάννης Κορδάτος και ο Γιώργος Λαμπρινός (ψευδώνυμο του Γιώργη Μπαστουνόπουλου) (Φωσκαρίνης, 1982: 42). Υπάρχουν οι μαρτυρίες της Έλλης Αλεξίου και του Γιώργου Βαλέτα για τα ονόματα των ατόμων που ανήκουν στο Ε.Α.Μ. λογοτεχνών[4] (Ριζοσπάστης, 2005: 2).

---

[4] Θα πρέπει να αναφερθούν οι παρακάτω: Α. Σικελιανός, Μ. Αυγέρης, Λ. Ακρίτας, Μ. Αναγνωστάκης, Π. Ανταίος, Φ. Αστέρης, Μ. Αλεξίου, Μ. Αξιώτη, Τ. Αδάμος, Λ. Αλεξίου, Μ. Αλεξανδρόπουλος, Κ. Βάρναλης, Δ. Μοάτσου -Βάρναλη, Ν. Βρεττάκος, Ηλ. Βενέζης, Δ. Βουτυράς, Στ. Βαλιούλης, Ελ. Βοΐσκου - Μάρταλη, Τ. Βαρβιτσιώτης, Χρ. Γανιάρης, Ε. Γανιάρη, Στ. Γεράνης, Φ. Γιοφύλης, Ιωάννης Γρυπάρης (ο κορυφαίος μεταφραστής των τραγικών ποιητών και ποιητής), Τ. Γκρίτση - Μιλιέξ, Δ. Γιάκος, Σπ. Γιαννάτος, Ειρ. Γαλανού, Γ. Γρηγόρης, Κ.Θ. Δημαράς, Μ. Δημάκης, Στρ. Δούκας, Αγ. Δόξας, Μ. Δαβαρούκα, Β. Δαμιανάκου, Οδ. Ελύτης, Κ. Ελατος, Φ. Ευαγγελάτος, Ν. Ζακόπουλος, Κ. Ζαμπαθάς, Αγ. Θέρος, Β. Θεοδώρου, Γρ. Θεοχάρης, Λ. Ιερόπαις, Λ. Καστανάκης, Γ. Καζαντζάκη, Ν. Κατηφόρης, Μ. Καραγάτσης, Μ. Καλατζής (Θεσσαλός), Γ. Καφετζάκης, Γ. Κουτσοχέρας, Λ. Κουκούλας, Γ. Κοτζιούλας, Κ. Κουλουφάκος, Θ. Κορνάρος, Π. Κριναίος, Ν. Λαπαθιώτης, Γ. Λαμπρινός, Χρ. Λεβάντας, Μ. Λουντέμης, Μ. Λυγίζος, Β. Λαγανάς, Η. Λαμπίρη, Η. Λεφούσης, Κ. Μαρίνης, Π. Μαρκάκης, Σ. Μαυροειδή - Παπαδάκη, Απ. Μελαχρινός, Γ. Μυλωνογιάννης, Κλεαρέτη Δίπλα - Μαλάμου, Α. Μάρταλης, Γ. Μαγκλής, Λ. Μωραΐτης, Ομ. Μπεκές, Ν. Χάγερ - Μπουφίδης, Στ. Μάστορας, Μυρτιώτισσα, Γ. Μαρούδης, Μ. Μηλολιδάκη, Π. Μπρεδήμας, Β. Μοσκόβης, Γ. Μπενέκος, Μ. Νικολαΐδης, Λ. Νάκου, Κ. Ουράνης, Στ. Ξεφλούδας, Ελ. Παπαδημητρίου, Ν. Παπακόγκος, Θ. Πιερίδης, Λ. Παπαδάκης, Ν. Παπαγεωργίου, Γ. Παπακώστας, Ασ. Πανσέληνος, Εφ. Πλιάτσικα -Πανσελήνου. Χρ. Πανάγος, Ν. Προεστόπουλος, Κ. Παππά, Ν. Παππάς, Ρ.

Η ένταξη των πνευματικών ανθρώπων στο Ε.Α.Μ. αποδεικνύει την απόρριψη εκ μέρους τους της παθητικότητας και την υιοθέτηση μια μαχητικής στάσης απέναντι στους κατακτητές, γεγονός, όμως, που εκθέτει τη ζωή τους σε μεγάλους κινδύνους. Η συμμετοχή τους σε αντιστασιακές οργανώσεις δεν εξασφαλίζει μόνο την εμπειρία δράσης στο πλαίσιο μιας παράνομης συλλογικότητας, αλλά δίνει και τη δυνατότητα κοινωνικοποίησης και πολιτικοποίησης αυτών των ανθρώπων. Στην περίπτωση μάλιστα των νέων έχει ιδιαίτερη σημασία, καθώς η διάρκεια της σχολικής χρονιάς του 1940-41 είναι μόλις τρεις μήνες και του 1941-42 είκοσι μέρες. Έτσι, οι νέοι στερούνται ένα βασικό θεσμό κοινωνικοποίησης, όπως είναι το σχολείο, εξαιτίας του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου (Χαραλαμπίδης, 2012: 107-108,122).

Σε επιστολές που γράφει σε φιλικά του πρόσωπα με ημερομηνία 26 Ιουνίου 1943 και 27 Ιουνίου 1943 αναφέρει ότι βρίσκεται στο γερμανικό φυλάκιο Βουρλών Πειραιά. Έχει μόλις μεταφερθεί στο κελί του και αναμένει την απόφαση της Γερμανικής Στρατιωτικής Διοίκησης. Η ζωή του Χατζίνη διατρέχει το μεγαλύτερο κίνδυνο το καλοκαίρι του 1943, γιατί, όπως φαίνεται, συμμετέχει ως δημόσιος υπάλληλος σε γενική απεργία. Ο λαός της Αθήνας και του Πειραιά προχωρεί σε εξέγερση στις 25 Ιουνίου 1943, γιατί οι Ιταλοί εκτέλεσαν 128 κομμουνιστές, από τους οποίους 56 ήταν παλιά κρατούμενοι στην Ακροναυπλία. Όσοι είχαν φυλακιστεί εκεί ανήκαν στον σκληρό πυρήνα του Κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδος και για αυτόν τον λόγο ακόμη τους τιμά ιδιαίτερα το ΚΚΕ. Πρώτη φορά οι κατακτητές προβαίνουν σε τόσο εκτεταμένες εκτελέσεις ομήρων και ιδιαίτερα Ακροναυπλιωτών. Έτσι, στις 25 Ιουνίου 1943 κηρύσσεται 24ωρη γενική απεργία στην Αθήνα, που συνοδεύεται και από διαδήλωση. Η απεργία είναι επιτυχημένη και η διαδήλωση είναι μαζική και μαχητική. Η κατάσταση ανησυχεί το Γερμανό στρατιωτικό διοικητή της Νότιας Ελλάδας, ο οποίος διαπιστώνει ότι η συντριπτική πλειοψηφία του πληθυσμού αντιτίθεται στις δυνάμεις του Άξονα (Αυγουστίδης, 1999: 138-139). Ο Χατζίνης φαίνεται ότι συμμετέχει σε αυτήν την απεργία και την επόμενη μέρα συλλαμβάνεται. *«Ήμουν βέβαιος πως εκείνο το πρωί θα ερχόταν το αυτοκίνητο της Κομαντατούρας να πάρει*

Μπούμη - Παππά, Δ. Παναγιώτου, Μ. Παναγιωτόπουλος, Σπ. Πλασκοβίτης, Ν. Παπαπερικλής, Ι. Περσάκη, Γ. Πιερίδης, Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος, Σ. Πατατζής, Π. Παναγιωτούνης, Αδ. Παπαδήμας, Γ. Ρίτσος, Β. Ρώτας, Δ. Ραβάνης - Ρεντής, Α. Ραμπαβίλας, Π. Δημαράς, Μ. Σγούρος, Ε. Σαραντάκου, Τ. Σινόπουλος, Η. Σιμόπουλος, Απ. Σπήλιος, Ζ. Σκάρος, Μ. Σκουλούδης, Αγ. Τερζάκης, Αλ. Τροπαιάτης, Α. Τσαπάρας, Στ. Τηλικίδης, Δ. Φωτιάδης, Θ. Φωτιάδης, Γ. Χατζίνης, Π. Χρονόπουλος, Κ. Χαριάτη - Σισμάνη, Δ. Χατζής.

κάποιον από μας. Την προηγούμενη, είχαμε κάμει την απεργία, παρά τη ρητή απαγόρευση του Γερμανού Φρουράρχου. Κι' όμως δε σκέφτηκα να κρυφτώ, να φύγω από το γραφείο. Ύστερα το μετάνιωσα. (...) Η Κομαντατούρα δεν ήταν μακριά. Φτάσαμε σε λίγα λεπτά. Με οδήγησαν μπροστά σ' έναν επιλοχία. Σήκωσε το κεφάλι, με κοίταξε βλοσυρά, σα να είχε προηγούμενα μαζί μου. Κι' έβγαλε κάτι φωνές υστερικές, που δεν κατάλαβα αν ήταν για να με τρομάξει ή από πραγματικό θυμό. (...) Θυμάμαι τον κρότο της βαριάς σιδερένιας αμπάρας που τραβήχτηκε, το τρίξιμο της πόρτας που άνοιξε. Στο λίγο φως του κρατητηρίου, μπόρεσα να διακρίνω μια πυκνή μάζα από αποκαμωμένες μορφές, που τεντώνονταν να δουν ποιος είναι ο καινούριος. Είχαν όλοι πιαστεί αποβραδύς ή μέσα στη νύχτα και ξεροστάλιαζαν εκεί, όρθιοι, μέσα σε μια ατμόσφαιρα αποπνιχτικής ζέστης και δυσοσμίας. Αισθάνονταν την ανάγκη να κινηθούν, να περπατήσουν λίγο, αλλά δεν υπήρχε χώρος. (..) Μέσα σε μια δριμύτατη μυρωδιά ιδρώτα και ούρου, εγώ είχα να σκεφτώ περισσότερα απ' όλους τους άλλους. Ένας φίλος μου είχε εμπιστευτεί το πιστόλι του μ' ένα κουτί σφαίρες, για δυό-τρεις μέρες, και το είχα κάπου πρόχειρα κρύψει. Τώρα που θα έκαναν έρευνα στο σπίτι θα το βρίσκαν σίγουρα. Η γυναίκα μου μπορούσε να το εξαφανίσει, αν ειδοποιόταν έγκαιρα. Μα ήμουν βέβαιος πως κανένας από τους συναδέλφους του γραφείου δε θα' χε το θάρρος να την πάρει γρήγορα-γρήγορα στο τηλέφωνο, να της ανακοινώσει τα συμβαίνοντα. Ήμουν χαμένος. (...) Αλλά ξαφνικά αναδεύτηκα σύγκορμος, γιατί διέκρινα εκεί κοντά κάποιον πολύ δικόν μου. Δεν κρατήθηκα και του φώναξα πολύ δυνατά, αψηφώντας το Γερμανό σκοπό, που είχε ανεβεί ανάμεσά μας: «Τρέξε, τηλεφώνησε αμέσως στη γυναίκα μου!» Και τον είδα που γινόταν ανυπόμονος να το κάμει. Ανάπνευσα βαθιά. Πίστεψα αληθινά, πως είχα γλυτώσει». Στη συνέχεια, μεταφέρεται στα Βούρλα του Πειραιά (Καραθανάσης, 2001:166).

Σύμφωνα με σημειώματα που βρίσκονται στο αρχείο του, με ημερομηνία αποστολής 27-6-1943, κρατείται στο κελί υπ' αριθμόν 12. Εκεί, συναντά τον Γιάννη Ρίτσο (1909-1990). Διαβάζει στους τοίχους συνθήματα των κρατουμένων, όπως «άδικα των αδίκων». Στη φυλακή τον επισκέπτεται η Αλεξάνδρα, για να του δώσει μερικά απαραίτητα ρούχα ύπνου, αλλά δεν της επιτρέπουν να τον πλησιάσει. Αναρωτιέται αν πρόκειται για ομηρία ή απλή κράτηση. Αναμένει γεμάτος αβεβαιότητα την απόφαση της Γερμανικής Στρατιωτικής Διοίκησης. Οι φριχτές ώρες του κρατητηρίου μένουν ανεξάλειπτες στη μνήμη του: *«Συλλογιέμαι τις μεγάλες πείρες της ζωής μου. Αν ζήσω δε θα είναι η πιο πικρή».* Σε λίγες μέρες οι κρατούμενοι βγαίνουν τμηματικά. Ανάμεσα σε αυτούς είναι και ο Χατζίνης που αισθάνεται βαθιά συγκίνηση

για την ηθική συμπαράσταση που δέχτηκε. *«Λένε πως όποιος μένει πολύ στη φυλακή, ξεχνάει να περπατάει. Πραγματικά, ένιωθα κάπως να τρικλίζω, όταν βρέθηκα ελεύθερος στο δρόμο. Τα πόδια μου σα να μη μπορούσαν να με κρατήσουν. Μα ήταν απ' τη συγκίνηση. Δε θα ξεχάσω τις εκδηλώσεις, τόσο θερμές, τόσο αυθόρμητες, που μου έγιναν για το γλυτωμό μου. Μ' αγκάλιαζαν στο δρόμο άνθρωποι που γίνονταν ξαφνικά εγκάρδιοι, έρχονταν επί μέρες, στο σπίτι, στο γραφείο, να με βρουν. Γράμματα, τηλεφωνήματα. Κι' ένιωθα ντροπή, γιατί η μικρή μου περιπέτεια ανήκε πια στο παρελθόν και δεν άξιζα όλη αυτή τη συμπάθεια»* (Καραθανάσης, 2001:168).

Ακόμα, κατά τη διάρκεια της Κατοχής ο Χατζίνης και η οικογένειά του αντιμετωπίζουν το πρόβλημα της έλλειψης βασικών ειδών διατροφής. Σε επιστολή της μητέρας του με ημερομηνία αποστολής 24-04-1943 αναφέρεται ότι στον Μαραθόκαμπο της Σάμου υπήρχε έλλειψη βασικών τροφίμων, όπως το λάδι και το ψωμί, και η επιβίωση σκιαγραφείται ως καθημερινός αγώνας. Οι κάτοικοι του νησιού βγάζουν λάδι, αλλά οι κατακτητές επιτάσσουν τη μεγαλύτερη ποσότητα. Συγχρόνως, οι ψαράδες δεν μπορούν να βγουν στη θάλασσα με τις τράτες τους, γιατί οι Ιταλοί έχουν επιβάλει θαλάσσιο αποκλεισμό. Έτσι, βασικό είδος της διατροφής τους είναι τα μαγειρέματα, δηλαδή τα όσπρια. (Φτεριάς, 2016: 13-15).

Κατά τη διάρκεια της Κατοχής, η συγγραφική δραστηριότητα του Χατζίνη είναι περιορισμένη, καθώς κυκλοφορεί μόνο μία από τις αυτοτελείς εκδόσεις του που είναι οι *Τρεις Σταθμοί* (1943). Ο Πέτρος Χάρης μάλιστα, που έχει ασχοληθεί με το έργο του Χατζίνη, σχολιάζει: *«Δε θα σταθώ στα δυο επόμενα βιβλία του, στο «Πρόσωπα και Ψυχές» και στους «Τρεις Σταθμούς»»* (Χάρης, 1975:1461). Φαίνεται ότι οι πρώτες αυτοτελείς εκδόσεις του, *Πρόσωπα και Ψυχές* (1939) και *Τρεις Σταθμοί* (1943) δεν κερδίζουν το ενδιαφέρον άλλων κριτικών, καθώς δεν έχει διαμορφώσει ακόμα τη δική του άποψη για τους λογοτέχνες και δεν τολμά να την εκφράσει με σαφήνεια στο κοινό. Τα γραπτά του φανερώνουν έναν καλλιεργημένο άνθρωπο με γνώσεις γύρω από τα θέματα της λογοτεχνίας και με καλλιτεχνικές ανησυχίες. Με τις αυτοτελείς εκδόσεις της δεκαετίας του πενήντα, όμως, αποκτά τη δική του κριτική ταυτότητα και καταλαμβάνει τη θέση του ανάμεσα σε άλλους διακεκριμένους κριτικούς της εποχής του.

2.5. Θεματολογία και ταξινόμηση επιστολών της οικογένειας Χατζίνη (1943-47)

Από το σύνολο των επιστολών που έλαβε ο Χατζίνης, μελετήθηκαν οι 48 επιστολές που είναι ευανάγνωστες και ταξινομούνται ως εξής ανά έτος: τέσσερις επιστολές το 1943, μία το 1944, δεκαοκτώ το 1945, δεκαεννέα το 1946 και έξι το 1947.

Οι αποστολείς των επιστολών του Χατζίνη, που μελετήθηκαν, είναι τα αδέλφια του, Κώστας και Μήτσος, ο γαμπρός του, Γεράσιμος, η μητέρα του και κάποιος φίλος του οποίου το όνομα δεν αναφέρεται. Τα τοπωνύμια αποστολής των επιστολών είναι η Αθήνα, τα Βουρλά Πειραιά, ο Μαραθόκαμπος, ο Βόλος και η Νάξος. Στον παρακάτω πίνακα φαίνεται το πλήθος των επιστολών από αυτές που μελετήθηκαν, που αντιστοιχεί σε καθεμιά από τις παραπάνω περιοχές.

ΠΕΡΙΟΧΕΣ	ΠΛΗΘΟΣ ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ
ΑΘΗΝΑ	1
ΒΟΥΡΛΑ ΠΕΙΡΑΙΑ	1
ΜΑΡΑΘΟΚΑΜΠΟΣ	19
ΒΟΛΟΣ	17
ΝΑΞΟΣ	10
ΣΥΝΟΛΟ	**48**

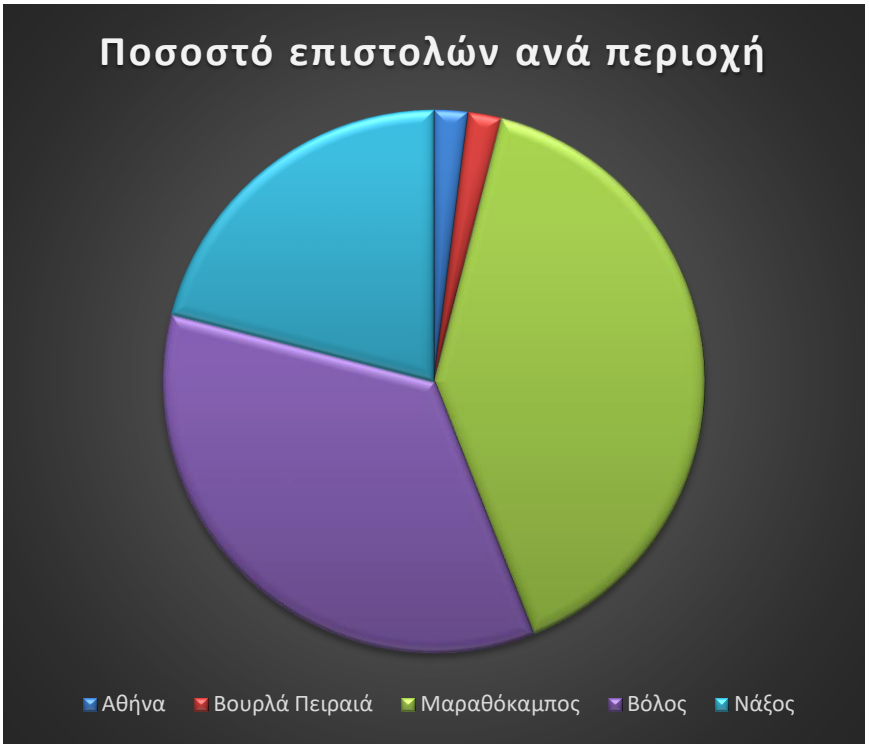

Μελετώντας τα θέματα των επιστολών, προέκυψαν τέσσερις κατηγορίες απάντησης: 1. οικογενειακά θέματα 2. θέματα της Κατοχικής περιόδου 3. πολιτικά θέματα μετά την απελευθέρωση 4. κοινωνικά και οικονομικά θέματα μετά την απελευθέρωση.

Οικογενειακά θέματα

1. Υγεία μελών οικογένειας Γιάννη Χατζίνη.
2. Ελλείψεις ειδών στα μέλη της οικογένειας Χατζίνη (σιτάρι, λάδι, φρούτα τσιγάρα, είδη ρουχισμού) – πείνα.
3. Σχέσεις μελών οικογένειας Χατζίνη.
4. Φιλικό περιβάλλον οικογένειας Χατζίνη (Π. Κανελλόπουλος, Αλ. Σεβαστάκης).
5. Πρόοδος παιδιών στα γράμματα οικογένειας Χατζίνη.
6. Μεταθέσεις αδελφών του Γιάννη Χατζίνη μετά την απελευθέρωση.
7. Προαγωγές αδελφών του Γιάννη Χατζίνη μετά την απελευθέρωση.
8. Μετάταξη αδελφού του Γιάννη Χατζίνη μετά την απελευθέρωση.
9. Διώξεις αδελφών του Γιάννη Χατζίνη στο Δημόσιο από προϊσταμένους και δεξιές παρακρατικές οργανώσεις για κομματικούς λόγους μετά την απελευθέρωση.

Θέματα της Κατοχικής περιόδου

1. Απαγόρευση οπλοφορίας και οπλοκατοχής.
2. Οι Ιταλοί έχουν επιβάλει θαλάσσιο αποκλεισμό στη Σάμο.
3. Βασικό είδος διατροφής των Σαμίων είναι τα μαγειρέματα (όσπρια).
4. Η ανταλλακτική οικονομία.
5. Η δράση του Ε.Α.Μ. την περίοδο της Κατοχής.
6. Η συμβολή της Π.Ε.Ε.Α. στον τομέα της δασικής προστασίας.
7. Απεργία 1943-Φυλακίσεις.

Πολιτικά θέματα μετά την απελευθέρωση

1. Συμφωνία της Βάρκιζας.
2. Λευκή τρομοκρατία μεταδεκεμβριανού κράτους.
3. Ομαδική παραίτηση υπουργών 1946.
4. Εκλογές Μαρτίου 1946.
5. Δημοψήφισμα Σεπτεμβρίου 1946.
6. Δράση δεξιών παρακρατικών συμμοριών.
7. Κυβέρνηση Σοφούλη 1946.

8. Κυβέρνηση Δημήτριου Μάξιμου 1947.
9. Ενισχυμένες οι δυνάμεις της Αριστεράς στις αρχές του 1947.
10. Διάδοση ψευδών ειδήσεων για τον Ε.Λ.Α.Σ από αντιδραστικούς κύκλους.
11. Η ανεπαρκής βοήθεια της UNRA.
12. Η Σοσιαλιστική κίνηση της Σάμου με επικεφαλής το Μ. Καλημέρη.
13. Η επιστροφή των προσφύγων από τα στρατόπεδα της Μέσης Ανατολής.
14. Οι διώξεις των δημοκρατικών στοιχείων από τη Χωροφυλακή.
15. Η βραχύβια κυβέρνηση του Παναγιώτη Κανελλόπουλου.
16. Το ήρεμο κλίμα της Σάμου το 1945 λόγω της συμφωνίας της Βάρκιζας.
17. Οι αντιρρήσεις του Γιάννη Χατζίνη για την πολιτική του Κ.Κ.
18. Γεγονότα Βόλου 21 Ιουνίου 1946.
19. Φυλακίσεις και εξορίες δημοκρατικών στοιχείων μετά την υπογραφή της Συμφωνίας της Βάρκιζας.
20. Διάδοση ψευδών ειδήσεων από τον Τύπο την περίοδο του Εμφυλίου.
21. Η προβολή του αιτήματος για Λαϊκή Δημοκρατία.
22. Η αντιφατική στάση του Γεωργίου Παπανδρέου.
23. Η δίωξη των μελών του Ε.Α.Μ. μετά την απελευθέρωση.
24. Πελατειακές σχέσεις στο Δημόσιο μετά την απελευθέρωση.
25. Προσδοκία για ενίσχυση του ρόλου του Δημοκρατικού Κέντρου στην πολιτική ζωή της χώρας.

<u>Κοινωνικά και Οικονομικά θέματα μετά την απελευθέρωση</u>

1. Προβλήματα συγκοινωνίας τόσο στην ηπειρωτική όσο και στη νησιωτική Ελλάδα δυσχεραίνουν την επικοινωνία των ανθρώπων**.**
2. Η βύθιση του πλοίου «Σπερχειός»**.**
3. Κατάργηση Γυμνασίου Μαραθοκάμπου το 1945.
4. Καλλιτεχνικά δρώμενα στη Σάμο το 1946.
5. Η ανομβρία του 1945.
6. Εξαγωγή σμύριδας από Νάξο.
7. Υψηλό κόστος ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης για τους πολίτες.
8. Διανομή τροφίμων με δελτίο.
9. Η συμβολή του Ερυθρού Σταυρού στην κάλυψη βασικών αγαθών του πληθυσμού.

10. Κατάργηση Γυμνασίου Μαραθοκάμπου το 1945.

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΘΕΜΑΤΩΝ	**Σχετικές συχνότητες (%)**
οικογενειακά θέματα	17.6%
θέματα της Κατοχικής περιόδου	13.7%
πολιτικά θέματα μετά την απελευθέρωση	49%
κοινωνικά και οικονομικά θέματα μετά την απελευθέρωση	19.6%
Σύνολο	**100%**

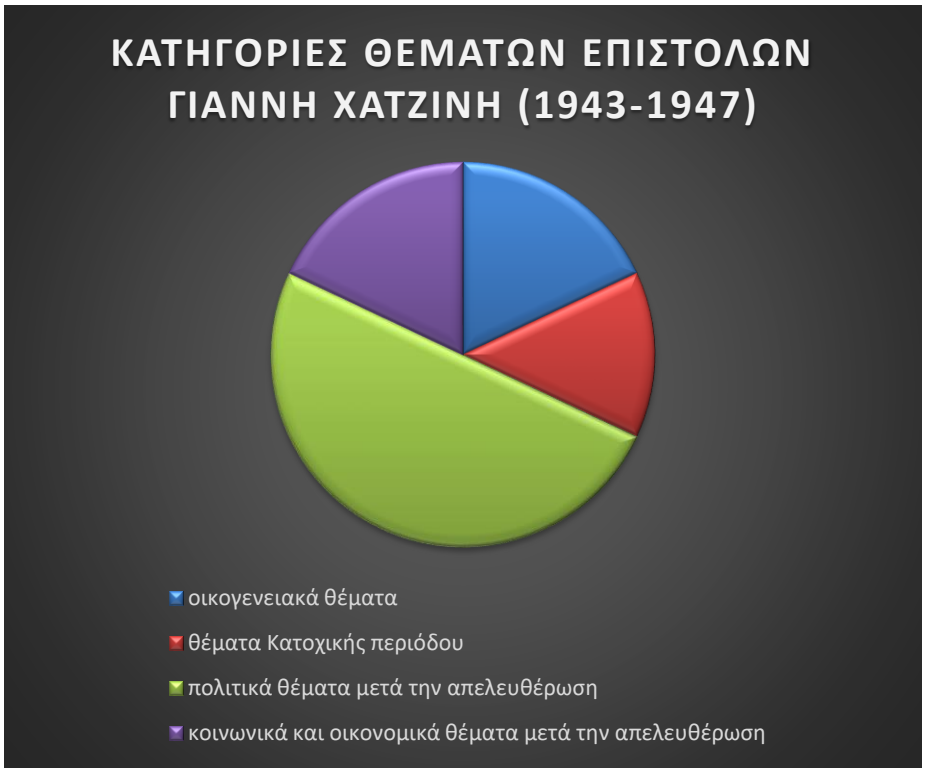

Μελετώντας τις επιστολές από 30 Μαΐου 1945 έως 12 Μαρτίου 1946, εντοπίζονται προβλήματα που αντιμετώπιζε η χώρα μετά την υπογραφή της συμφωνίας της Βάρκιζας μέχρι την τυπική έναρξη του εμφυλίου πολέμου, που για κάποιους μελετητές είναι η νύχτα της 30ης Μαρτίου 1946.

ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ ΠΟΥ ΑΝΑΦΕΡΟΝΤΑΙ ΣΤΙΣ ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΗ ΧΑΤΖΙΝΗ ΤΟ ΔΙΑΣΤΗΜΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΥΠΟΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΣΥΜΦΩΝΙΑΣ ΤΗΣ ΒΑΡΚΙΖΑΣ ΜΕΧΡΙ ΤΙΣ ΕΚΛΟΓΕΣ ΤΟΥ ΜΑΡΤΗ ΤΟΥ 1946
1. Δράση συμμορίας Γρηγόρη Σούρλα στη Θεσσαλία
2. Ματαίωση ταξιδιών των πολιτών από και προς Θεσσαλία λόγω υψηλής επικινδυνότητας της περιοχής-προβλήματα συγκοινωνίας με την Αθήνα
3. Υψηλό κόστος προϊόντων
4. Δωσίλογοι της Κατοχής δουλεύουν στο Δημόσιο
5. Δίωξη χρωματισμένων υπαλλήλων στο Δημόσιο-προβλήματα στις υπηρεσιακές τους μεταβολές (μεταθέσεις, προαγωγές)
6. Οι Ελασίτες συκοφαντούνται από αντιδραστικούς κύκλους ότι κακοποιούν πολίτες
7. Δράση ληστοσυμμορίας «Τάγμα Βασιλέως Γ'» στη Θεσσαλία
8. Μέλη του Ε.Α.Μ. διώκονται και χαρακτηρίζονται κομμουνιστές
9. Προϊστάμενοι υπηρεσιών του Δημοσίου κατασκευάζουν θύματα, για να πείσουν το κράτος ότι εξυπηρετούν τα συμφέροντά του.
10. Βραχύβιες κυβερνήσεις (Π. Κανελλόπουλου- Νοέμβριος του 1945)
11. Πελατειακές σχέσεις στο Δημόσιο
12. Ελλείψεις προϊόντων
13. Καμένες εκτάσεις στη Θεσσαλία
14. Διώξεις δημοκρατικών υπαλλήλων Δημοσίου από τη Χωροφυλακή
15. Διώκονται στο Δημόσιο όσοι υπηρέτησαν την Π.Ε.Ε.Α.
16. Οι κατηγορίες για συλλήψεις γυναικών και κατασχέσεις από Χίτες παρακάμπτονται από τους αρμόδιους των Δημοσίων υπηρεσιών
17. Ομαδική παραίτηση υπουργών το Μάρτιο του 1946 για τον τρόπο διεξαγωγής των εκλογών της 31ης Μαρτίου του ίδιου έτους
18. Οι χαμηλοί μισθοί των δημοσίων υπαλλήλων
19. Η καταλήστευση των υλικών της UNRA από μεγαλεμπόρους

Εξετάζοντας την παραπάνω καταγραφή, προκύπτουν έξι κατηγορίες προβλημάτων την περίοδο μετά την υπογραφή της Συμφωνίας της Βάρκιζας μέχρι την

έναρξη του Εμφυλίου πολέμου, σύμφωνα με τις επιστολές του Χατζίνη από 30/5/1945 μέχρι 12/3/1946:

1. Διώξεις πολιτών που συνδέθηκαν με Ε.Α.Μ., Ε.Λ.Α.Σ., Π.Ε.Ε.Α. 2. Πολιτική αστάθεια 3. Αναξιοκρατία στο Δημόσιο 4. Υποβάθμιση Θεσσαλίας 5. Υποσιτισμός πληθυσμού-Φτώχεια 6. Δράση ληστοσυμμοριών.

Διώξεις πολιτών που συνδέθηκαν με Ε.Α.Μ., Ε.Λ.Α.Σ. και Π.Ε.Ε.Α.

1. Οι Ελασίτες συκοφαντούνται από αντιδραστικούς κύκλους ότι κακοποιούν πολίτες.
2. Μέλη του Ε.Α.Μ. διώκονται και χαρακτηρίζονται κομμουνιστές.

Πολιτική αστάθεια

1. Βραχύβιες κυβερνήσεις (Π. Κανελλόπουλου- Νοέμβριος του 1945).
2. Ομαδική παραίτηση υπουργών το Μάρτιο του 1946 για τον τρόπο διεξαγωγής των εκλογών της 31ης Μαρτίου του ίδιου έτους

Αναξιοκρατία και διαφθορά στο Δημόσιο

1. Δωσίλογοι της Κατοχής δουλεύουν στο Δημόσιο.
2. Δίωξη χρωματισμένων υπαλλήλων στο Δημόσιο-προβλήματα στις υπηρεσιακές τους μεταβολές (μεταθέσεις, προαγωγές).
3. Προϊστάμενοι υπηρεσιών του Δημοσίου κατασκευάζουν θύματα, για να πείσουν το κράτος ότι εξυπηρετούν τα συμφέροντά του.
4. Πελατειακές σχέσεις στο Δημόσιο.
5. Διώκονται στο Δημόσιο όσοι υπηρέτησαν την Π.Ε.Ε.Α.
6. Οι κατηγορίες για συλλήψεις γυναικών και κατασχέσεις από Χίτες παρακάμπτονται από τους αρμόδιους των Δημοσίων υπηρεσιών.
7. Διώξεις δημοκρατικών υπαλλήλων Δημοσίου από τη Χωροφυλακή.

Υποβάθμιση Θεσσαλίας

1. Δράση συμμορίας Γρηγόρη Σούρλα στη Θεσσαλία.
2. Δράση ληστοσυμμορίας «Τάγμα Βασιλέως Γ'» στη Θεσσαλία.
3. Ματαίωση ταξιδιών των πολιτών από και προς Θεσσαλία λόγω υψηλής επικινδυνότητας της περιοχής-προβλήματα συγκοινωνίας με την Αθήνα.
4. Καμένες εκτάσεις στη Θεσσαλία.

Υποσιτισμός πληθυσμού – φτώχεια

1. Υψηλό κόστος προϊόντων.
2. Ελλείψεις προϊόντων.
3. Οι χαμηλοί μισθοί των δημοσίων υπαλλήλων.
4. Η καταλήστευση των υλικών της UNRA από μεγαλεμπόρους.

Δράση ληστοσυμμοριών

1. Δράση συμμορίας Γρηγόρη Σούρλα στη Θεσσαλία.
2. Δράση ληστοσυμμορίας «Τάγμα Βασιλέως Γ΄» στη Θεσσαλία.

ΜΟΡΦΕΣ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ ΜΕΤΑ ΤΗ ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΤΗΣ ΒΑΡΚΙΖΑΣ ΚΑΙ ΜΕΧΡΙ ΤΙΣ ΕΚΛΟΓΕΣ ΤΟΥ ΜΑΡΤΗ ΤΟΥ 1946	**Σχετικες συχνοτητες (%)**
1. Διώξεις πολιτών που συνδέθηκαν με Ε.Α.Μ., Ε.Λ.Α.Σ., Π.Ε.Ε.Α.	9,52%
2. Πολιτική αστάθεια	9,52%
3. Αναξιοκρατία στο Δημόσιο	33,3%
4. Υποβάθμιση Θεσσαλίας	19,04%
5. Υποσιτισμός πληθυσμού-Φτώχεια	19,04%
6. Δράση ληστοσυμμοριών	9,52%
Σύνολο	**100%**

2.6. Οι ανέκδοτες επιστολές του Γιάννη Χατζίνη από τους συγγενείς του το διάστημα από 9 Μαΐου 1944 έως 17 Ιουνίου 1947

Λίγους μήνες πριν από την απελευθέρωση, στις 9 Μαΐου 1944, ο Χατζίνης σε επιστολή που στέλνει στον συγγενή του, Γεράσιμο, εκφράζει την αγωνία του για την πείνα που έχει καταβάλει τα πρόσωπα της οικογένειάς του. Τους αγοράζει και τους αποστέλλει κάποια πράγματα με την προοπτική εκείνοι να τα ανταλλάξουν με τρόφιμα. Καταγράφει μάλιστα την αξία σε δραχμές κάποιων ειδών. Ακόμα, η μονάδα μέτρησης της εποχής είναι η οκά για το λάδι, το σιτάρι και τα φασόλια.

ΑΓΑΘΑ	ΑΞΙΑ ΣΕ ΔΡΑΧΜΕΣ (1944)
12 κουβαρίστρες	5.500.000
20 φάκελλα βαφής	5.000.000
40 τσακμακόπετρες	1.600.000
ζευγάρι παιδικά παπούτσια	5.500.000
οδοντόπαστα	400.000
ζευγάρι γυναικείες κάλτσες	3.000.000
ξυραφάκια	800.000
1 κούτα τσιγάρα	400.000
ζευγάρι αντρικά παπούτσια	60.000.000
λάδι	6.000.000
σιτάρι	1.000.000
φασόλια	1.400.000

Με ανακούφιση σημειώνει ότι ο Ερυθρός Σταυρός στην Αθήνα μοιράζει συχνά στους κατοίκους τα απαραίτητα και έτσι η οικογένειά του δεν αντιμετωπίζει τόσο έντονα το πρόβλημα της επιβίωσης όσο οι συγγενείς του στη Σάμο.

Ακολουθεί η απελευθέρωση της Αθήνας και του Πειραιά στις 12 Οκτωβρίου 1944. Τις επόμενες ημέρες σημαντικά γεγονότα για τη χώρα είναι η άφιξη της βρετανικής μεραρχίας με το στρατηγό, Ronald MacKenzie Scobie και της ελληνικής κυβέρνησης από τον χώρο της Αιγύπτου (Σβορώνος, 1999: 316). Οι πολιτικές δυνάμεις της Ελλάδας δεν μπορούν να συμφωνήσουν ποιες αρχές θα καθοδηγούν και θα ελέγχουν τα εγχώρια μέσα της βίας και οδηγούνται σε σύγκρουση. Η ένοπλη αναμέτρηση συμμαχικών δυνάμεων, του Ε.Α.Μ. και του αστικού πολιτικού χώρου στη χώρα το Δεκέμβριο του 1944, αφού έχει επιτευχθεί η απελευθέρωση, είναι ένα μοναδικό φαινόμενο σε όλη την Ευρώπη (Χαραλαμπίδης, 2012: 329). Η παραπάνω σύγκρουση τερματίζεται στις 12 Φεβρουαρίου 1945 με την υπογραφή της συμφωνίας της Βάρκιζας. Σύμφωνα με τη συμφωνία, διαλύονται οι αντάρτικες οργανώσεις και παραδίδουν τα όπλα τους τα σώματα του ΕΛ.Α.Σ. Ο Άρης Βελουχιώτης, όμως, θεωρεί αυτήν την ενέργεια αυτοκτονική για το αντιστασιακό κίνημα και αμφισβητεί την ηγεσία του Ε.Α.Μ., που πιστεύει ότι με αυτή τη συμφωνία θα ομαλοποιηθεί η κατάσταση στη χώρα. Ανεβαίνει στο βουνό και συνεχίζει την ένοπλη αντίστασή του, αν και ο Γενικός Γραμματέας του Κ.Κ. επιχειρεί να τον μεταπείσει χωρίς αποτέλεσμα (Βουρνάς, 2013: 6-7). Εκτός από τον αφοπλισμό των αντάρτικων οργανώσεων συμφωνείται στη Βάρκιζα και η διεξαγωγή εκλογών και δημοψηφίσματος στο αμέσως επόμενο διάστημα από την υπογραφή της (Σβορώνος, 1999: 142).

Ο αδελφός του Γιάννη Χατζίνη, Μήτσος, ο οποίος υπηρετεί στη δασική υπηρεσία κατεβαίνει στο Βόλο την 1η Νοεμβρίου 1944, ένα μήνα περίπου πριν ξεκινήσουν οι μάχες του Δεκέμβρη. Σε επιστολή του, με ημερομηνία 13 Ιουνίου 1945, σημειώνει: *«Από την αρχή που κατέβηκα στο Βόλο (1 Νοεμβρίου 1944) έβλεπα μια ψυχρότητα να έχουν απέναντί μου χωρίς να ξέρω πού να την αποδώσω. Προ ημερών έμαθα εμπιστευτικά όμως από το Υπουργείο ότι ο Επιθεωρητής μου έχει κάνει δυσμενή έκθεση, γιατί κατά την περίοδο που ήμουν κατατρεγμένος στο Πήλιο και αντιμετώπιζα το ζήτημα του ψωμιού, γιατί μου έκοψαν το μισθό μου, υπηρέτησα ως προϊστάμενος δασικής υπηρεσίας στο Επαρχιακό Συμβούλιο Αυτοδιοίκησης Βόλου και ότι πήρα πολλές αποφάσεις για την προστασία των δασών, τις οποίες από σκοπού τώρα φαίνεται χαρακτηρίζουν ως όχι κανονικές».* Παρότι η Συμφωνία της Βάρκιζας προβλέπει την εκκαθάριση του κρατικού μηχανισμού από δωσίλογους και φασιστικά στοιχεία, ο Μήτσος στην παραπάνω επιστολή διαπιστώνει: *«Είναι να γελά κανείς, να μουτζώνει, να βρίζει και να οικτήρει το κράτος της θυσίας, του πόνου και της δυστυχίας που έπεσε*

στα χέρια των δωσίλογων να το διοικήσουν και για να εξασφαλίσουν την αμαρτωλή τους ύπαρξη καταδιώκουν τους τίμιους πατριώτες, που θυσίασαν το πάν για τη λευτεριά. Είναι υποτιμητικό για έναν αγωνιστή να κάνει μπροστά στους εγκληματίες το μετριοπαθή, τι να κάμω όμως που απέκτησα οικογένεια και υποχρεώσεις, ήξερα καλά να αμυνθώ αλλά…». Τον επόμενο μήνα, στις 14 Ιουλίου 1945, του εκφράζει τις ανησυχία του για την υπηρεσιακή του εξέλιξη, καθώς από εισηγητής γίνεται ακόλουθος. Παράλληλα, ζητά από τον Γιάννη να του υπολογίσει το πόσο της σύνταξης που μπορεί να βγάλει. Η μετάθεσή του σε άλλη επαρχία συνεχίζει να είναι ζητούμενο και να τον απασχολεί έντονα. Στις 25 Αυγούστου 1945 αναφέρει σε επιστολή του και πάλι στο Γιάννη ότι αυτή τη φορά κινδυνεύει πολύ, γιατί δήλωσε ότι στην ύπαιθρο δεν έχει αποκατασταθεί η τάξη, καθώς το τελευταίο δίμηνο (Ιούλιος-Αύγουστος 1945) έχουν διαπραχθεί 35 φόνοι από ξυλοδαρμό, 500-600 ξυλοδαρμοί μέχρι αχρήστευσης του ατόμου και χίλια δυο άλλα έκτροπα από μια ληστοσυμμορία που αποκαλείται Τάγμα Βασιλέως Γ΄. Ακόμα, τον απειλούν ότι θα υποστεί τις συνέπειες του νόμου που δεν εκτελεί εξωτερική υπηρεσία. Του ζητά να φροντίσει να πάρει κάποια μετάθεση στη Σύρο, στην Ικαρία ή στη Χίο, για να ησυχάσει και να γλιτώσει από αυτήν τη μαφία. Την κατάσταση αυτή έχουν περιγράψει με δήλωσή τους στις 5 Ιουνίου 1945 τα κόμματα του Κέντρου, που εκπροσωπούνται από τον Σοφούλη, τον Καφαντάρη, τον Τσουδερό και τον Πλαστήρα: *«.. η εγκαθιδρυθείσα μετά το κίνημα του Δεκεμβρίου εις ολόκληρον την χώραν τρομοκρατία της άκρας δεξιάς επεκτείνεται καθημερινώς, έχει δε προσλάβει ήδη έκτασιν και βιαιότητα καθιστώσαν αφότητον την ζωήν των μη βασιλοφρόνων πολιτών, και αποκλείουσαν οιανδήποτε σκέψιν διεξαγωγής ελευθέρου δημοψηφίσματος ή εκλογών.. Αι τρομοκρατικαί οργανώσεις της άκρας δεξιάς, των οποίων οι κυριώτεραι είχον οπλισθεί εν μέρει υπό των Γερμανών και παντειοτρόπως συνεργάσθησαν μετ' αυτών, όχι μόνο δεν αφωπλίσθησαν, όχι μόνο δεν διώκονται αλλά αναφανδόν συμπράττουν με τα όργανα της τάξεως προς τελείαν κάθε δημοκρατικής πνοής κατάπνιξιν…»* (Σβορώνος, 1999: 143).

Στο ίδιο γράμμα συμπληρώνει ότι τον κατηγορούν ότι είναι Γενικός καθοδηγητής του Κ.Κ. Βόλου και ενεργό πρόσωπο στο Κ.Κ.Ε. από το 1924. Ερμηνεύοντας τη σκοπιμότητα αυτών των κατηγοριών, αναφέρει: *«Ξέρω τι θέλουν, θέλουν να αποκηρύξω το κίνημα αντιστάσεως του ΕΑΜ. Δήλωσα όμως και δηλώνω πως ανεξίτηλη μαυρίλα στο μέτωπο θα έχει κάθε Έλληνας που δεν προσέφερε τις υπηρεσίες του σ' αυτό. Αναγνωρίστηκε από όλο τον κόσμο πλην από τους κακούς Έλληνες για τα*

ξενικά συμφέροντα». Δυο μήνες αργότερα, στις 31 Οκτωβρίου 1945, ο Μήτσος επιβεβαιώνει τις διώξεις που υφίστανται όσοι συνδέονται με τα Δεκεμβριανά. Εξάλλου, στις 31 Μαρτίου 1950, η Κοινοβουλευτική Επιτροπή Δικαιοσύνης καταθέτει στην Ελληνική Βουλή στοιχεία σύμφωνα με τα οποία είναι φυλακισμένοι για συμμετοχή στα γεγονότα του Δεκέμβρη 3.199 «στασιαστές» και από τους δωσίλογους 1416. Από τους πρώτους το 29% έχει καταδικαστεί σε θάνατο κα από τους δεύτερους το 7% (Χαραλαμπίδης, 2012: 328).

Ο Μήτσος Χατζίνης τονίζει στον αδελφό του ότι προσέφερε τις υπηρεσίες του ως Τεχνικός Σύμβουλος του Ε.Σ.Α. Βόλου και αυτό το έκανε, πρώτον, γιατί το αντικείμενο εργασίας συνδεόταν με τον τομέα της ειδικότητάς του και, δεύτερον, γιατί έτσι μπορούσε να καλύψει και τις επισιτιστικές ανάγκες της οικογένειάς του. Δηλώνει κατηγορηματικά ότι δεν είναι ούτε κομμουνιστής ούτε φασίστας. Ίσως, λέει, να τον αναγκάσουν να γίνει κομμουνιστής αλλά φασίστας ποτέ. Σημειώνει χαρακτηριστικά: *«Μισώ το φασισμό γιατί είναι σύμμαχος του κομμουνισμού στον οποίο δίνει καθημερινά όπλα και τον κάνει ισχυρότερο»*. Ζητά από τον Γιάννη να χειριστεί το θέμα της μετάθεσής του από το Βόλο στη Σύρο, στην Ικαρία, στη Χίο ή στη Λάρισα, καθώς οι εκθέσεις των προϊσταμένων του δε θα του επιτρέψουν καμία προαγωγή εξαιτίας των κατηγοριών (Χατζίνης, 1945).

Τα προβλήματα του Μήτσου οξύνονται περισσότερο όσο περνάει ο καιρός, ώστε στις επιστολές του ζητά την παρέμβαση του αδελφού του, Γιάννη. Τον τελευταίο μήνα του 1945 (27 Δεκεμβρίου) ως υπάλληλος δασικής υπηρεσίας παρατηρεί ότι η Καρδίτσα έχει γίνει το χειρότερο μέρος της Θεσσαλίας, αν και όλη η περιφέρεια είναι καμένη. Ζητά τη συμβουλή του αδελφού του, γιατί ο Διοικητής Χωροφυλακής, Σκορδαράς, τον χαρακτηρίζει στην έκθεσή του *«επικίνδυνο αιμοβόρο κομμουνιστή»*. Δηλώνει στον Γιάννη ότι *«Παρ' ότι ξέρω και πιστεύω πως πολύ σύντομα οι κομμουνιστές θα μας κυβερνήσουν, εντούτοις δεν παραδέχομαι την κατηγορία που μου αποδίδουν οι φασίστες του μεταδεκεμβριανού καθεστώτος. Έχω το μέτωπο μου καθαρό πως κανέναν δεν πείραξα»*. Πιστεύει ότι η αιτία της δίωξής του είναι ότι υπηρέτησε για έξι μήνες άμισθος υπό τις διαταγές της ΠΕΕΑ. Εξηγεί στον αδελφό του ότι αυτό το έκανε, γιατί νόμιζε ότι ενεργούσε νόμιμα και ήθελε να σώσει τα δάση του Πήλιου. Επιθυμεί μάλιστα να αποκατασταθεί από την κυβέρνηση του Δημοκρατικού Κέντρου (Χατζίνης, 1945).

Κατά τη διάρκεια του 1945, ο Χατζίνης διατηρεί αλληλογραφία και με τον αδελφό του, Κώστα, ο οποίος βρισκόταν στον Μαραθόκαμπο της Σάμου. Ο Κώστας τον ενημερώνει για τις δύσκολες συνθήκες ζωής στο νησί, το οποίο είχε μάλιστα δεχτεί 4.800 πρόσφυγες από τη Μέση Ανατολή.

Τον επόμενο μήνα, στις 15 Ιουνίου 1945, τα δύο αδέλφια φαίνεται ότι εκτιμούν πως η τάση σε πολιτικό επίπεδο είναι η σύνθεση των αντίθετων ροπών. Ο Κώστας πιστεύει ότι για την Ευρώπη ο σοσιαλισμός είναι ένας ανέφικτος στόχος και ότι θα στηριχτεί η Λαϊκή Δημοκρατία, γιατί αυτή την επιλογή θα στηρίξει και η Ρωσία, η οποία δεν επιδιώκει στην παρούσα φάση, όπως υποστηρίζει, την προλεταριακή δικτατορία. Εξάλλου, διαπιστώνει ότι η Ευρώπη εξαρτάται από τις πρώτες ύλες, που βρίσκονται σε χώρες, όπως η Μεγάλη Βρετανία. Ακόμα, αναφέρει ότι οι φίλοι της οικογένειας Χατζίνη θα επιστρέψουν από τα στρατόπεδα των πηγών Μωυσέως και Γάζης της Μέσης Ανατολής μέχρι τα μέσα Ιουλίου 1945. Παράλληλα, ο Κώστας δέχεται πρόταση συνεργασίας από τον ηγέτη της σοσιαλιστικής κίνησης Σάμου, Μ. Καλημέρη, αλλά αρνείται, γιατί εξηγεί στον αδελφό του ότι έχει ανάγκη από ξεκούραση. Μεγάλη απογοήτευση του έχει προκαλέσει η Υπηρεσία Βοήθειας και Αποκατάστασης των Ηνωμένων Εθνών, η περίφημη UNRA, που την αποκαλεί περιπαικτικά *«γρούνα»*. Τους μοιράζει λίγες γαλέτες, που δεν επαρκούν να καλύψουν τις επισιτιστικές ανάγκες τους. Καμία μέριμνα δεν υπάρχει για την καταπολέμηση του δάκου, με συνέπεια οι κάτοικοι να στερούνται και τις ελιές (Χατζίνης, 1945).

Η παραπάνω επιστολή είναι γραμμένη λίγους μήνες μετά τη συμφωνία της Βάρκιζας, σε μια περίοδο που οι στερήσεις είναι πολύ μεγάλες, ιδιαίτερα στην επαρχία. Από τον Απρίλιο του 1945 μέχρι τον Ιούνιο του 1947, η UNRA παρέχει βοήθεια. Για το δεκαοκτάμηνο μάλιστα των μηνών του 1945 και του έτους 1946 η βοήθεια αυτή αντιστοιχεί στο 70% του εθνικού εισοδήματος του έτους 1939. Η κατάσταση, όμως, είναι χαοτική εξαιτίας της Κατοχής και των Δεκεμβριανών. Σε όλα αυτά προστίθεται και η ανομβρία του 1945, που καταστρέφει τη σιτοπαραγωγή. Παράλληλα, ο κύριος όγκος των τροφίμων διοχετεύεται από τους Έλληνες αξιωματούχους σε εμπόρους που πρόσκεινται φιλικά σε αυτούς ή στους αντικομμουνιστές. Έτσι, η διανομή των αγαθών δεν είναι δίκαιη από τις κρατικές αρχές ούτε το αμερικανικής και βρετανικής προέλευσης προσωπικό της UNRA μπορεί να αναλάβει αποτελεσματικά τον εποπτικό του ρόλο σε αυτήν τη διαδικασία (Close, 2006: 46).

Κατά τη διάρκεια του ίδιου μήνα (20/06/1945), σύμφωνα με επιστολή του Κώστα, η οικογένεια Χατζίνη πέφτει θύμα προπαγάνδας. *«Στο Καρλόβασι οι αντιδραστικοί κύκλοι διαδίδουν πως σε είχαν όμηρο οι Ελασίτες και σε κακοποίησαν. Αν δεν πιάσουν οι διαψεύσεις μου, θα αναγκασθώ να κάμω ένα δημοσίευμα στην εφημερίδα»*.

Σε επιστολή του 9 Σεπτεμβρίου 1945, αποκαλεί τον Κορδάτο συναγωνιστή και μελετά κριτικές της Σοσιαλιστικής Επιθεώρησης. Αποδέχεται την παρατήρηση του Γιάννη ότι παντού εκείνη την εποχή «*φυσάει σοσιαλιστικός αέρας»*, αλλά θεωρεί ότι είναι πρόωρη η εφαρμογή του μαρξιστικού σοσιαλισμού, που προβλέπει κατάργηση της ατομικής ιδιοκτησίας στα μέσα παραγωγής. Η χώρα, για να προχωρήσει σε ένα τέτοιο στάδιο, θα πρέπει να αναπτύξει τις παραγωγικές της δυνάμεις. Οι ημι-φεουδαλικές σχέσεις στο χωριό και η εξάρτηση της χώρας από το ξένο κεφάλαιο δεν επιτρέπουν, όμως, αυτήν την ανάπτυξη. Ακόμα, είναι απογοητευμένος από τον Γ. Παπανδρέου, ο οποίος ίδρυσε Δημοκρατικό σοσιαλιστικό κόμμα και έβαλε στο πρόγραμμά του την άμεση πραγματοποίησή του στην Ελλάδα, αλλά ξεχνά, όπως υποστηρίζει, την εθνικοποίηση των μέσων παραγωγής και παρέχει στους εκμεταλλευτές, που εξακολουθούν να κατέχουν τα εργοστάσια, ευκαιρίες να κλέβουν τους εργάτες. Έτσι, τάσσεται με την άποψη του συνασπισμού του ΕΑΜ για την εφαρμογή του προγράμματος της Λαϊκής Δημοκρατίας. Σημειώνει χαρακτηριστικά: *«Δεν μπορούμε να έχουμε εμπιστοσύνη σε κανέναν άλλον εξόν από τους αριστερούς»*. Παράλληλα, τον ενημερώνει ότι η κατάσταση στη Σάμο είναι ήρεμη, γιατί τηρείται με κάθε λεπτομέρεια η συμφωνία της Βάρκιζας και υπάρχει πολιτική ελευθερία. Από την άλλη πλευρά, οι σχέσεις με τον άντρα της αδελφής τους δε φαίνεται να είναι καλή. Αντίθετα, έχουν και πολιτικές διαφωνίες, αφού εκείνος ως κοινοτικός σύμβουλος αποκαλεί δημόσια τον Κώστα *«κουκουέ και σφαγέα»* (Χατζίνης, 1945).

Το πνεύμα ηρεμίας που επικρατεί στη Σάμο επιβεβαιώνει και μια επόμενη επιστολή του στο Γιάννη στην 1η Οκτωβρίου του ίδιου έτους. Τον ενημερώνει ότι το καλλιτεχνικό συγκρότημα Μαραθοκάμπου έδωσε παράσταση στο χωριό στις 27 και 30 Σεπτεμβρίου. Το έργο «Η απεργία» του Errico Malatesta (1853-1932) με το κοινωνικό του περιεχόμενο είχε μεγάλη επιτυχία, αφού το παρακολούθησε το ¼ του πληθυσμού του χωριού τους (Χατζίνης, 1945).

Κατά τη διάρκεια της βραχύβιας κυβέρνησης του Παναγιώτη Κανελλόπουλου (1-22 Νοεμβρίου 1945), ο Κώστας ζητά από τον αδελφό του, Γιάννη, να τακτοποιήσει

το θέμα της δουλειάς του, αξιοποιώντας τη γνωριμία του με τον πρωθυπουργό. Σε προσωπικό επίπεδο βιώνει μεγάλες δυσκολίες και για αυτό θεωρεί απαραίτητο έναν διορισμό του στην τελωνειακή υπηρεσία. Στις 16 Νοεμβρίου 1945 δηλώνει: *«Σκέψου πως λαχταρώ τη ζωή που είχα στο βουνό»* (Χατζίνης, 1945).

Μετά την πτώση του Κανελλόπουλου και το σχηματισμό κυβέρνησης από το Θεμιστοκλή Σοφούλη στις 22 Νοεμβρίου 1945, ο Κώστας στα γράμματά του τον ίδιο μήνα επαναφέρει το αίτημά του για παρέμβαση του αδελφού του σε κάποιο πρόσωπο της κυβέρνησης, ώστε να αποκατασταθεί επαγγελματικά. Παράλληλα, καταργείται το Γυμνάσιο Μαραθοκάμπου και σχηματίζεται μια επιτροπή, μέλος της οποίας γίνεται και ο Γιάννης Χατζίνης, που θα αναλάβει να παρουσιαστεί στον Υπουργό, για να αποτρέψει την κατάργηση του σχολείου (Χατζίνης, 1945).

Μέχρι το τέλος του χρόνου, ο Κώστας φαίνεται ότι πρόκειται να τακτοποιηθεί επαγγελματικά, αφού σημειώνει σε γράμμα του στον Γιάννη στις 2 Δεκεμβρίου 1945 ότι *«Κάθε διοριζόμενος πρέπει να έχει πιστοποιητικό υγείας, που βγαίνει μόνο από τας Αθήνας. Αν χρειαστεί να μου τηλεγραφήσεις εγκαίρως»*. Λίγες μέρες αργότερα, στις 7 Δεκεμβρίου 1945, τον ενημερώνει ότι του έχει στείλει όλα τα απαραίτητα πιστοποιητικά και αναφέρει ότι η τακτοποίησή του στην τελωνειακή υπηρεσία και η προοπτική μιας μετάταξης στο διοικητικό κλάδο είναι ιδανική λύση για την περίπτωσή του. Στις 17 Δεκεμβρίου επισημαίνει στον αδελφό του ότι, αν ο Παπατσώνης φροντίσει πραγματικά για την περίπτωσή του, θα ήταν καλό να του στείλουν *«κανένα μπετονάκι λάδι»*, γιατί, όπως εξηγεί, μπορεί να τους φανεί χρήσιμος και μελλοντικά (Χατζίνης, 1945).

Από τον πρώτο κιόλας μήνα του 1946 ο αδελφός του Γιάννη, Μήτσος, διαπιστώνει ότι η ένταση κορυφώνεται όσο περνάει ο καιρός. Σε γράμμα του στις 5 Ιανουαρίου 1946 γράφει: *«Η κατάστασις στην ύπαιθρο και ιδίως Θεσσαλίας και Λαμίας όσο πάει χειροτερεύει, ως φαίνεται δεν πρόκειται για πολλές μέρες ακόμα να έχομε δια ξηράς συγκοινωνία με τας Αθήνας. Ίσως αν σχημάτιζε ο Σοφούλης κυβέρνηση κάτι να κατορθώναμε για τη μετάθεση»*. Στις επιστολές του Μήτσου Χατζίνη το Φεβρουάριο του 1946 υπάρχει μια διάχυτη ανησυχία για τις προαγωγές και μεταθέσεις των υπαλλήλων της δασικής υπηρεσίας. Αυτές οι υπηρεσιακές μεταβολές επηρεάζονται σε μεγάλο βαθμό από το κλίμα εμφυλίου που επικρατεί (Χατζίνης, 1946).

Από την άλλη πλευρά η επιστολή που λαμβάνει ο Γιάννης από τον Μαραθόκαμπο στις 7 Φεβρουαρίου 1946 κινείται σε διαφορετικό κλίμα *«Η ζωή εδώ δεν αλλάζει καθόλου πάντα η ίδια μονότονη. Η καλλιτεχνική επιτροπή ετοιμάζει ν' ανεβάσει του φτωχού τ' αρνί, ένα δυνατό έργο που το 1936 δεν το άφησαν να παιχτεί στην Αθήνα»*. Μεγάλες, βέβαια, στερήσεις υπάρχουν σε βασικά αγαθά, όπως είναι το λάδι, σύμφωνα με γράμμα του Κώστα στις 12 Μαρτίου 1946. Η μητέρα τους, που βρίσκεται στον Μαραθόκαμπο, προσπαθεί να στείλει λίγο λάδι στο Μήτσο, αλλά δεν υπάρχουν μέσα συγκοινωνίας. *«Το Νοέμβρη που έφευγε ένα καΐκι για τη Χαλκίδα στείλαμε ένα μπετόνι 4 οκάδες για να το στείλουν από κει με άλλο καΐκι (με πιθανότητες 50% για χάσιμο). Είχε αναλάβει τότε ένας φίλος του θείου καπετάνιος. Τώρα αρχίσαμε να σκεφτόμαστε να πωλήσουμε εδώ λίγο λάδι, να του στείλει η μητέρα λεπτά να αγοράσει από κει»*. Στο ίδιο γράμμα εκφράζει την ανησυχία του για την τοποθέτησή του σε κάποια θέση, που είχε κανονίσει ο Γιάννης να καταλάβει στο Δημόσιο, καθώς η ομαδική παραίτηση υπουργών έχει διαμορφώσει μια έκρυθμη πολιτική κατάσταση (Χατζίνης, 1946).

Ο Μήτσος παραπονιέται σε γράμμα του στις 16 Απριλίου 1946 ότι ο μισθός του δεν μπορεί να καλύψει τα έξοδα διατροφής του, καθώς η αγορά μικρής ποσότητας κρέατος είναι δύσκολη υπόθεση για εκείνον. Παράλληλα, εκφράζει την αγωνία του για τη σιτοπαραγωγή, η οποία είχε δεχτεί μεγάλο πλήγμα την προηγούμενη χρονιά από την ανομβρία. Προβλήματα υπάρχουν και με τη διανομή υφασμάτων από την UNRA: *«Επίσης άρχισε και η διανομή των υφασμάτων της Ούνρα. Όλους μας έπιασε απογοήτευσις, γιατί δεν αξίζουν δεκάρα. Ορισμένα καλά είδη εξηφανίσθησαν από την πρώτη μέρα της διανομής απ' τους ίδιους τους εμπόρους που είχαν αγοράσει ως φαίνεται δελτία ιματισμού από φτωχούς»*.

Τον ίδιο μήνα, ο Γιάννης λαμβάνει επιστολές και από τον Κώστα (23 και 24 Απριλίου 1946), ο οποίος αντιμετωπίζει πρόβλημα στέγασης στη Νάξο, καθώς τα δωμάτια των ξενοδοχείων έχουν εξαντληθεί από τους μαθητές του Γυμνασίου που έχει το νησί. Το κόστος των προϊόντων, όπως πατάτες, μυζήθρα και αυγά είναι υψηλό, αλλά η επικοινωνία με τον Πειραιά με τα καΐκια είναι αρκετά συχνή, ιδιαίτερα τους καλοκαιρινούς μήνες. Μεταξύ άλλων του ζητά πληροφορίες για τις διώξεις που υφίστανται οι υπάλληλοι στις δημόσιες υπηρεσίες εκείνη την περίοδο. Στο ίδιο κλίμα κινείται και η επιστολή του 26 Μαΐου του ίδιου έτους. Επιδιώκει τη μετάταξή του στον τελωνειακό κλάδο για την οποία φαίνεται ότι μπορεί να βοηθήσει ο Γιάννης. Η

σύνδεση του νησιού με τη Σάμο δεν είναι τόσο καλή, όπως είναι με τη Σύρο, παρ' όλα αυτά τους στέλνει προϊόντα, όπως ζάχαρη και καφέ (Χατζίνης, 1946).

Τον Ιούνιο, ο Κώστας δηλώνει πολύ κουρασμένος, καθώς έχει αναλάβει και δουλειά του λιμεναρχείου της Νάξου λόγω έλλειψης προσωπικού. Το ωράριό του είναι εξαντλητικό, καθώς ξεκινά επτά το πρωί και τελειώνει εννιά το βράδυ, δουλεύοντας με μια λάμπα. Από την άλλη προσπαθεί να εξασφαλίσει για τα αδέλφια του προϊόντα, που βρίσκει φτηνά στη Νάξο, όπως είναι οι πατάτες, που στοιχίζουν μόνο 800 δραχμές την οκά. Αντίθετα, τα βερίκοκα κάνουν την εμφάνισή τους με 2.000 δραχμές την οκά. (Χατζίνης, 1946).

Ο Μήτσος γράφει στον Γιάννη την ημέρα των γεγονότων της 21ης Ιουνίου: *«Εισερχόμεθα δυστυχώς εις εντατικότερον εμφύλιο σπαραγμό. Προχθές οι αριστεροί στα Λεχώνια σκότωσαν έναν, χθες οι δεξιοί έστειλαν εξήντα αριστερούς βαριά τραυματίες στις κλινικές και αγνοούνται επτά άτομα, σήμερα η αστυνομία συνέλαβε και μετέφερε ένα τραίνο κόσμο αριστερούς και τους ετοιμάζει για εξορία»*. Σχολιάζοντας τον εμφύλιο πόλεμο που βρίσκεται σε πλήρη εξέλιξη εκείνη την περίοδο, αναφέρει χαρακτηριστικά: *«Έχω κυριολεκτικά απογοητευτεί με τη σημερινή κατάσταση που επικρατεί στην πολυβασανισμένη μας πατρίδα που τόσο πρόσφερε στον κοινό αγώνα. Πλην όμως η γεωγραφική θέσις μας είναι τέτοια που παλεύουν οι δυο κόσμοι ποιος θα τη κερδίσει, γιατί έχουν συμφέροντα και εμείς οι ανόητοι αλληλοσκοτωνόμαστε για τα ξένα συμφέροντα»*. (Χατζίνης, 1946).

Ως υπάλληλος της δασικής υπηρεσίας υφίσταται τις επιπτώσεις του εμφυλίου, καθώς τα βουνά έχουν γεμίσει αντάρτες και από τις δύο παρατάξεις και οι υπάλληλοι έχουν συμπτυχθεί στις πόλεις, όπως γινόταν και κατά την περίοδο της Κατοχής: *«Είναι να τραβάει κανείς τα μαλλιά του όπως μας κατήντησαν οι εκάστοτε κυβερνήσεις που ή υποθάλπουν ή αδυνατούν να επιβληθούν»*. Παράλληλα, εκφράζει την ανησυχία του για τη ζωή του, καθώς αυτή απειλείται από τη συμμορία του Σούρλα. Αν και έχει έρθει σε επαφή με Σουρλικούς στην προσπάθεια του να τους εξηγήσει την κατάστασή του, συνεχίζει να είναι στόχος τους. Όλα αυτά συνδέονται με το γενικότερο κλίμα που επικρατεί στη Θεσσαλία λίγους μήνες πριν από το δημοψήφισμα της 1ης Σεπτεμβρίου 1946: *«Τώρα πέφτομε σε ένα εμφύλιο πόλεμο χωρίς να ημπορώ να προβλέψω τι εξέλιξη θα έχομε, πάντως φαίνεται πως η ανωμαλία θα ενταθεί εφ' όσον προχωρούμε προς νόθο δημοψήφισμα»*. Είναι φανερό και από το γράμμα της 24ης Ιουνίου ότι φοβάται για την ασφάλειά του, καθώς υπάρχει ένας εχθρός του που επιδιώκει την εξόντωσή του, τον

έχει χρωματίσει ως επικίνδυνο κομμουνιστή και προσπαθεί να τον απομακρύνει από την υπηρεσία του. Ο Μήτσος καταλήγει στο συμπέρασμα: *«αυτή είναι η πολιτική της δεξιάς παρατάξεως να δημιουργεί θύματα και να προδίδει κάθε τόσο για το συμφέρον της ολιγαρχίας του πλούτου τα εθνικά συμφέροντα στο τέλος να παραδίνει την πατρίδα μας ένα ράκος από όλας τας πλευράς»*. Ακόμα, πιστεύει ότι κάποια στιγμή θα πάρει την πρέπουσα θέση, γιατί σημειώνει χαρακτηριστικά: *«Έκαμα πάντοτε το καθήκον μου σαν Έλληνας πατριώτης και δεν θα το αρνηθώ ποτέ αυτό-πρόδωσαν οι ιθύνοντες την πατρίδα μας και θα το πει η ιστορία από οποιονδήποτε και αν γραφτεί-εξωμότης δεν θα γίνω ποτέ.-»*. Οι φόβοι για ταραχές λόγω των πολιτικών εξελίξεων επιβεβαιώνονται και στο γράμμα της 22ης Σεπτεμβρίου 1946 του Κώστα στο οποίο αναφέρεται ότι συγγενείς του Γιάννη Χατζίνη μεταφέρονται στη Νάξο εκείνο το διάστημα, γιατί αναμένονταν επεισόδια στον Πειραιά λόγω του δημοψηφίσματος (Χατζίνης, 1946).

Από την άλλη πλευρά, ο Κώστας αντιμετωπίζει προβλήματα στη δουλειά του, καθώς σκέφτεται να μεταταχθεί, εκμεταλλευόμενος την απόδοση της Δωδεκανήσου στην Ελλάδα, που θα αυξήσει τον αριθμό των προσφερόμενων θέσεων στο Δημόσιο. Στις 18 Ιουλίου 1946 στέλνει ένα γράμμα στον Γιάννη στο οποίο αναφέρει ότι κινδυνεύει να βρεθεί στο τελωνείο της Μουτσούνας Νάξου. Του ζητά να μιλήσει στο Υπουργείο, ώστε να αποφύγει την κόλαση, όπως κάνουν και άλλοι υπάλληλοι που έχουν «μέσον». *«Η Μουτσούνα είναι ένας κάβος με τέσσερα σπίτια από κει άλλοτε εγίνετο η εξαγωγή της σμύριδος, του πολύτιμου αυτού μεταλλεύματος. Η ζωή είναι χειρότερη από εξορία»*. Παράλληλα, δίνει πληροφορίες για το προαναφερθέν μετάλλευμα *«Η σμύρις είναι όπως οι πέτρες αλλά βαριές όπως το σίδερο και επωλείτο προπολεμικώς στην Αγγλία οκτώ λίρες χρυσές ο τόνος»* (Χατζίνης, 1946).

Το ίδιο διάστημα και ο Μήτσος εκφράζει την αγανάκτησή του για την κατάσταση που επικρατεί στην υπηρεσία του Βόλου: *«Δυστυχώς έφθασα σε σημείο λόγω της καταστάσεως που δημιουργήθηκε και καθημερινώς επιδεινώνεται να μη με απασχολεί και πολύ η απόλυσις, εγώ που βλέπω σήμερα λίγο πιο μακριά την εξέλιξη της καταστάσεως νομίζω πως περισσότερο ασφαλής θα είμαι στον Μαραθόκαμπο με τη λίγη σύνταξη και το εισόδημα του σπιτιού μου που θα είναι περισσότερο από ό,τι το σημερινό μεταδεκεμβριανό κράτος μου δίνει»*. Στη συνέχεια, αναφέρεται στις διώξεις των δημοκρατικών στοιχείων, που ωθούν ακόμα και τους διαλλακτικούς σε μαχητική θέση: *«Είμαι βέβαιος ότι αυτή η φασιστική κατάστασις δεν θα βαστάξει πολύ, αν δεν βελτιωθεί διά της πολιτικής οδού θα την ανατρέψει ο λαός που σήμερα έχει όλα τα μέσα και είμαι*

βέβαιος πως θα το πετύχει. Οι πιέσεις, οι φυλακίσεις, οι εξορίες καθαρώς δημοκρατικών στοιχείων κανένα αποτέλεσμα δεν φέρνουν παρά φανατίζουν περισσότερο τον κόσμο και τον πλέον διαλακτικό άνθρωπο τον κάνουν μαχητικότατο. Αυτά που σου γράφω τα βλέπω και τα κρίνω μόνος μου χωρίς να παρασύρομαι από οποιαδήποτε κομματικά συνθήματα. Όλα τα συνθήματα των δύο άκρων τα αποδοκιμάζω (πλην της συμφιλιώσεως) από οπουδήποτε και αν προέρχονται» (Χατζίνης, 1946).

Το φθινόπωρο του 1946, ο Μήτσος αναφέρει ότι η Ελασσόνα έχει καταντήσει κέντρο επιχειρήσεων και καθημερινά ανατινάσσονται αυτοκίνητα. Ακόμα, αποφασίζει να φύγει από την υπηρεσία και γράφει στον αδελφό του, Γιάννη, τους λόγους που τον οδήγησαν σε αυτήν την απόφαση (5 Νοεμβρίου 1946). *«Είχα κάμποσο καιρό ξεγνοιαστεί πλην όμως προχθές ήρθε ένας νέος Δασοκόμος από την Καρδίτσα και περνώντας από τα Φάρσαλα υπέστη επίθεσιν δύο γενιοφόρων εφίππων Σουρλαίων, διότι ενόμαζαν πως ήτο ο Χατζίνης του οποίοι το όνομα είχαν γραμμένο σε μια κατάστασιν. Εν τοιαύτη λοιπόν περιπτώσει δεν εννοώ να κινδυνέψω τη ζωή μου για να εξυπηρετήσω τα καπρίτσια των εκτός νόμου, νομίμως δρώντων και διακυβερνώντων την πατρίδα μας ανθρώπων. Θα πουλήσω ότι μου άφησαν στο σπίτι μου οι σημερινοί υπερπατριώτες και θα κάμω τα ναύλα μου να ζήσω στο χωριό μας ησύχως με τα λίγα εισοδήματά μου»*. Συμπληρώνει ότι προσδοκά κάποιες θετικές εξελίξεις στον χώρο του Κέντρου ή των επαναστατών, για τους οποίους σχολιάζει ότι είναι ακμαίοι σε ηθικό, υλικό και έμψυχο επίπεδο. Αντίθετα, διαπιστώνει ότι οι κρατικές δυνάμεις «*τρέμουν σαν το ψάρι*» και ότι αυτά που γράφουν οι εφημερίδες είναι «*κουραφέξαλα*» (Χατζίνης, 1946).

Από το έτος 1947 υπάρχουν ελάχιστες επιστολές των αδελφών, Μήτσου και Κώστα, στον Γιάννη Χατζίνη. Συγκεκριμένα, στις 12 Φεβρουαρίου 1947 ο Μήτσος ενημερώνει το Γιάννη ότι η κατάσταση της υπαίθρου είναι χειρότερη από αυτή που περιγράφεται στις εφημερίδες της εποχής. *«Ησυχία υπάρχει μόνον εκεί που ανταρτοκρατείται, γιατί δεν πειράζουν κανέναν εν αντιθέσει προς τους άλλους που βασανίζουν τον κόσμο και πολλές φορές και δικούς τους»*. Στην παραπάνω επιστολή σχολιάζει και τη νέα κυβέρνηση. *«Με τη νέα κυβέρνηση αυτό είδαμε, ούτε θα δούμε καμιά βελτίωση της καταστάσεως. Μόνο μια μέση κατάσταση θα μας σώσει, αλλά και αυτή πρέπει να έχει το βέτο χωρίς να παρασύρεται ή μάλλον να εξαρτάται από καμιά ξένη επέμβαση και να είναι εις θέσιν να ρυθμίζει μόνη της τα του οίκου της»*. Ζητά μάλιστα από τον αδελφό του να προβλέψει την εξέλιξη της κατάστασης (Χατζίνης, 1947).

Παράλληλα, το κόστος ζωής είναι πολύ υψηλό και οι άνθρωποι της εποχής δυσκολεύονται να καλύψουν τις ανάγκες τους, όπως φανερώνει και η επιστολή της μητέρας του Γιάννη στις 29 Μαΐου 1947 (Χατζίνη, 1947).

Τον ίδιο μήνα, ο Μήτσος αντιμετωπίζει ένα κλίμα δίωξης, όπως φαίνεται στην επιστολή του στις 6 Μαΐου 1947. Αυτό συμβαίνει, γιατί έχει χαρακτηριστεί κομμουνιστής, αν και ο ίδιος δηλώνει ότι ποτέ δεν ήταν μέλος του Κ.Κ.Ε.. Έτσι, προτείνει στον Γιάννη να συντάξουν μια αίτηση μετάθεσης για το Δασονομείο Σκοπέλου ή για κάποιο Δασαρχείο της Εύβοιας. Μια άλλη λύση είναι η εθελουσία έξοδος, καθώς σύμφωνα και με τον Τύπο της εποχής είναι μια διαδικασία που προωθείται από την κυβέρνηση για τους δημοσίους υπαλλήλους (Χατζίνης, 1947).

Τον Ιούνιο του 1947 και τα δύο αδέλφια του Γιάννη καλούνται σε απολογία από τα Υπουργεία Δημοσίας Τάξεως και Γεωργίας. Η κατηγορία για τον Κώστα είναι η ανάμειξη σε αντεθνικές οργανώσεις και για το Μήτσο η ενίσχυση του Δεκεμβριανού κινήματος. Ο Μήτσος αναφέρει χαρακτηριστικά στον αδελφό του στις 17 Ιουνίου 1947: *«Είναι δε η μόνη εποχή που μετάνιωσα που έκανα οικογένεια. Έπρεπε να είμαι ακόμη λεύτερος να θυσιάσω τον εαυτό μου για τη κακοήθεια. Θέλουν με το ζόρι να με κάνουν επαναστάτη αλλά δυστυχώς γι' αυτούς δε θα γίνω. Το είπα και το ξαναλέω πως από τους 20.000 αντάρτες μόνον 200-300 πήραν τα βουνά αδικαιολόγητα, όλοι οι άλλοι αναγκάστηκαν απ' τις πιέσεις της σημερινής κατάστασης»*. Στη συνέχεια, αναφέρει ότι με την επικράτηση του Κέντρου ελπίζει ότι θα αποκατασταθεί απόλυτα. Προβλέπει, όμως, επικράτηση της Αριστεράς και την προτιμά από την κατάσταση της κακοήθειας που βιώνει: *«Ποτέ όμως άλλοτε δεν ήθελα μια αλλαγή υπέρ της Αριστεράς γιατί ήξερα τι θα γινόταν. Τώρα όμως έρχομαι και λέω πως προ των δύο δικτατοριών προτιμώ την κόκκινη και ας είμαι υπό δυσμενειών αρκεί να παταχθεί η κακοήθεια»*. Από την άλλη πλευρά, ο Κώστας σκέφτεται να υποστηρίξει ότι ήταν υποχρεωμένος από τη δουλειά του να βρίσκεται σε χωριά που είχαν στον έλεγχό τους οι αντάρτες και οι οποίοι στρατολογούσαν κατοίκους με τη βία (Χατζίνης, 1947).

Στο ίδιο πνεύμα κινείται και η επιστολή του στις 4 Ιουλίου 1947. Ζητά μάλιστα δέκα μέρες άδεια από την υπηρεσία του, για να μιλήσει με την οικογένειά του και να δείξει στο Γιάννη αντίγραφο της απολογίας του (Χατζίνης, 1947).

2.7. Ο Γιάννης Χατζίνης ως Διευθυντής Δημοσίου Ταμείου τη δεκαετία του 1950

Μετά το τέλος του εμφυλίου, το έτος 1950 ο Χατζίνης εκδίδει το δοκίμιο, *Λογοτεχνία 1900-1950*. Ο Πέτρος Χάρης αναφέρει ότι το λιγοσέλιδο αυτό έργο είναι πιο ουσιαστικό και πιο τολμηρό από τα *Πρόσωπα και Ψυχές* και τους *Τρεις Σταθμούς:* «*Είναι ένας πλατύς και δύσκολος απολογισμός, που αμέσως προκαλεί ευρύτερες σκέψεις και καταλήγει σε γενικότερα συμπεράσματα»* (*Νέα Εστία*, 1975: 1461).

Η μείωση της αμερικανικής βοήθειας κάνει την εξυγίανση της δημόσιας οικονομίας μονόδρομο και τη λήψη μέτρων πολιτικού κόστους αναπόφευκτη στο πλαίσιο του καπιταλιστικού συστήματος στο οποίο εντάσσεται. Παράλληλα, η κυβέρνηση υλοποιεί νομισματική μεταρρύθμιση 9 Απριλίου 1953, που έχει στο επίκεντρό της την υποτίμηση της δραχμής· συγκεκριμένα, το δολάριο αντιστοιχεί πλέον σε 30.000 δραχμές από τις 15.000 που αντιστοιχούσε προηγουμένως (Σιούτα, 2010: 17).

Τη δύσκολη αυτή κατάσταση περιγράφει και ο Χατζίνης στο έργο του, *Το Δώρο της Ζωής*. Ως Διευθυντής του Δημοσίου Ταμείου είναι υποχρεωμένος να λαμβάνει επείγοντα μέτρα εναντίον οφειλετών, που καθυστερούν τους φόρους τους: *«Από το πρωί που χάραζε ο Θεός τη μέρα έπρεπε ν' ανασκουμπωθώ, να κάμω προσωποκρατήσεις, να επιβάλω κατασχέσεις, να ενεργήσω πλειστηριασμούς»* (Χατζίνης, 1972: 11). Στο ίδιο έργο επισημαίνει ότι υπάρχει έλλειψη εμπιστοσύνης ανάμεσα στους φορολογούμενους και στο κράτος. Φαίνεται να είναι εχθροί, καθώς το μεν κράτος θεωρεί τους πολίτες ανέντιμους και φοροκλέφτες, οι δε πολίτες επικρίνουν τη ληστρική και ανέντιμη στάση του κράτους απέναντί τους. Την ίδια εποχή, καταρρέουν οι βιομηχανίες, οι οποίες δεν μπορούν να πληρώσουν τα μεροκάματα των εργατών. Στη συνέχεια, οι εργάτες σταματούν τις πληρωμές τους στους προμηθευτές (μπακάληδες, μανάβηδες) και εκείνη με τη σειρά τους δεν μπορούν να ανταποκριθούν στις ανάγκες της φορολογίας τους. Σε αυτό το κλίμα ο Χατζίνης ασφυκτιά χωρίς να μπορεί να βοηθήσει τους φορολογούμενους. *«Έμοιαζα μ' ένα σφαγέα, που χτυπούσε δεξιά και αριστερά ανυπεράσπιστους ανθρώπους. Μερικές φορές καταλάβαινα πως δεν είχα τίποτε άλλο να κάνω παρά να σκοτώνω, να σκοτώνω διαρκώς»* (Χατζίνης, 1972: 12).

Εκτός από τη σωματική κούραση, που τον ταλαιπωρεί, καθώς εργάζεται με ελλιπές προσωπικό μέχρι τις επτά το βράδυ, περισσότερο τον βασανίζει η ψυχολογική

φθορά της δουλειάς του: *«Εποχή κόλασης, σας λέω. Ο ύπνος μου ήταν γεμάτος εφιάλτες. Στριφογύριζα στο κρεβάτι, ξυπνούσα μέσα στη νύχτα κάθιδρος. (...) Είπα μια μέρα στον αρμόδιο διευθυντή εισπράξεων του Γενικού Λογιστηρίου που ήταν και συνονόματός μου: «Γιάννη μου, πρέπει να ξέρεις ότι συχνά παρανομώ. Δε γίνεται αλλιώς». Εννοούσα ότι ενώ έπρεπε να φυλακίσω ανθρώπους, δεν το είχα κάνει. Και τον άκουσα με ανακούφιση να απαντά: «Μη σε νοιάζει. Κι εγώ το ίδιο κάνω. Είμαστε κ' οι δυό φτωχοί, κανένας δε θα μπορέσει να πει τίποτα για μας». Ήταν, βλέπετε, κι' ο άλλος κίνδυνος να κατηγορηθείς για δωροδοκία»* (Χατζίνης, 1972: 14).

Στο προσωπικό του αρχείο βρίσκεται κείμενο με την υπογραφή του και με θέμα «Γύρω από τον Ενιαίον φόρον». Σε αυτό αναφέρεται στα θετικά σημεία της φορολογικής μεταρρύθμισης, που έγινε το 1955 από τον Υφυπουργό Οικονομικών, Λεωνίδα Δερτιλή. Σύμφωνα με αυτή, καταργείται ο νόμος 1640/3.3.1919, που συνδέεται με τη λεγόμενη αναλυτική φορολογία εισοδήματος. Ο κάθε φορολογούμενος, δηλαδή, ήταν υποχρεωμένος να κάνει ξεχωριστή δήλωση για κάθε εισόδημά του. Μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου είναι φανερό ότι το υπάρχον σύστημα έχει φτάσει στα όριά του. Έτσι, με το νομοθετικό διάταγμα 3323/55 προκύπτει ο ενιαίος φόρος, που επιβάλλεται επί του συνολικού καθαρού εισοδήματος του κάθε φυσικού προσώπου. Αργότερα, το 1958 οριστικοποιείται και το Ν.Δ. 3843/58, που αφορά τα νομικά πρόσωπα ως προς τον φόρο εισοδήματός τους (Κυρίτσης, 2012: 13).

Ο Χατζίνης αναφέρει ότι ο Ενιαίος φόρος μπορεί να θεραπεύσει το διαχρονικό πρόβλημα της φοροδιαφυγής στη χώρα, που επιβαρύνει τόσο τους φορολογούμενους όσο και το κράτος. «*Η μεγάλη προσδοκία την οποίαν έχομεν τώρα από τον Ενιαίον φόρον είναι ότι θα θέσει τέρμα εις την ανωμαλίαν. Ότι θα παύσωμεν, επί τέλους, να παριστάμεθα μάρτυρες της δραματικής αυτής διελκυστίνδος μεταξύ φορολογουμένων και Κράτους, ευρισκομένων αμφοτέρων εις μίαν διαρκή εναντίον αλλήλων άμυναν. Και ότι η αμοιβαία δυσπιστία θα παραδώσει την θέσιν της εις μίαν καλήν συνεννόησιν. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι δια να συνηθίσει ο Έλλην φορολογούμενος να υποβάλει ειλικρινή δήλωσιν, πρέπει να είναι βέβαιος ότι δε θα έχει τεθεί εκ των προτέρων η ειλικρίνειά του υπό αμφισβήτησιν. Και διά να επιτευχθεί τούτο, πρέπει να φθάσωμεν εις το σημείον ώστε οι ανειλικρινείς δηλώσεις να μην αποτελούν πλέον τον κανόνα αλλά την εξαίρεσιν. Ο Ενιαίος φόρος έδωσε μίαν ευκαιρίαν εις τους φορολογουμένους ν' ανταποκριθούν εις το αίτημα τούτο, τόσον σοβαρόν και δι' αυτούς και διά το Κράτος*». (Χατζίνης, χ.χ.)

Κοντά σε αυτά, ο Χατζίνης μαζί με τους άλλους Διευθυντές Δημοσίων Ταμείων Αθηνών-Πειραιώς και Προαστίων στηλιτεύει τη στάση των εφοριακών συναδέλφων του απέναντι στους ταμιακούς υπαλλήλους κατά τη μεταπολεμική περίοδο σε κείμενο διαμαρτυρίας που συνδιαμορφώνουν. Θεωρούν οδυνηρό ότι οι εφοριακοί δεν επιδιώκουν απλώς τη βελτίωση των αποδοχών τους, αλλά θέτουν ως όρο να μη βελτιωθούν οι αποδοχές των ταμιακών. Επικρίνουν έντονα την αντισυναδελφική αυτή συμπεριφορά, που στερείται ηθικής υπόστασης: *«Ουδέποτε άλλοτε, πράγματι, προεβλήθησαν από συνεργάτας και συναδέλφους αιτήματα τόσον χαμηλής ποιότητας. Ουδέποτε άλλοτε το αναίτιο μίσος εξεδηλώθη με τόσον απροκάλυπτον ωμότητα»*. Αποδίδουν το γεγονός αυτό σε ένα σύμπλεγμα υπηρεσιακής μειονεκτικότητας που διέπει τους εφοριακούς. Σύμφωνα με τα λεγόμενά τους, όλα αυτά συμβαίνουν, επειδή οι ταμιακοί ανταποκρίθηκαν με σύνεση και δεξιοτεχνία στην αποστολή της είσπραξης των δημοσίων εσόδων, ενώ οι εφοριακοί εξέδιδαν *«αμελετήτους και επιπολαίας βεβαιώσεις φόρων εις βάρος ανυπόπτων επιτηδευματιών και επιχειρηματιών, οι οποίοι, μετά μακρόν αγώνα και αφού είχον ήδη οικονομικώς και ηθικώς εξουθενωθεί, είδον εαυτούς δικαιωμένους από τα φορολογικά δικαστήρια»*. Στη συνέχεια, καταρρίπτουν το επιχείρημα περί δήθεν ανωτερότητας των εφοριακών έναντι των ταμιακών υπαλλήλων, σύμφωνα και με τα δεδομένα της Αγγλίας, στην οποία οι πρώτοι είναι οι «*τεχνικοί*» και οι δεύτεροι οι «*καταστιχογράφοι*». Στο κείμενο αυτό διαμαρτυρίας επισημαίνεται ότι η οποιαδήποτε σύγκριση της παραπάνω χώρας με την Ελλάδα στο συγκεκριμένο τομέα είναι εντελώς άστοχη, γιατί το κλίμα, η παράδοση, η οικονομία, ο χαρακτήρας και η νοοτροπία διαφοροποιούν τους δύο λαούς και κατά συνέπεια και το ρόλο που οι οικονομικοί υπάλληλοι σε καθέναν από αυτούς έχουν. Καταλήγουν ότι η συκοφαντική αυτή εκστρατεία των συναδέλφων τους δεν πρέπει να έχει καμία απήχηση στο Υπουργείο Οικονομικών, γιατί ακόμα και η ελάχιστη μείωση του ταμιακού κλάδου θα επιβαρύνει την εκτέλεση του προϋπολογισμού. (Χατζίνης, χ.χ.)

Στις δύσκολες αυτές συνθήκες, εκδίδεται στη σειρά της Βασικής Βιβλιοθήκης ο τόμος *Δημήτριος Παπαρρηγόπουλος-Σπυρίδων Βασιλειάδης* (1954). Ένα χρόνο αργότερα, ακολουθεί ο τόμος δοκιμίων του *Ελληνικά Κείμενα* (Καραθανάσης,2001:239). Για τα *Ελληνικά Κείμενα* καταγράφονται αρκετές κριτικές σε μεγάλες αθηναϊκές εφημερίδες. Για το έργο αυτό αποσπά το Β' Κρατικό Βραβείο δοκιμίου το 1956 (Ε.ΚΕ.ΒΙ., 2008). Ο Πέτρος Χάρης στην εφημερίδα *Ελευθερία* στις 5-11-1955 διαπιστώνει: *«Ασφαλώς τα "Ελληνικά Κείμενα" είναι το πιο ώριμο και το*

πιο σημαντικό βιβλίο του κ. Χατζίνη. Έρχονται έπειτ' από μακροχρόνια θητεία στην κριτική, έπειτ' από άσκηση απάνω σε πνευματικές εκδηλώσεις που βάζουν σε δοκιμασία και την πιο έντιμη σκέψη, και μας δίνουν πια καθαρές τις ικανότητες ενός πνευματικού εργάτη που γίνεται αισθητός περισσότερο από είκοσι πέντε χρόνια, και μας υποχρεώνουν να σταθούμε σε προβλήματα, που από πολλούς δρόμους φτάνουν ως τις ρίζες της ζωής μας και έχουν αποφασιστική επίδραση στην πνευματική ή την κοινωνική μας δραστηριότητα». Παράλληλα, ο Μπάμπης Κλάρας στη *Βραδινή* στις 16-11-1955 αναφέρει: *«Μέσ' απ' όλα προβάλλει ο ίδιος ο κ. Χατζίνης με την κατανοητική διάθεση, τη φυσικότητα της ειλικρίνειας και την απλότητα της αυθορμησίας, με την ευγένεια στην έκφραση και το πολιτισμένο ύφος, τη διαισθητική ικανότητα και την ερμηνευτική απόδοση, με οδηγό πάντα την πίστη στο πνεύμα»*. Την άποψή του καταθέτει και ο Αθηναίος στην εφημερίδα *Καθημερινή* στις 11-11-1955. *«Τα "Ελληνικά Κείμενα" του λαμπρού κριτικού κ. Γιάννη Χατζίνη μας καθιστούν πλέον ανάγλυφον το βαθύτερον πνευματικόν προτέρημα του συγγραφέως: την ισορροπίαν. Μίαν ισορροπίαν σκέψεως και εκφράσεως»*. Ανάμεσα στις κριτικές ξεχωρίζει και αυτή του Ανδρέα Καραντώνη. Αναφέρει χαρακτηριστικά: *«Ο Γιάννης Χατζίνης, από πολλά χρόνια τώρα ασκεί τη λογοτεχνική κριτική κυρίως από τις στήλες της "Νέας Εστίας" με σπάνια ευσυνειδησία και ανιδιοτέλεια. Παρακολουθεί την κίνηση των βιβλίων, κυρίως των πεζογραφημάτων, και τα σχολιάζει με σοφία και δικαιοσύνη (..). Μέσα στα δοκίμια του χαρήκαμε τις πλούσιες παρατηρήσεις, τις ακριβοζυγισμένες τοποθετήσεις, τις συχνά επιτυχημένες ψυχολογικές και κριτικές γενικεύσεις, το φλέγμα του κριτικού-αυτό το φλέγμα που τόσο λείπει συνήθως από τη ζωηρή, τη μεσογειακή νεοελληνική κριτική»*.

2.8. Η ειδική αποστολή του Γιάννη Χατζίνη στην Αίγυπτο και η συνταξιοδότησή του

Στις 12 Μαΐου 1956 ο Χατζίνης ζητά από τη Γενική Διεύθυνση Δημοσίου Λογιστικού να παραμείνει στη θέση του για εξαιρετικά σοβαρούς οικογενειακούς, οικονομικούς και πνευματικούς λόγους. Εξάλλου, βρίσκεται προς το τέλος του εργασιακού του βίου, κατά τη διάρκεια του οποίου είχε υπηρετήσει στην επαρχία για έξι χρόνια και στο Αργυρόκαστρο την εποχή του Ελληνοϊταλικού πολέμου με ευσυνειδησία, εντιμότητα και αφοσίωση. Σε όλα αυτά επικαλείται και τη συνεργασία

του με το Βασιλικό Εθνικό Ίδρυμα, η οποία του έχει ζητηθεί με το υπ' αριθ. 11137/434/24.4.56 έγγραφό του (Χατζίνης, 1956).

Τελικά, με βάση το ειδικό υπηρεσιακό διαβατήριο που του εκδίδει το Υπουργείο Εξωτερικών στις 16 Δεκεμβρίου 1957 με αριθμό 2450 φεύγει για την Αίγυπτο ως Διευθυντής του Προξενικού Ταμείου της Αλεξάνδρειας του Β. Γενικού Προξενείου. Λίγους μήνες αργότερα, στις 16 Ιουνίου 1958 εκδίδονται τα ειδικά υπηρεσιακά διαβατήρια της συζύγου του, Αλεξάνδρας Χατζίνη και της κόρης του, Ευφροσύνης Χατζίνη, με αριθμούς 1046 και 1047 αντίστοιχα (Υπουργείον Εξωτερικών, 1958). Η υπηρεσία στην Αίγυπτο για τρία χρόνια υπήρξε λυτρωτική για τον Χατζίνη, αφού του έδωσε την ευκαιρία να ολοκληρώσει τη σύνταξή του και να μπορέσει να βγει από την κόλαση, πριν εξουθενωθεί τελείως (Χατζίνης, 1972: 14).

Σε επιστολή του, όμως, στον πρέσβη της Ελλάδας στην Αίγυπτο, Δημήτριο Λάμπρου, στις 23/06/1960 φαίνεται ότι λίγους μήνες πριν από την υποβολή της παραίτησής του λόγω συνταξιοδότησης είχε ήδη εξαντληθεί και ήταν αποφασισμένος να αποσυρθεί: *«Η σκέψη μου είναι να υποβάλω την παραίτησή μου προς το τέλος του χρόνου αυτού και να γυρίσω στην Αθήνα. Περνάει τώρα κάποιος νόμος που ρυθμίζει τη σύνταξη καλλίτερα κι αυτόν περιμένω. Έχω ζυγίσει την κατάσταση, κι αρχίζω να γίνομαι βιαστικός. Ώρες-ώρες νιώθω σα να πνίγομαι μέσα στην Αλεξανδρινή τέφρα….»* (Χατζίνης, 1960).

Στις 27 Σεπτεμβρίου 1960, ο Χατζίνης αποχωρεί λόγω υπερκόπωσης από τον Ταμειακό κλάδο, στον οποίο προσέφερε τις υπηρεσίες του για τριάντα έξι χρόνια. Στην αίτηση παραιτήσεώς του εκφράζει τη βαθιά ευγνωμοσύνη του στην Προϊσταμένη αρχή για τη στοργή με την οποία τον περιέβαλλε όλα αυτά τα χρόνια (Χατζίνης, 1960).

2.9. Συμπεράσματα κεφαλαίου

Ο Χατζίνης υπηρετεί τον Ταμειακό κλάδο του Υπουργείου Οικονομικών με ευσυνειδησία, αλλά η δουλειά αυτή τον ταλαιπωρεί ψυχικά και του στερεί πολύτιμο χρόνο, τον οποίο θέλει να αφιερώσει στη Λογοτεχνία. Καλύπτει τις βιοποριστικές του ανάγκες με τη θέση που έχει εξασφαλίσει στο Δημόσιο, αλλά δυσκολεύεται να συμβιβάσει το καθήκον του να ακολουθεί το γράμμα του νόμου από τη μία και την ευαισθησία του απέναντι στον αδύναμο συνάνθρωπό του από την άλλη, ο οποίος δεν

μπορεί να ανταποκριθεί στις φορολογικές του υποχρεώσεις. Αναγκάζεται πολλές φορές να μην εφαρμόσει τον νόμο, βάζοντας σε κίνδυνο ακόμα και τη θέση του, γιατί στο δικό του ηθικό κώδικα έχει μεγαλύτερη αξία η αξιοπρέπεια του συμπολίτη του από τα εύσημα που μπορεί να εξασφαλίσει ο ίδιος, όταν εφαρμόζει τυφλά τους εξοντωτικούς νόμους του κράτους.

Όταν η Ελλάδα δέχεται την επίθεση της Ιταλίας, τον Οκτώβριο του 1940, δημοσιεύει ένα κείμενο με τίτλο *Μπροστά στον πόλεμο*, στο οποίο αναφέρεται στον ρόλο του πνευματικού ανθρώπου γενικότερα και του λογοτέχνη πιο ειδικά, την εποχή της εθνικής περιπέτειας. Οι πνευματικοί άνθρωποι έχουν χρέος να εμψυχώσουν το έθνος και να δράσουν την ώρα του μεγάλου κινδύνου. Στη συνέχεια, μπορούν να μετουσιώσουν την εμπειρία τους σε τέχνη. Στην περίπτωση του Χατζίνη μάλιστα υπάρχει απόλυτη συνέπεια λόγων και έργων, καθώς πηγαίνει στην πρώτη γραμμή της μάχης, στο Αργυρόκαστρο, με ειδική αποστολή της υπηρεσίας του. Αποδέχεται αυτήν την πρόκληση χωρίς δισταγμό και η παρουσία του στην οικονομική υπηρεσία της περιοχής αποδεικνύεται πολύ χρήσιμη για τον ελληνικό στρατό.

Κατά τη διάρκεια της Κατοχής αναπτύσσει αντιστασιακή δράση, που φαίνεται ότι δεν έχει παρορμητικά ή τυχοδιωκτικά κίνητρα, αλλά είναι μια συνειδητή επιλογή και μια λογική εξέλιξη των λόγων και των έργων του της περιόδου πριν από την έναρξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Άλλωστε, τα πατριωτικά του αισθήματα είχαν αποδειχτεί ήδη από την περίοδο της Μικρασιατικής εκστρατείας. Τότε είχε χαρεί για την απόβαση του ελληνικού στρατού στη Σμύρνη. Είχε βιώσει την ήττα των ελληνικών δυνάμεων και την υποχώρησή τους και είχε βαθύτατα πικραθεί για την πυρπόληση της Σμύρνης. Είκοσι χρόνια μετά την Καταστροφή, προτρέπει όλους τους πνευματικούς ανθρώπους να αναλάβουν δράση, γιατί η πατρίδα τούς χρειάζεται. Ο ίδιος δίνει το παράδειγμα, όταν αποδέχεται την αποστολή στο Αργυρόκαστρο και βάζει τη ζωή του για δεύτερη φορά σε κίνδυνο. Η εμπειρία του στο μέτωπο το 1940 και οι συνθήκες της Κατοχής είναι λογικό να του καλλιέργησαν το μίσος για τον κατακτητή. Ωστόσο, δεν περιορίζεται σε διαπιστώσεις, αλλά στρέφεται στην ενεργό δράση.

Για την αντιστασιακή δράση των λογοτεχνών ανάμεσα στους οποίους βρίσκεται και ο Χατζίνης πληροφορίες δίνει η Έλλη Αλεξίου. Οι ομάδες που συμμετέχουν στην Αντίσταση συγκεντρώνονται σε τακτικά χρονικά διαστήματα. Συζητούν για τις μορφές της πάλης τους, σχεδιάζουν τη δράση τους και ελέγχουν τη δουλειά που ήδη έχουν κάνει (Κ.Κ.Ε., 2008: 458).

Στο προσωπικό του αρχείο υπάρχουν και επιστολές από το στενό οικογενειακό του περιβάλλον. Το 49% της θεματολογίας αυτών των επιστολών συνδέονται με τις πολιτικές εξελίξεις της εποχής τους. Η πολιτική ανωμαλία και αστάθεια που επικρατούν αναδεικνύουν τα θέματα της πολιτικής επικαιρότητας στην καθημερινότητα των πολιτών. Μέσα από τα λεγόμενα των αδελφών του προκύπτει ότι το πολιτικό φρόνημα καθορίζει την εξέλιξη και τις υπηρεσιακές μεταβολές των υπαλλήλων του Δημοσίου. Εξάλλου, οι άνθρωποι αυτής της γενιάς, που έχουν βιώσει τη μεταξική δικτατορία, τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και την Αντίσταση, είναι ιδιαίτερα πολιτικοποιημένοι και αυτό φαίνεται ακόμα και στους καθημερινούς τους διαλόγους. Ακολουθούν τα κοινωνικά και οικονομικά θέματα με ποσοστό 19.6%, που επηρεάζουν την ποιότητα της ζωής των ανθρώπων. Στα ίδια περίπου επίπεδα (17.6) κινούνται και τα οικογενειακά ζητήματα, που υπάρχουν στις επιστολές. Γίνεται αναφορά στις σχέσεις των μελών της οικογένειας Χατζίνη, στην πρόοδο των μικρών παιδιών στα γράμματα, σε προβλήματα υγείας και σε δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα αδέλφια του, Μήτσος και Κώστας, στην υπηρεσία τους για κομματικούς λόγους. Η συμμετοχή τους στο Εαμικό κίνημα και στην Πολιτική Επιτροπή Εθνικής Απελευθέρωσης (Π.Ε.Ε.Α.), χωρίς να είναι κομμουνιστές, φαίνεται να είναι ο βασικός λόγος δίωξής τους από το μεταδεκεμβριανό κράτος. Συγκεκριμένα, ο Κώστας αναφέρεται στην ανάγκη καθιέρωσης μιας Λαϊκής Δημοκρατίας, καθώς πιστεύει ότι ο σοσιαλισμός δεν είναι δυνατό στην παρούσα φάση να εφαρμοστεί. Προτιμούν, όμως, τους αριστερούς με τα λάθη και τις αδυναμίες τους από την τρομοκρατία του μεταδεκεμβριανού κράτους. Τέλος, σε μικρότερο ποσοστό 13.7% τους απασχολούν ζητήματα της Κατοχικής περιόδου. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι οι περισσότερες επιστολές που μελετήθηκαν στην έρευνα είναι γραμμένες στα έτη 1945 και 1946. Αναφορά, όμως, στην περίοδο 1941-1944 γίνεται και αργότερα, καθώς οι πράξεις των μελών της οικογένειας Χατζίνη (συμμετοχή στην Αντίσταση και στην κυβέρνηση του βουνού) εκείνη την περίοδο έχουν άμεσες επιπτώσεις στη μεταπολεμική ζωή τους.

Στη συνέχεια, μελετώνται οι κατηγορίες των προβλημάτων που αντιμετωπίζει η χώρα μετά την υπογραφή της συμφωνίας της Βάρκιζας μέχρι τη διεξαγωγή των εκλογών τον Μάρτιο του 1946. Το 33.33% αυτών συνδέονται με κρούσματα αναξιοκρατίας στο Δημόσιο. Τα αδέλφια του Γιάννη Χατζίνη διώκονται από προϊσταμένους των Υπουργείων τους και από τη Χωροφυλακή και διαπιστώνουν ότι συνεργάτες των Γερμανών έχουν προνομιακή θέση. Εξάλλου, τη δυσμενή υπηρεσιακή

κατάσταση του Μήτσου, αδελφού του Γιάννη, συνοδεύει η έκθεση του Διοικητή της Χωροφυλακής, Σκορδαρά, στην οποία τον χαρακτηρίζει «*αιμοβόρο κομμουνιστή*».

Η Χωροφυλακή είναι μια ένοπλη δύναμη που σκοπό έχει να στηρίξει το κράτος μετά τη συμφωνία της Βάρκιζας. Στέκεται εχθρική απέναντι στους κομμουνιστές και στους αντάρτες. Με τη δράση της συμβάλλει και αυτή στο κλίμα τρομοκρατίας, που επικρατεί εκείνη την εποχή (Μαργαρίτης, 2005: 222-226). Οι υπάλληλοι του Δημοσίου που συμμετείχαν στο Ε.Α.Μ. δεν αξιολογούνται με βάση τις ικανότητές τους αλλά με βάση τα φρονήματά τους σε πολιτικό επίπεδο. Στο μηχανισμό τους κράτους σημαντική θέση κατέχουν οι δωσίλογοι και οι «εθνικόφρονες». Η Κ.Ε. μάλιστα του Κ.Κ.Ε. υποβάλλει υπόμνημα στον πρωθυπουργό στις 28 Απριλίου 1945, στο οποίο καταγγέλλει ότι τα στελέχη του Αγώνα της Εθνικής Αντίστασης διώκονται (Κ.Κ.Ε., 2008: 509, 515).

Ακολουθούν τα προβλήματα της φτώχειας και της υποβάθμισης της Θεσσαλίας με ποσοστό 19.04%. Το 1945 η κυβέρνηση αρνείται να δώσει αυξήσεις στους μισθούς και στις συντάξεις. Κοντά σε αυτά, τα υλικά της UNRA που προορίζονται για την ανακούφιση όλου του πληθυσμού, καταληστεύονται από μεγαλεμπόρους. Απόδειξη για την κατάσταση του αδιεξόδου που έχει διαμορφωθεί αποτελεί η παραίτηση του αντιπροέδρου της κυβέρνησης και υπεύθυνου της οικονομικής πολιτικής, Κ. Βαρβαρέσου. Οι παρεμβάσεις των μεγαλεμπόρων και των βιομηχάνων τον εξωθούν σε αυτήν την απόφαση (Κ.Κ.Ε., 2008: 525).

Πολλές φορές στα γράμματά τους, ο Κώστας και ο Μήτσος δηλώνουν την αδυναμία τους να καλύψουν τα μηνιαία τους έξοδα, καθώς η αγορά ακόμα και βασικών ειδών διατροφής είναι κοστοβόρα για αυτούς. Ιδιαίτερο πρόβλημα αντιμετωπίζει η Θεσσαλία. Οι πολεμικές επιχειρήσεις υπονομεύουν την αειφορία του δασικού της πλούτου και η δράση ληστοσυμμοριών, όπως του Σούρλα, βάζει σε κίνδυνο τη ζωή των ανθρώπων και δυσχεραίνει την επικοινωνία τους. Ο Μήτσος, ως υπάλληλος της δασικής υπηρεσίας Βόλου μεταφέρει την εικόνα της περιοχής και την οξύτητα των προβλημάτων της. Οι παραστρατιωτικές συμμορίες επιδίδονται σε λεηλασίες, βασανισμούς και δολοφονίες, κυρίως στην ύπαιθρο. Στο στόχαστρό τους μπαίνουν άτομα που έχουν υπηρετήσει στο Ε.Α.Μ., Ε.Λ.Α.Σ. και Π.Ε.Ε.Α.. Τόσο αυτές οι διώξεις όσο και η δράση των συμμοριών αναφέρονται στα γράμματα ως προβλήματα σε ποσοστό 9.5% το καθένα.

Ο Μιχάλης Κύρκος παρουσιάζει στον Ο.Η.Ε. μια έκθεση της Κ.Ε. του Ε.Α.Μ. για την τρομοκρατία που υφίσταται η Αριστερά από την υπογραφή της συμφωνίας της Βάρκιζας μέχρι τις εκλογές της 31ης Μαρτίου 1946. Σύμφωνα με τα στοιχεία, έχουν διαπραχθεί 1289 φόνοι, 6671 τραυματισμοί, 34.931 συλλήψεις, 31.632 βασανισμοί, 18.767 λεηλασίες-καταστροφές, 677 καταστροφές γραφείων, 509 απόπειρες φόνων και 165 βιασμοί γυναικών (Βουρνάς, 2013: 32).

Πέραν αυτών, άλλο ένα βασικό πρόβλημα, που αντιστοιχεί στο 9.5% των σχετικών υφιστάμενων αναφορών των γραμμάτων, είναι η πολιτική αστάθεια της χώρας αυτό το διάστημα. Γίνεται, δηλαδή, αναφορά στη βραχύβια κυβέρνηση του Παναγιώτη Κανελλόπουλου το Νοέμβριο του 1945 και στην ομαδική παραίτηση υπουργών τον Μάρτιο του 1946, καθώς υπήρχε έντονη διαφωνία για την ημερομηνία διεξαγωγής των εκλογών. Όλα αυτά αποδεικνύουν ότι το σύνθημα της συμφιλιώσεως παραμένει αίτημα για τα δεδομένα της εποχής και η έλλειψη πνεύματος συνεννόησης και ενότητας κάνουν τη γενικευμένη ένοπλη σύγκρουση των δύο πλευρών ακόμα πιο ορατό ενδεχόμενο.

Μετά τον εμφύλιο ο Χατζίνης συνεχίζει να εργάζεται ως Διευθυντής στον Ταμειακό κλάδο με δύσκολες συνθήκες, καθώς η συγκέντρωση εσόδων του ελληνικού κράτους δεν είναι μια εύκολη υπόθεση. Συνεργάζεται με συναδέλφους, για να αναδείξει τα προβλήματά τους και ενδιαφέρεται και για την συνδικαλιστική τους εκπροσώπηση. Προς το τέλος της εργασιακής του πορείας αναλαμβάνει Διευθυντής του προξενικού ταμείου της Αλεξάνδρειας. Εμφανίζεται στην Αίγυπτο το 1957, όταν ο Νάσερ έχει εδραιωθεί και έχει αρχίσει να φθείρεται δημογραφικά η ελληνική παροικία (Τομαρά-Σιδέρη, 2007: 95).

Κεφάλαιο 3ο
Τα τελευταία χρόνια και ο θάνατος του Γιάννη Χατζίνη

3.1. Τα ταξίδια του Χατζίνη μετά τη συνταξιοδότησή του

Ο Χατζίνης, όταν βγαίνει στη σύνταξη, έχει την οικονομική δυνατότητα και τα περιθώρια του χρόνου να ταξιδέψει. Σχεδιάζει μάλιστα να κάνει και ένα ταξίδι στην Αμερική, αλλά τον προλαβαίνει το μοιραίο και δεν καταφέρνει να το πραγματοποιήσει (*Νέα Εστία,* 1975: 1434).

Στο *Εμείς και οι Άλλοι,* που εκδίδεται το 1970, παρουσιάζει τις εμπειρίες του από κάποια ταξίδια του στο εξωτερικό. Ο Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος (1901-1982) εισάγει τον όρο «ταξιδιογραφία» για τις ταξιδιωτικές περιγραφές και έτσι παραγκωνίζεται ο όρος «ταξιδιωτικές ή οδοιπορικές εντυπώσεις», καθώς με αυτόν ο περιηγητής-ταξιδιώτης περιορίζεται στον ρόλο του παθητικού θεατή (Παναγιωτόπουλος, 1982: 47). Με τον νέο όρο, αναδεικνύεται η ενεργητική συμμετοχή του περιηγητή, που μετουσιώνει τις εντυπώσεις του σε έντεχνο λόγο. Εξάλλου, στο πλαίσιο της ταξιδιωτικής λογοτεχνίας ενυπάρχουν στοιχεία εθνογραφίας, αυτοβιογραφίας και ειδησεογραφίας.

Ο Νίκος Καζαντζάκης (1883-1957) και ο Κώστας Ουράνης (1890-1953) συνδέθηκαν με την ταξιδιωτική αφήγηση, που συνιστά ένα σημαντικό κεφάλαιο στην ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας. Με αυτό το λογοτεχνικό είδος κέρδισαν το ενδιαφέρον του κοινού, γιατί τα θέματα και οι προορισμοί τους εξασφάλιζαν νέες και πρωτόγνωρες αναγνωστικές εμπειρίες (Αντάμης, 2016:28). Ο Καζαντζάκης εστιάζει στην ιστορία του τόπου, στη φιλοσοφία του κάθε λαού, που αναδεικνύουν οι καθημερινές του συνήθειες, και σε λαογραφικά στοιχεία (Μαθιουδάκης, 2013:13). Από την άλλη πλευρά, στα κείμενα του Ουράνη κυριαρχούν οι ρομαντικές τοπιογραφίες. Το ύφος του διακρίνεται από μελαγχολία και νοσταλγία. Καταγράφει τις συναισθηματικές του εντυπώσεις από τα εκθέματα του κάθε τόπου και ενδιαφέρεται ιδιαίτερα για το αισθητικό αποτέλεσμα των κειμένων του. Οι συναισθηματικές αντιδράσεις βρίσκονται στο επίκεντρο και των ταξιδιωτικών κειμένων του Παναγιωτόπουλου, ο οποίος τα αποκαλεί έργα «*λυρικής γεωγραφίας*». Σε μία άλλη κατεύθυνση κινείται ο Γιώργος Θεοτοκάς (1895-1961). Αξιοποιεί τις λογοτεχνικές του

καταγραφές ως αφόρμηση για την ανάπτυξη των θέσεών του γύρω από τα ζητήματα των πολιτισμικών ανταλλαγών, της ανάδειξης της παράδοσης και του ανθρώπου ως μοχλού εξέλιξης της ιστορίας.

Ο κριτικός, Δημήτρης Κ. Παπακωνσταντίνου, σημειώνει ότι ο Χατζίνης δεν προγραμματίζει τις επισκέψεις του, αλλά οδηγούμενος από τη διάθεση της στιγμής αφήνεται να ζήσει την εμπειρία της προσέγγισης ενός μνημείου ή ενός τοπίου, επιστρατεύοντας την ψυχή κα τη φαντασία του. Συνθέτει τις διάφορες εικόνες και κατορθώνει να αναδείξει αυτή που κυριαρχεί και που είναι η πιο αντιπροσωπευτική της ιδιαιτερότητας του κάθε μέρους που επισκέπτεται. Παράλληλα, προχωρεί σε συγκρίσεις λαών σε επίπεδο πνευματικής παράδοσης, νοοτροπίας και τρόπου ζωής. Βασικό σημείο αναφοράς είναι η χώρα του, που διαφέρει σε πολλά επίπεδα από τις χώρες επίσκεψής του (*Νέα Εστία,*1975: 377-379).

Ο Πέτρος Χάρης αναφέρει: «*Στο Εμείς και οι Άλλοι είναι πολύ αξιόλογη πεζογραφία οι σελίδες για το Λονδίνο, για την Αίγυπτο, για το Σουδάν. Όλα αυτά τα κείμενα ανήκουν σε δύο είδη λόγου: στην ταξιδιωτική λογοτεχνία και στο δοκίμιο. Γίνεται δηλαδή φανερό ότι ο Χατζίνης, όταν πέρασε στο χώρο του δοκιμίου, δεν μπόρεσε, και δε θέλησε, ν' απομακρυνθεί απ' αυτόν*» (*Νέα Εστία*, 1975: 1469). Σημαντικές παρατηρήσεις για το έργο του κάνει και ο Ερρίκος Χατζηανέστης, που διετέλεσε διευθυντής εκπαιδευτηρίων της ελληνικής κοινότητας της Αιγύπτου και του Σουδάν. Σημειώνει για τις ταξιδιωτικές εντυπώσεις του Χατζίνη τα εξής: *«Το προβάδισμά του στα κείμενά του, δεν το έχουν τα Μουσεία ή τα αρχιτεκτονικά μνημεία ή τα θέατρα και οι συναυλίες, το έχουν μάλλον οι δρόμοι με τα ανανεούμενα ανθρώπινα κύματα, τα μικρά ή μεγάλα πολυθόρυβα κέντρα, οι συνοικίες, οι αγορές, τα καταστήματα»*. Ακόμα, χαρακτηρίζει το έργο του συναρπαστικό προσθέτοντας ότι, όταν το ξαναδιάβασε μετά από τρεις μήνες, συγκινήθηκε με τον ίδιο τρόπο. Καταλήγει στο συμπέρασμα ότι ένα κείμενο που αντέχει σε δεύτερο και τρίτο διάβασμα μπορεί να αντέξει στο πέρασμα του χρόνου (Καραθανάσης, 2001: 124-125).

Ανεξίτηλες μνήμες έχει και από τη Γιουγκοσλαβία, τις οποίες καταγράφει το 1962. Στο Ντουμπρόβνικ υπάρχουν πολλά καλλιτεχνικά δρώμενα, όπως είναι οι θεατρικές παραστάσεις και οι συναυλίες. Ακόμα, στο Βελιγράδι, τα καταστήματα είναι όλα κρατικά και οι πωλητές διευκολύνουν τους πελάτες στις αγορές τους, χωρίς να τους διαφημίζουν τα προϊόντα. Οι τιμές είναι καθορισμένες, και έτσι το καταναλωτικό κοινό δε χρειάζεται να τις διαπραγματευτεί. Για όλες τις αγορές τους ακολουθούν τις

νόμιμες διαδικασίες. Υπάρχουν πολλά βιβλιοπωλεία και πάρκα για την ψυχαγωγία των κατοίκων. Δεν υπάρχει το φαινόμενο της ανεργίας, αλλά οι αποδοχές των εργατών είναι πολύ περιορισμένες (Χατζίνης, 1970: 105-110).

Το 1966, αναφέρεται στην ανάπαυλά του από τον πολιτισμό με το ολιγοήμερο ταξίδι του στο Σουδάν. Το Χαρτούμ είναι μια ευρωπαϊκή πολιτεία που έχει διαμορφωθεί από τους Άγγλους και ο πληθυσμός της δεν ξεπερνά τις διακόσιες χιλιάδες. Οι Σουδανοί μετακινούνται με αυτοκίνητα. Οι ρυθμοί τους, όμως, είναι υποτονικοί μακριά από τους ασθματικούς ρυθμούς των Ελλήνων. Πέρα από αυτά, ο Χατζίνης σχολιάζει ότι το Σουδάν ως χώρα της Αφρικής είναι πεδίο κάθε μορφής ανταγωνισμού. Θεωρεί ότι ο κομμουνισμός μπορεί να κερδίσει έδαφος σε αυτήν την ήπειρο, γιατί οι λαοί της Αφρικής είναι γεμάτοι προκατάληψη απέναντι στη Δύση. Παράλληλα, σημειώνει ότι οι Σουδανοί δεν νιώθουν μίσος για τους Άγγλους και τιμούν τους Έλληνες. Παρότι ζουν σε μια μεγάλη χώρα σε σχέση με τη δική μας και με τις μεγάλες ευρωπαϊκές χώρες δεν δείχνουν ενδιαφέρον για τα μεγάλα τεχνικά έργα. Διαπιστώνει ότι η ελληνική παροικία του Χαρτούμ αριθμεί πέντε χιλιάδες ανθρώπους και έχει υψηλό βιοτικό επίπεδο. Αντίθετα, η αντίστοιχη παροικία της Αιγύπτου παρουσιάζει πολλές αντιθέσεις ανάμεσα στους εύπορους και στους μισθωτούς. Ενδιαφέρον παρουσιάζει και το πνευματικό κλίμα του Χαρτούμ, αφού εκεί ο Έλληνας κριτικός και λογοτέχνης δίνει τρεις διαλέξεις με θέμα τους σύγχρονους ποιητές και πεζογράφους μας. Διαπιστώνει ότι η νοσταλγία για την Ελλάδα είναι μεγάλη σε αυτούς που μένουν εκεί, παρότι τα υπάρχοντα μέσα συγκοινωνίας τούς δίνουν τη δυνατότητα να ταξιδεύουν στην Αθήνα και σε άλλες ευρωπαϊκές πόλεις (Χατζίνης, 1970: 123-132).

Για το «*μικρό Παρίσι*», τη Βιέννη, καταγράφει τις εντυπώσεις του το 1968. Οι κάτοικοί του δεν εξουθενώνονται από το άγχος για το μέλλον τους, καθώς το κράτος έχει φροντίσει για την ασφάλεια, την εργασία τους, τη στέγασή τους και την εκπαίδευσή τους. Εξάλλου, ο προϋπολογισμός του Δήμου της είναι ο δεύτερος υψηλότερος στον κόσμο μετά από αυτόν της Νέας Υόρκης. Έχει αναπτύξει τον τουρισμό και ιδιαίτερα τη συνεδριακή μορφή του, αφού σε αυτήν πραγματοποιούνται πάνω από χίλια διεθνή συνέδρια τον χρόνο. Μια από τις μεγαλύτερες απολαύσεις είναι οι βόλτες στους δρόμους των εμπορικών καταστημάτων της, που φανερώνουν τον πλούτο της. Την ίδια θετική εντύπωση του προκαλεί και το περιβάλλον της, τόσο το φυσικό όσο και το ανθρωπογενές. Μας πληροφορεί ότι κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου διασώζεται από τους βομβαρδισμούς μόνο το 18% των

κτισμάτων της πόλης. Έτσι, διαθέτουν αμύθητα ποσά, για να την ξαναχτίσουν. Η γραφικότητα των αγροτόσπιτων λίγο έξω από τη Βιέννη, οι γέφυρες, τα πάρκα, τα ανάκτορα και η Όπερα του προκαλούν μεγάλη εντύπωση. Τέλος, το απόλυτο θρησκευτικό ρίγος, αν και δηλώνει ορθόδοξος, του χαρίζει η επίσκεψή του στον καθολικό ναό του Αγίου Στεφάνου (Χατζίνης, 1970: 77-89).

Ανάμεσα στις επισκέψεις του στο εξωτερικό βρίσκεται και αυτή στο Παρίσι, την οποία καταγράφει το 1969. Ο ίδιος θεωρεί αυτήν την πόλη πνευματική του πατρίδα. Πρώτα από όλα, εντυπωσιάζεται από τα μνημεία του Παρισιού. Δεν παραλείπει μάλιστα να πάει στο μουσείο του Λούβρου, στο οποίο ξεχωρίζει τα ελληνικά εκθέματα, τη Νίκη της Σαμοθράκης και την Αφροδίτη της Μήλου. Ως Έλληνας ενδιαφέρεται περισσότερο για τα υλικά κατάλοιπα του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού, που βρίσκονται όμως μακριά από το περιβάλλον που τα γέννησε. Διαπιστώνει την έντονη πολιτιστική ζωή της πόλης, καθώς υπάρχουν πολλές θεατρικές παραστάσεις και πρωτοποριακές εκθέσεις. Επίσης, επισκέπτεται πολλά από τα κέντρα διασκέδασης της πόλης. Στις μεταφορές του χρησιμοποιεί το μετρό, που φαίνεται ένα προσφιλές μέσο στους κατοίκους της περιοχής εκείνη την εποχή. Κοντά σε αυτά, την προσοχή του κερδίζει και το φυσικό περιβάλλον της πόλης. Θυμάται τις ισοϋψείς οικοδομές, τις προσόψεις των σπιτιών και τη δυσκολία εύρεσης χώρου στάθμευσης. Στέκεται, όμως, περισσότερο στην πνευματική φυσιογνωμία του τόπου. Υπογραμμίζει μάλιστα ότι μας διέπει ένα κρυφό πλέγμα απέναντί στους Γάλλους, σε αντίθεση με την άνεση που νιώθουμε με τους Ιταλούς. Είναι βέβαιο ότι τους αναγνωρίζουμε μια υπεροχή, καθώς τα Γαλλικά Γράμματα έχουν να επιδείξουν μεγάλα ονόματα, όπως οι Victor Hugo (1802-1885), Paul Verlaine (1844-1896), Arthur Rimbaud (1854-1891), Marcel Proust (1871-1922), Jean-Paul Sartre (1905-1980) και Albert Camus (1913-1960) (Χατζίνης, 1970: 54-73).

Την ίδια χρονιά, καταγράφει τις εμπειρίες του από την οικεία σε αυτόν Ρώμη, καθώς διαπιστώνει ότι σε επίπεδο νοοτροπίας και ιδιοσυγκρασίας γενικότερα οι Ιταλοί έχουν πολλές ομοιότητες με τους Έλληνες. Παράλληλα, η ιταλική πνευματικότητα τον εντυπωσιάζει που εκφράζεται μέσα από μια γλώσσα την οποία δε γνωρίζει, αλλά τη νιώθει σαν να του θυμίζει κάτι από τον εαυτό του, έτσι όπως νιώθει τη μουσική. Εντοπίζει ποιητές, πεζογράφους και κριτικούς, που κινούνται στους χώρους δημιουργίας τους πολύ άνετα. Επισκέπτεται ναούς, όπως του Αγίου Πέτρου και θαυμάζει την Pieta του Μιχαήλ Αγγέλου. Απαρατήρητα δεν περνούν σε αυτόν τα

πλούσια και επιβλητικά πάρκα, οι ατελείωτες ουρές αυτοκινήτων και τα κατάφυτα μέρη. Επίσης, αξέχαστα του μένουν τα στοιβαγμένα στα μεγάλα τους πεζοδρόμια βιβλία, που βρίσκονται στα περίπτερα της Via Vittorio Veneto και το περίφημο σταυροδρόμι με τα εμπορικά καταστήματα της Via Condotti (Χατζίνης, 1970: 41-54).

Ο Χατζίνης αποφασίζει να γράψει και για το ταξίδι του στο Λονδίνο το 1970. Τη μνήμη του στριφογυρίζουν ακόμα πλατείες (Piccadilly Circus), δρόμοι (Regent Street), πάρκα, πύργοι, καταστήματα και μνημεία. Ακόμα, αναγνωρίζει το μεγαλείο της Αγγλίας στο γεγονός ότι αποφεύγει το στρουθοκαμηλισμό της Μεσογείου και αναδεικνύει την ιστορία της, κοιτάζοντας κατάματα την πραγματικότητα, όπως φαίνεται και στην αναπαράσταση της καρατόμησης της. Mary Stewart. Παράλληλα, χαίρεται τις επισκέψεις του στα μουσεία και στην Εθνική Πινακοθήκη. Έρχεται σε άμεση επαφή με το κίνημα των Χίπις, που μεσουρανεί εκείνη την εποχή. Διαπιστώνει ότι οι Χίπις με την παθολογική αδράνειά τους δεν είναι δυνατό να προκαλέσουν τις ανατροπές που ονειρεύονται. Επιπλέον, στο Λονδίνο βρίσκει πολλές αντιφάσεις. Από τη μία πλευρά υπάρχει η μορφή του αγοραίου έρωτα σε συγκεκριμένα σημεία της πόλης και από την άλλη πλευρά είναι φανερή η άνευρη και άτονη στάση των υπόλοιπων κατοίκων απέναντι στον έρωτα. Η προτίμησή τους στην μπύρα δεν του περνά απαρατήρητη. Επισημαίνει, όμως, ότι ο τρόπος σερβιρίσματος είναι εντελώς διαφορετικός από τον αντίστοιχο της Ελλάδας. Διαφορές με τη χώρα του εντοπίζει και στα μέσα μεταφοράς. Συγκεκριμένα, τα αυτοκίνητα κινούνται αριστερά και τα ταξί έχουν πολύ αναπαυτικά σαλόνια. Δεν ξεχνά να αναζητήσει τα ίχνη του Shakespeare στο Stratford on Avon. Εκεί ζει «*ένα όνειρο καλοκαιρινού μεσημεριού*» με τον φίλο του, Μηνά Δημάκη, με τον οποίο μάλιστα φωτογραφίζεται μπροστά στο σπίτι του Shakespeare (Χατζίνης, 1970: 14-38).

Άλλος ένας ξεχωριστός προορισμός για εκείνον είναι η Γενεύη στην οποία αναφέρεται στα ταξιδιωτικά του κείμενα το 1970. Εκεί το αίσθημα ασφάλειας, που έχουν οι κάτοικοι «*σκοτώνει όλα τ' άλλα*». Η μόνη τους φροντίδα είναι το χρήμα, όπως αποδεικνύει και η ύπαρξη πολλών χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων. Οι σχέσεις τους με τους άλλους λαούς παραμένουν αδιατάρακτες στο πέρασμα του χρόνου. Οι κάτοικοι δεν ενδιαφέρονται για την ψυχαγωγία. Γι' αυτούς μείζονος σημασίας προτεραιότητα είναι η απόκτηση ενός αποταμιευτικού λογαριασμού σε μια ελβετική τράπεζα. Έτσι, ξοδεύουν μόνο για όσα τους είναι εντελώς απαραίτητα. Οι μισθοί των δημοσίων υπαλλήλων κινούνται σε χαμηλά επίπεδα, αλλά δεν έχει καλλιεργηθεί καμία

συνδικαλιστική κουλτούρα που θα στήριζε κινητοποιήσεις και αιτήματα σωματείων. Έχουν, όμως, διαφορετική νοοτροπία σε σχέση με τους Έλληνες σε θέματα κυκλοφοριακής αγωγής και σεβασμού της προτεραιότητας του άλλου. Ενδιαφέρον του προκαλεί και το περιβάλλον της πόλης, που έχει πολλά πάρκα για ξεκούραση και ονειροπόληση. Ο Χατζίνης, όμως, παρατηρεί ότι, ενώ οι Ελβετοί αγαπούν τη φύση, οι ίδιοι είναι αντιρομαντικοί. Κοντά σε αυτά προσθέτει την επιβλητική παρουσία του μεγάρου των Ηνωμένων Εθνών, το ξενοδοχείο των διεθνών διασκέψεων της Λωζάνης και τις στοές της παλιάς Βέρνης. Δεν παραλείπει να αναφερθεί και στα μεταφορικά μέσα της πόλης, όπως είναι τα ηλεκτρικά τρένα (Χατζίνης, 1970: 93-102).

3.2. Μορφές πολιτισμικών καταγραφών των ταξιδιωτικών εντυπώσεων του Γιάννη Χατζίνη στο έργο του *Εμείς και οι Άλλοι*

Εξετάζοντας τις παραπάνω ταξιδιωτικές εντυπώσεις από το εξωτερικό, που βρίσκονται στο έργο, *Εμείς και οι Άλλοι*, προκύπτουν πολιτισμικές καταγραφές που μπορούν να ταξινομηθούν σε τρεις κατηγορίες απάντησης: 1. Οικονομικού χαρακτήρα καταγραφές 2. Κοινωνικού χαρακτήρα καταγραφές 3.Περιβαλλοντικού χαρακτήρα καταγραφές.

- <u>Οικονομικού χαρακτήρα καταγραφές</u>

1.μορφές ψυχαγωγίας 2. μέσα συγκοινωνίας 3.διατροφή 4. πολεοδομικός σχεδιασμός 5. τουριστική ανάπτυξη 6. πληθυσμός 7. έκταση 8. μεγάλα αναπτυξιακά έργα 9. προϋπολογισμός 10. πρωτογενής τομέας οικονομίας 11. αποδοχές δημοσίων υπαλλήλων 12. φορολογία 13. διαφήμιση 14. εργασία

- <u>Κοινωνικού χαρακτήρα καταγραφές</u>

1.μορφές ψυχαγωγίας 2. γλώσσα 3. νοοτροπία-ιδιοσυγκρασία 4. πνευματική δραστηριότητα 5. πολιτικές εξελίξεις 6. θρησκεία 7. πληθυσμός 8. κοσμοπολίτικο πνεύμα περιοχών

- <u>Περιβαλλοντικού χαρακτήρα καταγραφές</u>

1.διατροφή 2. φυσικό περιβάλλον 3. ιστορικά μνημεία 4. κλίμα 5. πολεοδομικός σχεδιασμός

Είδη των πολιτισμικών καταγραφών των χωρών επίσκεψης	**πολιτισμικές καταγραφές (σχετικές συχνότητες %)**
Οικονομικού χαρακτήρα καταγραφές	52%
Κοινωνικού χαρακτήρα καταγραφές	30%
Περιβαλλοντικού χαρακτήρα καταγραφές	18%
Σύνολο	**100%**

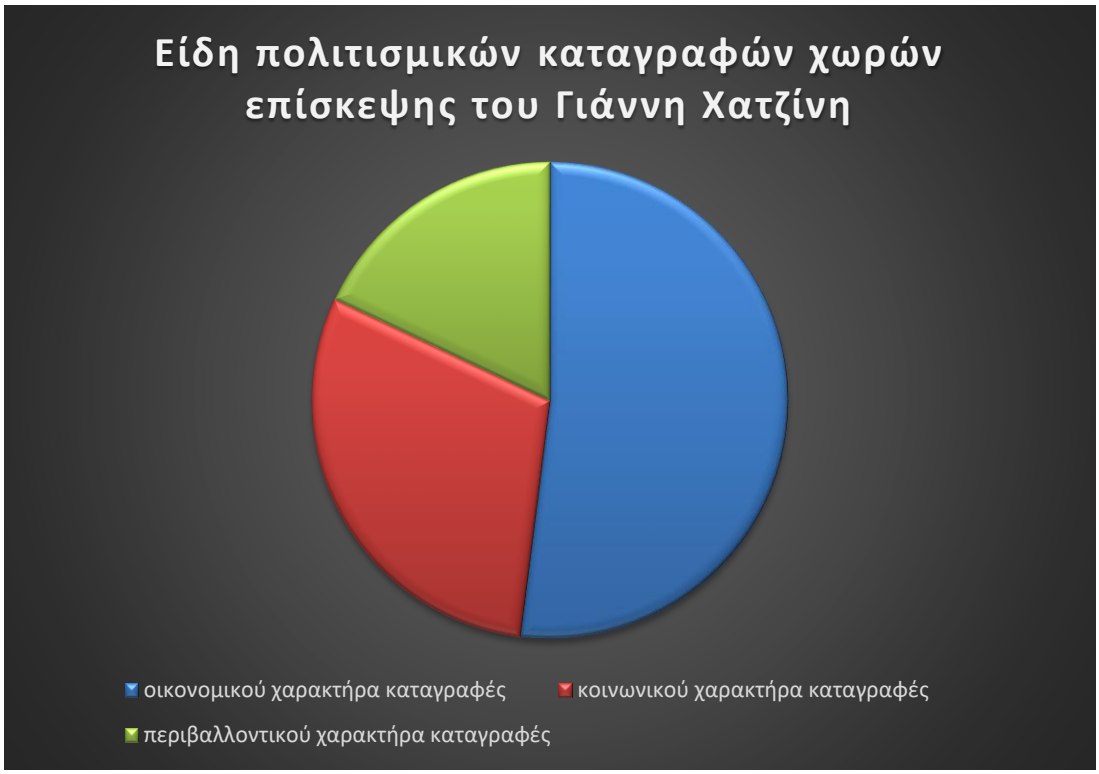

3.3. Οι πολιτικές εξελίξεις τη δεκαετία του 1960 στις ταξιδιωτικές εντυπώσεις του Γιάννη Χατζίνη στο έργο του *Εμείς και οι Άλλοι*

Στις πολιτισμικές καταγραφές κοινωνικού χαρακτήρα του Χατζίνη τη δεκαετία του 1960 ανήκουν και οι πολιτικές εξελίξεις, που αξίζει να μελετηθούν, καθώς διαμορφώνουν στον μεταπολεμικό κόσμο δεδομένα που δεν υπήρχαν στον προπολεμικό. Συγκεκριμένα, στις ταξιδιωτικές εντυπώσεις του κριτικού και λογοτέχνη εντοπίζονται οι παρακάτω αναφορές στην πολιτική επικαιρότητα, τις οποίες μπορούμε να ταξινομήσουμε στις εξής κατηγορίες απάντησης: 1. Μέση Ανατολή και Άπω Ανατολή 2. Τρίτος κόσμος 3. Δυτικός κόσμος 4. ανταγωνισμός Δυτικού και Ανατολικού κόσμου.

- <u>Μέση Ανατολή και Άπω Ανατολή</u>

1.αντινασερικές τάσεις Σαουδικής Αραβίας 2. εξελίξεις στη Μέση Ανατολή 3. εξελίξεις στην Ινδοκίνα.

- <u>Τρίτος κόσμος</u>

1.ρόλος ελληνικής παροικίας Σουδάν 2. ανταγωνισμός θρησκειών.

- <u>Δυτικός κόσμος</u>

1.κίνημα χίπις 2. οικονομική ανάπτυξη Δυτικής Ευρώπης.

- <u>Ανταγωνισμός και διαφορές Δυτικού και Ανατολικού κόσμου</u>

1.ανεπαρκής ρόλος Ηνωμένων Εθνών 2. πυρηνικοί εξοπλισμοί 3. ανταγωνισμός και διαφορές καπιταλιστικού και κομμουνιστικού συστήματος.

Πεδία πολιτικών εξελίξεων δεκαετίας ’60	**πολιτικές εξελίξεις/ (σχετικές συχνότητες %)**
Μέση και Άπω Ανατολή	30%
Τρίτος κόσμος	20%
Δυτικός κόσμος	20%
Ανταγωνισμός και διαφορές Δυτικού και Ανατολικού κόσμου	30%
Σύνολο	**100%**

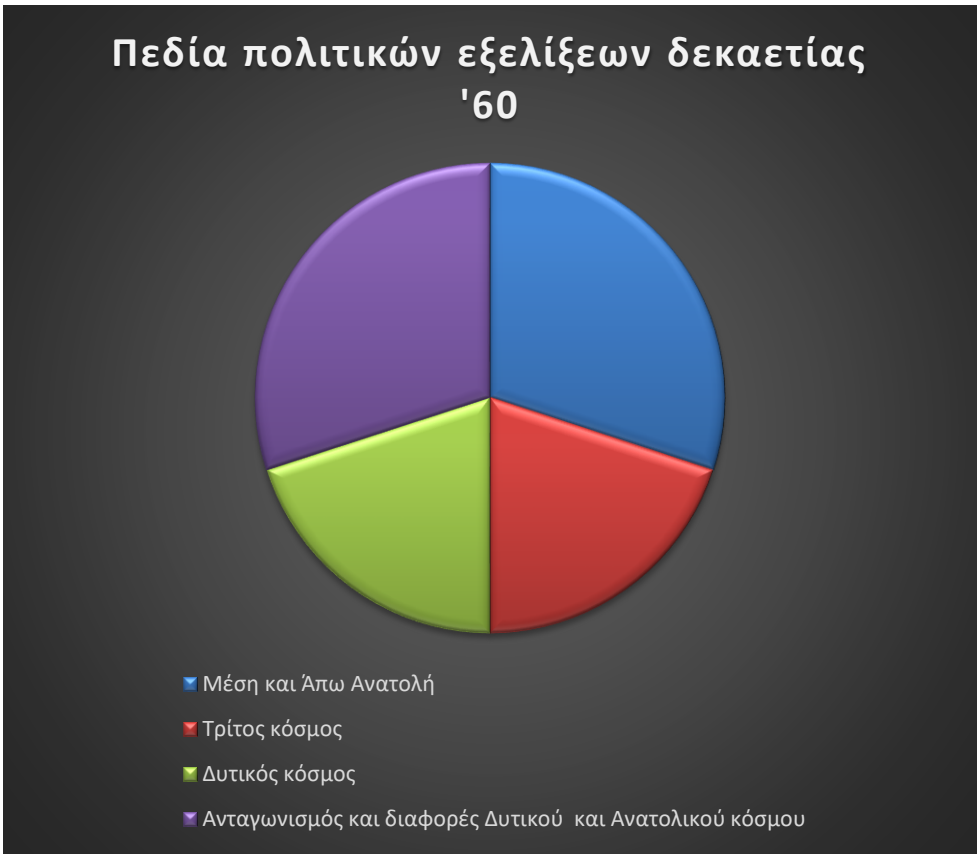

3.4. Τομείς σύγκρισης χωρών επίσκεψης του Γιάννη Χατζίνη με την Ελλάδα

Στις ταξιδιωτικές του εντυπώσεις ο Χατζίνης εντοπίζει ομοιότητες και διαφορές των χωρών που επισκέπτεται με την Ελλάδα. Οι συγκρίσεις αυτές γίνονται στα παρακάτω σημεία, που ταξινομούνται στις παρακάτω κατηγορίες απάντησης:

1. Οικονομία 2. Κοινωνία 3. Περιβάλλον.

- Οικονομία

1.πλατείες 2. όψη οικισμών περιφέρειας 3. παραλιακές λεωφόροι 4. βαθμός κατανάλωσης αγαθών 5. διατροφή

- Κοινωνία

1.αναγνώριση πνευματικών ανθρώπων από το κοινωνικό σύνολο 2.κυκλοφοριακή αγωγή πολιτών 3.σεβασμός προτεραιότητας του συνανθρώπου 4. πνευματική φυσιογνωμία χώρας 5. ψυχοσύνθεση πολιτών

- Περιβάλλον

1. πλατείες 2.κλίμα 3. διατροφή 4. όψη οικισμών περιφέρειας 5.παραλιακές λεωφόροι 6. έκταση χώρας 7. βαθμός κατανάλωσης αγαθών 8. κυκλοφοριακή αγωγή 9. μορφολογία εδάφους

Τομείς σύγκρισης χωρών επίσκεψης Χατζίνη με Ελλάδα	**Σχετικές Συχνότητες (%)**
Οικονομία	26.3%
κοινωνία	26.3%
Περιβάλλον	47.4%
Σύνολο	**100%**

3.5. Παρουσίαση των αποτελεσμάτων της ανάλυσης του περιεχομένου των ταξιδιωτικών εντυπώσεων του Γιάννη Χατζίνη

Στα ταξιδιωτικά κείμενα ο Χατζίνης εκφράζει τον θαυμασμό του για τη φύση, την οποία χαίρεται ακόμα και σε μεγάλα αστικά κέντρα, όπως είναι οι ευρωπαϊκές πρωτεύουσες της εποχής του. Παράλληλα, εστιάζει στην κουλτούρα των κατοίκων γενικότερα και στη λογοτεχνία ειδικότερα. Δείχνει το ενδιαφέρον του για τα κοινωνικά φαινόμενα, όπως είναι το κίνημα των Χίππυς τη δεκαετία του εξήντα. Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται και στα ήθη του κάθε λαού από τον συγγραφέα, καθώς αυτά είναι άρρηκτα συνδεδεμένα με την ταυτότητα και την ιστορία του. Τέλος, συγκρίνει την ελληνική πραγματικότητα σε κάθε πεδίο ανάπτυξης (οικονομία, κοινωνία περιβάλλον) με τις ξένες χώρες.

Μετά την καταγραφή των πολιτισμικών εντυπώσεων του Χατζίνη στο έργο του, *Εμείς και οι Άλλοι*, έγινε η κατηγοριοποίησή τους στους τομείς της οικονομίας, της κοινωνίας και του περιβάλλοντος. Από τα ποσοστά του κάθε τομέα στο σύνολο των

καταγραφών φαίνεται ότι οι οικονομικού χαρακτήρα καταγραφές υπερέχουν με ένα ποσοστό της τάξης του 52% και ακολουθούν οι κοινωνικού χαρακτήρα με 30% και οι περιβαλλοντικού με μόλις 18%. Εξάλλου, ο Χατζίνης υπηρέτησε στο Υπουργείο Οικονομικών επί τριάντα έξι χρόνια και η ιδιότητά του αυτή επηρεάζει τα στοιχεία που έλκουν την προσοχή του κατά τη διάρκεια ενός ταξιδιού του.

Πέραν αυτών, 20% των εξελίξεων της δεκαετίας του 1960 συνδέονται με τον Δυτικό κόσμο, όπως επισημαίνει ο Χατζίνης. Εξάλλου, εκείνα τα χρόνια πραγματοποιεί τα περισσότερα ταξίδια του σε μεγάλες πρωτεύουσες των Δυτικών χωρών (Λονδίνο, Παρίσι, Ρώμη, Ελβετία). Είναι για την ιστορία της Ευρώπης μια εποχή που η αυτοπεποίθηση της αυξάνεται συνεχώς, επειδή έχει προηγηθεί η ανοικοδόμηση της εποχής 1945-1952. Συγκεκριμένα, παρατηρείται οικονομική άνοδος με σταθερούς ρυθμούς ανάπτυξης και η πληθυσμιακή αύξηση της Δυτικής Ευρώπης ενισχύει την αστικοποίηση, καθώς η διεύρυνση των πόλεων λύνει το πρόβλημα της στέγασης του αυξανόμενου πληθυσμού. Κοντά σε αυτά, διευρύνεται ο «τριτογενής τομέας» της εργασίας, αφού πολλοί είναι εκείνοι πλέον που προσφέρουν τις υπηρεσίες τους στον τομέα των μεταφορών και της διοίκησης του Δημοσίου. Παράλληλα, η βελτίωση της εικόνας των οικονομικών μεγεθών εξασφαλίζει υψηλότερα ημερομίσθια και συμβάλλει στην οικοδόμηση του κοινωνικού κράτους. Δίνεται έμφαση σε αδύναμες κοινωνικές ομάδες, όπως είναι οι ηλικιωμένοι με τις συντάξεις γήρατος και οι άνεργοι με τα επιδόματα ανεργίας. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, τα καταναλωτικά αγαθά, όπως τα αυτοκίνητα και οι οικιακές συσκευές, είναι προσιτά στην εργατική και μεσαία τάξη με δεδομένο ότι το κόστος της κάλυψης των βασικών βιοποριστικών αναγκών μειώνεται. Βελτιώνονται οι εργασιακές συνθήκες, καθώς χορηγούνται άδειες μεγαλύτερου χρονικού διαστήματος με αποδοχές και μειώνονται και οι ημέρες εργασίας εβδομαδιαίως. Προς μια θετική κατεύθυνση κινείται και η ποιότητα της παρεχόμενης υγείας και εκπαίδευσης. Σε αντίθεση με την εποχή του Μεσοπολέμου, στις δημοκρατικές κυβερνήσεις της εποχής πιστώνεται η ανάπτυξη, που προκαλεί την άνοδο του βιοτικού επιπέδου των πολιτών (Young, 2003: 22-24).

Από την άλλη πλευρά, ενδιαφέρον παρουσιάζουν και τα οικονομικά στοιχεία των χωρών που ακολουθούν τον κομμουνισμό, όπως είναι η Γιουγκοσλαβία, την οποία επισκέπτεται ο Χατζίνης. Η περίπτωση της μάλιστα έχει πολλές ιδιομορφίες: από τη δεκαετία του 1950 έχει αποκοπεί από το σοβιετικό μπλοκ και έχει αναπτύξει σχέσεις τόσο με τη Δυτική Ευρώπη όσο και με τις Η.Π.Α. Μετά τα γεγονότα της Ουγγαρίας το

1956, ο Josip Broz Tito (1892-1980) κρατά αποστάσεις από τη Δύση και την Ανατολή και συνεργάζεται με τον Gamal Abdel Nasser (1918-1970), που πρωταγωνιστεί στην Αίγυπτο, και τον Jawaharlal Nehru (1889-1964) της Ινδίας, με τους οποίους δημιουργεί το Κίνημα των Αδεσμεύτων. (Young, 2003: 432-433).

Παράλληλα, μεταπολεμικά αναδεικνύεται και ο λεγόμενος Τρίτος Κόσμος σε ένα ποσοστό 20% επί του συνόλου των καταγραφών του για τη δεκαετία του εξήντα. Οι χώρες που τον αποτελούν ήταν αποικίες των μεγάλων δυνάμεων της Ευρώπης και δεν φαίνεται να συγκινούνται από το δίλημμα κομμουνισμός ή καπιταλισμός. Εξάλλου, οι περισσότερες από αυτές δεν έχουν ζήσει ακόμα τη βιομηχανική επανάσταση και αντιμετωπίζουν μεγάλη φτώχεια. (Χατζηβασιλείου, 2001: 383-384). Σε μεγαλύτερο ποσοστό (30%) υπάρχουν οι αναφορές στις εξελίξεις στη Μέση και Άπω Ανατολή με «τον πόλεμο των έξι ημερών» το 1967 και στις συγκρούσεις στην περιοχή της Ινδοκίνας (πόλεμος στο Βιετνάμ και αποχώρηση αμερικανικών δυνάμεων). Στο ίδιο ποσοστό κινούνται και οι καταγραφές του για την εν λόγω χρονική περίοδο που συνδέονται με τον ανταγωνισμό Δυτικού και Ανατολικού συνασπισμού. Ο ανταγωνισμός που επικρατεί σε διεθνές επίπεδο οδηγεί στην απόφαση των δύο υπερδυνάμεων να δημιουργήσουν πυρηνικά όπλα. Απότοκος αυτής της απόφασης είναι ο ορατός κίνδυνος να καταστραφεί η ανθρωπότητα σε περίπτωση που κάποια από τις υπερδυνάμεις τα χρησιμοποιήσει. Υπάρχει μάλιστα μια ιδιόμορφη ισορροπία ανάμεσα στις μεγάλες πυρηνικές δυνάμεις, που αποκαλείται «ισορροπία τρόμου». Άμεσες είναι και οι αντιδράσεις μέσω κινημάτων της εποχής που εκφράζουν την ανησυχία τους και ζητούν τον πυρηνικό αφοπλισμό (Χατζηβασιλείου, 2001: 209-210).

Πέρα από αυτά, ο Χατζίνης κατά τη διάρκεια των επισκέψεών του κάνει και συγκρίσεις με την Ελλάδα σε επίπεδο οικονομίας, κοινωνίας και περιβάλλοντος. Το μεγαλύτερο ποσοστό (47,4%) συγκεντρώνουν οι περιβαλλοντικού περιεχομένου συγκρίσεις. Αφορούν κυρίως το ανθρωπογενές περιβάλλον, όπως είναι οι λεωφόροι, οι πλατείες και η όψη των οικισμών, καθώς φαίνεται ότι στο μυαλό του λειτουργούν ως σημεία αναφοράς σε σχέση με τα αντίστοιχα της Ελλάδας. Επιπλέον, αναφορές γίνονται και στο φυσικό περιβάλλον μέσα από τις επισημάνσεις του για το κλίμα και τη μορφολογία του εδάφους. Από την άλλη πλευρά, με το ίδιο ποσοστό εμφανίζονται και οι συγκρίσεις τόσο του οικονομικού όσο και του κοινωνικού επιπέδου (26,3%). Στις δεύτερες ανήκουν οι παρατηρήσεις του για τους πνευματικούς ανθρώπους και για τη φυσιογνωμία των πόλεων που επισκέπτεται. Εξάλλου, ένας κριτικός και λογοτέχνης

είναι λογικό να έχει συγχρόνως τις γνώσεις και το ενδιαφέρον για τέτοιου είδους θέματα. Επίσης, στο επίκεντρο του ενδιαφέροντός του βρίσκεται η ψυχοσύνθεση των πολιτών, η οποία συγκρίνεται με την αντίστοιχη των Ελλήνων. Ο Χατζίνης, παρότι είναι υπάλληλος σε ένα Υπουργείο τεχνοκρατικού χαρακτήρα, μέσα από τις κριτικές του φαίνεται να αναδεικνύει τα ψυχολογικά κίνητρα των λαών, αποδεικνύοντας ότι έχει μελετήσει το αντικείμενο της Ψυχολογίας. Οι οικονομικές συγκρίσεις του συνδέονται κυρίως με τον τομέα της πολεοδομίας. Ο τελευταίος παρουσιάζεται ανεπτυγμένος, γεγονός που αιτιολογείται επαρκώς από την ανάπτυξη που παρατηρείται κυρίως στη Δυτική Ευρώπη μετά τη φάση της ανοικοδόμησης το διάστημα 1945-1952.

Εικόνα 3: Ο Γιάννης Χατζίνης στο γραφείο του

Πηγή: Καραθανάσης, 2001: 98

3.6. Ο θάνατος του Γιάννη Χατζίνη

Σε έγγραφο, που βρίσκεται στο προσωπικό αρχείο του Χατζίνη, αναφέρεται το γεγονός ότι ήδη από το 1972 αντιμετώπιζε σοβαρό πρόβλημα υγείας. Για τον λόγο αυτό ήταν υποχρεωμένος να ματαιώνει διαλέξεις του στην επαρχία, επειδή η ασθένεια του και η κόπωση που του προκαλεί δεν του επιτρέπουν να ανταποκριθεί σε τέτοιου είδους υποχρεώσεις. Σύμφωνα με τη ληξιαρχική πράξη θανάτου του, το τελευταίο διάστημα της ζωής του νοσηλεύτηκε στο Ιπποκράτειο Γενικό Νοσοκομείο, όπου άφησε την τελευταία του πνοή στις 17 Ιουλίου 1975, ημέρα Πέμπτη και ώρα 6 το πρωί.

3.6.1. Η κηδεία του Γιάννη Χατζίνη μέσα από τον Τύπο της εποχής

Στο ψηφιοποιημένο αρχείο του Χατζίνη του Δήμου Καλλιθέας υπάρχουν αποκόμματα εφημερίδων της 17ης και 18ης Ιουλίου 1975, στα οποία αναφέρεται η κηδεία του προαναφερθέντος κριτικού και στοιχεία από τη ζωή και το έργο του. Συγκεκριμένα, η *Καθημερινή* στις 18/07/1975, εκτός από την αναγγελία του θανάτου του, δημοσιεύει και πληροφορίες για τη γενέτειρά του, τη συνεργασία του με περιοδικά της εποχής και τις διακρίσεις που έχει λάβει. Την ίδια ημέρα το *Βήμα* προσθέτει και τη συμμετοχή του στην Ομάδα των Δώδεκα, στην Εθνική Εταιρεία Ελλήνων Λογοτεχνών, στην Κοινότητα των Ευρωπαίων Συγγραφέων, στον Ο.Ε.Δ.Β. (1966-1967) και σε επιτροπή Κρατικών Βραβείων του Υπουργείου Παιδείας (1963-1966). Παράλληλα, η *Βραδυνή* κάνει λόγο για τα πρώτα του βήματα, που ήταν ποιητικά, και, αφού παραθέτει την προσφορά του σε διάφορες συλλογικότητες και όργανα πολιτιστικού ενδιαφέροντος, καταλήγει στις αυτοτελείς εκδόσεις του και στις διακρίσεις του για την ξεχωριστή πνευματική του φυσιογνωμία.

Δημοσίευμα υπάρχει και στα *Νέα* για τον θάνατο της εξέχουσας μορφής των ελληνικών γραμμάτων, μια μέρα μετά την κηδεία. Υπογραμμίζεται το γεγονός ότι έγραψε κριτική τόσο για λογοτεχνικά έργα όσο και για θεατρικά. Ως κριτικός δεν είχε την αυστηρότητα και τη διάθεση να εντοπίσει τις αδυναμίες ενός έργου, αλλά να αναδείξει τα θετικά του σημεία και να βοηθήσει με την προσέγγισή του τον λογοτέχνη. Πέρα από αυτά, συμπληρώνει ότι το βραβείο που πήρε από την Ακαδημία Αθηνών συνοδεύτηκε από ένα έπαθλο 100.000 δραχμών. Κάποια αναφορά γίνεται και στην ασθένεια εξαιτίας της οποίας νοσηλευόταν για πολλές εβδομάδες στο «Ιπποκράτειο».

Αναφορά στην ασθένεια γίνεται και από τον *Ελεύθερο Κόσμο*. Ανάμεσα στις διακρίσεις του ξεχωρίζει αυτή του Χρυσού Σταυρού από τον Γεώργιο τον Α΄. Πέρα από τις αναφορές στην επαγγελματική του πορεία, στις εκδόσεις των βιβλίων του και στην ευρύτερη πνευματική του δράση παρατίθεται και ένα απόσπασμα από το έργο του, *Επιούσιος Άρτος,* στο οποίο ο Χατζίνης ορίζει τη λογοτεχνία ως μια διαρκή πάλη με το ακατόρθωτο: *«Κανείς δε θα μπορέσει να δώσει έκφραση σε ολόκληρο τον κόσμο που κλείνει μέσα του. Ένα μέγα μέρος των εμπειριών του θ' απομείνει αχρησιμοποίητο».* (Χατζίνης, 1973: 49)

Τη 18η Ιουλίου 1975 στις στήλες της εφημερίδας *Ακρόπολις* φιλοξενείται το ίδιο θέμα. Δίνονται πληροφορίες για την κηδεία του, την επαγγελματική του σταδιοδρομία στο Υπουργείο Οικονομικών και για τη βραβευμένη πνευματική του δραστηριότητα. Δημοσιεύματα σε μεγάλες αθηναϊκές εφημερίδες για τον Χατζίνη υπάρχουν και δύο μέρες μετά το θάνατό του, στις 19 Ιουλίου 1975. Επανέρχεται στο θέμα η «*Ακρόπολις*» με τα ονόματα των θεσμικών εκπροσώπων, όπως είναι ο Γενικός Γραμματέας του Υπουργείου Πολιτισμού, ο εκπρόσωπος της Εθνικής Εταιρίας Ελλήνων Λογοτεχνών, ο εκπρόσωπος της παροικίας των Σαμίων και άλλες προσωπικότητες από το χώρο του θεάτρου, της λογοτεχνίας και της πολιτικής. Σχόλια για τα χαρακτηριστικά της κριτικής του εντοπίζονται και στο *Βήμα* της ίδιας μέρας. «*Οι κριτικές του στη Νέα Εστία φέρουν τη σφραγίδα της αντικειμενικότητας και της ευπρέπειας που διδάσκουν ότι η σωστή κρίση δεν είναι σε αντίθεση με την αγωγή*». Στις προσωπικότητες που είπαν το τελευταίο αντίο με την εκφώνηση επικήδειων λόγων, την κατάθεση στεφάνων και την αποστολή τηλεγραφημάτων στέκεται και το δημοσίευμα του *Ελεύθερου Κόσμου*. Την ίδια μέρα δημοσιεύει και ο *Ριζοσπάστης* στον οποίο αναδεικνύεται το πνευματικό έργο του κριτικού και η αναγνώρισή του τόσο κατά τη διάρκεια της ζωής του δημιουργού όσο και κατά την ημέρα της κηδείας του.

Πέρα από αυτά, πραγματοποιείται προσωπική έρευνα στο περιεχόμενο των αθηναϊκών εφημερίδων της 18ης και 19ης Ιουλίου, που βρίσκονται στο ψηφιοποιημένο αρχείο του Δήμου Καλλιθέας, και προκύπτουν τρεις κατηγορίες θεμάτων με επιμέρους καταγραφές για τον Γιάννη Χατζίνη: 1. Αναφορές στη ζωή του 2. Αναφορές στο έργο του 3. Αναφορές στον θάνατό του

- Η ζωή του Γιάννη Χατζίνη

1.ασθένεια-νοσηλεία 2. επαγγελματική ζωή 3. τόπος και χρόνος γέννησης Γιάννη Χατζίνη 4.αξιολογικές κρίσεις για την προσωπικότητα και το έργο του Γιάννη Χατζίνη 5. ονόματα του άμεσου οικογενειακού περιβάλλοντος του Γιάννη Χατζίνη

- Το έργο του Γιάννη Χατζίνη

1.διακρίσεις-βραβεία 2. αξιολογικές κρίσεις για την προσωπικότητα και το έργο του Γιάννη Χατζίνη 3. πρώτη παρουσία στα γράμματα 4. συμμετοχή σε συλλογικότητες πολιτιστικού χαρακτήρα 5.αυτοτελείς εκδόσεις έργων

- Ο θάνατος του Γιάννη Χατζίνη

1.συλλυπητήριες επιστολές – επικήδειοι λόγοι - κατάθεση στεφανιών 2.ασθένεια - νοσηλεία 3. τόπος και χρόνος κηδείας

Θέματα δημοσιευμάτων 18ης και 19ης Ιουλίου 1975	**Καταγραφές για το Γιάννη Χατζίνη στα δημοσιεύματα της 18ης και 19ης Ιουλίου 1975/ (σχετικές συχνότητες %)**
Η ζωή του Γιάννη Χατζίνη	38.46%
Το έργο του Γιάννη Χατζίνη	38.46%
Ο θάνατος του Γιάννη Χατζίνη	23.07%
Σύνολο	**100%**

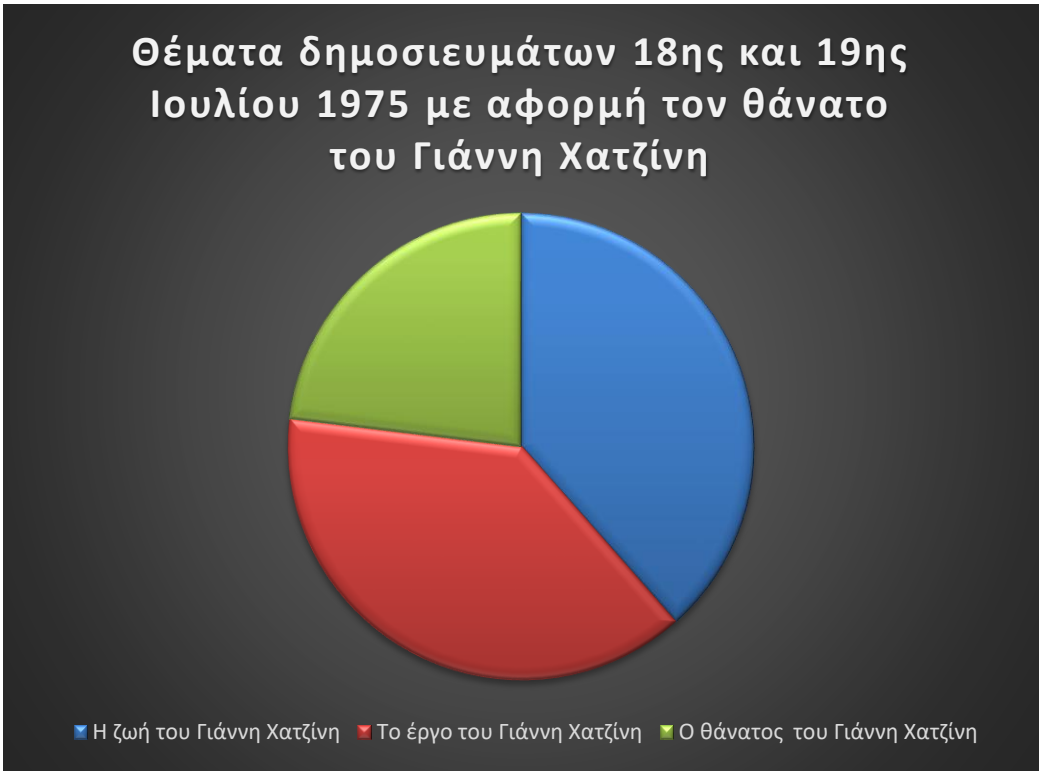

Το γενικό συμπέρασμα που προκύπτει είναι ότι τα δημοσιεύματα της 18ης και 19ης Ιουλίου, με αφορμή τον θάνατο του Χατζίνη, παρουσίασαν περισσότερες πληροφορίες για τη ζωή και το έργο του και λιγότερες για τα αίτια του θανάτου του και τις τιμές που του αποδόθηκαν στην κηδεία του. Δίνουν έμφαση στην προσωπικότητα και στην πνευματική δημιουργία του και με αυτόν τον τρόπο φαίνεται ότι ο θάνατός του αντιμετωπίζεται γενικά ως σημαντική απώλεια για τα ελληνικά γράμματα. Εξάλλου, ο Χατζίνης αφοσιώθηκε στη Λογοτεχνία και ιδιαίτερα μετά τη συνταξιοδότησή του, με αποτέλεσμα να συνδεθεί με πολλούς ανθρώπους του πνεύματος. Ακόμα, ανάμεσα στους θεσμοποιημένους φορείς που έδωσαν το παρόν στην κηδεία ήταν ο Γενικός Γραμματέας του Υπουργείου Πολιτισμού, γεγονός που αποδεικνύει ότι η Πολιτεία αναγνώρισε την προσφορά του στα ελληνικά γράμματα. Παράλληλα, η παρουσία του Δημάρχου Καλλιθέας, Γιάννη Γάλλου, στην κηδεία επιβεβαιώνει το γεγονός ότι κατά τη διάρκεια των μεγάλων πνευματικών ζυμώσεων στην πόλη της Καλλιθέας ο Χατζίνης είναι πρωταγωνιστής.

3.6.2. Νεκρολογίες φίλων και συναδέλφων του Γιάννη Χατζίνη

Τον νεκρό αποχαιρετούν με επικήδειους λόγους και αφιερώματα στον Τύπο φίλοι και συνάδελφοι. Ένας ξεχωριστός αποχαιρετισμός είναι αυτός της κόρης του, Φρόσως Χατζίνη, μέσω ενός ποιήματος: *«Δεν έφυγες/ μα το ταξίδι σου απλώθηκε στους ουρανούς/ το φως που μου στέλνεις/θα κρατώ αιώνια στην ψυχή μου*». Ένας από τους φίλους και συναδέλφους του είναι ο συντοπίτης του, λογοτέχνης και εκδότης της *Σαμιακής Επιθεώρησης,* Κώστας Καραθανάσης. Αναφέρεται στον θρήνο της Σάμου για τον χαμό του και στη μεγάλη απώλεια που υπέστησαν τα ελληνικά γράμματα. Σύμφωνα με τα λεγόμενα του, τον Χατζίνη χαρακτήριζε η δίψα για την αναζήτηση και η λαχτάρα για τη δημιουργία. Ήταν γεμάτος καλοσύνη, κατανόηση και συγκατάβαση. Ο πυρήνας του έργου του βρίσκεται στη βούλησή του να επικοινωνήσει με τον συνάνθρωπό του και να προσφέρει σε αυτόν. Η αφοσίωσή του, όμως, και το ταλέντο του στη Λογοτεχνία δεν τον απομακρύνουν από τη συναίσθηση του κοινωνικού του χρέους (Καραθανάσης, 2001: 215-216).

Ο παιδικός φίλος του Χατζίνη, Κώστας Τζαννέτης, έλαβε το τραγικό μήνυμα του θανάτου του, ενώ βρισκόταν στη Σάμο. Στη νεκρολογία του έδωσε έμφαση στα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας του παιδικού του φίλου, την τιμιότητα, την ευγένεια, την ηπιότητα και την αφοσίωσή του τόσο στα αγαπημένα του πρόσωπα όσο και στα ιδανικά του (Καραθανάσης, 2001: 213-214).

Αναμφισβήτητα, στους συνοδοιπόρους του Χατζίνη ανήκει και ο Πέτρος Χάρης, στενός συνεργάτης του στη *Νέα Εστία.* Στο δημοσίευμά του με ημερομηνία 1η Νοεμβρίου 1975, αναφέρεται στην προθυμία και την εργατικότητα του εκλιπόντος: *«Το δοκίμιο, η κριτική, ο ταξιδιωτικός και αφηγηματικός λόγος υπηρετούνται από ένα ακαταπόνητο πνεύμα, όπως ήταν αυτό του Γιάννη Χατζίνη»* (*Νέα Εστία,* 1975: 101).

Ένα μικρό επιμνημόσυνο αναθύμημα συντάσσει και ο Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος, ο οποίος σημειώνει ότι ένα από τα χαρακτηριστικά του εκλιπόντος ήταν η μετριοπάθειά του, που αντιστοιχούσε στη μεσότητα του Αριστοτέλη. Ήταν ιδιαίτερα εργατικός και ευσυνείδητος κατά την άσκηση του λειτουργήματος της βιβλιοκρισίας, με αποτέλεσμα να καταβάλλει ακόμα και περιττό μόχθο. Εντοπίζει το φθαρτό μέρος του έργου του, το οποίο αποτελεί το σύνολο των υποχωρημάτων του σε εκείνους που αναζητούσαν εγκώμια για την αμφίβολη δόξα τους. Ήταν δίκαιος και απαλλαγμένος από κάθε προκατάληψη. Κοντά σε αυτά αναγνωρίζει την αξία της περισυλλογής του και τον

εύστοχο στοχασμό του στο πεδίο της Κριτικής, στο οποίο είχε δεχτεί επιρροές από τη γαλλική κριτική του τέλους του 19ου και των αρχών του 20ού αιώνα. Συμπληρώνει μάλιστα ότι έχει καταξιωθεί στη συνείδηση όλων ως μια έντιμη, ευγενική, φιλόπονη και διακριτική παρουσία (Καραθανάσης, 2001: 222-223).

Τον δικό της λόγο για τον κριτικό και λογοτέχνη προσθέτει και η Λιλίκα Νάκου στη νεκρολογία της για τον Χατζίνη. Αναγνωρίζει τη σπάνια καλλιέργειά του, την ευρύτητα του πνεύματός του και τον μεγάλο βαθμό εξοικείωσής του με τη λογοτεχνία της Ευρώπης. Ως άνθρωπος και ως κριτικός ήταν σεμνός, χωρίς κακίες. Οι κριτικές του διέπονταν από ευγένεια και ήταν καλοπροαίρετες, στοχεύοντας στην ανάδειξη των θετικών σημείων ενός έργου. Είχε μάλιστα τη διάθεση να ανακαλύπτει νέους συγγραφείς και να ασχολείται με αυτούς. Εξάλλου, δεν ανήκε σε κάποια «*κλίκα*» και δεν είχε προσκόλληση σε κάποια συγκεκριμένη φιλοσοφική θεωρία (Καραθανάσης, 2001: 224).

Μεγάλη θλίψη για τον χαμό του Χατζίνη εκφράζει και ο λογοτέχνης, Πάνος Παπαρρηγόπουλος (1913-1985). Η στενή τους φιλία ξεκινά από την Κατοχή, όταν ο Γιάννης τον υποδέχεται στο Δ΄ Ταμείο Πειραιώς και σχολιάζει μαζί του πνευματικά θέματα. Σημειώνει ότι δεν τον έβλεπε ποτέ δύσθυμο αλλά ευδιάθετο και γελαστό. Παράλληλα, τον χαρακτήριζε η τιμιότητα, η ειλικρίνεια και η ευθύτητα. Η παρουσία του χαρακτηριζόταν από τα στοιχεία της ευγένειας, της καλοσύνης και της κόσμιας κοινωνικής συμπεριφοράς. Ακόμα και όταν είχε κακοτυχίες, έβρισκε την ψυχική δύναμη να αποφεύγει την εκδήλωση του πόνου του. Κοντά σε αυτά ήταν μια ρομαντική φύση, που αναζητούσε τη χαρά. Αυτήν την έβρισκε τόσο στα βιβλία όσο και στα ταξίδια. Είχε την ευκαιρία να μοιραστεί στιγμές του με τον Χατζίνη στη Νεάπολη της Ιταλίας και στην Αλεξάνδρεια, όταν ο κριτικός και λογοτέχνης βρισκόταν εκεί με αποστολή της υπηρεσίας του. Το γεγονός ότι μελετούσε τους νέους λογοτέχνες και ότι ήθελε να ανακαλύπτει τα νέα ταλέντα επιβεβαιώνεται από τη στάση του στον ίδιο τον Παπαρρηγόπουλο, που του έδωσε κάποια ποιήματά του να διαβάσει και εκείνος τα σχολίασε και του ζήτησε να τον ενημερώνει για τις νέες επιδόσεις του (*Νέα Εστία*, 1975: 1433-1437).

Αφιέρωμα σε αυτόν κάνει και ο λογοτέχνης, Χρήστος Κουλούρης (1924-2006), ο οποίος έχει ως βάση του την Καλλιθέα μεταπολεμικά. Χαρακτηρίζει τον Χατζίνη, γεννημένο κριτικό με απόλυτη συναίσθηση της αποστολής του. Ήταν η περίπτωση ενός οραματιστή ιδεών, που διέθετε διορατικότητα και πλατιά αντίληψη των

πραγμάτων. Παρατηρούσε τη Νεοελληνική και Παγκόσμια Λογοτεχνία και πίστευε στο πνεύμα του ευρωπαϊκού χώρου, το οποίο συνυπήρχε με το αντίστοιχο ελληνικό. Αναμφισβήτητα, ήταν ένας μορφωμένος άνθρωπος με ελεύθερο πνεύμα, που ήθελε να εξερευνά τα πνευματικά δημιουργήματα των άλλων. Τον απωθούσε ο εγωισμός, η άκρα πολυτέλεια και η σπουδαιοφάνεια. Παράλληλα, στη μεγαλοψυχία του και στο μειλίχιο τρόπο του αποδίδεται το γεγονός ότι απέφευγε να εκφράζει επικριτικά σχόλια για τους άλλους. Πάνω από όλα, όμως, εργάστηκε σκληρά όσο κανένας άλλος κριτικός για την προβολή των έργων που ανήκαν σε συγγραφείς της γενιάς του, συμβάλλοντας με αυτό τον τρόπο στην άνοδο των ελληνικών γραμμάτων (*Νέα Εστία,* 1975: 1431-1432).

Από τις νεκρολογίες δε θα μπορούσε να λείπει και αυτή της Σοφίας Μαυροειδή-Παπαδάκη, η οποία γεμάτη πίκρα διαπιστώνει ότι την ανθρωπιά, τη *«θερμή οικειότητα»* και την ευγένεια του Χατζίνη μπορεί να συναντήσει πια κανείς μόνο μέσα στο έργο του. Ακόμα, αναφέρει ότι η νεανική του ψυχή «ξεχείλιζε από τη λαχτάρα και τον έρωτα της δημιουργίας». Τόσο εκείνη όσο και εκείνος ακολουθούσαν μια *«αισιόδοξη αγωνιστική στάση»*, παρακάμπτοντας τις μιζέριες της εποχής τους. Παράλληλα, διατύπωνε τους στοχασμούς του με ορθοκρισία, καλή προαίρεση και διακριτικότητα. Σε κάθε περίπτωση, το έργο του καθρεφτίζει την ψυχή του εκλιπόντος, που αγαπούσε τη ζωή και διψούσε για δημιουργία (*Νέα Εστία,* 1975: 1429-1430).

Στον Χατζίνη αναφέρθηκε με νεκρολογία και ο Γεώργιος Κουρνούτος, Γενικός Διευθυντής του Υπουργείου Πολιτισμού και Επιστημών, σημειώνοντας χαρακτηριστικά: *«Ήμερος, ανοιχτός, γεμάτος αγάπη και ανθρωπιά, έτοιμος να υποκλιθεί μπροστά στον άνθρωπο. Αγάπη ανεπιφύλαχτη για όλους και για όλα. Κι ας ήταν μ' αυτό να δείχνεται κάποτε και αδύναμος στην πράξη»*. Στη συνέχεια, υπογραμμίζει την ειρηνικότητα, την απλότητα και την καλοσύνη του εκλιπόντος, που αγαπούσε τον άνθρωπο (*Νέα Εστία,* 1975: 366).

Μελετώντας τις παραπάνω νεκρολογίες προκύπτουν οι παρακάτω αξίες, τις οποίες υπηρέτησε ο Χατζίνης στη ζωή και στο έργο του, και μπορούν να διακριθούν σε τρία είδη: 1. Ψυχικές 2. Πνευματικές 3. Κοινωνικές.

- Ψυχικές

1. καλοσύνη 2. συγκατάβαση 3. διάθεση προσφοράς στον συνάνθρωπο 4. κατανόηση 5. τιμιότητα 6. ευγένεια 7. ηπιότητα 8. αφοσίωση στα αγαπημένα πρόσωπα 9. σταθερότητα στα ιδανικά 10. φιλοπονία 11. διακριτικότητα 12. ευσυνειδησία κατά την άσκηση του λειτουργήματός του 13. μετριοπάθεια 14. αντικειμενικότητα 15.σεμνότητα 16. ευθύτητα 17. ειλικρίνεια 18. αισιοδοξία 19. η πίστη στις ιδέες του 20. υπευθυνότητα 21. ψυχικό σθένος 22. ανθρωπιά 23. θερμή οικειότητα 24. αγωνιστικότητα 25. νεανικότητα ψυχής 26. απλότητα 27. ειρηνικότητα 28. αγάπη

- Πνευματικές

1. δημιουργικότητα 2. αφοσίωση στη λογοτεχνία 3. πνευματική καλλιέργεια 4. αντικειμενικότητα 5. διαλλακτικότητα 6. διορατικότητα 7.ευρυμάθεια 8. ευθυκρισία 9. ελευθερία σκέψης.

- Κοινωνικές

1. διάθεση προσφοράς στον συνάνθρωπο 2. συναίσθηση κοινωνικού χρέους 3. κόσμια κοινωνική συμπεριφορά.

ΕΙΔΗ ΑΞΙΩΝ	**Σχετικές Συχνότητες (%)**
Ψυχικές	70%
Πνευματικές	22.5%
Κοινωνικές	7.5%
Σύνολο	**100%**

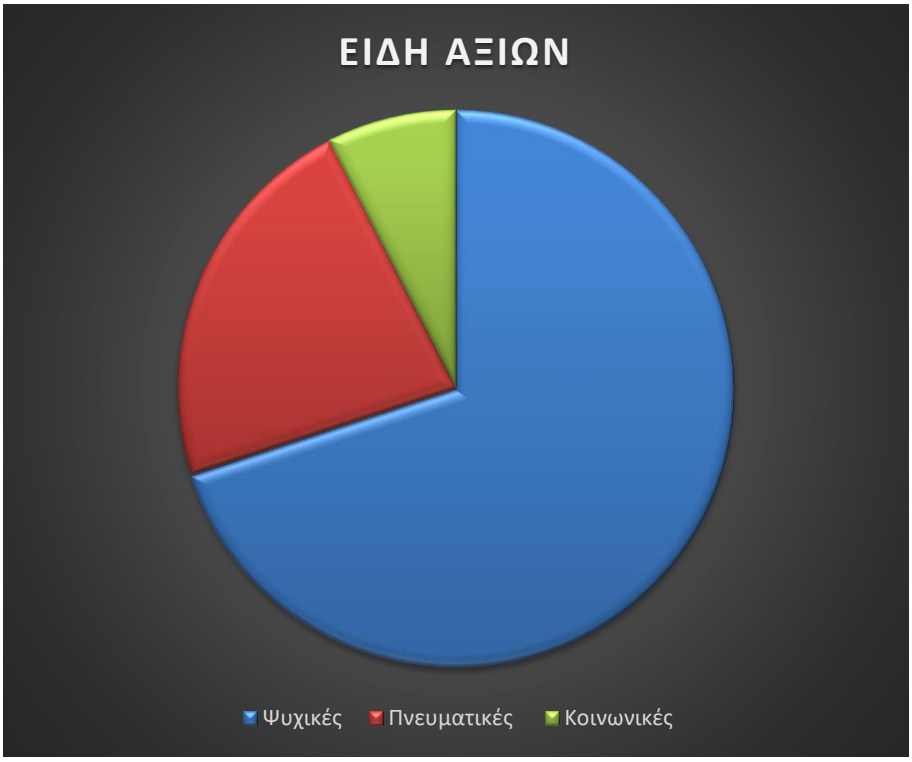

Το γενικό συμπέρασμα είναι ότι η πλειονότητα των αξιών που υπηρέτησε ο Χατζίνης είναι ψυχικές, γεγονός που αποδεικνύει ότι καταξιώθηκε στη συνείδηση των ανθρώπων που τον γνώρισαν κυρίως για την ποιότητα του χαρακτήρα του, η οποία αποτυπώθηκε ως ένα βαθμό και στα γραπτά του, ιδιαίτερα στα κριτικά του δοκίμια.

Ακολουθούν οι πνευματικές αξίες, αφού αφιέρωσε τη ζωή του στη λογοτεχνία με τις κριτικές του, με τα ποιήματά του και με το πεζογράφημά του.

3.6.3. Παρουσίαση των αποτελεσμάτων της ανάλυσης του περιεχομένου των δημοσιευμάτων για τον θάνατο του Γιάννη Χατζίνη

Ο θάνατος του Χατζίνη φαίνεται ότι είναι ένα σημαντικό γεγονός για την Ελλάδα, καθώς όλες οι αθηναϊκές εφημερίδες μεγάλης κυκλοφορίας φιλοξενούν στις στήλες τους την αγγελία θανάτου του και αφιερώματα με θέμα τη ζωή και το έργο του για δύο συνεχόμενες ημέρες (18 και 19 Ιουλίου 1975). Η παρουσία μεγάλων προσωπικοτήτων στην κηδεία του, όπως του Παναγιώτη Κανελλόπουλου (1902-1996), του Πέτρου Χάρη (1902-1998) και της Λιλίκας Νάκου (1904-1989) αλλά και εκπροσώπων της πολιτείας, όπως ο Γενικός Γραμματέας του Υπουργείου Πολιτισμού και ο Δήμαρχος Καλλιθέας, Γιάννης Γάλλος (1910-1995), αποδεικνύουν την αναγνώριση που είχε για την προσφορά του στα ελληνικά γράμματα.

Συγκεκριμένα, τα θέματα των δημοσιευμάτων της 18ης και 19ης Ιουλίου 1975 συνδέονται με τη ζωή, το έργο και το θάνατό του Σαμιώτη λογοτέχνη και κριτικού. Ένα σημαντικό κομμάτι της ζωής του που προβάλλεται είναι η επαγγελματική του σταδιοδρομία στο Υπουργείο Οικονομικών και οι δύο σημαντικές αποστολές του στο Αργυρόκαστρο και στην Αλεξάνδρεια.

Είναι προφανές ότι η έκταση που καταλαμβάνουν τα σχόλια για τη ζωή και το έργο του στα δημοσιεύματα της εποχής είναι πολύ μεγαλύτερη από την αντίστοιχη που καταλαμβάνουν αυτά που συνδέονται με την αιτία θανάτου του και την τελετή της κηδείας του, γιατί αναγνωρίζεται τόσο από τον χώρο του πολιτισμού όσο και από τον χώρο της πολιτικής ηγεσίας ότι ο Χατζίνης είναι πρότυπο καλλιεργημένου ανθρώπου, που υπηρέτησε το λειτούργημα του κριτικού και ανέλαβε τις κοινωνικές και εθνικές του ευθύνες σε δύσκολες εποχές.

Πέραν αυτών, φαίνεται από τα αριθμητικά δεδομένα της έρευνας ότι είναι περισσότεροι οι μη θεσμοποιημένοι φορείς που τίμησαν τη μνήμη του με συλλυπητήριες επιστολές, επικήδειους λόγους και στεφάνια από τους θεσμοποιημένους φορείς. Στους πρώτους ανήκουν εκπρόσωποι συλλογικοτήτων που έχουν σχέση με τη Λογοτεχνία ή τη γενέτειρά του, τη Σάμο. Παράλληλα,

προσωπικότητες του πνεύματος που ανήκαν στον κοινωνικό του περίγυρο παρουσιάζονται στην τελετή της κηδείας του και εκφράζουν την οδύνη τους για την απώλειά του. Παρότι δεν ασχολήθηκε με την ενεργό πολιτική μεταπολεμικά, η ηγεσία της κεντρικής εξουσίας και οι τοπικές αρχές τον τίμησαν ως πνευματικό άνθρωπο και αναγνώρισαν την προσφορά του στον ελληνικό πολιτισμό, εκπροσωπώντας τους θεσμοποιημένους φορείς της κοινωνίας.

Εξετάζοντας, ακόμα, το περιεχόμενο των νεκρολογιών φίλων και συναδέλφων του Χατζίνη εντοπίζονται οι αξίες που υπηρέτησε στη ζωή του και που αναπόδραστα καθρεφτίζονται και στο έργο του. Το σύνολο των αξιών αυτών συγκροτούν μια ανθρωποκεντρική κυρίως ηθική, στην οποία δεν έχουν θέση οι αξίες του ανταγωνισμού, της ιδιοτέλειας, του εγωισμού και της σπουδαιοφάνειας. Με αυτήν την ηθική πορεύεται σε προσωπικό και σε επαγγελματικό επίπεδο, και έτσι ερμηνεύεται η στάση του απέναντι στους συναδέλφους του και στους ομότεχνούς του. Προσπαθεί να κατανοήσει και να βοηθήσει το συνάνθρωπό του, χωρίς να δημιουργεί εντάσεις. Εκφράζει με ειλικρίνεια τη γνώμη του, χωρίς να γίνεται προσβλητικός και αγωνίζεται άοκνα για τα ελληνικά γράμματα. Προσεγγίζει τα πνευματικά ζητήματα με αντικειμενικότητα και ευθυκρισία. Ο δημιουργικός του λόγος παραπέμπει σε ένα ελεύθερο πνεύμα, ανοιχτό στην πρόσληψη νέων γνώσεων και στο διάλογο. Από την έρευνα φαίνεται ότι η ηθική του Χατζίνη, χωρίς να στερείται των πνευματικών αξιών της, διακρίνεται για τις ψυχικές της αξίες. Το γεγονός αυτό επισημαίνεται από όλες σχεδόν τις νεκρολογίες, καθώς οι συνοδοιπόροι του υπέκυψαν στις αρχές του άκρατου ανταγωνισμού και του υλισμού, στοιχεία που κυριαρχούσαν εκείνη την εποχή. Συνάμα, την ηθική του συγκροτούν και κοινωνικές αξίες, που αποδεικνύουν ότι ο εκλιπών αντιλαμβανόταν την ύπαρξή του ως ένα αναπόσπαστο κομμάτι ενός κοινωνικού συνόλου απέναντι στο οποίο είχε υποχρεώσεις.

3.7. Συμπεράσματα κεφαλαίου

Ο Χατζίνης στο *Εμείς και οι Άλλοι* καταγράφει τις εντυπώσεις του κυρίως από τα ταξίδια του στο εξωτερικό. Μέσα από αυτές τις καταγραφές αναδεικνύονται μαζί με τα αξιοθέατα των προορισμών του τα προσωπικά του ενδιαφέροντα, οι γνώσεις του και οι πολιτικές εξελίξεις της εποχής του. Είναι φανερό ότι είχε τον ελεύθερο χρόνο και τη διάθεση να έρθει σε επαφή με ξένους τόπους και πολιτισμούς εκείνη την τελευταία

περίοδο της ζωής του, έχοντας πάντα ως σημείο αναφοράς την πολιτισμική φυσιογνωμία της πατρίδας του.

Η επιθυμία του να ταξιδέψει στην Αμερική δεν πραγματοποιείται, καθώς η ασθένειά του τον οδηγεί στον θάνατο το 1975, ένα χρόνο μετά την αποκατάσταση της δημοκρατίας στην Ελλάδα. Η απώλειά του προβάλλεται από τον Τύπο της εποχής, καθώς θεωρείται ένας καλλιεργημένος άνθρωπος που ανέδειξε τα ελληνικά γράμματα. Από τις νεκρολογίες των φίλων και συναδέλφων του προκύπτει ότι ο Χατζίνης υπηρέτησε τον έντεχνο λόγο με αίσθημα ευθύνης και με συνέπεια. Ξεχώρισε από τους άλλους κριτικούς για την ευγένεια και τη μετριοπάθειά του, ενσαρκώνοντας μια ηθική που στηριζόταν στην αρχή της ανεκτικότητας και στο σεβασμό απέναντι στη διαφορετικότητα. Εξάλλου, όπως προκύπτει και από τη μελέτη της αυτοτελούς έκδοσής του, *Εμείς και οι άλλοι*, οι ανάγκες και οι επιθυμίες των ανθρώπων δεν έχουν σύνορα.

Κεφάλαιο 4ο
Η συμβολή του Γιάννη Χατζίνη σε πνευματικούς φορείς και συλλογικότητες

4.1. Ο Γιάννης Χατζίνης πρωταγωνιστής στον Πνευματικό Κύκλο Καλλιθέας

Κατά την περίοδο του Μεσοπολέμου η Καλλιθέα είναι ένα σημαντικό πνευματικό κέντρο, καθώς πολλοί διανοούμενοι δημιουργούν τα δικά τους στέκια σε αυτήν. Το ζαχαροπλαστείο του Ιωάννη Κελέφα, που ανοίγει το 1922 και είναι το πρώτο της περιοχής, είναι ένα από αυτά. Συγκεκριμένα, κάθε Κυριακή συγκεντρώνονται εκεί οι: Γιάννης Χατζίνης (1899-1975), Γιάννης Γρυπάρης (1870-1942), Σωτήρης Σκίπης (1879-1952), Κυριάκος (Κούλης) Αλέπης (1903-1986), Έλλη Αλεξίου (1894-1985), Σοφία Μαυροειδή-Παπαδάκη (1905-1977), Ιορδάνης Παμπούκης (1915-1985), Ηλίας Ζιώγας (1909-1982) και Γιάννης Αηδονόπουλος (1916-1944). Αντικείμενο της συζήτησής τους είναι ζητήματα πνευματικού και καλλιτεχνικού ενδιαφέροντος της εποχής τους. Κάνουν ανάλυση και κριτική στα έργα Ελλήνων και ξένων δημιουργών όπως και στα ρεύματα ιδεολογικού και πνευματικού χαρακτήρα. Η φιλολογική αυτή συντροφιά αποκτά φήμη που ξεπερνά τα γεωγραφικά όρια της Καλλιθέας και φτάνει στις κεντρικές συνοικίες της Αθήνας. Έτσι, φιλοξενούνται στο ζαχαροπλαστείο ονόματα και άλλων πνευματικών ανθρώπων, όπως του Πέτρου Χάρη (1902-1998), της Γαλάτειας Καζαντζάκη (1881-1962), της Λιλής Ιακωβίδου (1902-1985) και του Βάσου Δασκαλάκη (1897-1944) (*Η Καλλιθέα*, 1971: 39).

Στις 4 Αυγούστου 1936 επιβάλλεται στη χώρα δικτατορία από τον Ιωάννη Μεταξά. Επικρατεί ένα καθεστώς φόβου, καθώς καταστρέφονται βιβλία και εξορίζονται οι ανεπιθύμητοι του καθεστώτος. Οι πνευματικοί άνθρωποι της Καλλιθέας βρίσκουν άλλο ένα πνευματικό καταφύγιο στο βιβλιοπωλείο του Γεράσιμου Λουκάτου. Ιδρύουν τον Πνευματικό Κύκλο Καλλιθέας με σκοπό να διεκδικήσουν δυναμικά την ελευθερία του λόγου. Κατά την περίοδο της Κατοχής προβάλλουν σθεναρή αντίσταση με την παραγωγή κειμένων ανατρεπτικού χαρακτήρα, τα οποία τυπώνονται και μοιράζονται κρυφά. Το ποίημα που απαγγέλλει ο Σωτήρης Σκίπης στην κηδεία του Κωστή Παλαμά στις 28 Φεβρουαρίου 1943 είναι ενδεικτικό του κλίματος που επικρατεί στον Πνευματικό Κύκλο Καλλιθέας εκείνη την εποχή. Ο Χατζίνης σημειώνει χαρακτηριστικά *«με φωνή παλλόμενη και αποφασιστική διάβασε τους δικούς του στίχους, δονημένους από αντιστασιακό πάθος, στίχους όχι απλώς θαρραλέους, αλλά*

επικίνδυνα προκλητικούς». Φαίνεται, όμως, ότι γνωστή έμεινε μόνο η απαγγελία των στίχων του Άγγελου Σικελιανού, καθώς ήταν αυτός που είχε εξασφαλίσει την άδεια των Γερμανών να μιλήσει για τον Παλαμά. Ο Σαμιώτης κριτικός και λογοτέχνης, ως φίλος του Σωτήρη Σκίπη, μεταφέρει το παράπονο και τις σκέψεις του για αυτό το γεγονός: *«Ο Σκίπης υπόφερε ύστερα τόσο πολύ που έβλεπε να υπερισχύει η μνήμη του ποιήματος του Σικελιανού, ενώ τη δική του χειρονομία αδιάκοπα την παραμέριζαν και την αγνοούσαν, ώστε πολλές φορές είπε (και ήταν ειλικρινής) πως θα προτιμούσε να τον είχαν σκοτώσει τότε οι Γερμανοί. Πίστευε πως ένα τέτοιο τέλος θα του έδινε τη σφραγίδα του ποιητή-ήρωα. Και δεν είχε άδικο»* (Λερίου & Μουρουγκλού, 2006: 207-208).

Το ποίημα, που βρίσκεται στο αρχείο του Χατζίνη είναι γραμμένο σε ελευθερωμένο ανισοσύλλαβο στίχο και αποτελείται από έξι στροφές. Ο τόνος του είναι δραματικός και λυρικός. Ο Σκίπης εκφράζει την άποψη ότι ο Κωστής Παλαμάς έχει αφήσει ανεξίτηλο το αποτύπωμά του στην ποίηση του εικοστού αιώνα. Ο λόγος του μάλιστα αποκτά ιδιαίτερη αξία, διότι διατυπώνεται από έναν ομότεχνό του. Προσθέτει ότι οι Έλληνες αποχαιρετούν τον Παλαμά, αποδίδοντας σε αυτόν τις πρέπουσες τιμές. Στέκεται επικριτικός και αιχμηρός απέναντι στους κατακτητές, τονίζοντας ότι κάποια μέρα θα συνειδητοποιήσουν τα εγκλήματά τους.

Σωτήρης Σκίπης «Μέσα από τα τείχη»

Μέσ’ από τα κάγκελλα τ’ αόρατα
της απέραντής μας φυλακής,
μέσα στο κελί το σκοτεινό μας,
δεν εβάσταξες στον πόνο της Φυλής
κι έπεσες σα δρυς
από τα χτυπήματα
κάποιων μαύρων ξυλοκόπων
στο σκοτάδι της νυχτιάς της τραγικής,
δίχως να προσμείνεις την αχτίδα
της καινούργιας Χαραυγής.

Κι έπεσες καθώς από σεισμό
πέφτει μια μαρμάρινη κολόνα
κάποιου πανάρχαιου ναού.
Σα ναός, οπού χτυπιέται
απ’ τα βόλια των βαρβάρων.

Σαν τον Παρθενώνα,
ήρωα, ποιητή του Αιώνα.
Μάτια στερεμένα από τις τόσες

συμφορές,
δάκρυα δε θα χύσουνε για Σένα

Θα σε κλάψουνε μια μέρα
οι ίδιοι αυτοί που μας σκοτώνουν
έναν - ένα,
σαν ξυπνήσουν απ' τη μέθη τους
κι αντικρύσουν τι ερημιές
εσκορπίσανε στο διάβα τους
σ' αναρίθμητες καρδιές.

Φεύγεις, πας για το ταξίδι σου
το Αχερούσιο, το στερνό,
ω πρωτότοκε αδερφέ μας,
όμως κοίτα πώς ξοπίσω σου
οι Έλληνες σε χαιρετάνε.

Ο καθένας ένα στίχο σου
ψέλνοντας μελωδικό,
σε ξεπροβοδάνε
με τα μύρια σου τραγούδια,
που βουίζουν σα μελίσσια
πάνω απ' Απριλιού λουλούδια,
σα να προμηνάνε την Ανάσταση,
ω μεγάλε ραψωδέ μας.

4.2. Ο Γιάννης Χατζίνης ως μέλος της «Ομάδας των Δώδεκα»

Ένα από τα πλέον γνωστά φιλολογικά σαλόνια της Αθήνας του 20ού αιώνα είναι αυτό της οικίας Ουράνη. Αρχικά, στον παραπάνω ιδιωτικό λογοτεχνικό χώρο, που βρίσκεται στο Σύνταγμα επί της οδού Όθωνος 8, πραγματοποιούνται συγκεντρώσεις κάθε Πέμπτη. Αργότερα, διαπιστώνεται η ανάγκη μιας πιο ουσιαστικής παρέμβασης στα λογοτεχνικά δρώμενα. Έτσι, τον Νοέμβριο του 1950 συγκροτείται η «Ομάδα των Δώδεκα»[5]. Το πρώτο ιδιωτικό καταστατικό που συντάσσεται είναι ταυτόχρονα και η προκήρυξη διαγωνισμού για να βραβευτεί το καλύτερο έργο αφηγηματικού πεζού λόγου. Η ίδρυση του βραβείου συνοδεύεται από συγκεκριμένους όρους: η απονομή θα γίνεται κατά το πρώτο δεκαπενθήμερο του Μαρτίου στο πιο καλό ελληνικό βιβλίο αφηγηματικού πεζού λόγου που ανήκει σε νεότερο συγγραφέα. Ο τελευταίος δεν

[5] Τα αρχικά μέλη της είναι: Άλκης Θρύλος (1896-1971), Κώστας Ουράνης (1890-1953), Ι.Μ. Παναγιωτόπουλος (1901-1952), Μιχαήλ Στασινόπουλος (1903-2002), Στέλιος Ξεφλούδας (1902-1984), Γιάννης Χατζίνης (1899-1975), Πέτρος Χάρης (1902-1998), Ηλίας Βενέζης(1904-1973), Γιώργος Θεοτοκάς (1906-1966), Άγγελος Τερζάκης (1907-1979), Μ. Καραγάτσης (1908-1960) και Τάσος Αθανασιάδης (1913-2006).

πρέπει να έχει ξεπεράσει το 40ο έτος της ηλικίας του και δεν πρέπει έργο του να έχει δημοσιευτεί την προηγούμενη χρονιά. Το βραβείο συνοδεύει αδιαίρετο χρηματικό έπαθλο δέκα εκατομμυρίων δραχμών, ποσό που διαθέτει το ζεύγος Ελένης και Κώστα Ουράνη. Για τη βράβευση ενός έργου απαιτούνται οκτώ ψήφοι σε διαδικασίες φανερής ψηφοφορίας και είναι απαραίτητη η γραπτή ή προφορική δικαιολόγηση των κριτών. Το 1951 γίνεται η πρώτη βράβευση στο μυθιστόρημα *Χωριάτες* του Αστέρη Κοββατζή και η τελευταία το 1967 στο *Λάθος* του Αντώνη Σαμαράκη (Παπακώστας, 2011: 107). Τα ονόματα της αρχικής σύνθεσης της «Ομάδας των Δώδεκα» ανήκουν σε μέλη της Εθνικής Εταιρείας Ελλήνων Λογοτεχνών (Ζώρας, 2016: 44).

Πλήθος αξιόλογων αθλοθετών δείχνουν εμπιστοσύνη σε αυτή την Ομάδα. Σταδιακά μάλιστα γίνεται απονομή συνολικά τεσσάρων βραβείων, με τα οποία καλύπτεται όλο το φάσμα της λογοτεχνικής παραγωγής της χώρας. Ένα από αυτά είναι το βραβείο Κώστα Ουράνη και δίνεται στο καλύτερο βιβλίο του αφηγηματικού πεζού λόγου. Το δεύτερο είναι το Βραβείο Γουλανδρή για το καλύτερο βιβλίο κριτικής ή δοκιμίου ή ταξιδιωτικών εντυπώσεων. Το τρίτο είναι το Βραβείο Χατζηπατέρα για την καλύτερη συλλογή ποιημάτων και το τέταρτο είναι το Βραβείο «Πουρφίνα» για το καλύτερο βιβλίο, που αναδεικνύει τον ελληνικό πολιτισμό. Το τελευταίο βραβείο δίνεται ξεχωριστά από τα άλλα και συγκεκριμένα κάθε Δεκέμβριο (Νέα Εστία, 1960: 474-476). Το έτος 1963 και μετά το θάνατο της μητέρας της Ελένης Ουράνη θεσπίζεται και το Έπαθλο Μαρίας Νεγρεπόντη για μελέτη κριτικής. Ακόμα, ο εγγονός του εκδότη, Γ. Φέξη, θεσπίζει το βραβείο «Χορηγία Φέξη». Αυτό αφορά το νεότερο συγγραφέα του οποίου το έργο αξιολογείται θετικά (Ε.ΚΕ.ΒΙ., 2008).

Η ομάδα επιδιώκει να έχει έναν ρόλο αντίστοιχο του βραβείου Goncourt (Βραβείο Γκονκούρ), αλλά η κατάληξή της είναι να κινείται σε επίπεδο θεσμού. Πέραν τούτου, αποτυπώνει κυρίως τον μέσο όρο, αποφεύγοντας να εκφράσει μια συγκεκριμένη ελίτ· αποστάσεις κρατά και από οτιδήποτε θα μπορούσε να τη σκιάσει (Αργυρίου, 2005: 96).

Στο προσωπικό αρχείο του Χατζίνη υπάρχει η συνέντευξη που έδωσε στην εκπομπή «Καλλιτεχνικά Χρονικά» του Ραδιοφωνικού Σταθμού Αθηνών το 1954. Εκείνη τη χρονιά η «Ομάδα των Δώδεκα» βραβεύει το χρονικό μυθιστορηματικής υφής του Άγγελου Βλάχου *Ο κύριος μου ο Αλκιβιάδης*. Ο κριτικός αιτιολογεί την απόφαση αυτή, λέγοντας ότι ο συγγραφέας με το έργο του κατάφερε να μας βάλει στην ατμόσφαιρα της εποχής εκείνης, να μας κάνει να δούμε τους μεγάλους ανθρώπους της

από πολύ κοντά, στην καθημερινή τους ζωή, να ζήσουμε τα μεγάλα ενδιαφέροντα της πολιτικής και της κοινωνικής τους ζωής μέσα στο πλαίσιο των μικρών και των ασήμαντων, όπως ακριβώς ζούμε και σήμερα τα δικά μας. Συμπληρώνει μάλιστα ότι στη συγκεκριμένη περίπτωση αποφασίστηκε να δοθεί το βραβείο χωρίς πολλές συζητήσεις. Σχολιάζοντας τη συγκεκριμένη βράβευση, κάνει και μια αναφορά στον τρόπο που λειτουργεί η *«Ομάδα των Δώδεκα» κατά τη διαδικασία λήψης της απόφασής τους για τη βράβευση λογοτεχνικών έργων. Επισημαίνει ότι τα μέλη στέκονται πάνω από προσωπικές προκαταλήψεις. Ακόμα, υπογραμμίζει ότι «πριν από την ψηφοφορία θα γίνουν συζητήσεις που μικραίνουν τις διαφορές και μαλακώνουν τις διϊστάμενες απόψεις. Στην Ομάδα των Δώδεκα τουλάχιστον, οι συζητήσεις γύρω από την αξία των βιβλίων γίνονται, πρώτα απ' όλα μ' ένα πνεύμα καλής πίστης. Κι από μια τέτοια φιλική συζήτηση, μπορεί εύκολα να πεισθεί κανείς ότι ένα βιβλίο αξίζει, έστω κι αν δεν ικανοποιεί τον ίδιον. Άλλωστε, πολύ συχνά συμβαίνει να μη μας αρέσει κάτι, κι όμως να το εκτιμούμε πολύ. Όλο το μυστικό, λοιπόν, είναι να υπάρχει ανάμεσα στα μέλη της επιτροπής η καλή διάθεση, η κατανόηση. Τότε όλες οι αντιθέσεις εξομαλύνονται και φτάνουμε εύκολα σ' ένα συμπέρασμα λογικό»*. (Χατζίνης, 1954)

Ο Χατζίνης λόγω της θητείας του στην Αλεξάνδρεια το διάστημα 1957-60 δεν μπορεί να παρακολουθήσει τις διαδικασίες απονομής των παραπάνω βραβείων. Κατά τη διάρκεια αυτού του διαστήματος μάλιστα η «Ομάδα των Δώδεκα» φαίνεται ότι ταλανίζεται από εσωτερικές συγκρούσεις. Σε άρθρο της εφημερίδας *Νέα* στις 14 Μαΐου 1958 επιβεβαιώνονται όλα τα παραπάνω: *«Εγνώσθη, εν τούτοις, ότι προς αντιμετώπισιν της καταστάσεως, τα μέλη της Ομάδας θα συνέλθουν μεθαύριο στις 7 το βράδυ, στο σπίτι της κ. Ουράνη. Στην συνάντηση θα παρευρεθούν ένδεκα από τα μέλη της Ομάδος λόγω απουσίας του Γιάννη Χατζίνη στο εξωτερικό. Όπως είναι γνωστόν ο εκλεκτός κριτικός είναι εγκατεστημένος από καιρό στην Αλεξάνδρεια. Κύριο θέμα της συζητήσεως μεταξύ των μελών της Ομάδας των Δώδεκα, παρά τις αντίθετες διαβεβαιώσεις ορισμένων εξ' αυτών, θα είναι η στάσις του Ηλία Βενέζη κατά την πρόσφατη εκλογή του ιδίου στην Ακαδημία Αθηνών. Η μεθαυριανή συνάντηση των Δώδεκα θα είναι αποφασιστική για την επιβίωση της Ομάδας. Προβλέπεται ότι θα διεξαχθούν ζωηρές συζητήσεις. Είναι δε άγνωστο εάν θα προσέλθουν στη συνάντηση οι Ηλίας Βενέζης και Ι.Μ. Παναγιωτόπουλος»* (*Τα Νέα*, 1958).

Από αριστερά: Άλκης Θρύλος, Μιχ. Δ. Στασινόπουλος, Στέλιος Ξεφλούδας, Πέτρος Χάρης, Γιάννης Χατζίνης, Τ. Κ. Παπατσώνης, Μαρία Περ. Ράλλη, Ε. Π. Παπανούτσος, Ηλίας Βενέζης.

Εικόνα 4: Η «Ομάδα των Δώδεκα»

Πηγή: Καραθανάσης, 2001:121

4.3. Ο Γιάννης Χατζίνης ως μέλος της Κοινότητας των Ευρωπαίων Συγγραφέων

Η Κοινότητα των Ευρωπαίων Συγγραφέων (Comunita Europea degli Scrittori/ COMES) ιδρύεται το 1960 με πρωτοβουλία της «Εθνικής Ένωσης των Ιταλών συγγραφέων». Πρόκειται για μια οργάνωση αμιγώς πνευματικού και επαγγελματικού περιεχομένου, που τη χαρακτηρίζει το δημοκρατικό πνεύμα. Την προεργασία για την ίδρυση της Κοινότητας αναλαμβάνει ο Giovanni Battista Angioletti, που είναι γνωστός μυθιστοριογράφος και δοκιμιογράφος της Ιταλίας. Αναγνωρίζοντας την αξία των φιλειρηνικών ιδανικών, πίστεψε ότι είναι απαραίτητο οι Ευρωπαίοι συγγραφείς να αναπτύξουν μια σχέση συνεργασίας, που θα στηρίζεται στην κατανόηση. Όσο τα ευρωπαϊκά έθνη χωρίζονται εξαιτίας οικονομικών και πολιτικών διαφορών τόσο πιο αναγκαία θα είναι η ύπαρξη μιας δύναμης που με ακάματες προσπάθειες θα στοχεύει στην αποδυνάμωση όλων εκείνων των θανάσιμων για τον κόσμο τάσεων. Αυτό το ρόλο καλείται να παίξει η «COMES», αξιοποιώντας την αναμφισβήτητη πνευματική της ισχύ. Τον Ιούνιο του 1960, και καθώς βρίσκεται σε εξέλιξη η διαδικασία σύστασης της «COMES», ο Angioletti παρουσιάζει ένα υπόμνημα στο οποίο αναφέρονται χαρακτηριστικά τα παρακάτω: *«Θέλουμε να είμαστε από τούτη και από την άλλη μεριά, θέλουμε να είμαστε παντού όπου ο άνθρωπος υποφέρει και επιχειρεί να ανασηκωθεί πάνω από την ίδια του τη δυστυχία ή από την ψυχική του μοναξιά»*. Συνεπώς, η Κοινότητα των Ευρωπαίων Συγγραφέων φαίνεται να μην έχει πολιτικό χαρακτήρα και

να κρατά αποστάσεις από το ψυχροπολεμικό κλίμα της εποχής (*Νέα Εστία,* 1962: 547-550).

Ο βουλευτής Αιτωλίας και Ακαρνανίας, ακαδημαϊκός, ιδρυτικό μέλος και μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου της Κοινότητας Ευρωπαίων Συγγραφέων, Γεώργιος Αθανασιάδης-Νόβας, σε ιδιόχειρο σημείωμα που στέλνει στον Χατζίνη αναφέρει ότι είδε τυχαία την αίτηση εγγραφής του τελευταίου στα γραφεία της «COMES» στη Ρώμη και ότι πλήρωσε για λογαριασμό του τη σύνδρομή του για το 1961.

Στις 31 Μαΐου 1962 ο Γεώργιος Αθανασιάδης-Νόβας στέλνει επιστολή στον Χατζίνη, για να τον ενημερώσει ότι στη Γενική Συνέλευση της «COMES» που πραγματοποιήθηκε από 11 έως 16 Μαρτίου στη Φλωρεντία ψηφίστηκε προσθήκη στο Καταστατικό άρθρου, υπ΄ αριθμ. 11, σύμφωνα με το οποίο συνίσταται εκτός του υπάρχοντος Διοικητικού Συμβουλίου και Συμβούλιο Αντιπροσώπων.

Το καθαυτό συνέδριο της Φλωρεντίας κράτησε τρεις μέρες, κατά τη διάρκεια των οποίων συζητήθηκαν οι σχέσεις της Λογοτεχνίας με τον κινηματογράφο και την τηλεόραση. Εκ μέρους της Ελλάδας μίλησε ο Γιώργος Κάρτερ. Τόνισε μεταξύ άλλων ότι οι λογοτέχνες οφείλουν να κρατήσουν την επαφή τους με το ευρύ κοινό και να μην αρνηθούν την προσφορά των υπηρεσιών τους στην τηλεόραση και στο ραδιόφωνο (*Νέα Εστία,* 1962: 548).

4.4. Ο Γιάννης Χατζίνης ως συνιδρυτής του Κέντρου Ελληνικών Σπουδών Αλεξάνδρειας

Το Κέντρο Ελληνικών Σπουδών Αλεξάνδρειας ιδρύεται το 1960 και βασικός σκοπός του είναι να καλύψει το κενό που υπάρχει εκείνη την περίοδο στις πνευματικές σχέσεις μεταξύ της Ελλάδας και της Ηνωμένης Αραβικής Δημοκρατίας (Δελτίον Κέντρου Ελληνικών Σπουδών, 1961:1). Για την επίτευξη του παραπάνω σκοπού μεγάλη προσπάθεια καταβάλλει από το 1959 έως το 1960 ο Σόλων Κοντουμάς, που είναι Πρόξενος της Ελλάδας στο Βασιλικό Γενικό Προξενείο Αλεξάνδρειας, ο Δημήτρης Λάμπρος, που είναι Πρέσβης στο Κάιρο και ο Θεόδωρος Μπάιζος, που είναι Γενικός Πρόξενος Αλεξάνδρειας. Στην ιδρυτική μάλιστα πράξη του Κέντρου κοντά στο όνομα του Σ. Κοντουμά βρίσκεται αυτό του Χατζίνη μαζί με τα ονόματα των:

Τρύφωνος Μαραγκού, του Ερρίκου Χατζηανέστη, που είναι Γυμνασιάρχης, και των Ευγένιου Μιχαηλίδη και Ιωάννου Διακοφωτάκη, που είναι εκπαιδευτικοί (Δελτίον Κέντρου Ελληνικών Σπουδών, 1969: 1-2).

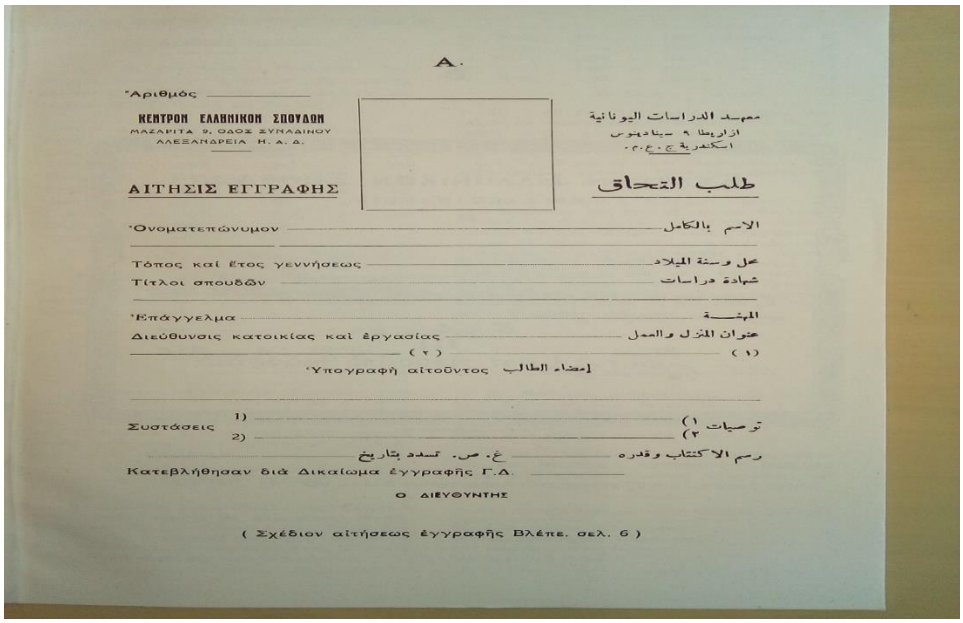

Α.

Ἀριθμός _____

ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΜΑΣΣΑΡΙΤΑ 9, ΟΔΟΣ ΣΥΝΑΔΙΝΟΥ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ Η. Α. Α.

معهد الدراسات اليونانية
ازاريطا ٩ سيناديوس
اسكندرية ج.ع.م.

ΑΙΤΗΣΙΣ ΕΓΓΡΑΦΗΣ

طلب التحاق

Ὀνοματεπώνυμον _____ الاسم بالكامل

Τόπος καὶ ἔτος γεννήσεως _____ محل وسنة الميلاد

Τίτλοι σπουδῶν _____ شهادة دراسات

Ἐπάγγελμα _____ المهنة

Διεύθυνσις κατοικίας καὶ ἐργασίας _____ عنوان المنزل والعمل

_____ (٢) _____ (١)

Ὑπογραφὴ αἰτοῦντος [إمضاء الطالب]

Συστάσεις 1) _____ توصيات (١)
2) _____ (٢)

_____ ع. ص. _____ رسم الاكتتاب وقدره

Κατεβλήθησαν διὰ Δικαίωμα ἐγγραφῆς Γ.Α. _____

Ο ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

(Σχέδιον αἰτήσεως ἐγγραφῆς Βλέπε. σελ. 6)

Εικόνα 5: Αίτηση εγγραφής Κέντρου Ελληνικών Σπουδών

Πηγή: Δελτίον Κέντρου Ελληνικών Σπουδών

Τα μαθήματα ξεκινούν στις 5 Μαρτίου 1960 και το 1964 απονέμονται τιμητικά διπλώματα στους πρώτους αποφοίτους του Κέντρου. Συνεπώς, η φοίτηση σε αυτό είναι τετραετής και το εφόδιο που εξασφαλίζει είναι απολυτήριο μαθημάτων ελληνικής γλώσσας. Την εποχή της πρώτης απονομής διπλωμάτων έχουν ήδη τυπωθεί δύο σχολικά εγχειρίδια τετρακοσίων σελίδων, που φέρουν τον τίτλο *Μέθοδος διδασκαλίας της ελληνικής γλώσσης*. Αντίτυπα αυτών έχουν ζητηθεί από αντίστοιχα εκπαιδευτικά Κέντρα της Ελλάδας, του Λιβάνου, της Συρίας, της Αραβικής Παλαιστίνης, της Κύπρου, της Τουρκίας, της Λιβύης και του Κουβέιτ (Δελτίον Κέντρου Ελληνικών Σπουδών, 1964: 1). Οι μαθητές είναι κυρίως Αιγύπτιοι, που μαθαίνουν την ελληνική γλώσσα και αποκτούν γνώσεις στο πεδίο των κλασικών σπουδών και επιστημών. Πέραν αυτών, το Κέντρο Ελληνικών Σπουδών αναλαμβάνει τη διοργάνωση ταξιδιού στην Ελλάδα κάθε χρόνο και το κόστος της διαμονής διάρκειας τριών εβδομάδων καλύπτει το Βασιλικό Εθνικό Ίδρυμα στην Αθήνα (Δελτίον Κέντρου Ελληνικών Σπουδών, 1961:1-2).

Οι σπουδαστές του Κέντρου είναι κυρίως δικηγόροι, γιατροί, εκπαιδευτικοί, επιχειρηματίες, φαρμακοποιοί, φοιτητές ανώτερων σχολείων και ανώτεροι υπάλληλοι

τραπεζών. Την αιγυπτιακή γλώσσα, πλην των ντόπιων, σπουδάζει και μια μικρή ομάδα Ελληνίδων. Εκτός από τα μαθήματα, ανάμεσα στα οποία βρίσκεται και η φιλοσοφία που διδάσκεται στη γαλλική γλώσσα, πραγματοποιούνται και εκδηλώσεις μορφωτικού χαρακτήρα (Δελτίον Κέντρου Ελληνικών Σπουδών, 1963:1-2). Στο Κέντρο αυτό λειτουργεί δανειστική Βιβλιοθήκη μόνο για τους σπουδαστές του και τα βιβλία που υπάρχουν σε αυτήν είναι γραμμένα στην ελληνική, γαλλική, αγγλική και αραβική γλώσσα. Ακόμα, τα περιοδικά του Δελτία διατίθενται δωρεάν (Δελτίον Κέντρου Ελληνικών Σπουδών, 1964: 4). Στις εκδόσεις του Κέντρου ανήκουν σχολικά βιβλία, περιοδικά Δελτία, επιστημονικά έργα και τουριστικά έργα. Ο Τύπος μάλιστα της εποχής ασχολείται με τη λειτουργία του Κέντρου: οι εφημερίδες *Ταχυδρόμος, Φως, Πάροικος, Ανατολή, Σφιγξ, Αχράμ, Αχμπάρ και La Reforme* και το ελληνικό τμήμα ραδιοφωνικού σταθμού Αλεξάνδρειας κάνουν αναφορές σε αυτό (Δελτίον Κέντρου Ελληνικών Σπουδών, 1969:7-17).

Στο τεύχος του Ιανουαρίου 1961, το *Δελτίο του Κέντρου Ελληνικών Σπουδών* φιλοξενεί μία κριτική μελέτη του Χατζίνη στη γαλλική γλώσσα με τίτλο "Du Surrealisme a la poésie moderne ". Αναφέρει ακόμα για το Σαμιώτη κριτικό και λογοτέχνη τα παρακάτω: *«Το Κ.Ε.Σ. ηυτύχησε να έχει εις τα πρώτα βήματά του συνεργάτην και παραστάτην ανεκτίμητον τον Έλληνα Κριτικόν κύριον Ιωάννην Χατζίνη»*. Σε άλλο σημείο του ίδιου τεύχους προσθέτει ότι θα αναχωρήσει στις 4 Ιανουαρίου 1961 από εκεί και ελπίζει να συνεχίσει το Κέντρο να τον έχει σύμβουλο, συνεργάτη και συμπαραστάτη (Δελτίον Κέντρου Ελληνικών Σπουδών, 1961: 12).

Ο Χατζίνης γράφει σε επιστολή του προς τον Χάρη στις 19 Φεβρουαρίου 1959 για δύο πνευματικούς ανθρώπους που ξεχώρισε στην Αλεξάνδρεια και οι οποίοι συνδέονται με το Κέντρο Ελληνικών Σπουδών. Ο ένας είναι ο Ερρίκος Χατζηανέστης, που είναι καθηγητής της Αρχαίας Ελληνικής Φιλολογίας στο Αραβικό Πανεπιστήμιο και ο άλλος είναι ο Νίκος Μπούσουλας, καθηγητής Φιλοσοφίας στο Lycée Francais της Αλεξάνδρειας. Προσπαθεί μάλιστα να προβάλλει το έργο τους στη *Νέα Εστία*. (Χατζίνης, 1959).

4.5. Ο Γιάννης Χατζίνης μέλος της Εθνικής Εταιρείας των Ελλήνων Λογοτεχνών

Μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, συγκεκριμένα το 1946, βασική επιδίωξη μιας ομάδας λογοτεχνών είναι η ίδρυση μιας Εταιρείας που θα εντάξει στους κόλπους της σημαντικούς ανθρώπους των Γραμμάτων. Αργότερα, στους λογοτέχνες που αρχικά πλαισίωσαν την Εταιρεία προστίθενται και άλλοι που αποχώρησαν από την Εταιρεία Ελλήνων Λογοτεχνών, η οποία ιδρύεται το 1934 με έδρα την Αθήνα, εκπροσωπώντας τους επαγγελματίες συγγραφείς. Η Ελληνική Εταιρεία Λογοτεχνών που δημιουργείται προσθέτει στον τίτλο της την επωνυμία Εθνική το 1960.

Τη διάθεση της εποχής να διαδοθεί η λογοτεχνία μέσα και έξω από την Ελλάδα αναδεικνύει ο Κωνσταντίνος Τσάτσος, όταν απευθύνει κάλεσμα σε κάποιους σημαντικούς λογοτέχνες, για να ιδρύσουν μια Εταιρεία λογοτεχνικού χαρακτήρα. Ο Ν. Προεστόπουλος, ο Γ. Φουσάρας, ο Λ. Καρζής, Α. Γιαννόπουλος και ο Γ. Χατζίνης αναλαμβάνουν τη διαδικασία έγκρισης του καταστατικού της Εταιρείας από το Πρωτοδικείο Αθηνών και είναι υπεύθυνοι για τη σύγκληση της πρώτης Γενικής Συνέλευσης, όπου τα μέλη μέσα από εκλογές θα πρέπει να αναδείξουν το πρώτο Διοικητικό Συμβούλιο. Στη συνέχεια, ο Τύπος δημοσιεύει το περιεχόμενο της ανακοίνωσης που συνέταξαν τα ιδρυτικά μέλη στις 20 Ιουνίου 1948: *«Οι Έλληνες λογοτέχνες, που σήμερα υπογράψανε το Ιδρυτικό του νέου Σωματείου με την επωνυμία Ελληνική Εταιρεία Λογοτεχνών, αισθάνονται την ανάγκη, τη στιγμή τούτη, που ξεκινάν για μια νέα συνεργασία, να δηλώσουν ότι, σαν σώμα αφιερωμένο στη θεραπεία του Πνεύματος, στέκονται έξω από κάθε πολιτικό ανταγωνισμό. Τούτο όμως διόλου δε σημαίνει ότι δεν αισθάνονται, συσσωματωμένοι με το ελληνικό Έθνος, την ιστορική μοίρα και την πολιτιστική αποστολή του. Πιστεύουν πως πρέπει να συσπειρωθούν γύρω από τον εθνικό κορμό, ακριβώς τούτη την ώρα που οι εχθροί του προσπαθούν να τον πελεκήσουν από τη ρίζα»*. Ως επίσημη αρχή της πορείας της ορίζεται η 1η Ιουλίου 1948 με τη σύγκληση της Γενικής Συνέλευσης των ιδρυτικών μελών. Το καταστατικό της Εταιρείας εγκρίνεται από το Πρωτοδικείο Αθηνών και στη συνέχεια εκδίδεται το 1949. Πρώτος πρόεδρός της είναι ο Κώστας Ουράνης, που παραμένει σε αυτήν τη θέση έως το 1950. Η Εταιρεία αυτή φιλοξενείται στη Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών, όπως το Καλλιτεχνικό Επιμελητήριο και άλλα Σωματεία λογοτεχνών (Ζώρας, 2016: 19, 22-25).

Ανάμεσα στα τελευταία είναι η Εταιρεία Ελλήνων Λογοτεχνών και ο Σύνδεσμος Ελλήνων Λογοτεχνών, ο οποίος ιδρύεται από τον Ηλία Σιμόπουλο μετά την

κήρυξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και αναλαμβάνει και τη σίτιση των μελών του. Η δράση του Χατζίνη στην Εταιρεία Ελλήνων Λογοτεχνών είναι μεγάλη, όπως φαίνεται από τις επιστολές που βρίσκονται στο αρχείο του. Για λογαριασμό της Εθνικής Εταιρείας Ελλήνων Λογοτεχνών συντάσσει επιστολή στις 23 Μαΐου 1961 προς τον Πρόεδρο, στην οποία τον ενημερώνει για τα αυξημένα πνευματικά ενδιαφέροντα των Σαμίων και τη διάθεσή τους να διατηρούν επικοινωνία με την πρωτεύουσα. Κατά τη διάρκεια της επίσκεψής του εκεί, τον υποδέχεται ο πρόεδρος του Συλλόγου Φίλων Πόλεως Λιμένος Βαθέος Σάμου, Νίκος Κιράνης, ο οποίος εγκωμιάζει την Εθνική Εταιρεία Ελλήνων Λογοτεχνών. Σε αυτά προσθέτει ότι οι εκδηλώσεις τους πραγματοποιούνται στην αίθουσα της Βουλής των Σαμίων και ότι οι τελευταίοι περιμένουν μια διάλεξη από τον ίδιο τον πρόεδρο της Εταιρείας (Χατζίνης, 1961).

Στις 28 Μαΐου 1962 ο Χατζίνης συντάσσει, για διευκόλυνση, σχέδιο νόμου και το αποστέλλει στον υπουργό με θέμα τη χορήγηση από 1ης Ιανουαρίου 1963 επιδόματος Βιβλιοθήκης χιλίων πεντακοσίων (1.500) δραχμών μηνιαίως *«εις λογοτέχνας ανεγνωρισμένου κύρους και έχοντας εικοσιπενταετή τουλάχιστον ευδόκιμον λογοτεχνικήν δράσιν, των οποίων ο αριθμός δεν δύναται να υπερβεί τους εκατό (100)».* Υπάρχει και ένα άλλο χειρόγραφο σημείωμα του, στο οποίο δεν αναφέρεται ρητά ο χρόνος της συγγραφής του αλλά από το θέμα του είναι φανερό ότι ανήκει στην ίδια περίοδο με το προηγούμενο, καθώς θίγει το θέμα του επιδόματος που διεκδικούν οι λογοτέχνες. Συγκεκριμένα, ο Χατζίνης προτείνει το ποσό του επιδόματος να είναι ίσο με το βασικό μισθό του Γραμματέως Β΄, δηλαδή, 1.535 δραχμές ή του Γραμματέως Α΄, 1.715 δραχμές. Έτσι, στις ενδεχόμενες αναπροσαρμογές των μισθών θα συμμετέχουν αυτόματα και οι λογοτέχνες. Ο περιορισμός που τίθεται και αφορά τα είκοσι πέντε χρόνια λογοτεχνικής δράσης υπάρχει για δύο λόγους, σύμφωνα με τα λεγόμενα του Χατζίνη. *Πρώτον*, το επίδομα αυτό πρέπει να αποκτήσει εμμέσως συνταξιοδοτικό χαρακτήρα, ώστε να το δικαιωθούν οι παλαιότεροι λογοτέχνες. Αν η ποιότητα σταθεί το μοναδικό κριτήριο χορήγησής του σε αυτούς, τότε, όπως επισημαίνει, ελλοχεύει ο κίνδυνος να συμπεριληφθούν στη λίστα των δικαιούχων άνθρωποι για τους οποίους η λογοτεχνία δεν είναι ακόμα σίγουρο ότι έγινε σκοπός ζωής. Ακόμα, προσθέτει: *«Νομίζω επίσης ότι δεν πρέπει να συμπληρωθεί αμέσως ο αριθμός των 100. Μέχρι τέλους του 1962 μπορεί να εκλεγούν οι 70 οι οποίοι και να δικαιωθούν του επιδόματος από 1η Ιανουαρίου 1963 και οι υπόλοιποι 30 να εκλεγούν αργότερα για να δικαιωθούν επιδόματος από 1η Ιανουαρίου 1964»*. Με αυτόν τον τρόπο και η πίστωση που θα

χρειαστεί για τον πρώτο χρόνο θα είναι μικρή και θα υπάρχει καιρός για να μελετηθεί προσεκτικά η κάθε περίπτωση, που όσο προχωρά ο αριθμός τόσο θα γίνεται δυσκολότερη. Δεύτερον, έχει ενημερωθεί και για κάποιες ενστάσεις γύρω από το θέμα της ονομασίας αυτής της οικονομικής ενίσχυσης, καθώς ο όρος «επίδομα» χρησιμοποιείται σε ποσά που προστίθενται σε κάποιο μισθό. Με δεδομένο ότι οι λογοτέχνες δεν έχουν μισθό, ο Χατζίνης προτείνει η δαπάνη να ονομαστεί ως έξοδα βιβλιοθήκης, παραστάσεως ή έξοδα κινήσεως. Σε καμία περίπτωση όμως δε θα πρέπει να χαρακτηριστεί βοήθημα. *«Ό,τι θα δοθεί, δεν πρέπει να δοθεί σαν ελεημοσύνη. Ήδη ο χειρισμός του θέματος ως τώρα, είχε μια τέτοια προοπτική: Να επισημοποιηθεί η ελεημοσύνη που γίνεται τώρα σποραδικά με τη συμπονετική φροντίδα μερικών ανωτέρων υπαλλήλων. Όλες οι ενέργειες απέβλεπαν σε μια επισημοποίηση της ελεημοσύνης. Αυτό είναι απαράδεκτο. Εκείνο που πρέπει να ζητηθεί είναι η επισημοποίηση της αξίας»*. (Χατζίνης, 1962)

Ακόμα, στο αρχείο υπάρχει χειρόγραφο σημείωμα του με αποδέκτη το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας, και συγκεκριμένα τον υπουργό, στο οποίο θίγει την ανάγκη ίδρυσης Λογοτεχνικού Επιμελητηρίου. Φαίνεται ότι το παραπάνω θέμα προσκρούει στην άρνηση της γραφειοκρατίας λόγω του ζητήματος της συνταξιοδότησης. Επισημαίνει ότι κατά την παραμονή του Συμβουλίου της Κοινότητας Ευρωπαίων Συγγραφέων στην Αθήνα έγινε γνωστό ότι τέτοιου είδους ζητήματα είναι λυμένα στην Ευρώπη. Παραδειγματικά, αναφέρει την περίπτωση ενός Γάλλου λογοτέχνη με είκοσι πέντε χρόνια λογοτεχνικής δράσης, που λαμβάνει οκτώ χιλιάδες (8.000) δραχμές μηνιαίως και την αντίστοιχη περίπτωση ενός Ιταλού, που λαμβάνει τέσσερις χιλιάδες (4.000) δραχμές μηνιαίως. Διαπιστώνει μάλιστα ότι *«Ο πνευματικός πολιτισμός κατά την εποχήν μας ιδίως, δε δύναται να στηριχθή μόνον εις την καλήν θέλησιν και την συνεχή αυτοθυσίαν των ανθρώπων οι οποίοι τον δημιουργούν. Και η συμπαράστασις του Κράτους εις μικράς χώρας με περιορισμένον χώρον ακτινοβολίας αποτελεί αναγκαίον όρον δι' αυτήν ταύτην την ύπαρξιν του πνεύματος»*. (Χατζίνης, χ.χ.)

Στις 19 Μαΐου 1967, παραιτείται ο Αντιπρόεδρος του Δ.Σ. της Εταιρείας, Σπύρος Παναγιωτόπουλος, και τη θέση του αναλαμβάνει ο Χατζίνης. Δύο χρόνια αργότερα, στις 23 Μαΐου 1969, διεξάγονται νέες αρχαιρεσίες που οδηγούν στη συγκρότηση νέου Δ.Σ. Σε αυτό Πρόεδρος είναι και πάλι ο Χατζίνης, Αντιπρόεδροι η Ελένη Ουράνη και ο Σπύρος Παναγιωτόπουλος και Γενική Γραμματέας η Μαρία Π.

Ράλλη. Η νέα Διοίκηση ανακηρύσσει Επίτιμο Πρόεδρο τον Στράτη Μυριβήλη, αναγνωρίζοντας την προσφορά του στην Εταιρεία. Κοντά σε αυτό, αποφασίζει να προχωρήσει στην έκδοση ειδικού αφιερωματικού τόμου αμέσως μετά το θάνατό του (Ζώρας, 2016: 69,75).

Πέραν αυτών, ο Χατζίνης ως Πρόεδρος της Εθνικής Εταιρείας Ελλήνων Λογοτεχνών, συντάσσει το 1970 επιστολή με αποδέκτη το Υπουργείο Προεδρίας της Κυβερνήσεως, σύμφωνα με το οποίο αντιτίθεται στο Ν.Δ. 451/1970 «Περί ραδιοφωνικώς και τηλεοπτικώς μεταδιδομένων φιλολογικών, επιστημονικών, καλλιτεχνικών και μουσικών έργων». Ο Χατζίνης ζητά την κατάργησή του με το σκεπτικό ότι με αυτό καθορίζονται ευτελείς αμοιβές για τους συγγραφείς και προβλέπεται η υποχρεωτική μετάδοση χωρίς την άδεια του συγγραφέα. Επακόλουθα όλων αυτών, υποστηρίζει ο Χατζίνης, είναι ο τραυματισμός της προσωπικότητας του συγγραφέα και το γεγονός ότι μπορεί να μεταδοθούν κείμενα που έχουν αποκηρυχθεί από τον συγγραφέα και γενικά κείμενα κατώτερης ποιότητας που πλέον δεν τους αντιπροσωπεύουν. Κλείνοντας την επιστολή του σημειώνει: *«Διά τους λόγους τούτους και διά πολλούς άλλους όχι ολιγότερον σημαντικούς, η ρύθμιση του ζητήματος συμφώνως προς τα διεθνώς κρατούντα, θα έχει μίαν ευρυτέραν ευνοϊκήν απήχησιν. Θέτομεν και πάλιν υπ' όψιν υμων το δέον τούτο θέμα με την προσδοκίαν ότι θέλετε διατάξει ό,τι δει δια μιαν ταχείαν ευνοϊκή λύσιν»* (Χατζίνης, 1970).

Άλλο ένα ζήτημα που θέτει είναι το αφορολόγητο των εισπράξεων από την κυκλοφορία των βιβλίων των λογοτεχνών. Σε χειρόγραφο του, που βρίσκεται στο αρχείο του και δεν έχει όμως σημειωμένη την ακριβή χρονολογία συγγραφής του, μεταξύ άλλων αναφέρει: *«Τα δικά μας βιβλία κινούνται μοιραίως ως πολύ περιορισμένους αριθμούς, ώστε οι τυχόν εισπράξεις εκ των πωλήσεων να μην αποτελούν ουσιαστικόν εισόδημα αλλά μερικήν μόνον αντιμετώπισιν δαπανών εκδόσεως».* (Χατζίνης, 1970).

Τον Σεπτέμβριο του 1972, η Εθνική Εταιρεία Ελλήνων Λογοτεχνών καταθέτει υπόμνημα προς τον Υπουργό Πολιτισμού και Επιστημών με θέμα τις λογοτεχνικές συντάξεις. Ο συντάκτης του παρατηρεί ότι: *«το υπ' αριθ. 1086/71 Ν.Δ. «Περί ασφαλίσεως των λογοτεχνών και καλλιτεχνών» περιέχει μίαν ασάφειαν εις την διατύπωσιν του άρθρου 2 παρ. 2, η οποία αφήνει ένα ευρύ περιθώριον λύσεως. Ούτως, ενώ απαιτείται διά τους συμπληρώσαντας το 65^{ον} έτος της ηλικίας των λογοτέχνας να έχωσι προσφέρει σημαντικάς υπηρεσίας εις την ανάπτυξιν της Εθνικής Λογοτεχνίας,*

τίθεται κατόπιν ο περιορισμός να μην έχωσι επαρκή άλλοθεν εισοδήματα αξιοπρεπούς διαβιώσεως αναλόγου προς την προσφοράν των ταύτην». Με αυτό ως δεδομένο προκύπτει ότι κάθε χρόνο άλλοι λογοτέχνες θα προστίθενται και άλλοι θα αφαιρούνται από το σύνολο των δικαιούχων. Σε αυτή βέβαια την περίπτωση παραβιάζεται το πνεύμα του Νομοθέτη, καθώς δεν πρόκειται πια για ισόβια σύνταξη αλλά για βοήθημα απορίας. Επίσης, εκφράζεται η ελπίδα ότι στο μέλλον θα είναι δυνατή και αναγκαία η απάλειψη της περιοριστικής διάταξης περί *«αξιοπρεπούς διαβιώσεως»* (Εθνική Εταιρεία Ελλήνων Λογοτεχνών, 1972).

Σε μια ακόμα επιστολή, που συντάσσει ο Χατζίνης μετά την ψήφιση του Νομοθετικού Διατάγματος υπ' αριθμ.214 της 4/10/73, αναδεικνύονται και άλλες πτυχές του ζητήματος των συντάξεων των λογοτεχνών. Πρώτα από όλα, σημειώνει ότι η καθιέρωση των πνευματικών χορηγιών και των κρατικών Βραβείων, όπως και η δημοσίευση του Ν.Δ. 214 της 4/10/1973, που ρυθμίζει την απονομή σύνταξης στους λογοτέχνες, αποτελούν κατακτήσεις με ευεργετικές, όπως τις χαρακτηρίζει, επιπτώσεις στην ανάπτυξη της Εθνικής μας Λογοτεχνίας. Στη συνέχεια, όμως, χαρακτηρίζει το προαναφερθέν Ν.Δ. ελλιπές και άδικο, καθώς αποκλείονται από τη σύνταξη λογοτέχνες που είναι συνταξιούχοι του Δημοσίου. Σε αυτή την περίπτωση προτείνει να χαρακτηριστεί το ποσό που δικαιούνται επίδομα βιβλιοθήκης ή όπως αλλιώς οι αρμόδιοι κρίνουν. Παράλληλα, σε αυτούς που δικαιούνται τη σύνταξη, αλλά λαμβάνουν και άλλη από άλλο ταμείο (πλην του δημοσίου), το ανώτατο ποσόν των απολαβών τους δεν μπορεί να ξεπερνά το διπλάσιο των προβλεπόμενων για κάθε περίπτωση από το Ν.Δ. ποσό. Συγκεκριμένα, γι' αυτούς που έχουν προσφέρει σημαντικές υπηρεσίες το ποσό ανέρχεται σε πέντε χιλιάδες (5.000) δραχμές και γι' αυτούς που έχουν προσφέρει εξαιρετικές υπηρεσίες το ποσό ανέρχεται σε επτά χιλιάδες (7.000) δραχμές. Ο Χατζίνης σχολιάζει ότι το ποσό των δέκα και δεκατεσσάρων χιλιάδων αντίστοιχα είναι ευτελές γι' αυτό προτείνει, όταν ο δικαιούχος λαμβάνει σύνταξη και από άλλο ταμείο το συνολικό πόσο να μην υπερβαίνει το τριπλάσιο της προβλεπόμενης αποδοχής. Συμπληρώνει, μάλιστα, ότι είναι άδικο το πλαίσιο του Ν.Δ. με δεδομένο το γεγονός ότι τη σύνταξη θα λάβουν και λογοτέχνες που μπορεί να μην έχουν καμία αποδοχή από άλλο ταμείο είναι όμως εύρωστοι οικονομικά, καθώς είναι εισοδηματίες (Χατζίνης, 1973).

Στις αρχαιρεσίες του 1971 και του 1974 για την ανάδειξη του Δ.Σ. της Εταιρείας τη θέση του Προέδρου διατηρεί ο Χατζίνης. Κατά τη διάρκεια της Προεδρίας του, η

Εταιρεία αποδίδει τις πρέπουσες τιμές τόσο στον Γιώργο Σεφέρη όσο και στην Ελένη Ουράνη, μετά τον θάνατό τους το 1971. Κοντά σε αυτά, μετά την εισβολή των Τούρκων στην Κύπρο, η Εταιρεία εκδίδει διακήρυξη στην οποία καταδικάζονται *«οι ωμότητες που διαπράχθησαν από τους εισβολείς»*. Αυτή η διακήρυξη μάλιστα διανέμεται σε ξένα Ιδρύματα πνευματικού χαρακτήρα και σε Πρεσβείες. Παράλληλα, αποφασίζεται η Εταιρεία να εκδίδει *Δελτίο Επικοινωνίας*: *«σκοπός της έκδοσης αυτής είναι να γνωρίζουν και μεταξύ τους τα μέλη τη δραστηριότητα του καθενός, αλλά και να γίνουν γνωστά τα πνευματικά έργα τους και στους τρίτους που ενδιαφέρονται, δηλαδή στους αρμόδιους δημοσιογράφους όλης της χώρας και στους εκτός της Εταιρείας πνευματικούς εργάτες»*. Ο θάνατος του Χατζίνη στις 17 Ιουλίου 1975 οδήγησε το Δ.Σ. στην απόφαση της 24ης Ιουλίου του ίδιου έτους με βάση την οποία αναλαμβάνουν χρέη Προέδρου οι Αντιπρόεδροι Σπύρος Παναγιωτόπουλος και Απόστολος Σαχίνης μέχρι να ολοκληρωθεί η θητεία του Δ.Σ (Ζώρας, 2016:78-82).

Λίγα χρόνια πριν από τον θάνατό του, ο Χατζίνης εκδίδει τα έργα: *Το Δώρο της Ζωής* το 1972 και τον *Επιούσιο Άρτο* το 1974. Ο Πέτρος Χάρης αναφέρει γι' αυτά: «Εδώ πια ο δοκιμιογραφικός λόγος έχει πηδήσει πάνω απ' όλα τα εμπόδια κ' έχει γίνει βαθύτατα εξομολογητικός, για να μην πω οδυνηρά τραγικός» (*Νέα Εστία*, 1975: 1469). *Ο Άλλος καιρός* είναι η μεταθανάτια έκδοση των δοκιμίων του, που πραγματοποιείται το έτος 1975 (Καραθανάσης, 2001: 240).

4.6. Η συνεργασία του Γιάννη Χατζίνη με το Βασιλικό Εθνικό Ίδρυμα

Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, τα ανάκτορα αναλαμβάνουν την πρωτοβουλία σύστασης του «Βασιλικού Εθνικού Ιδρύματος» στις 14 Φεβρουαρίου 1947. Με αυτό επιδιώκεται ο ελληνικός λαός να αναβαθμίσει το πνευματικό, βιοτικό και κοινωνικό του επίπεδο. Μεγάλη έμφαση δίνει στην κοινοτική ανάπτυξη της χώρας, που συνδέεται με την αξιοποίηση των πλουτοπαραγωγικών δυνάμεων των αγροτικών κοινωνιών και με το πνεύμα αλληλεγγύης μεταξύ των μελών τους. Στο πλαίσιο αυτό πραγματοποιείται η σύσταση της Επιτροπής Δήμων και Κοινοτήτων, της καθιέρωσης απονομής βραβείων Τοπικής Αυτοδιοίκησης ετησίως και της επιμόρφωσης των αρχόντων των Κοινοτήτων. Παράλληλα, υπό την αιγίδα του Βασιλικού Εθνικού Ιδρύματος, λειτουργούν ευάριθμες εκπαιδευτικές υπηρεσίες, όπως είναι: τα εσπερινά σχολεία για αναλφάβητους, τα πρακτικά γεωργικά σχολεία, οι πρακτικές τεχνικές σχολές, οι οικοκυρικές σχολές, η σχολή των Αναβρύτων, οι φοιτητικές - μαθητικές εστίες (Ανδρέου, Ηλιάδου-Τάχου, Μπέτσας, 2008: 5-7).

Σε έγγραφο της 9ης Οκτωβρίου 1956, που αποστέλλεται στον Χατζίνη από την Επιτροπή Δήμων και Κοινοτήτων, αναφέρεται η συνεργασία του κριτικού με το Βασιλικό Εθνικό Ίδρυμα. Φαίνεται ότι του ζητήθηκε να συμβάλλει στην ανύψωση του μορφωτικού επιπέδου της ελληνικής επαρχίας με διαλέξεις που θα μπορούσε να δώσει. Επισυνάπτεται, μάλιστα, σχετικός πίνακας με τις πόλεις που θα επισκεφτεί το αμέσως επόμενο διάστημα. Ανάμεσα σε αυτές είναι η Κέρκυρα, τα Ιωάννινα, η Πρέβεζα, η Άρτα και το Μεσολόγγι. Το θέμα των ομιλιών του έχει καθοριστεί να είναι ο Διονύσιος Σολωμός. Σύμφωνα με έγγραφο του υπουργείου Οικονομικών, κατά τη διάρκεια της απουσίας του τα καθήκοντά του θα αναπληρώνει ο Ταμίας Α΄ τάξεως Χρ. Χρυσανθόπουλος (Υπουργείον Οικονομικών, 1956).

Στη συνέχεια, ο Χατζίνης συντάσσει επιστολή για να ευχαριστήσει θερμά το Βασιλικό Εθνικόν Ίδρυμα που του έδωσε την ευκαιρία να επικοινωνήσει με την πνευματική επαρχία. Η μεγάλη ακτινοβολία του Ιδρύματος, όπως σημειώνει, γίνεται αισθητή τόσο από τις κατάμεστες αίθουσες όσο και από τις κατ' ιδίαν συνομιλίες του με επίσημα και ανεπίσημα πρόσωπα. Παράλληλα, οι τοπικοί άρχοντες δείχνουν ζωηρό ενδιαφέρον και ο τύπος υποδέχεται τον ομιλητή με ευμενή σχόλια.

Εκτός από τις διαλέξεις, ο Χατζίνης ενημερώνεται για τα τρέχοντα πολιτιστικά ζητήματα των επαρχιών που επισκέπτεται, ώστε να τα θέσει υπόψη του Ιδρύματος και

αυτό στη συνέχεια να συμβάλει στην περαίωση αυτών των θεμάτων. Συγκεκριμένα, διαπιστώνει ότι εκείνη την περίοδο το νησί της Κέρκυρας απασχολεί κυρίως η απαλλοτρίωση και επισκευή της οικίας που έζησε και πέθανε ο Διονύσιος Σολωμός καθώς και η μετατροπή της σε Μουσείο. Η Άρτα επιδιώκει την ανέγερση πνευματικής στέγης και ο Δήμος Μεσολογγίου επιδιώκει την κατασκευή προτομής του Διονυσίου Σολωμού (Χατζίνης, 1956).

4.7. Ο Γιάννης Χατζίνης ως μέλος κρατικών επιτροπών και οργανισμών πολιτιστικού χαρακτήρα

Ο Διευθυντής της Διεύθυνσης Γραμμάτων του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας υπογράφει έγγραφο με θέμα: «*Ανακοίνωσις διορισμού του ως μέλους Επιτροπής Κρίσεως Λογοτεχνικών έργων*» στις 21 Σεπτεμβρίου 1965. Σύμφωνα με αυτό ορίζεται ο Χατζίνης μέλος της Επιτροπής Κρίσεως Λογοτεχνικών Έργων βάσει Υπουργικής Απόφασης, που έχει εκδοθεί 13 Σεπτεμβρίου 1965 (Υπουργείον Εθνικής Παιδείας, 1965).

Ένα χρόνο αργότερα, ο Χατζίνης τοποθετείται και σε Επιτροπή Κρίσεως Διδακτικών Βιβλίων. Με υπουργική απόφαση που εκδίδεται 15 Νοεμβρίου 1966 και δημοσιεύεται 30 Νοεμβρίου 1966 ορίζεται αναπληρωματικό μέλος της Επιτροπής Κρίσεως Διδακτικών Βιβλίων για το μάθημα: «*Στοιχεία Οικονομικών Επιστημών Λυκείου»* (Υπουργείον Εθνικής Παιδείας, 1966).

Ακόμα, στις 25 Ιανουαρίου 1968 του χορηγείται βεβαίωση από τον Οργανισμό Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων σύμφωνα με την οποία έχει εισπράξει από το Νοέμβριο του 1966 έως τον Απρίλιο του 1967 39.225 δραχμές ως Διευθύνων Σύμβουλος του παραπάνω Οργανισμού (ΟΕΔΒ, 1968).

Πέρα από αυτά, ο Υφυπουργός Προεδρίας της Κυβερνήσεως κοινοποιεί έγγραφο στον Πρόεδρο της Εθνικής Εταιρείας Ελλήνων Λογοτεχνών με θέμα: *«Τροποποίησις Αποφάσεως περί διορισμού Επιτροπής δια την επιλογήν πέντε μυθιστορημάτων Ελλήνων συγγραφέων προς αποστολήν εις την εν Ρίο Ιανέιρο Β. Πρεσβείαν»* στις 10 Ιουλίου 1970. Ο Πρόεδρος αντικαθιστά τον Ακαδημαϊκό, Ηλία Βενέζη (Υπουργείον Προεδρίας Κυβερνήσεως, 1970).

Στη συνέχεια, με απόφαση του Υπουργείου Πολιτισμού και Επιστημών συγκροτείται εκ νέου Επιτροπή Κρίσεως και Βραβεύσεως Θεατρικών Έργων με το Δημήτρη Ιωαννόπουλο, θεατρικό συγγραφέα ως Πρόεδρο της Επιτροπής, τον Τάκη Μουζενίδη, σκηνοθέτη και τον Χατζίνη, Πρόεδρο της Εθνικής Εταιρείας Ελλήνων Λογοτεχνών. Η θητεία τους είναι ενός έτους. Γραμματέας της Επιτροπής ορίζεται ο Νικήτας Μοσχέτας, που υπηρετεί στη Γενική Διεύθυνση Πολιτιστικών Υποθέσεων του Υπουργείου Πολιτισμού και Επιστημών (Υπουργείον Πολιτισμού και Επιστημών, 1971).

4.8. Ο Γιάννης Χατζίνης ως εκπρόσωπος του Καλλιτεχνικού Οργανισμού του Δήμου Καλλιθέας

Το Δημοτικό Συμβούλιο Καλλιθέας, κατά τη δημαρχική θητεία του Νικόλαου Σκανδαλάκη, προχωρά στην ίδρυση Καλλιτεχνικού Οργανισμού του Δήμου Καλλιθέας το καλοκαίρι του 1951. Σε αυτόν μάλιστα εντάσσεται και η Φιλαρμονική του δήμου (Λερίου & Μουρουγκλού, 2006: 219). Σε κείμενό του, ο Χατζίνης ως εκπρόσωπος του Καλλιτεχνικού Οργανισμού του Δήμου Καλλιθέας ευχαριστεί θερμά τους καλλιτέχνες που δέχτηκαν πρόθυμα να ενισχύσουν τους σκοπούς του Οργανισμού με τη συμμετοχή τους σε κάποιο ποιητικό απόγευμα. Ακόμα, αναφέρει την παράσταση του *Εξηνταβελόνη*, η οποία φέρει τη σφραγίδα του σκηνοθέτη και ηθοποιού Σωκράτη Καραντινού. Προαναγγέλλεται μάλιστα και μια μουσική βραδιά, που ετοιμάζεται από τον αρχιμουσικό του Δήμου, διακεκριμένο συνθέτη και μαέστρο Σώτο Βασιλειάδη. Πέραν αυτών, ο κριτικός υπογραμμίζει ότι δεν δικαιώθηκαν οι επιφυλάξεις εκείνων που αντιμετώπιζαν με σκεπτικισμό τη σύσταση του παραπάνω Οργανισμού, καθώς η θερμή συμπαράσταση του κοινού αποδεικνύει ότι αυτό διψά για μια ανώτερη πνευματική ζωή. Όπως συμπληρώνει *«Άλλωστε είναι καιρός πια όπως σε όλες τις μεγάλες πρωτεύουσες της Ευρώπης, να υπάρξουν και στην Αθήνα μερικοί προαστειακοί πνευματικοί πυρήνες, που να διεκδικούν από το κέντρο τη δάφνη του Απόλλωνος»* (Χατζίνης, χ.χ.).

Στην πλατεία Κύπρου, όταν στήνεται προτομή του Γάλλου ποιητή Φρεντερίκ Μιστράλ το 1959, ο Χατζίνης εκφωνεί έναν λόγο, απόσπασμα του οποίου υπάρχει στο προσωπικό του αρχείο. Ελπίζει ότι σύντομα ο Δήμος Καλλιθέας κοντά σε αυτή την προτομή θα στήσει και άλλες δύο, του Σωτήρη Σκίπη και του Ιωάννη Γρυπάρη.

Καταλήγει: *«Έτσι, στην πλατεία αυτή των ποιητών, το πνεύμα της ελληνογαλλικής συναδελφώσεως θα βρει την πιο αρμόδια, την πιο αυθεντική, την πιο συγκινητική του έκφραση»* (Χατζίνης, χ.χ.).

4.9. Η συμβολή των ομιλιών του Γιάννη Χατζίνη στο έργο πνευματικών φορέων της εποχής του

Το «Παλλάδιον Καλλιθέας» ως ένα Ίδρυμα φιλολογικό, καλλιτεχνικό και κοινωνικής πρόνοιας διοργανώνει ομιλίες φιλολογικού περιεχομένου κατά τη μεταπολεμική περίοδο. Συγκεκριμένα, στη φιλολογική εορτή που οργανώνει την Κυριακή 20 Ιανουαρίου 1946 προς τιμήν του Σωτήρη Σκίπη, το θέμα της ομιλίας του Χατζίνη είναι: «Ο Σκίπης και η Αντίσταση». Το ίδρυμα, πολλά χρόνια μετά, στις 28 Απριλίου 1963 τιμά τους Καλλιθεάτες ποιητές Ιωάννη Γρυπάρη και Σωτήρη Σκίπη (Παλλάδιον Καλλιθέας, 1963).

Ικανοποίηση προκαλεί και στο κοινό της Αλεξάνδρειας με τις ομιλίες του, κατά την περίοδο που είναι Διευθυντής του Προξενικού Ταμείου. Το πνευματικό κλίμα της περιοχής χαρακτηρίζεται από την ύφεση και όλα δείχνουν να οδηγούνται στο επίπεδο της νάρκωσης. Ο Χατζίνης με την παρουσία του σε συγκεντρώσεις και δεξιώσεις αναδεικνύει την αξία της Λογοτεχνίας, κάνοντας συχνά αναφορές σε Έλληνες και ξένους συγγραφείς (*Κριτικά Φύλλα*, 1975: 276). Παράλληλα, αποδέχεται προσκλήσεις του Συλλόγου Ελλήνων Απόφοιτων Αλεξάνδρειας. Η εφημερίδα *Σφιγξ* στις 28 Νοεμβρίου 1959 αναφέρεται στη διάλεξη του Χατζίνη με θέμα «Ποίηση και Κοινό». Σύμφωνα με το δημοσίευμα ο κριτικός έκανε σε γενικές γραμμές μια ανασκόπηση της ελληνικής ποίησης από τον Παλαμά και τον Γρυπάρη μέχρι τον Γιώργο Σεφέρη (*Σφιγξ*, 1959). Ακόμα, τον επόμενο χρόνο, 7 Δεκεμβρίου 1960 μιλά και πάλι από το βήμα του Συλλόγου Ελλήνων Απόφοιτων Αλεξάνδρειας με θέμα: «Ονειροπόληση στην Corniche».

Το 1961 γίνονται εκλογές για την ανάδειξη νέου Διοικητικού Συμβουλίου της Εθνικής Εταιρείας Ελλήνων Λογοτεχνών. Σύμφωνα με τη σύνθεση του Συμβουλίου Πρόεδρος είναι ο Στράτης Μυριβήλης και Γενική Γραμματέας η Μαρία Ράλλη. Την ίδια χρονιά, ο Μυριβήλης παρουσιάζεται στον Πρωθυπουργό Κωνσταντίνο Καραμανλή και του εξηγεί με κάθε λεπτομέρεια ότι, λόγω οικονομικής στενότητας η

Εταιρεία δεν μπορεί να εφαρμόσει ένα πλήρες πρόγραμμα. Στη συνέχεια, με απόφαση του Κράτους εκδίδεται ένταλμα 500.000 δραχμών για λογαριασμό της. Έτσι, διοργανώνονται πολλές εκδηλώσεις τόσο στην Αθήνα όσο και σε άλλες πόλεις της Ελλάδας (Ζώρας, 2016: 53). Στις 14 Φεβρουαρίου 1961, ο Χατζίνης λαμβάνει πρόσκληση από την Εθνική Εταιρεία Ελλήνων Λογοτεχνών να μιλήσει στην Κέρκυρα την άνοιξη του τρέχοντος έτους με θέμα που θα καθορίσει ο ίδιος. Ο σκοπός αυτών των ομιλιών είναι η επέκταση της πολιτιστικής και εθνικής δραστηριότητας της Εθνικής Εταιρείας Ελλήνων Λογοτεχνών σε όλη την Ελλάδα. Παρόμοια πρόσκληση απευθύνει και το Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (*Κριτικά Φύλλα*, 1975: 415).

Στις 19 και 20 του Οκτώβρη 1966, ο Χατζίνης μαζί με τον συγγραφέα Μηνά Δημάκη εκπροσωπούν την Ελλάδα στην Γ΄ Διεθνή Συνάντηση Συγγραφέων στο Βελιγράδι. Πρόκειται για μια συνάντηση σε διεθνές επίπεδο με την ευκαιρία της εικοστής πέμπτης επετείου της Ενώσεως των Γιουγκοσλαβικών λαών, που έχει οργανωθεί με ιδιαίτερη φροντίδα από την Ένωση των Σέρβων Συγγραφέων. Ο λογοτέχνης-κριτικός κάνει μια ανακοίνωση σχετική με το συζητούμενο θέμα με τίτλο «Η ποίησις ως μέσον επικοινωνίας». Σε επιστολή του στη Διεύθυνση Μορφωτικών Σχέσεων του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας στις 31 Οκτωβρίου 1966 μεταφέρει την εκδήλωση της χαράς πολλών Σέρβων, Κροατών και Σλοβένων συγγραφέων, γιατί, όπως εμπιστευτικά του εξέφρασαν, δεν βρίσκονται στη μειονεκτική θέση των Ανατολικών λαών και κυρίως των Ρώσων, των οποίων η λογοτεχνία τελεί υπό έλεγχο. «*Έχομεν έλεγαν, το καλλίτερο σύστημα. Ευρισκόμεθα μεταξύ Αμερικής και Ρωσίας*». Όλα αυτά αναφέρονται στον απόηχο των γεγονότων του Σεπτεμβρίου του 1965. Ο Louli Daniel και ο Andreï Donatovitch Siniavski συλλαμβάνονται, δικάζονται το Φεβρουάριο του 1966 και οδηγούνται σε στρατόπεδα εργασίας, γιατί δημοσιεύουν αντισοβιετική λογοτεχνία (Young, 2003: 367). Έντονες είναι και οι αντιδράσεις των Ελλήνων διανοούμενων καλλιτεχνών. Αποστέλλουν επιστολή στον Πρόεδρο της Σοβιετικής Πρεσβείας Αθηνών στην οποία διαμαρτύρονται ως οπαδοί του προοδευτικού κινήματος για την καταδίκη των συγγραφέων και ζητούν από τη σοβιετική κυβέρνηση την άμεση απελευθέρωσή τους. Ανάμεσα σε άλλα σημειώνουν: «*Οι αντίπαλες γνώμες δεν μπορούν ούτε και πρέπει να καταπολεμούνται με διοικητικά μέτρα ή ποινικές διώξεις αλλά να αντικρούωνται με τον διάλογο και την αντιπαράθεση των αδιάσειστων επιχειρημάτων που προσφέρουν όχι μόνο η σύγχρονη διαλεκτική σκέψη αλλά και τα τεράστια επιτεύγματα του σοσιαλισμού*» (*Επιθεώρηση Τέχνης*, 1966: 38).

Παράλληλα, ο Χατζίνης σχολιάζει θετικά την οργάνωση του Συνεδρίου. «*Εν τέλει θα είχον να σημειώσω ότι η οργάνωσις του Συνεδρίου ήτο η καλλιτέρα δυνατή, όπως ήτο και η φιλοξενία. Μας προσεκάλεσαν εις την μεγάλην δεξίωσιν του Δημαρχείου (εγκατεστημένου εις τα βασιλικά Ανάκτορα) κατά την ημέραν της Εθνικής των Επετείου, μας παρέθεσαν πολλά γεύματα, μας κατέβαλαν ανά 650 νέα δηνάρια διά τας υπολοίπους ανάγκας μας εις τροφήν, μας εγκατέστησαν εις τα καλλίτερα Ξενοδοχεία (Βελιγράδι, Ζάγκρεμπ, Λουμπλιάνας), διοργάνωσαν προς τιμήν μας εκδρομάς, μας παρέλαβαν από τα αεροδρόμια κατά την άφιξιν και πάλιν μας συνώδευσαν εις αυτά κατά την αναχώρησίν μας*» (Χατζίνης, 1966).

Ακόμα, σε έγγραφο της 8ης Ιουλίου 1972 της Γενικής Γραμματείας Τύπου και Πληροφοριών, αναφέρεται ότι με τη μέριμνα των Περιφερειακών Διοικήσεων και των Νομαρχιών της χώρας θα οργανωθούν λογοτεχνικές διαλέξεις των οποίων το περιεχόμενο θα συνδέεται με πολιτιστικά και γενικότερα σύγχρονα θέματα. Ο Χατζίνης περιλαμβάνεται στον πίνακα των διακεκριμένων προσωπικοτήτων της Λογοτεχνίας, της επιστήμης και γενικά του χώρου της διανόησης και καλείται να πραγματοποιήσει μια τέτοια διάλεξη (Γενική Γραμματεία Τύπου και Πληροφοριών, 1972).

Το έτος 1973 το Σπουδαστήριο Νεοελληνικής Φιλολογίας αρχίζει τη λειτουργία του «Ποιητικού Εργαστηρίου». Πρόκειται για συστηματικά οργανωμένες συναντήσεις των ποιητών και των πεζογράφων της χώρας με τους τεταρτοετείς φοιτητές του τμήματος Νεοελληνικών Σπουδών της Φιλοσοφικής Σχολής Θεσσαλονίκης. Σε επιστολή τους προς τον Χατζίνη στις 7 Ιουλίου 1973 ο Κάρολος Μητσάκης, καθηγητής της α’ τακτικής έδρας της νεωτέρας Ελληνικής Φιλολογίας και ο Παναγιώτης Μαστροδημήτρης, καθηγητής της εκτάκτου αυτοτελούς έδρας της Νεωτέρας Ελληνικής Φιλολογίας στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, τον καλούν να μετέχει σε αυτό το «Ποιητικό Εργαστήρι». Στις 11 Δεκεμβρίου 1973 ο Κοσμήτορας, Ν.Χ. Κονομής εκφράζει την ελπίδα σε επιστολή του ότι ο Χατζίνης θα αποδεχτεί την πρόταση και θα τιμήσει με την παρουσία και τη διάλεξή του την ακαδημαϊκή κοινότητα (*Κριτικά Φύλλα*, 1975: 415-416).

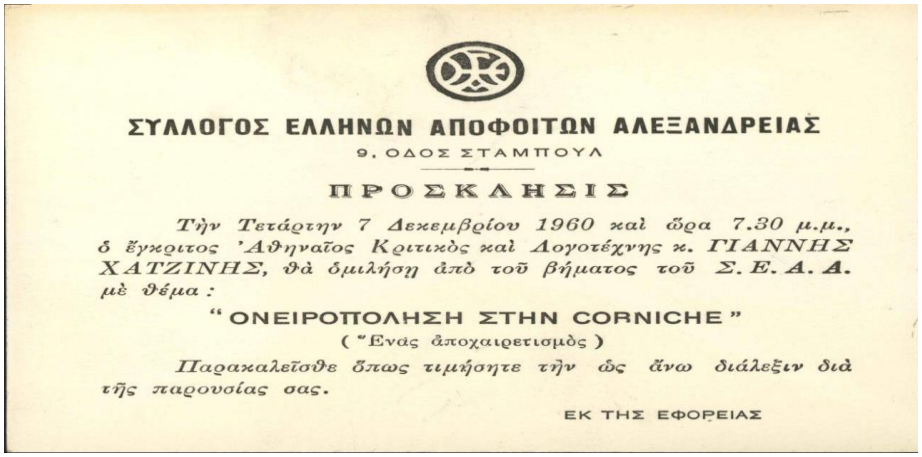

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΕΛΛΗΝΩΝ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

9, ΟΔΟΣ ΣΤΑΜΠΟΥΛ

ΠΡΟΣΚΛΗΣΙΣ

Τὴν Τετάρτην 7 Δεκεμβρίου 1960 καὶ ὥρα 7.30 μ.μ., ὁ ἔγκριτος Ἀθηναῖος Κριτικὸς καὶ Λογοτέχνης κ. ΓΙΑΝΝΗΣ ΧΑΤΖΙΝΗΣ, θὰ ὁμιλήσῃ ἀπὸ τοῦ βήματος τοῦ Σ. Ε. Α. Α. μὲ θέμα :

"ΟΝΕΙΡΟΠΟΛΗΣΗ ΣΤΗΝ CORNICHE"

("Ενὰς ἀποχαιρετισμὸς)

Παρακαλεῖσθε ὅπως τιμήσητε τὴν ὡς ἄνω διάλεξιν διὰ τῆς παρουσίας σας.

ΕΚ ΤΗΣ ΕΦΟΡΕΙΑΣ

Εικόνα 6: Πρόσκλησις στην ομιλία του Χατζίνη «Ονειροπόληση στην Corniche»

Πηγή: ψηφιοποιημένο αρχείο του Δήμου Καλλιθέας

4.10. Τα βραβεία του Γιάννη Χατζίνη

Το έργο του Γιάννη Χατζίνη γνωρίζει την καταξίωση από τους συναδέλφους του, από την επιστημονική κοινότητα και από την πολιτεία. Μια σειρά από βραβεύσεις επιβεβαιώνουν την παραπάνω διαπίστωση. Συνεργάζεται για τέσσερις περίπου δεκαετίες με το περιοδικό *Νέα Εστία*, γεγονός που αποδεικνύει την αποδοχή του από το αναγνωστικό κοινό ενός γνωστού και έγκριτου εντύπου της εποχής του.

Με απόφαση του Υπουργείου Παιδείας, συγκροτείται επταμελής επιτροπή τον Αύγουστο του 1938, στην οποία συμμετέχουν οι: Άριστος Καμπάνης, Λέων Κουκούλας, Μιλτιάδης Μαλακάσης, Κωστής Μπαστιάς, Γρηγόριος Ξενόπουλος, Παντελής Πρεβελάκης και Θεόδωρος Συναδινός. Στην πρώτη της συνεδρίαση, που έγινε τον Νοέμβριο του 1938, συνεδριάζει για πρώτη φορά και προκηρύσσονται σύμφωνα με το νόμο τέσσερα βραβεία αξίας 30.000 δραχμών το καθένα. Η τελευταία συνεδρίαση της επιτροπής για το θέμα αυτό γίνεται το Φεβρουάριο του 1939, οπότε ανακοινώνονται τα αποτελέσματα. Έτσι, απονέμονται το Βραβείο Κριτικής του 1939 στους Ν. Λάσκαρη για το έργο του, *Ιστορία του ελληνικού θεάτρου,* με χρηματικό έπαθλο 25.000 δραχμές και στον Γιάννη Χατζίνη για το έργο του, *Πρόσωπα και Ψυχές* με χρηματικό έπαθλο 5.000 δραχμές (Νιάρος, 2017: 331-332).

Ακόμα, ο βασιλιάς των Ελλήνων Παύλος απονέμει σε αυτόν ένα μετάλλιο το 1958. Το δίπλωμα που του πιστώνεται αναφέρει: «Απονέμομεν τω Κυρίω Ιωάννη Χατζίνη Διευθυντή α' Γενικής Διευθύνσεως Δημοσίου Λογιστικού τον Χρυσούν

Σταυρόν του Ημετέρου Τάγματος Γεωργίου του Α΄». Ο Σωτήρης Σκίπης σε επιστολή του στις 7 Ιουνίου 1958 τον συγχαίρει για το παράσημό του και αναφέρει ότι έχει γράψει γι' αυτό στη *Νέα Εστία*.

Την πρώτη κριτική επιτροπή των μεταπολεμικών κρατικών λογοτεχνικών βραβείων αποτελούν οι: Αντρέας Καραντώνης, Βάσος Βαρίκας, Κ. Θ. Δημαράς, Άλκης Θρύλος, Γεώργιος Ζώρας, Κωστής Μπαστιάς, Αγγελος Φουριώτης (γραμματέας) και ο κυβερνητικός επίτροπος Γεώργιος Κουρνούτος. Ο Χατζίνης βραβεύεται με το Β΄ Βραβείο δοκιμίου για το έργο του, *Ελληνικά Κείμενα* το 1956. Ακόμα, λαμβάνει το Α΄ Βραβείο δοκιμίου για την *Αλεξάντρεια του Καβάφη* το 1962 (Ε.ΚΕ.ΒΙ.,2008).

Η Ακαδημία Αθηνών βραβεύει το 1969 τον κριτικό τόσο για τη συμβολή του στα γράμματα όσο και για το έργο του *Ο Λογοτέχνης και η σκιά του.* Σύμφωνα με την έκθεση πεπραγμένων της Ακαδημίας κατά το έτος 1969 υπό του Γενικού Γραμματέως Ι.Ν. Θεοδωρακόπουλου δίδεται *«βραβείον εις τον λογοτέχνην και κριτικόν κ. Ιωάννη Χατζίνην, διά το βιβλίον του «Ο λογοτέχνης και η σκιά του», αλλά και διά την όλην αυτού προσφοράν εις την πνευματικήν ζωήν του τόπου. Το κριτικόν πνεύμα και η προσωπική σκέψις είναι τα κύρια χαρακτηριστικά του έργου του τιμωμένου. Με αυτά ο συγγραφέας συλλαμβάνει μερικά από τα βασικά προβλήματα της εποχής και τα εκφράζει με άρτιαν γλωσσικήν μορφήν, καθώς επίσης και με σπανίαν ποιότητα λόγου»* (Ακαδημία Αθηνών, 1969).

Κοντά σε αυτά, η *Εταιρεία της Εκπαίδευσης και Ενθάρρυνσης* (*Société pour l'éducation et l'encouragement*) βάσει του νόμου «*Κοινωνία της εκπαίδευσης και ενθάρρυνσης*» (ν. 1-7-1901) και των διαταγμάτων (16-8-1901 και 6-11-1920) είχε απονέμει δίπλωμα μεταλλίων στον Γιάννη Χατζίνη με απόφαση του Διοικητικού της Συμβουλίου στις 25 Απριλίου 1971.

Στα πρακτικά της Ακαδημίας Αθηνών του έτους 1974 αναφέρεται ότι ο Χατζίνης διακρίνεται ακόμα μία φορά για την πνευματική του προσφορά. «100.000 δραχμάς ως έπαθλον εις τον λογοτέχνην κ. Γιάννη Χατζίνην «*διά τήν συνέχισιν του πλούσιου έργου του, εκτεινομένου επί ολόκληρον τεσσαρακονταετίαν*» (Πρακτικά Ακαδημίας Αθηνών, 1975:341-342).

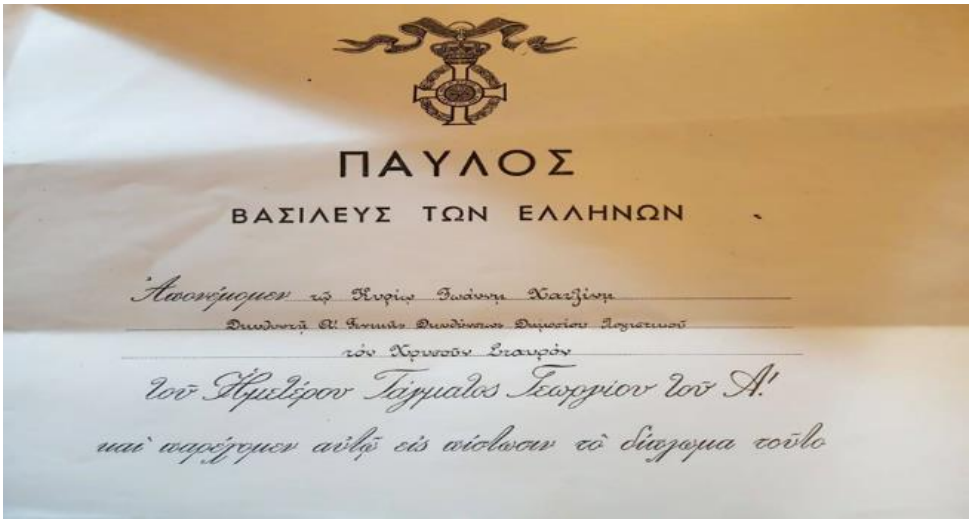
ΠΑΥΛΟΣ
ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Ἀπονέμομεν τῷ Κυρίῳ Γιάννῃ Χατζίνῃ
Δυνδυστῇ Α' Γενικῆς Δυνδύνσεως Δημοσίου Λογιστικοῦ
τὸν Χρυσοῦν Σταυρὸν
τοῦ Ἡμετέρου Τάγματος Γεωργίου τοῦ Α'
καὶ παρέχομεν αὐτῷ εἰς πίστωσιν τὸ δίπλωμα τοῦτο

Εικόνα 7: Βραβείο Χατζίνη από τον Βασιλέα Παύλο

Πηγή: αρχείο του Γιάννη Χατζίνη

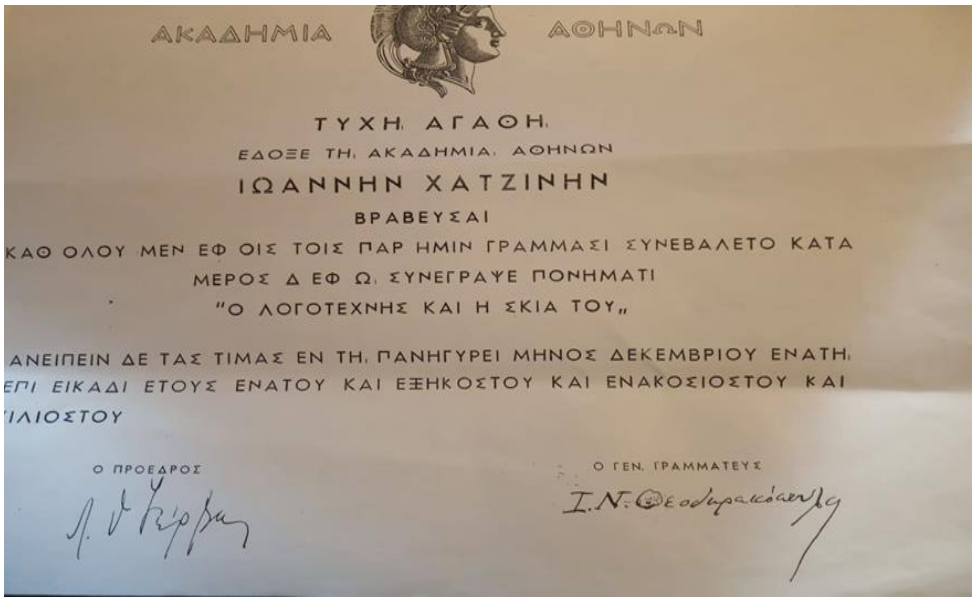
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΤΥΧΗ ΑΓΑΘΗ
ΕΔΟΞΕ ΤΗ ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΙΩΑΝΝΗΝ ΧΑΤΖΙΝΗΝ
ΒΡΑΒΕΥΣΑΙ
ΚΑΘ ΟΛΟΥ ΜΕΝ ΕΦ ΟΙΣ ΤΟΙΣ ΠΑΡ ΗΜΙΝ ΓΡΑΜΜΑΣΙ ΣΥΝΕΒΑΛΕΤΟ ΚΑΤΑ
ΜΕΡΟΣ Δ ΕΦ Ω ΣΥΝΕΓΡΑΨΕ ΠΟΝΗΜΑΤΙ
"Ο ΛΟΓΟΤΕΧΝΗΣ ΚΑΙ Η ΣΚΙΑ ΤΟΥ"

ΑΝΕΙΠΕΙΝ ΔΕ ΤΑΣ ΤΙΜΑΣ ΕΝ ΤΗ ΠΑΝΗΓΥΡΕΙ ΜΗΝΟΣ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ ΕΝΑΤΗ
ΕΠΙ ΕΙΚΑΔΙ ΕΤΟΥΣ ΕΝΑΤΟΥ ΚΑΙ ΕΞΗΚΟΣΤΟΥ ΚΑΙ ΕΝΑΚΟΣΙΟΣΤΟΥ ΚΑΙ
ΙΛΙΟΣΤΟΥ

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ

Ο ΓΕΝ. ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ

Εικόνα 8: Βραβείο Χατζίνη από την Ακαδημία Αθηνών (1969)

Πηγή: αρχείο του Γιάννη Χατζίνη

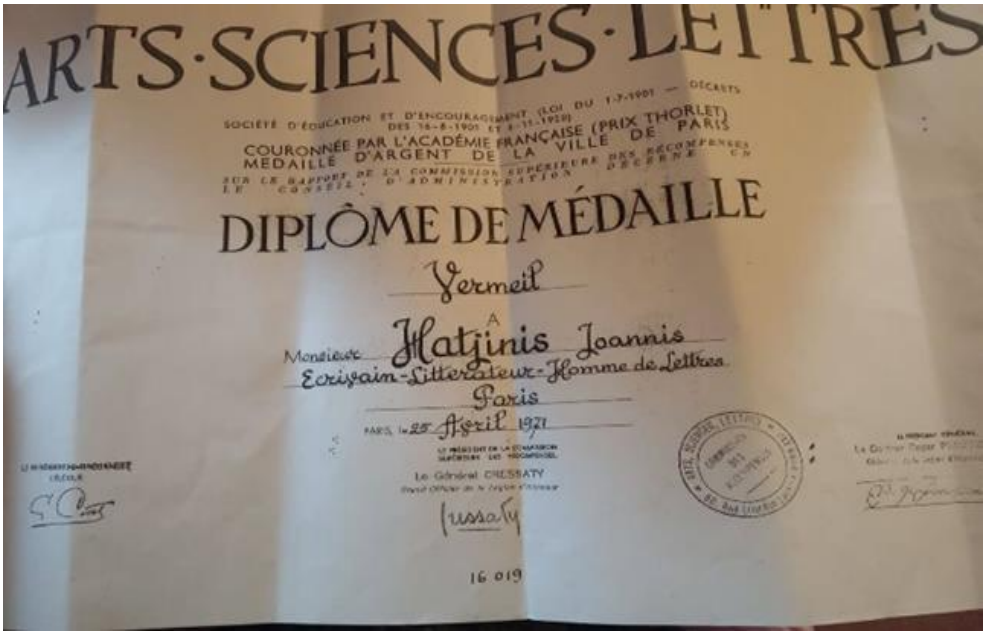

Εικόνα 9: Βραβείο Χατζίνη από την *Εταιρεία Εκπαίδευσης και Ενθάρρυνσης* (Société pour l'éducation et l'encouragement)

Πηγή: αρχείο του Γιάννη Χατζίνη

4.11. Επίπεδα συμβολής του Γιάννη Χατζίνη σε φορείς και συλλογικότητες πνευματικού χαρακτήρα της εποχής του

Η συμβολή του Χατζίνη σε φορείς και συλλογικότητες πνευματικού χαρακτήρα της εποχής του εντοπίζεται σε τοπικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο.

- τοπικό επίπεδο:

1. Πνευματικός Κύκλος Καλλιθέας 2. Καλλιτεχνικός Οργανισμός Δήμου Καλλιθέας 3. ομιλίες σε πνευματικούς φορείς.

- εθνικό επίπεδο:

1. Ομάδα των Δώδεκα 2. Εθνική Εταιρεία Ελλήνων Λογοτεχνών 3. Βασιλικό Εθνικό Ίδρυμα 4. Κρατικές Επιτροπές-Οργανισμοί 5. Ομιλίες σε πνευματικούς φορείς.

- διεθνές επίπεδο:

1. Κοινότητα Ευρωπαίων Συγγραφέων 2. Κέντρο Ελληνικών Σπουδών Αλεξάνδρειας 3. Ομιλίες σε πνευματικούς φορείς.

Επίπεδα συμβολής του Γ. Χατζίνη σε φορείς και συλλογικότητες πνευματικού χαρακτήρα της εποχής του	**Σχετικές Συχνότητες (%)**
τοπικό επίπεδο	27.3%
εθνικό επίπεδο	45.4%
διεθνές επίπεδο	27.3%
Σύνολο	**100%**

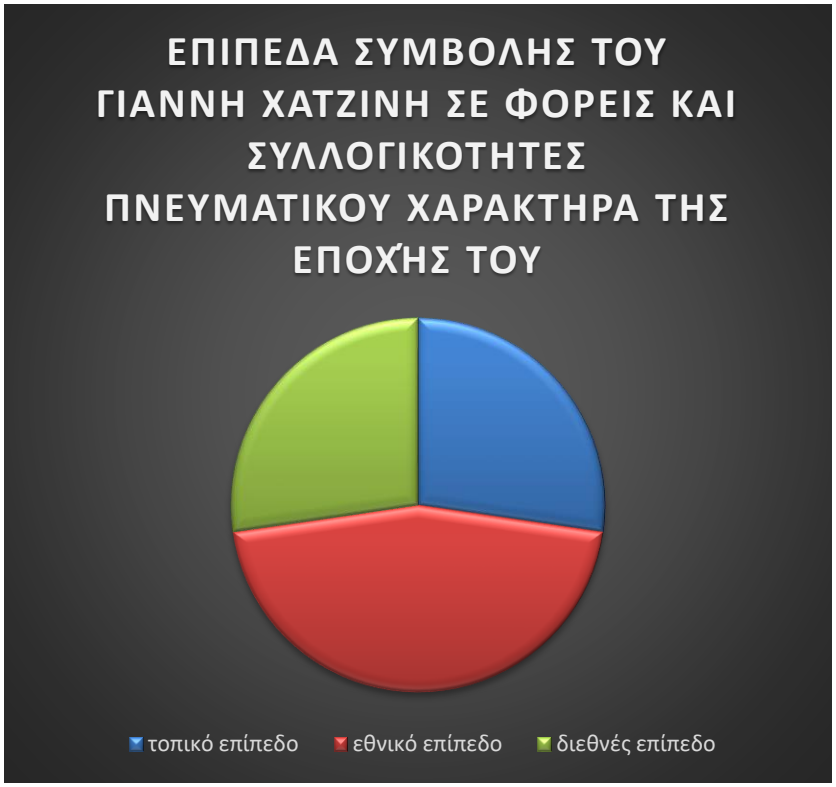

4.12. Συμπεράσματα κεφαλαίου

Ο Χατζίνης φαίνεται ότι είναι ένας από τους βασικούς πρωταγωνιστές της πνευματικής ζωής της Καλλιθέας τόσο προπολεμικά όσο και μεταπολεμικά. Οι φιλολογικές συντροφιές, στις οποίες συμμετέχει, δεν περιορίζονται μόνο στην ανάλυση των καλλιτενικών τάσεων και ρευμάτων, αλλά αναλαμβάνουν τις ευθυνές τους απέναντι στο Έθνος και προβάλλουν αντίσταση στο ανελεύθερο καθεστώς της 4ης Αυγούστου 1936 και στην τριπλή στρατιωτική κατοχή της χώρας από τις δυνάμεις του Άξονα. Σε αυτές συμμετέχουν πνευματικοί άνθρωποι της Καλλιθέας όπως ο Σωτήρης Σκίπης και η Έλλη Αλεξίου, οι οποίοι απαρτίζουν μαζί με άλλους αγωνιστές την Ομάδα Λογοτεχνών του Ε.Α.Μ. Μετά την απελευθέρωση, το «Παλλάδιον Καλλιθέας» θα διοργανώσει μια σειρά από εκδηλώσεις για να τιμήσει τα πρόσωπα του Πνευματικού Κύκλου Καλλιθέας. Σε πολλές από αυτές βασικός ομιλητής είναι ο Σαμιώτης κριτικός και λογοτέχνης. Εξάλλου, οι άνθρωποι αυτοί δεν ήταν μόνο ομότεχνοί του, αλλά συνοδοιπόροι του στη ζωή και μάλιστα σε δύσκολες για την Ελλάδα συγκυρίες. Την ίδια ζέση δείχνει και για τη λειτουργία του Καλλιτεχνικού Οργανισμού του Δήμου Καλλιθέας μεταπολεμικά. Η Λογοτεχνία και το Θέατρο κατέχουν δεσπόζουσα θέση στο πρόγραμμα των εκδηλώσεων του Οργανισμού. Συνεπώς, καταβάλλει μεγάλη

προσπάθεια να μην περάσουν στη λήθη οι πνευματικοί δημιουργοί, που έδρασαν στην Καλλιθέα την περίοδο του Μεσοπολέμου με αποτέλεσμα να της αποδοθεί ο χαρακτηρισμός «Μονμάρτη των Αθηνών» και που με τον Πνευματικό Κύκλο έδωσαν τη μάχη για την ελευθερία, τη δημοκρατία και τον πολιτισμό. Παράλληλα, με τις ακάματες πνευματικές του προσπάθειες επιδιώκει να δώσει συνέχεια στην πνευματική δραστηριότητα της περιοχής, ώστε να συνεχίζει να είναι ένας προαστιακός πυρήνας γραμμάτων και τεχνών της πρωτεύουσας.

Κοντά σε αυτά, φαίνεται ότι συμπορεύεται με συγκεκριμένες προσωπικότητες του πνεύματος στο πλαίσιο διαφορετικών συλλογικοτήτων. Συγκεκριμένα, συνεργάζεται με την «Ομάδα των Δώδεκα» της οποίας τα μέλη στην αρχική της σύνθεση προέρχονται από την Εθνική Εταιρεία Ελλήνων Λογοτεχνών. Ακόμα, μέλη αυτής της Εταιρείας, όπως είναι ο Ηλίας Βενέζης, ο Χατζίνης συναντά και στην Κοινότητα Ευρωπαίων Συγγραφέων. Το γεγονός αυτό αποδεικνύει ότι εκείνη την εποχή οι πνευματικοί άνθρωποι δεν συμβάλλουν στην πολιτιστική ανάπτυξη της χώρας μόνο με την κατάθεση των δημιουργιών τους αλλά και με την παρουσία τους σε οργανωμένα σύνολα εθνικού και υπερεθνικού χαρακτήρα, που προβάλλουν την αξία του έντεχνου λόγου.

Ακόμα, σε μια κρίσιμη περίοδο για την ελληνική παροικία της Αιγύπτου ο Χατζίνης δεν υπηρέτησε μόνο το Προξενικό Ταμείο της Αλεξάνδρειας, αλλά συνέβαλε στη διάδοση του ελληνικού πολιτισμού μέσα από την οποία μπορούσε να επιτευχθεί και η εδραίωση της φιλίας των δύο λαών. Όταν φτάνει στην Αλεξάνδρεια το Δεκέμβριο του 1957, βρίσκει τον Nasser Πρόεδρο της Αιγυπτιακής Δημοκρατίας, ο οποίος μάλιστα έχει κερδίσει και την εμπιστοσύνη των ανθρώπων της λαϊκής τάξης. Επιδιώκει μια ομοσπονδιακού τύπου ενοποίηση των χωρών που βρίσκονται στη γεωγραφική ζώνη της Μέσης Ανατολής. Συγκεκριμένα, η Βρετανία διακρίνει μια πρόθεση συσπείρωσης όλων των μουσουλμανικών χωρών και μια διάθεση δίωξης των ιμπεριαλιστικών δυνάμεων της Δύσης. Η απόφαση του Nasser να προχωρήσει στην εθνικοποίηση του Ισθμού με δεδομένο ότι η Διώρυγα του Σουέζ είναι αναφαίρετο τμήμα της Αιγύπτου ενισχύει ακόμα περισσότερο τη βούληση των Αγγλογάλλων να τον ανατρέψουν. Στην Ελλάδα, πρωθυπουργός είναι ο Κωνσταντίνος Καραμανλής, οποίος κατά τη διάρκεια της κρίσης του Σουέζ, σύμφωνα και με την απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας του Ο.Η.Ε. δεν προσφέρει πολεμικό υλικό, ώστε να συνεχιστούν οι εχθροπραξίες. Παράλληλα, το ελλαδικό κράτος δε γίνεται στρατιωτικό

ορμητήριο των Αγγλογάλλων. Παρ' όλα αυτά οι ελληνικές κοινότητες της Αιγύπτου δέχονται μεγάλο πλήγμα από τις εθνικοποιήσεις. Μέχρι το 1957 η ελληνική κυβέρνηση αρκείται στις καθησυχαστικές δηλώσεις των αξιωματούχων της Αιγύπτου ότι τα ελληνικά οικονομικά συμφέροντα των παροικιών δεν διατρέχουν κίνδυνο (Κωνσταντινίδου, 2017: 91-92, 103-105).

Την επαύριο της κρίσης του Σουέζ ακολούθησε ένας αυξανόμενος ρυθμός αναχώρησης των Ελλήνων από την ευρύτερη περιοχή. Το φαινόμενο αυτό είναι πιο έντονο στην περίπτωση της Αλεξάνδρειας και των πόλεων της Διώρυγας, γιατί σε πολύ μεγάλο βαθμό το δυτικό στοιχείο καθορίζει την οικονομική και πολιτισμική της κατάσταση. Παράλληλα, σε αυτή την πόλη εδράζονται πολλές μεγάλες ελληνικές εταιρίες που έχουν ξένους πελάτες. Στην προσπάθειά του να καθησυχαστεί η παροικία, ο Καραμανλής πραγματοποιεί επίσκεψη στην Αίγυπτό τον Αύγουστο του 1957, λίγους μήνες πρίν από την άφιξη του Χατζίνη εκεί. Ζητά από τον Nasser να εξαιρεθούν οι ελληνικές επιχειρήσεις από το μέτρο του Ιανουαρίου του 1957 και να χορηγηθεί η αιγυπτιακή υπηκοότητα σε όσους πληρούν τις προϋποθέσεις. Από την πλευρά, ο Nasser δεν δεσμεύεται για κάτι συγκεκριμένο, καθώς, όπως εξηγεί, δεν έχει λάβει ακόμα κάποια απόφαση για τους υπηκόους που ζουν στην Αίγυπτο (Νταλαχάνης, 2015: 111-115).

Η ανησυχία για την πολιτική κατάσταση της Αιγύπτου ανησυχεί πολύ τον αθηναϊκό τύπο, όπως φαίνεται και στο δημοσίευμα της εφημερίδας *Το Βήμα* στις 8 Φεβρουαρίου 1957: *«Η Ελληνική Κυβέρνησις ήσκησε καθ'όλην την τελευταίαν κρίσιν πολιτικήν απολύτως φιλικήν προς την Αίγυπτον, μη διστάσασα να έλθη εις διάστασιν διά τον σκοπόν αυτόν προς τους Συμμάχους της. Δεν είμεθα φυσικά ημείς εκείνοι που έχομεν το δικαίωμα να διδάξωμεν εις τον Αιγυπτιακόν λαόν και την Κυβέρνησίν του τα συμφέροντά των και την πίστιν και την δύναμιν της Ελληνικής φιλίας προς την Αίγυπτον. Αλλά ελπίζομεν ότι κατά την ώραν αυτήν της εκκαθαρίσεως των λογαριασμών μεταξύ της Αιγύπτου και των εχθρών της, θα διαχωρισθούν από τα λαμβανόμενα εναντίον αυτών μέτρα οι παλαιοί και αμετάβλητοι φίλοι της*» (Τομαρά-Σιδέρη, 2007: 296).

Συνεπώς, η ίδρυση ενός Κέντρου Ελληνικών Σπουδών Αλεξάνδρειας εκείνη την περίοδο δεν ενισχύει μόνο τα ελληνικά γράμματα στον χώρο της Μέσης Ανατολής, αλλά εξυπηρετεί γενικότερα τα εθνικά συμφέροντα, υπακούοντας και στις προτεραιότητες της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής. Ο μόνος τρόπος για να αντιμετωπιστεί ο εθνικισμός των Αράβων, που επιβαρύνει ιδιαίτερα τη θέση των

Ελλήνων στην Αίγυπτο, είναι η σύσφιξη των σχέσεων των δύο λαών, στόχος που μπορεί να επιτευχθεί και μέσω της γνωριμίας και επαφής των Αιγυπτίων με την ελληνική γλώσσα και τον ελληνικό πολιτισμό γενικότερα. Εκτός από τις επίπονες προσπάθειες που έκανε ο Χατζίνης για να λειτουργήσει το Κέντρο, προσπάθησε με τις ομιλίες του να ζωντανέψει πνευματικά και πάλι την ελληνική παροικία.

Η επιβολή της δικτατορίας του 1967 επηρεάζει σημαντικά τη συμβολή των διανοουμένων σε συλλογικότητες πνευματικού προσανατολισμού. Συγκεκριμένα, η «Ομάδα των Δώδεκα» βραβεύει για τελευταία φορά *Το λάθος* του Αντώνη Σαμαράκη το έτος 1967. Εξάλλου, είναι γνωστή η άρνηση πολλών συγγραφέων να δημοσιεύουν δημιουργίες τους από εκείνο το έτος και μετά, τηρώντας με αυτό τον τρόπο μια στάση σιωπής και παθητικής αντίστασης. Την αντίδραση του πνευματικού κόσμου συνοψίζει η καταγγελία του Γιώργου Σεφέρη στο BBC το 1969 για την ανωμαλία που έχει προκαλέσει το απριλιανό καθεστώς. Η σιωπή στον εκδοτικό χώρο θα σπάσει ένα χρόνο αργότερα, όταν δημοσιεύεται ο συλλογικός τόμος των δεκαοκτώ υπαινικτικών για τη Χούντα λογοτεχνικών κειμένων τον Ιούλιο του 1970 (Κορνέτης, 2015: 322, 326). Από την άλλη πλευρά, η εφημερίδα *Έθνος* στις 5 Μαΐου 1967 δημοσιεύει την απόφαση του αντιστράτηγου και αρχηγού του Γ.Ε.Σ., Οδυσσέα Αγγελή για τη διάλυση 279 συλλόγων και οργανώσεων, που ελέγχονται από τους κομμουνιστές. Αυτή η διαταγή εκδόθηκε με βάση το νόμο ΔΞΘ'/1912 «*Περί καταστάσεως πολιορκίας*». Παραδειγματικά αξίζει να αναφερθούν: ο Σύλλογος «Φίλοι του Γιάννη Κορδάτου», η Επιτροπή δια την προάσπισιν του πνευματικού πολιτισμού και της Δημοκρατίας, ο Σύνδεσμος Ελλήνων Δημοκρατικών Νομικών Αθηνών, ο Εξωραϊστικός Σύλλογος Τζιτζιφιών, η Σπουδάζουσα Φοιτητική Οργάνωσις Αθηνών και η Πανελλήνιος Οργάνωσις Αγωνιστών Εθνικής Αντιστάσεως (*Έθνος*, 1967: 1,6).

Η Εθνική Εταιρεία Ελλήνων Λογοτεχνών δεν είναι ανάμεσα σε αυτά, καθώς αυτή γεννιέται σε μια εποχή που προκλήθηκε μεγάλη ένταση στο εσωτερικό της Εταιρείας Ελλήνων Λογοτεχνών εξαιτίας του εμφυλιακού κλίματος που επικρατούσε. Έμμεση αναφορά στα γεγονότα γίνεται στο Πανελλήνιο Συνέδριο Λογοτεχνών που πραγματοποιείται από 3-7 Νοεμβρίου 1975 υπό την αιγίδα του Υπουργείου Πολιτισμού και Επιστημών. Είναι φανερό ότι η σχέση των δύο παραπάνω συλλογικοτήτων επηρεάστηκε από την πόλωση της πολιτικής ζωής και υπέκυψε στην επκρατούσα εκείνη την εποχή λογική της αντιπαλότητας. Οι αντιθέσεις, όμως, αμβλύνονται με το πέρασμα του χρόνου. Ένας από τους προέδρους των συνεδριών

αναφέρει χαρακτηριστικά: *«Πρό είκοσι ετών έγινε μια συζήτηση που άναψε πυρκαϊά για την πνευματική ελευθερία, και είμαι κι εγώ λίγο υπεύθυνος γι' αυτή την πυρκαϊά. Σήμερα έχει σβήσει αυτή η πυρκαϊά. Χρεωκόπησαν, κύριοι συνάδελφοι, πολλά από τα πολιτικά και τα ιδεολογικά ρεύματα των τελευταίων είκοσι ετών. Καταλάβαμε πού είναι η αλήθεια. Απογοητευθήκαμε από πολλούς μεγάλους λαούς, κι απ' τη μια μεριά, κι' απ' την άλλη. Ευτυχώς πλέον βλέπουμε την αλήθεια. Βλέπουμε ότι μας έχουν κοροϊδέψει και οι από δω και οι από κει. Κι' επιμένω σ' αυτό. Το Συνέδριο αυτό το οργάνωσε η Εθνική Εταιρία Ελλήνων Λογοτεχνών, αλλά με την συνεργασία άλλων δύο σωματείων, αδελφών σωματείων, και αυτή η ομόνοια που δείχνουμε σε όλους αυτές τις 5 μέρες πρέπει να μας οδηγήσει σε κάποια σύμπνοια, για να μπορούμε να διεκδικούμε με περισσότερες πιθανότητες τα δικαιώματά μας από το κράτος*» (Πρακτικά Πανελληνίου Συνεδρίου Λογοτεχνών, 1976: 264-266).

Σε αυτό το πλαίσιο ο Χατζίνης είναι πρόεδρος της Εθνικής Εταιρείας Ελλήνων Λογοτεχνών από το 1969 μέχρι και τον θάνατό του το 1975. Με τα υπομνήματα και τις επιστολές του δίνει τη μάχη του για τα δικαιώματα των λογοτεχνών. Δεν μπορεί να χαρακτηριστεί κομμουνιστής, ούτε φαίνεται να προβάλει την πολιτική του ταυτότητα την περίοδο της επταετίας. Τη διάθεση του να μείνει έξω από το ψυχροπολεμικό κλίμα αποδεικνύει και η παρουσία του στην Κοινότητα Ευρωπαίων Συγγραφέων. Ακόμα, αξιοποιεί την επαφή του με τους Ευρωπαίους συναδέλφους, ώστε να έχει γνώση της κατάστασης των λογοτεχνών σε άλλες χώρες της Ευρώπης και με ενισχυμένη την επιχειρηματολογία του να διεκδικεί δυναμικά από την πολιτεία την κατοχύρωση των αντίστοιχων δικαιωμάτων των Ελλήνων λογοτεχνών. Ένα παράδειγμα που επιβεβαιώνει την παραπάνω διαπίστωση είναι η περίπτωση των λογοτεχνικών συντάξεων. Με αλλεπάλληλα υπομνήματα την περίοδο της δικτατορίας προσπαθεί να πείσει τους αρμόδιους ότι οι άνθρωποι που έχουν υπηρετήσει τον έντεχνο λόγο δεν πρέπει να αντιμετωπίζονται ως άποροι που έχουν ανάγκη ένα βοήθημα αλλά ως άνθρωποι που υπηρετούν τα ελληνικά γράμματα και έχουν το δικαίωμα της συνταξιοδότησης.

Στην εισηγητική έκθεση του νόμου υπ' αριθ. 2435/ 1996 αναφέρεται ότι: «η ισχύουσα νομοθεσία χρονολογείται από την εποχή της δικτατορίας, επομένως αποτελεί αδήριτη ανάγκη η τροποποίηση των συγκεκριμένων διατάξεων, με την επέκταση της χορήγησης τιμητικών συντάξεων και σε άλλες κατηγορίες ανθρώπων της τέχνης και του πνεύματος, κάτι το οποίο αποτελεί εδώ και αρκετά χρόνια αίτημα των

συνδικαλιστικών φορέων των ενδιαφερόμενων προσώπων. Η πρόταση που κατατίθεται με το παρόν νομοσχέδιο εκπορεύεται από δύο σκέψεις. Πρώτον, την ανάγκη της επέκτασης των χορηγούμενων συντάξεων και σε άλλες κατηγορίες πνευματικών δημιουργών. Δεύτερον, την οριοθέτηση του αριθμού των συντάξεων με το σκεπτικό ότι πρωταρχικός σκοπός της ρύθμισης είναι η αναγνώριση από την Πολιτεία των υπηρεσιών που παρείχαν οιάνθρωποι αυτοί για την ανάπτυξη των γραμμάτων και των τεχνών. Με το προτεινόμενο σχέδιο νόμου επιλύεται οριστικά το ζήτημα που είχε ανακύψει από την εφαρμογή των τροποποιούμενων διατάξεων αναφορικά με τη διάκριση των τιμητικών συντάξεων σε δύο κατηγορίες: η πρώτη, των προσώπων εκείνων που έχουν προσφέρει εξαιρετικές υπηρεσίες και η δεύτερη, εκείνων που έχουν προσφέρει σημαντικές υπηρεσίες στη λογοτεχνία και τις Καλές Τέχνες. Το προτεινόμενο νομοσχέδιο καταργεί την παραπάνω διάκριση θεσπίζοντας μία και μοναδική κατηγορία γιατί η πράξη έδειξε τη μεγάλη δυσχέρεια εφαρμογής της παραπάνω διάκρισης».

Είναι γεγονός ότι μεγάλα ακαδημαϊκά ιδρύματα αναγνωρίζουν την ευρύτητα του πνεύματος του Χατζίνη και τον καλούν να κάνει διαλέξεις με θέμα της προτίμησής του. Δεν περιορίζεται στον χώρο της Καλλιθέας και της πρωτεύουσας αλλά επεκτείνει τη δράση του σε όλη την Ελλάδα και σε αυτό έχει συμβάλλει σε μεγάλο βαθμό η συνεργασία του με το Βασιλικό Εθνικό Ίδρυμα. Παράλληλα, η πολιτεία τον τοποθετεί σε πολλές επιτροπές, δείχνοντας την εμπιστοσύνη της τόσο στις γνώσεις όσο και στην κρίση του.

Συνεπώς, η συμβολή του σε φορείς και συλλογικότητες πνευματικού χαρακτήρα της εποχής του εντοπίζεται σε τοπικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο. Από την έρευνα προκύπτει ότι τα πεδία συμβολής που ανήκουν στο εθνικό επίπεδο είναι περισσότερα από τα αντίστοιχα του τοπικού και διεθνούς επιπέδου. Παράλληλα, όσα πεδία δράσης του ανήκουν σε εθνικό και διεθνές επίπεδο αντιστοιχούν στο 73% περίπου του συνόλου αυτών. Έτσι, καθίσταται σαφές ότι ο Χατζίνης δεν είναι μια προσωπικότητα που περιόρισε τη δράση της στην Καλλιθέα, αν και εργάστηκε σκληρά για την πολιτιστική της ανάπτυξη. Είναι κυρίως ένας πνευματικός άνθρωπος εθνικής εμβέλειας με σημαντική προσφορά σε συλλογικότητες που εδράζονταν και στο εξωτερικό.

ΜΕΡΟΣ ΙΙ

Κεφάλαιο 1ο

Το πνευματικό κλίμα της εποχής του Γιάννη Χατζίνη στην Καλλιθέα

1.1. Οι πνευματικές προσωπικότητες της Καλλιθέας

Το πνευματικό περιβάλλον της Καλλιθέας από την εποχή του Μεσοπολέμου μέχρι το τέλος της δικτατορίας του 1967 παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, γιατί στον ίδιο χώρο συνυπάρχουν μεγάλες προσωπικότητες που σφραγίζουν με το έργο τους τις τέχνες και τα γράμματα. Σ' αυτό το προάστιο πραγματοποιούνται πολιτιστικές εκδηλώσεις, γίνονται ιδεολογικές ζυμώσεις και προβάλλονται έργα πρωτοποριακού χαρακτήρα. Η Καλλιθέα γίνεται το δημιουργικό χωνευτήρι της πνευματικής παράδοσης που φέρουν οι ευκατάστατοι αστοί της παλαιάς Ελλάδας και πρώτοι οικιστές της, και του ελληνισμού της Ανατολής, που ξεριζώνεται από τις εστίες του με τους διωγμούς και τις διώξεις, αλλά μεταφέρει στη μητέρα πατρίδα όλο τον πολιτισμικό του πλούτο. Έτσι, παρ' όλες τις δυσκολίες εγκατάστασής τους, καταφέρνουν να ενσωματωθούν στην ελληνική κοινωνία, κάνοντας αισθητή την παρουσία τους σε κάθε πνευματική δραστηριότητα. Οι δύσκολες συγκυρίες του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και του εμφυλίου πολέμου βρίσκουν στις επάλξεις όλους τους διανοούμενους της περιοχής. Δίνουν τη μάχη τους για την ελευθερία, τη δημοκρατία και την εθνική ανεξαρτησία. Συνεχίζουν το έργο τους μεταπολεμικά και, ταυτόχρονα, εμφανίζονται και δρουν και άλλες νεότερες φυσιογνωμίες, που τιμούν τον κόσμο του πνεύματος και της τέχνης. Όλη αυτή η πνευματική ανθοφορία επηρεάζεται αρνητικά από τις πολιτικές εξελίξεις της δεκαετίας του '60. Η επιβολή της δικτατορίας της 21ης Απριλίου του 1967 στιγματίζει την πορεία μιας δημοκρατικής και προοδευτικής πόλης, μέχρι και την πτώση της το 1974.

Η ιστορία της Καλλιθέας συνδέεται με τις πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές εξελίξεις της χώρας μας. Σχηματίζεται ένας οικισμός από ευκατάστατους αστούς σε αυτήν την περιοχή σε μια εποχή κατά την οποία ο Χαρίλαος Τρικούπης με τα μεταρρυθμιστικά του προγράμματα στηρίζει τη δυναμική αστική τάξη πολιτικών, εμπόρων και διανοούμενων. Προκύπτουν νέα δεδομένα με τον εκχρηματισμό της οικονομίας και το νέο κοινωνικό στρώμα που διαμορφώνεται επιδιώκει να έχει έναν

καθοριστικό ρόλο σε όλους τους τομείς της δημόσιας ζωής, για να προωθήσει τα συμφέροντά του.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, ιδρύεται από κεφαλαιούχους το 1883 η «Ανώνυμος Οικοδομική Εταιρεία», που προχωρά στην αγορά έκτασης 910 στρεμμάτων. Με Βασιλικό Διάταγμα δημιουργείται επίσημα το προάστιο της Καλλιθέας 31 Δεκεμβρίου 1884 (ΦΕΚ. αρ.3, 12/1/1885) (Καρατζόγλου, 2014: 1). Πρόεδρός του είναι ο υποδιοικητής της Εθνικής Τράπεζας και θερμός υποστηρικτής του Χαρίλαου Τρικούπη, Ευθύμιος Κεχαγιάς. Τα άλλα μέλη είναι οι Κωνσταντίνος και Αριστείδης Γιαννόπουλος, ο Στέφανος Στρέιτ, ο Αναστάσιος Θεοφιλάς, ο Μιχαήλ Σεβαστός και ο Παύλος Τσόλας. Το όνομα του προαστίου επιλέγουν ο Ευθύμιος Κεχαγιάς, ο Γεώργιος Κρέμος και ο Γεώργιος Φιλάρετος. Επίσημα, όμως, το όνομα «Καλλιθέα» δίνεται από Επιτροπή του Δήμου Αθηναίων το 1921 (*Καθημερινή,* 2003: 4).

Από τότε πλήθος προσωπικοτήτων της αθηναϊκής ζωής έλκονται από αυτήν και συνδέουν το όνομά τους με την ιστορία της. Η παιδαγωγός, Αικατερίνη Λασκαρίδου, ο πολιτικός και διανοούμενος, Γεώργιος Φιλάρετος (1848-1929) και ο υφηγητής Ιστορίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, Γεώργιος Κρέμος (1840-1926) είναι οι πρώτοι άνθρωποι του πνεύματος με πανελλήνια αναγνώριση που εγκαθίστανται σε αυτήν.

Συγκεκριμένα, ο Γεώργιος Φιλάρετος δίνει αγώνες για την κατάργηση της μοναρχίας και χαρακτηρίζεται «πατέρας της δημοκρατίας». Εκλέγεται βουλευτής και αργότερα αναλαμβάνει το Υπουργείο Δικαιοσύνης. Ακόμα, είναι ο πρώτος που εκδίδει το «Ριζοσπάστη» το 1908, ενώ το 1917 παραχωρεί τον τίτλο στο Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδος. Είναι συνεργάτης του Ελευθερίου Βενιζέλου, παρότι διαφωνεί μαζί του για το ρόλο του βασιλιά στη χώρα. Στενές σχέσεις με τον Κρητικό πολιτικό έχει και ο Γεώργιος Κρέμος, που ασπάζεται τη Μεγάλη Ιδέα. Ακόμα, συμβάλλει ενεργά στην αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων και είναι ο πρώτος που εισάγει τη γυμναστική ως μάθημα στο εκπαιδευτικό σύστημα (Κορίτσογλου, 2002: 230).

Από την άλλη πλευρά, η οικογένεια Λασκαρίδου ξεχωρίζει για την πνευματική της προσφορά. Συγκεκριμένα, η κόρη Ειρήνη είναι η πρώτη που εφαρμόζει το σύστημα braille και διευθύνει τον Οίκο των Τυφλών, που ιδρύεται στην περιοχή με πρωτοβουλία του Δημήτριου Βικέλα και του Γεώργιου Δροσίνη το 1906. Η ίδια οργανώνει και διαμορφώνει ένα πρωτοποριακό πρόγραμμα σπουδών, όπου περιλαμβάνονται και μαθήματα όπως η κεραμική, υφαντική και μουσική, που αποβλέπουν στην ολόπλευρη

ανάπτυξη της προσωπικότητας των τυφλών παιδιών. Η μητέρα, Αικατερίνη, σύζυγος του εμπόρου Λάσκαρη Λασκαρίδη, αφιερώνει τη ζωή της στην εκπαίδευση των γυναικών. Ακολουθεί τη μέθοδο διδασκαλίας του Friedrich Frobel στο Διδασκαλείο Νηπιαγωγών, που λειτουργεί στην Καλλιθέα από το 1912 και που για πολλά χρόνια μόνο αυτό πιστοποιεί την κατάρτιση σε επιστημονικό επίπεδο των νηπιαγωγών της χώρας. Τέλος, η Σοφία είναι η πρώτη γυναίκα που φοιτά στη Σχολή Καλών Τεχνών του Πολυτεχνείου με απόφαση του βασιλιά Γεωργίου Α΄ (Λερίου & Μουρουγκλού, 2006: 71,74,138).

Γνωστός είναι ακόμα ο τρυφερός δεσμός της με τον Περικλή Γιαννόπουλο (1872-1910). Όσο ζει, ο Γιαννόπουλος στρέφει τα πνευματικά του ενδιαφέροντα στην ελληνική παράδοση, αλλά η διάθεσή του να συνθέσει ποιητικά δεν έχει κάποιο αποτέλεσμα. Σε αυτόν αποδίδονται δύο μανιφέστα, το «Νέον Πνεύμα» του 1906 και η «Έκκλησις προς το πανελλήνιον κοινόν» του 1907. Είναι μια γοητευτική προσωπικότητα που ασκεί επιρροή στον Άγγελο Σικελιανό και στον Ίωνα Δραγούμη (Πολίτης, 2004: 254)[6].

Εικόνα 10: Οικία Σοφίας Λασκαρίδου

Πηγή:https://www.nou-pou.gr/stories/patridognwsia/o-8rylos-pisw-apo-neoklasiko-ths-kalli8eas/

[6] Η γνωριμία της χειραφετημένης Σοφίας και του «μποέμ» Περικλή γίνεται στην Καλλιθέα. Εκείνη, αφού ολοκληρώνει τις σπουδές της στη Σχολή Καλών Τεχνών, παίρνει υποτροφία για το εξωτερικό. Σε αυτό το ταξίδι δεν την ακολουθεί ο Γιαννόπουλος, αλλά κρατούν επαφή μέσω αλληλογραφίας. Η πρόθεση του να την παντρευτεί δεν βρίσκει πρόσφορο έδαφος λόγω των αντιδράσεων του οικογενειακού της περιβάλλοντος. Στην τελευταία του επιστολή αναφέρει *«Σοφία μου, σου στέλνω ένα ύστατο χαίρε από την Αττική γη, που αφήνω για πάντα. Με άπειρα γλυκύτατα φιλιά. Χαίρε, Σοφία μου»*. Η Σοφία γυρίζει εσπευσμένα από το Μόναχο με τρένο, αλλά δεν τον προλαβαίνει ζωντανό. Δεκατρείς μέρες αργότερα βρίσκει τη σορό του στου Σκαραμαγκά και κλαίγοντας στολίζει το κεφάλι του με λουλούδια. Στο τελευταίο αυτό ταξίδι τον ακολουθεί περίπου πενήντα χρόνια αργότερα, όταν αφήνει την τελευταία της πνοή στο πατρικό της στις 13 Νοεμβρίου 1965.

Η ανακαίνιση του σπιτιού της Σοφίας Λασκαρίδου, που βρίσκεται επί της οδού Λασκαρίδου 120 και η μετατροπή του σε Δημοτική Πινακοθήκη Καλλιθέας γίνεται επί δημαρχίας Κώστα Ασκούνη το 2001.

Στη συνέχεια, η απόσπαση της συνοικίας από τον Δήμο Αθηναίων είναι απότοκος της έλευσης πολλών προσφύγων. Έτσι, η κυβέρνηση του Ανδρέα Μιχαλακόπουλου ιδρύει με Π.Δ. της 18ης Φεβρουαρίου του 1925 την Κοινότητα Καλλιθέας. Για την επίτευξη αυτού του στόχου κινητοποιείται και ο «Σύλλογος Κατοίκων» με πρόεδρο τον ακαδημαϊκό, Παναγιώτη Ζερβό. Ο οικισμός των Τζιτζιφιών προστίθεται στην προαναφερθείσα Κοινότητα το 1926. Λίγα χρόνια αργότερα, η Καλλιθέα γίνεται Δήμος με το Π.Δ. της 7ης Μαΐου 1933. Τον Απρίλιο του 1934, διεξάγονται δημοτικές εκλογές και ως πρώτος δήμαρχος της περιοχής εκλέγεται ο γιατρός, Ιωάννης Αραπάκης (1885-1945) (*Καθημερινή*, 2003: 7).

1.2. Η Καλλιθέα την περίοδο του Μεσοπολέμου

Σύμφωνα με τα στοιχεία των απογραφών, ο οικισμός ξεκινά την ιστορία του με 139 κατοίκους, συνεχίζει το 1907 με 1270 και ξεπερνά τους 4.000 κατοίκους στην αρχή του Μεσοπολέμου. Η δημογραφική αυτή αύξηση δεν οφείλεται σε γεγονότα που αφορούν άμεσα την Καλλιθέα, αλλά την επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό.

Συγκεκριμένα, το 1919 η κηπούπολη με την υπέροχη θέα, τις μεγάλες εκτάσεις και τα φιλολογικά σαλόνια μετατρέπεται σε προσφυγικό καταυλισμό. Η συμμετοχή της Ελλάδας στην εκστρατεία της Ουκρανίας, μαζί με τα δυτικά στρατεύματα κατά των Μπολσεβίκων, έκανε το περιβάλλον της Ρωσίας αφιλόξενο για τους Πόντιους, με αποτέλεσμα να την εγκαταλείψουν και να έρθουν πρώτοι ως πρόσφυγες στην Ελλάδα. Εκείνη την εποχή, στο χώρο του Σκοπευτηρίου εγκαθίστανται περίπου 500 οικογένειες που προέρχονται από την Τραπεζούντα, την Κερασούντα, την Τρίπολη, τα Κατύωρα και την Αργυρούπολη. Εκεί στήνουν αυτοσχέδιες κατασκευές με ευτελή υλικά, για να στεγαστούν, καθώς η ελληνική πολιτεία δεν τους εφοδιάζει ούτε δείχνει κάποια φροντίδα γι' αυτούς (Λερίου &Μουρουγκλού, 2006: 93).

Μετά το 1922 και με την ανταλλαγή των πληθυσμών που επιβάλλει η συνθήκη της Λωζάνης το 1923, η περιοχή με τις δεντροφυτείες και τα οπωροφόρα δέντρα γίνεται για τους Καλλιθεάτες μία παραγκούπολη προσφύγων από τη Μικρά Ασία, τον Πόντο,

την Κωνσταντινούπολη και την Ανατολική Θράκη. Ευάριθμοι είναι κάποιοι πρόσφυγες από τη Βουλγαρία, τη Ρουμανία και την Τένεδο. Παράλληλα, πληθυσμιακή αύξηση προκαλούν και οι εσωτερικοί μετανάστες, που έρχονται από τη Λακωνία και την Κρήτη. Έτσι, το 1928 απογράφονται στην περιοχή 29.659 κάτοικοι, οι μισοί από τους οποίους είναι πρόσφυγες Ακολουθεί άλλο ένα κύμα Ποντίων προσφύγων τη δεκαετία του ’30 εξαιτίας των σταλινικών διώξεων κατά των μειονοτήτων της ΕΣΣΔ και ένα ακόμα μεταπολεμικά, όταν οι Πόντιοι εκμεταλλεύονται την ήπια πολιτική του Χρουστσόφ και μεταναστεύουν σε αυτό το προάστιο (*Καθημερινή*, 2003: 13).

Γίνονται απαλλοτριώσεις μεγάλων εκτάσεων για να καλυφθούν οι στεγαστικές τους ανάγκες και μοιραία αλλάζει σημαντικά η όψη της περιοχής (*Η Καλλιθέα,* 1969). Οι συνθήκες διαβίωσής τους είναι άθλιες. Δεν υπάρχουν αποχετευτικό σύστημα, ύδρευση, φωτισμός και οι κατάλληλες συνθήκες υγιεινής, με αποτέλεσμα η φυματίωση να αποδεκατίζει τον πληθυσμό. Εκτός από το Σκοπευτήριο, συνοικισμοί προσφύγων δημιουργούνται στα Παλαιά Σφαγεία (βόρεια του Χαροκοπείου Πανεπιστημίου) και στις Τζιτζιφιές (Λερίου &Μουρουγκλού, 2006: 93). Ο Σπύρος Αθανασόπουλος, κατά τη διάρκεια της δικτατορίας, σημειώνει στην εφημερίδα *Η Καλλιθέα* ότι ο Κοινοτάρχης Δ. Αναγνώστου συγκρούεται με τους κατόχους των παραγκών που βρίσκονται στη λεωφόρο Δήμητρος (μετονομάζεται αργότερα σε Δαβάκη) στην προσπάθειά του να βάλει μια τάξη στην περιοχή. Ακόμα, παρατηρεί με δυσφορία ότι οι συνοικισμοί των προσφύγων έχουν μεταβληθεί από την εξαθλίωση *«εις φωλέας κομμουνιστών»*, διότι, όπως ισχυρίζεται, *«ως είναι γνωστόν όπου υπάρχει μεγαλυτέρα εξαθλίωσις εκεί ο κομμουνισμός κάμνει πραγματικήν θραύσιν, αι ψευδολογίαι του ευρίσκουν έδαφος κατάλληλον»* (*Η Καλλιθέα*, 1969).

Είναι αλήθεια ότι από τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα η πόλη αυτή δεν φιλοξενεί μόνο ευκατάστατους αστούς, αλλά σφύζει από κατοίκους που ανήκουν στην εργατική τάξη (Κάρναβος,2006:66). Κοντά στις εντυπωσιακές βίλες των πρώτων χρόνων χτίζονται και κατοικίες που στεγάζουν μεσαία στρώματα της αθηναϊκής κοινωνίας όπως γιατρούς, στρατιωτικούς, καθηγητές, ζωγράφους, φαρμακοποιούς, ανώτερους δημοσίους υπαλλήλους, αρχιτέκτονες, αρτοποιούς, παντοπώλες, εμποροµεσίτες και ανθρακέμπορους. Παράλληλα, μεγάλος αριθμός υπαλλήλων έχει ως τόπο διαμονής την Καλλιθέα, αφού εργάζεται από το 1886 στην Εταιρεία Ιπποσιδηροδρόμων. Στην περιοχή, μάλιστα, γίνεται καλλιέργεια κριθαριού, της απαραίτητης τροφής για τα άλογα. Το 1910, τη διαδέχεται η Εταιρεία Ηλεκτρικών

Τροχιοδρόμων, η οποία λειτουργεί έως το 1958. Ακόμα, τα προβλήματα της ευρωπαϊκής αγροτικής οικονομίας, σε συνδυασμό με τη σταφιδική κρίση στη χώρα μας, κάνουν την επαρχία αφιλόξενη για τους αγρότες. Κάποιοι από αυτούς έρχονται και στην Καλλιθέα, είτε για να δουλέψουν σε περιβόλια και σε χωράφια είτε για να ασχοληθούν με την κτηνοτροφία. Κοντά σε αυτούς υπάρχουν και εκείνοι που εργάζονται στα λατομεία, στα ασβεστοκάμινα στον λόφο Σικελίας και στις λίγες βιομηχανικές μονάδες της περιοχής (*Καθημερινή*, 2003: 13).

Οι νέες κοινωνικές συνθήκες καθορίζουν τις κυβερνητικές προτεραιότητες για την περιοχή. Έτσι, ξεπροβάλλουν τη δεκαετία του ’30 πολλά εκπαιδευτικά ιδρύματα, όπως το 2ο και 3ο Δημοτικό σχολείο Καλλιθέας, που σχεδίασε ο αρχιτέκτονας Πάτροκλος Καραντινός (Καρατζόγλου, 2014: 4). Η Σιβιτανίδειος Σχολή Τεχνών και Επαγγελμάτων ιδρύεται το 1917 και λειτουργεί το 1927, σύμφωνα με την επιθυμία που εκφράζει στη διαθήκη του ο Βασίλειος Σιβιτανίδης, να ιδρυθεί μια Σχολή Τεχνών και Επαγγελμάτων όπως το Conservatoire des Arts et Metiers στο Παρίσι, διαθέτοντας μέρος της περιουσίας του για την κατασκευή του. Σκοπός της σχολής, σύμφωνα με το Π.Δ. της 9ης Ιουλίου 1927, είναι «η παροχή μέσης και κατώτερης Βιομηχανικής Τεχνικής και εν γένει επαγγελματικής μορφώσεως». Παράλληλα, ο Παναγής Χαροκόπος, που ανήκει στην κοινοβουλευτική ομάδα των Φιλελευθέρων, διαθέτει μέρος της προσωπικής του περιουσίας για την ίδρυση της Χαροκοπείου Οικοκυρικής και Επαγγελματικής Σχολής Κορασίων. Αυτή θεμελιώνεται μετά τον θάνατο του ευεργέτη, το 1916, και αρχίζει να λειτουργεί το 1929. Σημαντική είναι και η παρουσία της Παντείου Σχολής, που οφείλει την ύπαρξη της στις ενέργειες του Γεώργιου Φραγκούδη (1869-1939) και του Αλέξανδρου Πάντου (1888-1930). Έχει ως πρότυπο την «Ελευθέρα Σχολή Πολιτικών Επιστημών των Παρισίων». Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας, Παύλος Κουντουριώτης θεμελιώνει το κτίριο που βρίσκεται στη λεωφόρο Συγγρού το 1927, και η λειτουργία της αρχίζει το 1931 (Λερίου &Μουρουγκλού, 2006: 75-78).

Μέσα σε αυτό το κλίμα, δημιουργούν τα δικά τους στέκια οι διάφορες ομάδες προοδευτικών διανοουμένων. Ένα από αυτά είναι το γνωστό ζαχαροπλαστείο που βρίσκεται στη γωνία Δαβάκη και Θησέως. Ιδιοκτήτης του είναι ο Ιωάννης Κελέφας (1898-1961) που κατάγεται από το Αμάραντο της Θεσσαλίας. Έρχεται στην Καλλιθέα το 1920 και αγοράζει ένα οικόπεδο από την οικογένεια Μενάνδρου. Στη συνέχεια

ανοίγει το ζαχαροπλαστείο, το οποίο τιμούν με την παρουσία τους πολλοί λόγιοι και καλλιτέχνες της εποχής (*Καθημερινή*, 2003:28).

Εικόνα 11: Ζαχαροπλαστείο Ιωάννη Κελέφα

Πηγή: https://www.tovima.gr/2008/11/25/books-ideas/ekdotiko-imerologio-506/

Την Κυριακή συγκεντρώνεται εκεί μια φιλολογική συντροφιά, της οποίας ηγούνται οι ποιητές Σωτήρη Σκίπη και Ιωάννη Γρυπάρη. Γύρω από αυτούς αναδεικνύονται και άλλες μορφές της εποχής, όπως ο ποιητής και μεταφραστής τόσο τραγωδιών του Ευριπίδη - «Μήδεια», «Ηλέκτρα» - όσο και αρμένικων ποιημάτων και γαλλικών σονέτων της Louise Labé , Κούλης Αλέπης (1903-1986), οι παιδαγωγοί και λογοτέχνες, Έλλη Αλεξίου (1894-1985) και Σοφία Μαυροειδή-Παπαδάκη (1905-1977), ο Διευθυντής της βιβλιοθήκης της Ακαδημίας Αθηνών, Ιορδάνης Παμπούκης, που μεταφράζει τα ιταλικά σονέτα του Δ. Σολωμού, και ο ποιητής νοσταλγικών στίχων και πεζογράφος, Γιάννης Αηδονόπουλος. Η ίδια συντροφιά πολλές φορές καταλήγει στα «Τρίκορφα», σε μια από τις πιο γνωστές καλλιθεάτικες ταβέρνες. Το τραγούδι του βαρύτονου Χρήστου Λυμπερόπουλου χαρίζει στιγμές ανεμελιάς στους λογοτέχνες (*Η Καλλιθέα*, 1971: 39).

Πρωταγωνιστής αυτής της συντροφιάς είναι ο Ιωάννης Γρυπάρης (1870-1942), που γεννιέται στη Σίφνο και μορφώνεται στην Κωνσταντινούπολη. Στην Ελλάδα εργάζεται ως φιλόλογος και αργότερα γίνεται διευθυντής του Εθνικού Θεάτρου. Η επίδραση που δέχεται από τον παρνασσισμό είναι φανερή στους *«Σκαραβαίους και Τερρακότες»*. Στα *«Ιντερμέδια»* στρέφει το ενδιαφέρον του στο συμβολισμό με την υποβλητικότητα των εικόνων και τον πιο ελεύθερο και μουσικό στίχο (Πολίτης, 2004:

222-223). Ακόμα, αποδίδονται σε αυτόν οι κλασικές μεταφράσεις του Αισχύλου και του Σοφοκλή. Είναι ιδρυτικό μέλος της Εταιρείας Ελλήνων Λογοτεχνών και είναι από τους πρώτους που εισηγείται το λογοτεχνικό συνδικαλισμό, καθώς πιστεύει ότι είναι δυνατό να προωθηθούν να συμφέροντα ενός κλάδου. Επηρεάζεται από τη γαλλική ποίηση και προσπαθεί να προσαρμοστεί στην ελληνική πραγματικότητα. Παράλληλα, θεωρείται θιασώτης του νεοελληνικού λυρισμού και ως εκπαιδευτικός είναι υπέρμαχος του δημοτικισμού και της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης. Ιδρύει μάλιστα τη Σχολή Τέχνης το 1893, την οποία οι συντηρητικοί, με υποτιμητική διάθεση, αποκαλούν «Σχολή των Μαλλιαρών». Την περίοδο του Μεσοπολέμου και συγκεκριμένα το 1923 έχει υπηρετήσει το Υπουργείο Παιδείας ως τμηματάρχης Γραμμάτων και Τεχνών (Λερίου & Μουρουγκλού, 2006: 152). Στην οικία του φιλοξενείται για κάποιο διάστημα η Δημοτική Βιβλιοθήκη Καλλιθέας.

Εικόνα 12: Οικία Ιωάννη Γρυπάρη

Πηγή: Οικεία φωτογραφική λήψη (11 Μαρτίου 2018)

Ο άλλος αρχηγός της φιλολογικής συντροφιάς είναι ο Σωτήρης Σκίπης (1879-1952), ο οποίος γεννιέται στη Λάρισα και ταξιδεύει στην Κωνσταντινούπολη, την Αίγυπτο τη Ρωσία. Στο Παρίσι έχει την ευκαιρία να γνωριστεί με τον Jean Moréas και τον Frédéric Mistral. Είναι ο δημιουργός του *«Απέθαντου»* και του *«Απολλωνίου Άσματος»*. Προπολεμικά, διορίζεται διευθυντής στη Σχολή Καλών Τεχνών και

τοποθετείται από το Δήμαρχο Ιωάννη Αραπάκη ως Γενικός Γραμματέας του Δήμου. Συνεργάζεται με εφημερίδες της Αθήνας, όπως με την *Εστία* και τη *Βραδινή*. Αργότερα, συμμετέχει στην Αντίσταση μαζί με άλλους πνευματικούς ανθρώπους της Καλλιθέας την περίοδο της Κατοχής. Το 1946 εκλέγεται μέλος της Ακαδημίας Αθηνών. Ωστόσο, ως λογοτέχνης δέχεται οξεία κριτική για την προχειρότητα έκφρασης και στοχασμού (Πολίτης, 2004: 226). Από τις επιστολές που στέλνει στον φίλο του, Γιάννη Χατζίνη, προκύπτει ότι τους θερινούς μήνες ζει στη Γαλλία με τη σύζυγο και την κόρη του, ενώ τους χειμερινούς επιστρέφει στην αγαπημένη του Καλλιθέα, όπου διατηρεί δύο συνεχόμενες οικίες επί της οδού Μουσών (Σκίπη), κοντά στην οικία του Οδυσσέα Φωκά.

Ιδιαίτερη αναφορά πρέπει να γίνει και στον Ελισσαίο Γιαννίδη (1865-1942). Το πραγματικό του όνομα είναι Σταμάτιος Σταματιάδης, και είναι ένας μαχητικός πνευματικός άνθρωπος με ριζοσπαστικές για τα δεδομένα της εποχής του ιδέες. Με το έργο του *«Γλώσσα και ζωή»* παίρνει ανοιχτά θέση υπέρ της δημοτικής. Με δεδομένο ότι το γλωσσικό ζήτημα ταλανίζει για πολλά χρόνια τη χώρας μας και η δημοτική καθιερώνεται μετά από σκληρό αγώνα των προοδευτικών υποστηρικτών της, είναι σημαντικό ότι στην Καλλιθέα γράφεται ένα δοκίμιο-σταθμός στην πορεία της επικράτησής της από τον Ελισαίο Γιαννίδη (*Καθημερινή*, 2003: 29).

Σε αυτή τη φιλολογική συντροφιά διατυπώνονται κριτικές και γίνονται αναλύσεις για ελληνικές και για ξένες δημιουργίες. Στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος βρίσκονται ιδεολογίες και ρεύματα της εποχής. Η σοβαρότητα του Γρυπάρη, το χιούμορ του Σκίπη και η ορμή των άλλων λογοτεχνών είναι μια αχτίδα φωτός σε μια Ευρώπη που σκοτεινιάζει διαρκώς από την απειλή μιας παγκόσμιας σύρραξης, που φαίνεται να είναι αναπόφευκτη (*Η Καλλιθέα*, 1971: 39).

Εκτός από τους λογοτέχνες ζουν στην Καλλιθέα και αξιόλογες καλλιτεχνικές φυσιογνωμίες. Μία από αυτές είναι ο Οδυσσέας Φωκάς (1857-1946). Με τις ιμπρεσιονιστικές τεχνικές του και την πλούσια χρωματική γκάμα του δίνει στα τοπία και στα πορτρέτα του μια ονειρική διάσταση. Η εντυπωσιακή οικία του είναι κτισμένη από τα τέλη του 19ου αιώνα και βρίσκεται επί των οδών Αραπάκη και Σκίπη, στο χώρο του κινηματογράφου «Φλερύ» και γκρεμίζεται τη δεκαετία του 1970, αφού έχει χρησιμοποιηθεί ως εργαστήρι διαφόρων ζωγράφων. Ένας από αυτός είναι ο Βασίλης Σπεράντζας με τις περιπαθείς γυμνές γυναίκες, ο Αλέκος Φασιανός με τους γνωστούς

ποδηλάτες, και ο Νίκος Στεφάνου με τα τοπία της μεταβιομηχανικής εποχής (*Καθημερινή*, 2003: 29-31).

Κάτοικος της περιοχής είναι και ο ένας από τους πιο γνωστούς ανανεωτές της νεοελληνικής ζωγραφικής, ο Κωνσταντίνος Μαλέας (1879-1928), που είναι ο εισηγητής του γαλλικού ιμπρεσιονισμού και μεταϊμπρεσιονισμού στη χώρα μας. Ασχολείται κυρίως με τοπία και ο γεωμετρισμός, σε συνδυασμό με την απλούστευση των μορφών, συνιστούν στοιχεία της τεχνοτροπίας του. Το 1917 εκθέτει έργα με την «Ομάδα Τέχνης» μαζί με άλλους πρωτοπόρους ζωγράφους, τον Κωνσταντίνο Παρθένη (1878-1967) και τον Νικόλαο Λύτρα (1883-1927). Ο Δημήτρης Γληνός (1882-1943), ο Αλέξανδρος Δελμούζος (1880-1956) και ο Μανόλης Τριανταφυλλίδης (1883-1959) ανήκουν στο φιλικό του περιβάλλον. Για πρώτη φορά καλλιτέχνες φαίνεται να παίρνουν αποστάσεις από το «Σύνδεσμο Ελλήνων Καλλιτεχνών». Απομακρύνονται συνειδητά από τις ακαδημαϊκές αρχές και πειραματίζονται πάνω στον τρόπο απόδοσης του ελληνικού φωτός και του χρώματος. Ακόμα, το γνωστό σε όλους «Αλφαβητάρι με τον ήλιο» του Ζαχαρία Παπαντωνίου εικονογραφείται από εκείνον (Λερίου & Μουρουγκλού, 2006: 137-138). Ο Γιάννης Χατζίνης αναφέρει ότι στο έργο του κυρίαρχο ρόλο έχει το τοπίο. Ακρογιαλιές, λουλούδια, ποτάμια, κορυφές βουνών, δέντρα, σουρουπώματα είναι βασικά θέματα των συνθέσεων του. *«Όλες οι χαρές και οι πίκρες του ματιού πάνω στην αιώνια φύση»* σχολιάζει ο κριτικός. Για να τιμηθεί η προσφορά του, μία από τις οδούς της πόλης φέρει το όνομά του.

Κοντά σε αυτούς δημιουργεί και ο αγιογράφος Παντελής Ζωγράφος (1878-1935), ο οποίος έχει να επιδείξει, επίσης, κοσμικά έργα και μελέτες που αφορούν βυζαντινά μνημεία. Τοπιογραφίες και θαλασσογραφίες που υπηρετούν τις αρχές του ιμπρεσιονισμού εντοπίζονται στον Αλέξανδρο Χριστοφή (1882-1957) και στον Κωνσταντίνο Ρωμανίδη (1884-1972). Άλλος ένας ζωγράφος που διευθύνει το Ξυλουργικό και Αρχιτεκτονικό Τμήμα της Σιβιτανιδείου Σχολής είναι ο Γεώργιος Οικονομίδης (1891-1958). Δέχεται επιρροές από τον εξπρεσιονισμό, τον κυβισμό και τον φουτουρισμό. Με τους ζωγράφους συνυπάρχουν και γλύπτες, όπως ο Θωμάς Θωμόπουλος (1873-1937), έργο του οποίου είναι και ο ανδριάντας του Χ. Τρικούπη στην παλιά Βουλή, και ο Αντώνης Σώχος (1888-1975) που αυτοπροσδιορίζεται primitif classique και το ύφος του είναι naif (Το ίδιο, 2006: 145-146).

Συγχρόνως, οι πρόσφυγες δίνουν μία νέα δυναμική στον πολιτισμό της Καλλιθέας. Η ίδρυση του Συλλόγου Κωνσταντινουπολιτών το 1928 και του Συλλόγου

«Αργοναύται-Κομνηνοί» το 1930 ζωντανεύουν πνευματικά την πόλη με συναθροίσεις, διαλέξεις, καλλιτεχνικές εκδηλώσεις, ψυχικά καλλιστεία και αναπτύσσουν αξιόλογη κοινωφελή δράση (Το ίδιο, 2006: 129).

Επίσης, σημαντικός είναι ο ρόλος της «Κοινωνικής Λέσχης Καλλιθέας», που ιδρύεται το 1931. Η Λέσχη αυτή συσπειρώνει την αστική τάξη και σκοπεύει στην οργάνωση φιλανθρωπικών και πολιτιστικών εκδηλώσεων. Η ιδέα της ίδρυσής του ανήκει στο Διευθυντή του Ταχυδρομείου Καλλιθέας, Κωνσταντίνο Θωμόπουλο, οποίος συζητά με τον γιατρό, Χριστόφορο Σακελλαρόπουλο για την ανάγκη ύπαρξης ενός μέρους συνάντησης όλων των μορφωμένων πολιτών, καθώς μέχρι εκείνη τη στιγμή συναντήσεις τέτοιων πολιτών γίνονται μόνο στα καφενεία. Οργανώνει συσσίτια στα δύσκολα χρόνια του πολέμου και λειτουργεί σαν παράρτημα της φανέλας του στρατιώτη από 1940 έως 1941 (Παπάζογλου, 2000: 158). Πρόκειται ουσιαστικά για ένα φιλολογικό, καλλιτεχνικό και κοινωνικής πρόνοιας ίδρυμα. Στεγάζεται σε οίκημα που βρίσκεται στη γωνία των οδών Ιφιγενείας και Εσπερίδων (Λερίου &Μουρουγκλού, 2006:134). Κατά την περίοδο της Κατοχής υφίσταται δίωξη και το 1945 ο πρόεδρος Νίκος Χαΐνης συντάσσει νέο καταστατικό μετονομάζοντας την «Κοινωνική Λέσχη» σε «Παλλάδιον Καλλιθέας» (Παπάζογλου, 2000: 159). Αυτό στεγάζεται στην έπαυλη του Ιούλιου Φορνέζη η οποία βρίσκεται γωνία Αραπάκη και Σιβιτανίδου. Ο Φορνέζης είναι από τους πρώτους οικιστές της περιοχής (Κορίτσογλου, 2002:230). Μεταπολεμικά, οργανώνει πολλές πνευματικές εκδηλώσεις στις οποίες σημαντικό ρόλο έχει και ο Γιάννης Χατζίνης. Τα θέματα των ομιλιών του κριτικού αφορούν τη λογοτεχνία και τους Καλλιθεάτες λογοτέχνες: Ιωάννη Γρυπάρη και Σωτήρη Σκίπη.

Μια σημαντική πολιτιστική εκδήλωση της Λέσχης πραγματοποιείται τη δεκαετία του τριάντα. Πρόκειται για μια έκθεση δεκατριών Καλλιθεατών ζωγράφων. Η έκθεση ξεκινά στις 15 Δεκεμβρίου 1934, διαρκεί ένα μήνα και οι ζωγράφοι που συμμετέχουν είναι: Απ. Γκραίκος (3 πίνακες), Σ. Λασκαρίδου (3 πίνακες), Π. Οικονομίδης (5 πίνακες), Οδ. Φωκάς (8 πίνακες), Κ. Μαλέας (6 πίνακες), Π. Ζωγράφος (24 πίνακες), Στ. Ξενόπουλος (3 πίνακες), Γ. Οικονομίδης (9 πίνακες), Ε. Ξενόπουλος (3 πίνακες), Κ. Ρωμανίδης (7 πίνακες), Σ. Φραγκουλίδης (5 πίνακες), Β. Μαγιάσης (3 πίνακες), Αλ. Χριστοφής (14 πίνακες). Πολλοί επισκέπτες από την Καλλιθέα και από την υπόλοιπη Αθήνα συγκεντρώνονται στις αίθουσες της Λέσχης για να θαυμάσουν από κοντά τα έργα τέχνης (Λερίου &Μουρουγκλού, 2006: 136).

Δύο χρόνια αργότερα, στις 4 Αυγούστου 1936, ο Ιωάννης Μεταξάς επιβάλλει δικτατορία. Το καθεστώς του φόβου συνοδεύεται από το κάψιμο των βιβλίων και τις εξορίες. Καλλιτέχνες όπως ο γελοιογράφος Ηλίας Κουμετάκης, που έχει εγκατασταθεί στην περιοχή στα μέσα της δεκαετίας του 1920, περιορίζονται. Συγκεκριμένα, ο Ηλίας Κουμετάκης αφήνει την πολιτική γελοιογραφία και ασχολείται με μη «επώδυνα» σκίτσα. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, κάποιοι πνευματικοί άνθρωποι της Καλλιθέας οδηγούνται στο βιβλιοπωλείο του Λουκάτου, όπου στήνουν το δικό τους ταμπούρι και δίνουν τη μάχη για τον Πολιτισμό, τη Δημοκρατία και την Ελευθερία. Απαγγέλλουν στίχους απαγορευμένων ποιητών και προκαλούν το ενδιαφέρον διανοούμενων και επιστημόνων. Ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος βρίσκει έτοιμο αυτό τον Πνευματικό Κύκλο να οργανώνει την Αντίστασή του (Λερίου & Μουρουγκλού, 2006: 207).

Άλλη μια πρωτότυπη και τοπικού χαρακτήρα εκδήλωση είναι και τα «Ψυχικά Καλλιστεία της Γυναικός». Ο γαμπρός του Γεώργιου Φιλάρετου, Νικόλαος Χαΐνης είναι ο διοργανωτής το 1937 (*Καθημερινή*, 2003). Η Ειρήνη Λασκαρίδου, που διευθύνει τον Οίκο των Τυφλών και η Ελευθερία Κατσούλη, που είναι η υπεύθυνη στο Εθνικό Ορφανοτροφείο Πολέμου λαμβάνουν το βραβείο για το ψυχικό τους κάλλος. Πολλοί λογοτέχνες εγκωμιάζουν τα Καλλιστεία και τα βραβεία απονέμονται στις αίθουσες της Λέσχης (*Η Καλλιθέα,* 1971).

Ένα ακόμα σημαντικό πνευματικό γεγονός της περιοχής πριν από την έναρξη του πολέμου είναι η «Α΄ Έκθεσις Ελληνικού Βιβλίου στην Καλλιθέα». Οργανώνεται από τον ιδιοκτήτη του βιβλιοπωλείου, Γεράσιμο Λουκάτο, και τίθεται υπό την αιγίδα του Δημάρχου, Ι. Αραπάκη και υπό την προστασία των λογοτεχνών: Ι. Γρυπάρη, Σ. Σκίπη, Γ. Χατζίνη, Κ. Αλέπη, Σ. Μαυροειδή- Παπαδάκη, Γ. Πράτσικα, Σ. Νικολαϊδη και Γ. Μυλωνογιάννη. Για την πραγματοποίησή της εργάζονται σκληρά ο Γεράσιμος Λουκάτος, ο στενός συνεργάτης του Δ. Ράμφος και ο Γ. Αηδονόπουλος. Η έκθεση φιλοξενείται στις αίθουσες του Συλλόγου Κωνσταντινουπολιτών από τις 15-22 Μαΐου 1938 (*Καθημερινή*, 2003: 27).

Κατά τη διάρκεια αυτής της εβδομάδας η Καλλιθέα βρίσκεται στο επίκεντρο της φιλολογικής ζωής για διάφορους λόγους. Πρώτα από όλα, η επιτυχία συνδέεται τόσο με τη συρροή του κοινού, που είναι μεγάλη, στις αίθουσες του Συλλόγου Κωνσταντινουπολιτών όσο και με την αγορά των βιβλίων. Ακόμα, για την πνευματική αυτή γιορτή γίνονται πολλά θετικά σχόλια στον ημερήσιο και περιοδικό Τύπο των Αθηνών. Σημαντικό είναι, επίσης, το γεγονός ότι δίνεται η δυνατότητα στο κοινό να

έρθει σε άμεση επαφή με λόγιους της πόλης και να συζητήσει με αυτούς. Δίνεται έτσι με την πρωτοβουλία του Λουκάτου μια μεγάλη ώθηση στα γράμματα της Καλλιθέας (Κασιάνης, 1963: 51).

Αξίζει να προστεθεί ότι στην εφημερίδα *Η Καλλιθέα* το 1964 αναγνωρίζεται η προσφορά του Γεράσιμου Λουκάτου στην πολιτιστική ανάπτυξη της πόλης. Εκτός αυτού εγκωμιάζονται οι ευχετήριες κάρτες «Λουκάτου», αφού πωλούνται με μεγάλη επιτυχία τόσο στη χώρα όσο και σε Ευρωπαϊκά και Αφρικανικά κράτη. Φαίνεται να μη μπορούν να τις συναγωνιστούν άλλοι εκδοτικοί οίκοι, αφού οι εμφανίσεις τους είναι πολύ πρωτότυπες και εξαιρετικά καλαίσθητες (*Καλλιθέα,* 1964).

Ενδιαφέρον παρουσιάζουν και τα μουσικά δρώμενα της περιοχής. Το ζεύγος, Γιάννη και Μαίρης Φραγκοπούλου, μαζί με τους μαθητές του ωδείου, οργανώνουν αξιόλογες συναυλίες. Αισθητή κάνουν την παρουσία τους και κέντρα, όπου οι ορχήστρες τους παίζουν μουσική δυτικής προέλευσης. Κοντά σε αυτά υπάρχουν και εκείνα που φιλοξενούν μεγάλους λαϊκούς συνθέτες και ερμηνευτές: είναι γνωστή σε όλους η «Τριάνα» του Βασίλη Χειλά, που βρίσκεται στη λεωφόρο Συγγρού και το «Φαληρικό», του «Μαργωμένου» και ο «Γιώργος» στην περιοχή των Τζιτζιφιών. Μεγάλα ονόματα όπως ο Βασίλης Τσιτσάνης, η Μαρίκα Νίνου και ο Γιάννης Παπαϊωάννου κάνουν εκεί τις εμφανίσεις τους (Λερίου &Μουρουγκλού, 2006: 159).

Στην ψυχαγωγία των κατοίκων της περιοχής συμβάλλουν και οι κινηματογράφοι. Ανάμεσά τους είναι οι: «Απόλλων» (Αριστείδου και Αγίων Πάντων), «το Παλλάδιον» (Κρέμου 114) και «το Κρυστάλ» (Χαροκόπου 87). Ο Βασίλης Λίογκαρης αναφέρει στο έργο του Συνοικισμός Χαροκόπου ότι την περίοδο του εμφυλίου, η Καλλιθέα έχει καλοκαιρινό θέατρο, «τα Διονύσια». Αυτό βρίσκεται απέναντι από τους Αγίους Πάντες επί της λεωφόρου Θησέως. Την πρώτη τους εμφάνιση κάνουν εκεί το ζεύγος Αδάμ και Μαίρης Λαιμού. Έτσι, το «Παλλάδιον» ακολουθεί «τα Διονύσια» και μετατρέπει την οθόνη του σε σκηνή. Με ένα μόλις εισιτήριο ο θεατής μπορούσε να παρακολουθήσει δύο έργα, κίνηση που δεν απέδωσε εισπρακτικά και την επόμενη χρονιά «το Παλλάδιον» ξαναέγινε μόνο κινηματογράφος. Αντίθετα, «τα Διονύσια» συνεχίζουν την πορεία τους μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του ’50, όπου στη συνέχεια τη θέση τους παίρνει μια πολυκατοικία (Λιόγκαρης, 1998: 42-43).

Άλλο ένα σημαντικό στοιχείο της πνευματικής ζωής της Καλλιθέας είναι και η λειτουργία του Τύπου της. Αν και μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή γνωρίζει μεγάλη εξέλιξη, φαίνεται να απουσιάζει ένα αξιόπιστο δημοσιογραφικό έντυπο από τη ζωή της πόλης. Όσες εφημερίδες εκδίδονται κατά καιρούς σκοπεύουν κυρίως στην κάλυψη των προεκλογικών αναγκών των υποψηφίων στις τοπικές εκλογές. Το πρώτο φύλλο φέρει τον τίτλο *Η Καλλιθέα* και κυκλοφορεί το 1928 με διευθυντή τον δημοσιογράφο Κώστα Λεονταρίτη. Το πέρασμα της, όμως, από τα δημοσιογραφικά δρώμενα είναι βραχύ και ακολουθεί η *Ηχώ της Καλλιθέας* του Β. Ριζομυλιώτη το 1929. Τον ίδιο χρόνο εκδίδεται το *Βήμα της Καλλιθέας* και ο *Καλλιθεάτης* με διευθυντές τον Κ. Καραχάλιο και Β. Γ. Σκόπα. Παράλληλα, επανεκδίδεται Η *Καλλιθέα* με διευθυντή τον Ι. Σιδηρόπουλο. Στις αρχές της δεκαετίας του ’30 εκδίδεται από τον Χρήστο Πύρπασο ή Πυρπασόπουλο η *Πρόοδος* (1931). Τη διετία 1933-1934 υπάρχει μεγάλη κινητικότητα στην έκδοση εφημερίδων, γιατί η Καλλιθέα έχει γίνει Δήμος και είναι πολλοί εκείνοι που διεκδικούν τη θέση του Δημάρχου και έχουν ανάγκη τα έντυπα για την προβολή και τη στήριξή τους. Εκδίδεται, λοιπόν, το *Προαστειακό Βήμα* από τον Χρήστο Πύρπασο, *ο Λαός της Καλλιθέας*, όργανο του Ι. Αραπάκη, ο *Φοίνιξ της Καλλιθέας* με διευθυντή το Γ. Τσαμπηρά και η *Φωνή της Καλλιθέας*, όργανο του Ν. Χατζόπουλου. Το πιο σημαντικό, όμως, έντυπο είναι ο *Καλλιθεϊκός Τύπος* την περίοδο του Μεσοπολέμου. Αυτός δημιουργείται από μια ομάδα διανοούμενων και δημοσιογράφων μετά την ολοκλήρωση των εκλογών τον Φεβρουάριο του 1934 (Κασιάνης, 1963: 57-58). Το έντυπο έχει τέσσερις σελίδες και περιλαμβάνει ειδήσεις της Καλλιθέας και θέματα του Δήμου της, Παράλληλα, φιλοξενεί στήλες με λογοτεχνικό και καλλιτεχνικό περιεχόμενο. Κυκλοφορεί για πρώτη φορά στις 9 Σεπτεμβρίου 1934 με διευθυντή τον Στέλιο Νικολαΐδη και βασικούς συνεργάτες τον Γιώργο Μυλωνογιάννη, ποιητή τριών συλλογών μελαγχολικής διάθεσης, τον αδελφό του, Παντελή, τον Γιάννη Χατζίνη, Στράτο Πανά και Θεμιστοκλή Κοκαλιάρη (Λερίου &Μουρουγκλού, 2006: 162).

Είναι φανερό ότι η Καλλιθέα ξεκινά ως ένα προάστιο αστών, που φέρει τη σφραγίδα της οικονομικής τους δύναμης, της πολιτικής τους επιρροής και της πνευματικής υπεροχής τους. Στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, οι πρώτοι οικιστές αλλά και οι μετέπειτα κάτοικοι στηρίζουν την έννοια του εκσυγχρονισμού και της εδαφικής επέκτασης της χώρας, ως προϋποθέσεις ανάπτυξης και προώθησης των συμφερόντων τους. Σταθμός στην εξέλιξη και πορεία της είναι η έλευση των προσφύγων. Η παρουσία τους μεταβάλλει τα δεδομένα της κοινωνικής της σύνθεσης και της οικονομικής της

φυσιογνωμίας. Κοντά στους αστούς ζει και εργάζεται και η κοινωνική τάξη των εργατών σε βιοτεχνίες και βιομηχανίες της περιοχής. Οι πρώτες στάσεις εργασίας είναι γεγονός για την Καλλιθέα των αρχών της δεκαετίας του ’30. Οι διεκδικήσεις αυτές αποδεικνύουν τη διαμόρφωση μιας ταξικής συνείδησης, που έχει επηρεαστεί από τα ριζοσπαστικά μηνύματα νέων ιδεολογιών, που επικεντρώνονται στα συμφέροντα των εργατών. Άλλος ένας παράγοντας εξάπλωσης αυτών των ιδεών στην πόλη είναι και η μαζική παρουσία προσφύγων. Οι άθλιες συνθήκες κάτω από τις οποίες ζουν και η εκμετάλλευση που υφίστανται τους κάνουν δεκτικούς στις αρχές του κομμουνισμού. Ακόμα, το υψηλό πολιτιστικό τους επίπεδο δίνει μια νέα ώθηση στα δρώμενα και στις υποδομές της περιοχής. Στις πρώτες δεκαετίες του 20^{ού} αιώνα λειτουργεί ένας εντυπωσιακός αριθμός εκπαιδευτικών ιδρυμάτων στην πόλη, φαινόμενο που δεν υπάρχει σε άλλο προάστιο των Αθηνών. Κοντά σε αυτά, αισθητή κάνουν την παρουσία τους τα σωματεία, τα φιλανθρωπικά ιδρύματα, οι δημόσιες υπηρεσίες, οι σύλλογοι, οι κινηματογράφοι, τα θέατρα, τα καφενεία και τα ζαχαροπλαστεία. Ο Μεσοπόλεμος βρίσκει την Καλλιθέα να σφύζει από πνευματικούς ανθρώπους, που υπηρετούν τις τέχνες και τα γράμματα και οι συντροφιές που σχηματίζουν γίνονται πόλος έλξης και για άλλες μεγάλες προσωπικότητες, που δεν μένουν σε αυτήν, αλλά την επισκέπτονται για να μοιραστούν με τους άλλους τις πνευματικές εμπειρίες που προσφέρει. Εξάλλου, είναι γνωστό ότι το εν λόγω προάστιο έχει χαρακτηριστεί «Μονμάρτη των Αθηνών» και από τοπικά έντυπα όπως ο *Καλλιθεϊκός Τύπος* το 1935 (*Καθημερινή*, 2003:27). Οι νέες ιδέες της ρωσικής επανάστασης, οι ακάματες προσπάθειες των προοδευτικών πνευμάτων να επικρατήσει η δημοτική, η επιρροή των ευρωπαϊκών ρευμάτων στην ελληνική λογοτεχνία, οι πρωτοποριακές τάσεις στη ζωγραφική που άλλοτε εκφράζονται ως αμφισβήτηση των ακαδημαϊκών προτύπων και άλλοτε μέσω της τέχνης των naif αναδεικνύουν τις γνωστές ως «Τέχνες των περιθωρίων» και η παρουσία πνευματικών ανθρώπων όπως του Ι. Γρυπάρη και του Σ. Σκίπη, που ορθώνουν το ανάστημά τους απέναντι στη λογοκρισία της δικτατορίας του Ι Μεταξά και γίνονται με τη στάση τους πρότυπα αντίστασης σε κάθε μορφή αυταρχικής εξουσίας, είναι στοιχεία που συνθέτουν την εικόνα του Μεσοπολέμου της Καλλιθέας και την καθιστούν κυψέλη πολιτισμού και προόδου.

1.3. Ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος και η Αντίσταση στην Καλλιθέα

Όταν η Ελλάδα δέχεται την επίθεση των Ιταλών 28 Οκτωβρίου 1940, στις πρώτες γραμμές του πολέμου βρίσκουν ηρωικό θάνατο δύο Καλλιθεάτες: ο πλωτάρχης του υποβρυχίου «Γλαύκος», Βασίλειος Ασλάνογλου (1908-1942) και ο Συνταγματάρχης Κωνσταντίνος Δαβάκης (1897-1943). Στην κηδεία του τελευταίου ο Δήμαρχος Γεώργιος Κατσιμαγκλής (1941-1945) αναφέρει ότι ο άτεκνος αποθανών αφήνει τρεις κόρες: τη Σκρα, την Πίνδο και τη Δοΐράνη. Ο Καλλιθεάτης γλύπτης Αχιλλέας Απέργης (1909-1986) τιμά τη μνήμη του με έναν ανδριάντα, που αρχικά στήνεται στην κυκλική πλατεία Δαβάκη και αργότερα μεταφέρεται στο πάρκο, που βρισκόταν το αμαξοστάσιο των τραμ (Καρατζόγλου, 2014:7).

Στη συνέχεια, πνευματικά κέντρα της περιοχής, όπως η Σιβιτανίδειος και η Χαροκόπειος καταλαμβάνονται από τους Γερμανούς και η Λέσχη Κωνσταντινουπολιτών από τους Ιταλούς. Οι τελευταίοι εκδιώκουν τα γυμνάσια, που βρίσκονται στο Σκοπευτήριο Καλλιθέας, και τα μετατρέπουν σε φυλακές. Οι κάτοικοι, εκ των οποίων πολλοί είναι πρόσφυγες, συμμετέχουν σε αντιστασιακές οργανώσεις του ΕΑΜ, ΕΛΑΣ, ΕΔΕΣ, ΠΕΑΝ και ΕΠΟΝ. Παράλληλα, τυπώνονται παράνομα φυλλάδια και κουπόνια εράνου, που ενισχύουν τους μαχητές του ΕΑΜ και ΕΛΑΣ. Αψηφώντας τις απαγορεύσεις των κατακτητών, ο λαός της Καλλιθέας ακούει από τα ραδιόφωνα συμμαχικές εκπομπές (B.B.C). Ακόμα, δεν λείπουν τα φαινόμενα της πείνας, που εξοντώνει τα δύο τελευταία κατοχικά χρόνια μεγάλο μέρος του πληθυσμού και της μαύρης αγοράς, που λειτουργεί στις οδούς Φιλαρέτου και Σκρα (Παπάζογλου, 2000: 218).

Η αντίσταση που προβάλλουν οι Καλλιθεάτες προκαλεί την οργή των κατακτητών, οι οποίοι απαντούν με συλλήψεις και εκτελέσεις. Στο σπίτι του εφέδρου ανθυπολοχαγού Μιχάλη Μπαλιτσάρη, που βρίσκεται στην οδό Φιλαρέτου 108 ιδρύεται και στεγάζεται το κέντρο της Π.Ε.Α.Ν. στην Καλλιθέα. Αρχηγός είναι ο παραπάνω αξιωματικός και ομαδάρχες ο Χρήστος Μπαλιτσάρης, ο Λεωνίδας Τσιριβάκος, ο Παναγιώτης Γκουτζές, ο Νικόλαος Κόκκινος, ο Αλέξανδρος Χαλκιόπουλος και η Χριστοφύλλη Μπαλιτσάρη. Αριθμεί 51 μέλη (11 γυναίκες και 40 άντρες) και αναλαμβάνει να προστατεύσει αγωνιστές στα κρησφύγετά της, που βρίσκονται στην Αγία Ελεούσα, στις Τζιτζιφιές και στου Χαροκόπου, μοιράζει προκηρύξεις και φύλλα της παράνομης εφημερίδας *Δόξα*, γράφει συνθήματα σε τοίχους και ενημερώνει τους

κατοίκους για τις εξελίξεις (Παπάζογλου, 2000: 225). Κεντρικά η Π.Ε.Α.Ν. ιδρύεται τον Οκτώβριο του 1941 από τον Κώστα Περρίκο, Διονύσιο Παπαβασιλόπουλο, Ιωάννη Κατεβάτη, Αθανάσιο Σκούρα και Γεώργιο Αλεξιάδη. Εκτός από τον τελευταίο όλοι οι άλλοι αποτελούσαν στελεχιακό δυναμικό του Εθνικού Ενωτικού Κόμματος του Παναγιώτη Κανελλόπουλου. Ο Περρίκος συγκροτεί και το γνωστό Ουλαμό Καταστροφών της οργάνωσης το καλοκαίρι του 1942. Το μεγαλύτερο κατόρθωμα της Π.Ε.Α.Ν. είναι η ανατίναξη της Εθνικής Σοσιαλιστικής Πατριωτικής οργάνωσης (Ε.Σ.Π.Ο.) στις 20 Σεπτεμβρίου 1942. Μέχρι τότε σε καμία άλλη πόλη της κατεχόμενης Ευρώπης δεν έχει συμβεί κάτι αντίστοιχο. Οι πρωταγωνιστές του σαμποτάζ, Κώστας Περρίκος, Ιουλία Μπίμπα, Αντώνης Μυτιληναίος, Σπύρος Γαλάτης και ιατρός Κώστας Γιαννάτος κρύβονται στην περιοχή της Αγίας Ελεούσας. Συγκεντρώνονται, όμως, πολλοί στόχοι των κατακτητών στο ίδιο σημείο με αποτέλεσμα τον εντοπισμό και τη σύλληψή τους στις 11 Νοεμβρίου 1942. Ο χωροφύλακας, Πολύκαρπος Νταϊλιάνης, προδίδει για λίγες λίρες, και για την πράξη του αυτή εκτελείται από αντιστασιακούς. Γίνονται κάποιες προσπάθειες συνεργασίας με το Ε.Α.Μ. που δεν αποδίδουν, καθώς το Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο είναι παντοδύναμο και εννοεί τη συνεργασία ως προσχώρηση σε εκείνο, ενώ η Π.Ε.Α.Ν. δεν επιθυμεί να απορροφηθεί από κάποιον άλλο. Πάντως, η Εαμική ιστοριογραφία παραδέχεται τη γενναιότητα των μαχητών της Π.Ε.Α.Ν., αν και διακρίνει σε αυτά ερασιτεχνισμό και ανεπάρκεια (Χατζηβασιλείου, 2005: 145-153).

Εικόνα 13: Μουσείο Π.Ε.Α.Ν.

Πηγή: http://ethnikiantistasix.blogspot.com/2014/12/blog-post.html

Ακολούθησε η μεγάλη μάχη της Καλλιθέας στις 24 Ιουλίου 1944, όπου συμμετέχουν τμήματα του ΕΛΑΣ από Νέα Σμύρνη, Παγκράτι, Πετράλωνα, Σφαγεία, Δουργούτι και Κοκκινιά. Από την προηγούμενη κιόλας μέρα δυνάμεις ταγματασφαλιτών και το μηχανοκίνητο τμήμα του Μπουραντά κάνουν επιδρομή στην περιοχή· απωθούνται, όμως, με μεγάλες απώλειες από τον ΕΛΑΣ. Την επόμενη μέρα οι Γερμανοί εμφανίζονται ενισχυμένοι με δυνάμεις της χωροφυλακής και των ταγμάτων ασφαλείας και κυκλώνουν την Καλλιθέα, με σκοπό να προβούν σε μαζικές συλλήψεις που θα κάμψουν το αγωνιστικό φρόνημα του λαού της. Η έδρα του φρουραρχείου του ΕΛΑΣ βρίσκεται στην οδό Μπιζανίου 10 και την υπεράσπισή του αναλαμβάνουν δέκα ελασίτες. Κατά τη διάρκεια της πολύωρης μάχης καταφέρνουν να σώσουν τη ζωή των δύο γυναικών και των τριών παιδιών που έχουν εγκλωβιστεί στο σπίτι. Λίγο αργότερα ψάλλουν τον εθνικό ύμνο και δίνουν τέλος στη ζωή τους για να μην αναγκαστούν να πέσουν στα χέρια των εχθρών[7] (Παπάζογλου, 2000: 240).

Εικόνα 14: Οικία της οδού Μπιζανίου 10

Πηγή:https://bluebig.wordpress.com/2013/10/14/to-καστρο-της-οδου-μπιζανιου-10-στην-καλλιθε/

[7] Τα ονόματα των ηρώων είναι Θανάσης Αλεξίου (20 ετών), Γιάννης Ιωακειμίδης (17 ετών), Σπύρος Χατζηπουλημένος (17 ετών), Δημήτρης Γαλιάτσος (19 ετών), Δημήτρης Βασιλειάδης (19 ετών), Ιορδάνης Παπαδόπουλος (20 ετών), Στέλιος Βιτζέντζος (20 ετών), Γιώργης Γυμνόπουλος (21 ετών), Γαβριήλ Μυριδινός (25 ετών) και Παύλος Λιγνόπουλος (20 ετών).

Ένα μήνα αργότερα, στις 28 Αυγούστου 1944, οι Γερμανοί κάνουν μπλόκο στην Καλλιθέα. Διατάζουν όλοι οι άντρες από δεκατεσσάρων χρονών και πάνω να συγκεντρωθούν στο γήπεδο ΑΕΚ Καλλιθέας, το οποίο καλύπτει το τετράγωνο Δαβάκη, Λεωφόρο Συγγρού-Δοϊράνης-Μαντζαγριωτάκη. Οι στρατιώτες φωνάζουν και κάνουν εφόδους στα σπίτια των κατοίκων. Φωτιά καίει τα Σφαγεία και το 5ο δημοτικό σχολείο. Σύρουν αντιστασιακούς και τους σκοτώνουν στη μάντρα εκαταλειμένου σπιτιού, που βρίσκεται γωνία Δοϊράνης και Μαντζαγριωτάκη και σήμερα έχει χτιστεί μια πολυκατοικία (Λιόγκαρης,1998:244). Η εξόντωσή τους έγινε με έναν ύπουλο τρόπο, καθώς στο υπόγειο του σπιτιού αυτού τους περίμενε ένας αξιωματικός, που αρχικά πιάνει την κουβέντα με κάθε μελλοθάνατο και στη συνέχεια χτυπώντας τον στην πλάτη του δίνει την εντύπωση ότι τον αφήνει να φύγει. Στο μοιραίο, όμως, γύρισμα της πλάτης του ο αγωνιστής βρίσκει τον θάνατο από το περίστροφο του Γερμανού. Στο μπλόκο αυτό τέσσερις χιλιάδες Καλλιθεάτες βίωσαν την αγωνία στο γήπεδο και εκτελέστηκαν από αυτούς είκοσι έως εικοσιπέντε άτομα. Η επιδρομή αυτή είναι συνέχεια των εκτελέσεων στον Βύρωνα και στην Κοκκινιά (Λερίου &Μουρουγκλού, 2006: 186-188).

Εικόνα 15: Μνημείο εκτελεσθέντων αγωνιστών επί της οδού Περικλέους

Πηγή: Οικεία φωτογραφική λήψη (11 Μαρτίου 2018)

Μέσα σε αυτό το κλίμα δεν είναι δυνατό να μείνουν ανεπηρέαστοι οι πνευματικοί άνθρωποι της περιοχής. Οργανώνουν συγκεντρώσεις, συμμετέχουν σε απεργίες και σε εράνους. Ο πυρήνας εκείνων που πρωταγωνιστούν στο

ζαχαροπλαστείο του Κελέφα και στο βιβλιοπωλείο του Λουκάτου ιδρύουν τον Πνευματικό Κύκλο, που θέλει να υπερασπίσει σθεναρά την ελευθερία του λόγου, λίγο πριν ξεκινήσει η Κατοχή.

Μια από τις μορφές που πρωτοστατεί στους αγώνες είναι η Σοφία Μαυροειδή-Παπαδάκη. Γράφει διηγήματα πατριωτικού περιεχομένου και διδάσκει το μάθημα της Έκθεσης στους μαθητές από το ραδιόφωνο, αφού τα σχολεία είναι κλειστά. Το ποίημά της «Εμπρός Ε.Λ.Α.Σ.» γίνεται ο ύμνος της οργάνωσης και μελοποιείται από το Νίκο Τσάκωνα. Το ίδιο συμβαίνει και με τα μελοποιημένα από το Φοίβο Ανωγειανάκη «Νιάτα», που τραγουδιούνται ως ύμνος της Ε.Π.Ο.Ν. Για την προσφορά της τιμάται από το Υπουργείο Παιδείας με εύφημο μνεία και το 1946 για την ποιητική της συλλογή «Της Νιότης και της Λευτεριάς» με το βραβείο Εθνικής Αντίστασης (Λερίου & Μουρουγκλού, 2006: 201-202).

Κοντά σε εκείνη βρίσκεται και η πεζογράφος Έλλη Αλεξίου, που είναι μέλος του Κ.Κ.Ε. από το 1928. Παίζει σημαντικό ρόλο στις διαδικασίες συγκρότησης και δημιουργίας ομάδων Αντίστασης, όπως αυτής της ομάδας συγγραφέων της Καλλιθέας και της ομάδας Εαμιτών λογοτεχνών της οποίας είναι και γραμματέας (Φωσκαρίνης, 1982: 42). Επί της οδού Σαπφούς και σε όροφο πολυκατοικίας που βρίσκεται εκεί στεγάζεται το «Μουσείο Έλλης Αλεξίου». Κοντά σε αυτό υπάρχει σχολικό συγκρότημα που την τιμά ως παιδαγωγό, φέροντας το όνομά της.

Αριστερών πεποιθήσεων είναι και ο λογοτέχνης και κριτικός, Μάρκος Αυγέρης, ο οποίος παντρεύεται τη Γαλάτεια μετά το χωρισμό της με τον Νίκο Καζαντζάκη. Την περίοδο του Εμφυλίου, το Υπουργείο Εργασίας τον απολύει για πολιτικούς λόγους. Σήμερα, το πολιτιστικό κέντρο Καλλιθέας «Μάρκος Αυγέρης» βρίσκεται επί της οδού Σαπφούς 21.

Στην ίδια συντροφιά βρίσκεται ο ιστορικός και θιασώτης του ιστορικού υλισμού, Γιάννης Κορδάτος. Είναι ιδρυτικό μέλος και γραμματέας του Σ.Ε.Κ.Ε. την περίοδο 1922-1924. Εξορίζεται από τον Ι. Μεταξά και την περίοδο της Κατοχής γίνεται μέλος του Ε.Α.Μ.. Είναι ενεργό μέλος του εργατικού κινήματος και του κινήματος του δημοτικισμού. Γράφει στην εφημερίδα *Ριζοσπάστης* με το ψευδώνυμο Πέτρος Χαλκός (Λερίου & Μουρουγκλού, 2006: 205). Σήμερα, το πολιτιστικό κέντρο Καλλιθέας, «Γιάννης Κορδάτος» βρίσκεται επί της οδού Ηρακλέους 22 (Ταουσάνη, 2014: 109).

Σε προσφυγικές παράγκες της Καλλιθέας μένει και ο λογοτέχνης, Γιώργος Κοτζιούλας. Οργανώνει θεατρικές παραστάσεις στο βουνό για τους αντάρτες και ιδρύει τη Λαϊκή Σκηνή, κατόπιν προτροπών των μαχητών της 8ης Μεραρχίας του Ε.Λ.Α.Σ. Ηπείρου-Δυτικής Στερεάς Ελλάδας. Πηγή έμπνευσης του ποιητικού του έργου είναι η καταθλιπτική καθημερινότητα, την οποία αποδέχεται με ειρωνικό τόνο (Κασιάνης, 1963: 43).

Σημαντική είναι η παρουσία και του ποιητή, Σωτήρη Σκίπη, τη δύσκολη εκείνη περίοδο. Κυκλοφορεί μυστικά την ποιητική του συλλογή «Μέσ' από τα τείχη» και απαγγέλλει ένα δικό του ποίημα στην κηδεία του Κώστη Παλαμά, μετά από αυτό του Άγγελου Σικελιανού. Μέσα στους στίχους του συνοψίζονται οι πεποιθήσεις και το φρόνημα των μελών του Πνευματικού Κύκλου Καλλιθέας. Δονημένος από αντιστασιακό πάθος με επικίνδυνα προκλητικούς στίχους και χωρίς την άδεια των Γερμανών τιμά το νεκρό Παλαμά και συλλαμβάνεται λίγο αργότερα *«δι' ασήμαντον αφορμήν»*, όπως αναφέρει ο Γιάννης Χατζίνης (Χατζίνης, χ.χ.).

Το δικό τους αντιστασιακό αγώνα δίνουν και οι ιδιοκτήτες θεάτρων και κινηματογράφων, αφού με τις παραστάσεις και προβολές τους τονώνουν σημαντικά το φρόνημα των κατοίκων. Ιδιαίτερα σημαντική είναι και η προσφορά των Καλλιθεατών, Κώστα και Μανώλη Ασλάνη, καθώς έχουν ιδρύσει ήδη από το 1933 ένα καλλιτεχνικό τυπογραφείο, που βρίσκεται στο υπόγειο της στοάς Καραντινού δίπλα σε ένα χοροδιδασκαλείο που ανήκει στον Αρ. Σιμόπουλο και κάτω από το καφενείο του Τσάλτα που βρίσκεται δεξιά της εισόδου της στοάς από τη Λεωφόρο Ελ. Βενιζέλου (Θησέως). Στα δύσκολα χρόνια της Κατοχής εκδίδουν παράνομα φυλλάδια των Οργανώσεων της Αντίστασης και την εφημερίδα *Ριζοσπάστης*. Λειτουργεί από τον Ιούνιο του 1941 έως τον Αύγουστο του 1942 (Παπάζογλου, 2000: 231).

Στα χνάρια τους βαδίζει και ο Βαγγέλης Μενεμενής, ο οποίος συμφωνεί με το στέλεχος του Κ.Κ.Ε. και του Ε.Α.Μ., Γιώργο Ελληνούδη, να δημιουργηθεί μια κρύπτη στο λιθόκτιστο μικρό σπίτι του, για να λειτουργήσει εκεί ένα παράνομο τυπογραφείο, που βρίσκεται επί της οδού Σκρα 31 (Λερίου &Μουρουγκλού, 2006: 182).

Εικόνα 16: Παράνομο κατοχικό τυπογραφείο του Ε.Α.Μ. επί της οδού Σκρα 31

Πηγή: https://ethniki-antistasi-dse.gr/paranomo-typografio-eam-kke.html

Όσο, όμως, κι αν αντιστάθηκε ο πνευματικός κόσμος στις δυνάμεις Κατοχής, δεν μένει ανεπηρέαστος από το έντονο πρόβλημα της έλλειψης βασικών ειδών διατροφής. Ο εμφύλιος πόλεμος που ακολουθεί το οξύνει περισσότερο, καθώς η μη παραγωγή γεωργικών προϊόντων εξαιτίας των συγκρούσεων δεν εφοδιάζει την πρωτεύουσα με τα απαραίτητα αγαθά. Έτσι, οι οικογένειες έχουν στη διάθεσή τους ένα μπλοκ κουπονιών με τα οποία μπορούν να αγοράζουν σε συγκεκριμένες ποσότητες και ημερομηνίες βασικά είδη, όπως ψωμί, ζάχαρη και καφέ· αυτό το σύστημα διαρκεί μέχρι το 1953 (Παπάζογλου, 2000: 253).

Η συμμετοχή της Ελλάδας στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο δίνει στην Καλλιθέα έναν πρωταγωνιστικό ρόλο: οι κάτοικοί της βρίσκονται πρώτοι στα πεδία των μαχών, αλλά και μετά τη συνθηκολόγηση του στρατού μας είναι οι πρώτοι που μπαίνουν σε αντιστασιακές οργανώσεις. Πολίτες από κάθε γωνιά της πολιτικής γεωγραφίας κάνουν την Καλλιθέα «αφιλόξενη» για τους κατακτητές. Το μπλόκο του 1944 αποδεικνύει ότι η περιοχή έχει γίνει κέντρο της Αντίστασης του νότιου τομέα και γι’ αυτό ο εχθρός προβαίνει σε μαζικές εκτελέσεις. Τα δύο παράνομα τυπογραφεία, που λειτουργούν κάτω από αντίξοες συνθήκες, μαρτυρούν το υψηλό και αγωνιστικό φρόνημα των κατοίκων. Μέσα στις αντιστασιακές ομάδες βρίσκονται τα περισσότερα από τα μέλη των προπολεμικών φιλολογικών συντροφιών. Τυπώνουν και μοιράζουν παράνομα κείμενα, συμμετέχουν σε διαδηλώσεις και απεργίες, συγκεντρώνονται σε σπίτια και με τον πεζό ή ποιητικό τους λόγο εμψυχώνουν τους αντάρτες. Στη συνέχεια, όμως, δεν

μπορούν να αποφύγουν και οι ίδιοι τον ζόφο του εμφυλίου πολέμου, πληρώνοντας τον βαρύ φόρο του αίματος και της δίωξης.

1.4. Η μεταπολεμική πνευματική ζωή στην Καλλιθέα

1.4.1. Η μεταπολεμική δράση των πνευματικών ανθρώπων της Καλλιθέας

Μετά τον πόλεμο η Καλλιθέα συνεχίζει να έχει μια πλούσια πνευματική και καλλιτεχνική ζωή. Ανάμεσα σε άλλες ξεχωρίζει η έκθεση ζωγραφικής που πραγματοποιείται το 1953 σε χώρους του Συλλόγου Εθνική Ψυχή. Σημαιοφόρος της προσπάθειας είναι ο δημοσιογράφος και συγγραφέας, Ελευθέριος Κασιάνης. Θυμίζει την επιτυχημένη έκθεση του 1934 και πλαισιώνεται με έργα της Σοφίας Λασκαρίδου, του Αλέξανδρου Χριστοφή και άλλων πιο νέων από αυτούς ζωγράφων. Πωλείται το 50% των έργων, ρεκόρ για τα δεδομένα των αθηναϊκών εκθέσεων. Ακόμα, γίνονται τα αποκαλυπτήρια της προτομής του φιλέλληνα ποιητή, Frédéric Mistral (1830-1914), στην πλατεία Κύπρου την 1η Δεκεμβρίου 1957. Σε αυτά παραβρίσκεται και ο υποδιευθυντής του Γαλλικού Ινστιτούτου της Αθήνας, Roger Milliex (1913-2006) (*Καθημερινή*, 2003: 27).

Μεταπολεμικά, προστίθενται στους πιο παλιούς και καταξιωμένους οι: Εμμανουήλ Ζέπος ή Αλαφούζος, Αχιλλέας Βαρβαρέσσος, Απόστολος Γεραλής, Μαρία Ράμφου και άλλοι. Στην Καλλιθέα εκτός από τη ζωγραφική ακμάζει και η γλυπτική. Σπουδαία μορφή του χώρου είναι ο Θανάσης Απάρτης. Σήμερα, υπάρχει πολιτιστικό κέντρο στην Καλλιθέα, που φέρει το όνομά του επί της οδού Ηρακλέους 144 και Αγνώστου Στρατιώτου. Ακόμα, κοντά σε αυτόν δημιουργούν και οι: Αχιλλέας Απέργης, Ευάγγελος Μαρκαντώνης και Δήμητρα Τσερκέζου. Ξεχωρίζει η μορφή του Αρχέλαου Αντώναρου στα εικαστικά δρώμενα της περιοχής. Φιλοτεχνεί αντιστασιακές αφίσες, δημοσιεύει γελοιογραφίες στον *Ριζοσπάστη* και δικάζεται το 1952, γιατί διακωμωδεί τον Παπάγο και τον Μαρκεζίνη. Το Πολιτιστικό Κέντρο του Δήμου, που βρίσκεται στην οδό Γρυπάρη 195, φέρει το όνομά του. Ακόμα, επί της οδού Ανακρέοντος 7 λειτουργεί μέχρι το 1963 το λιθογραφείο του Φοίνικα. Εκτός από τα εικαστικά, ενδιαφέρον παρουσιάζει και η θεατρική κίνηση της πόλης. Σημαντικοί σκηνοθέτες είναι ο Σωκράτης Καραντινός και ο Αδαμάντιος Λεμός, που είναι μαθητής

του Καρόλου Κουν. Επίσης, τη δική τους νότα δίνουν μεγάλα ονόματα του λαϊκού τραγουδιού στα νυχτερινά μαγαζιά των Τζιτζιφιών, όπως αυτό του Καλαματιανού στις Τζιτζιφιές. Σε αυτό πρωταγωνιστικό ρόλο έχει ο Μάρκος Βαμβακάρης και ο Γιάννης Παπαϊωάννου. (Λερίου & Μουρουγκλού, 2006: 262-268).

Πλάι στους μεγάλους λογοτέχνες του Μεσοπολέμου που συνεχίζουν να προσφέρουν στην πνευματική ζωή του τόπου εμφανίζονται και νεότεροι, όπως η Τατιάνα Γκρίτση-Μιλλιέξ (1920-2005). Στη γωνία Αγίων Πάντων και Λασκαρίδου υπάρχει το πατρικό της σπίτι. Ο σύζυγός της είναι από το 1939 ο φιλέλληνας, Roger Milliex. Αναπτύσσει αντιστασιακή δράση τόσο κατά την περίοδο της Κατοχής όσο και κατά την διάρκεια της δικτατορίας. Ιδρύει μαζί με άλλους την Εταιρεία Συγγραφέων, το Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό αρχείο (Ε.Λ.Ι.Α.) και την Εταιρεία Κριτικών Εικαστικών Τεχνών. Διατελεί πρόεδρος της Στέγης Καλών Τεχνών και Γραμμάτων την περίοδο 1981-1986 (Το ίδιο, 2006: 266).

Αναπόσπαστο μέρος της πνευματικής ζωής είναι και ο Τύπος, ο οποίος συνεχίζει την πορεία του μέσα από εφημερίδες και περιοδικά με πολιτικό και λογοτεχνικό χαρακτήρα. Ένα από αυτά είναι *Η Καλλιθέα* του Τριντάφυλλου Τριανταφυλλίδη, που εκδίδεται από το 1945-1989. Αξιόλογη παρουσία έχουν και *Τα Χρονικά της Καλλιθέας* του Γιάννη Θεοδωρίδη, που εκδίδονται από το 1946-1961. Σημαντική είναι η συμβολή του Χατζίνη, του Σκίπη και του Αλέπη στην έκδοση αυτού του εντύπου (Το ίδιο, 2006: 269).

Αξίζει να σημειωθεί ότι από την Καλλιθέα περνούν σημαντικές προσωπικότητες και μεταπολεμικά. Συνεχίζει να έχει αξιόλογη παρουσία σε κάθε τομέα της πνευματικής ζωής. Από τη δεκαετία του ’60, όμως, διατυπώνονται τα πρώτα παράπονα για το γεγονός ότι δεν παρουσιάζει πλέον τις επιδόσεις που είχε στο παρελθόν. Συγκεκριμένα, ο πρόεδρος της Νεοελληνικής Φιλολογικής Εταιρείας, Γιώργος Βαλέτας σημειώνει στην εφημερίδα *Η Καλλιθέα*: *«Λείπει σχεδόν η πνευματική ζωή. Στο παρελθόν παρουσιαζόταν μια έντονη κίνηση. Ο Δήμος πρέπει να τιμήσει τους Καλλιθεάτες διανοούμενους με ονομασίες πλατειών και δρόμων. Και πρώτα του Γρυπάρη, που ο δρόμος, όπου είναι το σπίτι του φέρνει το επίζηλο όνομα του δικτάτορα Ιωάννου Μεταξά. Αυτό αποτελεί μια προσβολή στην μνήμη του μεγάλου ποιητή. Ο Δήμος Καλλιθέας το εμίσθωσε για ένα διάστημα και το έκανε Βιβλιοθήκη. Μετά το εγκατέλειψε, ενώ έπρεπε να το μετατρέψει σε Μουσείο Γρυπάρη, που θα διατηρούσε τα χειρόγραφα, τα ενθύμια και τη βιβλιοθήκη του ποιητή. Θα ήταν Πανελλήνιο Λογοτεχνικό Μουσείο,*

που θα προκαλούσε ενδιαφέρον, γιατί σε αυτό υπάρχουν ήδη τα αρχεία του Αλέξανδρου Πάλλη, του Μιχαήλ Αργυρόπουλου, του Άγι Θέρου μαζί με τα βιβλία» (*Η Καλλιθέα*, 1964).

1.4.2. Ο ρόλος των αιρετών της εποχής στην πνευματική ανάπτυξη της Καλλιθέας

Είναι αλήθεια ότι τόσο οι πρώτοι κοινοτάρχες όσο και οι μετέπειτα δήμαρχοι ενδιαφέρονται για την πνευματική ζωή της Καλλιθέας. Από την εποχή του Νικόλαου Χατζόπουλου, πρώτου κοινοτάρχη, στο επίκεντρο της τοπικής αρχής βρίσκεται το πρόβλημα της στέγασης των σχολείων. Ο επόμενος από αυτόν αιρετός, Δημήτριος Αναγνώστου, βρίσκει πόρους για τη λειτουργία Φιλαρμονικής και ανέγερσης δύο Δημοτικών Σχολείων. Ακόμα, το ωδείο της περιοχής θεωρείται πνευματικό στολίδι και για αυτό το λόγο το κοινοτικό συμβούλιο εγκρίνει δαπάνη για αυτό. Στην ίδια λογική κινείται και ο πρώτος Δήμαρχος, Ιωάννης Αραπάκης, καθώς επιδιώκει τον εμπλουτισμό της Δημοτικής Βιβλιοθήκης με την αγορά βιβλίων. Δυστυχώς, αυτή την πρακτική θα ακολουθήσει και η Διοικούσα Επιτροπή του Δήμου την περίοδο της δικτατορίας του Ιωάννη Μεταξά. Αυτή η Επιτροπή, που καταργεί το συμβούλιο των αιρετών, αγοράζει βιβλία και περιοδικά, για να διαφωτίσει τους εθνικόφρονες νέους του Δήμου. Μεταπολεμικά, ο Νικόλαος Σκανδαλάκης περιλαμβάνει στο πρόγραμμά του τη στέγαση σχολείων στην περιοχή των φυλακών, τις οποίες θέλει να απομακρύνει. Το καλοκαίρι του 1951 ιδρύεται ο Καλλιτεχνικός Οργανισμός του Δήμου Καλλιθέας, στον οποίο μάλιστα συμμετέχει ενεργά ο Γιάννης Χατζίνης. Παράλληλα, ενδιαφέρεται για τη δημιουργία προτομής του ποιητή Ιωάννη Γρυπάρη και στο σπίτι του αρχίζει να λειτουργεί η «Γρυπάρειος Βιβλιοθήκη» το Δεκέμβριο του 1953. Λίγα χρόνια αργότερα, το 1959 γίνονται τα αποκαλυπτήρια στην πλατεία Αγίας Βαρβάρας του «Ηρώου των πεσόντων υπέρ πίστεως και πατρίδος». Στην τελετή προσκεκλημένοι είναι ο Παύλος και η Φρειδερίκη (Λερίου & Μουρουγκλού, 2006: 99-103, 112, 215-237).

Στη δεκαετία του ’60, όμως, τα πράγματα παίρνουν μια διαφορετική τροπή: οι Δήμαρχοι, Χάρης Παυλόπουλος (1961-1964) και Ιωάννης Γάλλος (1964-1967), δεν μπορούν να υλοποιήσουν έργα και τα οικονομικά τους είναι πολύ περιορισμένα. Οι έντονες πολιτικές διαμάχες, που συνδέονται με την εκλογική αναμέτρηση του 1961, επηρεάζουν αρνητικά την Καλλιθέα. Συλλαμβάνονται δημοτικοί σύμβουλοι που ισχυρίζονται ότι υπήρξε νοθεία στις βουλευτικές εκλογές. Το Δημοτικό Συμβούλιο της

Καλλιθέας βρίσκεται σε απραξία μέχρι το 1963 και το μνημόσυνο για όσους έχασαν τη ζωή τους στην Εθνική Αντίσταση δεν πραγματοποιείται. Επί Ιωάννου Γάλλου, η Διοίκηση του Δήμου έρχεται σε σύγκρουση με κρατικούς φορείς, καθώς κάθε αίτημά του πέφτει στο κενό. Παρ' όλα αυτά, μέχρι την επιβολή της δικτατορίας του 1967 ο Δήμος Καλλιθέας καταφέρνει να απομακρύνει οριστικά τις Β' Δικαστικές Φυλακές της περιοχής τον Σεπτέμβριο του 1966, να ξεκινήσει τη σύσταση Δημοτικού Θεάτρου, να ανασυντάξει τη δημοτική χορωδία και να θεσπίσει το θεσμό ετήσιας βράβευσης λογοτεχνών και συλλόγων της Καλλιθέας (Το ίδιο, 2006: 240).

Μετά την επιβολή του καθεστώτος της 21ης Απριλίου, υποχωρεί κάθε ένδειξη ανάπτυξης και προόδου. Ο Δήμαρχος, Ιωάννης Γάλλος, συλλαμβάνεται, οδηγείται στον Ιππόδρομο, που εκείνη την εποχή συγκεντρώνει όλους τους πολιτικούς κρατούμενους, και καταλήγει στην εξορία. Το μόνο αξιομνημόνευτο έργο είναι αυτό της απομάκρυνσης του αμαξοστασίου από την περιοχή το 1968 (Το ίδιο, 2006: 242).

1.5. Η δράση του Γιάννη Χατζίνη στην Καλλιθέα

Από την παραπάνω παρουσίαση του πνευματικού κλίματος της Καλλιθέας κατά τη διάρκεια της περιόδου που έζησε σε αυτήν ο Χατζίνης προκύπτει ότι αυτή η περίοδος μπορεί να διαιρεθεί σε τρεις φάσεις: Η πρώτη ανήκει στην εποχή του Μεσοπολέμου, η δεύτερη ανήκει στην εποχή του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και της Αντίστασης και η τρίτη ανήκει στην Μεταπολεμική εποχή έως και την επταετή Δικτατορία των Συνταγματαρχών (1967-1974).

Την περίοδο του Μεσοπολέμου η δράση του στην Καλλιθέα εξαπλώνεται στα εξής πεδία: 1. υπάλληλος στο Δημοτικό Ταμείο Καλλιθέας 2. μέλος της φιλολογικής συντροφιάς του ζαχαροπλαστείο του Κελέφα 3. μέλος της συντροφιάς του βιβλιοπωλείου του Λουκάτου 4. συμμετοχή σε εκδηλώσεις πνευματικού χαρακτήρα 5. συνεργασία με τον Τοπικό Τύπο.

Από τα παραπάνω πεδία προκύπτουν τρεις κατηγορίες δράσης του Γιάννη Χατζίνη στην Καλλιθέα την περίοδο του Μεσοπολέμου:

1. επαγγελματική 2. πνευματική 3. κοινωνική.

επαγγελματική:

1. υπάλληλος στο Δημοτικό Ταμείο Καλλιθέας

πνευματική:

1. μέλος της φιλολογικής συντροφιάς του ζαχαροπλαστείο του Κελέφα 2. μέλος της συντροφιάς του βιβλιοπωλείου του Λουκάτου 3. συμμετοχή σε εκδηλώσεις πνευματικού χαρακτήρα 4. συνεργασία με τον τοπικό Τύπο

κοινωνική:

1. μέλος της συντροφιάς του βιβλιοπωλείου του Λουκάτου

Κατηγορίες δράσης Γιάννη Χατζίνη	**Σχετικές Συχνότητες (%)**
επαγγελματική	16.7%
πνευματική	66.6%
κοινωνική	16.7%
Σύνολο	**100%**

Την περίοδο του Β’ Παγκοσμίου Πολέμου και της Αντίστασης η δράση του Χατζίνη στην Καλλιθέα εξαπλώνεται στα εξής πεδία: 1. μέλος του Πνευματικού Κύκλου Καλλιθέας 2. μέλος αντιστασιακής ομάδας συγγραφέων.

Μεταπολεμικά, η δράση του Γιάννη Χατζίνη εξαπλώνεται στα εξής πεδία: 1.συμμετοχή σε πνευματικές εκδηλώσεις 2.συμμετοχή στον Καλλιτεχνικό Οργανισμό του Δήμου Καλλιθέας 3.συνεργασία με τον τοπικό Τύπο.

Τα παραπάνω πεδία έχουν πνευματικό χαρακτήρα και συνδέονται με φορείς, που έχουν και πνευματικά ενδιαφέροντα όπως το Παλλάδιο, ο Δήμος Καλλιθέας και ο τοπικός Τύπος.

1.6. Συμπεράσματα κεφαλαίου

Συνοψίζοντας, αξίζει να σημειωθεί ότι η Καλλιθέα από την εποχή του Μεσοπολέμου μέχρι το τέλος της δικτατορίας ξεχωρίζει από τα άλλα προάστια των Αθηνών, γιατί είναι η κυψέλη πολλών πνευματικών ανθρώπων, που δεν διαπρέπουν μόνο σε κάποιον τομέα των γραμμάτων ή των τεχνών, αλλά είναι και ενεργοί πολίτες, που αναλαμβάνουν την κοινωνική τους ευθύνη και θέτουν το έργο τους στην υπηρεσία των αναγκών του κοινωνικού συνόλου. Με το έργο και την κοινωνική τους δράση συμβάλλουν στην ανάπτυξη της περιοχής, που η φήμη της πια ξεπερνά τα σύνορά της.

Πολλοί από αυτούς έρχονται στην Καλλιθέα ως πρόσφυγες ή εσωτερικοί μετανάστες. Εξάλλου, είναι γνωστό ότι τα προσφυγικά ρεύματα ανατρέπουν τα δημογραφικά, πολιτικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά της περιοχής. Αυξάνεται δραματικά με την έλευση των προσφύγων το εργατικό δυναμικό σε βιομηχανίες, όπως η «Πειραϊκή Πατραϊκή» και η «Ελβιέλα», το οποίο είναι δεκτικό σε νέες ιδεολογίες, που επικεντρώνονται στην πάλη των τάξεων. Έτσι, γίνονται αναλύσεις και ζυμώσεις που ριζοσπαστικοποιούν ένα τμήμα του πληθυσμού. Απόδειξη για αυτό είναι οι εργατικές κινητοποιήσεις, που εμφανίζονται τη δεκαετία του ’30 στην Καλλιθέα.

Μετά την εγκατάσταση και των προσφύγων, οργανώνονται φιλολογικές συντροφιές μέσα στις οποίες βρίσκονται προοδευτικοί εκπαιδευτικοί, όπως η Σοφία Μαυροείδη –Παπαδάκη, η Έλλη Αλεξίου και ο Ιωάννης Γρυπάρης. Ως πνευματικοί ταγοί αντιστέκονται σε αυταρχικά καθεστώτα και αγωνίζονται για την ελευθερία της σκέψης και της έκφρασης. Κοινό αγώνα δίνουν ο Ιωάννης Γρυπάρης με τον Ελισσαίο

Γιαννίδη για την επικράτηση της δημοτικής, την οποία μάχονται οι συντηρητικοί πνευματικοί κύκλοι της εποχής.

Την ίδια περίοδο ιδρύονται από πρόσφυγες πολλοί σύλλογοι, όπως ο Σύλλογος Κωνσταντινουπολιτών (1928) και ο Σύλλογος Ποντίων «Αργοναύται-Κομνηνοί» (1930). Στηρίζουν τις Τέχνες, τα Γράμματα και την Κοινωνική Αλληλεγγύη. Επίσης, προωθούν κάθε πολιτιστική εκδήλωση που αναδεικνύει τις πνευματικές φυσιογνωμίες της πόλης, καλλιτεχνικά ρεύματα και τάσεις.

Προοδευτικό δείγμα συνιστά και η παρουσία πολλών γυναικών σε πρωταγωνιστικό ρόλο στις εξελίξεις της Καλλιθέας. Η Σοφία Λασκαρίδου είναι η σημαιοφόρος της προσπάθειας των γυναικών να διακριθούν όπως και οι άνδρες στην κοινωνία. Διεκδικεί δυναμικά και επιτυγχάνει την εγγραφή της στη Σχολή Καλών Τεχνών. Οι μετέπειτα εκθέσεις των έργων της, που αποσπούν θετικά σχόλια, δικαιώνουν την επιμονή της. Η αναγνώριση της προσφοράς της γυναίκας αποδεικνύεται και από τη διοργάνωση των πρωτότυπων για τα δεδομένα της εποχής «ψυχικών καλλιστείων της γυναικός» του 1937, στα οποία βραβεύονται η Ειρήνη Λασκαρίδου και η Ελευθερία Κατσούλη.

Αναμφισβήτητα, οι άνθρωποι των γραμμάτων και των τεχνών ανέλαβαν και την κοινωνική τους ευθύνη, πληρώνοντας βέβαια με εξορίες και φυλακίσεις το τίμημα της επιλογής τους. Μαζί με τον Γιάννη Χατζίνη η Έλλη Αλεξίου, ο Σωτήρης Σκίπης, ο Γιώργος Κοτζιούλας, η Σοφία Μαυροειδή-Παπαδάκη και άλλοι πνευματικοί άνθρωποι μπαίνουν στην Αντίσταση και βρίσκονται αντιμέτωποι με το σκληρό πρόσωπο του κατακτητή. Με τον λόγο τους σε παράνομες συγκεντρώσεις, με την απαγγελία των στίχων τους και με τα κείμενά τους σε έντυπα τονώνουν το εθνικό φρόνημα ενός λαού που βασανίζεται και με τη στάση και συμπεριφορά τους αναδεικνύουν μια ηθική που στηρίζεται στις αξίες της ελευθερίας, της δημοκρατίας και της εθνικής ανεξαρτησίας.

Μεταπολεμικά, η Καλλιθέα συνεχίζει την πνευματική της παράδοση. Οι ζωγράφοι, μέσα από εκθέσεις που οργανώνονται στην περιοχή, προβάλλουν τα έργα τους και δημιουργούν μαζί με γνωστούς γλύπτες, όπως είναι ο Θανάσης Απάρτης. Σημαντική είναι, ακόμα, η παρουσία των λογοτεχνών στα δρώμενα της πόλης. Δημοσιεύουν κείμενά τους σε τοπικά έντυπα και συμμετέχουν κάποιοι από αυτούς, όπως η Τατιάνα Γκρίτση-Μιλλιέξ, στον αντιδικτατορικό αγώνα. Οι γελοιογράφοι της εποχής δίνουν τον δικό τους τόνο, στηλιτεύοντας τα κακώς κείμενα της πολιτικής. Στην

Καλλιθέα χτυπά και η καρδιά του παράνομου τότε Κ.Κ.Ε., αφού σε αυτήν εντοπίζεται ασύρματος του κόμματος και σε αυτήν φυλακίζεται ο Νίκος Μπελογιάννης τη δεκαετία του ’50. Από την άλλη πλευρά, το θέατρο και η λαϊκή και ρεμπέτικη μουσική μέσα από τις μορφές του σκηνοθέτη Σωκράτη Καραντινού, Μάρκου Βαμβακάρη και Γιάννη Παπαϊωάννου παίζουν πρωταγωνιστικό ρόλο στην περιοχή.

Όλα αυτά τα χρόνια, ο πνευματικός κόσμος της Καλλιθέας εργάζεται άοκνα και συγκρούεται με τις δυνάμεις του σκοταδισμού, της οπισθοδρόμησης και του αυταρχισμού. Γυρίζει την πλάτη στη λογική του στρουθοκαμηλισμού και σε κάθε διάθεση ελιτισμού και πορεύεται μαζί με την υπόλοιπη κοινωνία για την οποία επιδιώκει να γίνει ο φωτεινός δρομοδείκτης της.

Όλη αυτή την περίοδο, ο Χατζίνης παρουσιάζει μια αξιόλογη δράση στην Καλλιθέα κατά τη διάρκεια του Μεσοπολέμου, του Β’ Παγκοσμίου Πολέμου και Μεταπολεμικά. Φαίνεται ότι πιο πλούσια είναι η πρώτη δράση από τις παραπάνω περιόδους, καθώς εκτός από την πνευματική και κοινωνική του δράση υπάρχει και η επαγγελματική. Είναι δηλαδή υπάλληλος του Δημοτικού Ταμείου της περιοχής. Αργότερα, μεταφέρεται στον Πειραιά και αναλαμβάνει ειδικές αποστολές στο εξωτερικό. Ακόμα, όμως, και την περίοδο του Μεσοπολέμου τα περισσότερα πεδία δράσης του έχουν πνευματικό προσανατολισμό. Παράλληλα, αναλαμβάνει και την κοινωνική του ευθύνη, όπως οι περισσότεροι πνευματικοί άνθρωποι της Καλλιθέας, όταν ο Ιωάννης Μεταξάς επιβάλλει τη δικτατορία του. Ο Πνευματικός Κύκλος ταμπουρώνεται στο βιβλιοπωλείο του Λουκάτου, προβάλλοντας την Αντίστασή του στο καθεστώς ανελευθερίας. Την περίοδο της Κατοχής, η πνευματική του δράση συνδυάζεται με την κοινωνική, καθώς οι περιστάσεις απαιτούν τη στράτευση όλων των δυνάμεων των Ελλήνων, για να είναι ο κοινός αγώνας νικηφόρος. Ωστόσο, ο Χατζίνης φαίνεται ότι αφοσιώνεται στα πνευματικά δρώμενα της πόλης μεταπολεμικά και συνεργάζεται για την επίτευξη αυτού του σκοπού με συλλογικότητες πνευματικού χαρακτήρα, με τον Δήμο και με τον τοπικό Τύπο. Συνεπώς, αξιοποιεί τους φορείς για την πνευματική προκοπή της πόλης και δεν δείχνει να ενδιαφέρεται να ασχοληθεί με τα κοινά της Καλλιθέας, μολονότι είχε αναγνωρισιμότητα και ικανότητες.

Κεφάλαιο 2ο
Ο Γιάννης Χατζίνης και η Κριτική

2.1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις

Το πεδίο της λογοτεχνικής κριτικής δεν εξαντλείται σε τεχνικές, αναγνώσεις και σχόλια. Κάθε απόπειρά της συνιστά μια δυναμική αναμέτρηση με την έννοια της παράδοσης, του θεωρητικού προβληματισμού, του μετακριτικού ελέγχου και της διατύπωσης της λόγου που δεν εξωραΐζει τα αδύναμα και τα συντηρητικά στοιχεία του, για να εμφανιστεί ως «νεωτερικός», αλλά έχει επίγνωση των επιδιώξεων του, του αντικειμένου του και της θέσης που παίρνει απέναντι στα προβλήματά του (Δημηρούλης, 1993:89).

Οι τύποι ή σχολές κριτικής απαντούν συχνά με τον όρο *«προσεγγίσεις»*. Το πεδίο ορισμού της *«κριτικής προσέγγισης»* καλύπτει της εκπεφρασμένες ή υποδηλούμενες θεωρητικές πεποιθήσεις του κριτικού, της τεχνικές και της μεθόδους που ακολουθεί. Ο Jeremy Hawthorn αναφέρεται διεξοδικά της κριτικές δραστηριότητες. Μία από αυτές είναι η σύνδεση του αντικειμένου του κριτικού με τη φιλολογία. Εξάλλου, είναι ευρέως αποδεκτό ότι η φιλολογία και η κριτική είναι στενά συνδεδεμένες: *«η κριτική και η φιλολογία είναι παραπληρωματικές δραστηριότητες, απαραίτητες και οι δύο, εξίσου σεβαστές πλευρές μιας επιστήμης»* (Hawthorn, 2012:40). Συμπληρώνει μάλιστα ότι δε θα μπορούσε να έχει κάποιο ουσιαστικό αποτέλεσμα μια ερμηνευτική διαδικασία που αγνοεί τα δεδομένα του κειμένου ή μια συσσώρευση αυτών των δεδομένων έξω από κάθε αναγκαίο πλαίσιο ερμηνείας. Ακόμα, χρέος του κριτικού είναι η επίλυση των γρίφων των προβληματικών σημείων του κειμένου, που συνήθως αφορούν παράξενες λέξεις ή μη κατανοητά από τον αναγνώστη αποσπάσματα. Πέραν τούτων, η ερμηνεία είναι μια σημαντική κριτική δραστηριότητα. Ωστόσο, δεν υπάρχει συμφωνία για τον όρο της, καθώς άλλοι πιστεύουν, όπως ο Eric Donald Hirsch, ότι το έργο του ερμηνευτή είναι η αποκάλυψη ή κοινοποίηση του νοήματος του κειμένου και άλλοι, όπως ο T. S. Eliot, το συνδέουν με μια προσωπική δημιουργία, που συνιστά προέκταση του κειμένου. Παράλληλα, σημαντικό μέρος του έργου του είναι και η ανάλυση του κειμένου, η μελέτη δηλαδή της σχέσης των μερών του και του συνόλου της οργάνωσής της. Πεδίο δράσης του κριτικού είναι και εκείνο της αποτίμησης, δηλαδή της αναζήτησης των πηγών της αισθητικής απόλαυσης που

προσφέρει το λογοτεχνικό κείμενο με το ύφος του, αναδεικνύοντας ταυτόχρονα την αυθεντία του. Επιπροσθέτως, συσχετίζει τα ζητήματα και τα γεγονότα από την οπτική γωνία των χαρακτήρων του συγγραφέα με την τρέχουσα ηθική της καθημερινότητάς του και με τα γενικότερα κοινωνικά του συμφραζόμενα. Τα τελευταία αναδεικνύονται ιδιαίτερα από τον Hippolyte Taine με τον όρο «*milieu*». Συγκεκριμένα, με τη θεωρία του «*κοινωνικού περιβάλλοντος*» που φαίνεται ότι έχει επιστημονικές αξιώσεις: στοχεύει σε μία εντελώς ντετερμινιστική εξήγηση της λογοτεχνίας και του συνόλου του πνευματικού βίου. Ο Tain συχνά επαναλαμβάνει το δόγμα ότι *«το έργο της τέχνης καθορίζεται από την ολότητα της γενικής κατάστασης του νου και των περιβαλλόντων τρόπων».* Είναι φανερό ότι ο Tain πείθεται από την ταύτιση της μεθόδου των φυσικών και ηθικών επιστημών (Taine, 1865:77). Στην ίδια αυτή κριτική δραστηριότητα της «*συζήτησης*» περιλαμβάνεται και η διαδικασία της σύγκρισης του κειμένου με άλλα λογοτεχνικά κείμενα. Έτσι, επιτυγχάνεται μάλιστα η καλύτερη εξερεύνηση της δημιουργίας ή η ανταπόκριση του αναγνώστη σε αυτήν. Ανάμεσα στις άλλες αναδύεται και η πρακτική κριτική δραστηριότητα. Πρόκειται για την ανάπτυξη των υποκειμενικών ανταποκρίσεων που μεμονωμένα στοιχεία του κειμένου δημιουργούν στον κάθε αναγνώστη. Κοντά σε αυτά, η εξήγηση είναι άλλη μία δραστηριότητα που αφορά την παραγωγή σχολιασμένων φιλολογικών εκδόσεων. Τέλος, κεφαλαιώδους σημασίας είναι η διαδικασία της αξιολόγησης του έντεχνου λόγου από τον κριτικό (Hawthorn, 2012: 27-28, 40-55). Ωστόσο, μια θετική ή αρνητική αξιολόγηση δεν έχει κάποια ιδιαίτερη αξία, αν δεν αποτελέσει το έναυσμα εκείνο που θα ενεργοποιήσει το ενδιαφέρον του αναγνώστη να μελετήσει τον έντεχνο λόγο (Barrett, 1991: 7).

2.2 Οι τάσεις της Λογοτεχνικής Κριτικής κατά τον 20ό αιώνα

Η ακαδημαϊκή κριτική δέχεται έντονα τις επιδράσεις της αισθητικής του ρομαντισμού και του ιστορικού θετικισμού στη φάση μετάβασης από το 19ο στον 20ό αιώνα. Οι ποιητικοί και ρητορικοί κανόνες του Αριστοτέλη, το πνεύμα της *Ars poetica* του Οράτιου, των Ρητοριστών του 16ου αιώνα και των Γραμματικών του 18ου αιώνα δεν συνιστούν πλέον τους βασικούς οδηγούς προσέγγισης του έντεχνου λόγου. Στο κέντρο του ενδιαφέροντος βρίσκονται εξωγλωσσικές παράμετροι, όπως είναι η σχέση μεταξύ έργου και συγγραφέα. Συνεπώς, το κείμενο περνά από θέση αυτονομίας σε θέση ετερονομίας. Συγκεκριμένα, με αυτή την τάση η ψυχή ενός λαού ή ενός δημιουργού

βρίσκει την έκφρασή της μέσα από το λογοτεχνικό κείμενο. Σε αυτή την κατεύθυνση αξιοποιείται η βιογραφία ή η ψυχολογία των λογοτεχνών, που λειτουργούν ως οι ψυχικά συλλογικοί φορείς του λαού. Η παραπάνω προσέγγιση προϋποθέτει την παράλληλη ή ομόλογη ανάπτυξη της ζωής του δημιουργού και του έργου του. Αναπόδραστα, προκύπτει ο διαχωρισμός του έντεχνου λόγου σε επίπεδο μορφής και περιεχομένου, γεγονός που οδηγεί στην εξέταση κυρίως των θεμάτων και στην υποβάθμιση του ρόλου των μορφικών στοιχείων (Τζούμα, 1997:19).

Στο πεδίο της Λογοτεχνικής Κριτικής οι πρώτες αντιδράσεις στην κυρίαρχη παράδοση του περασμένου αιώνα προέρχονται από τους Ρώσους Φορμαλιστές, που προσπαθούν να εξετάσουν με επιστημονικό τρόπο τον έντεχνο λόγο, απορρίπτοντας τους αυθαίρετους υποκειμενισμούς των προηγούμενων από αυτούς κριτικών. Το ερώτημα που τίθεται από τους Φορμαλιστές είναι *«τι μας κάνει να θεωρούμε λογοτεχνικό κάποιο κείμενο ή πού έγκειται η λογοτεχνικότητα των κειμένων;»*. Σε αυτό απαντούν ότι λογοτεχνικά κείμενα είναι εκείνα που προσδίδουν στην πραγματικότητα μια παράδοξη και μη οικεία διάσταση από αυτή που θεωρείται ως κοινώς αποδεκτή (Δημητρακόπουλος, 1990:44).

Παράλληλα, αναπτύσσεται και η τάση της Νέας Κριτικής στις Ηνωμένες Πολιτείες. Ο I. A Richards (1893-1979) στο *Principles of Literary Criticism* (1924) και στο *Practical Crıticism* (1929) αναδεικνύει την προτεραιότητα των μορφικών δεικτών έναντι των αντίστοιχων θεματικών του κειμένου, την αξία της οργάνωσης του λεκτικού υλικού για την απόδοση της σημασίας αυτού και τονίζει ότι ο έντεχνος λόγος δεν εκπέμπει κάποιο συγκεκριμένο μήνυμα, αλλά συμβάλλει στην απελευθέρωση αισθημάτων και θέλησης. Άλλοι εκπρόσωποι αυτού του κινήματος είναι οι: Richard Palmer Blackmur (1904-1965) και William Kurtz Wimsatt (1907-1975). Οι τελευταίοι είναι αρνητικοί απέναντι τόσο στην ιστορικό-θετικιστική όσο και στη μαρξιστική θεώρηση, γιατί τις αντιλαμβάνονται ως γενετικό λάθος (genetic fallacy), τη βιογραφική ανάλυση ως προθετικό λάθος (intentional fallacy), την προσέγγιση του έντεχνου λόγου μέσω της κάθε μορφής συγκίνησης του αναγνώστη ως συναισθηματικό λάθος (affective fallacy) καθώς και αυτής που αντιμετωπίζει το κείμενο ως κομιστή κάποιου μηνύματος, γιατί τότε γίνεται το λεγόμενο επικοινωνιακό λάθος (fallacy of communication). Εκείνοι επιμένουν στην επιστροφή των αναγνωστών στο κείμενο, που είναι ένα ανεξάρτητο και μοναδικό γεγονός. Έτσι, ακολουθείται από αυτούς η μέθοδος της μικροσκοπικής ανάγνωσης (Τζούμα, 1997: 32-33).

Την εμφάνισή του κάνει και ο Δομισμός στον έντεχνο λόγο μέσα από τρεις σχολές. Η πρώτη είναι ο τσέχικος δομισμός, που ακολουθεί τις γραμμές του Ρώσικου Φορμαλισμού. Στο έργο τέχνης διακρίνεται το καλλιτεχνικό γεγονός που συνιστά την υλική πλευρά του (το σημαίνον) και το αισθητικό αντικείμενο που είναι «*η έκφραση και συσχέτιση του καλλιτεχνικού γεγονότος στη συνείδηση εκείνου που το αντιλαμβάνεται*» (Mukarovsky 1935:90). Έτσι, το καλλιτεχνικό γεγονός είναι μια τετελεσμένη πράξη που δεν επηρεάζεται από κοινωνικούς και πολιτισμικούς παράγοντες. Ωστόσο, τα αισθητικά αντικείμενα που συνδέονται με την ερμηνευτική και αξιολογική διαδικασία, είναι ποικίλα στην ιστορική πορεία της τέχνης και καθορίζονται σε μεγάλο βαθμό από τις αλλαγές κοινωνικού και πολιτισμικού χαρακτήρα (Αγγελάτος, 2010:4-8).

Η δεύτερη σχολή συνδέεται με την ειδολογική θεωρία του Northrop Frye (1912-1991). Ο Καναδός κριτικός πιστεύει ότι ο έντεχνος λόγος, που λειτουργεί ως σύστημα, στηρίζεται σε αντικειμενικούς νόμους. Έτσι, ταξινομεί τα «αρχέτυπα», τα «είδη», τους «μύθους» και τους «ρητορικούς τρόπους», που συνιστούν τα δομικά στοιχεία των λογοτεχνικών έργων. Στο έργο του *Η ανατομία της Κριτικής* (1957) παρουσιάζει τη θεωρία του για τους λογοτεχνικούς αφηγηματικούς «τρόπους». Το κριτήριο της ταξινόμησής τους αφορά το «ηθικό ανάστημα» των ηρώων των λογοτεχνικών δημιουργιών. Ο πρώτος «τρόπος» είναι ο «μύθος» στον οποίο ο πρωταγωνιστής έρχεται πολύ κοντά στο θεϊκό όν. Ο δεύτερος είναι το «ρομάντζο», που θέλει τον ήρωα ανώτερο από τους άλλους θνητούς σε σχέση με το φυσικό και ηθικό του επίπεδο, αν και διατηρεί την ανθρώπινη υπόστασή του. Ο τρίτος είναι οι «υψηλοί μιμητικοί τρόποι». Σε αυτή την περίπτωση ο πρωταγωνιστής είναι μια ηγετική μορφή, που χαρακτηρίζεται από δύναμη και κύρος. Ο τέταρτος «τρόπος» είναι «χαμηλοί μιμητικοί τρόποι», όπου ο ήρωας κινείται στο πλαίσιο της κοινής ανθρώπινης διάστασης. Ο πέμπτος είναι ο «ειρωνικός τρόπος». Με αυτόν η κεντρική μορφή του λογοτεχνικού έργου παρουσιάζεται ευάλωτη και αδύναμη. Με άλλα λόγια, βρίσκεται σε μια δεινή θέση στην οποία, όμως, ο κάθε αναγνώστης δυνητικά θα μπορούσε να βρεθεί (Φρυδάκη, 2003:132,134).

Την εμφάνισή της κάνει και μια ομάδα Γάλλων δομιστών που προσπαθούν να αξιοποιήσουν τις έννοιες του γλωσσολόγου Ferninand de Saussure (1857-1913) στα πεδία που ορίζουν οι κοινωνικές και ανθρωπιστικές σπουδές (Το ίδιο, 2003:131-134).

Πέρα από αυτά, σημαντική θέση κατέχει και η ψυχαναλυτική κριτική, που θεμελιώνεται από τον Sigmund Freud (1856-1939) και τον Carl Gustav Jung (1875-1961). Ο κριτικός λόγος βέβαια έχει μελετήσει την ψυχολογική διάσταση του έντεχνου λόγου από την εποχή του Αριστοτέλη, αλλά εφαρμόζονται ψυχαναλυτικές αρχές κατά την εξέταση του λογοτεχνικού έργου τον 20ό αιώνα κυρίως από τη θεωρία του Freud . Ο τελευταίος μελετά συστηματικά την έννοια του ασυνείδητου και διαμορφώνει την αντίστοιχη με τις λειτουργίες του γλώσσα και ορολογία. Αυτή η θεωρία έρχεται σε αντίθεση με τη μέχρι τότε Δυτική σκέψη, η οποία από την εποχή του φιλόσοφου θεωρεί τον άνθρωπο ένα λογικό ον, ικανό να επιλέγει ελεύθερα μέσα στο πεδίο της νοημοσύνης και της ηθικής. Η νέα αυτή προσέγγιση βρίσκει στο ασυνείδητο τις εξηγήσεις για τη σκέψη και τη συμπεριφορά του ανθρώπου (Habib,2005: 571-572).

Από την άλλη πλευρά, η οικονομική κατάρρευση στις αρχές του 20ού αιώνα, που αναγορεύει το μαρξισμό σε αξιόλογη πολιτική δύναμη, η απειλή του φασισμού και του παγκόσμιου πολέμου προκαλούν την εμπλοκή πολλών συγγραφέων με τη μαρξιστική κριτική. Ο Karl Marx (1818-1883) και ο Friedrich Engels (1820-1895) δεν επιχειρούν την παραγωγή συστηματικής θεωρίας για τον έντεχνο λόγο και την τέχνη γενικότερα. Συγκεκριμένα, η κατανόηση της Λογοτεχνίας είναι εφικτή μέσα από τις σχέσεις της με τα πεδία της τάξης, της ιδεολογίας και της οικονομικής δομής. Στο πλαίσιο αυτών των απόψεων, η συλλογική ανθρώπινη υποκειμενικότητα κατασκευάζει προοδευτικά το λεγόμενο αντικειμενικό κόσμο. Απότοκος αυτής της πεποίθησης είναι ότι η φερόμενη ως αλήθεια δεν έχει αιώνια αξία, αλλά είναι θεσμικό δημιούργημα. Ο ρόλος του έντεχνου λόγου είναι να συνιστά τη «*διαθλασμένη θέση*» της πάλης των τάξεων. Με άλλα λόγια, αποβλέπει να λειτουργεί ως «*ιδεολογικό βοηθητικό*» για την επίτευξη τόσο των στόχων όσο και των αποτελεσμάτων της πολιτικής επανάστασης. Και η γλώσσα ακόμα που είναι το βασικό εργαλείο της λογοτεχνίας αντιμετωπίζεται ως κοινωνική πρακτική, που βρίσκει τις ρίζες της στις συνθήκες της ύλης (Habib, 2005: 535).

Από τις ποικίλες τάσεις και κινήσεις της Λογοτεχνικής Κριτικής του 20ού αιώνα, ο Χατζίνης επηρεάζεται από την αισθητική του ρομαντισμού του 19^{ου} αιώνα, καθώς στις κριτικές του προσεγγίσεις αξιοποιούνται και εξωκειμενικά στοιχεία, όπως είναι η βιογραφία και η ψυχολογία των λογοτεχνών. Δεν επιχειρεί να εξετάσει τον έντεχνο λόγο με αυστηρό επιστημονικό τρόπο, ωστόσο, κάνει εύστοχες παρατηρήσεις και για τους μορφικούς δείκτες των κειμένων των συγγραφέων. Παράλληλα, δέχεται

και την επιρροή της ψυχαναλυτικής κριτικής, καθώς συνδέει το υποσυνείδητο του δημιουργού με τη συγγραφική του παραγωγή και φαίνεται να αγγίζει κάποιες φορές τα όρια του ψυχολογικού ντετερμινισμού. Ωστόσο, στα κριτικά του σημειώματα δεν χρησιμοποιεί τους επιστημονικούς όρους αυτής της θεωρίας και δεν ακολουθεί με αυστηρό τρόπο τις μεθόδους του εν λόγω επιστημονικού πεδίου. Πέραν τούτων, δεν ενδιαφέρεται για τη μαρξιστική κριτική, που αντιμετωπίζει τον έντεχνο λόγο ως απαραίτητο εργαλείο για την επίτευξη πολιτικών στόχων. Αντίθετα, πιστεύει στον αυτόνομο ρόλο της Λογοτεχνίας και αυτός είναι ο λόγος που την αποκαλεί *«θρησκεία»* όλων των ανθρώπων.

2.3. Η Νεοελληνική Λογοτεχνική Κριτική

Στην ελληνική πραγματικότητα των πρώτων δεκαετιών του εικοστού αιώνα τα δεδομένα στον χώρο της Λογοτεχνικής Κριτικής είναι διαφορετικά σε σχέση με τα αντίστοιχα της Ευρώπης. Οι κριτικοί της χώρας περιορίζονται μόνο στη σωστή διατύπωση των ιδεών τους, βασιζόμενοι στη μόρφωση και στην καλλιέργειά τους. Φαίνεται να λειτουργούν ως ερασιτέχνες, που καταθέτουν τη γνώμη τους με βάση το προσωπικό τους γούστο. Δεν επιδιώκουν την «*έμπνευση των συνθέσεων*», «*τη δημιουργία πνευματικού ήθους*», τη «*σύλληψη των κυμαινόμενων ιδεολογικών κυμάτων*», την παρουσίαση των πνευματικών φαινομένων με οργανωμένο και συστηματικό τρόπο. (Παππάς, 1987:70).

Είναι φανερό μάλιστα ότι το παλαμικό παράδειγμα κυριαρχεί στον χώρο της Νεοελληνικής Κριτικής κατά τον 20ό αιώνα, καθώς στη διαμόρφωση του λόγου της επιχειρείται χωρίς διάκριση να αναμειχθούν η φιλολογία, η αξιολογία, η ιστορία και το σχόλιο. Κληρονομεί μάλιστα από αυτόν και την επικρατούσα μεθοδολογία που στηρίζεται σε εμπειρικές διαπιστώσεις (Δημηρούλης, 1993: 63).

Αναντίρρητα, το χρονικό διάστημα ανάμεσα στους δύο Παγκοσμίους Πολέμους είναι ένας σταθμός για την πνευματική λειτουργία της Λογοτεχνικής Κριτικής, καθώς παρατηρείται ένα έντονο ενδιαφέρον για τον έντεχνο λόγο από ρεύματα που συνδέονται με τη σκέψη και με την κοινωνική παρέμβαση. Απότοκος αυτού του γεγονότος είναι η πληθώρα θεωρήσεων πάνω σε λογοτεχνικά ζητήματα από

θιασώτες της ιδεαλιστικής, κοινωνιολογικής και σοσιαλιστικής θεωρητικής παράδοσης (Λαδογιάννη, 2010: 126).

Η Κριτική, ως κοινωνικός θεσμός, προκαλεί έναν έντονο προβληματισμό στην Ελλάδα από την εποχή του Μεσοπολέμου μέχρι και μεταπολεμικά. Συγκεκριμένα, αντιπαρατίθενται δύο μορφές της η υποκειμενική-ιμπρεσιονιστική με την αντικειμενική- επιστημονική. Είναι φανερό ότι μέσα από αυτές αναδεικνύεται η αντιπαράθεση αντιλήψεων γύρω από τη φύση της εν λόγω πνευματικής δραστηριότητας. Όσοι μελετητές συνδέουν το κύρος της με τον περιορισμό της υποκειμενικότητας του προσωπικού γούστου και με την απομάκρυνση από τον ερασιτεχνισμό υπογραμμίζουν την επιστημονική της διάσταση και αναπόδραστα γι' αυτούς ο κριτικός αναλαμβάνει τον ρόλο του ερευνητή. Ωστόσο, στο πεδίο της Κριτικής υπάρχουν και οι θιασώτες της άποψης σύμφωνα με την οποία η συγγραφική παραγωγή της κατατάσσεται στην κατηγορία των λογοτεχνικών κειμένων, επιβεβαιώνοντας ότι η Κριτική είναι ισότιμη μορφή τέχνης. Συγκεκριμένα, ο Δανός κριτικός Georg Brandes (1842-1927) αποκαλεί την Κριτική *«δέκατη Μούσα»*. Αυτή η προσέγγιση μάλιστα επικράτησε στον ευρωπαϊκό χώρο στα τέλη του 19ου αιώνα (Καράογλου, 2018:3, 11-12).

Από την άλλη πλευρά, ο Εμμανουήλ Κριαράς θεωρεί ότι ο κριτικός είναι επιστήμονας. Ωστόσο, δεν αποκρύπτει ότι ενυπάρχει στην κριτική του και το υποκειμενικό στοιχείο. Ο κριτικός είναι αυτός που αναλαμβάνει τη σύνθεση, την τοποθέτηση και την ερμηνεία των λογοτεχνικών φαινομένων και των λογοτεχνικών έργων. Επιδίδεται στη γνωριμία και στην ανάδειξη της προσωπικότητας του λογοτέχνη μέσω της επιστημονικής μεθόδου και της αντικειμενικής θεώρησης των πραγμάτων. Τέλος, η λογοτεχνική δημιουργία τοποθετείται από εκείνον στον χρόνο της και εντοπίζει την απήχηση που έχει στη σύγχρονή του εποχή (Κριαράς,1943).

Στην ίδια κατεύθυνση κινείται και ο Πέτρος Σπανδωνίδης, ο οποίος αντιμετωπίζει την κριτική ως επιστήμη με ποσοτικά και ποιοτικά χαρακτηριστικά, που επιστρατεύει τις πνευματικές, ψυχικές και συναισθηματικές δυνάμεις του κριτικού. « *Η κριτική ως πνευματική επιστήμη οφείλει τη σύστασή της στην ένωση της ποσοτικής έρευνας της φιλολογικής εργασίας, της ερμηνείας την οποία φιλοδοξεί να δώσει η ψυχοδιανοητική αναβίωση και σκέψη και της ποιοτικής ιεραρχίας, την οποία επιθυμεί να ορίσει η αξιολογική σκέψη. Είναι μια σύνθεση στοιχείων από γνώσεις και στοχασμούς*

και συγκίνηση που αν ξεκινούν από διαφορετικές αφετηρίες συγκλίνουν όμως στον ίδιο σκοπό» (Σπανδωνίδης, 1947:15).

Ο Ιωάννης Συκουτρής αναφέρει ότι η φιλολογική κριτική εξετάζει τον έντεχνο λόγο ως γεγονός και επιδιώκει να αποκαλύψει την «*αλήθεια*» και τη «*γνησιότητα*». Η Λογοτεχνική Κριτική ενδιαφέρεται για την αξιολόγηση του έντεχνου λόγου που συνιστά αισθητική ή ηθική «αξία» (Συκουτρής, 1956:130-137). Είναι φανερό ότι η φιλολογική του ιδιότητα τον έκανε ιδιαίτερα αυστηρό απέναντι σε μορφές κριτικής που δεν ακολουθούν τη μεθοδικότητα της επιστημονικής προσέγγισης.

Ο Π.Δ. Μαστροδημήτρης διακρίνει τη λογοτεχνική από τη Φιλολογική Κριτική. Συγκεκριμένα, η Λογοτεχνική Κριτική είναι ένας όρος με ιδιαίτερη σημασία για τα νεοελληνικά γράμματα, που αντιπαραβάλλεται με τον αντίστοιχο της φιλολογικής κριτικής. Στην ερασιτεχνική της μορφή, η Λογοτεχνική Κριτική συνδέεται συχνά με υποκειμενικές αισθητικές κρίσεις με αφόρμηση μια λογοτεχνική δημιουργία. Σε αυτήν την περίπτωση κινείται στο πεδίο της σημειωματογραφίας. Ακόμα, η άσκηση της Λογοτεχνικής Κριτικής με γνώμονα ένα a priori πλαίσιο διαμορφωμένων αισθητικών θέσεων δε συμβάλλει στην ανάδειξη της αισθητικής ιδιομορφίας της δημιουργίας. Από την άλλη πλευρά, η επίμονη και αναλυτική μελέτη, που οδηγεί σε σημαντικές κρίσεις και σε συμπεράσματα αισθητικού περιεχομένου, συνιστά μια γόνιμη άσκηση αυτής της πνευματικής δραστηριότητας (Μαστροδημήτρης, 1983:295).

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, ο Γερμανός κριτικός, Werner Milch (1903-1984), αναφέρεται στη Λογοτεχνική Κριτική ως είδος που έχει γίνει μορφή τέχνης και ισχυρίζεται ότι το μοναδικό κριτήριο για την κριτική είναι η προσωπική αίσθηση και εμπειρία (Wellek &Wellek, 1960: 4-5). Με την προσέγγιση του Milch δεν υπογραμμίζεται μόνο το υποκειμενικό στοιχείο του κριτικού λόγου, αλλά διατυπώνεται και η άποψη σύμφωνα με την οποία ο λόγος αυτός κατατάσσεται στο πεδίο της Λογοτεχνίας. Κοντά σε αυτόν και ο Χατζίνης σημειώνει «*Η κριτική είναι ένα είδος λογοτεχνικό*» (Χατζίνης, 1962:116). Σε ένα άλλο απόσπασμα συμπληρώνει: «*Ο κριτικός είναι ίσως ο κατεξοχήν λογοτέχνης με τη διπλή του ιδιότητα να κινείται από το εγώ στο μη εγώ κι από τις δύο αυτές αντιθέσεις να δημιουργεί μια κατάφαση*». Με άλλα λόγια, υπογραμμίζει ότι έργο του κριτικού είναι να αποκαλύψει τις κρυμμένες από τη συνείδηση του συγγραφέα αλήθειες, που δεν μπορεί ούτε ο ίδιος να ελέγξει.

Πέραν τούτων, ο Χατζίνης δηλώνει ότι βρίσκεται κοντά στον αυτοβιογραφικού βάθους ορισμό του Emmanuel Mounier (1905-1950) σύμφωνα με τον οποίο οι βασικές τάσεις της κριτικής σκέψης συνδέονται με την κατανόηση, την εξήγηση, την αποκάλυψη μιας σκέψης, την αποκάλυψη του κριτικού σε αυτήν και την ανακάλυψη του εαυτού του μέσα από αυτήν. Συνεπώς, ο κριτικός δεν είναι ο ψυχρός ερευνητής μιας επιστήμης, αλλά ο αναγνώστης που στη συνθετική διαδικασία της κριτικής διατύπωσης επιστρατεύει τις πνευματικές, ψυχικές και συναισθηματικές του δυνάμεις και αυτές έρχονται σε αλληλεπίδραση με το έργο και τον δημιουργό του.

Η διάσταση των απόψεων του Χατζίνη με εκείνους που θέλουν να προσδώσουν επιστημονικό κύρος στο πλαίσιο μιας Φιλολογικής Κριτικής γίνεται φανερή στο διάλογο που ανοίγει με τον Εμμανουήλ Κριαρά με αφορμή το κριτικό του σημείωμα για τη μελέτη του παλαμικού έργου από τον Κ. Θ. Δημαρά. Σύμφωνα με τον κριτικό, πρόκειται «*περισσότερο για μια μελέτη διαπιστώσεων, παρά πνευματικής διείσδυσης*», που στερείται το βασικό συστατικό της Λογοτεχνικής Κριτικής, τη «*ζέστα ψυχής*». Ο Κριαράς απαντά λέγοντας ότι η νεοελληνική έρευνα θα κερδίσει, αν χάσει ο χώρος της λογοτεχνικής κριτικής τον Δημαρά, καθώς η επιστημονική έρευνα είναι εκείνη που μπορεί να οδηγήσει σε θετικά αποτελέσματα. Εύχεται μάλιστα η εισαγωγή του αντικειμένου της Λογοτεχνίας στα Πανεπιστήμια να οδηγήσει στη δημιουργία μιας αξιόλογης ερευνητικής παράδοσης που θα καταξιώσει την πνευματική ιστορία του τόπου μας (*Νέα Εστία,* 1937:799-800).

Επίσης, δημοσιεύονται έρευνες για την Κριτική μέσα από τα περιοδικά *Ξεκίνημα* και *Μακεδονικές Ημέρες* τη δεκαετία του 1930. Τα ευρήματά τους δείχνουν ότι αξιολογείται αρνητικά η δημοσιογραφική κριτική, δηλαδή η βιβλιοκρισία και η θεατρική κριτική του Τύπου. Παράλληλα, αυτή την εποχή της «*ευφορίας της κριτικής*», εισάγεται το αντικείμενο της Λογοτεχνίας στο Πανεπιστήμιο της Θεσσαλονίκης το 1927 και εμφανίζεται η Δοκιμιακή Κριτική (Καράογλου, 2018:10).

Είναι ευρέως αποδεκτό ότι το δοκίμιο καλλιεργείται από τους λογοτέχνες εκείνης της εποχής και ιδιαίτερα στο πλαίσιο άσκησης της Κριτικής λογοτεχνικών έργων. Η μελέτη τους επαληθεύει την τυπική οργάνωση αυτού του γραμματειακού είδους. Συγκεκριμένα, γύρω από έναν θεματικό πυρήνα οργανώνεται ένα πλαίσιο σκέψεων και ιδεών. Πέραν τούτων, βασικό χαρακτηριστικό του είναι η Κριτική-με την ευρύτερη έννοιά της-, καθώς κάθε πνευματικός άνθρωπος προβληματίζεται για τα δεδομένα της εποχής του και της κοινωνίας του και τα αποδίδει στο δοκιμιακό του λόγο

με λιγότερο επιστημονικό και περισσότερο καλλιτεχνικό τρόπο. Κοντά σε αυτό, απαντά και η βυθομέτρηση στην ψυχή και στο πνεύμα του συγγραφέα και η παράθεση βιογραφικών του στοιχείων (Νάκας, 2018:199-205). Ο Χατζίνης επιβεβαιώνει αυτή τη διαδικασία της αυτοανακάλυψης μέσα από το δοκιμιακό του λόγο: *«Στα δοκίμιά μου δε μιλώ για τον εαυτό μου, αλλά απλούστατα ψάχνω να τον βρω»* (Χατζίνης, 1976:14).

Ο θάνατος του Κ. Π. Καβάφη είναι το έναυσμα για τη συγγραφή και δημοσίευση αξιόλογων κριτικών προσεγγίσεων του έργου του, που αποδεικνύουν ότι αυτό έχει αφομοιωθεί ικανοποιητικά από κριτικούς και διανοητές. Οι επισημάνσεις τους, μάλιστα, δεν αντιστοιχούν πλέον σε ερασιτέχνες κριτικούς. Υπάρχει μια μετάβαση από τις διατυπώσεις που στηρίζονται σε ένα προσωπικό γούστο σε κρίσεις που προκύπτουν από μια συλλογιστική και από μια επεξεργασία υποταγμένη σε μια εσωτερική συνέπεια των μελετητών του έργου (Δάλλας, 1981:231-243).

Ο Κ. Θ. Δημαράς δημοσιεύει ένα κείμενο στο περιοδικό *Νέα Εστία* με τίτλο «Κριτική, ποίηση και ψυχανάλυση» στις 1/1/1933. Σ' αυτό υποστηρίζει ότι ο κριτικός μπορεί να αξιοποιήσει την ψυχανάλυση, χωρίς να φτάνει στη διατύπωση άκαμπτων δογμάτων σύμφωνα με την πρακτική του Freud. Είναι ένα χρήσιμο γι' αυτήν εργαλείο η βασική αρχή του ψυχικού ντετερμινισμού, σύμφωνα με την οποία δεν μπορεί να αποδοθεί στην τύχη καμιά πράξη-ενέργεια του ανθρώπου (Δημαράς, 1933:48). Αυτή την προσέγγιση υιοθετεί και ο Χατζίνης, καθώς αναζητά τα κίνητρα της συγγραφικής παραγωγής των λογοτεχνών στο υποσυνείδητό τους, αλλά δεν ακολουθεί με αυστηρό τρόπο τα δόγματα της ψυχαναλυτικής κριτικής. Αναφέρει μάλιστα σε επιστολή του στον Δημήτρη Ανδριόπουλο, καθηγητή του Πανεπιστημίου Missouri και Σύμβουλο του Κ.Ε.Μ.Ε στις 21 Μαρτίου 1973: *«Αν στην Ευρώπη και ιδιαίτερα στη Γαλλία οι κριτικοί γενικά διαιρούνται σε δύο κατηγορίες, δηλ. σ' αυτούς που ξεκινούν από φροϋδικές προτάσεις και σ' αυτούς που αρχίζουν από μαρξιστικές (κι αυτό οφείλεται στην ιδιοσυγκρασία και παιδεία μας), εγώ δεν μπορώ παρά να ανήκω στην πρώτη κατηγορία»* (Χατζίνης, 1973).

Σύμφωνα με τον Γιάννη Κορδάτο, η δεύτερη δεκαετία του 20ού αιώνα αναδεικνύει δύο ομάδες κριτικών: τους ιδεαλιστές και τους μαρξιστές. Την ομάδα μάλιστα της ιστορικό-υλιστικής κριτικής εγκαινιάζει ο Κ. Χατζόπουλος. Παράλληλα, υπογραμμίζει ότι ασκεί επιρροή και η φροϋδική θεωρία στον χώρο των κριτικών. Ωστόσο, όπως παρατηρεί, είναι γεγονός ότι οι περισσότεροι από αυτούς υπηρετούν τον ορθόδοξο ιδεαλισμό και δεν εντοπίζουν αρετές σε έργα κοινωνικού περιεχομένου.

Ανάμεσα σε αυτούς ξεχωρίζει τον Χατζίνη και προσθέτει τους: Ανδρέα Καραντώνη, Άλκη Θρύλο, Πέτρο Χάρη, Πέτρο Σπανδωνίδη, Ι. Μ. Παναγιωτόπουλο και Κλέονα Παράσχο. Αντίθετα, στους προοδευτικούς κριτικούς ανήκουν οι: Μάρκος Αυγέρης, Γ. Φτέρης, Λέων Κουκούλας και Βάσος Βαρίκας (Κορδάτος, 1983: 993-995).

Οι ασκούντες την εν λόγω πνευματική δραστηριότητα δημοσιεύουν συστηματικά σε τακτική στήλη κάποιου εντύπου τις κρίσεις τους για τα πνευματικά και καλλιτεχνικά δρώμενα της εποχής τους. Την περίοδο αυτή κυκλοφορούν περιοδικά, που ως συλλογικά όργανα δεν αναδεικνύουν μόνο το έργο των λογίων, αλλά εκφράζουν και τον δικό τους πνευματικό, ιδεολογικό και αισθητικό κόσμο. Ένα από αυτά είναι η *Μούσα*, που εκδίδεται για πρώτη φορά τον Αύγουστο του 1920. Νέοι ποιητές, όπως ο Κ.Γ. Καρυωτάκης, ο Τ. Άγρας, ο Μ. Παπανικολάου, Ι.Μ. Παναγιωτόπουλος και ο Μιχ. Δ. Στασινόπουλος εκφράζονται μέσα από αυτό το έντυπο. Ο λυρικός και παραδοσιακός στη μετρική του ποιητικός λόγος των συνεργατών της *Μούσας* αναδεικνύει το κλίμα της απομόνωσης σε ιδιωτικούς χώρους, την έμφαση σε «στιγμές» του ιδιωτικού βίου και την κυρίαρχη θέση της μοναξιάς, του πόνου, της ερωτικής στέρησης και της μελαγχολίας (Καράογλου, 1991:207). Ακολουθεί η *Αναγέννηση* του Δημήτρη Γληνού το 1926. Επικεντρώνεται στο εκπαιδευτικό πρόβλημα και αναδεικνύει σημαντικούς λογοτέχνες όπως είναι ο Ν. Καζαντζάκης, ο Κ. Βάρναλης και ο Γ. Θεοτοκάς. Το επόμενο έτος, 1927, κυκλοφορεί και η *Νέα Εστία*, που είναι ένα δεκαπενθήμερο έντυπο που διευθύνει ο Γρηγόρης Ξενόπουλος και κινείται σε ένα αμιγώς λογοτεχνικό πεδίο. Με αυτό συνεργάζεται σταθερά ο Χατζίνης για τέσσερις περίπου δεκαετίες. Από την άλλη πλευρά, ο Κωστής Μπαστιάς αρχίζει να διευθύνει το 1927 τα *Ελληνικά Γράμματα*, που ασκούν μια πολεμική στην *Αναγέννηση*. Λίγο αργότερα, το 1928, την εκδοτική δραστηριότητα εμπλουτίζει και η *Νέα Επιθεώρηση*. Ο συντακτικός πυρήνας με επικεφαλής τον Ανδρέα Ζεβγά (Αιμίλιο Χουρμούζιο) αποδέχονται τον μαρξισμό και δέχονται τις επιρροές των κομματικών επιλογών. Ακόμα, στα τέλη του 1931 κυκλοφορεί και ο *Κύκλος* που διευθύνει ο Απόστολος Μελαχρινός (Δάλλας, 1981: 204-229, 239-242). Στις αρχές της δεκαετίας του ’30, οι *Πρωτοπόροι* εκδίδονται από τον Πέτρο Πικρό, που επιδίδεται στην αποδόμηση των αστικών αξιών μέσω της αξιοποίησης της Λογοτεχνίας (Ντουνιά, 1996:45). Κοντά σε αυτά, εκδίδεται και η *Ιδέα* το 1933. Η θεματική τροφός του εν λόγω εντύπου είναι το κοινωνικό ζήτημα και οι αισθητικοί προβληματισμοί της εποχής (Λαδογιάννη, 1989:10).

Από τη μελέτη του έργου των κριτικών προκύπτει ότι ο ουμανιστικός εμπειρισμός χαρακτηρίζει τη Νεοελληνική Κριτική. Δεν ακολουθείται η λογική της μεθοδικής ανάλυσης και εξέτασης, αλλά ο στόχος είναι η κατανόηση σε αισθαντικό και αισθησιακό επίπεδο. Παράλληλα, ο εμπειρισμός συνδέεται με το σύνολο των στιγμιαίων συγκινήσεων και προσωπικών διαθέσεων, που κινούνται στο άξονα του υποκειμενισμού, βάσει των οποίων θεωρείται το λογοτεχνικό κείμενο. Η αμεσότητα της εμπειρίας και η εμπιστοσύνη στην ανθρώπινη αντίληψη εκμηδενίζουν κάθε είδους «*επιστημολογική ή γνωσιολογική ανησυχία*». Αναπόδραστα, ευνοείται ο επικοινωνιακός, διδακτικός και αποκαλυπτικός ρόλος της κριτικής καθώς και η «*ιμπρεσιονιστική μελέτη του έντεχνου λόγου*». Άλλο ένα στοιχείο ενίσχυσης του εμπειρισμού της νεοελληνικής κριτικής είναι η ιδιαίτερη ανάδειξη της ιδιωτικής ζωής του δημιουργού. Η παρατήρηση αυτή επιβεβαιώνεται στα κριτικά σημειώματα του Χατζίνη, ο οποίος επικαλείται πολλά στοιχεία της προσωπικής ζωής των λογοτεχνών και τα συνδέει με τη φυσιογνωμία των έργων τους. Πέρα από αυτά, το γεγονός ότι η δημιουργία λατρεύεται και ότι η τέχνη αντιμετωπίζεται ως θρησκεία είναι ένα σημαντικό παράγωγο του ουμανιστικού εμπειρισμού (Τζιόβας, 1989: 322-323). Εξάλλου, ο ίδιος ο Χατζίνης σημειώνει: *«Ο στόχος του κριτικού δεν είναι αυτό που φαίνεται, αλλά αυτό που είναι πίσω από την επιφάνεια»* (Χατζίνης, 1973). Με άλλα λόγια, υπογραμμίζει ότι χρέος του κριτικού είναι η αποκάλυψη και όχι η εξωτερική περιγραφή

Ακόμα, ο κριτικός λόγος γίνεται υπόθεση συγκεκριμένων συγγραφέων που με την αξιόπιστη υπογραφή τους εκπροσωπούν αυτόν τον θεσμό εκείνη την εποχή. Ωστόσο, με αυτή την ατομικού χαρακτήρα προσέγγιση έχει τη δυνατότητα ο δημοσιογράφος, ο ιστορικός, ο γιατρός και άλλοι άνθρωποι του πνεύματος να καταπιάνονται με αυτήν τη δραστηριότητα. Έτσι, η τριτοβάθμια εκπαίδευση ενσωματώνει την Κριτική στα πεδία της φιλολογικής ανάλυσης και της ιστορίας του έντεχνου λόγου (Δημηρούλης, 1993: 82).

Πέρα όμως από την ευαισθησία και την ενόραση, η επιστημονικότητα στο χώρο της Κριτικής θα οδηγούσε στην καθιέρωση της ως μιας σημαντικής όψης της ανθρώπινης δραστηριότητας. Ωστόσο, τα διάφορα ρεύματα (Νέα Κριτική, στρουκτουραλισμός, φαινομενολογία), που ταράζουν τα νερά της ευρωπαϊκής και αμερικανικής κριτικής, αφήνουν ανέπαφη την ελληνική. Οι εξαιρέσεις των επιρροών του T.S. Eliot και I.A. Richards στα γραπτά του Σεφέρη και οι τάσεις μαρξιστικού

χαρακτήρα στο Μ. Αυγέρη και στον Κ. Βάρναλη επιβεβαιώνουν μόνο τον κανόνα (Τζιόβας, 1989: 331).

Παράλληλα, η συντεχνιακή νοοτροπία φαίνεται να είναι ένα χαρακτηριστικό που διακρίνει τη Νεοελληνική Κριτική από τα χρόνια του Ροΐδη. Σε αυτήν οφείλεται σε μεγάλο βαθμό η απουσία κάθε διάθεσης για επιστημολογική αναζήτηση σε αυτό το πνευματικό πεδίο. Η ανταπόδοση μάλιστα εγκωμιαστικών κριτικών προσδίδει σε αυτή τη διαδικασία ένα προσωπικό χαρακτήρα. Ωστόσο, η πεζογράφος Λιλίκα Νάκου επισημαίνει ότι ο Χατζίνης δεν ακολουθούσε αυτή τη λογική, αλλά κατέθετε την κριτική του με ειλικρινή διάθεση και ευγενικό τρόπο. *«Είχε δώσει στην κριτική μια αξιοπρέπεια, μια ακτινοβολία ανιδιοτέλειας και ευγένειας μαζί στα Ελληνικά γράμματα»* (Νάκου, 1975:1420).

Σύμφωνα με τον Χατζίνη η κριτική έχει παιδαγωγική διάσταση, καθώς ο κρίνων τον έντεχνο λόγο γίνεται ένας δάσκαλος για τον αναγνώστη του. Γράφει χαρακτηριστικά: *«Ο καλλιτέχνης κοιτάζει τον κόσμο, συγκινείται και δημιουργεί. Ο κριτικός θα κοιτάξει τον κόσμο με τα μάτια του καλλιτέχνη και θα κρίνει την ποιότητα της συγκινήσεως που θα του δώσει. Έτσι θα μπορέσει να μας μυήσει το μυστικό του καλλιτεχνήματος, να φέρει ως την ψυχή μας το μύημά του. Το φιλολογικό και καλλιτεχνικό γούστο είναι βέβαια περισσότερο μια υπόθεση ιδιοσυγκρασίας, παρά διδασκαλίας {...}. Γι' αυτό η γνώμη του κριτικού αποκτά εξαιρετική βαρύτητα για το κοινό, που έχει ανάγκη να καθοδηγηθεί στις προτιμήσεις του και να χειραγωγηθεί στην καλλιτεχνική του ανατροφή».* Σε κάθε περίπτωση, είναι αδιαμφισβήτητος ο βασικός στόχος της Νεοελληνικής Κριτικής να επιτύχει την επικοινωνία της με το ευρύ κοινό. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να αποφευχθεί ο πανεπιστημιακός απομονωτισμός και η μείωση της κοινωνικής αξίας της τέχνης. Την ίδια περίοδο, η καθιέρωση του Έλληνα κριτικού είναι υπόθεση σύναψης κοινωνικών σχέσεων εντός πόλεως, υποχωρήσεων και συμβιβασμών. Αυτό που προκαλεί τη μεγαλύτερη δυσφορία, όμως, των σύγχρονων κριτικών είναι ότι ο εμπειρισμός, που ακολουθούν οι προκάτοχοί τους, τους εμποδίζει να συστηματοποιήσουν την Κριτική και να αναπτύξουν τους προβληματισμούς τους γύρω από την υφή της γλώσσας της (Τζιόβας, 1989: 341-344).

2.4. Η κριτική του Γιάννη Χατζίνη στους: Κ. Παλαμά, Κ.Π Καβάφη, Ι.Ν. Γρυπάρη, Ν. Καζαντζάκη, Η. Βενέζη, Γ. Θεοτοκά και Μ. Καραγάτση

2.4.1. Κωστής Παλαμάς

Ο Χατζίνης αφιερώνει στον Κωστή Παλαμά επτά κριτικά σημειώματα τα οποία εντάχθηκαν στις αυτοτελείς εκδόσεις του μεταξύ 1936-1973. Συγκεκριμένα, το πρώτο κριτικό του σημείωμα με τίτλο «Κωστής Παλαμάς» δημοσιεύτηκε στους *Στοχασμούς και Σημειώματα* το 1936, το δεύτερο με τίτλο «Σταχασμοί για τον Παλαμά» στους *Τρεις Σταθμούς* το 1943, το τρίτο με τίτλο «Παρουσία του Παλαμά» στα *Ελληνικά Κείμενα* το 1955, το τέταρτο με τίτλο «Γύρω στον Παλαμά» στις *Προτιμήσεις* το 1963, το πέμπτο με τίτλο «Πνευματικοί Πατέρες: Παλαμάς-Καζαντζάκης» στον *Λογοτέχνη και η σκιά του* το 1968 το έκτο με τίτλο «Γύρω στον Παλαμά» στο *Δώρο της Ζωής* το 1972 και το έβδομο με τίτλο «Οι δρόμοι της αλήθειας» στον *Επιούσιο Άρτο* το 1973.

Η σύνολη κριτική αποτίμηση του Παλαμά από τον Χατζίνη είναι, στο μεγαλύτερο μέρος της, αρκετά επιφυλακτική, μολονότι τον αποκαλεί «*πατέρα των ελληνικών γραμμάτων*». Κατ' αρχάς, ο κριτικός επισημαίνει με μάλλον αρνητικό τρόπο το στοιχείο της ρητορείας στην ποίηση του Παλαμά, στοιχείο το οποίο καθιστά την ποίηση του αρκετά δυσκίνητη και την έκφρασή της πλαδαρή. Παρ' όλα αυτά, αναγνωρίζει, δικαίως, στον Παλαμά, τη γνήσια αίσθηση του ρυθμού και την πηγαία και επιδέξια χρήση της δημοτικής γλώσσας, η οποία στα χέρια του ποιητή, καθίσταται ένα ευλύγιστο μέσον έκφρασης, ένα όργανο γεμάτο «*απαλοσύνη*» αλλά και «*τραχύτητα*» συνάμα, συνδυάζοντας το πρωτόγονο με το πολιτισμένο, όπως γράφει χαρακτηριστικά. Έτσι, *«εκφράζεται κάθε ψυχική απόχρωση και κάθε διανοητικό πάθος με τον αέρα της φρεσκάδας, της χάρης και της λεπτότητας»*. Η δημοτική του Παλαμά είναι ένα υπόδειγμα, γεμάτο πρωτοτυπία. Αντίθετα, στα πεζά του κείμενα, ο Χατζίνης διακρίνει τη *«σκουριά του σχολαστικισμού»* (Χατζίνης, 1943: 143, 149-150).

Στο επίπεδο της θεματικής, ο Χατζίνης διακρίνει την περίφημη γυναικολατρεία του Παλαμά. Εξάλλου, η επίδραση που άσκησε η γυναίκα στον ποιητή υπήρξε βαθιά και μόνιμη. Η γυναικεία μάλιστα ομορφιά στο έργο του Παλαμά διακρίνεται σε δύο τύπους, στον «*ηδονιστικό*» και στο «*ρομαντικό*»: ο ηδονιστικός με την απόλυτη κυριαρχία του προκαλεί την καταπίεση και ο ρομαντικός είναι αυτός που δεν

διακρίνεται και δεν κατανοείται εύκολα. Από την άλλη πλευρά, αναδεικνύεται μια φύση που οι περιγραφές που τη συνοδεύουν διέπονται από μια αίσθηση τραγικότητας (Χατζίνης, 1943: 144-145).

Ο Χατζίνης ως κριτικός ενδιαφέρεται πρωτίστως για την ψυχολογία των συγγραφέων με τους οποίους ασχολείται, επιχειρώντας ψυχολογικές προσεγγίσεις, οι οποίες, ωστόσο, βρίσκονται πέραν της Ψυχαναλυτικής Κριτικής, δεδομένου ότι ο Χατζίνης δεν γνωρίζει Ψυχανάλυση. Ο Παλαμάς δε θα μπορούσε να αποτελεί εξαίρεση. Τον χαρακτηρίζει ανικανοποίητο, άνθρωπο που πόθησε μια ζωή την οποία δεν κατάφερε να ζήσει. Τονίζει τον ανικανοποίητο ηδονισμό του ποιητή, που δεν βρήκε ποτέ διέξοδο με αποτέλεσμα ο ποιητής να οδηγηθεί σε έναν οδυνηρό ρομαντισμό. Πέραν τούτων, οι αυτοβιογραφικές αναφορές του Παλαμά στο έργο *Τα χρόνια και τα χαρτιά μου* αναμοχλεύουν την ψυχή του από την παιδική του ηλικία. Μέσα από κάποιες λεπτομέρειες, που παρατίθενται, φαίνεται ότι ο ποιητής τυραννιέται σε όλη τη ζωή του από μια οδυνηρή ευαισθησία που συνδέεται με τον έπαινο και την επίκριση (Χατζίνης, 1943: 120,145-146).

Ο Χατζίνης επιμένει ιδιαίτερα στον ερωτισμό του Παλαμά. Ο έρωτας υπήρξε κίνητρο δημιουργίας για τον ποιητή έως το τέλος της ζωής του. Ο Χατζίνης θεωρεί ότι όσο γερνούσε ο Παλαμάς τόσο περισσότερο αυξανόταν η λαχτάρα του για ζωή. Σε αυτές τις παρατηρήσεις ο Χατζίνης οδηγείται και από τα *Γράμματα στη Ραχήλ*, καθώς σημειώνει ότι οι ρομαντικοί έρωτες του σε προχωρημένη ηλικία ήταν όρος ζωής για εκείνον και πηγή ποιητικής δημιουργίας (Χατζίνης, 1973:56).

Εκείνο, όμως, που ξεχωρίζει τον Παλαμά στη συνείδηση του Χατζίνη είναι η αταλάντευτη επιδίωξή του να στηρίξει την προσπάθεια καθιέρωσης της δημοτικής. Ήταν αποφασισμένος να θυσιάσει ακόμα και τη δημοσιοϋπαλληλική του θέση και να θέσει σε κίνδυνο την επιβίωση των παιδιών του για τη δικαίωση αυτού του συλλογικού σκοπού (Χατζίνης, 1943:140-141).

Τέλος, ο Χατζίνης διακρίνει στον Παλαμά έναν εγωισμό πίσω από μια φαινομενική ταπεινοφροσύνη. Τα γενεσιουργά του αίτια συνδέονται αφενός με την αρνητική κριτική που δέχεται την εποχή ανάδυσης του μοντερνισμού και αφετέρου με τη νιτσεϊκή μόδα της εγωλατρίας στο πλαίσιο μιας φιλοσοφικής θεώρησης που στρέφει το ενδιαφέρον του ανθρώπου στον εσωτερικό του κόσμο. Ο κριτικός επισημαίνει ότι αυτό που βασάνιζε τον ποιητής της *Τρισεύγενης* κατά την τελευταία περίοδο της ζωής

του είναι η ιδέα ότι ανήκει πια στις δάφνες του παρελθόντος και ότι νέοι λογοτέχνες παίρνουν τώρα τη θέση του. Αυτός είναι ο λόγος που αισθάνεται απαρηγόρητος όπως ακριβώς και ο Victor Hugo (1802-1885), με τον οποίο τον παραλληλίζει (Χατζίνης, 1972: 138-142).

Η κριτική του Χατζίνη για τον Παλαμά παρουσιάζει σημεία σύγκλισης και απόκλισης με άλλους κριτικούς της ίδιας εποχής. Συγκεκριμένα, συγκλίνει με αυτή του Μάρκου Αυγέρη και Άλκη Θρύλου ως προς το θέμα της στήριξής του στο κίνημα του δημοτικισμού. Συγκεκριμένα, ο Θρύλος, είναι αυτός που υπογραμμίζει τον καθοριστικό ρόλο του Παλαμά στη διαμόρφωση του εκφραστικού οργάνου του ποιητικού μας λόγου. Διαπιστώνει ότι *«μας έφερε σε επαφή με την τέχνη και σκέψη της Δύσης»* (Θρύλος, 1962). Για το ίδιο θέμα ο Ανδρέας Καραντώνης αναφέρει ότι είναι μια πνευματική φυσιογνωμία που παρακολουθεί όλα τα ιδεολογικά και καλλιτεχνικά κινήματα της εποχής του και τις εξελίξεις στο πεδίο της ευρωπαϊκής λογοτεχνίας (Καραντώνης, 1960). Κοντά σε αυτά, προσυπογράφει και την προσέγγιση της Λιλής Ιακωβίδη για τον έντιμο χαρακτήρα του αγώνα του, καθώς παρέμεινε σταθερός σε αυτόν, παρότι υπονομεύτηκαν τα προσωπικά και οικογενειακά του συμφέροντα (Ιακωβίδη, 1974: 30).

Επίσης, ο Χατζίνης συμφωνεί με τους κριτικούς, Μάρκο Αυγέρη και Μπάμπη Κλάρα, ως προς την ύπαρξη ρητορείας και πλατειασμών στο παλαμικό έργο. Ο πρώτος σημειώνει ότι στα μεγάλα του τραγούδια εντοπίζονται όλα τα αδύναμα σημεία του έργου του, που συνδέονται με πλατειασμούς, με *«αναισθητικά στοιχεία»* ιστορικού ή φιλοσοφικού περιεχομένου, με το «ταραγμένο» ύφος και τους *«αντιποιητικούς τύπους»* (Αυγέρης, 1993: 99). Το γεγονός αυτό επιβεβαιώνει και ο Μπάμπης Κλάρας. όταν διαπιστώνει την αδυναμία του δημιουργού στα σημεία που υπάρχει ρητορεία και μεγαλορρημοσύνη (Κλάρας, 1967: 112).

Κοντά σε αυτά, συγκλίνει με τον Μάρκο Αυγέρη στην αναγνώριση της συμβολής του Κωστή Παλαμά ως προς την ανάδειξη της επτανησιακής σχολής και του σολωμικού έργου. Συγκεκριμένα, ο Μάρκος Αυγέρης σημειώνει ότι ο ποιητής της *Φοινικιάς* έκανε γνωστό τον Σολωμό στο ευρύ κοινό, αξιοποιώντας τον στο πλαίσιο της πνευματικής μας ζωής (Αυγέρης, 1993:92).

Για τη *Φλογέρα του Βασιλιά* ο κριτικός σχολιάζει ότι σχεδιάστηκε και εκτελέστηκε στο πλαίσιο *«ενός ενιαίου οράματος με γερή ραχοκοκαλιά»*, γεγονός που

δεν επιβεβαιώνεται στην περίπτωση του *Δωδεκάλογου του Γύφτου*. Έτσι, προκύπτει ένα θεματογράφημα στο οποίο αντανακλάται η συναισθηματική αδυναμία του δημιουργού (Χατζίνης, 1963: 315-316). Γι' αυτό το θέμα υπάρχει σημείο επαφής με τον Μάρκο Αυγέρη, ο οποίος σημειώνει ότι η ένταση της τόλμης, της λυρικής μέθης, των οραματισμών και του πάθους για νέα αρχή στη ζωή μειώνεται δραματικά. Το χαρακτηρίζει, μάλιστα, ως το χειρότερο έργο της ώριμης περιόδου του (Αυγέρης, 1993:101-102).

Από την άλλη πλευρά, ο Χατζίνης διαφοροποιείται από τον τρόπο προσέγγισης του παλαμικού έργου από τον Κ. Θ. Δημαρά. Ο τελευταίος διαπιστώνει ότι ο ρυθμός αποτελεί για τον Παλαμά απαραίτητη προϋπόθεση για την τέχνη του και βασικό πυλώνα των ποιημάτων του. Προς επίρρωση της παραπάνω θέσης, ο Δημαράς επικαλείται την επιλογή που κάνει ο λογοτέχνης, να δώσει τίτλους στις συλλογές του που παραπέμπουν στη στιχουργική των ποιημάτων του (*Ίαμβοι και Ανάπαιστοι, Τα Δεκατετράστιχα* και *Οι Πεντασύλλαβοι*) (Δημαράς, 1987: 103-110). Ωστόσο, ο Χατζίνης αναρωτιέται αν αυτές οι παρατηρήσεις μπορούν να ξυπνήσουν τον πόθο στους ανθρώπους της εποχής του, ώστε να γίνουν αναγνώστες του Παλαμά. Με άλλα λόγια, υπογραμμίζει ότι η φιλολογική κριτική είναι αξιόπιστη, αλλά δεν μπορεί να κεντρίσει το ενδιαφέρον για τη μελέτη της πνευματικής παραγωγής του ποιητή της *Φοινικιάς* (Χατζίνης:1955:55-57).

Ακόμα, υπογραμμίζει και αυτός με τη σειρά του, όπως άλλοι κριτικοί (Άλκης Θρύλος, Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος, Κ.Θ. Δημαράς και Ανδρέας Καραντώνης), τη μελέτη του ποιητή της *Φοινικιάς* στα ρεύματα και στα ιδεογράμματα της Δύσης. Πέραν τούτων, βυθομέτρηση στην ψυχή του Παλαμά επιχειρεί ο Χατζίνης. Η ανάδειξη από εκείνον του ερωτισμού του Παλαμά τον φέρνει κοντά στην έρευνα του Άγγελου Δόξα (Δόξας, 1959:480). Ωστόσο, ο τελευταίος κάνει μία έρευνα πάνω σε αυτό το θέμα, αξιοποιώντας το επιστημονικό εργαλείο του φροϋδισμού, ενώ ο Χατζίνης είναι, κατά κάποιον τρόπο, ερασιτέχνης. Ακόμα, διαπιστώνει την ύπαρξη μιας ανικανοποίητης ψυχής στον Παλαμά, σημείο σύγκλισης με την προσέγγιση του Μάρκου Αυγέρη.

Ο Χατζίνης αναφέρει στις Προτιμήσεις ότι διαφωνεί με τους Γιάννη Αποστολάκη και Φώτο Πολίτη, που είναι αρνητικοί με την έκδοση της ερωτικής αλληλογραφίας του Παλαμά. Επαινεί μάλιστα τον Γεώργιο Κουρνούτο, ο οποίος δε διστάζει να τη φέρει στο φως. *«Η εποχή μας είναι πολύ βιαστική. Τα Ημερολόγια και οι Αλληλογραφίες συμβαίνει να της αρέσουν ιδιαίτερα, γιατί πιστεύει πως βρίσκει μέσα σ'*

αυτά, χωρίς προσπάθεια, χωρίς κόπο, ό,τι διψάει να πληροφορηθεί από το έργο. Η άμεση επαφή με τον άνθρωπο έχει πάντα ένα ιδιαίτερο θέλγητρο, που ικανοποιεί την περιέργεια, καταπραΰνει τη δίψα» (Χατζίνης,1963:306).

Ο Δωδεκάλογος του Γύφτου, η μείζονα αυτή ποιητική σύνθεση του Παλαμά, δέχτηκε αμφιλεγόμενες κριτικές από πολλούς κριτικούς, και ως εκ τούτου μας επιτρέπει να διαπιστώσουμε τον ιδιαίτερο τρόπο με τον οποίο ο Χατζίνης προσεγγίζει τα λογοτεχνικά έργα. Κριτικοί όπως ο Κ.Θ. Δημαράς (Δημαράς, χ.χ.: 15-16, 103-110) και ο Αιμίλιος Χουρμούζιος (Χουρμούζιος, 1953: 54) προσέγγισαν το έργο ως αποτέλεσμα των ψυχικών διεργασιών του. Κριτικοί όπως ο Στράτης Μυριβήλης (Μυριβήλης, 1963: 26-69) και ο Μπάμπης Κλάρας (Κλάρας, 1967: 112) τόνισαν την κοινωνική διάσταση του έργου. Ο Χατζίνης, ωστόσο, υιοθετεί (*Τρεις Σταθμούς*, 1943:135) την άποψη του Κωνσταντίνου Τσάτσου και Ιωάννη Συκουτρή, η οποία αίρει την αντίθεση στις προσεγγίσεις των άλλων κριτικών γι' αυτό το παλαμικό έργο. Συγκεκριμένα, αναφέρει ότι ένα έργο εμπνέει τα μηνύματα της αντίστασης στη φθορά και της μαχητικότητας, όταν ο ίδιος ο δημιουργός του διέπεται από μια τέτοια διάθεση, έχοντας διανύσει τις πνευματικές και ψυχικές αποστάσεις που απαιτείται για αυτόν τον σκοπό. Με άλλα λόγια, ο Χατζίνης προκρίνει το πρότυπο ενός δημιουργού που έχει αναμετρηθεί ο ίδιος με αυτές τις δυνάμεις και είναι σε θέση να εκπέμψει με το έργο του στους αναγνώστες του ένα μήνυμα αγωνιστικότητας

2.4.2. Νίκος Καζαντζάκης

Ο Χατζίνης αφιερώνει στον Νίκο Καζαντζάκη οκτώ κριτικά σημειώματα που είναι ενταγμένα στις αυτοτελείς εκδόσεις του μεταξύ 1939-1976. Το πρώτο σημείωμα δημοσιεύτηκε με τίτλο «Οι ταξιδιωτικές εντυπώσεις του Καζαντζάκη» στα *Πρόσωπα και Ψυχές* το 1939, το δεύτερο με τίτλο «Το πρόβλημα Καζαντζάκη» στα *Ελληνικά Κείμενα* το 1955, το τρίτο με τίτλο «Ο Καζαντζάκης και η Οδύσσειά του» στην *Τέχνη είναι δύσκολη* το 1962, το τέταρτο με τίτλο «Γύρω στον Καζαντζάκη» στις *Προτιμήσεις* το 1963, το πέμπτο και έκτο με τίτλους «Πνευματικοί πατέρες: Παλαμάς-Καζαντζάκης» και «Από τον Καζαντζάκη στον Σάρτρ» *στον Λογοτέχνη και η σκιά του* το 1965, το έβδομο με τίτλο «Οι συγγραφείς και το ύφος» στον *Επιούσιο Άρτο* το 1973 και το όγδοο με τίτλο «Ο Καζαντζάκης μέσ' από τα γράμματά του» στον *Άλλο καιρό* το 1976.

Κατ' αρχάς, ο κριτικός επισημαίνει ότι ο Καζαντζάκης με το σύνολο του έργου του κατόρθωσε να προβάλλει την πνευματική φυσιογνωμία της χώρας, προσδίδοντας οικουμενικό πρόσημο έξω από τα σύνορά της. Τον αποκαλεί *«πνευματικό πατέρα των Νέων μας Γραμμάτων»*, καθώς συντελεί με το έργο του στην προσπάθεια του νέου Ελληνισμού να επιτύχει το άνοιγμά του στην παγκόσμια κοινότητα μέσω του έντεχνου λόγου (Χατζίνης,1968:227).

Παρ' όλα αυτά, ο Χατζίνης επισημαίνει ότι στο έργο του Καζαντζάκη κυριαρχεί πολλές φορές η υπερβολή για τη δημιουργία ενός συμβόλου ή για την επένδυση μιας ιδέας. Αυτό συμβαίνει, γιατί ο συγγραφέας επιθυμεί να αποδώσει την εσωτερική πίεση του με όσο το δυνατόν πιο ισχυρό τρόπο, γεγονός που οδηγεί σε έναν μυθιστορηματικό λόγο που δεν απηχεί την αληθινή ζωή και δεν επιτρέπει και στον Καζαντζάκη να αποκαλύψει και τον προσωπικό του τόνο παρά μόνο στο τελευταίο του έργο, *Αναφορά στον Γκρέκο*. Συνεπώς, αναπτύσσεται μια αντιφατική σχέση ανάμεσα στον δημιουργό, που θέλει να συλλάβει την τέλεια καλλιτεχνική φόρμα και στον άνθρωπο, που δονείται από έναν *«ψυχικό υπερπληθωρισμό»* (Χατζίνης,1962:163-165).

Ο Χατζίνης επιχειρεί τη βυθομέτρηση στην ψυχή του Νίκου Καζαντζάκη. Κάνει αναφορά στο δράμα του λογοτέχνη, του οποίου την αφετηρία τοποθετεί στη δυσαρμονική σχέση που έχει με τη σύζυγό του (Χατζίνης, 1963: 328-329).

Συμφωνεί μάλιστα με την Έλλη Αλεξίου ως προς την ανάγκη του να επικοινωνεί με τη σύντροφό του κυρίως πνευματικά, παραβλέποντας τις ανάγκες της σάρκας (Αλεξίου, 1966:190). Η σάρκα του φαίνεται να έχει εξουδετερωθεί από μια ψυχική υπερτροφία. Στην τελευταία αποδίδει την αδυναμία του να επιτύχει την τελειότητα σε επίπεδο καλλιτεχνικής φόρμας. Καταλήγει ότι με αυτά τα δεδομένα φαίνεται να του ταιριάζει μια σύντροφος *«με ιδιοσυγκρασία αγίας»*. Ο κριτικός παραθέτει και τη φήμη που υπάρχει για φυσιολογική ανεπάρκεια του λογοτέχνη, χωρίς όμως να την επιβεβαιώνει ή να την απορρίπτει. Παράλληλα, προσθέτει τα σχόλια του Γιάννη Αναπλιώτη για τον Αλέξη Ζορμπά, που συνδέονται με αυτές τις διαπιστώσεις του: *«Υπάρχουν πάμπολλες σκηνές που δε μιλούν, κραυγάζουν για το κρυφό σαράκι που τον σπάραζε: το χάσιμο της σεξουαλικής αντρικότητάς του. Μια βαθύτατη πίκρα είναι διάχυτη στις σκηνές αυτές, που όσο κι αν αναφέρονται σε άλλους ανθρώπους, δεν είναι παρά μια μάσκα που πίσω της κρύβεται ο δικός του σπαραγμός».* (Χατζίνης, 1963: 328-329, 331-332).

Στα *Ελληνικά Κείμενα* αναφέρει ότι ο Αλέξης Ζορμπάς λειτουργεί ως ένας δεύτερος Καζαντζάκης. Είναι ουσιαστικά μια αρνητική φωτογραφική πλάκα της μορφής που πραγματικά έχει ο δημιουργός. Με αυτήν την ερμηνεία ο Καζαντζάκης προσδίδει στον ήρωά του χαρακτηριστικά που θα επιθυμούσε να διακρίνουν τον δικό του χαρακτήρα. Με άλλα λόγια, ο Ζορμπάς ενσαρκώνει τον πόθο για τη ζωή του λογοτέχνη (Χατζίνης, 1955:91).

Ο Χατζίνης εντοπίζει ότι το βασικό κλειδί της βιοθεωρίας του είναι η λέξη ανήφορος, που κατέχει δεσπόζουσα θέση στο έργο του. Είναι μοιραία η αδυναμία του ανθρώπου να αντιμετωπίσει την αχρειότητα με αποτέλεσμα να θυματοποιείται σε αυτήν αενάως. Έτσι, αναπόδραστη είναι η αδιάκοπη σταύρωση του ανθρώπου, εικόνα που ο Καζαντζάκης δανείζεται από το χριστιανικό δράμα, για να σηματοδοτήσει αυτήν την ιδέα. Συνεπώς, η δικαίωση της ζωής βρίσκεται στην αέναη επίπονη προσπάθεια (Χατζίνης, 1955: 102-103).

Ο κριτικός επισημαίνει ότι η πρώτη ύλη της Λογοτεχνίας, η γλώσσα, είναι στοιχείο κεφαλαιώδους σημασίας για τον συγγραφέα. Ο κανόνας που προκύπτει από τη μελέτη των έργων του Καζαντζάκη είναι ότι διακατέχεται από ένα πάθος για τη γλώσσα του. Εξαίρεση αποτελούν τα γράμματά του στον Παντελή Πρεβελάκη, στα οποία υπάρχει μία πληθώρα ξένων λέξεων, μολονότι ελληνικές λέξεις θα μπορούσαν να αποδώσουν με ακρίβεια το ίδιο νόημα (Χατζίνης, 1976:98). Επίσης, ο Χατζίνης τονίζει στα *Ελληνικά Κείμενα* ότι σε κανέναν άλλο δημιουργό έντεχνου λόγου η γλώσσα δεν συνιστά ουσία όσο στο έργο του Νίκου Καζαντζάκη. Στην περίπτωση μάλιστα του *Καπετάν Μιχάλη* ο κριτικός σημειώνει ότι το γλωσσικό όργανο του συγγραφέα είναι καθαρά προσωπικό του δημιούργημα (Χατζίνης, 1955: 95-96).

Για την *Οδύσσεια* ο κριτικός σημειώνει ότι ο Καζαντζάκης μέσα από αυτό το έργο αναδεικνύει την αναζήτηση της ελπίδας από έναν απελπισμένο άνθρωπο. Η φιλοδοξία του είναι να διοχετεύσει στον έντεχνο λόγο του την πείρα του και τις προσωπικές του κρίσεις, που έχουν περάσει από τη βάσανο της συνείδησής του. Πρόκειται για μια κατάθεση που τη συνοδεύουν τα πιο ζωτικά, προσωπικά και απόλυτα στοιχεία του πνεύματός του. Παρότι ήθελε η Οδύσσεια να γίνει ένα έργο διαχρονικής αξίας, η πραγματικότητα απέδειξε ότι τα μυθιστορήματά του χαρίζουν σε αυτόν μια θέση στην αιωνιότητα. Ο ίδιος βέβαια τα αντιμετωπίζει ως πάρεργο και δίνει όλη την ψυχή του στην ιδέα του ποιητικού αυτού έργου του (Χατζίνης, 1976: 98-99).

Στην περίπτωση του *Καπετάν Μιχάλη*, ο Χατζίνης αναφέρει: *«Είναι ένα έργο ωριμότητας μαζί και νεανικού σφρίγους, που έχει τη θέληση της θυσίας, στο βάθος ένας πόθος ύψους και μεγαλείου».* Μέσα σε αυτό παρουσιάζεται η ψυχή της Κρήτης, που ποθεί διακαώς τη λευτεριά και περιφρονεί τον θάνατο. Ο πρωταγωνιστής του μυθιστορήματος συμβολίζει τον αληθινό άντρα, που δεν δείχνει ανοχή στις αντίπαλες δυνάμεις, αλλά τις μάχεται με τεράστια θέληση και φυσική ρώμη. Παράλληλα, εμφανίζεται και ως σύμβολο αντίστασης σε κάθε δύναμη που επιδιώκει να σκλαβώσει τη γη. Φαίνεται να θυμίζει την αλύγιστη ελληνική θέληση για ελευθερία. Στην προσπάθεια του δημιουργού να αναδείξει τα παραπάνω σύμβολα κοιτάζει στα μάτια την υπερβολή. Η επινόηση υπερανθρώπινων ενεργειών και πράξεων τον οδηγούν στις παρυφές του παραμυθιού. Σε αυτά προσθέτει: *«Ζούμε το τοπίο με τα μάτια του συγγραφέα, νιώθουμε να μας περιβάλλει η μαγεία του, σχεδόν όπως ένα κύμα από μια μουσική συμφωνία».* Ακόμα, διαπιστώνει τον πλούσιο χυμό του ύφους του που είναι συνυφασμένος με τη γλώσσα του (Χατζίνης, 1955: 95-100). Από την άλλη πλευρά, ο Peter Bien αναφέρει ότι ο *Καπετάν Μιχάλης*, μολονότι έχει δεχτεί τον έπαινο πολλών κριτικών, παρουσιάζει πολλές αδυναμίες σε αισθητικό και σε πολιτικό επίπεδο. Προκαλείται μια σύγχυση στον αναγνώστη, καθώς συνυπάρχουν επικά και ρεαλιστικά στοιχεία στο έργο. Επίσης, τα προβλήματα που υπάρχουν στη σχέση πατέρα και γιου οδηγούν σε μια ανάλυση ψυχολογικού χαρακτήρα, που δε συνάδει με το λογοτεχνικό είδος του έπους. Κοντά σε αυτά, παρατηρεί ότι οι γείτονες λειτουργούν ως καρικατούρες και όχι ως μυθοπλαστικοί χαρακτήρες. Απαρατήρητες δεν περνούν σε αυτόν και τα υπερβολικά σημεία του βιβλίου. Αναφέρει χαρακτηριστικά: *«Μερικές λεπτομέρειες είναι τόσο υπερβολικές, που θα μπορούσαν να θεωρηθούν λανθασμένες».* Προσθέτει, μάλιστα, ότι ο *Καπετάν Μιχάλης* είναι ένα ατελές πολιτικό μυθιστόρημα και αυτό συμβαίνει, γιατί ο δημιουργός του δεν είναι θιασώτης του εθνικισμού στον οποίο αναφέρεται. Με την πένα του δεν φτάνει στη ρίζα των προβλημάτων και δεν προσεγγίζει την πολυπαραγοντικότητά τους. Πιστεύει σε έναν πατριωτισμό αντίστοιχο του George Orwell και όχι στον εθνικισμό, που κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του πενήντα δεν φαίνεται να έχει καμιά θέση (Bien, 2007: 84-85, 99-100).

Ο Χατζίνης βρίσκει κοινό τόπο με τον Roderick Beaton στην προσέγγιση του *Ζορμπά*. Ο Beaton συμπεραίνει ότι ο πρωταγωνιστής του μυθιστορήματος είναι η εναλλακτική μορφή του ανθρώπου που τον έφερε στη ζωή. Πέρα από αυτά, αναγνωρίζει τη φιλοσοφική αξία του έργου του, *Βίος και πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά*.

Συγκρίνει μάλιστα αυτό με τους διαλόγους του Πλάτωνα. Είναι φανερό ότι σε αυτό ενσαρκώνεται η ιδεατή ζωή, την οποία ο Καζαντζάκης θα ήθελε να έχει έξω και πέρα από τη θεωρία (Beaton, 2009: 99-102). Στην ίδια κατεύθυνση και ο Χατζίνης επισημαίνει ότι ο Ζορμπάς ενσαρκώνει έναν τύπο ανθρώπου που είναι εντελώς ξένος ως προς την ιδιοσυγκρασία του με τον δημιουργό του. Είναι *«σαν η αρνητική φωτογραφική πλάκα της πραγματικής του μορφής»*. Αυτό συμβαίνει, γιατί ο Καζαντζάκης επιθυμεί μέσα από τον ήρωα του να ζήσει μια ζωή που πάντα ποθούσε, αλλά δεν κατάφερε να έχει (Χατζίνης, 1955: 90-91).

Η επίδραση του Nietzsche είναι φανερή στην περίπτωση του Καζαντζάκη, όπως υποστηρίζει ο κριτικός. Συγκεκριμένα, ο Χατζίνης παρατηρεί ότι αυτό που διακρίνει τον Καζαντζάκη είναι η ανάγκη που έχει να δίνει συνεχώς μάχες και να ξεπερνά τα όρια. Παραθέτει ένα σχετικό απόσπασμά του, που αποδεικνύει τον ηρωισμό του Καζαντζάκη στην αρχική φάση του πολέμου: *«Μπήκαμε σε περίοδο που θα βαστάξει ίσως ένα-δύο αιώνες και όπου ο πόλεμος θα διαδέχεται απανωτά την ένοπλη ειρήνη. Οι αξίες θα μετατοπισθούν, παμπάλαιες αρετές που ατρόφησαν με τον πολιτισμό θα ξεπεταχτούν πάλι: η ηρωολατρεία, η δαιμονική δράση, η παράφορη λαχτάρα του κιντύνου»*. Υπογραμμίζει ότι διακατέχεται από αγωνία και απελπισία. Εκτιμά στον άνθρωπο την ηρωική διάθεση, αναζητά τον υπεράνθρωπο και είναι λάτρης της υπέρβασης. Έχει δεχτεί την επιρροή του Nietzsche και έτσι στέκεται στην ένταση της κάθε ενέργειας, χωρίς να εξετάζει την ηθική διάσταση αυτής. Κοντά σε αυτά, έχει απόλυτη επίγνωση ότι όλα καταλήγουν στο τίποτα. Η επιρροή της νιτσεϊκής σκέψης και στον *«ηρωικό πεσιμισμό»* του, που προκύπτει από τη σύμπλευση *«της απελπισίας και της ενέργειας»*. Η βασική αξία της ηθικής του Καζαντζάκη είναι ο *«αγώνας»* (Χατζίνης, 1955: 87, 94).

Σε αυτό το θέμα τη δική του απόχρωση δίνει ο Νικηφόρος Βρεττάκος, που ασχολείται με τη διαμόρφωση των ιδεών του συγγραφέα. Αναγνωρίζει τη μεγάλη επιρροή που ασκεί σε αυτόν ο Nietzsche και ο Bergson, αλλά διαπιστώνει ότι τα πλήθη δεν αντιμετωπίζονται από τον Καζαντζάκη σαν *«αγελαία ζώα»*. Η σκληρότητα του Υπερανθρώπου του Nietzsche δεν μπορεί να στηριχτεί από αυτόν. Ο δικός του είναι πολύ πιο ανθρώπινος και χριστιανικός (Βρεττάκος, 1980: 42, 52).

Κοντά σε αυτά, ο Χατζίνης αναφέρεται και στις σχέσεις του Νίκου Καζαντζάκη με τον κομμουνισμό, όπως και άλλοι κριτικοί και μελετητές του έργου του. Συγκεκριμένα, θεωρεί ότι οι *Επιστολές προς τη Γαλάτεια* είναι αποκαλυπτικές για αυτό

το θέμα. Σε αυτές ο Καζαντζάκης εκφράζει την πίστη του στον κομμουνισμό. Εξάλλου, την περίοδο 1920-1924 αυτή η ιδεολογία προβάλλει ως ένα ιδανικό ασύγκριτης λάμψης (Χατζίνης, 1963: 326). Στον *Άλλο καιρό*, σημειώνει ότι ο Καζαντζάκης απογοητεύεται από αυτόν. Ο Καζαντζάκης παραλληλίζει τον εαυτό του με τον André Gide ως προς τα ιδεολογικά στάδια που πέρασε στη ζωή του. Συγκεκριμένα, παραθέτει το διάγραμμα της κοινής τους πορείας, σημειώνοντας ότι και αυτός ξεκίνησε με το πάθος του Νασιοναλισμού, συνέχισε ως Αριστερός την περίοδο 1923-1933 και κατέληξε στο στάδιο της Ελευθερίας (Χατζίνης, 1976: 99). Με αυτήν την παρατήρηση είναι φανερό ότι αναγνωρίζει την υπεροχή του τελευταίου σταδίου του.

Ο Πρεβελάκης υποστηρίζει ότι η θεωρία πολιτικού περιεχομένου του Λένιν, που θεμελιώνεται στον υλισμό, δεν κερδίζει το ενδιαφέρον του Καζαντζάκη σε απόλυτο βαθμό, αλλά είναι αλήθεια ότι η πολιτική του πράξη θα τον προσελκύσει, γιατί το θεωρεί ένα αποτελεσματικό παράδειγμα σύνδεσης του προφήτη με τον λαό (Πρεβελάκης, 1958: 24, 38, 63).

Ο Peter Bien παραθέτει την τοποθέτηση του λογοτέχνη στις αρχές της δεκαετίας του ’30, σύμφωνα με την οποία η εργατική τάξη θα αντικαταστήσει την αστική και ότι το *«κέντρο της Γης»* είναι η Ρωσία. Ο ίδιος, όμως, δίνει και το πιο ισχυρό ράπισμα στις τάσεις του κομμουνισμού, όταν εκφράζει την πεποίθηση ότι η ώθηση για την πρόοδο μπορεί να δοθεί από την πνευματική ενέργεια, επιβεβαιώνοντας το γεγονός της επιρροής που έχει ο Bergson στη διαμόρφωση των ιδεών του. Μετά τα Δεκεμβριανά τίθεται επικεφαλής μιας ομάδας σοσιαλιστικής κατεύθυνσης, που αποσκοπεί στην ένωση όσων επιθυμούν την εγκαθίδρυση σοσιαλιστικού οικονομικού συστήματος στη χώρα με τη χρήση δημοκρατικών και ειρηνικών μέσων. Ο Bien επισημαίνει ότι ο Καζαντζάκης δεν είναι κομμουνιστής, καθώς δεν πιστεύει στην προοπτική μιας κοινωνίας που απουσιάζουν οι τάξεις και η σύγκρουση. Αντίθετα, θεωρεί ότι ένα καινούριο επαναστατικό κίνημα θα μπορούσε να προκληθεί, αφού και οι προλετάριοι θα εξελιχθούν σε μια αστική τάξη με αντιδραστική κατεύθυνση. Παράλληλα, ο οικονομικός παράγοντας δεν είναι ο μόνος που κινητοποιεί την ανθρώπινη δραστηριότητα, σύμφωνα με τον Κρητικό δημιουργό. Συγκεκριμένα, αναφέρει τρία άλλα κίνητρα μη υλιστικού χαρακτήρα: το ένα συνδέεται με την παρουσία μιας προσωπικότητας μεγάλου βεληνεκούς, το δεύτερο με τις ιδεολογίες και το τρίτο με το πάθος (Bien, 2001: 211-217).

Ο Χατζίνης είναι μάλλον επιφυλακτικός με τις ταξιδιωτικές εντυπώσεις του Καζαντζάκη, μολονότι άλλοι κριτικοί εκφράζονται θετικά για αυτές. Συγκεκριμένα, επισημαίνει ότι το ύφος του θυμίζει περισσότερο κείμενα που έχουν γραφτεί βιαστικά και πρόχειρα για τις ανάγκες μιας εφημερίδας. Ο κριτικός αναρωτιέται αν ο αναγνώστης γνωρίζει πραγματικά τη Ρωσία, την Κίνα, την Ιαπωνία και την Ισπανία μελετώντας τις ταξιδιωτικές εντυπώσεις του Καζαντζάκη. Ωστόσο, πέρα από τις ζωντανές οπτικές, ακουστικές και οσφρητικές εικόνες των καταγραφών του, που συγκινούν τον αναγνώστη, διακρίνεται η εξομολογητική διάθεση του συγγραφέα, καθώς καταθέτει την πνευματική και ψυχική του ταυτότητα μέσα σε αυτές τις ταξιδιωτικές του εμπειρίες (Χατζίνης, 1939: 54-54). Αντίθετα, ο Καζαντζάκης δέχεται την επιδοκιμασία άλλων κριτικών του Μεσοπολέμου: του Κλέωνος Παράσχου, του Πέτρου Χάρη, του Αιμίλιου Χουρμούζιου και του Μηνά Δημάκη, γιατί αναγνωρίζουν τις οξυδερκείς παρατηρήσεις του για τις χώρες επίσκεψής του (Ελευθεροτυπία, 2007: 127-128).

2.4.3. Κ.Π. Καβάφης

Ο Χατζίνης αφιερώνει στον Κ.Π. Καβάφη τέσσερα κριτικά σημειώματα που είναι ενταγμένα στις αυτοτελείς εκδόσεις του μεταξύ 1936-1962. Το πρώτο δημοσιεύτηκε στους *Στοχασμούς και Σημειώματα* με τίτλο «Κ.Π. Καβάφης» το 1936, το δεύτερο στα *Ελληνικά Κείμενα* με τίτλο «Επικαιρότητα του Καβάφη» το 1955, το τρίτο στην *Αλεξάνδρεια του Καβάφη* με τίτλο «Η σκιά του Καβάφη» το 1961 και το τέταρτο στο έργο *η Τέχνη είναι δύσκολη* με τίτλο «Κ.Π. Καβάφης».

Η σύνολη κριτική αποτίμηση του Καβάφη από τον Χατζίνη είναι αρκετά επιφυλακτική. Κατ' αρχάς, επισημαίνει ότι δεν πρόκειται για έναν μεγάλο ποιητή. Ωστόσο, αναγνωρίζει ότι δημιούργησε μια Σχολή από θερμούς υποστηρικτές του, που στην ποίησή του κάλυψαν τις νέες πνευματικές ανάγκες τους, καθώς η παράδοση δεν μπορούσε να ανταποκριθεί πια σε αυτόν τον ρόλο (Χατζίνης, 1936:55).

Ο κριτικός κάνει ιδιαίτερη αναφορά στην ιδιοτυπία του λυρισμού του σε σχέση με τα δεδομένα της εποχής του. Οι συναισθηματικές διαχύσεις είχαν γνωρίσει τον κορεσμό και ο ποιητικός λόγος αντιμετώπιζε μια *«κρίση πληθωρισμού»*. Ωστόσο, ο

καβαφικός λόγος κόμιζε κάτι πρωτότυπο με τον στωικισμό του, την επιφανειακή του γαλήνη και τη διεισδυτική του οξύτητα (Χατζίνης, 1955:66-67).

Ακόμη, ο Χατζίνης ενδιαφέρεται για την ψυχολογία του δημιουργού. Αναφέρει μάλιστα ότι ο Καβάφης είναι το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα άρρηκτης σχέσης του δημιουργού με το έργο του. Με άλλα λόγια, θα πρέπει να μελετηθούν τα στοιχεία που συνθέτουν τον ψυχικό του κόσμο, για να ερμηνευτεί η ποίησή του. Συγκεκριμένα, η αγωνία που τον διέπει και η προσπάθειά του να λυτρωθεί από αυτήν είναι ο λόγος για τον οποίο αναζητά διέξοδο στην τέχνη (Χατζίνης, 1955:75). Κοντά σε αυτά, σημειώνει ότι ο ποιητής της *Ιθάκης* νιώθει τη μοναξιά σε βαθύτερο επίπεδο εξαιτίας των χτυπημάτων των επικριτών του. Μέσα σε μια απομόνωση προσπαθεί να κρύψει τα τραύματά του, ψάχνοντας τον νόμο που διέπει τον εαυτό του και τον άνθρωπο γενικότερα (Χατζίνης, 1961:31).

Επίσης, διαπιστώνει ότι το επιγραμματικό ποίημα του Καβάφη με τη σύντομη και κοφτή διατύπωση συνδέεται με το άγχος που κυριεύει την ψυχή του ποιητή. Παράλληλα, υπογραμμίζει ότι ο δημιουργός επιτυγχάνει με τη γλώσσα του, που στηρίζεται σε ετερόκλιτα στοιχεία, να έχει πολύ μεγάλη απήχηση στη συνείδηση του αναγνωστικού κοινού (Χατζίνης, 1955:73).

Τέλος, ο Χατζίνης συγκλίνει με την εργασία του Γιάννη Μιχαλέτου, *Η ποίηση του Καβάφη* το 1952, στο σημείο όπου τα ζητήματα της εξωτερικής μορφής του καβαφικού έργου θα πρέπει να εξεταστούν σε σχέση με τις βαθιές ψυχικές του διακυμάνσεις. Προσυπογράφει την άποψή του ότι ο Καβάφης αναζητά έναν τρόπο εκτόνωσης και λύτρωσης μέσα από την προσωπική του αυτή έκφραση.

2.4.4. Ι.Ν. Γρυπάρης

Ο Χατζίνης αφιερώνει στον Ι.Ν. Γρυπάρη τέσσερα κριτικά σημειώματα που είναι ενταγμένα στις αυτοτελείς εκδόσεις του μεταξύ 1936-1976. Το πρώτο με τίτλο «Ιωάννης Γρυπάρης» δημοσιεύτηκε στους *Στοχασμούς και Σημειώματα* το 1936, το δεύτερο με τίτλο «Μνήμη του Γρυπάρη» στα *Ελληνικά Κείμενα* το 1955, το τρίτο με τίτλο «Μνήμη του Γρυπάρη» στο *Δώρο της Ζωής* το 1972 και το τέταρτο με τίτλο «Δύναμη και αδυναμία του Ι.Ν. Γρυπάρη» στον *Άλλο καιρό* το 1976.

Η σύνολη κριτική αποτίμηση του Γρυπάρη από τον Χατζίνη είναι αρκετά συγκαταβατική. Κατ' αρχάς, δίνει μεγάλη έμφαση στην επιμονή του δημιουργού και στην εμπνευσμένη εργασία του, όταν αναφέρεται για παράδειγμα στην ποιητική συλλογή *Σκαραβαίοι και Τερρακότες*. Από την άλλη πλευρά, διαπιστώνει ότι ο συνοδοιπόρος του στον Πνευματικό Κύκλο Καλλιθέας, που ως τροφό του είχε τη Γαλλία του Παρνασσισμού, αποσκοπεί στην ψυχρή παρνασσιακή τελειότητα με αποτέλεσμα να μην φτάνει στον αναγνώστη του *«η πρώτη ύλη του αισθήματός του»*. Έτσι, οδηγείται σε μια *«ξηρότητα έκφρασης»*, καθώς τον συνοδεύει διαρκώς ο φόβος να μην εκφράσει περιττά και χωρίς στοχασμό πράγματα (Χατζίνης, 1955: 191-192).

Ο Χατζίνης αναδεικνύει και τα βιώματα του Γρυπάρη, που παίζουν καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση της ψυχολογικής του κατάστασης και της ποιητικής του έμπνευσης. Ο κριτικός, πίσω από το προσωπείο του αυστηρού και φαινομενικά απρόσιτου ανθρώπου, διέκρινε στον Γρυπάρη μια προσωπικότητα με πολλές ανασφάλειες, που επιδίωκε διαρκώς την αποδοχή και την αναγνώριση του περιβάλλοντός του (Χατζίνης, 1976:110-112). Πέραν τούτων, συνδέει την ποιητική του στειρότητα με τον δυσαρμονικό έγγαμο βίο του. Η πνευματική στειρότητα της συζύγου του και η κυριαρχική της στάση απέναντί του πληγώνουν ανεπανόρθωτα την ευαίσθητη ψυχή του. Φαίνεται, όμως, να μην είναι και τόσο κατηγορηματικός σε αυτήν την ερμηνεία του, καθώς σπεύδει να συμπληρώσει ότι είναι πολύ πιθανό αυτή η συγγραφική στασιμότητα να οφείλεται στο γεγονός ότι ο Γρυπάρης ανήκει στους μονόχορδους ποιητές, που δεν έχουν να προσθέσουν κάτι άλλο ουσιαστικό πέρα από αυτό που καταθέτουν σε ένα τους έργο. Ωστόσο, είναι δεδομένη η συναισθηματική εξάρτηση του ποιητή από τη σύντροφο της ζωής του, γεγονός που ο κριτικός ήταν σε θέση να γνωρίζει λόγω της στενής φιλίας που τους συνέδεε. Παράλληλα, υπογραμμίζει και τη σεμνότητα του ποιητή που τον κρατούσε σε απόσταση από την αγορά και από την εφήμερη δόξα. Ακόμα, προσθέτει ότι η κήρυξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου τον επιβαρύνει ψυχολογικά σε τέτοιο βαθμό που ο θάνατος είναι για εκείνον μια λύτρωση (Χατζίνης, 1955: 190).

Κοντά σε αυτά, ο κριτικός επισημαίνει ότι ο Γρυπάρης με το έργο του, μολονότι είναι περιορισμένο σε όγκο, εμπλούτισε τη δημοτική με ένα γοητευτικό λεξιλόγιο, *«με πρωτάκουστες συνηχήσεις, με εικόνες σύνθετης ομορφιάς και με τη γεύση εκείνη που διατηρεί την οξύτητα και συνάμα τη δριμύτητά της»*. Τέλος, τονίζει ότι η μετάφραση του Αισχύλου είναι ένα κείμενό του που αποδεικνύει τις μεγάλες δυνατότητες της

ελληνικής γλώσσας. Πρόκειται για μια παραγωγή λόγου που είναι αντάξια της δημιουργίας του τραγικού ποιητή (Χατζίνης, 1955:193).

2.4.5. Μ. Καραγάτσης

Ο Χατζίνης αφιερώνει στον Μ. Καραγάτση τέσσερα κριτικά σημειώματα που είναι ενταγμένα στις αυτοτελείς εκδόσεις του μεταξύ 1955-1973. Το πρώτο με τίτλο «Πανσεξουαλισμός του Καραγάτση» δημοσιεύτηκε στα *Ελληνικά Κείμενα* το 1955, το δεύτερο με τίτλο «Μ. Καραγάτσης» στις *Προτιμήσεις* το 1963, το τρίτο με τίτλο «Ο Καραγάτσης μεσ' από το έργο του» στο *Δώρο της Ζωής* το 1972 και το τέταρτο με τίτλο «Οι συγγραφείς και το ύφος» στον *Επιούσιο Άρτο* το 1973.

Η σύνολη κριτική αποτίμηση του Μ. Καραγάτση από τον Χατζίνη στηρίζεται αφενός στην αναγνώριση των αρετών του έργου του και αφετέρου στην κατανόηση για τις αδυναμίες του. Κατ' αρχάς, ο κριτικός επισημαίνει την πλούσια και ξεχωριστής ποιότητας φαντασία του λογοτέχνη. Παράλληλα, εντοπίζει σημαντικές ανθρωπιστικές αξίες που αναδεικνύονται στο έργο του, όπως η προσέγγιση εθνικών ή φυλετικών ζητημάτων από τον δημιουργό χωρίς προκαταλήψεις και η προβολή της συγγνώμης και της αυτοθυσίας. Ωστόσο, ο κριτικός διακρίνει εσωτερικές δυνάμεις που ασκούν απόλυτη εξουσία στον Καραγάτση και δεν επιτρέπουν να αναπτυχθεί ο καλλιτέχνης. Έτσι, προκύπτει μια ασυμμετρία, γιατί φαίνεται ότι ο συγγραφέας δεν μπορεί να κυριαρχήσει καλλιτεχνικά πάνω σε ένα υλικό που ο δημιουργικός πόθος του ενέπνευσε (Χατζίνης, 1972:92).

Ο Χατζίνης τονίζει ότι στα έργα του Καραγάτση το σεξουαλικό ένστικτο επιδρά σημαντικά στη διαμόρφωση του μυθοπλαστικού του κόσμου, τόσο σε επίπεδο ατόμου όσο και σε επίπεδο κοινωνιών. Οι ήρωες του Καραγάτση εξουσιάζονται από το γενετήσιο ένστικτο. Πρόκειται για μια μορφή δουλείας που εκφράζουν οι ήρωές του στο γενετήσιο ένστικτο. Στο έργο του Καραγάτση η ηδονή συμβαδίζει με τον θάνατο. Οι ήρωες των μυθιστορημάτων του Καραγάτση, όπως ο Μ. Ρούσης, ο Γιούγκερμαν και ο Λιάπκιν αποδεικνύουν με το παράδειγμα της ζωής τους ότι αυτό που εξουσιάζει τις ανθρώπινες πράξεις πάνω στον κόσμο είναι η ερωτική συνεύρεση. Συνεπώς, ο θάνατος φαίνεται να είναι το μόνο αποτέλεσμα, όταν αυτή η ιδέα οδηγηθεί στις ακρότατες επιπτώσεις της. Ο κριτικός ξεχωρίζει τον *Κόσμο που πεθαίνει*, γιατί ο ήρωας

Μιχάλη Ρούσης, που κυβερνάται από ένα αίσθημα ευδαιμονισμού, χαρακτηρίζεται ως ο πιο σεξουαλικά ασύδοτος τύπος του Καραγάτση (Χατζίνης, 1955:140-142).

Ανάμεσα σε αυτά, αναδεικνύεται από τον κριτικό και η ιδέα του έρωτα που έχει πικρή γεύση στο καραγατσικό έργο, όταν εδράζεται στην ψυχή. Είναι φανερό ότι για τον λογοτέχνη ο πόνος του θανάτου είναι λιγότερο επαχθής από τον πόνο της σάρκας, αλλά το ερωτικό μοιραίο σε αυτόν έχει μια δύναμη που δεν μπορεί να εξουδετερωθεί από τίποτα (Χατζίνης, 1972:99).

Στην κριτική του ο Χατζίνης προσεγγίζει τον ψυχικό κόσμο του Καραγάτση, που φαίνεται ότι βρίσκει την αντανάκλασή του στον τρόπο παρουσίασης των ηρώων του. Σε ένα γενικότερο επίπεδο διατυπώνει την άποψη ότι οι καραγατσικοί άνθρωποι είναι μάλλον παρατραβηγμένοι. Διέπονται από μια παθολογική ευαισθησία και μεταδίδουν στον αναγνώστη τη θέρμη του παραλογισμού τους (Χατζίνης, 1955: 149-150). Είναι φανερό ότι ο Καραγάτσης καταργεί κάθε έννοια νόμιμης πειστικότητας με αποτέλεσμα να εξάγεται το συμπέρασμα ότι αυτή η ακρότητα που απαντά στον έντεχνο λόγο του, είναι εκείνη που θα ήθελε ο ίδιος να εξασφαλίσει και η οποία δεν υπήρχε στη ζωή του. Ο κριτικός επισημαίνει τη διάθεση του δημιουργού να αποκρύψει τη συναισθηματική όψη του εαυτού του. Κοντά σε αυτά, σχολιάζει ότι ο πληθωρισμός και η αισθησιακή χαρά του λογοτέχνη είναι μια μάσκα που κρύβει τον βαθύ πεσιμισμό του. Πιστεύει μάλιστα ότι κανένας άλλος συγγραφέας δεν έχει βιώσει τη δοκιμασία του Καραγάτση, ο οποίος παλεύει με το ακατόρθωτο με έναν λυσσαλέο τρόπο. Τα βιβλία του μοιάζουν με *«το σήμα κινδύνου που εκπέμπουν τα πλοία που βρίσκονται μπροστά στον κίνδυνο του ναυαγίου»*. Ο σκοπός του δεν είναι να διεγείρει τις αισθήσεις και να προκαλέσει το ελεύθερο παιχνίδι της ηδονής. Αντίθετα, όπως συμβαίνει και με τον Νίκο Καζαντζάκη, είναι ένας άνθρωπος που διακρίνεται για τη βαθιά του απελπισία. Προσπαθεί με κάθε τρόπο να απομυθοποιήσει τον έρωτα και να κατεβάσει τον άνθρωπο στο επίπεδο της μοίρας του ζώου. Δεν αποβλέπει στη διέγερση του σαρκικού πόθου, αλλά στη γελοιοποίηση κάθε στοιχείου που τον εξιδανικεύει. Αγωνίζεται να πείσει και να πεισθεί και κατά τη διάρκεια αυτής του της προσπάθειας εμφανίζεται τραχύς, ωμός και αποτρόπαιος. Η πρωτοτυπία του εντοπίζεται σε αυτό ακριβώς το σημείο: η απελπισία που τον διέπει μετουσιώνεται σε κακία για τη ζωή (Χατζίνης, 1972:101-103). Διατυπώνει μάλιστα τη θέση ότι ο Καραγάτσης αντιμετωπίζει την τέχνη σαν ένα μέσο που μπορεί να τον λυτρώσει από τους δαίμονες που τον ταλαιπωρούν. Τα πρόσωπά του πλάθονται από αυτόν, για να λειτουργήσουν ως μια

άμεση διέξοδος σε ιδέες που τον τυραννούν. Ακόμα, μέσω αυτών υπάρχει ελπίδα να λυτρωθεί από τις *«υποκρούσεις των παθών του»* (Χατζίνης, 1963:12-13). Πέραν τούτων, εξηγεί ότι οι πολλές ρομαντικές αδυναμίες του λογοτέχνη ευθύνονται για τη διάθεσή του να δραπετεύσει, παίζοντας το παιχνίδι με ορμή και τόλμη πάνω στο πεδίο της *«σεξουαλικής παντοδυναμίας»*. Αντιδρά με μανιακό τρόπο στο συναισθηματισμό που έχει από τη φύση του, καθώς τον παραμορφώνει και κινδυνεύει να τον *«καταβροχθίσει»*. Εξάλλου, οι *«υπερευαίσθητες»* και *«εκρηκτικές φύσεις»* έχουν την οξυδέρκεια να αντιλαμβάνονται ότι αυτή η μορφή συναισθηματισμού συνιστά *«συμπυκνωμένη ηλιθιότητα»* (Χατζίνης, 1955: 154).

Επίσης, ο Χατζίνης παρατηρεί ότι το έργο του Καραγάτση άλλοτε χαρακτηρίζεται από τολστοϊκή τελειότητα και άλλοτε από προχειρότητα, καθώς δεν έχει χρόνο να διορθώσει τη φράση του, να κάνει την κατάλληλη επεξεργασία στο ύφος του. Με άλλα λόγια, όπως επισημαίνει, δεν κάνει επανέλεγχο στην ποιότητα αυτών που έχει γράψει. Για τον συγγραφέα προέχει η απόδοση ενός φανταστικού κόσμου, καθώς η ανάδειξη της αντικειμενικής αλήθειας δεν προσφέρει κάτι ουσιαστικό στον χώρο της τέχνης (Χατζίνης, 1976:136-137).

2.4.6. Γιώργος Θεοτοκάς

Ο Χατζίνης αφιερώνει στον Γιώργο Θεοτοκά τέσσερα κριτικά σημειώματα που είναι ενταγμένα στις αυτοτελείς εκδόσεις του μεταξύ 1962-1976. Το πρώτο με τίτλο «Γιώργος Θεοτοκάς» δημοσιεύτηκε στις *Προτιμήσεις* το 1962, το δεύτερο με τίτλο «Γιώργος Θεοτοκάς ή η λογική της ισορροπίας» στο *Δώρο της Ζωής* το 1972, το τρίτο με τίτλο «Οι συγγραφείς και το ύφος» στον *Επιούσιο Άρτο* το 1974 και το τέταρτο με τίτλο «Το δράμα του Θεοτοκά» στον *Άλλο καιρό* το 1976.

Η σύνολη κριτική αποτίμηση του Θεοτοκά από τον Χατζίνη είναι αρκετά θετική στο μεγαλύτερο μέρος της. Κατ' αρχάς, ο κριτικός αναγνωρίζει στον δοκιμιακό λόγο του Θεοτοκά μια πνευματική δύναμη, που είναι από τις πιο οργανωμένες στα ελληνικά γράμματα. Τα κείμενά του μας επιβάλλονται, υποστηρίζει ο Χατζίνης, περισσότερο με το μυαλό και λιγότερο με τη διαισθητική φαντασία Η αξία του Θεοτοκά αναδεικνύεται ιδιαίτερα στο γραμματειακό είδος του δοκιμίου, στο οποίο διαπρέπει. Είναι γεγονός ότι ενδιαφέρεται να διεισδύει στον πυρήνα των πνευματικών

θεμάτων που καλύπτουν τα πεδία του κοινωνικού, εθνικού και ηθικού μας βίου. Από την άλλη πλευρά, η Λογοτεχνική Κριτική φαίνεται να είναι έξω από το πεδίο δράσης του, καθώς έχει εξαιρετική ευχέρεια να αναλύει τις ιδέες με λογικό τρόπο, αλλά δυσκολεύεται να εντοπίσει τις πηγές της σκέψης ενός δημιουργού, που είναι αναπόσπαστο κομμάτι της Λογοτεχνικής Κριτικής, όπως αναφέρει ο Χατζίνης. Με άλλα λόγια, δεν βρίσκει εύκολα την ισορροπία ανάμεσα στο εγώ και στο μη εγώ του δημιουργού, καθώς μένει πιστός στη λογικοκρατούμενη φύση του τις περισσότερες φορές (Χατζίνης, 1972:111, 129).

Ο κριτικός αναδεικνύει την αξία της γλώσσας του συγγραφέα. Την αποκαλεί *«υπόδειγμα»*. Επισημαίνει ότι η δημοτική του γίνεται αποδεκτή ακόμα και από τους υποστηρικτές της καθαρεύουσας, γιατί παραμένει στρωτή και στέρεη χωρίς τις ακρότητες του δημοτικισμού. Είναι δυνατόν να χρησιμοποιηθεί με υποδειγματικό τρόπο στο σχολείο, σε δημόσιες υπηρεσίες και σε έντυπα μέσα (Χατζίνης:1972:114-115).

Πέρα από αυτά, ο Χατζίνης προσεγγίζει και τις ιδέες του δημιουργού του *Ελεύθερου Πνεύματος* (1929). Συγκεκριμένα, με αυτό το νεανικό του βιβλίο, που έχει έναν εμβληματικό ρόλο για τη λεγόμενη Γενιά του Τριάντα, αποδεικνύει ότι είναι ένα προοδευτικό πνεύμα με αγωνιστική διάθεση. Ο τολμηρός αυτός στοχαστής, όπως χαρακτηρίζεται από τον Χατζίνη, θεωρεί ότι η αποδέσμευση από έναν στείρο επαρχιωτισμό συνιστά και μια πιο ουσιαστική συνειδητοποίηση της αξίας της παράδοσής μας. Πέραν τούτων, αναζητά την Ελλάδα στην πνευματική, εθνική και φυλετική της διάσταση μέσα από πρόσωπα, πράξεις και έργα. Εκφράζει τη βαθιά του πίστη στις ελληνικές ρίζες και στη δυνατότητα του ελληνισμού να αντιλαμβάνεται το μέγεθος των ζωντανών και ακατάλυτων αληθειών. Ακόμη, ο κριτικός υπογραμμίζει ότι στο επίκεντρο της προσοχής του βρίσκεται η ορθοδοξία, καθώς είναι μια θρησκεία που ταιριάζει στην ιδιοσυγκρασία των Ελλήνων και λειτουργεί σε αυτούς ως κινητήριος μοχλός (Χατζίνης, 1972: 130-131). Κοντά σε αυτά, ο Χατζίνης στο *Δοκίμιο για την Αμερική* ανιχνεύει και την άποψη του Θεοτοκά για το μεγάλο πρόβλημα της νέας αυτής ηπείρου. Συγκεκριμένα, υπογραμμίζει ότι η Αμερική δεν βρίσκεται εκτός του ευρωπαϊκού πνεύματος. Ανήκει στη μεγάλη οικογένεια της Δύσης, που έχει ως βασική του τροφό το πνεύμα του ουμανισμού. Παρότι υπάρχουν διαφοροποιήσεις ανάμεσα στην Ευρώπη και την Αμερική, ο Θεοτοκάς προτείνει τη λύση των αμοιβαίων υποχωρήσεων, ώστε να επωφεληθούν και οι δύο πλευρές, διατηρώντας συνάμα η

καθεμία την αυτονομία της. Με αυτήν την προσέγγιση, όπως δηλώνει ο Χατζίνης, επιχειρεί να κατευνάσει τον ανταγωνισμό μεταξύ τους, καθώς το ενδεχόμενο ενός πολέμου φαίνεται ότι παραβιάζει τα φιλειρηνικά αισθήματα του συγγραφέα (Χατζίνης, 1963:56-58).

Ανάμεσα στα άλλα, η κριτική πένα του σκιαγραφεί και την προσωπικότητα του Γιώργου Θεοτοκά. Συγκεκριμένα, αναφέρει ότι η δύναμη της λογικής έχει επικρατήσει σε αυτόν και έτσι έχει επιτύχει την ισορροπία. Ζει τα τελευταία του χρόνια πολύ έντονα σε ιδιωτικό και σε δημόσιο επίπεδο. Επιδίδεται σε έναν πολιτικοκοινωνικό αγώνα με όπλο του τη λογική επιχειρηματολογία και τη διάθεσή του να είναι συνεπής με τον εαυτό του. Στο πλαίσιο μιας βυθομέτρησης στην ψυχή του Θεοτοκά, ο κριτικός ισχυρίζεται ότι το δράμα του λογοτέχνη συνίσταται στην προσπάθειά του να αποκρύψει με τη φαινομενική του ηρεμία από τους αναγνώστες του τις πολλές βιωμένες απογνώσεις του. Ωστόσο, ο Χατζίνης διαπιστώνει ότι δεν είναι εγκλωβισμένος στα συμπλέγματά του, αλλά με δυναμισμό και αυτοπεποίθηση στηρίζει τις ιδέες του (Χατζίνης, 1972: 113).

2.4.7. Ηλίας Βενέζης

Ο Χατζίνης αφιερώνει στον Ηλία Βενέζη τέσσερα κριτικά σημειώματα που είναι ενταγμένα στις αυτοτελείς εκδόσεις του μεταξύ 1955-1976. Το πρώτο με τίτλο «Η ανθρωπιά του Ηλία Βενέζη» δημοσιεύτηκε στα *Ελληνικά Κείμενα* το 1955, το δεύτερο με τίτλο «Ηλίας Βενέζης» στις *Προτιμήσεις* το 1963, το τρίτο με τίτλο «Η Μοίρα μιας Πολιτείας»[8] στον *Επιούσιο Άρτο* 1974 και το τέταρτο με τίτλο «Τοποθέτηση του Ηλία Βενέζη» στον *Άλλο καιρό* το 1976.

Η σύνολη κριτική αποτίμηση του Βενέζη από τον Χατζίνη είναι συγκρατημένη. Κατ' αρχάς επισημαίνει ότι είναι ένας από τους πιο ταλαντούχους εκφραστές του μικρασιατικού βιώματος. Ταυτόχρονα, τονίζει ότι η δημιουργία του, όταν κινείται έξω από το πλαίσιο αυτού του βιώματος, δεν αντλεί από την ίδια πλούσια πηγή έμπνευσης.

[8] Το κριτικό σημείωμα του Χατζίνη για τον Ηλία Βενέζη με τίτλο «Η Μοίρα μιας Πολιτείας» δημοσιεύτηκε για πρώτη φορά στη *Νέα Εστία* (1972), τεύχος 1089, σ. 52-84 και το κριτικό σημείωμα με τίτλο «Τοποθέτηση του Ηλία Βενέζη» δημοσιεύτηκε για πρώτη φορά στη *Νέα Εστία* (1974), τεύχος 1139, σ. 82-89.

Μέσα στα έργα του Βενέζη ανιχνεύονται από τον κριτικό και τα ιδεολογικά στοιχεία που συνθέτουν την προσωπικότητα του εν λόγω συγγραφέα. Η ανθρωπιά του λογοτέχνη συνίσταται στην ηρωική προσπάθεια του ανθρώπου, την εφοδιασμένη με ενεργητική διάθεση και αισιοδοξία, να εξουδετερώσει το απαισιόδοξο συναίσθημα της ζωής, έχοντας πλήρη επίγνωση της κυριαρχούσας αγριότητας και κακεντρέχειας του κόσμου (Χατζίνης, 1955: 138). Την πίστη του στον ανθρωπισμό καταθέτει κυρίως στο *Νούμερο 31328*, στο οποίο ο Βενέζης δείχνει τον οίκτο του τόσο στα θύματα όσο και στους θύτες. Η ανθρώπινη ψυχή αντιτάσσει την ανεκτικότητα και την κατανόηση μπροστά στη χυδαιότητα. Έτσι, όπως σχολιάζει ο Χατζίνης, η ανθρωπιά γίνεται η μόνη δύναμη που σώζει τον άνθρωπο από την πτώση και την εκμηδένιση (Χατζίνης, 1974:214).

Ένα ακόμα ιδεολογικό στοιχείο της πεζογραφίας του Βενέζη συνδέεται με την αναγκαιότητα υποταγής στη μοίρα. Συγκεκριμένα, ο κριτικός παρατηρεί ότι στη *Γαλήνη* ο συγγραφέας αναδεικνύει την πίστη του στη μοίρα. Μέσα στην καταθλιπτική αυτή αφήγηση διακρίνει κανείς τη διάθεση υποταγής του ανθρώπου στις αχαρτογράφητες δυνάμεις που καθορίζουν τη ζωή. Είναι φανερό ότι μέσα από τις ψυχικές δοκιμασίες επιτυγχάνεται η ηθική ανύψωση. Η ιστορία των δυστυχισμένων προσφύγων συμβολίζει την υποχρέωση του ανθρώπου να δώσει έναν σκληρό αγώνα με τη μοίρα του, να αντισταθεί δηλαδή στον θάνατο (Χατζίνης, 1955:125-135).

Πέρα από αυτά, ο κριτικός επιχειρεί να δώσει τη δική του εξήγηση για την επιτυχία των βιβλίων του Βενέζη. Διαπιστώνει ότι ο κόσμος που πλάθει με τη φαντασία του είναι αυτός που βιώνει ο αναγνώστης καθημερινά και μέσα σε αυτήν τη ρεαλιστική απόδοση ανιχνεύει την απλότητα, την τάση για αμοιβαιότητα και τη συνεννόηση (Χατζίνης, 1963:238).

Ο Χατζίνης υπογραμμίζει ότι ο Βενέζης εκφράζεται με τη γλώσσα της καρδιάς και στις ταξιδιωτικές του εντυπώσεις. Επισημαίνει ότι διαφοροποιείται από άλλους δημιουργούς της ταξιδιωτικής λογοτεχνίας. Εκείνος δεν επιλέγει να προβάλλει το θέαμα και την εντύπωση που αυτό του προκαλεί, αλλά να αναδείξει ανθρώπινες σχέσεις και περιστατικά σκηνοθετημένα σε έναν συγκεκριμένο τόπο. Ο κριτικός επαληθεύει και σε αυτό το γραμματειακό είδος ότι η ηθική του εν λόγω λογοτέχνη συγκροτείται από ανθρωπιστικές αξίες, γεγονός που αποδεικνύει ότι η τραγική εμπειρία της αιχμαλωσίας έχει ωριμάσει τον Βενέζη με οριστικό τρόπο (Χατζίνης, 1963:248).

2.5. Η αποτίμηση της προσφοράς του Γιάννη Χατζίνη στο πεδίο της Λογοτεχνικής Κριτικής από πνευματικούς ανθρώπους

Μετά τον θάνατο του Χατζίνη, πολλές πνευματικές φυσιογνωμίες που είχαν μια προσωπική σχέση με αυτόν και είχαν μελετήσει το έργο του αποτίμησαν τις κριτικές του προσεγγίσεις, που βρίσκονταν σε αλληλουχία με τον χαρακτήρα του. Συγκεκριμένα, ανέδειξαν τα χαρακτηριστικά του κριτικού του λόγου, υπογράμμισαν τις τάσεις της λογοτεχνικής κριτικής που τον επηρέασαν, σχολίασαν τη σχέση του με τη φιλολογική κριτική και τόνισαν τις αξίες που συγκροτούν την ηθική του κριτικού και οι οποίες εντοπίζονται στο έργο του.

Ο Ι.Μ. Παναγιωτόπουλος επισημαίνει ότι *«ο Γιάννης Χατζίνης αποφεύγει τις ακραίες καταστάσεις και τις ακραίες απόψεις. Το ύφος του και ο στοχασμός του χαρακτηρίζονται από μετριοπάθεια, που αντιστοιχεί στην αριστοτελική μεσότητα. Ακόμα, επισημαίνει ότι κινείται στα όρια της υπερβολής λόγω της μεγάλης ευσυνειδησίας του. Με άλλα λόγια, ασχολείται με ασήμαντους δημιουργούς, που τα έργα τους δεν έχουν κάποια ιδιαίτερη αξία. Ο δοκιμιακός του λόγος τον φέρνει κοντά στη γαλλική κριτική του 19ου και των αρχών του 20ού αιώνα. Σε αυτό το πλαίσιο δίνεται έμφαση όχι μόνο στην ουσία αλλά και στη μορφή του έργου. Έτσι, η ύπαρξη αισθητικών αξιών έπαιζε σημαντικό ρόλο στη θετική αξιολόγηση του έργου».* Κοντά σε αυτά, προσθέτει ότι ο Χατζίνης φαίνεται να έχει απαλλαγεί από προκαταλήψεις. Αναζητούσε τα προτερήματα ενός λογοτέχνη και μετείχε στη χαρά της δημιουργίας του. Καταλήγει μάλιστα ότι είναι ένα *«ληξιαρχείο της πνευματικής μας ζωής»* (*Νέα Εστία*, 1975: 1418-1419).

Η Λιλίκα Νάκου αναγνωρίζει την ευρύτητα του πνεύματός του και τη δυνατότητά του να οσφρίζεται τον αληθινό συγγραφέα. Παράλληλα, επισημαίνει ότι αποφεύγει τις «*κλίκες*» της εποχής του και δεν προσκολλάται σε κάποια συγκεκριμένη φιλοσοφική θεωρία. Κύριος σκοπός του είναι η ανακάλυψη της σκέψης του συγγραφέα και η ανάδειξη των αρετών του έργου του (Καραθανάσης, 2001: 224). Η συνοδοιπόρος του στα πνευματικά δρώμενα της Καλλιθέας, Σοφία Μαυροειδή-Παπαδάκη, αναφέρει για αυτόν ότι αντιμετωπίζει το μυστήριο της δημιουργίας με δέος και σεβασμό. Αυτός είναι ο λόγος, λέει η Παπαδάκη, που κρίνει τα έργα με μειλίχιο και ταυτόχρονα με αλάνθαστο τρόπο. Ο λόγος του Χατζίνη *«ανάβλυζε πάντα αυθόρμητα-κι ας δουλευόταν επίμονα ύστερα-απ' το συντριβάνι της ψυχής, μ' όλη τη γλύκα του κελαρυσμού του»* (*Νέα Εστία*, 1975: 1430).

Ανάμεσα σε αυτούς που αποτίμησαν την προσφορά του Χατζίνη ξεχωρίζει και ο λογοτέχνης και εκπαιδευτικός, Χρήστος Κουλούρης, ο οποίος υπογραμμίζει ότι ο Χατζίνης δεν μπορεί να αφιερωθεί σε άλλη πνευματική δραστηριότητα πέρα από την κριτική, η οποία είναι συνυφασμένη με τη σκέψη και την πνευματική σκευή του Χατζίνη. Κάθε άλλη έντεχνη ενασχόληση κινείται για αυτόν στα όρια του πάρεργου.

Πέραν αυτών, ο Χατζίνης παρατηρεί με επάρκεια τις εξελίξεις στο πεδίο του νεοελληνικού και παγκόσμιου έντεχνου λόγου και είναι γνώστης των θεμάτων της αισθητικής. Είναι γεγονός ότι δεν τον διακρίνει η ριζοσπαστική και μαχητική διάθεση. Ωστόσο, οι δημιουργοί της γενιάς του αναδείχθηκαν από την κριτική του πένα περισσότερο από κάθε άλλον κριτικό (Καραθανάσης, 2001: 232-233).

Ο συνεργάτης του στο περιοδικό *Νέα Εστία*, Πέτρος Χάρης, είναι επιφυλακτικός. Αναφέρει ότι ο Χατζίνης δεν εξαντλεί τα θέματα με τα οποία ασχολείται. Αποφεύγει τα οριστικά συμπεράσματα και γενικότερα χαρακτηρίζεται από ατολμία και αναποφασιστικότητα. Παράλληλα, φαίνεται να μην είναι ακόμα σε θέση να βρει τη δικαιολογητική βάση των εκτιμήσεών του. Από την άλλη πλευρά, αναγνωρίζει την παρουσία μιας στρωτής λογοτεχνικής γλώσσας στα κείμενά του Χατζίνη λόγω του ενδιαφέροντος για τη γλωσσική αρτιότητα και ως προς αυτό θεωρεί ότι είναι ένα καλό παράδειγμα για τους νέους. Επίσης, προσθέτει ότι στην περίπτωση των *Ελληνικών Κειμένων* η εικόνα του Χατζίνη είναι διαφορετική. Είναι εμφανής πια η εμπειρία του συγγραφέα στο πεδίο της κριτικής και αναδεικνύονται σε μεγάλο βαθμό οι ικανότητες ενός άοκνου εργάτη του πνεύματος. Γενικότερα, ο Χάρης παρατηρεί ότι ο Σαμιώτης κριτικός καταθέτει τη συγκίνηση που του προκαλεί ο έντεχνος λόγος ενός ποιήματος, διηγήματος, μυθιστορήματος ή δοκιμίου, η οποία δικαιολογείται εν πολλοίς από την εκτίμηση των έντεχνων στοιχείων των κειμένων, αλλά δεν αποκλείει και μια επόμενη διερεύνηση από άλλους, ακόμα και αν αυτοί ακολουθήσουν διαφορετικούς τρόπους προσέγγισης και επιλέξουν διαφορετικά κριτήρια κατά την πραγμάτωσή της. Έτσι, η κριτική πένα του Χατζίνη χωρίς να διέπεται από ένταση και υψηλούς τόνους, βρίσκεται πολύ μακριά από σκληρά αρνητικές και κραυγαλέες διατυπώσεις και επιλέγει συστηματικά την πειθώ από τον φανατισμό (*Νέα Εστία*, 1975: 1460-1463).

Παράλληλα, ο Ερρίκος Χατζηανέστης εντοπίζει τον απώτερο στόχο του κριτικού Χατζίνη, που είναι να διεισδύσει στην ψυχή του λογοτέχνη με εργαλείο το έργο του. Επιδιώκει να φέρει στην επιφάνεια την αλήθεια που κρύβει στο βάθος της. Πρόκειται για μια διαδικασία αποκάλυψης, που συνιστά και την ουσία της κριτικής του

προσέγγισης, αναζητά δηλαδή τα ψυχολογικά ελατήρια της καλλιτεχνικής δημιουργίας. Με αυτόν τον τρόπο δεν εξοικειώνει τον αναγνώστη μόνο με το κρινόμενο έργο αλλά και με τον δημιουργό αυτού. Ακόμα, υπογραμμίζει ότι κάθε βιβλίο που μπαίνει κάτω από τον φακό της μελέτης του λειτουργεί ως αφόρμηση, για να αποτιμήσει με τον δικό του τρόπο τη ζωή και τις καταστάσεις που περιβάλλουν τον άνθρωπο. Στο ίδιο πνεύμα βρίσκονται και οι επισημάνσεις του Μήτσου Τσιάμη, ο οποίος τονίζει ότι ο Χατζίνης διακρίνεται για τον ποιοτικό στοχασμό του και την μετριοπάθειά του. Με μια «*ευγενική μετριοπάθεια*» υπογραμμίζει τις αρετές των έργων των λογοτεχνών και δεν στέκεται στα ελαττώματά τους. Το επίκεντρο της σκέψης του βρίσκεται στο μέλλον του πολιτισμού των ανθρώπων, καθώς επιχειρεί μια σφαιρική ανάλυση των θεμάτων του, αναλύοντας ή αξιολογώντας ή ερμηνεύοντας με αισθητικά κριτήρια ένα κείμενο. Η κριτική του σκέψη χαρακτηρίζεται από νηφαλιότητα και από ένα πνεύμα ευγένειας και διακριτικότητας. Ο ίδιος ο Χατζίνης εξηγεί τους λόγους που στρέφεται στο πεδίο της Κριτικής, ενώ υπηρετεί στα νεανικά του χρόνια την τέχνη της ποίησης: *«Η ποίηση, όπως τουλάχιστον την έβλεπα, δε θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί χωρίς εκείνες τις υψηλές ευαισθησίες, με τις οποίες μόνο μπορούμε να προσεγγίσουμε τα ασύλληπτα. Και ακόμη δε θα είχε κανένα νόημα χωρίς την ολοκληρωτική, την απόλυτη αφοσίωση. Ένιωσα μέσα μου ένα βαθύ σπαραγμό, αλλά έβλεπα καθαρά πως ήταν ανάγκη να υποτάξω τις εσωτερικές μου ροπές σε μια ανάγνωση εξωτερική που έπαιρνε ισχύ νόμου. Έτσι έγινε η στροφή μου προς την κριτική και το δοκίμιο που για μένα αποτέλεσαν έναν κοινό στόχο»* (Καραθανάσης, 2001: 237-241).

Σημαντικοί συγγραφείς και κριτικοί της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, πολλοί από αυτούς συνοδοιπόροι ή συνεργάτες του Χατζίνη, διατύπωσαν σημαντικές απόψεις για τη φυσιογνωμία του Σαμιώτη συγγραφέα ως κριτικού. Οι περισσότεροι τονίζουν ότι αποφεύγει την αυστηρή κριτική, που καταδικάζει συγγραφείς και έργα στη συνείδηση του αναγνωστικού κοινού. Επιλέγει να αναδείξει τις αρετές του κάθε κειμένου, γεγονός που αποδεικνύει την επιρροή στη σκέψη του της γαλλικής κριτικής στα τέλη του 19^{ου} και στις αρχές του 20^{ού} αιώνα, η οποία, όπως και ο Χατζίνης, σέβεται τον μόχθο της κάθε λογοτεχνικής δημιουργίας. Επίσης, οι προσεγγίσεις του είναι αδογμάτιστες και δεν εμφορούνται από ιδεολογικές ή πολιτικές προκαταλήψεις. Αντίθετα, καταθέτει με μετριοπάθεια και με στρωτή λογοτεχνική γλώσσα τα επιχειρήματά του και αφήνει το περιθώριο σε κάθε αναγνώστη να εκφράσει τις ενστάσεις του. Πέραν τούτων, οι μελετητές του διαπίστωσαν ότι δεν υπηρέτησε στενά

τη φιλολογική κριτική, καθώς προτιμούσε τον ελεύθερο στοχασμό, που στηρίζεται στη σύνδεση του έργου με την προσωπικότητα του συγγραφέα και ειδικότερα με τα ψυχολογικά ελατήρια που τον οδήγησαν στη καλλιτεχνική έκφραση και στην κατάθεση της προσωπικής του εντύπωσης. Κάποιοι του προσάπτουν αδυναμίες, όπως ατολμία και αναποφασιστικότητα, στη διατύπωση αιτιολογημένων κρίσεων για τα λογοτεχνικά κείμενα. Κοντά σε αυτά, προσθέτουν ότι ο συντηρητικός του προσανατολισμός δεν του επέτρεπε να καλλιεργήσει μια ριζοσπαστική διάθεση.

2.6. Οι θεατρικές κριτικές του Γιάννη Χατζίνη

Ορόσημο για τις θεατρικές εξελίξεις της δεκαετίας του τριάντα είναι η ίδρυση του «Εθνικού Θεάτρου» από τον υπουργό Παιδείας, Γεώργιο Παπανδρέου, την περίοδο 1930-1932. Κάτω από τη σκηνοθετική και καλλιτεχνική επίβλεψη του διευθυντή, Φώτου Πολίτη, συγκεντρώνονται στο Εθνικό Θέατρο αξιόλογοι ηθοποιοί που αναγνωρίζονται από το κοινό. Οι συντελεστές των παραστάσεων επιλέγουν κορυφαία θεατρικά έργα που ξεκινούν από τους κλασικούς χρόνους και φτάνουν μέχρι τη θεατρική πένα του Stefan Zweig (1881-1942). Ο Δημήτρης Ροντήρης (1899-1982) διαδέχεται τον Πολίτη μετά τον θάνατό του και ακολουθεί την ίδια πορεία, μολονότι δεν παρουσιάζει τον ίδιο βαθμό δημιουργικότητας με τον προκάτοχό του (Πολίτης, 2004: 325-326).

Ο Χατζίνης ασχολείται με την κριτική θεάτρου στο γαλλόφωνο έντυπο, *Hellenisme Contemporain* (*Σύγχρονος Ελληνισμός*), την περίοδο 1935-1939 (*Νέα Εστία*,1975:1426). Στην αλληλογραφία του με τον λογοτέχνη, Τέλλο Άγρα, εντοπίζεται η αρχή της συνεργασίας του με το περιοδικό. Συγκεκριμένα, ο Άγρας αναφέρει σε επιστολή του στον Χατζίνη στις 29 Δεκεμβρίου 1935 ότι η κυρία Αβατάγγελο, που είναι διευθύντρια του περιοδικού, βρήκε πολύ καλή τη μελέτη του κριτικού με θέμα την επίδραση της ξένης λογοτεχνίας στην ελληνική και ότι αυτή πρόκειται να δημοσιευτεί.

Παράλληλα, ο Άγρας παίρνει την πρωτοβουλία, καθώς εργάζεται σε αυτό το περιοδικό, να ζητήσει μια πιο τακτική συνεργασία με τον Χατζίνη. Το έντυπο έχει ανάγκη από φιλολογική και θεατρική επισκόπηση κάθε μήνα. Ωστόσο, ο Άγρας

υπογραμμίζει στον κριτικό ότι δεν θα αμείβεται για αυτό, καθώς ο *Hellenisme Contemporain* δεν διαθέτει ακόμα πόρους (Άγρας, 1935).

Μετά την προσωπική έρευνα για τον εντοπισμό των τευχών του *Hellenisme Contemporain* βρέθηκαν τρεις θεατρικές κριτικές του Χατζίνη σε αυτό. Συγκεκριμένα, το Βασιλικό Θέατρο ανεβάζει τον *Δον Κιχώτη* του Miguel de Cervantes σε διασκευή Θ. Συναδινού το 1936. Η κριτική του Χατζίνη δημοσιεύτηκε στο τεύχος Φεβρουαρίου του ίδιου έτους. Ο Χατζίνης κρίνει θετικά το έργο και υποστηρίζει ότι η προσπάθεια αυτή αξίζει περισσότερο τον έπαινο και λιγότερο την επίκριση. Αναγνωρίζει στο έργο αδυναμίες, αλλά πιστεύει ότι αυτό κερδίζει τελικά μια θέση στην επίσημη σκηνή. Χαρακτηρίζει, μάλιστα, την πρώτη πράξη εντυπωσιακή για το ρυθμό και τα ευρήματά της. Αντίθετα, για τη δεύτερη και τρίτη πράξη αναφέρει ότι προκαλεί μια κούραση στον θεατή, καθώς δύο μόνο πρόσωπα βρίσκονται συνεχώς επί σκηνής. Το τέλος, όμως, σημειώνει ότι αφήνει μια ευχάριστη αίσθηση στον θεατή. Πέρα από αυτά, συμπληρώνει ότι η σκηνοθεσία είναι πολύ προσεγμένη. Για το παίξιμο του Νίκου Παρασκευά (καλλιτεχνικό ψευδώνυμο του Παπαδόπουλος), που ενσαρκώνει τον Δον Κιχώτη, υπογραμμίζει ότι διακρίνεται για τη δεξιοτεχνία και ευφυΐα, αν και δεν καταφέρνει να βγάλει την εσωτερική χαρά του ήρωα με την ερμηνεία του. Καταλήγει ότι όλος ο θίασος συμβάλλει, ώστε να εξασφαλιστεί η ομοιομορφία και η αρμονία της παράστασης (Χατζίνης, 1936: 989-990).

Παράλληλα, κριτική για την παράσταση γράφουν και άλλοι αρθρογράφοι την ίδια εποχή. Ωστόσο, είναι φανερό ότι αυτοί εκφράζουν με σκληρό τρόπο την άποψή τους για το καλλιτεχνικό αυτό γεγονός. Συγκεκριμένα, ο Πέτρος Χάρης στο έντυπο *Ανεξάρτητος* στις 19 Ιανουαρίου 1936 αναφέρει: *«να γνωρίσει ο κόσμος τ' αριστουργήματα των αιώνων, όχι όμως σε διασκευές ή παραφράσεις, που θα τον κάνουν να πιστέψη ότι… δεν υπάρχουν μεγάλα λογοτεχνικά έργα. Ο κ. Συναδινός άρχισε από ένα λάθος: θέλησε να διασκευάση ένα έργο που δεν διασκευάζεται»*. Ισχυρίζεται ότι παρουσιάζει έναν ονειροπόλο, που δεν δέχεται τις αλυσίδες της πεζής πραγματικότητας, σαν να είναι αξιολύπητος τρελός. Εστιάζει στη μανία που έχει καταλάβει τους Ισπανούς να καταλαμβάνουν τόπους, παραμερίζοντας το προσωπικό δράμα ενός ανθρώπου που ζει στην αυταπάτη. Για την ερμηνεία του Παρασκευά σημειώνει ότι *«ήταν υποχρεωμένος να στέκεται διαρκώς στο περίβλημα ενός μεγάλου ρόλου»*. Πέρα από αυτά, απογοήτευση του προκαλούν τόσο τα μπαλέτα όσο και ο σκηνογράφος (Χάρης, 1936).

Στο ίδιο πλαίσιο κινείται και ο Άλκης Θρύλος στο έντυπο *Νέα Εστία* στην 1η Φεβρουαρίου 1936, ο οποίος υπογραμμίζει ότι: *«η αναγκαστική συντόμευση και σχηματοποίηση του μυθιστορήματος για ν' ανέβει στο θέατρο μεταβάλλει την ατμόσφαιρα του έργου»*. Αναγνωρίζει, βέβαια, την αξία των σκηνικών της παράστασης. Ιδιαίτερα αυστηρός είναι και ο Λέων Κουκούλας στο δημοσίευμά του στην *Πρωία* στις 16 Ιανουαρίου 1936: *«Μας έδωσε κάτι που θα ήταν προτιμότερο να μην παρουσιαζόταν στην εθνική σκηνή μας»*. Θεωρεί ότι η προσπάθεια του Συναδινού αποτυγχάνει πλήρως. Η ερμηνεία του Παρασκευά μοιραία παρουσιάζει αδυναμίες εξαιτίας του πλαισίου που έχει θέσει ο διασκευαστής. Μέσα σε αυτό δεν μπορεί να αναδειχθεί η εσωτερικότητα του ήρωα. Την παραπάνω διαπίστωση συνυπογράφει και ο Γιώργος Πράτσικας στο έντυπο *Τύπος* στις 15 Ιανουαρίου 1936, όπου διατυπώνει και αυτός τις δικές του επιφυλάξεις. Συμφωνεί με τον Χατζίνη στο θέμα της γοργότητας που έλειπε από την παράσταση και επαινεί τον συγγραφέα για την προσπάθειά του. Στον σκηνοθέτη και σκηνογράφο, όμως, δεν δείχνει επιείκεια, καθώς αναφέρει ότι αδίκησαν το Συναδινό. Δυσφορία του προκαλεί η μουσική που ήταν έξω από κάθε νόημα, όπως και οι χοροί. Τα μπαλέτα είναι ευχάριστα, αλλά δεν έχουν σχέση με το έργο (Πράτσικας, 1936).

Μία ακόμα παράσταση που βρίσκεται στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος του Χατζίνη είναι *Ο κατά φαντασίαν ασθενής* του Molière σε σκηνοθεσία Δημήτρη Ροντήρη. Η κριτική δημοσιεύτηκε στο τεύχος του Μαρτίου και αναφέρει ότι με το παίξιμο των ηθοποιών και με τη σκηνοθεσία αποδόθηκε η ιδιαίτερη ατμόσφαιρα του έργου. Προσθέτει ότι ο Grimani παρουσίασε ένα μπαλέτο που αποτελεί τιμή για την έμπνευση και τη διδασκαλία του. Αναγνωρίζει στη Μιράντα, που υποδύεται την Toinette, τη φυσική ζωντάνια και το μπρίο και στην Κυβέλη Θεοχάρη, που υποδύεται τη Louise, τη φρεσκάδα (Χατζίνης, 1937: 399).

Ο Άγγελος Δόξας στο έντυπο *Ελεύθερος Άνθρωπος* στις 28 Ιανουαρίου 1937 χαρακτηρίζει την παράσταση του Βασιλικού θεάτρου ικανοποιητική και υπογραμμίζει ότι τον έπαινο κερδίζει επάξια ο σκηνοθέτης, Δημήτρης Ροντήρης. Για τον πρωταγωνιστικό ρόλο, όμως, του Αιμίλιου Βεάκη διατυπώνει μια αρνητική κριτική, σημειώνοντας ότι αυτός είναι *«έξω της ειδικότητας της καλλιτεχνικής του ιδιοσυγκρασίας»*. Σύμφωνα με αυτόν, είναι θέμα καλλιτεχνικού τακτ ένα μεγάλο ταλέντο όπως αυτό του Αιμίλιου Βεάκη να μην σπαταλά τις προσπάθειές του σε πεδία άλλης ειδικότητας. Παράλληλα, διαχωρίζει τις κρίσεις του για τα μπαλέτα, αφού το πρώτο είναι μέτριο και μονότονο, το δεύτερο είναι *«θαύμα σχεδιάσματος*

χορογραφικού, μιμικής ερμηνείας και αισθητικής αποδόσεως» και το τρίτο, αν διέθετε περισσότερη ενότητα σκηνών και πειθαρχία κινήσεων, θα είχε επιτυχία (Δόξας, 1937).

Ο Λέων Κουκούλας σχολιάζει στην *Πρωία* στις 27 Ιανουαρίου 1937 ότι ο σκηνογράφος ακολουθεί την «*παράδοση*» με αποτέλεσμα μια άκαμπτη κορνίζα (μια γκραβούρα της εποχής του Λουδοβίκου ΙΔ΄) να πλαισιώνει την παράσταση και να δημιουργεί μια σταθερή απόσταση τόπου και χρόνου ανάμεσα στον θεατή και το έργο. Δεν αμφισβητεί το καλό παίξιμο των ηθοποιών, αλλά η ερμηνεία τους κινήθηκε σε μια βάση ρεαλιστική που δεν ανταποκρίνεται σε αυτήν που απαιτεί το έργο του Molière Υποστηρίζει, μάλιστα, ότι μια άλλη εξωτερική σκηνοθεσία, που θα αγνοούσε την παράδοση και που θα ταίριαζε στο ρεαλιστικό παίξιμο των εκτελεστών, θα έδινε μια από τις καλύτερες παραστάσεις του είδους της (Κουκούλας, 1937).

Ο Γιάννης Νάζος στην *Καθημερινή* στις 28 Ιανουαρίου 1937 φαίνεται να συμφωνεί με τον Άγγελο Δόξα για τον ρόλο του Βεάκη. Συγκεκριμένα, αναφέρει ότι ο κωμικός τύπος του ρόλου μπορεί να μην απέδωσε εξαιτίας της δραματικής ιδιοσυγκρασίας του πρωταγωνιστή. Από την άλλη πλευρά, ο Βεάκης τον περισώζει από τις ακρότητες και τονίζει δυναμικά τα τραγικά σημεία του. Κοντά σε αυτά, θετικά είναι τα σχόλια για τη σκηνοθεσία, σκηνογραφία, ενδυμασία και χορογραφία (Νάζος, 1937).

Ο Διονύσιος Κόκκινος σημειώνει στο *Ελληνικό Μέλλον* στις 29 Ιανουαρίου 1937: *«ο κ. Βεάκης εδημιούργησε ένα Αργκάν, χωρίς βέβαια να τονίζει υπερβολικά την κωμική έκφραση του τύπου, όπως θα έκανε ένας κωμικός, αλλά έδωσε το ανθρώπινο βάθος του με λεπτό παίξιμο στα σημεία που πάλι ο κωμικός θα τα έφερνε κοντά στη φάρσα και εκράτησε ζωηρότατα το ενδιαφέρον του κοινού από την αρχή ως το τέλος»*. Σε αυτά προσθέτει και την απογοήτευσή του για τα μπαλέτα, καθώς πιστεύει ότι «υστέρησαν κυρίως στο τελευταίο μέρος» (Κόκκινος: 1937).

Στο *Ελεύθερον Βήμα* στις 28 Ιανουαρίου 1937 ο Μιχαήλ Ροδάς τοποθετείται για το θέμα της καταλληλόλητας του Βεάκη για αυτόν τον ρόλο με την παρακάτω διαπίστωση: *«Η όλη υπόκρισίς του, απ' αρχής μέχρι τέλους, ήτο αυτή η μεγάλη τέχνη ενσαρκωμένη εν τω προσώπω του Έλληνος καλλιτέχνου. Όχι απλώς μια παράστασις, αλλά ένα μεγάλο δίδαγμα τέχνης, εκφράσεως και πλαστικότητος. Έδωσε ανάγλυφο τον τύπο του κωμικού, που στο βάθος έχει με τη σάτυρα του Μολιέρου και δραματικό περιεχόμενο. Ερμηνεία όπως η προχθεσινή του κ. Βεάκη αποτελεί γεγονός και σταθμό*

μεγάλης σημασίας για την ιστορία του νεοελληνικού θεάτρου και της τέχνης εν γένει» (Ροδάς, 1937).

Μια ακόμα παράσταση του Βασιλικού θεάτρου για την οποία γράφει ο Χατζίνης στο περιοδικό *Hellenisme Contemporain* στο τεύχος Δεκεμβρίου του 1936 είναι το δράμα του G. Hauptman, *Πριν το ηλιοβασίλεμα*. Σύμφωνα με τον κριτικό η παράσταση αυτή δεν αφήνει περιθώριο για καμία επίκριση. Δίνει την αίσθηση της τελειότητας και κάνει τους θεατές απαιτητικούς. Δεν του περνά, όμως, απαρατήρητη η φιλοσοφική διάθεση του συγγραφέα και η ρητορική του σε κάποια σημεία. Τα στοιχεία αυτά προσκρούουν στον βασικό κανόνα κάθε θεατρικού έργου, που είναι η συνεχής ανάγκη για δράση. Σε αυτά προσθέτει ότι ο ρόλος του Mathias οδηγεί το Βεάκη σε μια «*ασύγκριτη δημιουργία*». Ακόμα, την Inken υποδύεται η Μιράντα Μυράτ, η οποία είχε χάρη στην κίνηση και κατάφερε να βγάλει αληθινό συναίσθημα στους θεατές στη σκηνή του θανάτου του Mathias. Θετικά είναι και τα σχόλιά του για τη σκηνοθεσία του έργου, όπως και για τη μετάφραση του Νίκου Καζαντζάκη. Σημειώνει για αυτήν ότι *«έχει ροή και είναι απόλυτα προσαρμοσμένη στο θέατρο»* (Χατζίνης, 1936: 186-187).

Ο Διονύσιος Κόκκινος αναγνωρίζει στο *Ελληνικό Μέλλον* στις 26 Νοεμβρίου 1936, όπως και ο Χατζίνης, την επιτυχία της παράστασης. *«Το* Βασιλικό *έδωσε με το Πριν από το Ηλιοβασίλεμα ένα σύνολο που θα μπορούσε να χαρακτηρισθεί άψογο»*. Στο ίδιο κλίμα βρίσκεται και ο Γιώργος Πράτσικας στον *Τύπο* στις 25 Νοεμβρίου 1936: *«το «Βασιλικόν Θέατρον» μας εχάρισε χθες το βράδυ μίαν παράστασιν από πάσης απόψεως ικανοποιητικήν. {...} Η σκηνοθεσία και οι σκηνογραφίαι άψογοι από πάσης απόψεως. Ζωντανή και ρέουσα η μετάφρασις του κ. Ν. Καζαντζάκη»*. Η κριτική, όμως, του Ιεροφάντη στον *Νέο κόσμο* στις 10 Δεκεμβρίου 1936 διαφοροποιείται από τις παραπάνω ως προς τη μετάφραση του Καζαντζάκη. *«Η μετάφραση δεν αξίζει ιδιαίτερη μνεία, που φαίνεται πως δεν την επεδίωξε με αυτή του την εργασία ούτε ο ίδιος ο μεταφραστής κ. Νίκος Καζαντζάκης. Κι έτσι ξαναέρχεται σε συζήτηση ο τρόπος με τον οποίο θα έπρεπε να εξασφαλίζει τις πιο καλλίτερες μεταφράσεις το Βασιλικό Θέατρο. Το συμπληρωμένο και ανανεωμένο τώρα εσχάτως Διοικητικό του Συμβούλιο ας απασχοληθεί με το ζήτημα αυτό»* (Ιεροφάντης, 1936).

2.7. Συμπεράσματα κεφαλαίου

Στην περίπτωση του Χατζίνη διακρίνεται ένας άνθρωπος των γραμμάτων, που δεν έχει εξειδικευτεί μεν σε κάποιον κλάδο της φιλολογίας, αλλά διαθέτει τις απαιτούμενες γνώσεις για την άσκηση Κριτικής γύρω από τα λογοτεχνικά ρεύματα και τους Έλληνες και ξένους λογοτέχνες. Παρακολουθεί τις εξελίξεις στον έντεχνο λόγο στην Ελλάδα και στην Ευρώπη, μελετά τη ζωή και το έργο μεγάλων δημιουργών, όπως και την απήχηση που αυτοί έχουν στο κοινό και στους κριτικούς της εποχής του. Ακόμα, όπως οι περισσότεροι συνάδελφοί του, λατρεύει και σέβεται τη δημιουργία. Μέσω της κριτικής του αναλαμβάνει τον αποκαλυπτικό εκείνο ρόλο που θα βοηθήσει τον αναγνώστη να μυηθεί στα μυστικά της δημιουργίας του κάθε λογοτέχνη. Αναπόδραστα, αυτή η αντίληψη, που αντιμετωπίζει την τέχνη σαν θρησκεία, τον απομακρύνει από την έννοια της επιστημονικότητας.

Αναλύοντας τις κριτικές του στους επτά πιο συχνά εμφανιζόμενους στις αυτοτελείς εκδόσεις του λογοτέχνες, είναι φανερό το ενδιαφέρον του για το περιεχόμενο των έργων. Αυτό εξηγείται από το γεγονός ότι η κριτική κινείται εκείνη την εποχή μέσα σε ένα πλαίσιο, όπου η λογοτεχνία θεωρείται αναπαράσταση της ζωής της κοινωνικής πραγματικότητας. Έτσι, ο Χατζίνης δίνει μεγάλη έμφαση στο περιεχόμενο της λογοτεχνικής δημιουργίας και τις αξίες που αντικατοπτρίζονται σε αυτήν. Παράλληλα, υπακούει σε ένα ακόμα πρόσταγμα του κυρίαρχου τότε εμπειρισμού, που είναι η ανάδειξη της ιδιωτικής ζωής του συγγραφέα. Συνεπώς, δεν προκαλεί εντύπωση η αναφορά του στη δυσαρμονική συζυγική σχέση του Νίκου Καζαντζάκη και του Ιωάννη Γρυπάρη.

Κοντά σε αυτά, δέχεται και την επιρροή μιας επιθυμίας που διακατέχει τους κριτικούς της εποχής του να αναγνωριστούν σε επιστημονικό επίπεδο. Επιχειρεί και εκείνος να αξιοποιήσει την ψυχανάλυση, χωρίς να φτάνει σε δογματικές ακρότητες, αλλά ούτε και σε απόλυτα επιστημονικές προσεγγίσεις. Είναι ένα χρήσιμο για αυτόν εργαλείο η βασική αρχή του ψυχικού ντετερμινισμού, σύμφωνα με την οποία δεν μπορεί να αποδοθεί στην τύχη καμία πράξη ή ενέργεια του ανθρώπου. Δεν προκύπτει, όμως, από τα γραπτά του ότι ακολουθεί τη λογική και μεθοδική εξέταση, που ταιριάζει σε κείμενα επιστημονικού χαρακτήρα. Επιδιώκει να διεισδύσει στην ψυχή των λογοτεχνών και, αφού εντοπίσει τους παράγοντες που τη χαρακτηρίζουν και την καθορίζουν, στη συνέχεια επιχειρεί την ερμηνεία των έργων τους. Παράλληλα,

παραθέτει πολλά παραθέματα των κρινόμενων λογοτεχνικών έργων, για να τεκμηριώσει τις διαπιστώσεις του. Με άλλα λόγια, επιλέγει την ευθεία αναφορά στα κείμενα, καθώς προσεγγίζει το περιεχόμενο και τη μορφή τους.

Από τις κριτικές του φαίνεται ότι δεν τον βαραίνει κάποια προκατάληψη που ανήκει στο λογοτεχνικό ή στο εξωλογοτεχνικό πεδίο. Εκφράζει με μετριοπάθεια τις κρίσεις του, χωρίς να εκθειάζει ή να εκμηδενίζει τους δημιουργούς και τα έργα τους. Αντίθετα, δείχνει κατανόηση στις αδυναμίες της ζωής και του έντεχνου λόγου τους και προσπαθεί να τις εξηγήσει, αφήνοντας το περιθώριο στον αναγνώστη να αμφισβητήσει τα λεγόμενά του και να μελετήσει απόψεις και άλλων κριτικών πάνω στα θέματα που ο ίδιος θίγει.

Ανήκει στον τύπο του επαγγελματία-κριτικού, όπως φανερώνει η σταθερή συνεργασία που έχει για περίπου σαράντα χρόνια με το περιοδικό *Νέα Εστία,* όπου παρουσιάζει τα κριτικά του άρθρα, τις μελέτες του και τα δοκίμιά του. Παρακολουθεί τις νέες κυκλοφορίες της εποχής του, αλλά δίνει μεγάλη έμφαση σε λογοτέχνες που ξεχωρίζει για την αξία του έργου τους και με τους οποίους έχει συνεργαστεί (Ι.Ν. Γρυπάρης, Η. Βενέζης, Γ. Θεοτοκάς, Μ. Καραγάτσης).

Η πρώτη αυτοτελής κριτική έκδοσή του κάνει την εμφάνισή της κατά τον Μεσοπόλεμο, όταν αμφισβητείται η κυριαρχία του Κωστή Παλαμά και αναβαθμίζεται η γνωριμία του κοινού με τον Κ.Π. Καβάφη. Ο Χατζίνης, όμως, ανήκει σε εκείνους που αναγνωρίζουν στο πρόσωπο του ποιητή της *Φοινικιάς* τον *«πατέρα τον ελληνικών γραμμάτων»*, χωρίς βέβαια να παραβλέπει τις αδυναμίες του έργου του. Από την άλλη πλευρά, επισημαίνει ότι ο Καβάφης έρχεται στην επικαιρότητα λόγω της δραματικότητας του έργου του. Εξάλλου, εκείνη η εποχή είναι υπερκορεσμένη από συναισθηματικές διαχύσεις και φαίνεται να την ελκύει ο ιδιότυπος λυρισμός του Καβάφη. Ο κριτικός, όμως, δεν μπορεί να τον κατατάξει στους μεγάλους ποιητές, παρά το ότι τον μελετά αρκετά συστηματικά

Με δεδομένο ότι από τη δεύτερη δεκαετία του 20ού αιώνα η διάκριση ανάμεσα σε ιδεαλιστές και μαρξιστές κριτικούς είναι παγιωμένη (Κορδάτος, 1983:993), ο Χατζίνης απέχει από εκείνους που συνδέονται με την ιστορικοϋλιστική κριτική και αντιμετωπίζουν τον ιδεαλισμό στα έργα ως ρύπο. Παρόλα αυτά, η πολιτική δραστηριοποίηση των λογοτεχνών δεν φαίνεται να τον απασχολεί ιδιαίτερα και αυτό επιβεβαιώνεται στο πρόσωπο του Καζαντζάκη. Αναφέρεται στην επιρροή που δέχεται

από τον κομμουνισμό σε νεαρή ηλικία, αλλά δεν αναδεικνύει τη δράση του και την εμπλοκή του στην ενεργό πολιτική στα αμέσως μετά τον πόλεμο χρόνια.

Στις κριτικές του σημαντική θέση κατέχουν τα σχόλιά του για τη γλώσσα των λογοτεχνών. Αναδεικνύει τη μάχη του Κωστή Παλαμά για την επικράτηση της δημοτικής και την εξαιρετική μορφή που αυτή έχει κυρίως στον ποιητικό του λόγο. Ακόμα, αναφέρεται στο γεγονός ότι η γλώσσα του Νίκου Καζαντζάκη είναι προσωπικό του δημιούργημα, που αποτελεί ουσία και όχι μόνο ένα όργανο έκφρασης. Πλούσια βρίσκει και τη δημοτική του Ιωάννη Γρυπάρη, για την οποία προσθέτει ότι έχει ένα γοητευτικό λεξιλόγιο. Κοντά σε αυτά, κάνει λόγο για τη γλώσσα-υπόδειγμα του Γιώργου Θεοτοκά, καθώς τη βρίσκει *«στρωτή και στέρεη»*.

Πέραν τούτου, στους λογοτέχνες που κυρίως συγκεντρώνουν το ενδιαφέρον του βρίσκονται εκείνοι που αναζητούν στην τέχνη μια διέξοδο στα προσωπικά τους αδιέξοδα. Έτσι, παρουσιάζει τον Παλαμά ως τον άνθρωπο εκείνον που αναζητά στην ποίηση ό,τι δεν μπορεί να αποκτήσει στη ζωή του. Ασφυκτιά μέσα σε έναν ανικανοποίητο ηδονισμό, που τον οδηγεί στον οδυνηρό ρομαντισμό. Παράλληλα, αναιρεί και τον διδακτικό χαρακτήρα της ποίησης του Καβάφη, αν και πολλοί κριτικοί τον αποδέχονται, γιατί αυτό που προέχει για εκείνον είναι να λυτρωθεί από την αγωνία μέσα από τους στίχους του. Την ίδια σωτηρία επιδιώκει και ο Καραγάτσης με τα έργα του, όπως υποστηρίζει ο Χατζίνης. Δεν είναι για αυτόν αυτοσκοπός η διέγερση των αισθήσεων και το παιχνίδι της ηδονής. Μέσα από όλα αυτά που εντοπίζονται στον έντεχνο λόγο του επιχειρεί να απαλλαγεί από τους δαίμονες που τον βασανίζουν. Είναι φανερό το ενδιαφέρον του κριτικού να αποκαλύψει την ψυχή των λογοτεχνών στο κοινό και αυτό αποδεικνύεται τόσο στην περίπτωση του Καραγάτση όσο και σε αυτήν του Θεοτοκά. Στον πρώτο διακρίνει έναν βαθύ πεσιμισμό, που κρύβεται πίσω από τον πληθωρισμό και την αισθησιακή χαρά του έργου του, και στον δεύτερο δραματικά συναισθήματα απόγνωσης.

Παράλληλα, η σύγκριση των προσεγγίσεων άλλων κριτικών με αυτές του Χατζίνη, στην περίπτωση του Κωστή Παλαμά αναδεικνύει περισσότερο τον τύπο του κριτικού που αυτός εκπροσωπεί. Πρώτα από όλα, φαίνεται να συμφωνεί με τις παρατηρήσεις των Καραντώνη, Θρύλου, Παναγιωτόπουλου και Δημαρά για τη συμβολή του ποιητή στη μεταφορά του πνεύματος της Ευρώπης στην Ελλάδα. Πέρα από αυτά, βρίσκεται στο πλευρό εκείνων των κριτικών, όπως ο Άλκης Θρύλος, που εξαίρουν την προσφορά του στη διαμόρφωση της νεοελληνικής δημοτικής γλώσσας

ως εκφραστικού οργάνου της ποίησής μας. Δεν διστάζει να ασκήσει την κριτική του για τη ρητορεία που εντοπίζει στο έργο του Παλαμά, αλλά την αντιμετωπίζει ως μια αδυναμία που δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να θέσει σε κίνδυνο την αξία της ποιητικής του παραγωγής. Ιδιαίτερη έμφαση δίνει και στις προσωπικές του αγωνίες που τον ταλαιπωρούν από την παιδική του ηλικία, Προφανώς, αυτήν τη φάση της ζωής του ορίζει ως αφετηρία της ευαισθησίας που εκείνος δείχνει στον έπαινο και στην επίκριση. Κοντά σε αυτά, σημειώνει ότι *ο Δωδεκάλογος του Γύφτου* αναδεικνύει τα χαρακτηριστικά της εθνικής ψυχής, που μετουσιώνονται ποιητικά από το λυρικό εγώ του.

Διαφοροποιείται από άλλους κριτικούς που είναι αντίθετοι με την έκδοση της ερωτικής αλληλογραφίας του Παλαμά, καθώς τονίζει ότι για τον ποιητή της *Φοινικιάς* ο έρωτας είναι πηγή δημιουργίας και συναίσθημα που το βιώνει πολύ έντονα ο ποιητής την τελευταία περίοδο της ζωής του. Πέρα από αυτή, υπάρχει και η προσέγγιση του Άγγελου Δόξα, που αναδεικνύει έναν Παλαμά προσκολλημένο στην πραγματικότητα των αισθήσεων· αυτή τη φλογισμένη πτυχή της προσωπικότητάς του αναγνωρίζει και ο Χατζίνης. Απέναντι σε φιλολογικές αναλύσεις, όπως αυτή του Κ.Θ. Δημαρά, είναι επιφυλακτικός, γιατί για εκείνον έχει μεγάλη σημασία η αφύπνιση του πόθου των αναγνωστών για τα ποιητικά έργα του Παλαμά και όχι τόσο η διαφώτισή τους γύρω από παρατηρήσεις επιστημονικού χαρακτήρα.

Την ίδια μετριοπάθεια επιδεικνύει και στην περίπτωση του Νίκου Καζαντζάκη. Αποδέχεται τον μηδενισμό του, τη διάθεσή του να υπερβαίνει τα όρια και εντοπίζει τις επιρροές που αυτός δέχεται από τον Nietzsche. Σε αμφιλεγόμενα ζητήματα αποφεύγει να πάρει θέση και αυτός είναι ο λόγος που οι παρατηρήσεις του για την *Οδύσσεια* επικεντρώνονται κυρίως στην προσπάθεια ενός απελπισμένου ανθρώπου να αντλήσει από κάπου την ελπίδα. Δεν επιμένει σε θέματα στιχουργικής, που βρίσκουν τον Παλαμά και τον Αυγέρη στη θέση των επικριτών του έργου του.

Με βάση τα παραπάνω επιβεβαιώνονται και οι απόψεις άλλων κριτικών για το κριτικό έργο του Χατζίνη. Συγκεκριμένα, φαίνεται ότι αποφεύγει τις ακραίες καταστάσεις, όπως συμπεραίνει ο Ι.Μ. Παναγιωτόπουλος, και εκφράζεται με μειλίχιο τρόπο, όπως επισημαίνει η Σοφία Μαυροειδή-Παπαδάκη και η Λιλίκα Νάκου. Την ίδια στάση κρατά τόσο στο πεδίο της λογοτεχνικής κριτικής όσο και σε αυτό της κριτικής του θεάτρου. Δεν καταδικάζει τις παραστάσεις στις οποίες εντοπίζει τρωτά σημεία σε επίπεδο ερμηνείας των ηθοποιών, σκηνογραφίας και χορογραφίας. Στρέφει την

προσοχή του κυρίως στις αρετές του κειμένου ή της παράστασης. Αξίζει να σημειωθεί ότι η ανάδειξη των θετικών σημείων επικαιροποιεί τη λογική του Γάλλου κριτικού, Chateaubriand. Από την άλλη πλευρά, δεν εξαντλεί τα θέματα και περιορίζεται σε κάποιες νύξεις που επιτρέπουν στους συναδέλφους του τον προβληματισμό και την κατάθεση και της δικής τους άποψης. Εξάλλου, ο Πέτρος Χάρης έχει τονίσει ότι ο Χατζίνης δεν ανήκει στους φίλους του φιλολογικού-επιστημονικού κριτικού λόγου, αλλά σε αυτούς που αναζητούν μέσα από την ανάλυσή τους να εντοπίσουν τα ψυχολογικά ελατήρια της καλλιτεχνικής δημιουργίας, όπως σχολιάζει και ο Ερρίκος Χατζηανέστης.

Κεφάλαιο 3ο
Γενική θεώρηση των αυτοτελών εκδόσεων του Γιάννη Χατζίνη

3.1. Εισαγωγή

Μετά την προσωπική μου έρευνα στη βιβλιοθήκη του Κέντρου Μελέτης Νεοελληνικής Λογοτεχνίας «Γιάννης Χατζίνης» εντόπισα τις δεκαπέντε αυτοτελείς εκδόσεις του κριτικού μεταξύ 1936-1976. Η τελευταία του έκδοση, *Ο Άλλος καιρός,* είναι μεταθανάτια. Σε αυτές περιλαμβάνονται κριτικά σημειώματα για λογοτέχνες της Ελλάδας, της Ευρώπης και της Αμερικής. Ακόμα, υπάρχουν δοκίμιά του που πραγματεύονται πνευματικά, κοινωνικά και πολιτικά ζητήματα. Κοντά σε αυτά, προστίθενται τα ταξιδιωτικά του κείμενα, που συνδέονται με την καταγραφή των εντυπώσεων από τους προορισμούς του στο εσωτερικό της χώρας και στο εξωτερικό. Τέλος, στη συγγραφική παραγωγή του εντοπίζεται και ένα ερωτικό μυθιστόρημά του, η *Παλίρροια*.

3.1.2. Οι αυτοτελείς εκδόσεις του Γιάννη Χατζίνη την περίοδο του Μεσοπολέμου

Ο Χατζίνης αρχίζει την εκδοτική του δραστηριότητα τη δεκαετία του τριάντα, κατά την οποία παρατηρούνται ιδεολογικοπολιτικές ζυμώσεις στον χώρο της λογοτεχνίας. Την ίδια περίοδο, κάνει την εμφάνισή του το μυθιστόρημα, που επηρεάζει το λογοτεχνικό γίγνεσθαι και συνδέεται με την έννοια της ανανέωσης στο πεδίο της πεζογραφίας. Τη συνακόλουθη εκδοτική δραστηριότητα αναλαμβάνει να καταγράψει με συνέπεια το περιοδικό *Ιδέα*, που εκδίδεται το έτος 1933. Αναπόδραστα, η *Ιδέα* προβάλλει μια ομάδα έργων, που οι δημιουργοί τους έχουν συγκεκριμένα στοιχεία ιδεολογικής και αισθητικής ταυτότητας. Σε αυτό μάλιστα το έντυπο διαπιστώνεται για πρώτη φορά η χρήση του όρου «η Γενιά του τριάντα» (Λαδογιάννη, 2010: 133-134).

Στη λεγόμενη «Γενιά του Τριάντα» ανήκουν διανοούμενοι που διακρίνονται για την ευρωπαϊκή τους παιδεία και για τις ανανεωτικές τους διαθέσεις. Παρότι, η αόριστη χρήση του όρου αποδίδεται στον Γ. Θεοτοκά, ο Mario Vitti προσδιορίζει τον όρο πιο συγκεκριμένα: *«Γενιά του τριάντα μπορούμε να εννοήσουμε, κάπως φειδωλά, τους νέους που συνεργάστηκαν στο περιοδικό Τα Νέα Γράμματα και μόνο τους νέους. Ο*

όρος χρησιμοποιήθηκε αόριστα και γενικά από τον Θεοτοκά και καθιερώθηκε μέσα στο περιβάλλον της ομάδας του περιοδικού αυτού. Στο ευρύτερο όμως νόημα, και με λιγότερο μικρόψυχη διάθεση, θα περιλάβουμε στη γενιά όσους νέους ωρίμασαν ανάμεσα στο 1930 και το 40» (Vitti,1987:51-52).

Ο Τζιόβας, συνδέει την εν λόγω ομάδα διανοουμένων και με τον όρο της ελληνικότητας, του ιδεολογήματος της προβολής της ελληνικής ιδιαιτερότητας. Η χρήση του όρου δηλώνει τη διάθεση αντίστασής τους στον πνευματικό ηγεμονισμό της Δύσης και την πίστη τους στην ανάδειξη του βασικού ρόλου που ο ελληνικός πολιτισμός μπορεί να αναλάβει εκείνη την εποχή. Πρόκειται για μια ιδεολογική προσέγγιση των φιλελεύθερων αστών που επιζητεί τη μεσότητα, αποφεύγοντας τις ακρότητες του λαϊκισμού του παρελθόντος και της ανερχόμενης δύναμης του μαρξισμού εκείνη την εποχή (Τζιόβας,2006:39,51-52).

Ωστόσο, ο Vitti επισημαίνει ότι η προσέγγιση της λεγόμενης «Γενιάς του Τριάντα» δεν είναι μια απλή διαδικασία. Παράλληλα με αυτήν, εξαπλώνονται τα ευρωπαϊκά εθνικοσοσιαλιστικά κινήματα, τα οποία εξελίσσονται αργότερα σε φασιστικά. Επισημαίνει μάλιστα ότι ο όρος ελληνικότητα βρίσκεται στην ίδια ιδεολογική δεξαμενή με τα ιδεολογήματα της italianita στην Ιταλία και της hispanidad στην Ισπανία, που προβάλλουν τη γνησιότητα και την αυθεντικότητα και είναι αρνητικοί απέναντι σε οτιδήποτε ξένο (Vitti, 1989: 189-190).

Πέραν τούτων, η θεματική τροφός για κάποιους λογοτέχνες κατά τον Μεσοπόλεμο είναι η ζωή του Μικρασιατικού Ελληνισμού. Αυτοί οι συγγραφείς ανήκουν στην Αιολική Σχολή και είναι οι: Σ. Μυριβήλης, Η. Βενέζης, Φ. Κόντογλου και Σ. Δούκας. Ο χαρακτηρισμός αυτός δίνεται, γιατί όλοι αντλούν την κοινή καταγωγή τους από την ίδια ζώνη του βορειοανατολικού Αιγαίου. Ο όρος μάλιστα Αιολική Σχολή ανήκει στον R. Beaton (Beaton, 1996: 180).

Μια άλλη τάση της εποχής είναι αυτή που στρέφει το ενδιαφέρον των λογοτεχνών στον εσωτερικό κόσμο του ανθρώπου και στο υποσυνείδητό του. Συγκεκριμένα, ο Γιώργος Θεοτοκάς κινείται στον εσωτερικό ανθρώπινο κόσμο, για να εκφράσει την αγωνία του. Από την άλλη πλευρά, ο Μ. Καραγάτσης προβάλλει ως ιδανικό τον κόσμο των αισθήσεων. Ο αισθησιασμός του, που εντοπίζεται και στην περίπτωση του Βενέζη αλλά σε μικρότερο βαθμό, συνιστά και αυτός μια φυγή από μια κατάσταση αδιεξόδου στην οποία έχει περιέλθει η αστική τάξη. Έτσι, είναι φανερό ότι

οι αστοί αισθάνονται να απειλούνται από τις ανερχόμενες πολιτικές δυνάμεις του εθνικοσοσιαλισμού και γι' αυτόν τον λόγο εκφράζονται μέσω των αστών λογοτεχνών τους με τους παραπάνω τρόπους.

Κοντά σε αυτούς, λογοτέχνες, όπως ο Αλκιβιάδης Γιαννόπουλος (1896-1981), ο Γεώργιος Δέλιος (1897-1980), ο Στέλιος Ξεφλούδας (1901-1984) και ο Νίκος Γαβριήλ Πεντζίκης (1908-1992) δέχονται την επιρροή των εσωστρεφών πειραματισμών που χαρακτηρίζουν τον Μοντερνισμό της Ευρώπης της προηγούμενης δεκαετίας. Έχουν ως κέντρο τους τη Θεσσαλονίκη και συνδέονται με το περιοδικό *Μακεδονικές Ημέρες*. Ο τόπος δράσης τους τόσο στα μυθιστορήματα όσο και στα διηγήματα είναι «η τυπωμένη σελίδα» και όχι το αγροτικό ή αστικό περιβάλλον που κυριαρχεί στις δύο προηγούμενες ομάδες. Ο «εσωτερικός μονόλογος», που συνιστά μια καινοτομία, είναι η βασική τους επιλογή. Ταυτόχρονα, κινούνται έξω από τα πλαίσια «των παραδοσιακών συμβάσεων της μυθιστορηματικής αφήγησης» (Beaton, 1996: 180, 182,195-197).

Παράλληλα, την εμφάνισή της κάνει και η προοδευτική λογοτεχνία κυρίως μέσα από τα ποιήματα του Κώστα Βάρναλη, Γιάννη Ρίτσου και Νικηφόρου Βρεττάκου. Αυτά εκφράζουν την πάλη της εργατικής τάξης για καλύτερους όρους ζωής (Ροδάκης, 1966: 635-636).

Την περίοδο του Μεσοπολέμου, ο Χατζίνης, μολονότι έζησε τη Μικρασιατική καταστροφή, δεν περιλαμβάνει στα πρώτα κριτικά του σημειώματα έργα συγγραφέων που άντλησαν τα θέματά τους από την κοινωνική πάλη. Θα περάσουν τρεις τουλάχιστον δεκαετίες, για να προσεγγίσει τελικά συγγραφείς της Αιολικής Σχολής σε αυτοτελείς εκδόσεις του της δεκαετίας του πενήντα. Ακόμα, μέσα σε ένα πλαίσιο συζητήσεων για την προβολή της ελληνικής ιδιαιτερότητας εκείνη την εποχή, ο κριτικός θεωρεί ότι δεν πρέπει ο Έλληνας λογοτέχνης να είναι αρνητικός απέναντι στην ξένη επίδραση και να την ερμηνεύει ως άγονο μιμητισμό, καθώς, όπως ισχυρίζεται, *«η πνευματική χειραφέτηση είναι μια χίμαιρα»* και η τέχνη δεν γνωρίζει τοπικά και χρονικά όρια, αλλά απευθύνεται σε όλους τους ανθρώπους. Ταυτόχρονα, κρατά τις αποστάσεις του εκείνη την περίοδο από τους λογοτέχνες που στρέφουν το ενδιαφέρον τους στο υποσυνείδητο του ανθρώπου, από εκείνους που δέχονται την επίδραση του Μοντερνισμού της Ευρώπης και από εκείνους που αναδεικνύουν την ταξική πάλη μέσα στο έργο τους.

Στο πρώτο έργο του, *Στοχασμοί και Σημειώματα*, που κυκλοφορεί το 1936, θίγει θέματα για συζήτηση που συνδέονται με τον κινηματογράφο ως τέχνη που προκαλεί μια επιφανειακή συγκίνηση. Δεν πιστεύει ότι ο κινηματογράφος μπορεί να εκτοπίσει το θέατρο, καθώς αυτό προκαλεί βαθύτερες συγκινήσεις στο κοινό. Δεν είναι τυχαίο που στο ίδιο έργο πραγματεύεται και την παιδαγωγική διάσταση του αρχαίου θεάτρου μέσα από την περίπτωση του τραγικού ποιητή Ευριπίδη. Στη συνέχεια, παρουσιάζει τα κριτικά σκίτσα του Κωστή Παλαμά, του Κωνσταντίνου Καβάφη, του Ιωάννη Γρυπάρη, του Σωτήρη Σκίπη και του Αθανάσιου Κυριαζή. Είναι φανερό ότι επικεντρώνεται στους λογοτέχνες, Ιωάννη Γρυπάρη και Σωτήρη Σκίπη, καθώς με αυτούς έχει ιδρύσει τον Πνευματικό Κύκλο Καλλιθέας, που εκείνη την εποχή αντιστέκεται στη δικτατορία του Ιωάννη Μεταξά, δίνοντας τον αγώνα του για την ελευθερία του λόγου. Από την άλλη πλευρά, αναφέρεται στον λυρικό ποιητή, Κυριαζή, που και εκείνος ασφυκτιά ως υπάλληλος στο Γενικό Λογιστήριο και αναζητά στην τέχνη μια δημιουργική διέξοδο. Φαίνεται ότι η ζωή του Χατζίνη έχει κοινά στοιχεία με τη ζωή αυτού του ποιητή, καθώς και οι δικές του ευθύνες στο υπουργείο Οικονομικών του στερούσαν τη δυνατότητα να ασχοληθεί με τη Λογοτεχνία στο βαθμό που επιθυμούσε. Οι βιοποριστικές του, όμως, ανάγκες τον πίεζαν να προσαρμοστεί στις υποχρεώσεις μιας τέτοιας καθημερινότητας.

Λίγα χρόνια αργότερα, τον Σεπτέμβριο του 1939, ξεκινά ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος και σε λίγους μήνες εξαπλώνεται σε ολόκληρη την Ευρώπη (Βουρνάς, 2005: 514). Τότε, ο Χατζίνης εκδίδει τα *Πρόσωπα και Ψυχές*. Είναι μια σειρά κριτικών δοκιμίων για τον Friedrich Wilhelm Nietzsche, τον Maurice Maeterlinck, τον Gabriele D'Annunzio, τον Ελισσαίο Γιαννίδη, τον Παύλο Νιρβάνα, τον Νίκο Καζαντζάκη, τον Κώστα Καρυωτάκη, τον Περικλή Γιαννόπουλο και τον Φώτο Πολίτη. Ο Χατζίνης αναφέρεται στην κριτική του Φώτου Πολίτη με τέτοιο τρόπο, ώστε ο αναγνώστης αντιλαμβάνεται τις αρχές που θέλει να διέπουν τις δικές του κριτικές προσεγγίσεις. Αναγνωρίζει σε αυτόν τις ηθικές αξίες της τιμιότητας και της ειλικρίνειας των προθέσεων, αλλά απορρίπτει το επιθετικό ύφος του, που καταδικάζει λογοτεχνικές δημιουργίες. Με τα απόλυτα κριτήριά του, ο Πολίτης στέκεται μόνο σε μεγάλα έργα, παραγνωρίζοντας την αξία των άλλων έργων, για τα οποία ο δημιουργός έχει καταβάλει έναν πνευματικό μόχθο, μολονότι μπορεί να μην ικανοποιούν τα απόλυτα κριτήριά του. Το ενδιαφέρον του για την κριτική επιβεβαιώνεται και από την αναφορά του στον Παύλο Νιρβάνα. Παρότι είναι γνωστός για τα χρονογραφήματά του, ο Χατζίνης

αναδεικνύει την αξία του κριτικού του έργου. Αναγνωρίζει ότι ο Νιρβάνας είναι εκείνος ο κριτικός που συνέλαβε την αξία του έργου του Ιωάννη Γρυπάρη, *Σκαραβαίοι και Τερρακότες*, αν και υπήρχαν κριτικοί, όπως ο Ιωάννης Πολέμης, που το καταβαράθρωσαν. Εντοπίζει σε αυτόν μια ηθική που στηρίζεται στις αξίες της παρρησίας, της ειλικρίνειας και της επιείκειας απέναντι στις αδυναμίες του ανθρώπου. Όλες αυτές διαμορφώνουν τα χαρακτηριστικά της κριτικής του γραφής, την οποία θαυμάζει ο Χατζίνης. Κοντά σε αυτά, η παρουσία του Ελισσαίου Γιαννίδη στο έργο του φανερώνει τη μάχη επικράτησης που συνεχίζει να δίνει η δημοτική και οι πνευματικοί άνθρωποι που την υποστηρίζουν, όπως είναι ο Χατζίνης. Πέραν τούτων, παρουσιάζει την ελληνολατρία και τον αντιευρωπαϊσμό του Περικλή Γιαννόπουλου ως πνευματικά δεσμά που δεν επιτρέπουν τη ρεαλιστική αποτίμηση των καταστάσεων, αλλά παρασύρουν σε μια ουτοπία. Ξεχωριστή θέση στα δοκίμια του Χατζίνη κατέχουν και οι ταξιδιωτικές εντυπώσεις του Νίκου Καζαντζάκη. Παράλληλα, παρουσιάζει τις μορφές του Friedrich Wilhelm Nietzsche και του Gabriele D'Annunzio, πνευματικές φυσιογνωμίες που μελετήθηκαν ιδιαίτερα την περίοδο του Μεσοπολέμου. Η προσέγγισή του αποδεικνύει την τάση του να επιχειρεί μια ψυχική βυθομέτρηση των πνευματικών ανθρώπων στην προσπάθειά του να ερμηνεύσει τα έργα τους. Συγκεκριμένα, θεωρεί ότι πίσω από τον τύπο του «υπερανθρώπου» του νιτσεϊκού έργου κρύβεται η υπερευαίσθητη ψυχή ενός δημιουργού, που είναι εγκλωβισμένη στο φιλάσθενο σώμα του. Πίσω από αυτή τη μάσκα κρύβεται ένας άνθρωπος που δεν μπόρεσε να αποκτήσει ό,τι πραγματικά πόθησε η ψυχή του. Αντίθετα, διαπιστώνει ότι ο Gabriele D'Annunzio επηρεάστηκε από αυτό το πρότυπο του κατακτητή της ζωής, που δονείται από πάθος. Ο Χατζίνης σχολιάζει ότι το ενσάρκωσε με μεγάλη επιτυχία, καθώς ταίριαζε στην ιδιοσυγκρασία της φυλής του. Ακόμα, η κριτική του για τον Καρυωτάκη φανερώνει τη διάθεσή του να συνδέσει τον ψυχισμό του λογοτέχνη και την αυτοκτονία του με το έργο του. Το ενδιαφέρον του Χατζίνη για τον εσωτερικό κόσμο του ανθρώπου επιβεβαιώνεται και από το θαυμασμό του στην ποίηση του Maeterlinck. Σε αυτόν τον ποιητή επιβραβεύει τη συνειδητή επιλογή του ανθρώπου να αναδείξει κάθε γεγονός της εσωτερικής του ζωής μέσα από τον έντεχνο λόγο του, όπως είναι ο έρωτας.

3.1.3. Οι αυτοτελείς εκδόσεις του Γιάννη Χατζίνη την περίοδο της Κατοχής και του Εμφυλίου

Κατά τη διάρκεια της Κατοχής η συγγραφική δραστηριότητα του Χατζίνη είναι περιορισμένη, καθώς κυκλοφορεί μόνο μία από τις αυτοτελείς εκδόσεις του, που είναι οι *Τρεις Σταθμοί το* 1943. Σε μια εποχή που ο Παγκόσμιος Πόλεμος δοκιμάζει κάθε ανθρωπιστική αξία, ο Χατζίνης επιλέγει να αναδείξει την πνευματική φυσιογνωμία του Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη, γιατί ενσαρκώνει την ηθική τελειότητα και την ψυχική ανωτερότητα. Στη συνέχεια, εκφράζει τους στοχασμούς του για τον Κωστή Παλαμά. Ο θάνατος του τελευταίου εκείνον τον χρόνο στέκει η αφορμή, για να κρίνει για άλλη μία φορά ο Χατζίνης τον άνθρωπο και δημιουργό. Ανατρέχει στην παιδική του ηλικία, για να ερμηνεύσει την «*οδυνηρή του ευαισθησία για τον έπαινο και την επίκριση*». Είναι φανερό ότι ο κριτικός έχει επηρεαστεί από τη θεωρία της Ψυχανάλυσης, για αυτό και αναδεικνύει την αξία των βιωμάτων της παιδικής ηλικίας στη διαμόρφωση της προσωπικότητας του ανθρώπου. Ακόμα, σχολιάζει το αίσθημα του φόβου που κατακλύζει την ψυχή του Παλαμά την περίοδο του Μεσοπολέμου, καθώς διαπιστώνει ότι δεν μπορεί να προσαρμοστεί στα νέα δεδομένα του Μοντερνισμού και έτσι κινδυνεύει να χάσει την πνευματική του ηγεμονία. Ακόμα, παρουσιάζει το πορτραίτο του Γιάννη Ψυχάρη, που τον χαρακτηρίζει μαχητή. Έτσι, ο κριτικός ανταποκρίνεται στις ανησυχίες της εποχής, καθώς το γλωσσικό ζήτημα γνωρίζει νέα έξαρση με την περίπτωση του ακαδημαϊκού, Ιωάννη Κακριδή. Ο Χατζίνης φαίνεται ότι στηρίζει την προσπάθεια των πνευματικών ανθρώπων να καθιερώσουν τη δημοτική ως επίσημη γλώσσα του κράτους.

Την περίοδο του εμφυλίου πολέμου, ο Χατζίνης δεν εκδίδει κάποιο έργο. Στο περιοδικό *Νέα Εστία* υπάρχει μια δήλωσή του που συνδέεται με τα γεγονότα της εποχής: *«Ζούμε σε μια εποχή άγρια, καινούριες δυνάμεις, πρωτόγονες, ακατέργαστες, προσβάλλουν το λεπτό, ευπαθή φλοιό του πολιτισμού μας. Μέσα στις δύσκολες αυτές ώρες, άπειρες είναι οι περιπτώσεις που μας κάνουν να σκεφτόμαστε την αιώνια σκληρή μοίρα του Ελληνισμού. Η ιστορική μας μνήμη αποκτά μια διαύγεια κρυστάλλου. Τίποτα δε θα μπορούσε να φανταστεί κανείς πιο φοβερό- ο ίδιος ο θάνατος είναι παρηγορητικώτερος-από τη βίαιη αρπαγή των παιδιών μέσ' από τις αγκαλιές των μανάδων. Τίποτα πιο απαράδεχτο, από ν' ανατραφούν και να διαπαιδαγωγηθούν τα παιδιά αυτά ενάντια στη θέληση των μανάδων και των πατέρων τους. Κανένας σκοπός,*

καμιά ανάγκη, δε θα δικαιολογούσε ένα τέτοιο ξερίζωμα των ανθρώπινων σπλάχνων. Το παιδομάζωμα, κοιταγμένο απ' αυτή την πλευρά, είναι η πιο απροσδόκητα βάρβαρη πράξη, που προσβάλλει καίρια τον ανθρωπισμό μας. Δεν έχουμε άλλο να κάμουμε: Κρεμόμαστε από την ελπίδα πως γρήγορα θα δημιουργηθούν οι συνθήκες εκείνες, που θα επιτρέψουν στα παιδιά αυτά να ξαναγυρίσουν στους γονείς τους και στην Ελλάδα» (*Νέα Εστία*, 1948: 896).

3.1.4. Οι αυτοτελείς εκδόσεις του Γιάννη Χατζίνη τη δεκαετία του 1950

Ο Χατζίνης παρουσιάζει το 1950 το δοκίμιό του, *Λογοτεχνία 1900-1950*. Πρόκειται για ένα εκτενές δοκίμιο για τα πενήντα πρώτα χρόνια του εικοστού αιώνα της ελληνικής Λογοτεχνίας. Παράλληλα, αυτή η απολογία είναι το θέμα της ομιλίας του, που έγινε στις 18 Μαΐου 1950 στη Στέγη Γραμμάτων, οργανωμένη από την Ένωση Ελλήνων Μουσικών και Θεατρικών Κριτικών. Είναι φανερό ότι για ακόμα μια φορά στέκει μακριά από τους πολιτικούς ανταγωνισμούς της εποχής του και επικεντρώνεται με τα δοκίμιά του μόνο σε λογοτεχνικά θέματα. Υπογραμμίζει ότι δεν έχει νόημα να χωρίζεται η μεσοπολεμική λογοτεχνία σε γενιές, ψάχνοντας για μεγάλες διαφορές σε πεδία που εκείνος εντοπίζει λεπτές μόνο διαφοροποιήσεις. Καταλήγει μάλιστα ότι στο α΄ μισό του 20ού αιώνα το πιο σημαντικό χαρακτηριστικό της ελληνικής Λογοτεχνίας είναι η προσπάθειά της να ξεφύγει από τον επαρχιακό της χαρακτήρα, επιτρέποντας στο πνεύμα της Δύσης να την επηρεάσει. Ο Πέτρος Χάρης σημειώνει ότι πρόκειται για *«πλατύ και δύσκολο απολογισμό, που αμέσως προκαλεί ευρύτερες σκέψεις και καταλήγει σε γενικότερα συμπεράσματα»*. Υπογραμμίζει το γεγονός ότι κάποια κεφάλαια θα μπορούσαν να έχουν αναπτυχθεί περισσότερο από τον συγγραφέα, όπως αυτό της κριτικής, αλλά γενικότερα διαπιστώνει ότι η εργασία αυτή χαρακτηρίζεται από πληρότητα. Ο Χάρης συμπληρώνει ότι ο Χατζίνης αναδεικνύει το πιο ουσιαστικό αίτημα πνευματικού χαρακτήρα της εποχής του σε αυτό το δοκίμιο. Σύμφωνα με αυτό, θα πρέπει να ξεπεραστεί η επαρχιακή λογοτεχνία και να είναι ευπρόσδεκτη στη χώρα μας η επιρροή της Δύσης στο πεδίο του έντεχνου λόγου (*Νέα Εστία*, 1975:1461-1462).

Ο Χατζίνης συνεχίζει την εκδοτική δραστηριότητά του, καθώς εκδίδεται στη σειρά της *Βασικής Βιβλιοθήκης* ο τόμος *Δημήτριος Παπαρρηγόπουλος-Σπυρίδων Βασιλειάδης*. Σε αυτήν την έκδοση περιλαμβάνονται τα βιογραφικά σημειώματα και τα έργα των ποιητών. Εξάλλου, η σειρά της «Βασικής βιβλιοθήκης», ενός αξιόλογου

εκδοτικού επιτεύγματος της δεκαετίας του πενήντα, που στη συντακτική του ομάδα ανήκουν διακεκριμένες πνευματικές προσωπικότητες, απέβλεπε και στην προβολή του έργου συγκεκριμένων εκπροσώπων του έντεχνου λόγου (Οικονομοπούλου, 2018:128). Ωστόσο, ο Χατζίνης έχει αμφιβολίες κατά πόσο είναι απαραίτητη μια τέτοια έκδοση, αφού η ποίηση που περιλαμβάνεται δεν ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις των νέων της εποχής του. Αναφέρει ότι ο τόμος αυτός ικανοποιεί απλώς *«την ανάγκη της γνώσης του παρελθόντος»* (Παραδουλάκης, 2016:4). Ο κριτικός, συνεπής στην αρχή του να προσεγγίζει τον ψυχικό κόσμο των δημιουργών, σημειώνει ότι ο Δημήτρης Παπαρρηγόπουλος με τη ρομαντική του φύση δημιουργεί ένα έργο μέσα από το οποίο εκφράζεται η τραυματισμένη του ψυχή (Χατζίνης,1954:20). Κοντά σε αυτόν, παρουσιάζεται η λογοτεχνική παραγωγή του Σπυρίδωνος Βασιλειάδη και ερμηνεύονται από τον κριτικό κάποιες επιλογές του στην «Εισαγωγή» του έργου στον 13ο τόμο της Βασικής Βιβλιοθήκης (Δημάκη-Ζώρα,2002:17). Ο Χατζίνης υπογραμμίζει ότι ο ρομαντικός Βασιλειάδης, που αποκαλείται και «φλογερός κήρυκας», επιλέγει να προβάλλει τους ήρωες της Ελληνικής Επανάστασης, γιατί η εύθραυστη υγεία του και η οδυνηρή του ευαισθησία τού στερούσαν την ψυχική ρώμη που θα ήθελε ο ίδιος να διαθέτει (Χατζίνης, 1954:29).

Το 1955 εκδίδεται ο τόμος δοκιμίων του Χατζίνη, *Ελληνικά Κείμενα*. Σε αυτά αναδεικνύει όψεις της πνευματικής φυσιογνωμίας του Κωστή Παλαμά, του Κωνσταντίνου Καβάφη, του Γρηγόριου Ξενόπουλου, του Ιωάννη Γρυπάρη, του Ίωνος Δραγούμη, του Σωτήρη Σκίπη, του Νίκου Καζαντζάκη, του Στράτη Μυριβήλη, του Κώστα Ουράνη, του Παναγιώτη Κανελλόπουλου, του Ηλία Βενέζη και του Μ. Καραγάτση. Στα *Ελληνικά Κείμενα* εμφανίζονται οι λογοτέχνες, ο Νίκος Καζαντζάκης και ο Μίτιας Καραγάτσης, οι οποίοι θα εμφανίζονται στο εξής πολύ συχνά σε όλες τις μεταπολεμικές αυτοτελείς εκδόσεις του κριτικού. Ο Χατζίνης προσεγγίζει τα έργα τους κυρίως μέσα από τα βιώματά τους, που καθορίζουν τον ψυχισμό τους. Και σε αυτήν την έκδοση επανέρχεται στον Σωτήρη Σκίπη, που έχει πρόσφατα πεθάνει (το 1952). Ο επιστήθιος φίλος του και συνοδοιπόρος του στον Πνευματικό Κύκλο Καλλιθέας αναδεικνύει το έργο του, όπως συμβαίνει και με την περίπτωση του Ιωάννη Γρυπάρη. Στο επίκεντρο του ενδιαφέροντός του βρίσκεται και η Αιολική Σχολή με τον Ηλία Βενέζη και Στράτη Μυριβήλη. Εξάλλου, με αυτούς μοιράζεται τα κοινά βιώματα της καταστροφής της Σμύρνης, που αναμφισβήτητα τον έχουν σημαδεύσει. Η αγάπη του Χατζίνη για το θέατρο επιβεβαιώνεται και σε αυτό το έργο του, καθώς αναγνωρίζει

με τελεσίδικο τρόπο στον Γρηγόριο Ξενόπουλο τη μοναδική συμβολή του στα θεατρικά δρώμενα της χώρας, σε μια εποχή που το ενδιαφέρον για το θέατρο ήταν εξαιρετικά περιορισμένο. Ακόμα, παραμένει σταθερή η προτίμησή του στη μελέτη των έργων του Κωστή Παλαμά και του Κωνσταντίνου Καβάφη. Ο Χατζίνης επιλέγει να συμπεριλάβει προσεγγίσεις άλλων μελετητών για αυτούς, δίνοντας τη δυνατότητα στον αναγνώστη να τις συγκρίνει και να τις αξιολογήσει, ώστε να διαμορφώσει ο ίδιος τη δική του άποψη. Ξεχωριστό ενδιαφέρον παρουσιάζει η αναφορά του στον Παναγιώτη Κανελλόπουλο. Μέσα από το δικό του παράδειγμα φαίνεται ότι ο άνθρωπος που ασχολείται με τη φιλοσοφία και τη συγγραφή δεν μπορεί να περιοριστεί στα λογικά και ασφυκτικά πλαίσια του ανθρώπου που αφοσιώνεται στην πολιτική. Στο σημείο αυτό διακρίνεται και η αμφισβήτηση του ίδιου του Χατζίνη για τη δυνατότητα των πνευματικών ανθρώπων να επηρεάσουν με τη θεωρία τους την ενεργό πολιτική ζωή. Οι εμπειρίες του από τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο είναι φανερό ότι συνδέονται με αυτήν τη διαπίστωσή του, για αυτό αναδεικνύει την αντιφατική σχέση θεωρίας και πράξης. Παράλληλα, προβάλλει τις προσωπικότητες της Ομάδας των Δώδεκα στην οποία συμμετέχει, όπως του Κώστα Ουράνη. Από το έργο του τελευταίου ξεχωρίζει την καταγραφή των ταξιδιωτικών του εντυπώσεων. Εξάλλου, ο Χατζίνης ενδιαφέρεται για αυτό το θέμα, γεγονός που επιβεβαιώνουν και τα δικά του ταξιδιωτικά κείμενα.

3.1.5. Οι αυτοτελείς εκδόσεις του Γιάννη Χατζίνη τη δεκαετία του 1960

Ο Χατζίνης στέκει μακριά από κάθε μορφή στρατευμένης τέχνης, παρότι οι αντιθέσεις στην ελληνική πολιτική ζωή είναι πολύ έντονες και σε αυτή τη δεκαετία της συγγραφικής του δραστηριότητας. Εκδίδει ένα ταξιδιωτικό δοκίμιο, *Η Αλεξάντρεια του Καβάφη,* το 1961. Χαρακτηρίστηκε μοναδικό και ξεχωριστό στο είδος του, έργο πρωτότυπης υφής και τέχνης (Καραθανάσης, 2001: 239). Το έργο αυτό συνδέεται με το τέλος της καριέρας του Χατζίνη στο υπουργείο Οικονομικών. Τα τρία τελευταία χρόνια, από το 1957-1960, βρίσκεται στο προξενικό ταμείο της Αλεξάνδρειας με ειδική αποστολή. Στο πρώτο κεφάλαιο του έργου του αναφέρεται στο αντικαβαφικό κλίμα που επικρατεί στους διανοούμενους της Αλεξάνδρειας, το οποίο έρχεται σε αντίθεση με τις μαρτυρίες των απλών ανθρώπων που έζησαν από κοντά τον ποιητή και εκτίμησαν τον χαρακτήρα του. Παρότι ο Χατζίνης έχει δηλώσει από την εποχή του Μεσοπολέμου ότι δεν τον θεωρεί μεγάλο ποιητή, αισθάνεται την ανάγκη να διαχωρίσει

τη θέση του από όλους εκείνους που επιχειρούν να τον χλευάσουν ως άνθρωπο και να τον υποτιμήσουν ως δημιουργό. Στη συνέχεια, παρουσιάζει την ελληνική παροικία σε μια εποχή που η παρουσία του Gamal Abdel Nasser έχει διαταράξει τις παλιές ισορροπίες. Ως ένας άνθρωπος που ζει από κοντά αυτές τις εξελίξεις, αποφεύγει να καλλιεργήσει τον ανταγωνισμό ανάμεσα στα δύο έθνη ή να υπογραμμίσει την πολιτισμική «ανωτερότητα» της φυλής του. Αντίθετα, πιστεύει ότι θα πρέπει να υπάρξει αλληλοπροσέγγιση, ώστε η ελληνική παροικία να προσαρμοστεί στις νέες συνθήκες. Επιχειρεί μάλιστα να συμβάλλει στην υλοποίηση αυτού του οράματος με την ενεργό συμμετοχή του στην ίδρυση του Κέντρου Ελληνικών Σπουδών της Αλεξάνδρειας. Πέραν τούτων, σχολιάζει τον αισθησιασμό των γυναικών της Αιγύπτου, που βρίσκει την έκφρασή του στον τρόπο της ενδυμασίας, στον καλλωπισμό και στις χορευτικές τους δεξιότητες. Όλα αυτά βέβαια έρχονται σε αντίθεση με τα ελληνικά και ευρωπαϊκά δεδομένα, γεγονός που επιβεβαιώνει για ακόμα μια φορά τη διαχωριστική γραμμή Ανατολής και Δύσης. Κοντά σε αυτά, ο συγγραφέας αναφέρεται στην corniche, στην παραλία της Αλεξάνδρειας, στο τελευταίο του κεφάλαιο. Διαπιστώνει ότι το φυσικό της περιβάλλον εκφράζει το μεσογειακό πνεύμα στην πιο αυθεντική του έκφραση. Προσθέτει μάλιστα ότι η ονειροπόληση σε αυτήν την παραλία λειτουργεί ως πηγή έμπνευσης και δημιουργίας για εκείνον.

Ο Χατζίνης εκδίδει το 1962 *Η Τέχνη είναι δύσκολη*, που είναι ένα βιβλίο με δοκίμια. Ο Πέτρος Χάρης χαρακτηρίζει το έργο αυτό *«σταθμό στην κριτική πορεία του Χατζίνη»* (*Νέα Εστία*, 1975: 1465). Σε αυτό ο συγγραφέας έχει πλέον διαμορφώσει την άποψή του για τα χαρακτηριστικά του κριτικού και τον ρόλο του στην ανάδειξη της αξίας της κάθε λογοτεχνικής δημιουργίας. Επισημαίνει ότι η μοντέρνα ποίηση δεν έχει κερδίσει ακόμα την αποδοχή του κοινού, καθώς απομακρύνεται πολύ από την προσφιλή σε αυτό παράδοση και δεν έχει επικοινωνήσει με σαφήνεια στους αναγνώστες τις αρχές και τους πραγματικούς θιασώτες της. Ο Χατζίνης αποδεικνύει την κυρίαρχη θέση της παράδοσης στην ποίηση και με το παράδειγμα της φθίνουσας πορείας του υπερρεαλισμού, που απέβλεπε στην κατάργησή της. Περαιτέρω, θεωρεί κρίσιμη για το γλωσσικό ζήτημα την επιλογή σημαντικών πεζογράφων της Νέας Αθηναϊκής Σχολής και του Μεσοπολέμου να στηρίξουν με το έργο τους τη δημοτική, ώστε να επιτευχθεί η καθιέρωσή της. Στη συνέχεια, διακρίνει το λυρικό βάθος στην ποίηση του Σολωμού. Ακόμα, ο κριτικός υπογραμμίζει ότι το ποίημα, «Μήτηρ Θεού», συνιστά τη πιο γνήσια έκφραση του Άγγελου Σικελιανού. Κοντά σε αυτά, επανέρχεται

και σε αυτό το έργο του στον Νίκο Καζαντζάκη, προβάλλοντας ένα μονόγραμμα του Παντελή Πρεβελάκη για τη σχέση του συγγραφέα με το ποίημα, *Οδύσσεια*. Φαίνεται ότι το θεωρεί υπόδειγμα, γιατί αναδεικνύει την ασυμβίβαστη σχέση του ανθρώπου και του δημιουργού, αλήθεια που αποδέχεται και ο Χατζίνης ως κριτικός του Καζαντζάκη. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον προκαλεί στον Χατζίνη ο Κώστας Κρυστάλλης, ο οποίος ασφυκτιούσε στο περιβάλλον της εργασίας του και διοχέτευε τη δημιουργικότητά του στο δημοτικό τραγούδι. Εξάλλου, ο κριτικός βίωνε την ίδια πίεση στον εργασιακό του χώρο και αναζητούσε την ίδια «θεραπεία» μέσα από τη λογοτεχνία. Παράλληλα, διακρίνει τη σκοτεινότητα του Γιώργου Σεφέρη από αυτήν του Κώστα Καρυωτάκη, καθώς αυτή η μελαγχολία καθοδηγείται από την πείρα της ζωής και δεν οδηγεί τον άνθρωπο στην πτώση του. Ιδιαίτερη μνεία κάνει και στον λησμονημένο Κλέανδρο Καρθαίο. Ο Χατζίνης επιβεβαιώνει τη βασική του αρχή και σε αυτόν τον ποιητή. Έτσι, δηλώνει τον σεβασμό του σε έναν δημιουργό, που μετουσιώνει την απελπισία του σε μια θετική προσδοκία ποιητικής μορφής, μολονότι δε συνδέεται με έργα σταθμούς της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας. Παράλληλα, αποκαθιστά την αξία των *Πεζών Ρυθμών* του Ζαχαρία Παπαντωνίου, καθώς η δημιουργία ενός πεζοτράγουδου είναι μια απαιτητική διαδικασία. Τέλος, παρουσιάζει τα «μεταφραστικά αθλήματα» έργων, όπως του Edgar Allan Poe, του Κ.Π. Καβάφη, του Rainer Maria Rilke και του Saint-John Perse. Ο Χατζίνης επιχειρεί να τιμήσει όλους αυτούς που με το επίπονο έργο της μετάφρασης δίνουν τη δυνατότητα πρόσβασης σε λογοτεχνικά έργα, όταν το αναγνωστικό κοινό δεν μπορεί να τα προσεγγίσει από το πρωτότυπο.

Το 1963 εκδίδει τις *Προτιμήσεις.* Σχολιάζει μάλιστα αυτό το έργο σε ραδιοφωνική του συνέντευξη στον Εθνικό Ραδιοφωνικό Σταθμό. Συγκεκριμένα, σε ερώτημα που του τίθεται για το νόημα του τίτλου του βιβλίου του, εκείνος απαντά: *«Όπως εξηγώ και στον πρόλογο, το υποκειμενικό στοιχείο είναι μοιραία συνυφασμένο με την κριτική. Είτε το θέλουμε είτε όχι, ψάχνουμε μέσα στους σωρούς των βιβλίων για να συναντήσουμε αυτά που αξίζουν για μας. Όσο κι αν θέλουμε να είμαστε αντικειμενικοί, αφού δημοσιεύουμε τις γνώμες μας για να υπηρετήσουμε και την απρόσωπη ιδέα της δικαιοσύνης, εν τούτοις δεν μπορούμε παρά να υπακούομε και σ' αυτή τη μυστική φωνή που μας επιτάσσει να γυρέψουμε το βιβλίο που θα εκφράζει εμάς τους ίδιους. Διαβάζουμε λογοτεχνία όχι για να διδαχτούμε (αυτό θα γίνει συμπτωματικά), αλλά για να επιβεβαιώσουμε την ύπαρξή μας, ψάχνοντάς την μέσα στην ύπαρξη των άλλων. Τους στοχασμούς μας, τα αισθήματά μας, τις δικές μας χαρές και τους δικούς μας*

πόνους ζητούμε να ξεκαθαρίσουμε, να συνειδητοποιήσουμε, τόσο στην επαφή μας με τους άλλους, όσο και με το διάβασμα των βιβλίων τους» (Καραθανάσης, 2001: 108).

Στη Σαμιακή Επιθεώρηση, όπου και παρουσιάζεται το βιβλίο, σχολιάζεται η παραπάνω δήλωσή του ως εξής: *«Ό,τι πρέπει να τονισθεί εδώ, είναι πως μια τέτοια αντίληψη της Κριτικής συμβιβάζεται απόλυτα με την αισθητική αγωγή και την ιδιοσυγκρασία του κ. Χατζίνη. Μια ιδιοσυγκρασία που φλέγεται από το πάθος της δημιουργικής προσέγγισης προς το κρινόμενο έργο. Κι ό, τι έχει τέλος θετική αξία, είναι ότι με το βιβλίο του μας δίνει ωραίες σελίδες κριτικής σκέψης, που αποτελούν, όπως πάντα, ντοκουμέντα της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας»* (*Σαμιακή Επιθεώρηση*, 1963: 94).

Ο Πέτρος Χάρης επισημαίνει ότι σε άλλα κείμενα των *Προτιμήσεων* αναδεικνύονται οι πιο βασικές επιδόσεις των συγγραφέων και σε άλλα προσεγγίζεται το σύνολο των εργασιών τους. Σε κάθε περίπτωση, όμως, γίνεται αντιληπτό το αίσθημα ευθύνης που τρέφει ο Χατζίνης απέναντι στο λειτούργημά του και η αποχή του από κάθε διάθεση φθόνου, με δεδομένο ότι τις περισσότερες φορές καταπιάνεται με την κριτική των έργων συνομηλίκων του. Είναι φανερό ότι η κριτική του πένα βρίσκεται απέναντι στη σκληρή, αυστηρή και αδιάλλακτη πένα του Φώτου Πολίτη. Ο ίδιος ο Χάρης μάλιστα παραδέχεται ότι δεν είναι αρκετή η καταδίκη των κακών λογοτεχνικών έργων και είναι απαραίτητο η αναζήτηση να απλώνεται και σε σημαντικά ζητήματα του πνευματικού μας βίου. Εξάλλου, το έργο της κριτικής σημειωματογραφίας είναι η παρακολούθηση και η ερμηνεία ακόμα και των πιο ανόμοιων λογοτεχνικών έργων (*Νέα Εστία,* 1975:1466-1467).

Σε αυτόν τον πολυσέλιδο τόμο επανέρχεται στον πιο συχνά εμφανιζόμενο στο έργο του λογοτέχνη, Κωστή Παλαμά. Συγκεκριμένα, περιλαμβάνεται η κριτική του Αιμίλιου Χουρμούζιου, η οποία χαρακτηρίζεται κριτικό ορόσημο για το παλαμικό έργο. Ακόμα, γίνεται αναφορά στους Άλκη Θρύλο και Πέτρο Χάρη. Σε αυτούς αναγνωρίζεται η πιο σπουδαία αρετή ενός κριτικού, που είναι η αντικειμενικότητα. Παράλληλα, αναδεικνύεται και το κριτικό έργο ενός άοκνου εργάτη του πνεύματος, του Σπύρου Μελά, καθώς διέπεται από ένα αντιδασκαλικό πνεύμα. Επίσης, μελετάται ο ψυχισμός του Νίκου Καζαντζάκη, που διέπεται από μια φοβία μπροστά στη γυναίκα, του Κλέωνα Παράσχου, που κατατρύχεται από το αίσθημα του ηττημένου, του Ι. Μ. Παναγιωτόπουλου, που μέσα από τις δημιουργίες του προσπαθεί να ικανοποιήσει τον πόθο του για τη ζωή, του Στέλιου Ξεφλούδα, που ο εσωτερικός του μονόλογος συνιστά ψυχική του ανάγκη, του Άγγελου Τερζάκη, που αποτυπώνει την αγωνία του στη

συγγραφή του, του Μ. Καραγάτση, που για εκείνον η καταλυτική δύναμη του έρωτα μηδενίζει την ανθρώπινη ύπαρξη και του Γιάννη Μαγκλή, που στο συγγραφικό του ύφος διακρίνεται η «πυρετική» του στάση απέναντι στη ζωή. Παράλληλα, στην περίπτωση του Τάσου Αθανασιάδη αναγνωρίζει τις γνώσεις Ψυχολογίας που διαθέτει και που φαίνονται στον τρόπο που παρουσιάζει τους ήρωες των μυθιστορημάτων του. Πέραν τούτων, προβάλλονται οι ταξιδιωτικές εντυπώσεις του Ηλία Βενέζη και του Γιώργου Θεοτοκά, επιβεβαιώνοντας το ενδιαφέρον των λογοτεχνών του Μεσοπολέμου για αυτό το είδος της Λογοτεχνίας. Επίσης, σημαντική θέση κατέχει και η κριτική των δοκιμίων του Κωνσταντίνου Τσάτσου, ο οποίος με τα *Αισθητικά Δοκίμια* απορρίπτει τη γνώση του σχολαστικισμού και την πολυμάθεια, του Γιώργου Σεφέρη, που με τις *Δοκιμές* του καταθέτει ένα κλασικό κείμενο της νεότερης δοκιμιογραφίας και του Παναγιώτη Κανελλόπουλου, που επισημαίνει την υπονόμευση του ουμανισμού από το κυρίαρχο τεχνοκρατικό πνεύμα. Σε αυτούς προστίθεται ο Αλκιβιάδης Γιαννόπουλος, που επιχειρεί με τον έντεχνο λόγο του να κάνει τον αναγνώστη να ξεχάσει τα προβλήματα της ζωής, ο Θανάσης Πετσάλης, που προσαρμόζει τις δυνάμεις της φαντασίας του στα λογικά πλαίσια της αναπαράστασης της ιστορικής στιγμής και ο Ρόδης Προβελέγγιος Ρούφος, που φαίνεται να έχει μια πείρα στη μυθιστοριοποίηση της ιστορίας και έτσι να διαγράφεται για εκείνον ένα αξιόλογο πεζογραφικό μέλλον.

Το 1965 ο Χατζίνης εκδίδει ένα ακόμα έργο του με τίτλο *Παλίρροια.* Πρόκειται για ένα αφηγηματικό έργο εξαιρετικής τέχνης και γραφής, που είναι ψυχογραφικό και γλαφυρό (Καραθανάσης, 2001: 240). *Η Παλίρροια* αντιστοιχεί στην περίπτωση ενός εξομολογητικού, αμιγώς αυτοβιογραφικού και ερωτικής ψυχολογίας μυθιστορήματος, στο οποίο ο συγγραφέας στοχεύει στην αναζήτηση του βαθύτερου εαυτού του, καθώς φαίνεται ότι η επιφάνεια της καθημερινής πραγματικότητας τον κρύβει με ιδιαίτερη επιμέλεια. Αναδεικνύει μάλιστα την ψυχική, συναισθηματική, διανοητική και κυρίως την αισθησιακή όψη της εσωτερικής ζωής του (Σαχίνης, 1978: 151-153). Σε συνέντευξη που δίνει ο ίδιος ο συγγραφέας στην εφημερίδα *Σαμιακή Επιθεώρηση* σχολιάζει ότι *«το προαναφερθέν μυθιστόρημα είναι ο θρίαμβος της αδικίας που έχει θεσπιστεί από τη φύση και επιβαρύνει τα φύλα: όσο πιο πολύ αγαπάς, τόσο λιγότερο ν' αγαπιέσαι»*. Με άλλα λόγια, ο συγγραφέας υπογραμμίζει την επιθυμία του ανθρώπου να βρίσκει ανταπόκριση στα συναισθήματά του, ανάγκη που δυστυχώς η πείρα της ζωής του έχει αποδείξει ότι δεν ικανοποιείται. Στο ίδιο τεύχος της Σαμιακής Επιθεώρησης αναφέρεται και η άποψη του Κωνσταντίνου Δεδόπουλου: «*Ο Γιάννης*

Χατζίνης, είχε παρουσιάσει δείγματα βαθυχάραχτα ενός ξεχωριστού πεζογραφικού ταλάντου με το βιβλίο του «Η Αλεξάνδρεια του Καβάφη». Τώρα, με την «Παλίρροια», παίρνει μια από τις εντελώς πρώτες θέσεις στη σύγχρονη νεοελληνική πεζογραφία. Με το βιβλίο του αυτό πλησιάζουμε πάρα πολύ στην πραγμάτωση του αιτήματος για μια νεοελληνική πεζογραφία ευρωπαϊκής προβολής». Στο ίδιο μοτίβο σημειώνει και ο Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος: «*Βγαίνω από την Παλίρροια, γοητευμένος. Κι αισθάνομαι την ανάγκη να πω: Πόσο θα επιθυμούσα να είχα γράψει κι' εγώ κάτι παρόμοιο!*». Παράλληλα, ο Πέτρος Χάρης διαπιστώνει ότι οι συναισθηματικές εκδηλώσεις των προσώπων του έργου αποδίδονται με λογοτεχνικό τρόπο, κερδίζοντας το αμείωτο ενδιαφέρον του αναγνώστη. «*Γιατί η Παλίρροια, μολονότι ξεγελάει με τις πρώτες σελίδες της, που μοιάζουν περισσότερο με δοκίμιο, είναι ένα ερωτικό μυθιστόρημα, που προβάλλει ακόμα και σε παροξυσμό το ένστικτο. Κανένας χαλινός σ' αυτόν τον παροξυσμό αλλά και καμιά χυδαιότητα. Κ' εδώ, σ' αυτό το δύσκολο ζύγισμα παρορμήσεων και εκδηλώσεων, υπάρχει τέχνη υποδειγματική, μια λογοτεχνική αρετή, που οφείλουμε πολύ να την προσέξουμε και πολύ να τη λογαριάσουμε. Μπορεί η Παλίρροια να μην είναι μυθιστόρημα όπως το εννοούν όσοι έμειναν στις παλιές μορφές των λογοτεχνικών ειδών, είναι όμως εκατό τα εκατό, λογοτεχνικό κείμενο. Καμιά κόπωση, καμιά κάμψη στο λόγο, καμιά χαλάρωση στην αφήγηση και καμιά επανάληψη, μολονότι ίδιο είναι το πάθος ή ίδιο και το άγχος, απ' την πρώτη ως την τελευταία σελίδα*» (*Σαμιακή Επιθεώρηση*, 1965:33-34).

Λίγα χρόνια αργότερα, το 1971 ο Ερρίκος Χατζηανέστης αναφέρει ότι το εν λόγω μυθιστόρημα συνιστά μια λύτρωση για τον ίδιο τον συγγραφέα, ο οποίος είναι φανερό ότι δεν μπορώ να απεκδυθεί το κριτικό του πνεύμα. *«Το μυθιστόρημα αυτό ήταν για το Χατζίνη, μια λύτρωση από το άγχος της δημιουργίας που τον επαίδευε επίμονα τόσα χρόνια. Για πρώτη φορά ο λογοτέχνης Χατζίνης ανάσαινε ελεύθερα και ένιωθες και συ ο αναγνώστης μαζί του, τη χαρά αυτής της λυτρώσεως. Η κριτική του διάθεση όμως χωρίς να τονίζεται, διακρίνεται σε πολλά σημεία. Παραθέτει μάλιστα τα λόγια του ίδιου του Χατζίνη: «Ακόμη κι' όταν αργότερα ένιωσα την ανάγκη να γράψω ένα μυθιστόρημα για να ξεφορτωθώ εμπειρίες που με βασάνιζαν, η κριτική πίσω από τις γραμμές του εμάντεψε το δοκιμιογράφο»* (*Νέα Σκέψη*, 1971: 178). Την ίδια περίοδο, ο Νίκος Μπούσουλας, καθηγητής της Φιλοσοφίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης χαρακτηρίζει το βιβλίο του Χατζίνη παράξενο και συναρπαστικό, αναγνωρίζοντας συνάμα στον δημιουργό τις γνώσεις του στο πεδίο της Ψυχολογίας. *«Χρειάστηκε το πιο*

σοφό καταστάλαγμα της ωριμότητας, για να μπορέσει ο καλλιτέχνης κριτικός του Λόγου να εξερευνήσει τις ανυποψίαστες πτυχές της ύπαρξης και να συλλάβει μέσα τους τις δομές της, ξεσχίζοντας ορμητικά το παραπέτασμα της σιγής που τις προστατεύει… ψυχολόγος οξύτατα διεισδυτικός, φωτίζει απρόσιτα άδυτα ψυχών, καθώς, σ' ελαστική παλλόμενη πρόζα, ιστορεί εύφορες και τραγικές ανθρώπινες συναντήσεις» (*Νέα Σκέψη*, 1971: 171-173).

Δύο χρόνια αργότερα, γίνεται το πραξικόπημα της 21ης Απριλίου 1967, που προκαλεί την επιβολή της προληπτικής λογοκρισίας στο πεδίο της ελληνικής λογοτεχνίας. Η κατάσταση αυτή παραμένει τα δυόμισι πρώτα χρόνια της δικτατορίας. Οι περισσότεροι συγγραφείς σταματούν να δημοσιεύουν και κάποιοι άλλοι, όπως ο Οδυσσέας Ελύτης, παρουσιάζουν τα έργα τους στο εξωτερικό (Beaton, 1996: 330-331).

Το 1968 ο Χατζίνης εκδίδει το έργο, *Ο Λογοτέχνης και η σκιά του.* Πρόκειται για μια σειρά δοκιμίων, που καλύπτουν όλο το πεδίο της Τέχνης. Ο αναγνώστης παρακολουθεί τον τρόπο που ο Χατζίνης αναζητεί τα ίχνη του συμβολισμού μέσα σε πεζογραφικά κείμενα. Επίσης, ξεχωρίζει την πνευματική φυσιογνωμία του Henry Miller, ο οποίος με τον *Κολοσσό του Μαρουσιού* υμνεί την Ελλάδα και την τοποθετεί στο κέντρο του κόσμου. Ακόμα, στο καλύτερο μυθιστόρημά του, τον *Τροπικό του Αιγόκερω,* διακρίνεται ο αυθεντικός τρόπος της έκφρασής του, η αθυροστομία του, και η παρουσιάση των ακατέργαστων παθών του. Στη συνέχεια, αναφέρεται στη μοναξιά του André Suarès και του François Mauriac, ως αποτέλεσμα των πλεγμάτων και των τραυμάτων τους. Ωστόσο, αυτά τους επέτρεψαν να μετουσιώσουν την πείρα της ζωής σε έντεχνο λόγο. Ακόμα, παρατίθεται και το νόημα της πληρότητας που συνδέεται με την αυτεπίγνωση και την ανακάλυψη του προορισμού του κάθε ανθρώπου. Πέραν τούτων, προσδιορίζεται και η θέση του συγγραφέα στον σύγχρονο κόσμο. Είναι αλήθεια ότι έχει χάσει πλέον την παλιά του αίγλη, χωρίς να παραγνωρίζεται η αξία του έργου του. Στην Ελλάδα βέβαια χρειάζεται να καταβάλλει μεγάλη προσπάθεια, για να εδραιωθεί κοινωνικά και επαγγελματικά. Παράλληλα, περιλαμβάονται πολλές αυτοβιογραφικές αναφορές, που συνδέονται με το οικογενειακό του περιβάλλον και την παιδική του ηλικία, με τα πρώτα αναγνώσματα, που συγκίνησαν την ψυχή του, με την εμπειρία που αποκόμισε από την επίσκεψή του στο Άγιο Όρος και με τη στενή φιλία του με το ζωγράφο, Δημήτρη Πουλιανό. Κοντά σε αυτά, υπάρχει και ένα χρονικό του 1922 με τίτλο *«Δυο άγνωστα χέρια»*: σε αυτό αφηγείται την περιπέτειά του στη

Μικρά Ασία και τον τρόπο που κατάφερε να διαφύγει από εκεί. Ακόμα, παρουσιάζει μαζί τον Κωστή Παλαμά και τον Νίκο. Καζαντζάκη, γιατί τους χαρακτηρίζει *«πνευματικούς πατέρες και μεγάλες μορφές των Νέων μας Γραμμάτων»*. Τέλος, διαπιστώνει ότι τα αυτοβιογραφικά κείμενα, οι *Λέξεις* του Jean-Paul Sartre και η *Αναφορά στον Γκρέκο* του Καζαντζάκη, που κέρδισαν την αποδοχή σε παγκόσμιο επίπεδο, συνιστούν την πιο ισχυρή έκφραση του ταλέντου τους. Στην περίπτωση μάλιστα του δεύτερου έργου διακρίνεται ότι ο δημιουργός βρήκε σε μεγάλο βαθμό ό,τι απουσιάζει από την υπόλοιπη συγγραφική παραγωγή του, δηλαδή, ο αληθινός του τόνος.

3.1.6. Οι αυτοτελείς εκδόσεις του Γιάννη Χατζίνη τη δεκαετία του 1970

Ο Χατζίνης καταγράφει στο έργο του, *Εμείς και οι Άλλοι*, που εκδίδεται το 1970, τις εντυπώσεις κάποιων ταξιδιών του στο Λονδίνο, στη Ρώμη, στο Παρίσι, στη Βιέννη, στην Ελβετία, στη Γιουγκοσλαβία, στην Αίγυπτο και στο Σουδάν. Στις καταγραφές του περιλαμβάνονται παρατηρήσεις που συνδέονται με την οικονομία, την κοινωνία και το περιβάλλον των περιοχών επίσκεψής του. Κοντά σε αυτά, υπάρχουν εντυπώσεις και από ελληνικούς προορισμούς. Ανάμεσα σε αυτούς είναι η Κρήτη, η γενέτειρα του Ελευθέριου Βενιζέλου, του πολιτικού που ενσάρκωσε-ως ένα βαθμό- τα ιδανικά του έθνους, και το νησί που στάθηκε για τη Σάμο ένα μοναδικό σύμβολο του αγώνα για την ελευθερία και την ένωση με τον εθνικό κορμό. Ο επόμενος προορισμός είναι η Σάμος, η οποία του ξυπνά τις παιδικές μνήμες. Ωστόσο, διαπιστώνει ότι ο τρόπος σκέψης και ζωής των κατοίκων της είναι πιο αγνός και πιο αυθεντικός, ενώ ο αστικός τρόπος ζωής έχει υποκύψει στο πνεύμα της ιδιοτέλειας, της χρησιμοθηρίας και της συναλλαγής. Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στις ημέρες της ειδικής του αποστολής στο Αργυρόκαστρο κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, που του ξυπνά τις εφιαλτικές μνήμες του Αυγούστου του 1922.

Ο Χατζίνης εκδίδει το 1972 *Το Δώρο της Ζωής***.** Πρόκειται για μια σειρά δοκιμίων, που άλλα έχουν αυτοβιογραφικές αναφορές και άλλα συνδέονται με το πεδίο της Κριτικής συγκεκριμένων λογοτεχνών. Στα πρώτα αναδεικνύονται οι εμπειρίες του κριτικού στη Μικρασιατική εκστρατεία και στην υπηρεσία του υπουργείου Οικονομικών. Στη συνέχεια, προσεγγίζει τον έντεχνο λόγο ως το πεδίο ανάδειξης της ανθρωπιάς, στο οποίο ισορροπεί η αναίρεση βεβαιοτήτων του δημιουργού, χωρίς να

αναιρείται η συνέπεια απέναντι στον εαυτό του. Ένας από αυτούς είναι ο Κωστής Παλαμάς, που επιστράτευσε όλες του τις δυνάμεις στον αγώνα για την καθιέρωση της δημοτικής. Παρότι αυτή είναι υπόδειγμα στα ποιητικά του έργα, παρουσιάζεται αρκετά επιτηδευμένη στα πεζά του κείμενα. Πέρα από αυτό, φανερός είναι και ο φόβος του για την απώλεια της πνευματικής του ηγεμονίας την εποχή του Μεσοπολέμου. Το γεγονός αυτό αναδεικνύει περισσότερο και έναν εγωισμό νιτσεϊκής προέλευσης, που δεν μπορούσε εύκολα να αποκρύψει. Μια ακόμα ψυχική βυθομέτρηση επιχειρείται και στην περίπτωση του Ιωάννη Γρυπάρη, καθώς η δυσαρμονική συζυγική του σχέση συνδέεται με την ποιητική του στειρότητα. Από την άλλη πλευρά, η φραστική του ιδιοτυπία αποδίδεται στην ξένη επίδραση και κυρίως στον Παρνασσισμό της Γαλλίας. Ακόμα, ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στους *Les Anges noirs* (*Μαύρους αγγέλους)* του François Mauriac, που προκαλούν βαθιά συγκίνηση στον κριτικό, υπογραμμίζοντας την εναλλαγή του καλού και του κακού μέσα στην ψυχή του ανθρώπου. Μια άλλη πνευματική φυσιογνωμία που διακρίνεται είναι ο Φώτης Κόντογλου, ο οποίος παρουσιάζεται απόλυτα συνεπής στην πίστη του, την οποία τροφοδοτεί και ανανεώνει με δυναμισμό. Επίσης, αναγνωρίζεται η αξία των δοκιμίων του Γιώργου Θεοτοκά. Απευθύνεται στους αναγνώστες με μια στρωτή δημοτική και με καθολικό πνεύμα ως προς τις διαπιστώσεις του. Είναι φανερό ότι τον απασχολεί η Ελλάδα ως μια εθνική, πνευματική και φυλετική ουσία. Παρότι εντοπίζει τις αδυναμίες των συμπατριωτών του, πιστεύει στον πρωταγωνιστικό τους ρόλο στη σύγχρονη εποχή, καθώς στηρίζουν διαχρονικά τις αξίες της ελευθερίας και της ανεξαρτησίας. Κοντά σε αυτούς, διακρίνει και έναν ανατόμο της ανθρώπινης ψυχής στο πρόσωπο του Alberto Moravia στο έργο *L'amore coniugale (Ο γαμήλιος έρωτας)*. Η ανάλυση του ψυχικού κόσμου του ήρωα με λεπτομέρεια και ψυχραιμία υποδηλώνει ότι ο βιωμένος πόνος του δημιουργού στέκει το ελατήριο της δημιουργίας του. Άλλος ένας λογοτέχνης που το έργο του προσεγγίζεται μέσα από τον ψυχικό του κόσμο είναι ο Μ. Καραγάτσης. Διαπιστώνεται ότι η ακρότητα που δεν μπορούσε να χαρακτηρίζει τον βίο του υπήρχε μόνο στο έργο του. Επίσης, αποκρύπτει το συναισθηματικό στοιχείο της ιδιοσυγκρασίας του. Ο εν λόγω πεζογράφος παρουσιάζει με οξυδέρκεια την πίκρα του αληθινού έρωτα, που εδράζεται στην ψυχή του ανθρώπου. Επίσης, φαίνεται ότι επικοινωνεί πνευματικά με τον Νίκο Καζαντζάκη, καθώς και οι δύο εκφράζουν με τα έργα τους μια βαθιά απελπισία, που τους ταλανίζει. Κοντά σε αυτά, προστίθενται δοκίμια με θέματα πνευματικού πολιτισμού και οι ταξιδιωτικές εντυπώσεις από τη Βιέννη. Συγκεκριμένα, αναφέρεται στους σύγχρονους Έλληνες λογοτέχνες, υποστηρίζοντας ότι έχουν

οδηγήσει την εγχώρια λογοτεχνική παραγωγή έξω από τα σύνορα σε μια εποχή ένωσης της Ευρώπης και προσπάθειας αυτής να λειτουργήσει ως ο τρίτος πόλος δύναμης μέσα σε ένα ψυχροπολεμικό κλίμα των δύο υπερδυνάμεων, Αμερικής και Σοβιετικής Ένωσης. Σε αυτήν τη μεταβατική περίοδο η παιδεία είναι το απαραίτητο εφόδιο, για να μπορέσει ο άνθρωπος να ανταποκριθεί στις νέες συνθήκες. Ακόμα, η Κριτική ως πνευματική δραστηριότητα θα πρέπει να στηρίζεται στο ίδιο το κείμενο που διέπεται από τους νόμους της ιδιοσυγκρασίας του συγγραφέα. Σε μια εποχή που χαρακτηρίζεται από την «*εφημερότητα*» κάποιοι λογοτέχνες σπεύδουν να ακολουθήσουν τη μόδα των νέων ρευμάτων, όπως είναι αυτό του Μοντερνισμού, χωρίς να μπορούν να αναδείξουν μέσα από αυτά τη δική τους καλλιτεχνική φυσιογνωμία. Από την άλλη πλευρά, παρατίθεται ένα κλασικό παράδειγμα δημιουργού, του William Shakespeare, που εισάγει στο θέατρο την υψηλή ποίηση και επιτυγχάνει τη συμπόρευσή της με τον ρεαλισμό. Η πίστη του στον ρόλο που καλούνται να αναλάβουν οι πνευματικοί άνθρωποι δεν συνδέεται μόνο με τις πρωτοπορίες τους στην τέχνη, αλλά και με την παρρησία τους να ξεσκεπάζουν τα κακώς κείμενα της κοινωνίας. Τέλος, ο κριτικός γράφει το 1972 για την επίσκεψή του στη Βιέννη, που οι κάτοικοί της διακρίνονται για την καλλιτεχνική τους παιδεία. Αυτός ο προορισμός του γίνεται σημείο αναφοράς για την Ελλάδα ως προς τον πλούτο που επιλέγουν οι κάτοικοι της κάθε χώρας να επιδείξουν. Οι Έλληνες αισθάνονται την επιβεβαίωση μέσα από την επίδειξη πλούτου, ενώ στη Βιέννη οι άνθρωποι συνδέουν την αξία τους με τον ψυχικό τους πλούτο.

Άλλη μια αυτοτελή έκδοση, *τον Επιούσιο Άρτο,* παρουσιάζει ο Χατζίνης το 1973. Αναφέρεται στην αξία των εξομολογητικών κειμένων, καθώς συνιστούν έναν ζωντανό τομέα της Λογοτεχνίας. Σε αυτά, βέβαια, ο συγγραφέας θα πρέπει να μην οδηγείται σε έναν εξουθενωτικό μονόλογο, αλλά τα θέματα που αυτός θίγει θα πρέπει να αφορούν και τον αναγνώστη. Ένα ανάχωμα για την προσωπική έκφραση του καλλιτέχνη αποδεικνύεται ότι είναι η γνώση που κατέχει για διάφορα θέματα, γεγονός που οδηγεί στην ανάδειξη ξένων μορφών στα κείμενά του, σκιάζοντας ταυτόχρονα τα στοιχεία της δικής του φυσιογνωμίας. Πέραν τούτων, υπογραμμίζεται ο ρόλος της μοναξιάς ως ελατήριο πνευματικής δημιουργίας. Ο δημιουργός λυτρώνεται από τον πόνο, που είναι το παράγωγό της, όταν αποδίδει στα έργα του τη μοναδικότητα της εσωτερικής του ζωής. Στη συνέχεια, παραθέτει πληροφορίες από την παιδική του ζωή στη Σάμο και από τη συμμετοχή του στη Μικρασιατική εκστρατεία κατά την περίοδο των νεανικών του χρόνων. Η παρουσία του στη Σμύρνη παρουσιάζεται ως ένα

σημαντικό ορόσημο της ζωής του. Παράλληλα, βρίσκεται στο επίκεντρο της προσοχής του η κριτική για άλλη μια φορά. Αυτή η πνευματική δραστηριότητα δεν είναι τρόπος εκτόνωσης της κακεντρέχειας του κρίνοντος, αλλά τρόπος συμμετοχής στον μόχθο του δημιουργού και ανάδειξης της σημασίας του έργου του. Ένα ακόμα ζήτημα που συνδέεται με τη γλώσσα, την πρώτη ύλη της λογοτεχνίας, είναι η καλλιέργεια του γλωσσικού αισθήματος από το σχολείο. Κοντά σε αυτό, υπογραμμίζεται η ανωτερότητα του γραπτού έναντι του προφορικού λόγου, καθώς με τον πρώτο εκφράζεται πλήρως και με σαφήνεια η σκέψη και το γραπτό της αποτύπωμα διασώζεται στις επόμενες γενιές. Επίσης, φανερές είναι και οι επιδράσεις που δέχεται ο λογοτέχνης από τις συναναστροφές και τα αναγνώσματά του, γεγονός που δίνει ώθηση στο πνεύμα του. Τέλος, από τη μελέτη των έργων διαφόρων λογοτεχνών προκύπτει ότι το μοναδικό στοιχείο ταυτότητας του κάθε δημιουργού είναι το ύφος του, η διαμόρφωση του οποίου συνδέεται με την αυτεπίγνωσή του.

Τέλος, *Ο Άλλος καιρός* είναι η μεταθανάτια έκδοση των δοκιμίων του, που πραγματοποιείται το έτος 1976 (Καραθανάσης, 2001: 240). Σε αυτόν η κριτική διεισδυτικότητα του Χατζίνη, συνδυασμένη θαυμάσια με τον δοκιμιογραφικό στοχασμό του, μας χαρίζει κείμενα υψηλής ποιότητας για μορφές αντιπροσωπευτικές του νεοελληνικού λόγου. Μια από αυτές είναι ο Ελισσαίος Γιαννίδης. Παρότι υποστήριξε τη δημοτική γλώσσα, αντιτάχθηκε στη μέθοδο του Ψυχάρη, γιατί προκαλούσε με τις ακρότητές της την αντίδραση του αναγνωστικού κοινού. Επίσης, ο κριτικός προσεγγίζει τον ψυχισμό και τα βιώματά του. Έτσι, αναγνωρίζεται στον χαρακτήρα του η κυρίαρχη αξία της ταπεινότητας. Κοντά σε αυτά, υπογραμμίζεται και η ψυχική του εξουθένωση από την απώλεια των αγαπημένων του προσώπων και από τις κακουχίες του πολέμου. Ο Γιάννης Βλαχογιάννης, ένας φανατικός δημοτικιστής, έχει κάνει βίωμά του την Επανάσταση του 1821, γεγονός που τον έχει αποκόψει από το κλίμα της δικής του εποχής. Πέραν τούτων, διακρίνεται και η διάσταση ανάμεσα στο φαίνεσθαι και στην εσωτερική πραγματικότητα του Ιωάννη Γρυπάρη. Με άλλα λόγια, διατηρούσε ένα πολύ σοβαρό και αυστηρό ύφος, για να επιβάλλεται στους συνεργάτες του και ταυτόχρονα έκρυβε επιμελώς την παιδικότητα και την ανασφάλειά του. Για άλλη μια φορά γίνεται αναφορά και στον Νίκο Καζαντζάκη. Η έκδοση των 442 γραμμάτων του στον Παντελή Πρεβελάκη τη περίοδο 1926-1957 βρίσκεται στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος. Σε αυτά αναδεικνύεται η επιθυμία του συγγραφέα να κληροδοτήσει ένα έργο διαχρονικής αξίας και να πείσει το κοινό για την εσωτερική

του ανάγκη να το δημιουργήσει. Παράλληλα, παρουσιάζεται και το διάγραμμα της ιδεολογικής του πορείας που ξεκινά από τον νασιοναλισμό, περνά στον χώρο της Αριστεράς και καταλήγει στην Ελευθερία. Μία ακόμα ψυχολογικού τύπου προσέγγιση απαντά και στην περίπτωση της Ειρήνης Αθηναίας (λογοτεχνικό ψευδώνυμο της Ειρήνης Μεγαπάνου). Ο κριτικός σημειώνει ότι η φαινομενική σιγουριά της Ειρήνης Αθηναίας για την αξία του έργου της πρόδιδε την αμφιβολία που είχε για αυτό και την προσπάθειά της να πείσει τον εαυτό της ότι αυτό είναι αξιόλογο. Πέραν τούτων, κατατάσσεται στους λογοτέχνες που βρίσκονται στον πυρήνα της συμβολιστικής πεζογραφίας. Παράλληλα, ο Φώτος Πολίτης χαρακτηρίζεται περισσότερο δάσκαλος και λιγότερο δημιουργός. Ωστόσο, η θητεία του στο Εθνικό θέατρο κρίνεται αποδοτική, μολονότι αντέγραφε ευρωπαϊκά σε επίπεδο που φανέρωνε την έλλειψη πρωτοτυπίας του στη σκηνοθετική του δουλειά. Πέρα από αυτούς, εμφανίζεται σε αυτή την αυτοτελή έκδοση και ο Άλκης Θρύλος (λογοτεχνικό ψευδώνυμο της Ελένη Ουράνη), που αναγνωρίζεται από τον Χατζίνη η προσφορά της στην ενίσχυση του ελληνικού έντεχνου λόγου, και ο Τέλλος Άγρας, που συγκαταλέγεται από τον κριτικό στους καταραμένους ποιητές. Βυθομέτρηση στην ψυχή επιχειρείται και στον Αιμίλιο Χουρμούζιο, που δοκιμάζει τους καρπούς της πίκρας, γιατί δεν μπορούσε να γίνει μυθιστοριογράφος. Πέρα από αυτό, υπογραμμίζεται και η αδυναμία του να συνδυάσει την ιδιότητα του δημοσιογράφου, που τροφοδοτείται από τις παραστάσεις του παρόντος, με την ιδιότητα του λογοτέχνη, που στηρίζεται στο εμπειρικό φορτίο του παρελθόντος. Με τον ίδιο τρόπο προσεγγίζεται και ο Γιώργος Θεοτοκάς, καθώς αναδεικνύεται και η δική του ψυχολογική αντίφαση. Συγκεκριμένα, αναφέρεται ότι έδινε την εντύπωση του ήρεμου και ήσυχου ανθρώπου με τις εξωτερικές του αντιδράσεις, μολονότι εσωτερικά ταλανιζόταν από μια δραματικότητα. Πέρα από αυτά, χαρακτηρίζεται πνευματικά έντιμος, γιατί δεν παρουσιάζει τις αλήθειες του με βεβαιότητα. Αντίθετα, αμφιβάλλει, ζητώντας και τη γνώμη του αναγνώστη του. Ακόμα, επισημαίνεται ότι οι εμπειρίες του Ρόδη Προβελέγγιου (λογοτεχνικό ψευδώνυμο του Ρόδη Ρούφου) μετουσιώνονται σε έντεχνο λόγο, αποδεικνύοντας ότι τα βιώματα κάποιων δημιουργών είναι η τροφός του έργου τους. Κοντά σε αυτό, αναγνωρίζεται στον Ρούφο η ύπαρξη ενός λογοτεχνικού ύφους, μολονότι η γλώσσα ενός διπλωμάτη θα μπορούσε να τον απομακρύνει από αυτό. Στον επίλογο αυτού του έργου του Χατζίνη περιλαμβάνονται σημαντικά σχόλια για την άσκηση της Κριτικής. Πρώτα από όλα, ξεκαθαρίζεται με τον πλέον εμφαντικό τρόπο ότι η Κριτική είναι Λογοτεχνία, αφού συνιστά μια δημιουργική διαδικασία. Αναδεικνύεται μάλιστα ο

ορισμός του Εμμανουέλ Μουνιέ (Emmanuel Mounier), με τον οποίο ευθυγραμμίζεται ο Χατζίνης. Σύμφωνα με αυτόν οι βασικές τάσεις της κριτικής συνδέονται με την αποκάλυψη μιας σκέψης, την αποκάλυψη του κριτικού σε αυτήν και την αυτεπίγνωσή του μέσα από αυτήν. Ανάμεσα σε αυτά, σχολιάζεται και η έλλειψη αληθινής καλλιέργειας στη Νεοελληνική Κριτική που είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την άσκηση αυτής της πνευματικής δραστηριότητας. Σε κάθε περίπτωση, ο κριτικός λόγος δεν μπορεί να προσδιορίζει με απόλυτο τρόπο την αξία ενός έργου, καθώς είναι γεγονός ότι ο κάθε κριτικός διατυπώνει απόψεις στο πλαίσιο και του δικού του διαμορφωμένου γούστου.

3.2. Παρουσίαση των αποτελεσμάτων της μελέτης των αυτοτελών εκδόσεων του Γιάννη Χατζίνη

Η πρώτη αυτοτελής έκδοση του Χατζίνη ανήκει στη δεκαετία του τριάντα και η τελευταία του στη δεκαετία του εβδομήντα. Η εκδοτική του δραστηριότητα καλύπτει πέντε δεκαετίες. Ωστόσο, σε κάθε μία από αυτές δεν εκδίδει τον ίδιο αριθμό βιβλίων.

<u>Δεκαετία του ’30</u>

1. *Στοχασμοί και Σημειώματα* (1936)
2. *Πρόσωπα και Ψυχές* (1939)

<u>Δεκαετία του ’40</u>

1. *Τρεις Σταθμοί* (1943)

<u>Δεκαετία του ’50</u>

1. *Λογοτεχνία 1900-1950* (1951)
2. *Δημ.Παπαρρηγόπουλος – Σπυρ.Βασιλειάδης* (1954)
3. *Ελληνικά Κείμενα* (1955)

<u>Δεκαετία του ’60</u>

1. *Η Αλεξάντρεια του Καβάφη* (1961)
2. *Η Τέχνη είναι δύσκολη* (1962)
3. *Προτιμήσεις* (1963)
4. *Παλίρροια* (1965)
5. *Ο Λογοτέχνης και η σκιά του* (1968)

Δεκαετία του ’70

1. *Εμείς και οι Άλλοι* (1970)
2. *Το Δώρο της Ζωής* (1972)
3. *Ο Επιούσιος Άρτος* (1974)
4. *Ο Άλλος καιρός* (1976)

Στον παρακάτω πίνακα φαίνεται το πλήθος των αυτοτελών εκδόσεων του Χατζίνη σε κάθε δεκαετία.

Δεκαετία	**πλήθος αυτοτελών εκδόσεων του Γιάννη Χατζίνη/ (σχετικές συχνότητες %)**
1930	13%
1940	7%
1950	20%
1960	33%
1970	27%
Σύνολο	**100%**

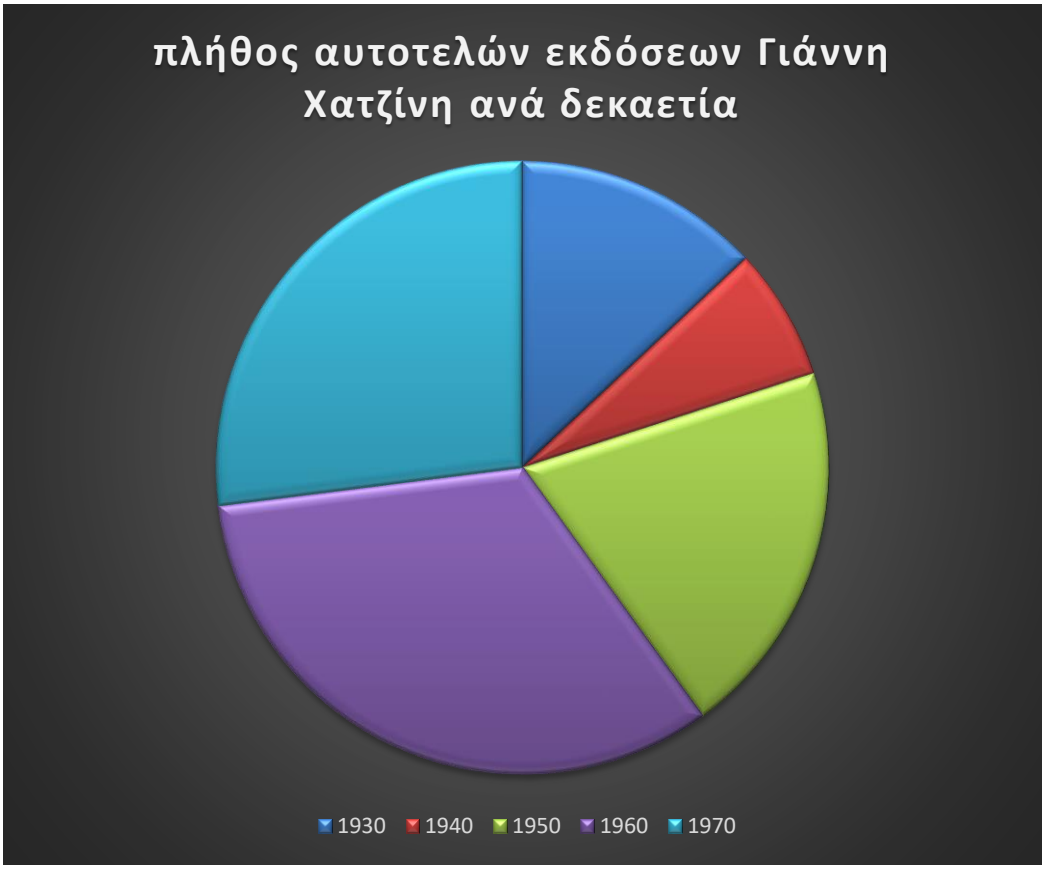

Μελετώντας τις αυτοτελείς εκδόσεις του, προκύπτουν τρεις κατηγορίες αυτών: 1. εκδόσεις Μεσοπολέμου 2. εκδόσεις κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και του Εμφυλίου 3. Μεταπολεμικές εκδόσεις.

Εκδόσεις Μεσοπολέμου:

1.*Στοχασμοί και Σημειώματα* (1936) 2.*Πρόσωπα και Ψυχές* (1939)

Εκδόσεις κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και του Εμφυλίου: 1.*Τρεις Σταθμοί* (1943)

Μεταπολεμικές εκδόσεις:

1. Λογοτεχνία 1900-1950 (1951) 2. *Δημ.Παπαρρηγόπουλος – Σπυρ. Βασιλειάδης* (1954) 3.*Ελληνικά Κείμενα* (1955) 4. *Η Αλεξάντρεια του Καβάφη* (1961) 5. *Η Τέχνη είναι δύσκολη* (1962) 6. *Προτιμήσεις* (1963) 7. *Παλίρροια* (1965) 8. *Ο Λογοτέχνης και η σκιά του* (1968) 9. *Εμείς και οι Άλλοι* (1970) 10. *Το Δώρο της Ζωής* (1972) 11. *Ο Επιούσιος Άρτος* (1974) 12. *Ο Άλλος καιρός* (1976).

Στον παρακάτω πίνακα φαίνεται το πλήθος των αυτοτελών εκδόσεων του Γιάννη Χατζίνη σε κάθε μία από τις παραπάνω περιόδους.

περίοδοι συγγραφής αυτοτελών εκδόσεων	**πλήθος αυτοτελών εκδόσεων του Γιάννη Χατζίνη/ (σχετικές συχνότητες %)**
Μεσοπόλεμος	13%
Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος και Εμφύλιος	7%
Μεταπολεμικά	80%
Σύνολο	**100%**

Παράλληλα, προκύπτουν δύο ακόμα κατηγορίες των αυτοτελών εκδόσεων του Γιάννη Χατζίνη: 1. αυτοτελείς εκδόσεις κατά την περίοδο του εργασιακού του βίου 2. αυτοτελείς εκδόσεις κατά την περίοδο της συνταξιοδότησής του.

αυτοτελείς εκδόσεις κατά την περίοδο του εργασιακού του βίου:

1. Στοχασμοί και Σημειώματα, 1936 2. Πρόσωπα και Ψυχές, 1939 3. Τρεις Σταθμοί, 1943 4. Λογοτεχνία 1900-1950, 1951 5. Δημ.Παπαρρηγόπουλος – Σπυρ.Βασιλειάδης, 1954 6. Ελληνικά Κείμενα, 1955

αυτοτελείς εκδόσεις κατά την περίοδο της συνταξιοδότησής του:

1. *Η Αλεξάντρεια του Καβάφη*, 1961 2. *Η Τέχνη είναι δύσκολη*, 1962 3. *Προτιμήσεις*, 1963 4. *Παλίρροια*, 1965 5. *Ο Λογοτέχνης και η σκιά του*, 1968 6. *Εμείς και οι Άλλοι*, 1970 7. *Το Δώρο της Ζωής*, 1972 8. *Ο Επιούσιος Άρτος*, 1974 9. *Ο Άλλος καιρός*, 1976.

Στον παρακάτω πίνακα φαίνεται το πλήθος των αυτοτελών εκδόσεων του Χατζίνη σε κάθε μία από τις παραπάνω περιόδους.

περίοδοι συγγραφής αυτοτελών εκδόσεων	**πλήθος αυτοτελών εκδόσεων του Γιάννη Χατζίνη (σχετικές συχνότητες %)**
περίοδος εργασιακού βίου	40%
περίοδος συνταξιοδότησης	60%
Σύνολο	**100%**

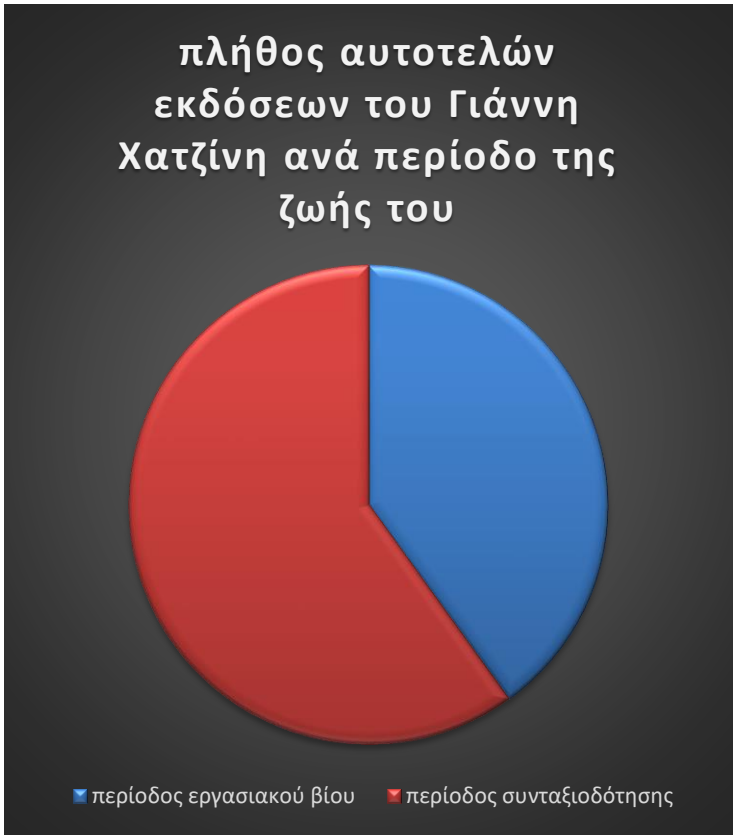

Στις μελέτες και στα δοκίμιά του έχει ασχοληθεί με Έλληνες και Ευρωπαίους Λογοτέχνες. Σε αυτά αναφέρεται ιδιαίτερα συχνά στους παρακάτω λογοτέχνες: Κ. Παλαμά, Ν. Καζαντζάκη, Κ.Π. Καβάφη, Ι. Ν. Γρυπάρη, Η. Βενέζη, Μ. Καραγάτση και Γ. Θεοτοκά.

Κωστής Παλαμάς

1. *Στοχασμοί και σημειώματα* (1936)
2. *Τρεις Σταθμοί* (1943)
3. *Ελληνικά Κείμενα* (1955)
4. *Προτιμήσεις* (1963)
5. *Ο Λογοτέχνης και η σκιά του* (1968)
6. *Το Δώρο της Ζωής* (1972)
7. *Ο Επιούσιος Άρτος* (1974)

Νίκος Καζαντζάκης

1. *Πρόσωπα και Ψυχές* (1939)
2. *Ελληνικά Κείμενα* (1955)
3. *Η Τέχνη είναι δύσκολη* (1962)
4. *Προτιμήσεις* (1963)
5. *Ο Λογοτέχνης και η σκιά του* (1968)
6. *Ο Επιούσιος Άρτος* (1974)
7. *Ο Άλλος καιρός* (1976)

Κ.Π. Καβάφης

1. *Στοχασμοί και Σημειώματα* (1936)
2. *Ελληνικά Κείμενα* (1955)
3. *Η Αλεξάντρεια του Καβάφη* (1961)
4. *Η Τέχνη είναι δύσκολη* (1962)

Ιωάννης Γρυπάρης

1. *Στοχασμοί και Σημειώματα* (1936)
2. *Ελληνικά Κείμενα* (1955)
3. *Το Δώρο της Ζωής* (1972)
4. *Ο Άλλος καιρός* (1976)

Ηλίας Βενέζης

1. *Ελληνικά Κείμενα* (1955)
2. *Προτιμήσεις* (1963)
3. *Ο Επιούσιος Άρτος* (1974)
4. *Ο Άλλος καιρός* (1976)

Μ. Καραγάτσης

1. *Ελληνικά Κείμενα* (1955)
2. *Προτιμήσεις* (1963)

3. *Το Δώρο της ζωής* (1972)
4. *Ο Επιούσιος Άρτος* (1974)

Γιώργος Θεοτοκάς

1. *Προτιμήσεις* (1963)
2. *Το Δώρο της ζωής* (1972)
3. *Ο Επιούσιος Άρτος* (1974)
4. *Ο Άλλος καιρός* (1976)

Στον παρακάτω πίνακα φαίνεται το πλήθος των αυτοτελών εκδόσεων του Χατζίνη, που αντιστοιχεί σε καθέναν από τους παραπάνω λογοτέχνες.

λογοτέχνες	**πλήθος αυτοτελών εκδόσεων του Γιάννη Χατζίνη/ (σχετικές συχνότητες %)**
Κ. Παλαμάς	47%
Ν. Καζαντζάκης	47%
Κ.Π. Καβάφης	27%
Ι.Ν. Γρυπάρης	27%
Η. Βενέζης	27%
Μ. Καραγάτσης	27%
Γ. Θεοτοκάς	27%

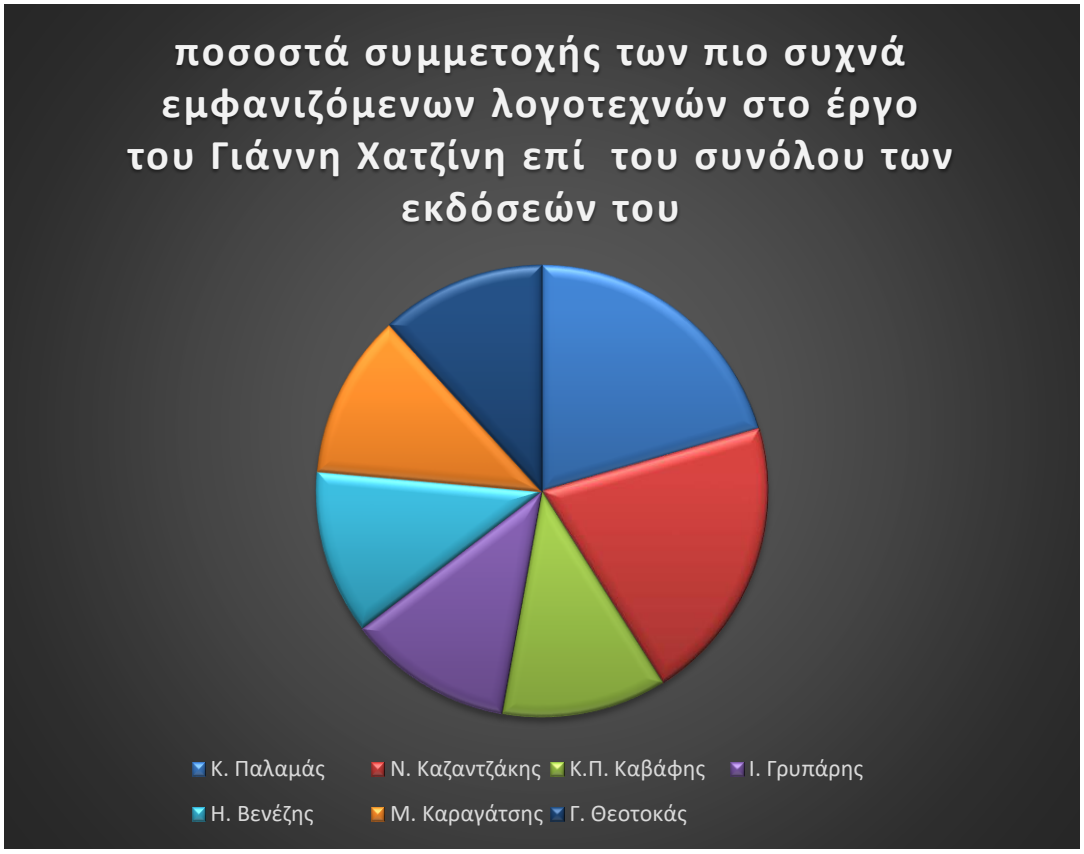

Από τη μελέτη των παραπάνω λογοτεχνών προκύπτουν τρεις κατηγορίες απάντησης με κριτήριο την περίοδο της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας στην οποία ανήκουν: 1. Γενιά του 1880 2. Μεταίχμιο των δύο αιώνων (19ος και 20ός αιώνας) 3. Λογοτεχνία του Μεσοπολέμου

Γενιά του 1880:

1.Ιωάννης Γρυπάρης 2.Κωστής Παλαμάς.

Μεταίχμιο των δύο αιώνων (19ος και 20ος αιώνας):

1.Κωνσταντίνος Καβάφης 2.Νίκος Καζαντζάκης.

Λογοτεχνία του Μεσοπολέμου:

1.Γιώργος Θεοτοκάς 2.Μ. Καραγάτσης 3.Ηλίας Βενέζης.

Στον παρακάτω πίνακα φαίνεται το πλήθος των λογοτεχνών, που πιο συχνά εμφανίζονται στις αυτοτελείς εκδόσεις του Χατζίνη ανά περίοδο της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας.

περίοδοι της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας	**πλήθος λογοτεχνών/ (σχετικές συχνότητες %)**
Γενιά του 1880	28.6%
Μεταίχμιο των δύο αιώνων (19ος και 20ός)	28.6%
Λογοτεχνία Μεσοπολέμου	42.8%
Σύνολο	**100%**

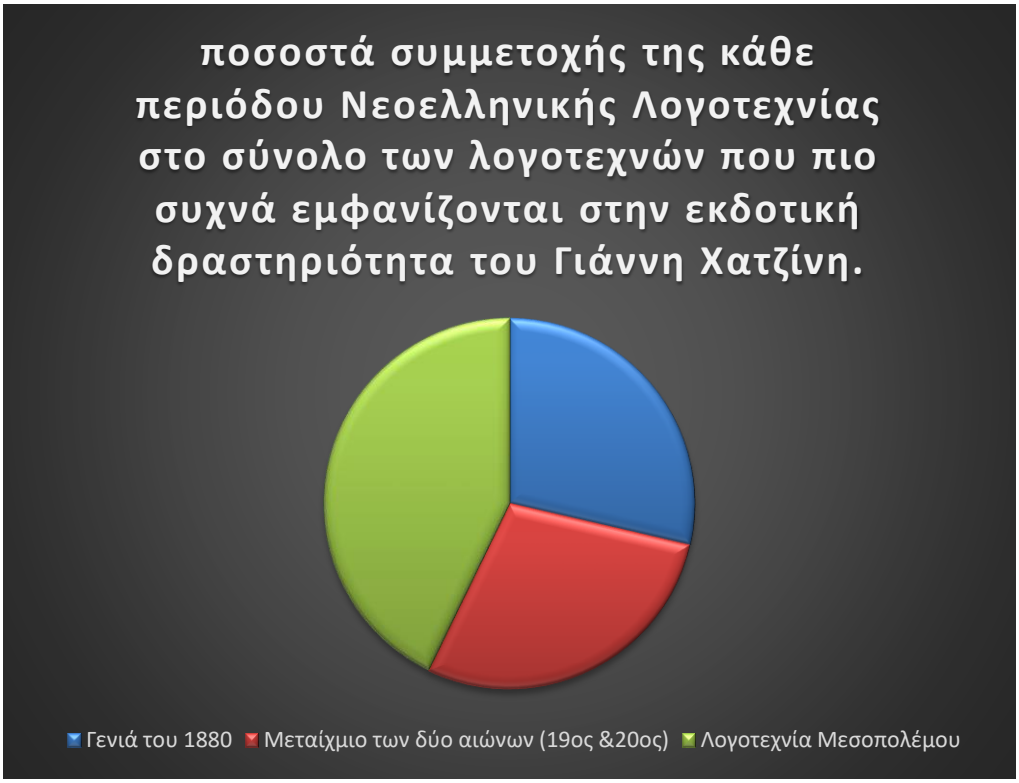

Επίσης, από τη μελέτη των πιο συχνά εμφανιζόμενων λογοτεχνών στην εκδοτική δραστηριότητα του Χατζίνη προκύπτουν δύο κατηγορίες απάντησης με κριτήριο την ύπαρξη ή μη συνεργασίας που είχε με αυτούς σε κάποια συλλογικότητα πνευματικού χαρακτήρα: 1. συνεργασία σε κάποια συλλογικότητα πνευματικού χαρακτήρα 2. μη συνεργασία σε κάποια συλλογικότητα πνευματικού χαρακτήρα:

συνεργασία σε κάποια συλλογικότητα πνευματικού χαρακτήρα:

1.Η. Βενέζης 2. Γ. Θεοτοκάς 3.Μ. Καραγάτσης 4.Ι.Ν. Γρυπάρης.

μη συνεργασία σε κάποια συλλογικότητα πνευματικού χαρακτήρα:

1.Κ.Παλαμάς 2.Ν. Καζαντζάκης 3.Κ.Π. Καβάφης.

Στον παρακάτω πίνακα φαίνεται το πλήθος των λογοτεχνών από αυτούς που εμφανίζονται πιο συχνά στην εκδοτική δραστηριότητα του Χατζίνη, που είχαν κάποια συνεργασία με αυτόν σε κάποια συλλογικότητα πνευματικού χαρακτήρα και το πλήθος αυτών που δεν είχαν συνεργαστεί με αυτόν.

Κατηγορίες λογοτεχνών	**Πλήθος λογοτεχνών/ (σχετικές συχνότητες %)**
Λογοτέχνες που συνεργάστηκαν με τον Χατζίνη σε κάποια συλλογικότητα πνευματικού χαρακτήρα	57.1%
Λογοτέχνες που δεν συνεργάστηκαν με τον Χατζίνη σε κάποια συλλογικότητα πνευματικού χαρακτήρα	42.9%
Σύνολο	**100%**

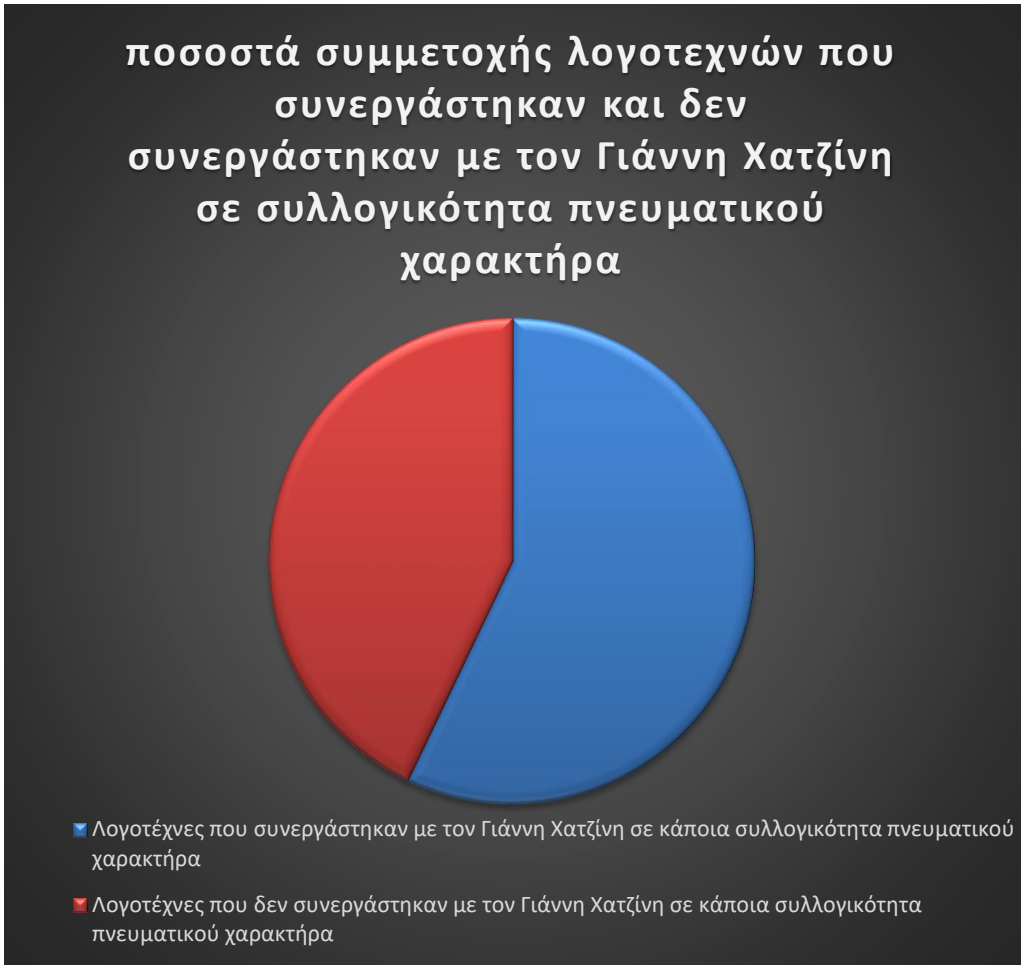

Επίσης, από τη μελέτη των αυτοτελών εκδόσεων του Χατζίνη προκύπτουν δύο κατηγορίες απάντησης με κριτήριο την ύπαρξη ταξιδιωτικών κειμένων στα έργα του: 1. έργα του Χατζίνη που περιλαμβάνουν ταξιδιωτικά κείμενα 2. έργα του Χατζίνη που δεν περιλαμβάνουν ταξιδιωτικά κείμενα.

Έργα του Χατζίνη που περιλαμβάνουν ταξιδιωτικά κείμενα

1. *Η Αλεξάντρεια του Καβάφη* (1961)
2. *Εμείς και οι Άλλοι* (1970)
3. *Το Δώρο της Ζωής* (1973)

Έργα του Χατζίνη που δεν περιλαμβάνουν ταξιδιωτικά κείμενα

1. *Στοχασμοί και Σημειώματα* (1936)
2. *Πρόσωπα και Ψυχές* (1939)
3. *Τρεις Σταθμοί* (1943)
4. *Λογοτεχνία 1900-1950* (1951)
5. *Δημ.Παπαρρηγόπουλος – Σπυρ.Βασιλειάδης* (1954)

6. *Ελληνικά Κείμενα* (1955)
7. *Η Τέχνη είναι δύσκολη* (1962)
8. *Προτιμήσεις* (1963)
9. *Παλίρροια* (1965)
10. *Ο Λογοτέχνης και η σκιά του* (1968)
11. *Ο Επιούσιος Άρτος* (1974)
12. *Ο Άλλος καιρός* (1976)

Στον παρακάτω πίνακα φαίνεται το πλήθος των αυτοτελών εκδόσεων του Χατζίνη, που περιλαμβάνουν ταξιδιωτικά κείμενα και το πλήθος αυτών που δεν περιλαμβάνουν.

Κατηγορίες έργων του Γιάννη Χατζίνη	**Πλήθος έργων (σχετικές συχνότητες %)**
Έργα του Χατζίνη που περιλαμβάνουν ταξιδιωτικά κείμενα	20%
Έργα του Χατζίνη που δεν περιλαμβάνουν ταξιδιωτικά κείμενα	80%
Σύνολο	**100%**

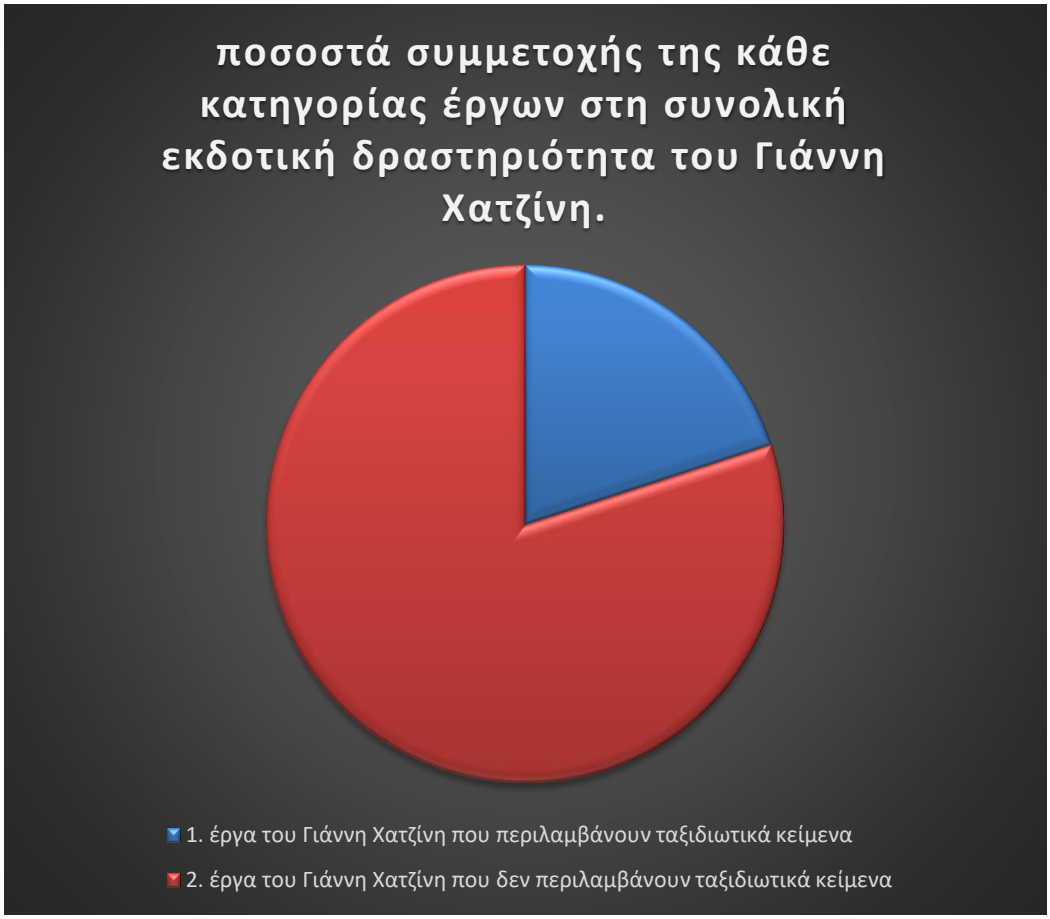

3.3. Συμπεράσματα κεφαλαίου

Οι αυτοτελείς εκδόσεις του Χατζίνη ξεκινούν κατά την περίοδο του Μεσοπολέμου, συγκεκριμένα το 1936 και ολοκληρώνονται μετά την πτώση της επτάχρονης Δικτατορίας των Συνταγματαρχών. Η δεκαετία του 1940 είναι η λιγότερο παραγωγική για τον Χατζίνη λόγω των δυσκολιών που προκαλεί η Κατοχή και ο Εμφύλιος πόλεμος· αντίθετα, μεταπολεμικά ο Χατζίνης παράγει το 80% των έργων του.

Η πιο παραγωγική δεκαετία είναι αυτή του 1960, η οποία ξεκινά με τη συνταξιοδότηση του Σαμιώτη κριτικού από το Υπουργείο Οικονομικών· προκύπτει ότι ο αριθμός των αυτοτελών εκδόσεών του μετά τη συνταξιοδότησή του είναι μεγαλύτερος από τον αντίστοιχο αριθμό έργων που συγγράφει κατά τη διάρκεια του εργασιακού του βίου. Η αναλογία, μάλιστα, είναι 60% με 40% και συνδέεται και με το γεγονός ότι έχει περισσότερο χρόνο να διαθέσει για τις μελέτες και τα δοκίμιά του, όταν είναι απαλλαγμένος από τις υποχρεώσεις και τις ευθύνες του Υπουργείου

Οικονομικών. Εξάλλου, υπάρχουν αρκετές αυτοβιογραφικές αναφορές στα βιβλία του, στις οποίες υπογραμμίζει ότι οι απαιτήσεις τις δουλειάς του ήταν πολλές και λειτουργούσαν επιβαρυντικά στο πνευματικό του έργο. Έπρεπε, όμως, να ανταποκριθεί σε αυτές, για να καλύψει τις βιοποριστικές ανάγκες τόσο του ίδιου όσο και της οικογένειάς του.

Ακόμα, τα στοιχεία δείχνουν ότι πρόκειται για έναν πνευματικό άνθρωπο που ασχολείται κυρίως με μελέτες και δοκίμια, τα οποία πραγματεύονται ζητήματα Λογοτεχνίας και Λογοτεχνικής Κριτικής και σε ένα ευρύτερο επίπεδο θέματα του πολιτισμού. Το λογοτεχνικό του έργο περιορίζεται μόνο σε ένα μυθιστόρημα που εκδίδει το 1965, όπου αναδεικνύεται το ερωτικό στοιχείο· δεν απαντά, όμως, αυτοτελής έκδοσή του με ποιητικό λόγο. Αξίζει μάλιστα να αναφερθεί ότι το παραπάνω στοιχείο εντοπίζεται έντονα και σε κάποιους από τους λογοτέχνες, που πιο συχνά απαντούν στις εκδόσεις του, όπως είναι ο Μ. Καραγάτσης και ο Κ.Π. Καβάφης.

Από τους επτά λογοτέχνες: Κ. Παλαμάς, Ν. Καζαντζάκης, Ι. Ν. Γρυπάρης, Κ. Π. Καβάφης, Η. Βενέζης, Γ. Θεοτοκάς και Μ. Καραγάτσης, που πιο συχνά απαντούν στην εκδοτική του δραστηριότητα, ο Κωστής Παλαμάς και ο Νίκος Καζαντζάκης εντοπίζονται περίπου στο μισό της εκδοτικής του δραστηριότητας (47%). Η εικόνα αυτή αντιστοιχεί στα λεγόμενά του, σύμφωνα με τα οποία οι παραπάνω είναι οι πατέρες των ελληνικών γραμμάτων· οι υπόλοιποι πέντε αντιστοιχούν στο 27% της εκδοτικής του δραστηριότητας. Επιπλέον, οι περισσότεροι (42,8%) από τους εξεταζόμενους λογοτέχνες ανήκουν στην εποχή του Μεσοπολέμου. Δεν είναι τυχαίο το τελευταίο εύρημα, καθώς και ο ίδιος ανήκει στην ίδια εποχή και σε αυτήν δημοσιεύει την πρώτη του έκδοση, *Στοχασμοί και Σημειώματα* το 1936.

Επίσης, αξίζει να αναφερθεί ότι ιδιαίτερη θέση στο έργο του έχουν τα βιώματα από τη Μικρασιατική εκστρατεία και καταστροφή. Δεν είναι μάλιστα τυχαίο και το γεγονός ότι ανάμεσα στους επτά που πιο συχνά εμφανίζονται στην εκδοτική δραστηριότητα του Σαμιώτη κριτικού είναι και ο Νίκος Καζαντζάκης, που εμπλέκεται προσωπικά με το προσφυγικό στοιχείο, καθώς συμμετέχει ενεργά στη διάσωση και μεταφορά των Ελλήνων από την περιοχή του Καυκάσου το 1919. Από την άλλη πλευρά, είναι έντονη και η παρουσία της λεγόμενης Γενιάς του τριάντα, με την έρευνα να δείχνει ότι είναι πιο ισχυρή με ποσοστό 60% από την αντίστοιχή του 1880 με ποσοστό 40%.

Παράλληλα, είναι φανερό ότι όσοι από τους επτά λογοτέχνες, που πιο συχνά απαντούν στην εκδοτική δραστηριότητα του Χατζίνη, ανήκουν στην εποχή του Μεσοπολέμου και συγκεκριμένα οι: Η. Βενέζης, Γ. Θεοτοκάς και Μ. Καραγάτσης επιλέγουν τον φιλελεύθερο αστισμό. Αντίθετα, δεν υπάρχει κάποιος που να ανήκει στους επτά και να ακολουθεί την τάση της μαρξιστικής επαναστατικότητας.

Κοντά σε αυτά, ζει την ίδια εποχή και συνεργάζεται με τους περισσότερους από τους επτά δημιουργούς σε κάποια συλλογικότητα πνευματικού χαρακτήρα, όπως στην Εθνική Εταιρεία Ελλήνων Λογοτεχνών, στην Κοινότητα Ευρωπαίων Συγγραφέων και στην Ομάδα των Δώδεκα σε ποσοστό 57,1%. Στην περίπτωση μάλιστα του Ηλία Βενέζη η συνεργασία αυτή αφορά και τις τρεις παραπάνω συλλογικότητες.

Ανάμεσα στα άλλα αναδεικνύεται και η προτίμησή του στα ταξίδια τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό. Στο 20% των αυτοτελών εκδόσεών του περιλαμβάνει ταξιδιωτικά του κείμενα. Εξάλλου, είναι γνωστό ότι την περίοδο που είναι συνταξιούχος και έχει ελεύθερο χρόνο πραγματοποιεί τα περισσότερα από αυτά.

Κεφάλαιο 4ο
Ο κοινωνικός και ιδεολογικός κόσμος του Γιάννη Χατζίνη

4.1. Εισαγωγή

Από τη μελέτη της συγγραφικής παραγωγής του Χατζίνη εντοπίζονται όλα εκείνα τα στοιχεία που συνθέτουν τον κοινωνικό και πνευματικό κόσμο του. Πέρα από την άσκηση της Κριτικής του στους λογοτέχνες, διατυπώνει και τις απόψεις του για τα γενικότερα ζητήματα της Λογοτεχνίας, για τις πνευματικές και πολιτικές ζυμώσεις της εποχής του, για τα τεχνολογικά επιτεύγματα, που βελτιώνουν το βιοτικό επίπεδο των κοινωνιών και για θέματα της εσωτερικής ζωής του ανθρώπου. Ο τρόπος που προσεγγίζει τα πρόσωπα και τα γεγονότα απηχεί την κοσμοθεωρία του και αποκαλύπτει το αξιακό σύστημα που συγκροτεί την ηθική του.

4.1.1. Πολιτικά πρόσωπα στο έργο του Γιάννη Χατζίνη

Στις αυτοτελείς εκδόσεις του Χατζίνη υπάρχουν περιορισμένες αναφορές σε πολιτικά πρόσωπα και γεγονότα. Αποφεύγει συστηματικά να πάρει θέση για ζητήματα που διχάζουν τον ελληνικό λαό και δημιουργούν ένα κλίμα πόλωσης στη χώρα την περίοδο του εμφυλίου και κατά τις πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες. Στις εξαιρέσεις ανήκουν οι σχολιασμοί του για τρεις ηγέτες: τον Ελευθέριο Βενιζέλο (1864-1936), τον Αρχιεπίσκοπο Κύπρου, Μακάριο Γ΄ (1913-1944) και τον Gamal Abdel Nasser (1918-1970)

Για τον Ελευθέριο Βενιζέλο σχολιάζει ότι πρόκειται για έναν ευφυή πολιτικό με αντίληψη και διαίσθηση. Θεωρούσε ότι η εξέλιξη και η έκβαση ενός θέματος εξαρτιόταν από τη στάση ενός ηγέτη. Παράλληλα, είχε την πεποίθηση ότι θα μπορούσε αυτό να επιλυθεί μόνο τη στιγμή που οι περιστάσεις είναι ευνοϊκές. Εξάλλου, ο Βενιζέλος γνωρίζει ότι οι όροι του διεθνούς παιχνιδιού καθορίζονται με βάση τα συμφέροντα των Μεγάλων Δυνάμεων. Η πρόθεσή του να συμμαχεί με αυτές αποβλέπει στην εξασφάλιση εκείνων των συναινέσεων που θα του επιτρέψουν να προωθήσει τα εθνικά του συμφέροντα (Χατζίνης, 1973: 219-220). Συνεπώς, ο Χατζίνης εκτιμά τη

ρεαλιστική προσέγγιση του πολιτικού και πιστεύει ότι οι ηγέτες, όπως είναι ο Βενιζέλος, παίζουν έναν αποφασιστικό ρόλο στις πολιτικές εξελίξεις.

Σε χειρόγραφες σημειώσεις του προσωπικού του αρχείου αναφέρεται στη δόξα του Αρχιεπισκόπου Μακάριου. Αναφέρει ότι *«έχει γίνει ο επίφοβος εχθρός της Βρετανικής Αυτοκρατορίας. Και ότι σ' αυτόν τον άνισο αγώνα κατορθώνει να είναι ο αδιαμφισβήτητος νικητής»*. Ο Χατζίνης αναγνωρίζει στον Κύπριο ηγέτη την πίστη στον αγώνα του και την αποφασιστικότητά του για τη νίκη. Οι εχθροί φαίνεται ότι τον υπολογίζουν πολύ και μέσα από το άρθρο του Σερ Τζων Χάρτιγκ *«Πίσω απ' όλα είναι ο Μακάριος».* Ο Χατζίνης παραθέτει μια από τις διαπιστώσεις του, για να αποδείξει σε ποιο βαθμό πιστεύουν ότι αυτός είναι ο πολιτικός ηγέτης. Συγκεκριμένα, σημειώνει: «Χωρίς την υποστήριξή του ο Γρίβας και η τρομοκρατική οργάνωση της ΕΟΚΑ θα κατέρρεαν. (…) Ο Μακάριος είναι ένας αμείλικτος εχθρός… ένας αμείλικτος υποστηρικτής της Ενώσεως. Δεν πρόκειται να παραιτηθεί από το σκοπό του, όπως ο Κρούστεφ δε θα παραιτηθεί από τον κομμουνισμό ή ο Νάσερ από το όνειρό του της Αραβικής Αυτοκρατορίας». Ο κριτικός μάλιστα παραδέχεται: «Απολαμβάνω απλώς την ικανοποίηση να βλέπω τρομοκρατημένο το στρατάρχη της Αυτοκρατορίας» (Χατζίνης,χ.χ.). Είναι φανερό ότι ο κριτικός επιθυμεί την ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα και στηρίζει τον αγώνα των Ελλήνων κατοίκων του νησιού απέναντι σε μια μεγάλη δύναμη που τους στερεί το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης.

Παράλληλα, η πολιτική φυσιογνωμία του Nasser προκαλεί το ενδιαφέρον του Χατζίνη. Αναντίλεκτα, είναι μια προσωπικότητα που διακρίνεται για τη δημιουργική της φαντασία και τη διορατικότητά της, μια ηγετική φυσιογνωμία που έχει πλήρη συνείδηση των επιδιώξεών της. Αναγνωρίζει ότι ασκεί γοητεία στο κοινό του με την εμφάνισή του και με την ευγλωττία του. Ακόμα, διαπιστώνει ότι, όσα στοιχεία συνθέτουν τη ζωή του, όπως είναι οι συνήθειές του, οι νοοτροπίες του και ο θρησκευτικός φανατισμός του, ταιριάζουν με την ιδιοσυγκρασία του αιγυπτιακού λαού (Χατζίνης, 1961: 43-45). Παρότι ο κριτικός γνωρίζει ότι ο Nasser έπληξε τα συμφέροντα της ελληνικής παροικίας, δεν διστάζει να αναδείξει τις αρετές του, αιτιολογώντας με αυτόν τον τρόπο και την αποδοχή του από τον λαό του.

4.1.2. Ο ρόλος των τοπικών μνημείων

Ενδιαφέρον δείχνει ο Χατζίνης για τα τοπικά μνημεία, τα οποία συνδέονται αναπόσπαστα με την τοπική ιστορία. Συγκεκριμένα, δημοσιεύει άρθρο του για το μνημείο της πλατείας Πυθαγόρα στη Σάμο στο περιοδικό *Νεοελληνικά Γράμματα* στις 16 Οκτωβρίου 1937. Αρχικά, εναντιώνεται στην υπερβολική τάση που επικρατούσε στη χώρα για Ηρώα στις αρχές περίπου του Μεσοπολέμου. Για εκείνον, όμως, *«ένα καλλιτέχνημα άξιο ονόματος δεν είναι μονάχα, για να ικανοποιεί τις απαιτήσεις της επικαιρότητας, αλλά προπάντων για να μιλήσει στις μέλλουσες γενεές και να διαιωνίσει το πνεύμα που το ενέπνευσε και το εγέννησε»*. Στη συνέχεια, αναφέρεται στο μαρμάρινο αντίγραφο του Λέοντος της Χαιρώνειας, που υψώνεται στη μέση της πλατείας του νησιού. Με αφορμή αυτό, θέτει γενικότερους προβληματισμούς για τη θέση των αρχαίων μνημείων σε μοντέρνες πλατείες και για το αισθητικό αποτέλεσμα που αυτή η επιλογή έχει (Χατζίνης, 1937).

Η άποψή του είναι ότι κάθε μνημείο πρέπει να ενσωματώνεται αρμονικά στο περιβάλλον του. Προσθέτει μάλιστα ότι είναι καλύτερο να μην υπάρχει μνημείο σε δημόσιο χώρο, όταν δεν συντρέχει αυτή η βασική προϋπόθεση. Εξάλλου, υποστηρίζει ότι ένα γλυπτό λειτουργεί ως σύμβολο της ιστορικής πορείας του παρελθόντος και ως τέτοιο η δημιουργία του απαιτεί μια εμπνευσμένη σύλληψη του παρόντος (Χατζίνης, 1937). Από τα λεγόμενά του προκύπτει ότι τα τοπικά μνημεία εκφράζουν τη συλλογική μνήμη και θα πρέπει να τοποθετούνται με τον σωστό τρόπο και στον κατάλληλο χώρο, για να επιτελέσουν αυτήν τη λειτουργία.

4.1.3. Η τέχνη του κινηματογράφου

Στο έργο του, *Στοχασμοί και Σημειώματα,* ο Χατζίνης κάνει ιδιαίτερη αναφορά στον κινηματογράφο, γύρω από τον οποίο υπήρχαν τη δεκαετία του τριάντα έντονες συζητήσεις. Θεωρεί τον κινηματογράφο *«μοντέρνα τέχνη». «Ο κινηματογράφος είναι εκείνο που είναι: Η πιο ακριβής και πιο αποκρυσταλλωμένη έκφραση του μοντερνισμού».* Ως λογοτέχνης και κριτικός του έντεχνου λόγου ενδιαφέρεται για αυτό το νέο πεδίο, γιατί βρίσκει σε αυτόν κοινούς τόπους με το γραμματειακό είδος του μυθιστορήματος. Συγκεκριμένα, και οι δύο μορφές τέχνης εξωτερικεύουν πολιτισμικές διαδικασίες και η κοινωνία, καθώς καθρεφτίζεται σε αυτές, στοχάζεται για τον εαυτό της (Βατούγιου

& Μπαμπούνης, χ.χ.:1) Ακόμα, ο Χατζίνης επισημαίνει την ανταγωνιστική σχέση του κινηματογράφου με το θέατρο. Ακόμα, θεωρεί ότι αυτές οι δύο μορφές τέχνης αναδεικνύουν διαφορετικά πράγματα. Ο κινηματογράφος με τη δύναμη του ρεαλισμού προκαλεί την επιφανειακή συγκίνηση, ενώ το θέατρο εμβαθύνει περισσότερο στην ψυχή του θεατή και αυτός είναι ο λόγος που δεν πρόκειται να παραγκωνιστεί από τον κινηματογράφο (Χατζίνης, 1936: 21-26). Ο κριτικός αποδεικνύεται ότι είναι ένα δεκτικό πνεύμα στις καινοτομίες, που γνωρίζει καλά να τις τοποθετεί στις πραγματικές τους διαστάσεις και να μην προσπερνά κλασικές αξίες, όπως είναι το θέατρο, που διαχρονικά θεραπεύουν ψυχικές ανάγκες του ανθρώπου.

4.1.4. Το ραδιόφωνο στη ζωή των ανθρώπων

Ο Χατζίνης ξεχωρίζει από όλες τις εφευρέσεις αυτή του ραδιοφώνου, καθώς πιστεύει ότι έχει ανατρέψει *«τους όρους της εσωτερικής μας ζωής»*. Υπογραμμίζει ότι με αυτό έχουν βγει από την απομόνωση και έχουν γκρεμιστεί τα τείχη που στο παρελθόν χώριζαν τον καθένα από τον υπόλοιπο κόσμο. Για την πραγματοποίηση της κάθε ραδιοφωνικής εκπομπής του απαιτείται μόχθος, επινοητικό πνεύμα και ταλέντο. Αυτή η εφεύρεση φαίνεται ότι ανταποκρίνεται στις νέες ανάγκες και ότι ξεπερνά τις παλιές. Πέρα από αυτό, εγείρεται ένας προβληματισμός για τη σχέση του με τη Λογοτεχνία. Με άλλα λόγια, ελλοχεύει ο κίνδυνος η ακρόαση να υπονομεύσει την ανάγνωση του έντεχνου λόγου. Υπάρχει, όμως, και η αντίθετη άποψη, σύμφωνα με την οποία το ραδιόφωνο μπορεί να ενισχύσει τη Λογοτεχνία, όταν εκπέμπονται προγράμματα που την προβάλλουν (Χατζίνης, 1973:103). Συνεπώς, τα μέσα της τεχνολογίας χρειάζεται να αξιοποιηθούν, ώστε να ενισχυθεί ο πνευματικός πολιτισμός του ανθρώπου.

4.1.5. Η σχέση της Αμερικής με την Ευρώπη

Οι Ευρωπαίοι συγγραφείς στα βιβλία που γράφουν για την Αμερική φαίνεται ότι δεν μπορούν να κατανοήσουν τον βαθύτερο νόμο της. Έτσι, την αντιμετωπίζει είτε σαν θέαμα είτε σαν πρόβλημα. Με την πνευματική ωριμότητα που τον διακρίνει επιδίδεται σε μία προσπάθεια κατάκτησης αυτής της νέας ηπείρου σε πρώτη φάση. Στη

συνέχεια, όμως, εξαντλείται ο ενθουσιασμός του, όταν κυριεύεται από μια νοσταλγική διάθεση για τους γνώριμους τόπους του. Από την άλλη πλευρά, παρατηρεί ότι τα νέα παιδιά γοητεύονται από αυτήν σε μεγάλο βαθμό, καθώς διακρίνουν τον πλούτο της και τις άπειρες δυνατότητες που μπορεί να τους προσφέρει. Πέρα από αυτά, αναφέρει ότι οι όροι *«Ευρωπαϊκή»* και *«Αμερικανική»* προσωπικότητα παραπέμπουν στην προπολεμική περίοδο και αποδεικνύουν την αλαζονική στάση των Ευρωπαίων απέναντι σε άλλες μορφές πολιτισμού της υπερατλαντικής γης εκείνη την περίοδο. Η κατάσταση βέβαια αλλάζει μετά τον πόλεμο και η προσέγγιση των δύο ηπείρων συνιστά πλέον αμοιβαία ανάγκη. Αναμφισβήτητα, η τέχνη της Αμερικής έχει δεχτεί επιρροές από την αντίστοιχη της Δύσης και η Λογοτεχνία είναι ένα από τα πεδία που επιβεβαιώνουν αυτήν τη διαπίστωση. Η δύναμη της πρώτης της επιτρέπει να παίρνει από τη γηραιά ήπειρο ό,τι της είναι απαραίτητο και το γεγονός αυτό προκαλεί ένα σύμπλεγμα κατωτερότητας στη δεύτερη (Χατζίνης, χ.χ.).

Στέκεται σε μερικά ελληνικά βιβλία για την Αμερική και ένα από αυτά είναι το *Δοκίμιο για την Αμερική* του Γιώργου Θεοτοκά. Ο συγγραφέας με τον όρο *«Νέος Κόσμος»* εννοεί έναν νέο τρόπο σκέψης και ζωής. Σύμφωνα με το συγγραφέα του δοκιμίου, η Αμερική μας βοηθά να αντιληφθούμε καλύτερα τις αντιφάσεις της εποχής μας: *«Ας μη φοβόμαστε να τ' ομολογούμε –σαν άνθρωποι του βιομηχανικού πολιτισμού και της ατομικής εποχής, μπορούμε από δω και πέρα να ζήσουμε αληθινά, να στοχαστούμε γόνιμα και να δημιουργήσουμε οτιδήποτε»*. Παράλληλα, υποστηρίζει ότι η Ευρώπη και η Αμερική πρέπει να τονώσουν τις σχέσεις τους, ώστε να συγχωνευθούν τα στοιχεία των πολιτισμών τους (Χατζίνης, χ.χ.).

Το βιβλίο, όμως, που παρουσιάζει τις πιο απτές διαφορές της μεγάλης αυτής δύναμης με την Ελλάδα είναι το *Κάτω από τους ουρανοξύστες* του Δημήτρη Ψαθά. *«Κάθε τι που βλέπει ο Ψαθάς στη Νέα Υόρκη δεν έχει σημασία παρά μόνο σαν αντίθεση σε ό,τι ζούμε εδώ»*. Καταλήγει ότι ο κόσμος αυτός προκαλεί κατάπληξη, αλλά δε μας ταιριάζει (Χατζινης,χ.χ.).

Κοντά σε αυτά, παρουσιάζει και το «μεγαλειώδες» βιβλίο για την Αμερική του Ηλία Βενέζη. *«Μας κάνει να κοιτάζουμε αντικείμενα, πολιτείες, ανθρώπους, μορφές ζωής σαν μέσα από μια αχλύ παραμυθιού. (...) Ο κόσμος παίρνει γι' αυτόν νόημα μόνον όταν τον κοιτάξουμε με μάτια παιδιού»*. Είναι φανερό ακόμα μέσα από αυτό το έργο ότι ο αμερικανικός λαός, που ξεχωρίζει από το γερασμένο ευρωπαϊκό, κάνει γρήγορα και αποφασιστικά βήματα μπροστά (Χατζίνης, χ.χ.). Ο κριτικός αναγνωρίζει το υψηλό

επίπεδο ανάπτυξης της Αμερικής και τις δυνατότητες που δίνει στους ανθρώπους να επιτύχουν τους στόχους τους. Τα μεγέθη της προκαλούν δέος και διαφέρουν σημαντικά από τα ευρωπαϊκά δεδομένα. Φαίνεται ότι η γηραιά ήπειρος μεταπολεμικά υστερεί σημαντικά στα μάτια κάποιου που αντικρίζει την Αμερική για πρώτη φορά

Στα παραπάνω προσθέτει και το βιβλίο του Γ. Συριώτη, *Η Αμερική χωρίς φαντασία*. Από τον τίτλο κιόλας προκύπτει η διάθεση του συγγραφέα να αποδώσει τα στοιχεία της πραγματικότητας μέσα από στατιστικές και αριθμούς που ξεπερνούν και τη φαντασία. Με δεδομένη την απουσία της ποιητικής υπερβολής, ο αναγνώστης νιώθει τη μεγάλη πίεση του όγκου της Αμερικής, που τον παραπέμπει σε ένα νέο μεγαλείο (Χατζίνης, χ.χ.).

Την αναφορά του σε Ευρωπαίους που γράφουν για την Αμερική κλείνει με τις *Πολιτείες και Θάλασσες* του Πέτρου Χάρη. *«Ο Χάρης μας δίνει πριν απ' όλα αυτή την εντύπωση του άπειρου και του ατελείωτου, που κάνει τον άνθρωπο να αισθάνεται τη μικρότητά του, την ασημαντότητά του»* (Χατζίνης, χ.χ.).

Ο Χατζίνης διαπιστώνει ότι υπάρχουν εκδηλώσεις εχθρότητας της Ευρώπης για την Αμερική, γεγονός που δυσαρεστεί την αμερικανική κοινή γνώμη, καθώς η νέα υπερδύναμη στηρίζει οικονομικά τη γηραιά ήπειρο μεταπολεμικά. Από την άλλη πλευρά, αναγνωρίζει ότι στην περίπτωση της Ελλάδας η αρνητική αυτή στάση είναι δικαιολογημένη, γιατί δεν αναγνωρίζεται στους Έλληνες της Κύπρου το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης από τη διεθνή κοινότητα με αποτέλεσμα να καταπιέζονται από την πολιτική των Άγγλων. Για το συγκεκριμένο θέμα αναφέρει χαρακτηριστικά: *«Για το ζήτημα της Κύπρου η επίσημη Αμερική, που φόρεσε τα μυωπικά γυαλιά των Άγγλων, δεν έχει ακόμη αντιληφθεί πως αποτελεί ένα ηφαίστειο που θα βγάζει όλο περισσότερη φωτιά, ωσότου φτάσει στη μόνη λύση που υπάρχει και που είναι η αυτοδιάθεση»*. Το αρνητικό κλίμα στις σχέσεις Ευρώπης και Αμερικής συνδέεται και με ψυχολογικού χαρακτήρα αίτια. Η πρώτη έχει χάσει την παλιά της αλκή και αναγκάζεται να αναγνωρίσει τη νέα υπερδύναμη, γεγονός που πληγώνει τον εγωισμό της. Ακόμα, η Ευρώπη τάσσεται στο πλευρό του αγώνα που δίνει η Αμερική ενάντια στον κομμουνισμό, θεωρώντας ότι η επικράτησή του εγκυμονεί κινδύνους για την ανθρωπότητα. Είναι αλήθεια βέβαια ότι καμία πλευρά δεν επιδιώκει μια νέα συμβατική μορφή πολέμου κατά την ψυχροπολεμική περίοδο, καθώς υπάρχει ο φόβος της πυρηνικής αναμέτρησης. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο και με δεδομένη τη γεωγραφική θέση της Ευρώπης, γίνεται μονόδρομος για εκείνη η πάση θυσία ειρηνική διευθέτηση

των διαφορών των δύο μεγάλων δυνάμεων με τέτοιον τρόπο που θα καταφέρει να διατηρήσει και εκείνη την πολιτική και πνευματική της ανεξαρτησία. (Χατζίνης, χ.χ.). Αυτή η προσέγγιση παρουσιάζει περισσότερο μια ιδεατή πραγματικότητα και λιγότερο μια ρεαλιστική προοπτική για την Ευρώπη. Η άρνηση του κομμουνισμού από εκείνην σημαίνει ταυτόχρονα την πρόσδεσή της στο άρμα των συμφερόντων της Αμερικής, η οποία θα επιδιώξει να εκμεταλλευτεί την αδύναμη γηραιά ήπειρο και να της επιβληθεί πολιτικά, οικονομικά και πολιτιστικά. Είναι εξαιρετικά δύσκολο μια μεγάλη δύναμη να επιτρέψει σε μια μικρότερη την ουσιαστική ανεξαρτησία της και την ουδετερότητά της. Συνήθως, καλείται να επιλέξει ανάμεσα στον ρόλο του δορυφόρου της ή του εχθρού της.

4.1.6. Η Ευρώπη και οι Έλληνες

Στις αρχές της δεκαετίας του ’70 διαπιστώνεται ότι η οικονομική και πολιτική ένωση της Ευρώπης γίνεται μια απτή πραγματικότητα, που δίνει ένα νέο - για τα σοβιετικά και αμερικανικά δεδομένα- περιεχόμενο στην έννοια της ελευθερίας. Δημιουργείται μάλιστα η προσδοκία για την ύπαρξη μιας τρίτης παγκόσμιας δύναμης που θα αναγνωρίζει την αξία του ουμανισμού. Συνεπώς, καταλήγει: *«Η ένωση της Ευρώπης θα σημαίνει μια νέα μοίρα για τον κόσμο»* (Χατζίνης, 1972: 170-173).

Με αφόρμηση τις απόψεις του Salvador de Madariaga, σύμφωνα με τις οποίες *«ο Ευρωπαϊκός πολιτισμός έχει τις ρίζες του μέσα στο ελληνικό πνεύμα»*, αναδεικνύεται η τάση πολλών ξένων διανοητών να συγκρίνουν τους Έλληνες της εποχής του με τους αρχαίους. Από την άλλη πλευρά, είναι δύσκολο να εντοπιστεί άλλος λαός των Βαλκανίων που να είναι πιο δημιουργικός από τους Έλληνες. Ακόμα και οι Ευρωπαίοι με την περιορισμένη χρονικά παράδοση είναι αμφίβολο ότι θα μπορούσαν να επιτύχουν περισσότερα πράγματα από τον ελληνικό λαό. Η αλήθεια είναι ότι η σύγκριση με τον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό συνθλίβει την εικόνα των απογόνων και αυτός είναι ο λόγος που θα πρέπει να αποδεχτούν αυτήν την κατάσταση και να προχωρήσουν με αποφασιστικότητα και τόλμη στη νέα τους πορεία. Εξάλλου, ο κόσμος πια έχει μικρύνει πολύ και *«οι Έλληνες δεν μπορεί να είναι κάτι άλλο παρά η αναφαίρετη ψηφίδα ενός μεγαλύτερου ψηφιδωτού»* (Χατζίνης, 1963: 156-157). Ο κριτικός στο ίδιο έργο διαπιστώνει ότι ο σύγχρονός του πνευματικός ελληνισμός αδικείται, καθώς συγκρίνεται με τα κατορθώματα των προγόνων και φαίνεται ότι

μειονεκτεί και ότι δεν μπορεί να σταθεί στο ύψος τους με αποτέλεσμα να φέρει το στίγμα της αποτυχίας. Επιχειρεί, όμως, να ανατρέψει αυτήν την εντύπωση, επιστρατεύοντας παραδείγματα από τη Λογοτεχνία. Αναφέρει ότι έργα Ελλήνων δημιουργών μεταφράζονται σε πολλές γλώσσες, όπως συμβαίνει στην περίπτωση του Νίκου Καζαντζάκη. Παράλληλα, οι πόλεμοι έφεραν τους λαούς της Ευρώπης πολύ κοντά, οι οποίοι πάλεψαν για τα ιδανικά του ανθρωπισμού και της παιδείας. Πέρασαν κοινά βασανιστήρια και βίωσαν τις ίδιες αγωνίες, γεγονός που τους έκανε ένα αδιάσπαστο σώμα με κοινό πεπρωμένο. Πέρα από αυτά, τονίζεται από τον ίδιο ότι οι Έλληνες της εποχής του και όλοι οι άλλοι πνευματικοί λαοί είναι κληρονόμοι του αρχαίου ελληνικού πνεύματος και έχουν όλοι την ευθύνη να σηκώσουν αυτό το βάρος της κληρονομιάς (Χατζίνης, 1972: 193-196). Σε αυτό το σημείο επιχειρείται η διατήρηση μιας ισορροπίας ανάμεσα στην προγονολατρεία και στην πίστη στις δυνάμεις του σύγχρονου ελληνισμού. Είναι φανερό ότι η ελληνική παράδοση δεν αντιμετωπίζεται συντηρητικά και έτσι δεν έχει μια στατική μορφή για τον Χατζίνη. Λειτουργεί για εκείνον αισθητικά και μεταφορικά, ακολουθώντας το τρίτο σχήμα προσέγγισης του ελληνικού παρελθόντος από τους Έλληνες σύμφωνα με τον Τζιόβα (Τζιόβας, 1989:47-51). Αναμφισβήτητα, πιστεύει ότι η παράδοση μπορεί να εμπνεύσει τους σύγχρονους Έλληνες, ώστε να διαγράψουν μια νέα πορεία στον παγκόσμιο πολιτιστικό χάρτη.

4.1.7. Η Τέχνη δεν είναι χρηστομάθεια

Είναι κοινώς αποδεκτό ότι μέσα από την τέχνη αποκαλύπτονται ανθρώπινες και κοινωνικές πληγές. Γίνεται πολύ δύσκολη, όταν λειτουργεί ως *«αποκαλύπτρια πραγματικοτήτων»* που επιδιώκουν να είναι κρυμμένες. Παραδειγματικά, ο Χατζίνης αναφέρει τον Solzhenitsyn, που ξεσκεπάζει την ψυχή του συστήματος του σταλινισμού, αδιαφορώντας ακόμα και για τη ζωή του. Την ίδια πρόθεση διακρίνει στους δημιουργούς, Tolstoy και Dostoyevsky. Εξάλλου, ο αληθινός λογοτέχνης δεν κινδυνεύει να ξεπέσει στην προπαγάνδα, γιατί η αποστολή του είναι να στηλιτεύει τα κακώς κείμενα και να χρησιμοποιεί την τελειότητα του λόγου ως μέσο, για να δημιουργεί πάθος, που είναι η τροφός της τέχνης του. Έτσι απομακρύνεται από την έννοια της «*χρηστομάθειας*» σε μια αντίθετη κατεύθυνση, που στόχο έχει την ανατροπή. Η αντίσταση που συναντά δεν αποτρέπει, αλλά δυναμώνει το πάθος του.

Όσοι δεν επιθυμούν της αποκαλύψεις της τέχνης, επιστρατεύουν ακόμα και τον νόμο, που υπηρετεί τη συντήρηση μιας κατάστασης. Έτσι, λαμβάνουν αποφάσεις με αντικαλλιτεχνικό προσανατολισμό στο όνομα της *«χρηστομάθειας»* (Χατζίνης, 1972: 216-221). Συνεπώς, γίνεται αντιληπτό ότι η ευθύνη των πνευματικών ανθρώπων είναι να συνεχίζουν την ανατρεπτική πορεία της τέχνης χωρίς φόβο και πάθος και να συγκρούονται με την εκάστοτε εξουσία, όταν αυτή επιχειρεί να τους φιμώσει. Ωστόσο, αυτή η πεποίθηση του Χατζίνη δεν επαληθεύεται από τη στάση που κρατά κατά τη διάρκεια της επτάχρονης δικτατορίας, καθώς δεν φαίνεται να συγκρούεται με το καθεστώς.

4.1.8. Το πρόβλημα της ευτυχίας

Στα τέλη της δεκαετίας του τριάντα και ενώ ο πόλεμος βρίσκεται προ των πυλών στην Ελλάδα, ο κριτικός στην έκδοσή του, *Πρόσωπα και Ψυχές*, αναφέρεται στο πρόβλημα της ευτυχίας. Ο άνθρωπος που δέχεται ότι ο *«προορισμός του δεν είναι να γίνει ευτυχισμένος, αλλά να γίνει τέλειος»* καταλήγει διπλά δυστυχής, γιατί με αυτήν την παραδοχή αποδεικνύει πως δεν υπάρχει καμιά ελπίδα για την ευτυχία του. Επιπλέον, αυτή απαντά σε πολλές μορφές και η απόκτησή της δεν είναι θέμα διδασκαλίας αλλά ιδιοσυγκρασίας. Το κυνήγι της γίνεται από τον κάθε άνθρωπο σε διαφορετικό πεδίο (έρωτας, εργασία, στοχασμός). Η φύση της, όμως, είναι τέτοια που δεν απαιτεί μια πεισματική αναζήτηση, που την «*τσαλακώνει*» στα χέρια του θηρευτή της. Είναι ένα *«λεπτό άθυρμα που πρέπει να εγγίζεται με σοφία»*. Από όλες τις μορφές της η ερωτική είναι εκείνη που έχει το μεγαλύτερο βάθος, καθώς χαρακτηρίζεται από οξύτητα, ένταση και συμπύκνωση. Σε αυτή προστίθεται και εκείνη η μορφή ευτυχίας στην οποία ο άνθρωπος είναι σε θέση να εξουσιάζει τις δυνάμεις του και να ελέγχει απόλυτα τον προορισμό του. Από την άλλη πλευρά, οι σύγχρονες συνθήκες οδηγούν τον άνθρωπο στην απελπισμένη αναζήτηση εξωτερικών εκφάνσεων της ζωής, στην προσπάθειά του να καλύψει τα εσωτερικά του κενά. Ωστόσο, ο μόνος τρόπος, για να αποφευχθεί ο πόνος, είναι η αντιμετώπισή του (Χατζίνης, 1939: 111-116). Συνεπώς, η έννοια της ευτυχίας απομακρύνεται από κάθε επιδερμική κατάσταση επιτυχίας και συνδέεται με επίπονες διαδικασίες που οδηγούν στην αυτεπίγνωση και τη συναισθηματική ανάπτυξη του ατόμου.

4.1.9. Ο γραπτός και προφορικός λόγος

Η μεγάλη μάζα κατακτάται από τον προφορικό λόγο και σε αυτό έχουν συντελέσει το ραδιόφωνο και η τηλεόραση. Τα μέσα τηλεπικοινωνίας, που είναι προσφιλή στο ευρύ κοινό, λειτουργούν επιβαρυντικά προς τη σκέψη του λαού. Από την άλλη πλευρά, ο κόσμος έχει γίνει μια μικρή γειτονιά, στην οποία οι εξελίξεις έχουν ασθματικό ρυθμό και ο σύγχρονος άνθρωπος προσπαθεί να τις συλλάβει. Σε αυτήν του την προσπάθεια μεγαλύτερη βοήθεια μπορεί να του εξασφαλίσει ο προφορικός λόγος. Πέρα από αυτά, είναι φανερό ότι σε αυτήν τη μορφή του λόγου οι έννοιες των μηνυμάτων, που εκπέμπονται κατά τη διαδικασία της επικοινωνίας, συμπληρώνονται ή αντικαθίστανται από τα εξωγλωσσικά στοιχεία (χειρονομίες, σήματα, βλέμματα). Με άλλα λόγια, η κάθε ύπαρξη επιστρατεύει όλα της τα μέσα, για να πείσει την άλλη ύπαρξη στην οποία απευθύνεται. Από την άλλη πλευρά, ο γραπτός λόγος χαρακτηρίζεται από αδρότητα και αποφεύγει τις επαναλήψεις, ενώ ο προφορικός καταφεύγει σε αυτές στην προσπάθειά του να συμπληρωθούν τα κενά που δημιουργεί η σκέψη. Η διερεύνηση αυτή γύρω από τη φύση των δύο μορφών λόγου συνδέεται με το πεδίο της λογοτεχνίας. Έτσι, πολλοί δημιουργοί κερδίζουν την αιωνιότητα, γιατί η παραγωγή τους είναι σε γραπτό λόγο. Συγκεκριμένα, ο Κάλβος αναδεικνύεται από τη γραφή του Παλαμά και ο Μακρυγιάννης από τον Βλαχογιάννη, που δημιουργεί ένα σημαντικό ιστορικό ντοκουμέντο και ένα πρότυπο λαϊκού ύφους. Έτσι, προκύπτει το συμπέρασμα: *«Ο γραπτός λόγος στέκεται πάνω από τον προφορικό, γιατί έχει τη δυνατότητα να μείνει ζωντανός, να συναντήσει ψυχές που θα του ανταποκριθούν ύστερα από χίλια χρόνια»*. Πέραν τούτων, υπάρχουν γραπτά κείμενα που μπορεί να αναγνωστούν με τη μέθοδο της γρήγορης ανάγνωσης και να περιλαμβάνουν έννοιες που επαναλαμβάνονται και απλώνονται με υπερβολικό τρόπο. Σε αυτήν την περίπτωση πρόκειται για προφορικό λόγο, που παρουσιάζεται με το «*ένδυμα*» του γραπτού. Στον αντίποδα αυτού, υπάρχουν πυκνές σε περιεχόμενο ομιλίες που εμβαθύνουν στις έννοιες και δημιουργούν την εντύπωση ότι αυτοί που τις εκφωνούν είναι λογοτέχνες-δοκιμιογράφοι (Χατζίνης, 1973: 101-111). Κοντολογίς, αναγνωρίζεται η ανωτερότητα του γραπτού λόγου, γιατί υπερβαίνει τους τοπικούς και χρονικούς περιορισμούς με την προϋπόθεση βέβαια ότι αποδίδει με ακρίβεια και με μεστό τρόπο τα νοήματά του.

4.1.10. Η αξία της γλώσσας

Η διαφοροποίηση του κάθε λαού γίνεται αντιληπτή με τη γλώσσα του και με τη λογοτεχνία του. Με δεδομένο ότι η γλώσσα είναι το πιο ασφαλές λιμάνι για την ατομικότητα μας, το έθνος και τη φυλή, είναι κομβικής σημασίας θέμα η διατήρησή της σε μια εποχή που δέχεται τρομακτικές πιέσεις. Το γεγονός ότι δεν ανήκει στις λεγόμενες αγγλοσαξωνικές, λατινικές και σλαβικές, που διαθέτουν εκατομμύρια ομιλητές, τον οδηγεί στην παρακάτω διατύπωση: *«Η δική μας γλώσσα μοιάζει σαν ένα μοναδικό καραβάκι μέσα σ' έναν ωκεανό που τον διασχίζουν στόλοι ολόκληροι. Τι θα γίνει όταν σιγά-σιγά της κλείνουν το δρόμο;»* Ελλοχεύει ο κίνδυνος στο πλαίσιο της ενοποίησης του κόσμου να χαθεί η γλώσσα μας και να δεχτεί τη δεσποτεία των επίσημων γλωσσών της εποχής. Ένα τέτοιο, όμως, ενδεχόμενο συνεπάγεται τον ακρωτηριασμό μας. Στη δική μας περίπτωση το γλωσσικό μας όργανο δεν είναι μια κατασκευή ή μια νεκρανάσταση, όπως έγινε στο Ισραήλ, αλλά ένα σύμβολο της πορείας μας μέσα στους αιώνες. Σε αντίθεση με άλλες γλώσσες, η ελληνική αφήνει πολλά περιθώρια στους συγγραφείς, γιατί διαθέτει ευλυγισία και ποικιλία τύπων. Δίνει μάλιστα συνεχώς τη μάχη, για να κρατήσει την ακεραιότητά της, και με μεγάλη δυσκολία δέχεται τις λεγόμενες επιμιξίες, καθώς γίνονται στην περίπτωσή της αμέσως φανερά τα ξένα της σώματα. Ο κριτικός διατυπώνει την αισιόδοξη άποψη ότι αυτός ο ανεκτίμητος θησαυρός μας δεν πρόκειται να εξαντληθεί λόγω των πιστών του φυλάκων: *«Κι αν παρουσιαστεί κίνδυνος, οι τάξεις θα πυκνώνονται όλο και πιο πολύ, τα νεύρα θα τεντώνονται, το πάθος θα ριπίζεται παντοδύναμο»* (Χατζίνης, 1968: 65-75).

4.1.11. Νεοδημοτικισμός

Ως λαός έχουμε ανάγκη μία γλώσσα που να είναι απαλλαγμένη από τις υπερβολές του Γιάννη Ψυχάρη, να διαθέτει ζωντάνια και να είναι κατανοητή και αποδεκτή από όλους. Είναι γεγονός ότι επικράτησαν οι ακρότητες και έτσι κυριάρχησε τόσο μια άψυχη και τεχνητή καθαρεύουσα όσο και μια παραμορφωμένη δημοτική. Αναπόδραστα, η γλώσσα και στις δύο περιπτώσεις από όργανο έκφρασης γίνεται η σημαία του φανατισμού. Ωστόσο, στο πλαίσιο αυτής της γλωσσικής επανάστασης, που επιδιώκει να πλήξει τον λογιωτατισμό, τον ρομαντισμό και την προγονοπληξία, είναι αναμενόμενη και η λυσσαλέα αντίδραση της άλλης πλευράς (Χατζίνης, χ.χ.).

Αναντίλεκτα, είναι σημαντική η προσφορά του Ψυχάρη στον αγώνα των δημοτικιστών λόγω κυρίως της μαχητικότητας και της πίστης του σε αυτόν. Είναι, όμως, ξεκάθαρο ότι έχουν ωριμάσει πλέον οι συνθήκες για μια «Νεοδημοτική»-«Νεοελληνική» γλώσσα, που θα έχει ως βάση της την ομιλούμενη στα μεγάλα αστικά κέντρα της Αθήνας, του Πειραιά και της Θεσσαλονίκης. Εξάλλου, αυτές οι πόλεις λειτουργούν ως χοάνη όλων των ιδιωμάτων της γλώσσα μας. (Χατζίνης, χ.χ.).

Είναι φανερό ότι η νίκη της δημοτικής θα εξαρτηθεί από τον βαθμό κατάκτησης που αυτή θα επιτύχει στο πεδίο της καθημερινής εφημερίδας. Η πρόοδος που έχει σημειώσει σε αυτό το πεδίο είναι δεδομένη. Ωστόσο, επιβάλλεται να ενισχύσουν αυτήν την προσπάθεια όλες οι συλλογικότητες, ώστε να επιτευχθεί η καθιέρωση της δημοτικής και στο επιστημονικό βιβλίο. (Χατζίνης, χ.χ.).

Συνεπώς η σύγχρονη πρόκληση είναι να διαμορφωθεί ένα γλωσσικό όργανο που θα κρατά αποστάσεις από τις ακρότητες και θα ανταποκρίνεται στις ανάγκες της κάθε έκφανσης του πολίτη αυτού του κράτους.

4.1.12. Η σχέση του Γιάννη Χατζίνη με τα βιβλία

Τα βιβλία που κερδίζουν το ενδιαφέρον δεν είναι αυτά που διδάσκονται στο σχολείο, αλλά εκείνα που ο αναγνώστης αναζητά μόνος του. Το ορόσημο στη σχέση του ανθρώπου με αυτά είναι το τέλος της εφηβείας, γιατί τότε επιδιώκει κανείς την πνευματική του ανεξαρτησία. Τα κριτήρια επιλογής συνδέονται με τις προσωπικές προτιμήσεις, την ιδιοσυγκρασία και τη νοοτροπία του αναγνώστη. Πέρα από αυτά, οι πιο αγαπητοί δημιουργοί είναι εκείνοι που ανοίγουν δρόμους, ώστε να οδηγηθεί κανείς μέσα από τα έργα τους στην αυτεπίγνωσή του. (Χατζίνης, 1968: 53-62).

Ένα άλλο σημαντικό ζήτημα είναι η επιρροή που ασκεί το βιβλίο στον κάθε αναγνώστη. Αυτό που αξίζει πραγματικά είναι το ανάγνωσμα που προκαλεί αλλαγές στον κόσμο και στην πορεία της σκέψης αυτού που το διαβάζει. (Χατζίνης, 1968: 112). Στην περίπτωση του Χατζίνη ο λογοτέχνης που επηρεάζει καθοριστικά τη σκέψη του ως προς το πεδίο της Κριτικής που υπηρετεί είναι ο Oscar Wilde. Η πεποίθηση του τελευταίου ότι η κριτική είναι πιο δημιουργική και από την ίδια τη δημιουργία απηχεί μια αλήθεια που ανακάλυψε και ο Χατζίνης. Παράλληλα, οι δύο πνευματικοί άνθρωποι θεωρούν ότι η έμπνευση του λογοτεχνικού έργου εντοπίζεται μέσα από τη μελέτη των

ανεπίγνωτων δυνάμεων που εδράζουν στο υποσυνείδητο του δημιουργού. (Χατζίνης, 1968:116-117). Πρόκειται για μια ψυχαναλυτικού τύπου προσέγγιση, που προϋποθέτει την ανατομία της ψυχής του συγγραφέα. Κοντά σε αυτόν προστίθεται και ο Gabriele D'Annunzio, του οποίου τα μυθιστορήματα καθρεφτίζουν τις πιο ανομολόγητες διαθέσεις της νιότης του. Η ποίησή του είχε την αισιοδοξία, που αντιστάθμιζε την απαισιοδοξία της νεανικής περιόδου της ζωής του Χατζίνη. Μέσα από την πένα του Gabriele D'Annunzio διέκρινε μια θέληση δύναμης, που αντιστρατευόταν το αίσθημα αδράνειας και ονειροπόλησής του. (Χατζίνης, 1968: 117-118). Συνεπώς, εκτιμά τον Ιταλό συγγραφέα, γιατί προτείνει τη δυναμική αναμέτρηση με τη ζωή.

Ανάμεσα στα άλλα ο κριτικός μνημονεύει και τα τέσσερα χρόνια της ζωής του στα οποία έδειξε απόλυτη αφοσίωση στο Friedrich Nietzsche: *«Το γεγονός είναι ότι η μεταμόρφωση που πραγματοποίησε μέσα μου υπήρξε από τις πιο βαθειές και πιο αποφασιστικές στη ζωή μου»*. Στα γραπτά του βρίσκει τη δύναμη να αντιμετωπίσει τα προβλήματα της ζωής. Τα επόμενα χρόνια μεγάλη γοητεία του ασκεί ο Fyodor Dostoyevsky, που και αυτός μελετά σε βάθος την ψυχή του ανθρώπου. (Χατζίνης, 1968: 120-121).

Έναν συγγραφέα που θα ήθελε να έχει γνωρίσει στις πρώτες ώρες της πνευματικής του διαμόρφωσης είναι ο Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης. Διαπιστώνει ότι *«η ηθική πνευματικότητα της εποχής του έχει υποστεί ανεπανόρθωτες καθιζήσεις»*. Δεν αμφιβάλλει, όμως, ότι το υποσυνείδητό μας νοσταλγεί τον πνευματικό κόσμο του Σκιαθίτη δημιουργού. Τα ψεύδη, ο εγωκεντρισμός και η απληστία έχουν ταλαιπωρήσει την ψυχή του σύγχρονου ανθρώπου και αυτός είναι ο λόγος που αναζητά τις αξίες της αγνότητας, της αθωότητας και της εμπιστοσύνης, που υπήρξαν οι δρομοδείκτες του συγγραφέα της *Φόνισσας*.

Μέσα από τις καταγραφές του είναι φανερή η αγάπη του για τα βιβλία, που είναι ένα αναπόσπαστο κομμάτι της ζωής του: *«Όμως ποτέ δε μετάνοιωσα που το καλλίτερο μέρος της ζωής μου το αφιέρωσα, κι εξακολουθώ να το αφιερώνω, στα βιβλία. Θεωρώ το μέρος αυτό σαν το πιο κερδισμένο»* (Χατζίνης, 1968: 130).

4.1.13. «Παιδιά προνομιούχα»

Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στους μαθητές που δεν έχουν καλές επιδόσεις στα μαθήματα του σχολείου τους, αλλά δείχνουν μεγάλο ενδιαφέρον για τα εξωσχολικά βιβλία. Δε φαίνεται να υποτάσσονται στη λογική της βαθμοθηρίας, γεγονός που ασφαλώς δεν τα καθιστά πνευματικώς «*κατώτερα*». Αντίθετα, σε αυτούς εντοπίζεται μια ξεχωριστή ευφυΐα. Παρότι οι εκπαιδευτικοί εκπλήσσονται ευχάριστα από την εξυπνάδα τους, έρχονται σε μεγάλη αμηχανία με την απειθαρχία τους. Πρόκειται για τα λεγόμενα «*προνομιούχα παιδιά*», που με τις «*αταξίες*» τους παρασύρουν τους εκπαιδευτικούς με περιορισμένη διδακτική εμπειρία στον αδιέξοδο δρόμο της αντιδικίας με αυτούς. Ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να συνειδητοποιήσει ότι σε αυτού του είδους τα παιδιά δεν θα επιβληθεί με την ποινή, αλλά με την ευστροφία και με την πείρα του. Με άλλα λόγια, θα αναγνωρίσει την αξία του μαθητή και θα του υποδείξει τον τρόπο να ανθίσει. Με αυτόν τον τρόπο θα εξασφαλίσει την ευγνωμοσύνη του. Σε αυτήν την προσπάθεια του εκπαιδευτικού σημαντικός αρωγός είναι και το σχολικό εγχειρίδιο, του οποίου ο ρόλος είναι να προδιαθέτει για πνευματική καλλιέργεια τον μαθητή (Καραθανάσης, 2001:175-177). Αυτή η παιδαγωγική προσέγγιση αρνείται τη δασκαλοκεντρική μάθηση και προβάλλει την αποτελεσματικότητα της μαθητοκεντρικής μεθόδου διδασκαλίας, που επιτρέπει στον μαθητή να ξεδιπλώσει τις γνώσεις, τις δεξιότητες και τα ενδιαφέροντά του και τελικά να γίνει πιο ενεργό μέλος στην ολομέλεια της τάξης του.

4.1.14. Η θέση του συγγραφέα μέσα στον σημερινό κόσμο

Μεταπολεμικά οι συγγραφείς εγκαταλείπουν την παλιά τους έπαρση και τη διάθεσή τους να ξεχωρίσουν. Αντιλαμβάνονται, όμως, καλύτερα την αξία τους στο πλαίσιο ενός νέου κόσμου και συνειδητοποιούν μέχρι ποιο σημείο μπορούν να τον επηρεάσουν και να επιβληθούν σε αυτόν. Με αυτή την έννοια φαίνεται ότι χάνουν σε μεγαλείο, αλλά κερδίζουν σε επίπεδο σοβαρότητας. Το πρόβλημα του σύγχρονου με τον Χατζίνη συγγραφέα εντοπίζεται στην αδυναμία του να καταλάβει ανάμεσα σε άλλους τη θέση που αντιστοιχεί στην αξία του. Στην περίπτωση μάλιστα της Ελλάδας είναι εξαιρετικά δύσκολο να εδραιωθεί επαγγελματικά και κοινωνικά. Παρότι τα επιτεύγματα της επιστήμης έχουν κερδίσει το έδαφος των εντυπώσεων, ο σύγχρονος

άνθρωπος επιθυμεί να ακονίζει τις πνευματικές του δυνάμεις και στο καλλιτεχνικό πεδίο (Χατζίνης, 1968: 215-222). Συνεπώς, εκφράζεται η αισιόδοξη άποψη σύμφωνα με την οποία ο ρόλος του καλλιτέχνη είναι αναντικατάστατος, καθώς συντελεί στην ολοκληρωμένη παιδεία του ανθρώπου.

4.1.15. Το νόημα της πληρότητας

Στη σύγχρονη εποχή υπάρχουν άνθρωποι που υποφέρουν από μια αίσθηση κενού και ανασφάλειας. Η κατάστασή τους αυτή οφείλεται στο γεγονός της αποτυχίας τους να οργανώσουν τον βίο τους σύμφωνα με τις δυνατότητές τους. Καλλιεργούν προσδοκίες που ξεπερνούν τις αντοχές τους, όταν αγνοούν τις φυσικές τους δυνάμεις. Οι ψυχικοί τραυματισμοί και οι απογοητεύσεις επέρχονται, όταν το «*δώρο*» που η φύση έχει εξασφαλίσει στον καθένα δεν καλλιεργείται με επιμονή και μεράκι. Η επιδίωξή τους να διεκδικούν πράγματα που είναι πέρα και έξω από τα όριά τους συνιστά μία παράλογη προσπάθεια. Το παράδειγμα των λογοτεχνών επιβεβαιώνει την παραπάνω διαπίστωση. Υπάρχουν δηλαδή δημιουργοί του έντεχνου λόγου που αφιερώνονται στην Κριτική, ενώ θα μπορούσαν να είναι εξαιρετικοί πεζογράφοι, όπως συμβαίνει και το αντίστροφο. Ακόμα και στην περίπτωση της ενοποίησης των λογοτεχνικών ειδών η ιδιοσυγκρασία και οι ικανότητες του κάθε δημιουργού θα είναι μια διακριτή συνιστώσα. Σε μια τέτοια χαοτική κατάσταση εκφράζεται η αισιόδοξη άποψη σύμφωνα με την οποία ο άνθρωπος θα αναζητήσει τον δρόμο της αυτογνωσίας του, γιατί μόνο μέσα από αυτόν θα οδηγηθεί στο αίσθημα της πληρότητας (Χατζίνης, 1968: 209-212).

4.1.16. Η λογοτεχνία στο πρώτο ήμισυ του 20^{ού} αιώνα

Ο 20^{ός} αιώνας έχει την τάση να ξεθεμελιώνει καθιερωμένες αξίες και να τις αντικαθιστά με άλλες, που δεν έχουν απαραίτητα το ίδιο εκτόπισμα. Μια σειρά από συμπλέγματα και ένα αίσθημα δραματικής απληστίας συνθέτουν την εικόνα του.

Από την άλλη πλευρά, ο εξευρωπαϊσμός είναι φανερός στο πεδίο της Λογοτεχνίας. Σε αντίθετη κατεύθυνση, κινούνται όσοι αντιμετωπίζουν ως εισβολή τις ξένες επιδράσεις και εκφράζουν τον φόβο της αλλοίωσης και του εκμηδενισμού της

εθνικής μας ταυτότητας από αυτές. Ωστόσο, οι προσεγγίσεις, που καλλιεργούν τον φανατισμό δεν υιοθετούνται από ευφυείς και παραγωγικούς λογοτέχνες. Αντίθετα, εκείνοι αποβλέπουν στη δημιουργία κοινών ευρωπαϊκών τόπων σκέψης και δράσης. Με δεδομένη την παγκόσμια διάσταση που έχει το πνεύμα, η σύγχρονη Λογοτεχνία θα δεχτεί αναπόδραστα ξένες επιδράσεις και μέσα από αυτήν τη διαδικασία θα επιτύχει να διαμορφώσει και τη δική της φυσιογνωμία, που θα είναι διακριτή και ισότιμη (Χατζίνης, 1951:2).

Το παράδειγμα του Γιάννη Ψυχάρη, ο οποίος μπορεί να μην έφτασε στο επίπεδο του Δημήτριου Βερναρδάκη και του Εμμανουήλ Ροΐδη, αλλά η οπτική του Ευρωπαίου εξασφάλισε σε αυτόν ευρύτερους ορίζοντες σκέψης, γεγονός που είχε ως αποτέλεσμα η αφετηρία της γλωσσικής μας επανάστασης να είναι το Παρίσι, τόπος διαμονής του λογοτέχνη. Αγωνίστηκε με μεγάλη μαχητικότητα για τη δημοτική, καθώς πίστευε ότι η γλώσσα συνιστά ένα νευραλγικής σημασίας στοιχείο της εθνικής λογοτεχνίας. Εξάλλου, η καθαρεύουσα ήταν ένας δύσκολος αντίπαλος για τη δημοτική και ήταν απαραίτητη η επιστράτευση της ευρωπαϊκής αντίληψης, για να υποστεί καίριο πλήγμα. Σημαντική ήταν και η συμβολή του Κωστή Παλαμά σε αυτήν την προσπάθεια. *«Ο δημοτικισμός είναι η αρετή μου»* (Χατζίνης, 1951:2).

Άλλο ένα ζήτημα που αφορά τον έντεχνο λόγο στην εξεταζόμενη περίοδο είναι η διάκριση διαφορετικών γενιών. Η άποψη, που ευθυγραμμίζεται και με τις θέσεις του Άλκη Θρύλου, του Ι. Μ. Παναγιωτόπουλου και του Πέτρου Χάρη, δεν ξεχωρίζει τη γενιά του είκοσι από αυτήν του τριάντα. Υπάρχουν, βέβαια, διαφορές ανάμεσα στη συναισθηματική ευγένεια του Ηλία Βενέζη και στον σεξουαλικό ρεαλισμό του Μ. Καραγάτση, αλλά την ίδια στιγμή αναγνωρίζει ότι και οι δύο εμπνέονται από την ίδια φιλοδοξία, που συνδέεται με την προσπάθεια της εθνικής μας λογοτεχνίας να ξεφύγει από τον επαρχιωτισμό της και να λειτουργήσει ως ένα αναπόσπαστο και ισότιμο τμήμα της ευρωπαϊκής λογοτεχνίας. Εξάλλου, είναι δεδομένο ότι μια λογοτεχνία θα πρέπει να κινείται εξελικτικά, αναδεικνύοντας αρχικά το ατομικό στοιχείο, στη συνέχεια το εθνικό στοιχείο και σε τελικό στάδιο το οικουμενικό στοιχείο. Στο τελευταίο αυτό στάδιο έφτασε η μεταπολεμική μας λογοτεχνία με το άοκνο πνεύμα της και την ηρωική της διάθεση, μολονότι αποδόθηκε σε αυτήν η μομφή του πιθηκισμού. (Χατζίνης, 1951:2).

Είναι σημαντικό η Ελλάδα να μην απομονώνεται πνευματικά, αλλά να κάνει εμφανή την παρουσία της μέσα στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού πνεύματος. Η διακήρυξη

της αυτοτέλειά της, που σύμφωνα με κάποιους κρίνεται αναγκαία, θα οδηγήσει στην εξαφάνισή της από τον χάρτη των πνευματικών εξελίξεων της γηραιάς ηπείρου. (Χατζίνης, 1951:2).

Τον δικό του ρόλο στις λογοτεχνικές εξελίξεις της εποχής έπαιξε και το κίνημα του υπερρεαλισμού την περίοδο του Μεσοπολέμου. Η φθίνουσα πορεία του συνδέεται με το γεγονός ότι επέβαλε την κυριαρχία της εικόνας, της οποίας η αποκλειστικότητα εξάντλησε αναπόδραστα τη γοητεία της. Από την άλλη πλευρά, υπονόμευσε ξεκάθαρα την ηγεμονία του έλλογου στοιχείου στην ποίηση, χωρίς ευτυχώς να το εξοβελίσει (Χατζίνης, 1951:2).

Έτσι, προτάσσεται μια εξωστρεφής τάση των λογοτεχνών που δε θα αντιμετωπίζει την ξένη λογοτεχνία με καχυποψία και εχθρικά, αλλά θα ανοίγει ένα γόνιμο διάλογο με αυτήν, όπως έκανε η μεσοπολεμική λογοτεχνία, με σκοπό να διαμορφώσει μια αξιόλογη και διακριτή φυσιογνωμία στον ευρωπαϊκό λογοτεχνικό χάρτη.

4.1.17. Ο ρόλος της Λογοτεχνικής Κριτικής

Η δημιουργία είναι συνυφασμένη με την Κριτική. Η πραγματική αποστολή του κριτικού είναι η αποκάλυψη της αλήθειας που έχει αποκρύψει ο λογοτέχνης. Έτσι, η τέχνη του χαρακτηρίζεται «*αυθάδης*», αφού η αποτελεσματική άσκησή της συνδέεται με την παραβίαση των κανόνων της κοινωνικής συμπεριφοράς. Αυτό βέβαια δεν πρέπει να φτάνει στα όρια της χυδαιότητας. Θα πρέπει να διακρίνεται αυτή η πνευματική δραστηριότητα από το κακεντρεχές σχόλιο. Η αξιόλογη κριτική εξασφαλίζει τη χαρά της επικοινωνίας του δημιουργού με τον κριτικό και καλλιεργεί την κριτική φαντασία και τη δημιουργικότητα του τελευταίου. Για να εντοπιστεί το νόημα-μήνυμα ενός έργου, θα πρέπει αυτό να εξεταστεί ολιστικά, γιατί δεν είναι δυνατό από τα επιμέρους στοιχεία μιας δημιουργίας να το αντλήσουμε. Παράλληλα, αξίζει να διερευνηθούν και οι προϋποθέσεις κάτω από τις οποίες ένας κριτικός γίνεται καλλιτέχνης. Μια τέτοια υπόσταση μπορεί να αποκτήσει, όταν μετέχει του μόχθου της δημιουργίας. Δεν περιορίζεται σε μια θετική ή αρνητική αξιολόγηση, αλλά επιχειρεί να αναδείξει όλα τα βαθύτερα ελατήρια της έμπνευσης και της δημιουργίας που φαίνεται να απηχούν μια συγκεκριμένη θέαση της πραγματικότητας και ταυτόχρονα μπορεί να υφέρπουν και

άλλες που είναι διαφορετικές. Σε κάθε περίπτωση ο κριτικός προσεγγίζει με περίσκεψη, έχοντας συνείδηση ότι η εξέταση των λογοτεχνικών έργων δεν μπορεί να ασκείται αποκλειστικά στην κονίστρα της λογικής, αντίθετα πολλές φορές απαιτείται η υπέρβασή της. (Χατζίνης, 1973: 45-49).

Αναμφισβήτητα, ο ρόλος του κριτικού είναι να καθοδηγεί τις προτιμήσεις του κοινού και να το χειραγωγεί στην καλλιτεχνική ανατροφή του. Τη μεγαλύτερη, όμως, επίδραση επιδιώκει να την ασκεί στον ίδιο τον δημιουργό. Ακόμα, οι αντιθέσεις είναι αναγκαίες στον χώρο της Κριτικής, για να αναπτυχθεί το καλλιτεχνικό θέαμα, για να εμφανιστούν όλες οι απόψεις και για να συζητηθούν τα προβλήματα που ανακύπτουν. Εξάλλου, οι αντιφάσεις του ίδιου του κριτικού αποδεικνύουν τη συνέπειά του απέναντι στον εαυτό του, όταν για την πνευματική αυτή δραστηριότητα δεν επιστρατεύει κάθε φορά μόνο τη μόρφωσή του, αλλά και τον συναισθηματικό του κόσμο (Χατζίνης, 1936: 26-29).

Είναι σαφές ότι ο κριτικός έχει ένα πολύ πιο περίπλοκο και απαιτητικό έργο να επιτελέσει από τον αναγνώστη ή τον μελετητή ενός λογοτεχνικού έργου. Η παρουσίαση μιας Κριτικής δεν είναι απλώς η εφαρμογή μιας θεωρίας ή η καταγραφή μιας εντύπωσης. Είναι μια επίπονη και πρωτότυπη διαδικασία, που προϋποθέτει την ουσιαστική γνωριμία με μια καλλιτεχνική έκφραση, άρρηκτα συνδεδεμένη με τη φυσιογνωμία του δημιουργού της, που προκαλεί το πνεύμα και την ψυχή του κριτικού.

4.1.18. Μοντερνισμός και παράδοση

Οι πεζογράφοι των πρώτων δεκαετιών του 20ού αιώνα δέχονται σε μεγάλο βαθμό την επιρροή της παράδοσης και διστάζουν να ακολουθήσουν νέους δρόμους δημιουργίας. Αντίθετα, οι ποιητές αφομοιώνουν την παλιά πείρα και αναζητούν νέους ορίζοντες δημιουργίας.

Διαπιστώνεται ότι πεζογράφοι, όπως ο Στράτης Μυριβήλης, ο Θράσος Καστανάκης, ο Θανάσης Πετσάλης, ο Ηλίας Βενέζης, ο Παντελής Πρεβελάκης και ο Νικηφόρος Βρεττάκος έχουν μια κοινή κατεύθυνση. Στα έργα τους αναδεικνύεται ο τόπος, ο χρόνος, το κυρίαρχο πνεύμα της κοινωνίας τους και της εποχής τους καθώς και ο ψυχικός κόσμος των ηρώων τους, ακολουθώντας με αυτόν τον πειθαρχημένο

τρόπο έναν κανόνα, γεγονός που φανερώνει και τη στάση τους απέναντι στον μοντερνισμό. (Χατζίνης, 1940: 3).

Αντίθετα, το μοντέρνο στην πεζογραφία καλλιεργεί τον αφηρημένο στοχασμό και την απουσία θέματος. Ελλοχεύει, όμως, ο κίνδυνος οι δημιουργοί να οδηγηθούν σε μια *«χαοτική κατάσταση»*, της φυγής στο όνειρο και της άρνησης της πραγματικότητας. Ωστόσο, το χρέος της τέχνης είναι να καθοδηγεί και να θεμελιώνει, ώστε να επιβάλλει έναν νόμο σε εποχές, που όλα είναι αβέβαια και υπό διάλυση (Χατζίνης, 1940: 4).

Από την άλλη πλευρά, ο μοντερνισμός μπορεί να διακριθεί σε δημιουργικό και στείρο. Ο πρώτος αναδεικνύει τις καλλιτεχνικές αξίες και ο δεύτερος τις υπονομεύει. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, επικρατούν και ακρότητες στον ποιητικό λόγο. Έτσι, αφενός επικρατεί η τάση της απόλυτης εφαρμογής των παλιών μορφικών χαρακτηριστικών, χωρίς καμία διάθεση ανανέωσης του περιεχομένου και αφετέρου η αβασάνιστη υιοθέτηση καθετί νέου. Έτσι, το ποιητικό τοπίο παρουσιάζει μια διασπασμένη εικόνα εκείνη την εποχή (Χατζίνης, 1940: 5).

4.1.19. Ο ρόλος του πνεύματος και η πνευματική ευθύνη των δημιουργών στη σύγχρονη εποχή

Η νέα εποχή διακρίνεται από τις προηγούμενες, γιατί σε αυτήν κυριαρχεί η μάζα. Η τελευταία επιβάλλει τις προτιμήσεις της σε μεγάλη κλίμακα. Αυτές μάλιστα δε διακρίνονται για το υψηλό τους γούστο. Απότοκος αυτής της νέας πραγματικότητας είναι η απώλεια της παλιάς αίγλης των πνευματικών προσωπικοτήτων. Έτσι, αυτές επιλέγουν μια αμυντική στάση απομόνωσης εξαιτίας της ραγδαίας αύξησης του αγοραίου γούστου. Ωστόσο, είναι αδήριτη ανάγκη να αναλάβουν την ευθύνη τους και να καλλιεργήσουν αυτήν την απαίδευτη μάζα. Η αξιοποίηση των μέσων της τεχνολογίας από εκείνους μπορεί να αποτρέψει τον παραγκωνισμό τους και να τους επιτρέψει να λειτουργήσουν ως ταγοί της κοινωνίας (Γιάννης Χατζίνης, χ.χ.).

Αν το φαινόμενο μελετηθεί στη ρίζα του, προκύπτει ότι τα γενεσιουργά αίτια αυτής της κατάστασης δεν είναι εξωγενή, αλλά εντοπίζονται στο πεδίο της προσωπικής ευθύνης των πνευματικών ανθρώπων. Με άλλα λόγια, το κρίσιμο ερώτημα είναι κατά πόσο το πνεύμα στην τρέχουσα κατάσταση γίνεται ο εκφραστής της αγωνίας της

εποχής εύστοχα και με αυθεντικό τρόπο. Φαίνεται ότι παρουσιάζει μια αδυναμία μπροστά στις νέες εξελίξεις που διαμορφώνουν νέες σταθερές. Μέσα στο πλαίσιο της κυριαρχίας της μηχανής και του υλικού ευδαιμονισμού, το πνεύμα ξαναγυρίζει στην *«ηλικία του νηπίου»*. Διανύοντας πάλι μια τέτοια φάση, θα έχει τη δυνατότητα να αντικρίσει τον κόσμο με άλλα μάτια και αυτή η εμπειρία να τον οδηγήσει σε μια *«νέα ωρίμανση»*. Αν δείξει *«ανυπομονησία»* να φτάσει στον τελικό προορισμό, τότε η ανανέωση που θα παρουσιάσει θα συνδέεται μόνο με τα *«εξωτερικά μέσα»* (Χατζίνης, χ.χ.: 3-4).

Συνεπώς, σε μια εποχή κυοφορίας είναι λογικό να πέφτει ο *«σπόρος σ' ένα παρθένο και πάλι έδαφος»* και να τηρείται μία στάση αναμονής μέχρι να φανούν *«οι πρώτοι καρποί»*. Από την άλλη πλευρά, η αισιόδοξη αυτή προσέγγιση, που προσδοκά πνευματική αναγέννηση μέσα από το κλίμα της ύφεσης, δεν είναι ο κατάλληλος σύμβουλος για μια σοβαρή προσέγγιση των πραγμάτων. Ωστόσο, σε κάθε περίπτωση, η προετοιμασία *«του νέου καρπού»* πρέπει να συνοδεύεται από σύνεση, προφύλαξη και πίστη (Χατζίνης, χ.χ.: 6).

4.1.20. Το πρόβλημα της μοντέρνας ποίησης

Ο αποκαλυπτικός ρόλος της ποίησης συνίσταται στο γεγονός ότι φωτίζει με καινούργιο τρόπο διαχρονικής αξίας αλήθειες. Αν ένας ποιητής δεν μπορεί να αποσπάσει από την πεζή καθημερινότητα την *«αιώνια ουσία»* της, τότε περιορίζεται στον ρόλο του μιμητή (Χατζίνης, 1962: 32). Η διαπίστωση αυτή είναι σημαντική, γιατί πάνω σε αυτή στηρίζεται και η μοντέρνα ποίηση. Οι μοντέρνοι δημιουργοί επιδίδονται στην ανάδειξη της συγκίνησης που τους προκαλεί η θέαση της ζωής και των πραγμάτων. Δε φαίνεται να ενδιαφέρονται για τα εξωτερικά χαρακτηριστικά του ποιητικού λόγου, όπως είναι η ομοιοκαταληξία και το μέτρο. Ωστόσο, αυτό το γεγονός έχει κρατήσει σε απόσταση το κοινό από τον μοντέρνο ποιητικό λόγο, καθώς αυτό συνεχίζει να είναι προσκολλημένο στην παράδοση. Πέρα από αυτό, το κύριο πρόβλημα εντοπίζεται στη σύγχυση του κοινού για τις πραγματικότητες που η μοντέρνα ποίηση αντιπροσωπεύει. Με δεδομένο ότι οι δυσεξιχνίαστες σχέσεις μεταξύ της μορφής και της ουσίας καθορίζονται από τη χρήση μέσων εξαιρετικής ευαισθησίας, είναι επιβεβλημένη η δημιουργία νέων κριτηρίων αξιολόγησης, που θα ανταποκρίνονται και σε ένα νέο αξιακό πλαίσιο (Χατζίνης, χ.χ.: 2).

4.1.21. Η ισορροπία ως προϋπόθεση της πνευματικής δημιουργίας

Η ισορροπία είναι απαραίτητη προϋπόθεση ανάπτυξης της πνευματικής δημιουργίας. Με άλλα λόγια, ένας καλλιτέχνης θα πρέπει να τιθασεύσει τις αντίπαλες δυνάμεις που εδράζονται στην ψυχή του. Η απουσία αυτής της ισορροπίας ισοδυναμεί με την απουσία του μέτρου, που συνιστά διαχρονικά τη «*χρυσή βάση του ανθρώπου*». Στην εποχή, όμως, που ο κριτικός βιώνει έχει χαθεί η έννοια του μέτρου και αυτό οφείλεται στις πολλές περιπέτειες που έχει περάσει η ανθρωπότητα. Τη θέση της ηρεμίας έχει καταλάβει η ανησυχία, η αγωνία και η ένταση, που αποτελούν πλέον τα απαραίτητα στοιχεία της καλλιτεχνικής δημιουργίας. Ωστόσο, η ισορροπία του καλλιτέχνη διαχωρίζεται από τη γενικότερη αναστάτωση του περιβάλλοντος μέσα στο οποίο ζει και δημιουργεί. Η μεταβατική εποχή του τον υποχρεώνει να γίνει διαμορφωτής του «*χάους*» που επικρατεί, ακόμα και αν αυτό το «*χάος*» αφορά τον προσωπικό του κόσμο. Παραδειγματικά, μπορεί να αναφερθεί ο Edgar Allan Poe, που δεν μπορούσε να αντισταθεί στο αλκοόλ, αλλά ήταν σε θέση να πειθαρχήσει στην καλλιτεχνική του δημιουργία, γιατί πάλεψε με σθένος, για να κατακτήσει την εσωτερική του ισορροπία και να οικοδομήσει το έργο του (Χατζίνης, χ.χ.: 1-2).

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, ερμηνεύεται και η απομάκρυνση της ευρωπαϊκής τέχνης από το κοινό. Φαίνεται ότι δεν μπορεί να απεγκλωβιστεί από τα τραύματά της με αποτέλεσμα να παρουσιάζεται ερμητική. Έτσι, ελλοχεύει ο κίνδυνος να χάσει τον προορισμό και το νόημά της με αυτόν τον τρόπο. Εξάλλου, όπως επισημαίνεται, ο προορισμός του καλλιτέχνη δεν είναι να περιοριστεί σε έναν μονόλογο, που το κοινό δεν μπορεί να κατανοήσει, αλλά να επιτύχει με τον λόγο του να συγκινήσει το θυμικό του αναγνωστικού κοινού (Χατζίνης, χ.χ.: 3).

4.1.22. Το μυστικό του Αγιορείτικου μοναχισμού

Η επίσκεψη του Χατζίνη στο Άγιο Όρος την περίοδο του εορτασμού της Χιλιετηρίδας του υπήρξε ένα σημαντικό γεγονός για αυτόν, που του προκάλεσε την ανάγκη να καταγράψει τις εντυπώσεις του από αυτήν την εμπειρία. Αρχικά, σημειώνει ότι οι εγκόσμιες ψυχές μπορούν να αναγνωριστούν μεταξύ τους. Βρίσκονται, όμως, σε μεγάλη απόσταση από αυτές που έχουν αφοσιωθεί στον Θεό. Η μοναξιά είναι η τροφός των μοναχών. Η ψυχή τους γαληνεύει μέσα σε αυτήν και κάθε εγκόσμιος θόρυβος

μπορεί να τη διαταράξει. Για εκείνους το μοναδικό πάθος είναι η λατρεία του Θεανθρώπου. Για να γίνει κάποιος δέκτης ενός τέτοιου μηνύματος, θα πρέπει να απεμπολήσει ένα μέρος του κοσμικού εαυτού του, κατάκτηση που δεν μπορούν όλοι οι άνθρωποι να επιτύχουν. Οι λογοτέχνες, Κώστας Ουράνης και Τάκης Παπατσώνης, καταγράφουν τις εντυπώσεις από την επίσκεψή τους σε αυτόν τον θρησκευτικό χώρο με διαφορετικό τρόπο. Ο πρώτος μαγεύει τον αναγνώστη με την περιγραφή του, αλλά κινείται στο πλαίσιο της ταξιδιωτικής λογοτεχνίας. Με άλλα λόγια, κερδίζει το κοινό με τον ίδιο τρόπο που θα περιέγραφε και την επίσκεψή του σε οποιονδήποτε άλλον προορισμό. Αντίθετα, για τον δεύτερο δημιουργό το ταξίδι αυτό αποκτά μια ασκητική διάσταση (Χατζίνης, 1968: 145-156).

Ακόμα, επισημαίνεται ότι «*η ουσία του μοναχισμού*» βρίσκεται στην άσκηση, στην προετοιμασία και στη μετάβαση από τη φθαρτή και εφήμερη ζωή στην αιώνια και άφθαρτη. Οι Αγιορείτες διακρίνονται για τη σοφία τους, που δεν αφορά τις γνώσεις, αλλά την *«ενιαία γνώση»*, στην οποία έχουν τη δυνατότητα πρόσβασης τόσο οι εγγράμματοι όσο και οι αγράμματοι. Εκεί ακριβώς βρίσκεται το κατώφλι της πίστης. Αυτή ορίζεται ως η απελευθέρωση της ψυχής από τα πάθη του ανθρώπου, που εξασφαλίζουν τη συνοχή στο σώμα της κοινωνίας. Εξάλλου, δεν είναι εφικτό για όλους τους ανθρώπους να επιτύχουν την ηθική τελειότητα. Οι περισσότεροι ήρθαν, για να μείνουν άνθρωποι, να διαιωνίσουν το είδος και να υπομείνουν τις ταλαιπωρίες αυτού του ρόλου. Έτσι, όσοι ακολουθούν τον μοναχισμό αποτελούν και την εξαίρεση του παραπάνω κανόνα. Με άλλα λόγια, φτάνουν σε μια «τέλεια κάθαρση», όπου οι φροντίδες της εγκόσμιας ζωής δεν τους απασχολούν. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, έχει απαγορευτεί η είσοδος κάθε θηλυκού στο χώρο του Αγίου Όρους, αφού αυτό συνιστά την ενσάρκωση του πόθου. Με την απουσία του διευκολύνεται η «*Κάθαρσή*» τους (Χατζίνης, 1968: 162-164).

Πέραν τούτων, είναι αποδεκτό ότι σε όλους τους ανθρώπους υπάρχουν *«οι σπόροι ενός μοναχικού βίου»*. Παρότι, η εποχή κυριαρχείται από το πνεύμα του υλισμού, υπάρχει πάντα στο βάθος της ψυχής η μυστική εκείνη δύναμη που μπορεί να μεταμορφώσει το ζώο σε άνθρωπο, όταν αυτή αναπτυχθεί σε μεγάλο βαθμό και γίνει απόλυτο κριτήριο της ζωής. Σε ένα άκρως ιδεαλιστικό πλαίσιο, διατυπώνεται η θέση σύμφωνα με την οποία κάθε επιστημονική κατάκτηση και πρωτοπορία μπορεί να αποβεί χρήσιμη, μόνο αν αποβλέπει στην πνευματική εξέλιξη και τελειότητα του ανθρώπου (Χατζίνης, 1968: 166).

4.2. Παρουσίαση αποτελεσμάτων του περιεχομένου του κοινωνικού και ιδεολογικού κόσμου του Γιάννη Χατζίνη

Μελετώντας τον κοινωνικό και ιδεολογικό κόσμο του Χατζίνη, προκύπτουν είκοσι πέντε ειδικά θέματα, που είναι τα εξής: 1. Ανάδειξη πολιτικών προσώπων στο έργο του Χατζίνη 2. Ο ρόλος των τοπικών μνημείων 3. Ο κινηματογράφος στην εποχή του Χατζίνη 4. Η Ένωση της Ευρώπης 5. Οι Έλληνες θεμελιωτές της Ευρώπης 6. Εμείς και οι αρχαίοι 7. Η τέχνη δεν είναι χρηστομάθεια 8. Το πρόβλημα της ευτυχίας 9. Απόψεις για προφορικό και γραπτό λόγο 10. Το ραδιόφωνο στην εποχή του Χατζίνη 11. Η αξία της γλώσσας 12. Νεοδημοτικισμός 13 Προνομιούχα παιδιά 14. Η θέση του συγγραφέα στο σημερινό κόσμο 15. Η πληρότητα 16. Η Λογοτεχνία 1900-1950 17. Μαζοποίηση 18. Μοντερνισμός και παράδοση 19. Ο ρόλος του πνεύματος στην εποχή του Χατζίνη 20. Το πρόβλημα της μοντέρνας ποίησης 21. Η ισορροπία ως προϋπόθεση πνευματικής δημιουργίας 22. Η σχέση της Ευρώπης με την Αμερική την εποχή του Χατζίνη 23. Η κριτική 24. Ο κόσμος των βιβλίων 25. Το μυστικό του Αγιορείτικου μοναχισμού.

Εξετάζοντας τα παραπάνω θέματα, προτείνεται η ένταξή τους σε επτά πεδία: 1. Λογοτεχνία 2. Γλώσσα 3. Ιστορία 4. Πολιτική 5. Τεχνολογία 6. Εκπαίδευση 7. Ψυχολογία.

<u>Λογοτεχνία</u>

1. Η τέχνη δεν είναι χρηστομάθεια 2. Η θέση του συγγραφέα στον σημερινό κόσμο 3. Η λογοτεχνία 1900-1950 4. Μοντερνισμός και παράδοση 5. Ο ρόλος του πνεύματος στην εποχή του Χατζίνη 6. Το πρόβλημα της μοντέρνας ποίησης 7. Η ισορροπία ως προϋπόθεση πνευματικής δημιουργίας 8. Η κριτική 9. Ο κόσμος των βιβλίων.

<u>Γλώσσα:</u>

1. Η αξία της γλώσσας 2. Νεοδημοτικισμός 3. Απόψεις για προφορικό και γραπτό λόγο.

<u>Ιστορία:</u>

1. Ο ρόλος των τοπικών μνημείων 2. Οι Έλληνες θεμελιωτές της Ευρώπης 3. Εμείς και οι αρχαίοι.

<u>Πολιτική:</u>

1. Ανάδειξη πολιτικών προσώπων στο έργο του Χατζίνη 2. Η Ένωση της Ευρώπης 3. Η σχέση της Ευρώπης με την Αμερική την εποχή του Χατζίνη.

Τεχνολογία:

1. Ο κινηματογράφος στην εποχή του Χατζίνη 2. Το ραδιόφωνο στην εποχή του Χατζίνη.

Εκπαίδευση:

1. Προνομιούχα παιδιά.

Ψυχολογία-Μεταφυσική:

1. Το πρόβλημα της ευτυχίας 2. Η πληρότητα 3. Μαζοποίηση 4. Το μυστικό του Αγιορείτικου μοναχισμού.

Πεδία θεμάτων	**Θέματα (σχετικές συχνότητες %)**
Λογοτεχνία	36%
Γλώσσα	12%
Ιστορία	12%
Πολιτική	12%
Τεχνολογία	8%
Εκπαίδευση	4%
Ψυχολογία- Μεταφυσική	16%
Σύνολο	**100%**

4.3. Συμπεράσματα κεφαλαίου

Από τα παραπάνω αποτελέσματα εξάγονται συγκεκριμένα συμπεράσματα για τα θέματα που προβάλλονται στον κοινωνικό και ιδεολογικό κόσμο του Χατζίνη. Είναι φανερό ότι ο κριτικός ενδιαφέρεται κυρίως για λογοτεχνικά ζητήματα. Τα τελευταία αντιστοιχούν στο 36% του συνόλου των στοιχείων που συγκροτούν την τοποθέτησή του απέναντι στις ιδεολογικές εξελίξεις και στα κοινωνικά δρώμενα. Παράλληλα, το πεδίο που βρίσκεται στη δεύτερη θέση (16%) του ενδιαφέροντός του είναι η ψυχολογία-μεταφυσική. Εξάλλου, οι κριτικές του προσεγγίσεις αποδεικνύουν τη σταθερή επιδίωξή του να αναλύει την ψυχολογία των δημιουργών και να τη συνδέει με το έργο τους. Ακολουθούν με το ποσοστό του 12% τα θέματα της γλώσσας, της ιστορίας και της πολιτικής. Πέρα από αυτά, είναι περιορισμένη η συγγραφική παραγωγή του στο πεδίο της τεχνολογίας. Είναι μάλιστα χαρακτηριστικό ότι οι αναλύσεις του για κάποιες εφευρέσεις έχουν και πάλι σημείο αναφοράς τους τον

έντεχνο λόγο. Μικρότερο ποσοστό συμμετοχής έχει και ο εκπαιδευτικός χώρος (4%). Ο συγγραφέας, αν και είναι υπάλληλος του Υπουργείου Οικονομικών, κάνει εύστοχες και προοδευτικές- για τα δεδομένα της εποχής του- παρατηρήσεις τόσο για τους διδάσκοντες όσο και για τους διδασκόμενους. Τα αριθμητικά μάλιστα στοιχεία δείχνουν ότι οι περισσότερες από τις κατηγορίες μπορούν να ενταχθούν στο πεδίο του πνευματικού πολιτισμού (85.7%). Ένα ποσοστό που απέχει πλέον 71 περίπου μονάδες από το αντίστοιχο του υλικού πολιτισμού (14.3%). Ο τελευταίος φαίνεται να μην απασχολεί τον Χατζίνη στον ίδιο βαθμό . Συνεπώς, η τεχνοκρατική φύση του επαγγέλματός του δεν τον επηρεάζει ιδιαίτερα, καθώς τα πνευματικά αγαθά είναι εκείνα που μονοπωλούν το αξιακό του σύστημα και τη συγγραφική του παραγωγή.

ΜΕΡΟΣ ΙΙΙ

Κεφάλαιο 1ο

Παρουσίαση του Κέντρου Μελέτης της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας «Γιάννης Χατζίνης»

1.1. Δωρεά της οικίας του Γιάννη Χατζίνη στον Δήμο Καλλιθέας

Το Δημοτικό Κέντρο Μελέτης Νεοελληνικής Λογοτεχνίας «Γιάννης Χατζίνης» (Χατζίνειο) βρίσκεται επί της οδού Μαντζαγριωτάκη 118 στην Καλλιθέα του Νομού Αττικής. Σε αυτό πραγματοποιούνται τα μαθήματα του Ανοιχτού Φιλοσοφικού Σχολείου και οι διαλέξεις της Εταιρείας Γραμμάτων και Τεχνών «Νέος Πνευματικός Κύκλος» κάθε Τρίτη και Πέμπτη αντίστοιχα.

Η απόφαση μετατροπής της οικίας του Γιάννη Χατζίνη σε μουσείο ανάγεται στο 1987 με ομόφωνη απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου Καλλιθέας. Σύμφωνα με στοιχεία από τα Αρχεία του Δήμου Καλλιθέας, τα εγκαίνια πραγματοποιήθηκαν στις 31 Οκτωβρίου 1988. (Αρχεία Δήμου Καλλιθέας, 1988). Στην ταξινόμηση του αρχείου του κριτικού Λογοτεχνίας σημαντική ήταν η συμβολή του γαμπρού του, Γιάννη Πετριτάκη, ο οποίος ήταν δικηγόρος και λογοτέχνης. Ο Δήμαρχος Καλλιθέας, Γιώργος Ψαλιδόπουλος, επιβεβαίωσε σε συνέντευξή του τη συμβολή του Πετριτάκη στην καταγραφή και κωδικοποίηση του υπάρχοντος υλικού, στο οποίο περιλαμβάνονται σπάνια βιβλία, χειρόγραφα και επιστολές μεγάλων προσωπικοτήτων των γραμμάτων (*Σαμιακή Επιθεώρηση*, 1987: 158).

Στο σπίτι του κριτικού δημιουργείται το Δημοτικό «Κέντρο Μελέτης Νεοελληνικής Λογοτεχνίας» (Χατζίνειο) και σε αυτό εργάζεται ο υπάλληλος του Δήμου Καλλιθέας, Ντίνος Παναγιωτόπουλος, ο οποίος ασχολείται με τη διοργάνωση διάφορων πολιτιστικών εκδηλώσεων και με την έκδοση μιας εφημερίδας λογοτεχνικού χαρακτήρα, που φέρει το όνομα «*Νέες Δημιουργίες*», τον Ιανουάριο του 1994. Ο ίδιος είναι συγγραφέας και ποιητής και προσπαθεί, με τη βοήθεια και άλλων πνευματικών ανθρώπων της περιοχής, να μετατρέψει το Χατζίνειο, που εκείνη την εποχή λειτουργεί ως βιβλιοθήκη, σε μία κυψέλη πνεύματος και δημιουργίας (Κακουλίδου, 2002: 53).

Ο Γιάννης Πετριτάκης, σύζυγος της κόρης του Χατζίνη, Φρόσως, μετά το θάνατό της στις 29 Απριλίου 1989, εμφανίζεται ως ο μόνος εκ διαθήκης κληρονόμος

της στην κληρονομιαία περιουσία της, στην οποία περιλαμβάνεται και η οικία της οδού Μαντζαγριωτάκη 118. Τον Φεβρουάριο του 1988 και του 1996, ο Πετριτάκης δωρίζει το αρχείο του πεθερού του στον Δήμο Καλλιθέας. Στο αρχείο αυτό υπάρχουν ευχαριστήριες επιστολές πολλών πνευματικών ανθρώπων προς τον Χατζίνη για τα σημειώματα που δημοσιεύει στη *Νέα Εστία* με θέμα κάποιο έργο τους. Παράλληλα, σε αυτές παρατίθενται και οι απόψεις τους για το έργο άλλων συγγραφέων και για ζητήματα που συνδέονται με τη Λογοτεχνία και την αισθητική. Επιπροσθέτως, σε αυτό το αρχείο υπάρχει η αλληλογραφία του Χατζίνη με τον Γρηγόριο Ξενόπουλο, τον Νίκο Καζαντζάκη, τον Άγγελο Σικελιανό, τον Στράτη Τσίρκα, τον Ηλία Βενέζη, τον Άγγελο Τερζάκη, τον Αντώνη Σαμαράκη καθώς και με άλλους καλλιτέχνες και πολιτικούς. Μια ιδιαίτερη ενότητα αποτελούν οι ογδόντα τρεις (83) επιστολές του φίλου και ομότεχνου του Χατζίνη, Σωτήρη Σκίπη, και οι δέκα (10) του Παναγιώτη Κανελλόπουλου. Ακόμα, εντοπίζονται δύο (2) επιστολές που γράφει ο λογοτέχνης, Περικλής Γιαννόπουλος, στην εκλεκτή της καρδιάς του και ζωγράφο, Σοφία Λασκαρίδου, και ένα (1) αντίτυπο βιβλίου της Λασκαρίδου μαζί με μια επιστολή της αδελφής της, Ειρήνης Λασκαρίδου (Ψαλιδόπουλος, 1997).

Δύο χρόνια αργότερα, 18 Ιουνίου 1998, ο Πετριτάκης κάνει δωρεά ψιλής κυριότητας του αστικού ακινήτου, που βρίσκεται στη Μαντζαγριωτάκη 118 στον Δήμο Καλλιθέας, παρακρατώντας εφ' όρου ζωής του την επικαρπία. Ο Γιάννης Πετριτάκης πεθαίνει στις 09/12/1999 και στην ιδιόγραφη διαθήκη του κάνει δωρεά το σπίτι στον Δήμο Καλλιθέας και αναφέρει ότι αφήνει όλα τα κινητά περιουσιακά του στοιχεία που βρίσκονται στον πρώτο όροφο της διώροφης κατοικίας του. Ανάμεσα σε αυτά υπάρχουν πίνακες ζωγραφικής του Δημήτρη Πουλιανού, της Σοφίας Λασκαρίδου και του Αχιλλέα Βαρβαρέσου. Ορίζει, μάλιστα, να λειτουργήσει Δημοτικό Πολιτιστικό Εκθετήριο στην οικία του πεθερού του ως μια ενότητα με το Κέντρο Μελέτης Νεοελληνικής Λογοτεχνίας «Γιάννης Χατζίνης». Συνεπώς, το διώροφο σπίτι του κριτικού και πεζογράφου, Χατζίνη, με όλη την κινητή περιουσία μετά το θάνατο του γαμπρού του, Γιάννη Πετριτάκη, περιέρχεται στον Δήμο Καλλιθέας. Έχει προηγηθεί, βέβαια, η δωρεά των βιβλίων του Χατζίνη που υπάρχουν σε αυτό στον Δήμο (Πολιτιστικός Οργανισμός Δήμου Καλλιθέας, 2002: 9).

Εικόνα 17: Οικία Γιάννη Χατζίνη

Πηγή: Οικεία φωτογραφική λήψη (11 Μαρτίου 2018)

1.2. Ο Νέος Πνευματικός Κύκλος στεγάζεται στο Κέντρο Μελέτης της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας «Γιάννης Χατζίνης»

Το 1997 οι λογοτέχνες της Καλλιθέας αναζητούν έναν χώρο συγκέντρωσης. Τότε, ο ποιητής, Σακελλάρης Καμπούρης, προσφέρει τον ΚΑΦΕΧΩΡΟ. Αυτή η καφετέρια γίνεται στέκι πολιτισμού, φιλοξενώντας εκθέσεις, μουσικές και λογοτεχνικές βραδιές. Το οικονομικό βάρος, όμως, είναι μεγάλο για τη συντήρηση του χώρου και έτσι με πρωτοβουλία του Γιάννη Πετριτάκη και Σακελλάρη Καμπούρη δημοσιεύεται σε τοπικά έντυπα η λεζάντα: *«Ζητούνται άνθρωποι που αγαπούν την λογοτεχνία και τον πολιτισμό, για να φτιάξουμε μαζί το Νέο Πνευματικό Κύκλο Καλλιθέας»*. Το αποτέλεσμα αυτής της προσπάθειας είναι να συγκεντρωθούν πολλοί άνθρωποι των γραμμάτων και των τεχνών. Η μεγάλη προθυμία που παρατηρείται δηλώνει την επιθυμία των κατοίκων εκείνης της εποχής να δείξουν ότι αυτός ο Δήμος δεν έχει να επιδείξει μόνο την παραβατικότητα και την απαξίωση στα πνευματικά αγαθά, αλλά ότι μπορεί να σταθεί άξιος συνεχιστής της παλιάς Καλλιθέας. Τελικά, αποφασίζεται η παραχώρηση του Χατζίνειου στον Νέο Πνευματικό Κύκλο Καλλιθέας τον Απρίλιο του 1998. Η πολιτιστική του δράση, όμως, έχει ξεκινήσει νωρίτερα με

έδρα τον ΚΑΦΕΧΩΡΟ, όταν διοργανώνει συμπόσιο δύο ημερών για τον Νίκο Καζαντζάκη. Ακολουθούν και άλλες ημερίδες και συμπόσια αφιερωμένα στη μελέτη του έργου σημαντικών νεοελλήνων ποιητών αλλά και εκδηλώσεις για Καλλιθεάτες λογοτέχνες (Παπάζογλου, 2000: 463).

Ο αντιπρόεδρος του άτυπου αυτού Πνευματικού Κύκλου και λογοτέχνης, Γιάννης Πιερρουτσάκος, διαμορφώνει ένα καταστατικό μαζί με άλλα είκοσι πέντε (25) ιδρυτικά μέλη, που προέρχονται από τον χώρο της Λογοτεχνίας και των άλλων τεχνών. Στη συνέχεια, συγκαλούν Γενική Συνέλευση και το εγκρίνουν άρθρο κατ' άρθρο και με απόφαση (4572/2000) του Μονομελούς Πρωτοδικείου Αθηνών ο Νέος Πνευματικός Κύκλος Καλλιθέας ξεκινά και επίσημα στις 20 Σεπτεμβρίου 2000 την πνευματική του διαδρομή. Τέλος, ο Νέος Πνευματικός Κύκλος Καλλιθέας είναι ένας ανεξάρτητος φορέας, που έχει τα γραφεία του στο Χατζίνειο (Πολιτιστικός Οργανισμός Δήμου Καλλιθέας, 2002: 9).

Υπό την αιγίδα του Πολιτιστικού Οργανισμού του Δήμου Καλλιθέας εκδίδεται κάθε χρόνο μια Ανθολογία των εκδηλώσεων και παρουσιάσεων του Νέου Πνευματικού Κύκλου Καλλιθέας Σε αυτές περιλαμβάνονται ομιλίες λαογραφικού, ιστορικού, ψυχολογικού, κοινωνιολογικού και φιλολογικού χαρακτήρα. Ακόμα, στα πλαίσια αυτών των εκδηλώσεων τα μέλη και οι φίλοι του Νέου Πνευματικού Κύκλου Καλλιθέας παρουσιάζουν τα δικά τους έργα, συζητούν για τη Ρωσική λογοτεχνία, όπως και για άλλους ξένους λογοτέχνες και προβάλλουν τα πνευματικά δημιουργήματα των Καλλιθεατών του Μεσοπολέμου (Κακουλίδου, 2007).

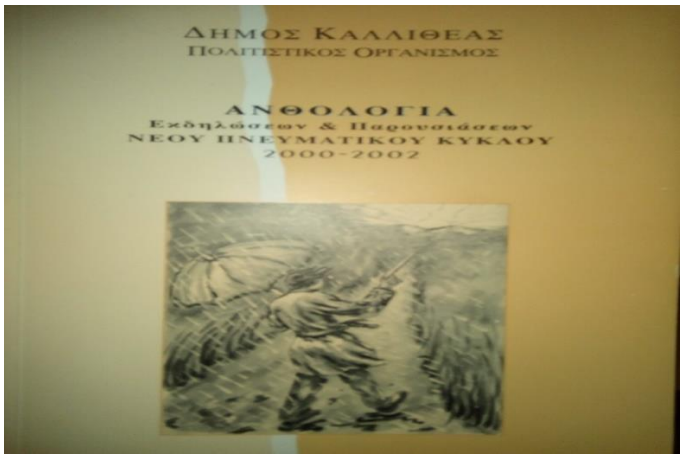

Εικόνα 18:Ανθολόγιο Εκδηλώσεων & Παρουσιάσεων Νέου Πνευματικού Κύκλου 2000-2002

Πηγή: Δήμος Καλλιθέας

1.3. Το Ανοιχτό Φιλοσοφικό Σχολείο στεγάζεται στο Κέντρο Μελέτης της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας «Γιάννης Χατζίνης»

Σήμερα, στο Χατζίνειο Ίδρυμα στεγάζεται και το Ανοιχτό Φιλοσοφικό Σχολείο. Σύμφωνα με τον Δημήτρη Ντούσα, πρόκειται για μια επιστημονική εταιρεία, αστική, μη κερδοσκοπική με καταστατικό κατατεθειμένο στο Πρωτοδικείο Αθηνών. Το Ανοιχτό Φιλοσοφικό Σχολείο, που είναι συνέχεια του Φιλοσοφικού Σχολείου Αθήνας, ιδρύεται το 2002 από 12 μέλη με έδρα την Καλλιθέα και με πρωτοβουλία του Ντούσα. Ύστερα από έναν χρόνο λειτουργίας προκύπτουν διαφωνίες ανάμεσα στα μέλη και διαλύεται. Τότε, ο Ντούσας παίρνει την πρωτοβουλία και στις 17/11/2003 δημιουργεί το Ανοιχτό Φιλοσοφικό Σχολείο με έδρα και πάλι την Καλλιθέα, με διαφορετικά μέλη και με διμελές Δ.Σ. (πρόεδρος και αντιπρόεδρος). Σύμφωνα με την ιδρυτική διακήρυξη, το Ανοιχτό Φιλοσοφικό Σχολείο έχει συγκεκριμένους στόχους και επιδιώξεις· συγκεκριμένα, αποσκοπεί στη μελέτη, τη φιλοσοφική ανάγνωση, στην εμβάθυνση και προβληματική πάνω στο έργο των φιλοσόφων από την αρχαιότητα ως τις μέρες μας. Ακόμα, επιδιώκει την πραγματοποίηση ανοιχτών εκδηλώσεων, όπως διαλέξεων και συζητήσεων πάνω στις φιλοσοφικές θεωρίες των αρχαίων πολιτισμών, στους φιλοσόφους του Βυζαντινού, Ασιατικού και Ευρωπαϊκού Μεσαίωνα, στους φιλοσόφους του Νεότερου και Σύγχρονου πολιτισμού, στις φιλοσοφικές κατηγορίες και έννοιες και σε επίκαιρα θέματα τα οποία χρειάζονται μια φιλοσοφική επεξεργασία. Παράλληλα, στοχεύει στη διοργάνωση δράσεων αλληλεγγύης στους Έλληνες Ρομά. Το 2012 ιδρύεται και το Ανοιχτό Μαρξιστικό Σχολείο ως τμήμα του Ανοιχτού Φιλοσοφικού Σχολείου. **Σ**τόχος του είναι η συλλογική μελέτη του έργου που άφησαν οι κλασικοί του μαρξισμού μέσα από την ανάγνωση και τη συζήτηση.

1.4. Συμπεράσματα κεφαλαίου

Μελετώντας την ιστορία του Δημοτικού Κέντρου Μελέτης Νεοελληνικής Λογοτεχνίας «Γιάννης Χατζίνης», γίνεται αντιληπτή η σύνδεση του κριτικού και λογοτέχνη με την Καλλιθέα. Η βούληση του Σαμιώτη συγγραφέα να παραμείνει κάτοικος αυτής της περιοχής για σαράντα έξι χρόνια μέχρι τον θάνατό του πρέπει να συνδέεται με την απόφαση του οικογενειακού του περιβάλλοντος να δωρίσει το σπίτι του στον Δήμο Καλλιθέας. Εξάλλου, σε αυτόν τον χώρο δεν υπάρχουν μόνο τα ίχνη

της ζωής μιας οικογένειας, αλλά μίας γενιάς πνευματικών ανθρώπων που με το έργο και τη δράση τους σφράγισαν την ιστορική διαδρομή της Καλλιθέας. Με αυτήν την έννοια, αυτό το σπίτι ανήκει σε κάθε πνεύμα που μάχεται τις δυνάμεις της αμάθειας, της συντήρησης και του φασισμού. Δεν είναι τυχαίο ότι από αυτό πέρασαν γυναίκες που διεκδίκησαν ισότιμη θέση με τους άνδρες στη δημόσια ζωή, όπως η Σοφία Λασκαρίδου, και άνθρωποι που αγωνίστηκαν με αυταπάρνηση για την ελευθερία και τη δημοκρατία, όπως ο Σωτήρης Σκίπης και η Έλλη Αλεξίου.

Από την ανάγνωση της διαθήκης του Γιάννη Πετριτάκη γίνεται φανερό ότι ακόμα δεν έχει υλοποιηθεί η επιθυμία του να δημιουργηθεί σε αυτό το Δημοτικό Κέντρο ένα Πολιτιστικό Εκθετήριο, που θα ανταποκρίνεται στις ανάγκες της εποχής και θα αναδεικνύει τη σημασία της πνευματικής προσφοράς της Καλλιθέας στα ελληνικά γράμματα.

Η ύπαρξη του Νέου Πνευματικού Κύκλου Καλλιθέας αποδεικνύει ότι υπάρχουν ακόμα πολίτες που συνεχίζουν με σεμνότητα και σοβαρότητα την πνευματική παράδοση της περιοχής, προβάλλοντας παράλληλα το έργο των μεγάλων προσωπικοτήτων που έζησαν στη «Μονμάρτη των Αθηνών». Η συνεργασία του, μάλιστα, με την Τοπική Αυτοδιοίκηση φανερώνει ότι η τελευταία μπορεί να παίξει ένα θετικό ρόλο, ώστε κάθε σύγχρονος πολίτης, είτε διαθέτει πνευματικά και υλικά αγαθά είτε όχι, να επιτύχει την επικοινωνία του με τον κόσμο της ιστορίας και της τέχνης.

Ακόμα, η ύπαρξη του Ανοιχτού Φιλοσοφικού Σχολείου είναι σημαντική, γιατί αναδεικνύει τη μαρξιστική θεωρία, που επηρέασε τη σκέψη Ελλήνων και ξένων συγγραφέων, όπως ήταν η περίπτωση του Νίκου Καζαντζάκη. Παράλληλα, το Ανοιχτό Φιλοσοφικό Σχολείο επιχειρεί και τη διοργάνωση εκδηλώσεων λογοτεχνικού και ιστορικού χαρακτήρα, επιτυγχάνοντας με αυτόν τον τρόπο τη σύνδεσή του με τον χώρο που το φιλοξενεί.

Πέραν αυτών, αξίζει να επισημανθεί ότι ένα σύγχρονο Δημοτικό Κέντρο Μελέτης Νεοελληνικής Λογοτεχνίας πρέπει να στοχεύει και στην εκπαίδευση των επισκεπτών του. Αυτή, όμως, μπορεί να επιτευχθεί μέσω της αξιοποίησης των κατάλληλων εργαλείων, όπως είναι τα Προγράμματα Λογοτεχνικής Εκπαίδευσης. Για την υλοποίησή τους απαιτείται και ο κατάλληλος εξοπλισμός· η χρήση των εποπτικών μέσων μπορεί να συμβάλλει στην επιτυχή εφαρμογή των Προγραμμάτων, κερδίζοντας και το ενδιαφέρον των εκπαιδευόμενων. Η εξασφάλιση των απαραίτητων πόρων είναι

ευθύνη της Δημοτικής Αρχής, η οποία πρέπει έμπρακτα να υπερασπίζεται το ανθρωπιστικό περιεχόμενο της καλλιτεχνικής παραγωγής.

Κεφάλαιο 2ο
Πρόγραμμα Λογοτεχνικής Εκπαίδευσης

2.1. Εισαγωγή

Με το παρόν πρόγραμμα επιδιώκεται να αναδειχθεί η οικία και το προσωπικό αρχείο του Γιάννη Χατζίνη. Συγκεκριμένα, είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι η επίσκεψη μαθητών στον χώρο που έζησε και συνέγραψε τα έργα του έχει ιδιαίτερη αξία, καθώς πρόκειται για ένα κτίσμα των αρχών του εικοστού αιώνα, που μεταφέρει τους επισκέπτες του με ζωντανό τρόπο στο παρελθόν. Σε αυτήν την προσπάθεια μπορεί να συμβάλλει και η μελέτη χειρόγραφων επιστολών, εγγράφων, φωτογραφικού υλικού και των αυτοτελών εκδόσεων του Χατζίνη, που περιλαμβάνονται στο αρχείο του.

Επίσης, αξίζει να αναφερθεί ότι δεν υλοποιούνται προγράμματα λογοτεχνικής εκπαίδευσης σε κάποιο άλλο μουσείο ή ίδρυμα της Καλλιθέας, μολονότι σε αυτήν έζησαν και δημιούργησαν λογοτέχνες, όπως ο Ιωάννης Γρυπάρης (1870-1942), ο Σωτήρης Σκίπης (1881-1952), η Έλλη Αλεξίου (1894-1988), η Σοφία Μαυροειδή-Παπαδάκη (1898-1977) και ο Γιώργος Κοτζιούλας (1909-1956). Συνεπώς, η ύπαρξη ενός προγράμματος με θέμα τη ζωή και το έργο ενός λογοτέχνη και κριτικού Λογοτεχνίας, που έζησε και έδρασε στην περιοχή πάνω από τέσσερις δεκαετίες, θα σηματοδοτήσει έναν νέο τρόπο προσέγγισης του έντεχνου λόγου από τη μαθητική κοινότητα.

Το Πρόγραμμα Λογοτεχνικής Εκπαίδευσης με θέμα τη ζωή και το έργο του Χατζίνη επιδιώκει να αναδείξει έναν παραγνωρισμένο κριτικό Λογοτεχνίας του Μεσοπολέμου. Εξάλλου, οι μαθητές της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης μελετούν στο μάθημα της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας κριτικά δοκίμια δημιουργών εκείνης της εποχής, όπως είναι αυτά του Μάρκου Αυγέρη (1884-1973), του Κλέωνος Παράσχου (1894-1964) και του Ι. Μ. Παναγιωτόπουλου (1901-1982), αλλά απουσιάζουν από τον κατάλογο περιεχομένων του σχολικού τους εγχειριδίου οι κριτικές προσεγγίσεις του Χατζίνη, μολονότι εξέταζε τα έργα μεγάλων λογοτεχνών, όπως του Κ. Παλαμά (1859-1943), Κ. Π. Καβάφη (1863-1933) και Νίκου Καζαντζάκη (1883-1957) για περίπου σαράντα χρόνια και δημοσίευε τα κείμενά του σε εφημερίδες της εποχής ή στις αυτοτελείς εκδόσεις του. Συνεργαζόταν, μάλιστα, με όλους τους κριτικούς της εποχής

του και στο πλαίσιο συλλογικοτήτων λογοτεχνικού χαρακτήρα, όπως της Ομάδας των Δώδεκα, της Εθνικής Εταιρείας Ελλήνων Λογοτεχνών και της Κοινότητας των Ευρωπαίων Συγγραφέων.

2.2. Θεώρηση προγράμματος Λογοτεχνικής Εκπαίδευσης

Αυτό το πρόγραμμα στηρίζεται σε ένα άλλο εκπαιδευτικό πρόγραμμα της Σωτηρίας Καλασαρίδου για την Έκθεση στο πλαίσιο του Έτους Μανόλη Αναγνωστάκη με θέμα: *μιλώ… Τεκμήρια και μαρτυρίες* (Καλασαρίδου, 2015:1), και σε ένα αντίστοιχο της Μαριάννας Πελαντή για τον Γιώργο Θεοτοκά (Πελαντή, 2005:1).

Κατ' αρχάς, το εκπαιδευτικό πρόγραμμα για τον Χατζίνη βρίσκει κοινούς τόπους με το αντίστοιχο του Μανόλη Αναγνωστάκη ως προς τη σύνδεσή τους με το Πρόγραμμα Σπουδών των σχολείων. Η υλοποίησή τους προϋποθέτει την αξιοποίηση διαφόρων γνωστικών αντικειμένων με αποτέλεσμα να εξασφαλίζεται η διαθεματικότητα και διεπιστημονικότητα των προγραμμάτων, γεγονός που αναδεικνύει την ολιστική προσέγγιση της γνώσης. Άλλο ένα σημείο σύγκλισης με το εκπαιδευτικό πρόγραμμα για τον Αναγνωστάκη είναι ότι και οι παρούσες προτεινόμενες δραστηριότητες, που αφορούν τον Χατζίνη, αποβλέπουν στην ανάδειξη των σημείων τομής της ιστορίας του 20ού αιώνα με τη ζωή και το έργο του δημιουργού, ώστε ο εξεταζόμενος λογοτέχνης να εντάσσεται οργανικά στον χώρο και στον χρόνο δράσης του. Κοντά σε αυτά, ένας από τους βασικούς στόχους και σε αυτήν την περίπτωση είναι η εξοικείωση των μαθητών με τα ιστορικά τεκμήρια. Έρχονται σε άμεση επαφή με την ίδια την πηγή της ιστορικής γνώσης, αξιολογώντας τις πληροφορίες που αντλούν από το πρωτογενές υλικό τους και δεν περιορίζονται στην ανάγνωση μια δευτερογενούς πηγής. Επίσης, στην ίδια κατεύθυνση κινείται και ως προς την επιδίωξή τους να αναδείξουν τη σαφήνεια και τη δυναμική των επιχειρημάτων του κριτικού λόγου, που απουσιάζει σε μεγάλο βαθμό από τη διδασκαλία της Λογοτεχνίας στο σχολείο. Παράλληλα, ένας ακόμα κοινός στόχος είναι η παραγωγή γραπτών κειμένων από τους συμμετέχοντες, δραστηριότητα που καλλιεργεί τη δημιουργικότητα και τη φαντασία τους. Εξάλλου, η προσέγγιση του έντεχνου λόγου λειτουργεί ως αφόρμηση, για να εκφραστούν συναισθήματα, αξίες και απόψεις, που αποδίδονται στον γραπτό λόγο των ίδιων των μαθητών (Πάτσιου, 1993:147). Μέσα στο κοινό πλαίσιο ανάδειξης της πνευματικής φυσιογνωμίας των εξεταζόμενων

λογοτεχνών, απαραίτητη κρίνεται κάθε φορά και η χρήση των νέων τεχνολογιών για την υλοποίηση των δραστηριοτήτων. Είναι κοινώς αποδεκτό ότι η αξιοποίηση των τεχνολογικών μέσων εμπλουτίζει το πληροφοριακό υλικό, τους εξοικονομεί χρόνο και τους δίνει τη δυνατότητα να παράγουν το δικό τους οπτικοακουστικό υλικό. Τέλος, γίνεται σαφές και στα δύο προγράμματα ότι κρίνεται σημαντική η σύνδεση του έργου των δημιουργών με το πολιτισμικό παρόν της εποχής των μαθητών. Συνεπώς, η μελέτη της ζωής και του έργου ενός πνευματικού ανθρώπου έχει ιδιαίτερο νόημα, όταν βρίσκει απήχηση στις ανάγκες του σύγχρονου πολιτισμού.

Σημείο αναφοράς για το παρόν πρόγραμμα είναι και αυτό που εξετάζει τον Γιώργο Θεοτοκά. Συγκεκριμένα, βρίσκονται κάτω από τον φακό της έρευνας των μαθητών έργα των εξεταζόμενων δημιουργών με αυτοβιογραφικές αναφορές και στις δύο διδακτικές προτάσεις. Έτσι, η αναλυτική παρουσίαση της ζωής τους από τα μαθητικά και φοιτητικά χρόνια έως και την περίοδο της ωριμότητάς τους επιτυγχάνει να καταστήσει οικεία και προσιτά τα πρόσωπά τους στους συμμετέχοντες, καθώς οι εμπειρίες τους είναι δυνατόν να ανακαλούν και μνήμες του οικογενειακού και κοινωνικού περιβάλλοντος των μαθητών. Κοντά σε αυτά, σημείο συνάντησης των δύο προγραμμάτων είναι και η προβολή του φωτογραφικού υλικού των συγγραφέων με αποτέλεσμα οι μαθητές να εισάγονται στον κόσμο τους. Ακόμα, η αναπαραγωγή μουσικών ακουσμάτων, νησιώτικων και λαϊκών, είναι μια επιλογή που υιοθετείται και από το παρόν πρόγραμμα, γιατί μέσα από τη γλώσσα της μουσικής οι μαθητές μπορούν να έρθουν κοντά στο πνεύμα της εποχής των συγγραφέων με έναν ευχάριστο τρόπο.

Αναπόδραστα, η σκοποθεσία ενός Προγράμματος Λογοτεχνικής Εκπαίδευσης συνδέεται και με τους σκοπούς και στόχους διδασκαλίας του μαθήματος στο σχολείο. Σύμφωνα με τις οδηγίες για τη διδασκαλία της Λογοτεχνίας στο Γυμνάσιο για το σχολικό έτος 2019-2020, το μάθημα αυτό *«νοείται ως μάθημα κειμενοκεντρικό και μαθητοκεντρικό. Ως εκ τούτου, οι διδάσκοντες/διδάσκουσες χρειάζεται να αντιλαμβάνονται τη διδασκαλία του μαθήματος, όχι ως άθροισμα κειμένων και γνώσεων που πρέπει να δοθούν για απομνημόνευση, αλλά ως ένα σύνολο στόχων που αποβλέπουν στην ανάπτυξη της κριτικής και δημιουργικής σχέσης των μαθητών/τριών με τα κείμενα, στην καλλιέργεια μίας ποικιλίας αναγνωστικών και κοινωνικών δεξιοτήτων (ανάγνωση, ακρόαση, συγγραφή, κριτική, συγκριτική εξέταση κειμένων και οπτικών, θεατρική αναπαράσταση, μετουσίωση και μεταφορά συναισθημάτων σε νέο κείμενο, διερεύνηση*

των δυνατοτήτων της γλώσσας ως μέσου προσωπικής και καλλιτεχνικής έκφρασης, παρουσίαση και υποστήριξη κειμένων, κλπ.) στο πλαίσιο μίας αναγνωστικής ομάδας.

Σε κάθε περίπτωση, ο/η εκπαιδευτικός οφείλει να αναδείξει την ανάγνωση των κειμένων ως τη βάση πάνω στην οποία στηρίζεται η οργάνωση του μαθήματος. Όλες οι δραστηριότητες, που συνδέονται με αυτήν πριν από την ανάγνωση και μετά την ανάγνωση κειμένων, αποβλέπουν στη δημιουργία επαρκών αναγνωστών/στριών» (Υ.ΠΑΙ.Θ., 2019).

Οι οδηγίες του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων για τη διδασκαλία των φιλολογικών μαθημάτων στις Α΄ και Β΄ τάξεις Γενικού Λυκείου για το σχολικό έτος 2019-2020 αναφέρουν ότι *«η λογοτεχνική εκπαίδευση συνεργεί, ώστε οι μαθήτριες και οι μαθητές να ανταποκρίνονται σε κάθε γεγονός γραμματισμού, είτε αυτό συμβαίνει στον δημόσιο είτε στον σχολικό ή ιδιωτικό χώρο, τόσο στο επίπεδο κατανόησης όσο και στο επίπεδο παραγωγής λόγου.*

Ο σκοπός της λογοτεχνικής εκπαίδευσης δεν μπορεί να είναι παρά ο διάλογος με τις ποικίλες λογοτεχνικές αναπαραστάσεις της ανθρώπινης κατάστασης στα κείμενα, ώστε οι μαθητές/τριες να βιώσουν τη Λογοτεχνία ως πηγή εμπειριών, ως διαλεκτική συγκρότηση αισθητικών και διανοητικών συγκινήσεων, και να αναγνωρίσουν τη δραστική αξία τους για τη ζωή τους. Ακόμα, να συγκροτήσουν την υποκειμενικότητά τους, εμπλουτίζοντας την κατανόησή τους για πτυχές του κόσμου που προϋπήρξε και εκείνου που τους περιβάλλει, και ενισχύοντας την κριτική τους στάση απέναντι στον τρόπο με τον οποίο η Λογοτεχνία υποβάλλει νοήματα και αξίες.

Οι ειδικότεροι σκοποί διδασκαλίας δεν είναι αυτόνομοι ως προς τον παραπάνω σκοπό ή ισοδύναμοι με αυτόν, αλλά αποτελούν αναβαθμούς στην προσπάθεια της επίτευξής του. Οι μαθητές/τριες, επομένως, χρειάζεται να υποστηριχθούν, για να αποκτήσουν αναγνωστικές δεξιότητες, ώστε να αξιοποιούν συνδυαστικά έναν αριθμό ενδοκειμενικών και εξωκειμενικών στοιχείων, για να ιχνηλατούν με μεγαλύτερη επάρκεια το νοηματικό υπόστρωμα των κειμένων, για να θέτουν κρίσιμα για εκείνους/εκείνες ερωτήματα/θέματα συζήτησης σχετικά με τα ζητήματα που πραγματεύονται τα κείμενα· τα ερωτήματα να λειτουργούν στη συνέχεια ως άξονες ή κέντρα αλληλεπιδράσεων και συνομιλιών μεταξύ των μαθητών/τριών, ελεύθερων τόσο στη διανοητική όσο και στη συναισθηματική τους διάσταση και για να

διαπραγματεύονται τις υποθέσεις τους στο πλαίσιο μιας αναγνωστικής/ ερμηνευτικής κοινότητας» (Υ.ΠΑΙ.Θ., 2019).

Το προτεινόμενο πρόγραμμα εναρμονίζεται με τις παραπάνω οδηγίες του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων του έτους 2019 για τη διδασκαλία των φιλολογικών μαθημάτων τόσο στο Γυμνάσιο όσο και στο Λύκειο.

Συγκεκριμένα, το παρόν πρόγραμμα εμπλουτίζει την κατανόηση των μαθητών για πτυχές του κόσμου του παρελθόντος και αξιοποιεί εξωκειμενικά στοιχεία, που ιχνηλατούν με μεγαλύτερη επάρκεια το νοηματικό υπόστρωμα των κειμένων, αφού εξετάζει βιογραφικά, ιστορικά και ιδεολογικά στοιχεία της ζωής και του έργου του Χατζίνη.

Εξάλλου, στο πλαίσιο μιας ερμηνευτικής θεωρίας, στην οποία καταγράφονται απόψεις του 19ου αιώνα, το λογοτεχνικό κείμενο προσεγγίζεται ως μια *«αντικειμενική και τετελεσμένη οντότητα»* και η διαδικασία κατανόησης επιδιώκει να ανασυγκροτήσει το πεδίο μέσα στο οποίο διαμορφώθηκε. Αυτή η προσέγγιση ήταν σταθερή επιλογή πολλών δεκαετιών εκ μέρους της εκπαιδευτικής κοινότητας στο μάθημα της Λογοτεχνίας (Φρυδάκη, 2003:80-81).

Επιπροσθέτως, αξιοποιούνται ενδοκειμενικές προσεγγίσεις, για να επιτευχθούν οι παραπάνω σκοποί της Λογοτεχνικής Εκπαίδευσης, που θέτουν ως βάση οργάνωσης του μαθήματος την ανάγνωση των λογοτεχνικών κειμένων. Αυτές εστιάζουν στην αλληλεπίδραση των κειμένων με τους αναγνώστες τους, στον βαθμό δηλαδή ανταπόκρισής τους σε αυτά.

Όσοι θεωρητικοί υποστηρίζουν τις παραπάνω προσεγγίσεις (reader-response theories) αντιμετωπίζουν τον αναγνώστη ως τον πιο βασικό παράγοντα της λογοτεχνικής επικοινωνίας. Ένα σύνολο εικόνων, συνειρμών, αναγνωστικών μνημών, προσωπικών αναμνήσεων, ψυχικών καταστάσεων τροφοδοτούν τον έντεχνο λόγο. Η φαντασία του αναγνώστη εξάπτεται από το λογοτεχνικό κείμενο και ενεργοποιείται ο κόσμος των βιωμάτων του. Ο αναγνώστης συμμετέχει ενεργά, καθώς το κείμενο διακρίνεται για την «*απροσδιοριστία*» του (indeterminacy). Μέσω εκείνου «*γεμίζουν τα κενά*» του. Το κύριο στοιχείο της αισθητικής ανταπόκρισης είναι η πλήρωση αυτών των «*κενών απροσδιοριστίας*» (Καλογήρου, 2009: 147-148). Συνεπώς, μέσα σε αυτό το πλαίσιο, το βίωμα του έντεχνου λόγου γίνεται πράγματι μια πηγή εμπειριών, όπως επισημαίνουν και οι οδηγίες του Υπουργείου. Η διαλεκτική σχέση που αναπτύσσουν

με αυτόν οδηγεί αναπόδραστα σε μια σειρά αισθητικών και διανοητικών συγκινήσεων, την αξία των οποίων αναγνωρίζουν στην προσωπική τους διαδρομή στη ζωή.

Παράλληλα, το παρόν πρόγραμμα αποβλέπει και στην καλλιέργεια της φιλαναγνωσίας των μαθητών, καθώς δεν επιδιώκει να παρουσιάσει τη μελέτη της ζωής και του έργου ενός κριτικού Λογοτεχνίας ως μια ακόμα επίπονη σχολική υποχρέωση, αλλά αποβλέπει στην ενεργοποίηση των αναγνωστικών τους κινήτρων, ώστε να εντάξουν την πράξη της ανάγνωσης-κυρίως της Λογοτεχνικής Κριτικής- στην καθημερινότητά τους.

Είναι γνωστό ότι για την ενεργοποίηση του αναγνωστικού κινήτρου (reading motivation), που αφορά την ενεργητική ενασχόληση του μαθητή με την πράξη της ανάγνωσης, (reading engagement) με άλλα λόγια, τη φιλαναγνωσία, προτείνεται το μάθημα της Λογοτεχνίας να στηρίζεται στη συναλλακτική αναγνωστική θεωρία της Louise M. Rosenblatt με αισθητικά κριτήρια ή διαφορετικά στην αισθητική αναγνωστική στάση και ανταπόκριση των συμμετεχόντων μαθητών (Μαλαφάντης, 2010:1233). Είναι σημαντικό μάλιστα η αισθητική (συγκινησιακή) αναγνωστική ανταπόκριση των μαθητών να χαρακτηρίζει όλη την πορεία της διδασκαλίας του λογοτεχνικού κειμένου στην τάξη (Καλογήρου & Βησσαράκη, 2005:73).

Η Rosenblatt διακρίνει την αναγνωστική στάση σε πληροφοριακή (efferent reading) και αισθητική (aesthetic reading) και οι αναγνωστικές αυτές στάσεις συσχετίζονται από τις Καλογήρου και Βησσαράκη με τους όρους του πεδίου της Ψυχολογίας, συγκλίνουσα και αποκλίνουσα σκέψη αντίστοιχα. Με αυτόν τον τρόπο, διαχωρίζεται η διαδικασία της προσωπικής εμπλοκής του αναγνώστη στο κείμενο, ως αποτέλεσμα της αισθητικής αναγνωστικής στάσης, από την αντικειμενική κατανόηση και ερμηνεία του κειμένου, ως αποτέλεσμα της πληροφοριακής αναγνωστικής στάσης (Μαλαφάντης, 2010:1234). Οι συμμετέχοντες του εν λόγω προγράμματος καλούνται αφενός να επιλύσουν προβλήματα μέσω καθιερωμένων διαδικασιών και οικείων απόψεών τους και αφετέρου να αξιοποιήσουν μια σειρά από πρωτότυπες ιδέες και μεθόδους, όπως «Τα έξι καπέλα σκέψης» του Edward de Bono. Έτσι, έχουν τη δυνατότητα να ακονίσουν τόσο τη συγκλίνουσα όσο και την αποκλίνουσα σκέψη τους.

Κοντά σε αυτά, οι συμμετέχοντες στο πρόγραμμα μελετούν και σχολιάζουν κριτικά κείμενα τόσο του Σαμιώτη κριτικού όσο και άλλων κριτικών του Μεσοπολέμου ως προς το έργο κάποιου συγκεκριμένου λογοτέχνη. Μέσα από τη

σύγκριση αναδεικνύονται περισσότερο οι τάσεις Κριτικής που ακολουθούνται από τον Χατζίνη καθώς και το ιδιαίτερο ύφος του. Με άλλα λόγια, βρίσκει την εφαρμογή της σε αυτό η *μετακειμενικότητα* του G. Genette, που αφορά τους κριτικούς λόγους και τα σχόλια των κειμένων και εκείνων που αναφέρονται σε αυτά (Αγγελάτος, 2010: 14).

Για την επίτευξη των παραπάνω σκοπών και στόχων σημαντικά ρόλο μπορεί να παίξει και ο χώρος του μουσείου-ιδρύματος, καθώς συνιστά και αυτός ένα παιδαγωγικό εργαλείο. Μέσα σε έναν τέτοιο χώρο ο μαθητής καλείται να αυτενεργήσει και να δημιουργήσει, χωρίς να δεσμεύεται από τους κανόνες της αξιολόγησης της διδασκαλίας. Συγκεντρώνει, μελετά και αξιοποιεί κείμενα και ιστορικά τεκμήρια με τη βοήθεια των σύγχρονων μέσων της τεχνολογίας. Έτσι, το μουσείο-ίδρυμα δεν αντιμετωπίζεται ως μια μορφωτική δραστηριότητα ευκαιριακού χαρακτήρα, αλλά ως μια πηγή κινήτρων δημιουργικής ενασχόλησης. Είναι ουσιαστικά ένας *«παράλληλος εκπαιδευτικός χώρος»*, που ανοίγει τις πύλες της γνώσης, των ιδεών, των αξιών και των νέων τρόπων σκέψης για τον κόσμο σε όλους με τον εξοπλισμό και τις δυνατότητές του (Συλλογιστού, 2004: 38-41).

Παράλληλα, στο πλαίσιο δημιουργικών εργασιών του προγράμματος συνδέεται το πεδίο της Λογοτεχνίας με άλλες καλλιτεχνικές μορφές, όπως είναι το θέατρο, η ζωγραφική και η μουσική. Αυτή η σύνδεση έχει ως αποτέλεσμα την παρουσίαση των κειμένων με πιο θελκτικό και πρωτοποριακό τρόπο (Πελαντή, 2005: 22).

Πράγματι, οι μαθητές στο «Χατζίνειο» μπορούν να γνωρίσουν τη ζωή και το έργο του εν λόγω δημιουργού μέσα από τις διάφορες μεθόδους, όπως είναι η δραματοποίηση, το παιχνίδι και η ομαδοσυνεργατική διδασκαλία. Τα οπτικοακουστικά μέσα του παραπάνω χώρου επίσκεψης δίνουν τις απαιτούμενες πληροφορίες και ψυχαγωγούν τους συμμετέχοντες και με τη συμβολή της μουσικής.

Ο σχεδιασμός και η υλοποίηση ενός Προγράμματος Λογοτεχνικής Εκπαίδευσης προϋποθέτουν τη συνεκτίμηση της ηλικίας, της ψυχολογικής εξέλιξης και της γλωσσικής ανάπτυξης των μαθητών. Κατά τη διαδικασία της εφαρμογής θα πρέπει και πάλι να ληφθούν υπόψη οι ιδιαιτερότητες της κάθε τάξης και τα ενδιαφέροντά της. Η δημιουργικότητα και οι ανάγκες της ομάδας καθορίζουν τη διαχείριση του προσφερόμενου υλικού του προγράμματος, ώστε αυτό να αποφέρει τα βέλτιστα μαθησιακά αποτελέσματα (Πελαντή, 2005:23).

Το παρόν πρόγραμμα προσφέρει και στις τρεις φάσεις του ποικίλες δραστηριότητες, δίνοντας τη δυνατότητα στον εκπαιδευτικό να επιλέξει τις κατάλληλες για την ηλικία, το επίπεδο γνώσεων και τα ενδιαφέροντα των μαθητών, ώστε η επίσκεψη στο «Χατζίνειο» να αποφέρει τα μέγιστα δυνατά μαθησιακά οφέλη.

Τέτοια προγράμματα δεν κλείνουν με οριστικό τρόπο τη γνωριμία των μαθητών με τον εξεταζόμενο λογοτέχνη, αλλά λειτουργούν ως αφόρμηση για την περαιτέρω εξέταση των κειμένων του συγγραφέα και της εποχής του. *«…μεγαλώνοντας θα αναζητήσουν με κρυφή νοσταλγία τα ίδια κείμενα του συγγραφέα και θα τον ανακαλύψουν σε ένα άλλο επίπεδο»* (Βοκοτοπούλου, 1998:19).

Συνεπώς, το προτεινόμενο πρόγραμμα επιδιώκει να φέρει σε μια πρώτη επαφή τους μαθητές με τον κριτικό Λογοτεχνίας του Μεσοπολέμου, Γιάννη Χατζίνη, που έδρασε σε μια πλούσια σε πνευματικά ερεθίσματα Καλλιθέα και να θέσει μια πρώτη βάση συζήτησης των συμμετεχόντων με ένα γραμματειακό είδος που η διδασκαλία του είναι παραγκωνισμένη στα φιλολογικά μαθήματα.

Πρόγραμμα Λογοτεχνικής Εκπαίδευσης

για τη ζωή και το έργο του Γιάννη Χατζίνη

από την Αγγελική Αθανασακοπούλου

Ο λογοτέχνης και η σκιά του….

Κριτικά κείμενα και μαρτυρίες

ΕΙΣΑΓΩΓΗ-ΣΚΟΠΟΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Με σημεία αναφοράς το εκπαιδευτικό πρόγραμμα της Σωτηρίας Καλασαρίδου για τον Μανόλη Αναγνωστάκη και της Μαριάννας Πελαντή για τον Γιώργο Θεοτοκά, σχεδιάστηκε το παρόν προτεινόμενο Πρόγραμμα Λογοτεχνικής Εκπαίδευσης, που αναδεικνύει τη ζωή και το έργο του Γιάννη Χατζίνη, ενός κριτικού Λογοτεχνίας του Μεσοπολέμου. Ο κύριος σκοπός του προγράμματος είναι η λογοτεχνική εκπαίδευση του μαθητικού κοινού με το κριτικό και λογοτεχνικό του έργο, την κοινωνική και πνευματική του δράση σε κρίσιμα χρόνια της Νεοελληνικής Ιστορίας. Η Μικρασιατική Καταστροφή, η τριπλή Κατοχή της χώρας από τις δυνάμεις του Άξονα, ο Εμφύλιος που ακολούθησε, οι σχέσεις της Ελλάδας με την Ηνωμένη Αραβική Δημοκρατία την εποχή του Nasser και η Δικτατορία των Συνταγματαρχών ορίζουν το ιστορικό πλαίσιο που επηρεάζει σημαντικά το δημιουργικό του έργο. Στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος, μέσα από τις δραστηριότητες του προγράμματος, βρίσκονται οι κριτικές του για τα έργα των λογοτεχνών. Έτσι, ανοίγει ένας διάλογος ανάμεσα στους συμμετέχοντες στο πρόγραμμα και στα τεκμήρια και τις μαρτυρίες που συνθέτουν την πορεία του Γιάννη Χατζίνη.

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα στηρίζεται τόσο στη θεωρία της ερμηνευτικής φιλολογίας όσο και στις αναγνωστικές θεωρίες. Συνδέεται με τα παρακάτω διδακτικά αντικείμενα του Προγράμματος Σπουδών: Νεοελληνική Λογοτεχνία, Νεοελληνική Γλώσσα, Νεοελληνική Ιστορία, Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή, Αισθητική Αγωγή. Απευθύνεται σε μαθητές όλων των τάξεων του Γυμνασίου και του Λυκείου. Ο εκπαιδευτικός έχει τη δυνατότητα να επιλέξει τις δραστηριότητες του προγράμματος με βάση την ηλικία των μαθητών, τις ανάγκες τους και τα ενδιαφέροντά τους, σε συνδυασμό και με τον χρόνο που και εκείνος έχει στη διάθεσή του.

Το πρόγραμμα αποτελείται από τρεις ενότητες με διαφορετικές δραστηριότητες: 1 Η ζωή και το έργο του Γιάννη Χατζίνη τις τέσσερις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα 2. Η ζωή και το έργο του Γιάννη Χατζίνη κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και του Εμφυλίου 3. Η ζωή και το έργο του Γιάννη Χατζίνη μεταπολεμικά. Αρχικά, διατυπώνονται οι σκοποί του Προγράμματος και οι δεξιότητες που επιδιώκεται να καλλιεργηθούν στους μαθητές. Η κάθε ενότητα περιλαμβάνει ένα εισαγωγικό μέρος με πληροφοριακό υλικό για τη ζωή και το έργο

του Γιάννη Χατζίνη, που αξιοποιείται από τον εκπαιδευτικό, τους όρους και έννοιες – κλειδιά και δραστηριότητες, οι οποίες μάλιστα μπορούν να πραγματοποιηθούν από τρεις ξεχωριστές ομάδες μαθητών κατά τη διάρκεια της επίσκεψης στο Κέντρο. Για κάθε μια από αυτές που απαιτούν οπτικοακουστικό υλικό, υπάρχει διαθέσιμη και η αντίστοιχη ηλεκτρονική διεύθυνση. Ακόμα, μαζί με το πρόγραμμα προβάλλεται σε μια ταινία μικρού μήκους η ζωή και το έργο του Γιάννη Χατζίνη. Η προβολή αυτής είναι υποχρεωτική δραστηριότητα για κάθε ομάδα κατά τη διάρκεια της επίσκεψης και μετά το τέλος αυτής οι μαθητές καλούνται να απαντήσουν σε σχετικές με το θέμα ερωτήσεις. Τέλος, οι δραστηριότητες που πραγματοποιούνται μετά την επίσκεψη των μαθητών στο Κέντρο στηρίζονται σε μια ολιστική προοπτική, που λαμβάνει υπόψη την προετοιμασία των μαθητών για την επίσκεψη και τις δραστηριότητές τους κατά τη διάρκεια αυτής της επίσκεψης. Κοντά σε αυτά, προστίθεται και μια βιβλιογραφία, για να υποστηρίξει το έργο των εκπαιδευτικών και των μαθητών.

ΣΚΟΠΟΙ-ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ ΕΠΙΣΚΕΨΗΣ

ΣΚΟΠΟΙ

- Να αντιληφθούν οι μαθητές την αδιάρρηκτη σχέση ανάμεσα στην ιστορία, τη ζωή και το έργο του Γιάννη Χατζίνη.
- Να γνωρίσουν το έργο του στο πεδίο της Λογοτεχνικής Κριτικής, που κατέχει μια περιορισμένη θέση στα σχολικά εγχειρίδια Λογοτεχνίας.
- Να διακρίνουν τον τρόπο της κριτικής του προσέγγισης και τη δυναμική των επιχειρημάτων του.
- Να εξοικειωθούν με τη χρήση των τεκμηρίων και των μαρτυριών ως πηγών γνώσης.
- Να συνδέσουν το έργο του με το δικό τους πολιτισμικό παρόν και την εποχή τους.

ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ ΠΟΥ ΑΝΑΜΕΝΕΤΑΙ ΝΑ ΑΠΟΚΤΗΣΟΥΝ ΟΙ ΜΑΘΗΤΕΣ

- Η στοχευμένη συλλογή πληροφοριών από το Κέντρο «Γιάννης Χατζίνης» για την πραγματοποίηση μιας δραστηριότητας κατά τη διάρκεια της επίσκεψης.
- Η κριτική αξιολόγηση μίας επίσκεψης σε ένα τέτοιο Κέντρο μετά την πραγματοποίησή της με γραπτό ή προφορικό λόγο.
- Η παραγωγή γραπτών κειμένων με αφορμή τα κείμενα του Γιάννη Χατζίνη.
- Η ανάγνωση των εκθεμάτων, όπως είναι οι φωτογραφίες, τα προσωπικά αντικείμενα, οι επιστολές, τα σκίτσα, η αποκωδικοποίησή τους και η χρήση τους ως πηγών γνώσης.
- Η χρήση των Νέων Τεχνολογιών, κυρίως του διαδικτύου, για την υλοποίηση των δραστηριοτήτων του Προγράμματος Λογοτεχνικής Εκπαίδευσης
- Η δημιουργία ενός ολοκληρωμένου προφίλ του Γιάννη Χατζίνη μέσα από τις δραστηριότητες του προγράμματος.

ΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

1ο ΠΡΙΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΙΣΚΕΨΗ ΣΤΟ «ΧΑΤΖΙΝΕΙΟ»

ΕΝΟΤΗΤΑ 1: Η ζωή και το έργο του Γιάννη Χατζίνη τις τρεις πρώτες δεκαετίες του 20ου αιώνα.

ΕΝΟΤΗΤΑ 2: Η ζωή και το έργο του Γιάννη Χατζίνη κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και του Εμφυλίου.

ΕΝΟΤΗΤΑ 3: Η ζωή και το έργο του Γιάννη Χατζίνη μεταπολεμικά.

2ο ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΙΣΚΕΨΗ ΣΤΟ «ΧΑΤΖΙΝΕΙΟ»

ΕΝΟΤΗΤΑ 1: Η ζωή και το έργο του Γιάννη Χατζίνη τις τρεις πρώτες δεκαετίες του 20ου αιώνα.

ΕΝΟΤΗΤΑ 2: Η ζωή και το έργο του Γιάννη Χατζίνη κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και του Εμφυλίου.

ΕΝΟΤΗΤΑ 3: Η ζωή και το έργο του Γιάννη Χατζίνη μεταπολεμικά.

3ο ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΠΙΣΚΕΨΗ ΣΤΟ «ΧΑΤΖΙΝΕΙΟ»

ΕΝΟΤΗΤΑ 1: Γενικές δραστηριότητες πάνω στη ζωή και το έργο του Γιάννη Χατζίνη.

ΕΝΟΤΗΤΑ 1

Η ζωή και το έργο του Γιάννη Χατζίνη τις τέσσερις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα

(πριν από την επίσκεψη στο «Χατζίνειο»)

ΚΕΙΜΕΝΟ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ

Ο Γιάννης Χατζίνης γεννιέται στον Μαραθόκαμπο της Σάμου στις 29 Οκτωβρίου 1899. Είναι το παιδί του Νικόλαου Χατζίνη και της Ευφροσύνης Δεσποτάκη. Έχει έξι αδέλφια, τον Κώστα, τον Δημήτρη, τον Μανώλη, τον Αλέκο, την Ειρήνη και τη Δάφνη. Η τελευταία φεύγει από τη ζωή πρόωρα από ελονοσία. Ο πατέρας του Νικόλαος περνά τα μαθητικά του χρόνια στο Γυμνάσιο της Σάμου και στη συνέχεια εγγράφεται στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Στη συνέχεια, και επί τριάντα επτά χρόνια, ασκεί το λειτούργημα του εκπαιδευτικού στη Σάμο και διατελεί, μάλιστα, Διευθυντής της Αστικής Σχολής. Η σχέση του με αυτόν είναι ένα πολύ σημαντικό κεφάλαιο της ζωής του. Στο έργο του, *Ο Λογοτέχνης και η σκιά του,* αναφέρει ότι *«Πριν ακόμα τελειώσω το δημοτικό, ο πατέρας μου άνοιξε τα μάτια στο μυστικό της ποίησης»*. Στο έργο του, *Το Δώρο της Ζωής*, αναφέρει ότι *«η μητέρα μου ήταν σχεδόν αγράμματη, είχε, όμως, εμπειρία και αποθέματα σοφίας που της εξασφάλιζαν την ισορροπία της»*. Παραδέχεται, μάλιστα, στο ίδιο έργο ότι *«εκείνη*

είναι ο άνθρωπος που τον έμαθε να χαίρεται τη ζωή και να ανακαλύπτει τα μυστικά της». Καθοριστικό ρόλο στη μύηση του μικρού Γιάννη στον κόσμο της Λογοτεχνίας έπαιξε ο εκ μητρός παππούς του, έμπορος με μεγάλη εμπορική δραστηριότητα στην Ανατολή, ο πρώτος που εισήγαγε τον καφέ στη Σάμο. Ήταν ένας άνθρωπος που διάβαζε συστηματικά εφημερίδες και έφερε σε επαφή τον μικρό Γιάννη με τη Λογοτεχνία.

Ο Γιάννης Χατζίνης εγγράφεται στο Πυθαγόρειο Γυμνάσιο, όταν ξεσπά Επανάσταση στο νησί (7 Σεπτεμβρίου 1912) με σημείο εκκίνησης το Καρλόβασι. Κατά τη διάρκεια των γυμνασιακών του χρόνων γίνεται από πολίτης της Ηγεμονίας Σάμου πολίτης του Ελληνικού Βασιλείου. Οι Μεγάλες Δυνάμεις αναγκάζονται λόγω της κήρυξης του Βαλκανικού Πολέμου να αποσύρουν τα πλοία τους από το νησί του Πυθαγόρα. Συνέρχεται η Εθνοσυνέλευση των Σαμίων στις 11 Νοεμβρίου 1912 και κηρύττει την ένωση της Σάμου με το Ελληνικό Βασίλειο, ώστε να αποτελεί αδιαίρετο και ενιαίο κράτος. Τυπικά η προσάρτηση γίνεται στις 2 Μαρτίου 1913 με την παρουσία του ελληνικού στόλου στο νησί. Τις σχολικές του επιδόσεις σχολιάζει στο έργο, *Ο λογοτέχνης και η σκιά του*. Αναφέρει ότι έδειχνε μια πρωτοφανή αδιαφορία για τα μαθήματά του, γιατί τα έβρισκε βαρετά. Δεν ήταν κακός μαθητής. Αντίθετα, με τον τρόπο του φαινόταν-αν όχι ο καλύτερος- ένας από τους πολύ καλούς της τάξης του. Δεν είχε χάσει ποτέ χρονιά, αν και όπως ομολογεί την προσοχή του προσέλκυαν χίλια δύο άλλα πράγματα εκτός από τα μαθήματα. Σύμφωνα με τα αρχεία του Πανεπιστημίου Αθηνών, εγγράφεται στη Φιλοσοφική Σχολή το 1921, αλλά δεν φαίνεται να έχει πάρει πτυχίο, καθώς δεν έχει καταθέσει άλλα παραστατικά πληρωμής των ακαδημαϊκών ετών πέραν του πρώτου.

Ένας σημαντικός σταθμός των νεανικών του χρόνων είναι η Σμύρνη. Στο έργο του, *Επιούσιος Άρτος*, αναφέρει ότι αποβιβάζεται σε αυτή με τη Μεραρχία Αρχιπελάγους. Σε λίγες μέρες μετά την άφιξή του, ο Χατζίνης τοποθετείται γραφέας στο Στρατιωτικό Ταχυδρομείο. Στις αρχές Αυγούστου του 1922, έρχεται διαταγή του Στρατηγείου να αναχωρήσει για το Αφιόν Καραχισάρ, σχεδόν δέκα μέρες πριν από την κατάρρευση του μετώπου. Οι στιγμές που βιώνει είναι εφιαλτικές, αλλά αισθάνεται και τυχερός, γιατί δεν πρόλαβε να δει τη Σμύρνη, που θαύμαζε για τις υποδομές και το πολιτιστικό της επίπεδο, να φλέγεται. Μπαίνει βιαστικά σε ένα

καράβι και με τη σωτήρια παρέμβαση ενός αχθοφόρου επιστρέφει στη γενέτειρά του ψυχικά και σωματικά εξουθενωμένος.

Ο Χατζίνης προκύπτει ότι αρχίζει να υπηρετεί το δημόσιο την εποχή του Μεσοπολέμου σύμφωνα με το έγγραφο της υποβολής παραίτησής του λόγω συνταξιοδότησης το 1960. Εκείνη την εποχή, εγκαθίσταται στην Καλλιθέα, όπου γίνεται μέλος μιας φιλολογικής συντροφιάς μαζί με τους Ιωάννη Γρυπάρη, Σωτήρη Σκίπη, Κούλη Αλέπη, Έλλη Αλεξίου, Σοφία Μαυροειδή-Παπαδάκη, Ιορδάνη Παμπούκη και Γιάννη Αηδονόπουλο. Στο πλαίσιο αυτής της συντροφιάς και με τόπο συνάντησης το ζαχαροπλαστείο του Ιωάννη Κελέφα διατυπώνονται κριτικές και γίνονται αναλύσεις τόσο για ελληνικές όσο και για ξένες δημιουργίες κάθε Κυριακή. Στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος βρίσκονται ιδεολογίες και ρεύματα της εποχής. Η σοβαρότητα του Γρυπάρη, το χιούμορ του Σκίπη και η ορμή των άλλων λογοτεχνών είναι μια αχτίδα φωτός σε μια Ευρώπη που σκοτεινιάζει διαρκώς από την απειλή μιας παγκόσμιας σύρραξης, που φαίνεται να είναι αναπόφευκτη. Παράλληλα, ξεκινά τη συνεργασία του με το περιοδικό *Νέα Εστία* το 1934 και έναν χρόνο αργότερα, στις 29 Δεκεμβρίου 1935 ο Τέλλος Άγρας σε επιστολή του αναφέρει ότι επιθυμεί τη συνεργασία του Χατζίνη με το ημικρατικό περιοδικό *Hellenisme Contemporain*. Στη συνέχεια, το 1936, κυκλοφορεί το έργο του, *Στοχασμοί και Σημειώματα*. Δύο χρόνια αργότερα, παντρεύεται τη σύντροφό του, Αλεξάνδρα Κοκαλιάρη, που έχει γεννηθεί στην Κυπαρισσία και είναι, επίσης, δημόσιος υπάλληλος. Το 1939, κυκλοφορεί το επόμενο έργο του, *Πρόσωπα και Ψυχές,* το οποίο βραβεύεται από επταμελή επιτροπή του Υπουργείου Παιδείας με χρηματικό έπαθλο 5.000 δραχμές. Παράλληλα, την περίοδο της δικτατορίας του Ιωάννη Μεταξά ιδρύει μαζί με άλλους ανθρώπους των τεχνών και των γραμμάτων της Καλλιθέας τον Πνευματικό Κύκλο Καλλιθέας, οι οποίοι διεκδικούν δυναμικά την ελευθερία του λόγου και έχουν ως καταφύγιο τους το βιβλιοπωλείο του Γεράσιμου Λουκάτου.

Έννοιες και όροι-κλειδιά της ενότητας

- Ένωση της Σάμου με την Ελλάδα
- Μικρασιατική Εκστρατεία και Καταστροφή
- Μεσοπόλεμος

Δραστηριότητες

Οι μαθητές μελετούν από το έργο του Γιάννη Χατζίνη, *Ο Επιούσιος Άρτος,* το κεφάλαιο με τίτλο «Η μοίρα μιας πολιτείας» (σ.155-156). Στη συνέχεια, συζητούν τους λόγους για τους οποίους ο συγγραφέας χαρακτηρίζει την Ελλάδα ένα «*φτωχό κρατίδιο που προήλθε από την Επανάσταση*» και σχολιάζουν τα συναισθήματα των Ελλήνων που βρίσκονταν ακόμα έξω από τον εθνικό κορμό. Παράλληλα, καλούνται να καταρτίσουν έναν πίνακα με τις εδαφικές επεκτάσεις του ελληνικού κράτους από 1830-1947, αφού παρακολουθήσουν ένα βίντεο με θέμα: «Η διαμόρφωση των συνόρων του ελληνικού κράτους» στο κανάλι του youtube (**https://www.youtube.com/watch?v=1AKiKrh1YzI).**

Οι μαθητές μελετούν από το έργο του Γιάννη Χατζίνη, *Ο λογοτέχνης και η σκιά του,* το κεφάλαιο με τίτλο «Δυο άγνωστα χέρια» (97-107). Κοντά σε αυτά αξιοποιούν και το ψηφιακό αρχείο της ΕΡΤ: « ΑΠΟ ΤΗ ΜΙΚΡΑΣΙΑ ΧΑΙΡΕ» στο κανάλι του youtube (.https://www.youtube.com/watch?v=woec7u7JVSQ).
Στη συνέχεια, αναλαμβάνουν ως δημοσιογράφοι της δεκαετίας του 1960 να πάρουν μια συνέντευξη από τον κριτικό στο πλαίσιο ενός αφιερώματος που κάνει η εφημερίδα τους για την καταστροφή της Σμύρνης το 1922.

Ο Γιάννης Χατζίνης παρουσιάζει την πρώτη αυτοτελή έκδοσή του, *Στοχασμοί και Σημειώματα,* (1936) με κριτικά σκίτσα την περίοδο του Μεσοπολέμου. Να εντοπίσετε και άλλους κριτικούς της Λογοτεχνίας εκείνης της περιόδου. Οι μαθητές μπορούν να ανατρέξουν στο διαδίκτυο και να αναζητήσουν τεύχη περιοδικών της εποχής, όπως είναι η *Νέα Εστία*, ώστε να καταγράψουν τους πνευματικούς ανθρώπους που ασκήθηκαν στο πεδίο της κριτικής.

Οι μαθητές μελετούν από το έργο του Γιάννη Χατζίνη, *Πρόσωπα και Ψυχές,* το κεφάλαιο «Το πρόβλημα της ευτυχίας» και σχολιάζουν τις απόψεις του κριτικού. Στη συνέχεια, φτιάχνουν ένα δικό τους άλμπουμ από φωτογραφίες της δικής τους επιλογής που αποδίδουν ευτυχισμένες στιγμές των ανθρώπων.

ΕΝΟΤΗΤΑ 2

Η ζωή και το έργο του Γιάννη Χατζίνη κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και του Εμφυλίου

(πριν από την επίσκεψη)

ΚΕΙΜΕΝΟ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ

Με την έναρξη του Ελληνοϊταλικού πολέμου, στις 28 Οκτωβρίου 1940, ο Γιάννης Χατζίνης αναλαμβάνει μια ειδική αποστολή στο Αργυρόκαστρο της Αλβανίας ως Διευθυντής των Οικονομικών υπηρεσιών της κατεχόμενης παρά των στρατευμάτων μας περιοχής. Το Δημόσιο Ταμείο, που λειτουργεί εκείνη την περίοδο στο Αργυρόκαστρο, αναλαμβάνει να διαχειριστεί τα ταχυδρομικά ένσημα και το χαρτόσημο, να εισπράξει τις φορολογίες των ταχυδρομικών και τηλεγραφικών εσόδων, να πληρώσει τις αποδοχές των πολιτικών υπαλλήλων και το πιο βασικό του έργο είναι να χρηματοδοτήσει τις μαχόμενες στρατιωτικές μονάδες της περιφέρειας. Παράλληλα, αυτή η οικονομική υπηρεσία διαχειρίζεται τα είδη μονοπωλίου. Στη δικαιοδοσία της υπάγονται το Τελωνείο Αγίων Σαράντα, το Δημόσιο Ταμείο Δελβίνου και η Εφορία καπνού, που ανήκει στο Αργυρόκαστρο. Ο Χατζίνης έχει την υλική και ηθική στήριξη του στρατηγού, Βασίλη Μελά και των πολιτικών υπαλλήλων, Σακελλοπούλου, Παγώνη, Δούλη και Πασχοπούλου. Από τον Δεκέμβριο του 1940, οπότε ο ελληνικός στρατός μπαίνει στο Αργυρόκαστρο, μέχρι και τη γερμανική επίθεση η περιοχή βομβαρδίζεται και οι μάχες είναι συνεχείς.

Κατά τη διάρκεια της Κατοχής, ο Γιάννης Χατζίνης συμμετέχει σε τοπική αντιστασιακή ομάδα του Ε.Α.Μ. της Καλλιθέας με την Έλλη Αλεξίου, τη Σοφία Μαυροειδή-Παπαδάκη, τον Γιώργο Βαλέτα και άλλους πνευματικούς ανθρώπους. Η ζωή του διατρέχει τον μεγαλύτερο κίνδυνο το καλοκαίρι του 1943 εξαιτίας της συμμετοχής του σε γενική απεργία. Ο λαός της Αθήνας και του Πειραιά προχωρά σε εξέγερση στις 25 Ιουνίου 1943, γιατί οι Ιταλοί εκτέλεσαν 128 κομμουνιστές από τους οποίους 56 ήταν παλιά κρατούμενοι στην Ακροναυπλία. Έτσι, στις 25 Ιουνίου 1943 κηρύσσεται 24ωρη γενική απεργία στην Αθήνα, που συνοδεύεται και από διαδήλωση. Η απεργία είναι επιτυχημένη και η διαδήλωση είναι τόσο μαζική όσο και μαχητική. Η κατάσταση ανησυχεί τον Γερμανό στρατιωτικό διοικητή της Νότιας Ελλάδας, ο οποίος διαπιστώνει ότι η συντριπτική πλειοψηφία του πληθυσμού αντιτίθεται στις δυνάμεις του Άξονα. Ο Γιάννης Χατζίνης φαίνεται ότι συμμετέχει σε αυτή την απεργία και την επόμενη μέρα συλλαμβάνεται. Κατά τη διάρκεια της Κατοχής η συγγραφική του δραστηριότητα είναι περιορισμένη, καθώς κυκλοφορεί μόνο μία από τις αυτοτελείς εκδόσεις του που είναι οι *Τρεις Σταθμοί*.

Λίγες μέρες μετά την έναρξη του Εμφυλίου και σε όλη τη διάρκειά του τα αδέλφια του Γιάννη, Μήτσος και Κώστας στα γράμματα που του στέλνουν αναφέρονται κυρίως στις δυσκολίες επιβίωσής τους στον χώρο υπηρεσίας τους.

Έννοιες και όροι-κλειδιά της ενότητας

- Αργυρόκαστρο
- Κατοχή- Αντίσταση
- *Τρεις Σταθμοί*

Δραστηριότητες

Οι μαθητές μελετούν από το έργο του Γιάννη Χατζίνη, *Εμείς και οι Άλλοι,* το κεφάλαιο με τίτλο «Αργυρόκαστρο 1941» (σ. 179-182). Στη συνέχεια, καλούνται να γράψουν ένα φανταστικό διάλογο δύο Ελλήνων μαθητών του Αργυροκάστρου, αναδεικνύοντας τη χαρά τους για την παρακολούθηση νυχτερινών μαθημάτων που έχει οργανώσει η ελληνική Στρατιωτική Διοίκηση της εποχής. Τέλος, μελετούν τα σκίτσα που βρίσκονται στην ηλεκτρονική διεύθυνση https://tvxs.gr/news/taksidia-sto-xrono/o-polemos-toy-1940-41-me-tin-pena-ton-ellinon-skitsografon και, αφού συγκεντρώσουν στοιχεία για τις πρώτες επιτυχίες του ελληνικού στρατού τους πρώτους μήνες της ιταλικής επίθεσης, φτιάχνουν ένα δικό τους σκίτσο.

(ενδεικτικά παρατίθενται τρία σκίτσα)

Εικόνα 1 Η πρώτη ψυχρολουσία του Ε. Τερζόπουλου

Εικόνα 2 του Φωκίωνα Δημητριάδη

Εικόνα 3 Ανώνυμου, από τη Νίκη του Δεκεμβρίου 1940

Οι μαθητές μελετούν την περιγραφή του Αργυροκάστρου στο έργο του Γιάννη Χατζίνη, *Εμείς και οι Άλλοι* (σ. 177-179). Στη συνέχεια, ως Έλληνες στρατιώτες που βρίσκονται στο ίδιο μέτωπο γράφουν μια επιστολή σε ένα συγγενικό τους πρόσωπο, καταγράφοντας τις σκέψεις και τα συναισθήματά τους για το φυσικό τοπίο του Αργυροκάστρου.

Οι μαθητές μελετούν από το έργο του Γιάννη Χατζίνη, *Ελληνικά Κείμενα,* το κεφάλαιο με τον τίτλο «Η μοίρα του Σωτήρη Σκίπη» (σ. 14). Στη συνέχεια, σχολιάζουν το ποίημά του *Μέσ' απ' τα τείχη,* που απήγγειλε ο ίδιος στην κηδεία του Παλαμά και εξετάζουν σε ποιο βαθμό οι αξίες και οι ιδέες που προβάλλονται σε αυτό απασχολούν τη σύγχρονή τους εποχή.

Κατά τη διάρκεια της Κατοχής ο καθηγητής Κακριδής πρωταγωνιστεί στη «Δίκη των τόνων». Οι μαθητές μπορούν να αναζητήσουν πληροφορίες για αυτήν τη δίκη στο διαδίκτυο και στη συνέχεια να συνδέσουν το παραπάνω γεγονός με την ανάδειξη της προσφοράς του Ψυχάρη στο γλωσσικό ζήτημα στην τρίτη αυτοτελή έκδοση του Γιάννη Χατζίνη, *Τρεις Σταθμοί.*

ΕΝΟΤΗΤΑ 3

Η ζωή και το έργο του Γιάννη Χατζίνη μεταπολεμικά

(πριν από την επίσκεψη)

ΚΕΙΜΕΝΟ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ

Μετά το τέλος του εμφυλίου, το έτος 1950, ο Γιάννης Χατζίνης εκδίδει το δοκίμιο, *Λογοτεχνία 1900-1950*, και τον Νοέμβριο του ίδιου έτους συγκροτεί μαζί με τους Άλκη Θρύλο, Κώστας Ουράνη, Ι.Μ. Παναγιωτόπουλο, Μιχαήλ Στασινόπουλο, Στέλιο Ξεφλούδα, Πέτρο Χάρη, Ηλία Βενέζη, Γιώργος Θεοτοκά, Άγγελο Τερζάκη, Μ. Καραγάτση και Τάσο Αθανασιάδη την «Ομάδα των Δώδεκα». Ως Διευθυντής του Δημοσίου βιώνει έντονα την οικονομική κρίση του ελληνικού κράτους κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του πενήντα. Είναι υποχρεωμένος, μάλιστα, να λαμβάνει επείγοντα μέτρα εναντίον οφειλετών, που καθυστερούν τους φόρους τους, γεγονός που τον φθείρει ψυχολογικά. Από τη μία πλευρά, το κράτος θεωρεί τους πολίτες ανέντιμους και φοροκλέφτες και, από την άλλη πλευρά, οι πολίτες επικρίνουν τη ληστρική και ανέντιμη στάση του κράτους απέναντί τους. Την ίδια εποχή καταρρέουν οι βιομηχανίες, οι οποίες δεν μπορούν να πληρώσουν τα μεροκάματα των εργατών. Στη συνέχεια, οι εργάτες σταματούν τις πληρωμές στους προμηθευτές (μπακάληδες, μανάβηδες) και εκείνοι με τη σειρά τους δεν μπορούν να ανταποκριθούν στις ανάγκες της φορολογίας τους. Σε αυτό το κλίμα ο Χατζίνης ασφυκτιά, χωρίς να μπορεί να βοηθήσει τους φορολογούμενους. Στις δύσκολες αυτές συνθήκες εκδίδεται, στη σειρά της Βασικής Βιβλιοθήκης, ο τόμος Δημήτριος

Παπαρρηγόπουλος – Σπυρίδων Βασιλειάδης το 1954. Έναν χρόνο αργότερα, ακολουθεί ο τόμος δοκιμίων του, *Ελληνικά Κείμενα*, ο οποίος βραβεύεται με το Β΄ Βραβείο δοκιμίου από την κριτική επιτροπή των μεταπολεμικών κρατικών λογοτεχνικών βραβείων.

Με ειδικό υπηρεσιακό διαβατήριο, που του εκδίδει το Υπουργείο Εξωτερικών στις 16 Δεκεμβρίου 1957, φεύγει για την Αίγυπτο ως Διευθυντής του Προξενικού Ταμείου της Αλεξάνδρειας του Β΄ Γενικού Προξενείου. Τρία χρόνια αργότερα, γίνεται ιδρυτικό μέλος του Κέντρου Ελληνικών Σπουδών Αλεξάνδρειας. Ο βασικός σκοπός της ίδρυσής του είναι να καλύψει το κενό που υπάρχει εκείνη την περίοδο στις πνευματικές σχέσεις μεταξύ της Ελλάδας και της Ηνωμένης Αραβικής Δημοκρατίας. Παράλληλα, στις αρχές της δεκαετίας του ’60 γίνεται μέλος της Κοινότητας Ευρωπαίων Συγγραφέων (Comunita Europea degli Scrittori και συγκεκριμένα «Comes»), η οποία ιδρύεται το 1960 με πρωτοβουλία της «Εθνικής Ένωσης των Ιταλών Συγγραφέων». Πρόκειται για μια οργάνωση αμιγώς πνευματικού και επαγγελματικού περιεχομένου, που τη χαρακτηρίζει το δημοκρατικό πνεύμα. Την προεργασία για την ίδρυση της Κοινότητας αναλαμβάνει ο Giovanni Battista Angioletti, που είναι γνωστός μυθιστοριογράφος και δοκιμιογράφος της Ιταλίας. Λίγο αργότερα, το έτος 1962 εκδίδει το έργο, *Η Τέχνη είναι δύσκολη*, που είναι ένα βιβλίο με δοκίμια. Ακολουθεί το 1965 η *Παλίρροια*, ένα αφηγηματικό έργο εξαιρετικής τέχνης και γραφής, που είναι ψυχογραφικό και γλαφυρό. Την ίδια περίοδο, εκδίδει και το έργο του, *Προτιμήσεις*. Ως πρόεδρος της Εθνικής Εταιρείας Ελλήνων Λογοτεχνών, που έχει ξεκινήσει την πορεία της από το 1948, προωθεί το αίτημα της χορήγησης συντάξεων στους λογοτέχνες από τα τέλη της δεκαετίας του ’60 και μέχρι το θάνατό του. Αξίζει ακόμα να σημειωθεί ότι το 1968 εκδίδει ένα ακόμα έργο του, *Ο Λογοτέχνης και η σκιά του.* Η Ακαδημία Αθηνών βραβεύει τον κριτικό τόσο για τη συμβολή του στα γράμματα όσο και για το τελευταίο έργο του το 1969.

Ο Χατζίνης, όταν βγαίνει στη σύνταξη, έχει την οικονομική δυνατότητα και τα περιθώρια του χρόνου να κάνει ταξίδια. Έτσι, στους προορισμούς του, εκτός από τη γενέτειρά του Σάμο, προσθέτει και κάποια ευρωπαϊκή χώρα κάθε χρόνο. Σχεδιάζει, μάλιστα, να κάνει και ένα ταξίδι στην Αμερική, αλλά τον προλαβαίνει το μοιραίο και δεν καταφέρνει να το πραγματοποιήσει. Στο έργο του, *Εμείς και οι Άλλοι*, που εκδίδεται το 1970, καταγράφει τις εντυπώσεις κάποιων ταξιδιών του στο εξωτερικό.

Δύο χρόνια αργότερα, το 1972 εκδίδει, *Το Δώρο της Ζωής*. Πρόκειται για μια σειρά δοκιμίων, που κάποια έχουν αυτοβιογραφικές αναφορές και άλλα συνδέονται με το πεδίο της κριτικής. Στοιχεία από τη ζωή του καταθέτει και στην επόμενη αυτοτελή έκδοσή του, *τον Επιούσιο Άρτο* του 1974. Η Ακαδημία Αθηνών τον βραβεύει το ίδιο έτος, δίνοντας σε αυτόν έπαθλο 100.000 δραχμές για τη σαραντάχρονη πνευματική προσφορά του. Το τελευταίο του έργο, *Ο Άλλος καιρός,* εκδίδεται έναν χρόνο μετά τον θάνατό του.

Έννοιες και όροι- κλειδιά της ενότητας

- οικονομική κρίση της δεκαετίας του 1950 στην Ελλάδα
- Αλεξάνδρεια
- ταξίδια στο εξωτερικό

Δραστηριότητες

Οι μαθητές καλούνται να παρακολουθήσουν ένα βίντεο με θέμα: «Οι μεγάλες οικονομικές κρίσεις στην Ελλάδα» https://www.youtube.com/watch?v=1PugGIXc1OM από το κανάλι του youtube,

εστιάζοντας την προσοχή τους στα οικονομικά προβλήματα της Ελλάδας κατά τη διάρκεια των πρώτων δεκαετιών του 20ού αιώνα. Στη συνέχεια, ζητείται να μελετήσουν το απόσπασμα από *Το Δώρο της ζωής* του Γιάννη Χατζίνη που αναφέρεται στην οικονομική κρίση του ελληνικού κράτους τη δεκαετία του 1950 (σσ.10-14). Κατόπιν, ακολουθεί μια συζήτηση στην ολομέλεια της τάξης με θέμα την κατάσταση της ελληνικής οικονομίας στο πρώτο μισό του 20ού αιώνα.

Με βάση το απόσπασμα από *Το Δώρο της ζωής* του Γιάννη Χατζίνη (σ. 10-14), οι μαθητές καλούνται να φτιάξουν έναν φανταστικό διάλογο ανάμεσα στον Χατζίνη και σε κάποιον φορολογούμενο που αδυνατεί να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις του.

Οι μαθητές μελετούν τα παρακάτω αφιερώματα της *Καθημερινής*. Το πρώτο έχει τίτλο «*Ο αιφνίδιος θάνατος του Νάσερ*» (http://www.kathimerini.gr/971224/gallery/epikairothta/kosmos/o-aifnidios-8anatos-toy-naser) και το δεύτερο «*Στην «Ακυβέρνητη παροικία*» (http://www.kathimerini.gr/847578/article/ta3idia/me-aformh/sthn-akyvernhth-paroikia) καθώς και το απόσπασμα από το έργο του Γιάννη Χατζίνη *Η Αλεξάνδρεια του Καβάφη* (σσ.43-45), που αναφέρεται στην προσωπικότητα του Nasser. Στη συνέχεια, συζητούν στην ολομέλεια αν συμφωνούν ή διαφωνούν με την άποψη του κριτικού Λογοτεχνίας για αυτόν.

Οι μαθητές μελετούν από το έργο του Γιάννη Χατζίνη, *Εμείς και οι Άλλοι,* το κεφάλαιο «*Γνωριμία με το Λονδίνο*» και διακρίνουν τις παρατηρήσεις του κριτικού σε αυτές που συνδέονται με την οικονομία, την κοινωνία και το περιβάλλον (φυσικό και ανθρωπογενές). Στη συνέχεια, καλούνται να φτιάξουν μια ταινία μικρού μήκους με θέμα τις ταξιδιωτικές εντυπώσεις του από την παραπάνω πόλη.

ΕΝΟΤΗΤΑ 1

Η ζωή και το έργο του Γιάννη Χατζίνη τις τέσσερις πρώτες δεκαετίες του 20ου αιώνα

(κατά τη διάρκεια της επίσκεψης)

- Χωριστείτε σε τρεις ομάδες. Κάθε ομάδα θα ασχοληθεί με τις παρακάτω δραστηριότητες.

ΟΜΑΔΑ Α

Οι μαθητές να απαντήσουν σε μια σειρά από ερωτήσεις με θέμα τη ζωή και το έργο του Γιάννη Χατζίνη, αφού παρακολουθήσουν μια ταινία μικρού μήκους με αυτό το θέμα.

Γιάννης Χατζίνης (1899-1975)

- ✓ Πού γεννήθηκε ο Γιάννης Χατζίνης;
- ✓ Σε ποιο Γυμνάσιο εγγράφεται ως μαθητής;
- ✓ Πώς συνδέεται με τα γεγονότα του 1922 στη Σμύρνη;
- ✓ Ποια περίοδο εγκαθίσταται στην Καλλιθέα;
- ✓ Ποια είναι η σχέση του με τον Ιωάννη Γρυπάρη και τον Σωτήρη Σκίπη;

- ✓ Πώς υπηρέτησε τις ανάγκες του ελληνικού στρατού στο Αργυρόκαστρο;
- ✓ Για ποιον λόγο βρίσκεται στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου από το 1957-1960;
- ✓ Σε ποιες συλλογικότητες λογοτεχνικού χαρακτήρα συμμετέχει;
- ✓ Σε ποιο έργο του καταγράφει τις ταξιδιωτικές του εντυπώσεις από το εξωτερικό;
- ✓ Ποιο είναι το μοναδικό λογοτεχνικό έργο που έχει εκδώσει;

Να διαβαστεί το απόσπασμα από το έργο, *Στοχασμοί και Σημειώματα,* του Γιάννη Χατζίνη (σελ. 56-57), που αναφέρεται στον Κ.Π. Καβάφη. Στη συνέχεια, να μελετηθεί το ποίημα «Ιθάκη» (https://www.youtube.com/watch?v=1aFTuH1lwjM) στο κανάλι του youtube και να εξεταστεί εάν επαληθεύεται ή όχι η άποψη του κριτικού.

Με δεδομένο ότι στα έργα του ο Γιάννης Χατζίνης αναφέρεται στα τοπωνύμια: Μαραθόκαμπος, Σμύρνη, Καλλιθέα, Αργυρόκαστρο, Αλεξάνδρεια, να προσθέσετε δίπλα σε κάθε φωτογραφία ένα τραγούδι που να συνδέεται με αυτήν και να γράψετε τη σχέση του Γιάννη Χατζίνη με το εικονιζόμενο μέρος.

Εικόνα 1: Μαραθόκαμπος Σάμου

Πηγή:https://www.gtp.gr/LocPage.asp?ID=8368&lng=1

Εικόνα 2: Προκυμαία Σμύρνης

Πηγή:https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/4/45/Smyrna_wharf_c._1910.jpg

Εικόνα 3: Καλλιθέα Μεσοπολέμου

Πηγή:https://esperos.com/?page_id=1053

Εικόνα 4: Αργυρόκαστρο 1940

Πηγή:https://averoph.wordpress.com/2015/12/08/πήραμε-τ-αργυρόκαστρο-αέρα-αέρα-8-δεκ/

Εικόνα 5: Αλεξανδρεια

Πηγή: https://www.oanagnostis.gr/μιχάλης-περίδης-στην-αλεξάνδρεια-κάπ/

(Ενδεικτικά παρατίθεται μια λίστα με μουσικά κομμάτια)

Σαμιώτισσα (https://www.youtube.com/watch?v=S_FLWhDr7cc)

Αλεξάνδρεια (https://www.youtube.com/watch?v=Ogt4sPwU8LY)

Σμύρνη πατρίδα μου γλυκιά
(https://www.youtube.com/watch?v=DDsOwvRxt14)

Ας ερχόσουν για λίγο
(https://www.youtube.com/watch?v=u_49zgOVifY)

Πήραμε τ' Αργυρόκαστρο
(https://www.youtube.com/watch?v=0Ur5nIoOBgs)

Να μελετηθούν τα αποσπάσματα από το έργο του κριτικού, *Ελληνικά Κείμενα,* (σελ. 142, 147, 154) για τον Καραγάτση και στη συνέχεια να συμπληρωθεί ο πίνακας.

Βιώματα-ψυχικός κόσμος Μ. Καραγάτση	**Ιδέες Μ. Καραγάτση**	**Μορφή κειμένου Μ. Καραγάτση**

Τη σχέση του Παλαμά με τη γυναίκα σχολιάζει τόσο ο Σαμιώτης κριτικός όσο και ο Ανδρέας Καραντώνης, η Λιλή Ιακωβίδη και ο Στράτης Μυριβήλης. Ο Χατζίνης διαπιστώνει ότι η επιρροή της γυναίκας στο έργο του έχει βαθύ και μόνιμο χαρακτήρα. Ο Καραντώνης εστιάζει στο ερωτικό δέος του για τη γυναίκα, που συνδυάζει το ρομαντισμό και το έντονο σαρκικό πάθος. Από την πλευρά της η Ιακωβίδη επισημαίνει την ευαισθητοποίηση του ποιητή σε θέματα που συνδέονται με τη γυναίκα και απασχολούν την επικαιρότητα της εποχής του. Τέλος, ο Μυριβήλης αναφέρει ότι υμνεί τη γυναίκα με τρυφερό τρόπο, αφού φαίνεται να είναι για εκείνον ένα κίνητρο καλλιτεχνικής δημιουργίας. Οι μαθητές να ακούσουν τους μελοποιημένους στίχους από τον *Δωδεκάλογο του Γύφτου* (https://www.youtube.com/watch?v=Tj2yZhzKthc) στο κανάλι του youtube και να σχολιαστεί ο τρόπος που αναδεικνύεται η γυναίκα σε αυτούς. Στη συνέχεια, να συζητηθεί αν οι παραπάνω κριτικές επαληθεύονται σε αυτούς τους στίχους.

ΟΜΑΔΑ Β

Να συμπληρώσετε την παρακάτω σύνθεση με τις πέντε φωτογραφίες (βιβλιοπωλείο Λουκάτου, οικία Μπιζανίου, Κωστής Παλαμάς, Ε.Α.Μ, εξώφυλλο εφημερίδας με θέμα την έναρξη του Ελληνοϊταλικού πολέμου). Να σημειώσετε δίπλα σε κάθε φωτογραφία την κατάλληλη λέξη ή φράση που συνδέεται με την ιστορία της Καλλιθέας και στη συνέχεια να επιλέξετε και ένα τραγούδι που ταιριάζει σε αυτές.

Εικόνα1: βιβλιοπωλείο Λουκάτου, Καλλιθέα

Πηγή: http://giota-papadimakopoulou.blogspot.com/2015/01/blog-post_4.html

Εικόνα 2: οικία Μπιζανίου, Καλλιθέα

Πηγή: https://bluebig.wordpress.com/2013/10/14/to-καστρο-της-οδου-μπιζανιου-10-στην-καλλιθε/

Εικόνα 3: *Κωστής Παλαμάς*

Πηγή: https://www.mixanitouxronou.gr/o-triferos-erotas-tou-kosti-palama-gia-ti-neari-rachil-pos-ithela-na-pethano-ke-pos-ithela-na-anastitho-sti-chora-ton-pnevmaton-mazi-sou/

Εικόνα 4: Ε.Α.Μ

Πηγή: https://www.ecoleft.gr/2013/09/27/σαν-σήμερα-το-1941-ιδρύθηκε-το-εαμ/

Τούς γνωρίζωμεν καλά! Εἶνε οἱ δειλοὶ δολοφόνοι τῆς Τήνου

Ἀσύρματος

ΕΛΛΗΝΕΣ ΕΙΣ ΤΑ ΟΠΛΑ!

ΗΡΧΙΣΑΝ ΣΗΜΕΡΟΝ ΑΙ ΕΧΘΡΟΠΡΑΞΙΑΙ

Τὸ πρῶτον ἀνακοινωθὲν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐπιτελείου

Πρωϊνοὶ συναγερμοὶ εἰς τὰς Ἀθήνας

Ὁ Βασιλεὺς εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς πρωτευούσης

Τὸ Ἔθνος σύσσωμον ἀντιμετωπίζει τὴν θρασύδειλον πρόκλησιν τῶν Ἰταλῶν

Η ΖΩΗ ΜΑΣ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Πατρίδος

Τὸ Διάγγελμα τοῦ Βασιλέως

Πῶς ἐκηρύχθη ὁ πόλεμος

Τὸ Διάγγελμα τοῦ κ. Πρωθυπουργοῦ

Τοῦ Ναυτικοῦ

Ἡ ἐπιστράτευσις

Εικόνα 5: Ασύρματος

Πηγή: https://www.newsbeast.gr/greece/arthro/600118/ta-protoselida-tis-28is-oktovriou-1940

(Ενδεικτική λίστα τραγουδιών)

Το σπίτι που γεννήθηκα
(https://www.youtube.com/watch?v=99dJ-AxMwTs)

Ύμνος Ε.Λ.Α.Σ.
(https://www.youtube.com/watch?v=1X3CA7w_nIQ)

Ύμνος Ε.Α.Μ.
(https://www.youtube.com/watch?v=oKRu1yaUbgs)

Κορόιδο Μουσολίνι
(https://www.youtube.com/watch?v=bRYigRhaHKw)

Με πιάσανε επί Μεταξά
(https://www.youtube.com/watch?v=1YF9Pw97Y5k)

Οι μαθητές να απαντήσουν σε μια σειρά από ερωτήσεις με θέμα τη ζωή και το έργο του Γιάννη Χατζίνη, αφού παρακολουθήσουν μια ταινία μικρού μήκους με αυτό το θέμα.

Γιάννης Χατζίνης (1899-1975)

- ✓ Πού γεννήθηκε ο Γιάννης Χατζίνης;
- ✓ Σε ποιο Γυμνάσιο εγγράφεται ως μαθητής;
- ✓ Πώς συνδέεται με τα γεγονότα του 1922 στη Σμύρνη;
- ✓ Ποια περίοδο εγκαθίσταται στην Καλλιθέα;
- ✓ Ποια είναι η σχέση του με τον Ιωάννη Γρυπάρη και τον Σωτήρη Σκίπη;
- ✓ Πώς υπηρέτησε τις ανάγκες του ελληνικού στρατού στο Αργυρόκαστρο;
- ✓ Για ποιον λόγο βρίσκεται στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου από το 1957-1960;
- ✓ Σε ποιες συλλογικότητες λογοτεχνικού χαρακτήρα συμμετέχει;
- ✓ Σε ποιο έργο του καταγράφει τις ταξιδιωτικές του εντυπώσεις από το εξωτερικό;
- ✓ Ποιο είναι το μοναδικό λογοτεχνικό έργο που έχει εκδώσει;

Οι συμμετέχοντες στο πρόγραμμα μπορούν να μελετήσουν αποφθεγματικές διατυπώσεις του Γιάννη Χατζίνη και στη συνέχεια να επιλέξουν ανάμεσα σε μια πράσινη και σε μια κόκκινη κάρτα, για να δηλώσουν αν συμφωνούν ή διαφωνούν με την κάθε διατύπωση, αιτιολογώντας κάθε φορά την απάντησή τους.

«Είναι περίεργο, στις αληθινές μας φιλίες ποτέ δε θυμόμαστε την αρχή. Μας κατακλύζει ο χείμαρρος της συνέχειας».

(Γ. Χατζίνης, *Το Δώρο της Ζωής*: 26)

«Η δόξα δημιουργεί ένα φόβο και ένα κίνδυνο».

(Γ. Χατζίνης, *Το Δώρο της Ζωής*: 107)

«Ανάμεσα σε δυο αγάπες, πιο πολύ βασανίζεται κανείς για την πιο αδύναμη, την πιο παραμερισμένη».

(Γ. Χατζίνης, *Τρεις σταθμοί*: 24)

«Δεν ταλαντεύεται, γιατί αγαπά. Είναι ψύχραιμός, γιατί πιστεύει».

(Γ. Χατζίνης, *Τρεις σταθμοί*: 26)

«Εκείνος που έχει θάρρος ν' αναθεωρεί αδιάκοπα τις γνώμες του είναι συνεπέστερος με τον εαυτό του».

(Γ. Χατζίνης, *Στοχασμοί και Σημειώματα*: 28)

«Καμιά επανάσταση και η πιο αποτυχημένη δεν περνάει χωρίς ν' αφήσει ίχνη».

(Γ. Χατζίνης, *Η τέχνη είναι δύσκολη*: 29)

«Τα αληθινά βιβλία για εμάς είναι αυτά που λένε την ιστορία της ψυχής μας».

(Γ. Χατζίνης, *Στοχασμοί και Σημειώματα*: 11)

Σύμφωνα με τον Γιάννη Χατζίνη, το περιβάλλον επηρεάζει βαθιά ποιητές που έχουν την ιδιοσυγκρασία του Σωτήρη Σκίπη. Πώς επαληθεύεται αυτή η άποψή στο παρακάτω ποίημα;

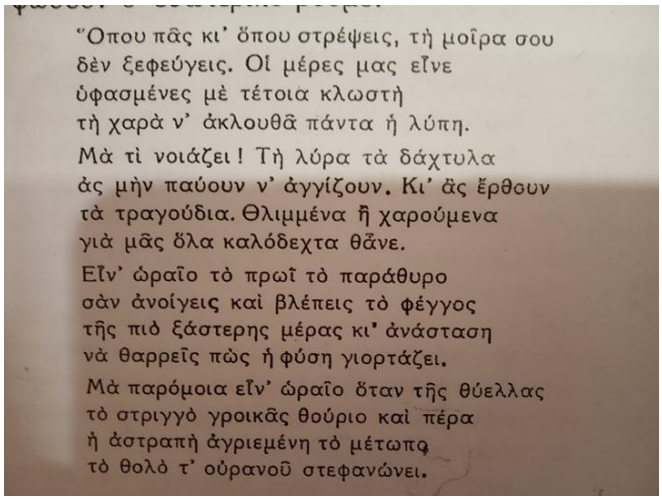

"Οπου πᾶς κι' ὅπου στρέψεις, τὴ μοῖρα σου
δὲν ξεφεύγεις. Οἱ μέρες μας εἶνε
ὑφασμένες μὲ τέτοια κλωστὴ
τὴ χαρὰ ν' ἀκλουθᾶ πάντα ἡ λύπη.
Μὰ τί νοιάζει! Τὴ λύρα τὰ δάχτυλα
ἂς μὴν παύουν ν' ἀγγίζουν. Κι' ἂς ἔρθουν
τὰ τραγούδια. Θλιμμένα ἢ χαρούμενα
γιὰ μᾶς ὅλα καλόδεχτα θἄνε.
Εἶν' ὡραῖο τὸ πρωῒ τὸ παράθυρο
σὰν ἀνοίγεις καὶ βλέπεις τὸ φέγγος
τῆς πιὸ ξάστερης μέρας κι' ἀνάσταση
νὰ θαρρεῖς πὼς ἡ φύση γιορτάζει.
Μὰ παρόμοια εἶν' ὡραῖο ὅταν τῆς θύελλας
τὸ στριγγὸ γροικᾶς θούριο καὶ πέρα
ἡ ἀστραπὴ ἀγριεμένη τὸ μέτωπο
τὸ θολὸ τ' οὐρανοῦ στεφανώνει.

Εικόνα 1: Γιάννης Χατζίνης, *Στοχασμοί και Σημειώματα*

Στη συνέχεια, να συνδεθεί το ανθρωπογενές περιβάλλον με τον ψυχικό κόσμο του Σκίπη σε ένα ακόμα ποίημα του «Ηρθες εψές» (https://www.youtube.com/watch?v=oKETA5sYIz0) στο κανάλι του youtube.

Να μελετηθούν τα αποσπάσματα του έργου του κριτικού, *Το Δώρο της Ζωής*, (σελ. 113, 114, 131) για τον Θεοτοκά και στη συνέχεια να συμπληρωθεί ο πίνακας.

Βιώματα-ψυχικός κόσμος Γ. Θεοτοκά	**Ιδέες Γ. Θεοτοκά**	**Μορφή κειμένου Γ. Θεοτοκά**

Σύμφωνα με τον Χατζίνη, ο Ζορμπάς ενσαρκώνει έναν τύπο ανθρώπου που είναι εντελώς ξένος ως προς την ιδιοσυγκρασία του με τον δημιουργό του. Είναι *«σαν η αρνητική φωτογραφική πλάκα της πραγματικής του μορφής».* Αυτό συμβαίνει, γιατί ο Καζαντζάκης επιθυμεί μέσα από τον ήρωα του να ζήσει μια ζωή που πάντα ποθούσε, αλλά δεν κατάφερε να έχει. Ο Beaton αναγνωρίζει τη φιλοσοφική αξία του έργου του, *Βίος και πολιτεία, του Αλέξη Ζορμπά*. Συγκρίνει, μάλιστα, αυτό με τους διαλόγους του Πλάτωνα. Σύμφωνα με τον κριτικό λόγο, σε αυτό ενσαρκώνεται η ιδεατή ζωή, την οποία ο Καζαντζάκης θα ήθελε να έχει έξω και πέρα από τη θεωρία. Με άλλα λόγια, όπως αναφέρει και ο Σαχίνης, επιζητούσε μέσα από τον ήρωά του την αποτελεσματικότητα και την ουσία του πράττειν. Να προβληθεί η σκηνή, *Η γνωριμία,* από την ταινία Αλέξης Ζορμπάς του Ν. Καζαντζάκη (https://www.youtube.com/watch?v=2y1QHpmystk) στο κανάλι του youtube και να σχολιαστούν οι απόψεις των παραπάνω κριτικών με βάση το συγκεκριμένο απόσπασμα της ταινίας.

ΟΜΑΔΑ Γ

Οι συμμετέχοντες στο πρόγραμμα να εντοπίσουν στον χάρτη της Καλλιθέας οδούς που παραπέμπουν σε ονόματα πνευματικών της ανθρώπων και να αναφέρουν τοπικά μνημεία που συνδέονται με κάποια από τα πρόσωπα αυτά.

Σοφία Λασκαρίδου (ζωγράφος), Σωτήρης Σκίπης (ποιητής), Γιάννης Γρυπάρης (ποιητής), Γιάννης Χατζίνης (κριτικός λογοτεχνίας-λογοτέχνης), Κωνσταντίνος Μαλέας (ζωγράφος), Γεώργιος Φιλάρετος (νομικός, πολιτικός), Γεώργιος Κρέμος (συγγραφέας-ιστορικός)

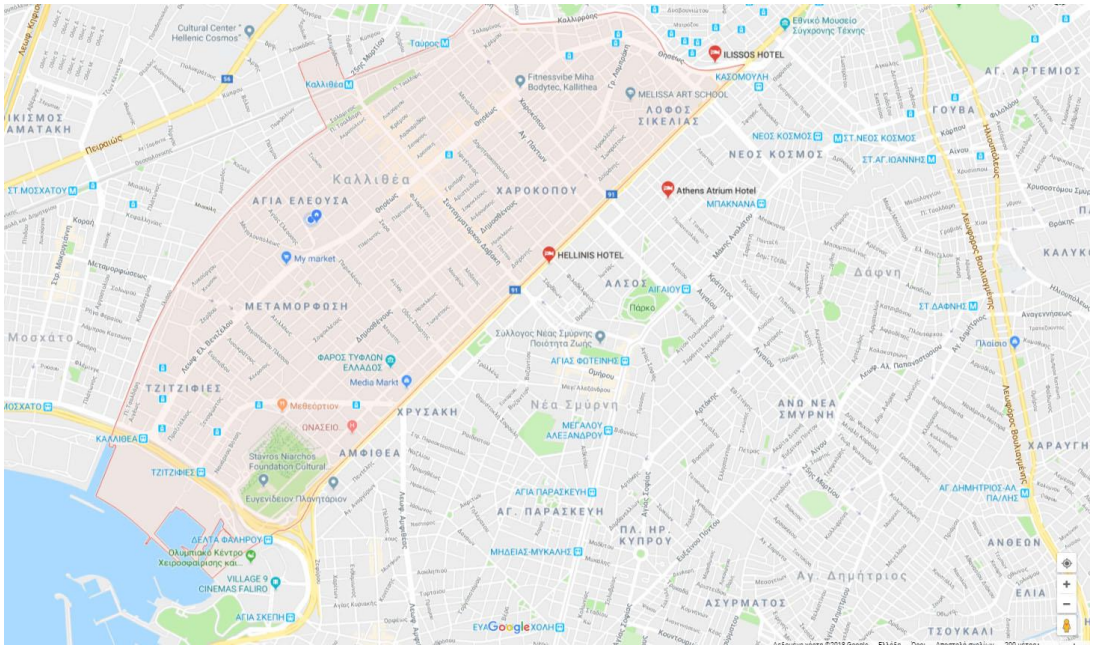

Οι μαθητές να απαντήσουν σε μια σειρά από ερωτήσεις με θέμα τη ζωή και το έργο του Γιάννη Χατζίνη, αφού παρακολουθήσουν μια ταινία μικρού μήκους με αυτό το θέμα.

Γιάννης Χατζίνης (1899-1975)

- ✓ Πού γεννήθηκε ο Γιάννης Χατζίνης;
- ✓ Σε ποιο Γυμνάσιο εγγράφεται ως μαθητής;
- ✓ Πώς συνδέεται με τα γεγονότα του 1922 στη Σμύρνη;
- ✓ Ποια περίοδο εγκαθίσταται στην Καλλιθέα;
- ✓ Ποια είναι η σχέση του με τον Ιωάννη Γρυπάρη και τον Σωτήρη Σκίπη;
- ✓ Πώς υπηρέτησε τις ανάγκες του ελληνικού στρατού στο Αργυρόκαστρο;
- ✓ Για ποιον λόγο βρίσκεται στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου από το 1957-1960;
- ✓ Σε ποιες συλλογικότητες λογοτεχνικού χαρακτήρα συμμετέχει;
- ✓ Σε ποιο έργο του καταγράφει τις ταξιδιωτικές του εντυπώσεις από το εξωτερικό;
- ✓ Ποιο είναι το μοναδικό λογοτεχνικό έργο που έχει εκδώσει;

Οι μαθητές να μελετήσουν το απόσπασμα από το έργο του Γιάννη Χατζίνη, *Ο Λογοτέχνης και η σκιά του,* (σελ. 101-106), που αναφέρεται στο Μικρασιατικό Πόλεμο και στην προσπάθειά του να σωθεί από τη σφαγή. Στη συνέχεια, να υποθέσουν ότι είναι και αυτοί φαντάροι της ίδιας μεραρχίας και να καταγράψουν σε μια σελίδα ημερολογίου τους τα ίδια γεγονότα καθώς και τα συναισθήματα που τους προκάλεσε αυτή η περιπέτεια.

Οι μαθητές να μελετήσουν το απόσπασμα από το έργο του Γιάννη Χατζίνη, *Ο Επιούσιος Άρτος*, (σελ. 153-155) και το απόσπασμα από το έργο, *Ελληνικά Κείμενα*, (σελ. 128-132). Στη συνέχεια, να συμπληρώσουν τον παρακάτω πίνακα.

Βιώματα-ψυχικός κόσμος Η. Βενέζη	**Ιδέες Η. Βενέζη**	**Μορφή κειμένου Η. Βενέζη**

Οι μαθητές να μελετήσουν τα αποσπάσματα από το έργο του Γιάννη Χατζίνη, *Προτιμήσεις,* (306-312, 325-330), που αναφέρονται στην αλληλογραφία του Κ. Παλαμά με την Ελενίτσα Κορτζά και του Νίκου Καζαντζάκη με τη σύζυγο του, Γαλάτεια. Στη συνέχεια, να αιτιολογήσουν το ενδιαφέρον του κριτικού για αυτά τα γράμματα και να δηλώσουν αν συμφωνούν ή διαφωνούν με την έκδοσή τους.

ΕΝΟΤΗΤΑ 1

(μετά την επίσκεψη-επιλογή δραστηριοτήτων)

Να δημιουργήσουν οι μαθητές ατομικά το συνολικό προφίλ του Γιάννη Χατζίνη ως κριτικού και λογοτέχνη. Να γράψουν ένα βιογραφικό κείμενο, όπως ένα σύντομο λήμμα εγκυκλοπαίδειας.

Οι μαθητές να συγκεντρώσουν κριτικές του Γιάννη Χατζίνη για λογοτέχνες που τους ενδιαφέρουν περισσότερο και να ετοιμάσουν μια δική τους έκδοση με κείμενα που θα έχουν επιλέξει. Σε αυτήν να συμπεριλάβουν και ένα δικό τους σημείωμα στο οποίο θα εξηγούν τα κριτήρια της επιλογής τους.

Σε επίπεδο τμήματος, τάξης ή και σχολείου να σχεδιαστεί και να οργανωθεί μια έκθεση με θέμα τη ζωή και το έργο του Γιάννη Χατζίνη. Οι μαθητές μπορούν να αξιοποιήσουν το ψηφιακό αρχείο του Δήμου Καλλιθέας, τις αυτοτελείς εκδόσεις του κριτικού και φωτογραφικό υλικό που βρίσκεται στο διαδίκτυο και στο Κέντρο Μελέτης Νεοελληνικής Λογοτεχνίας «Γιάννης Χατζίνης» .

Οι μαθητές φτιάχνουν με χαρτόνι όλα τα γράμματα που σχηματίζουν το όνομα ΓΙΑΝΝΗΣ ΧΑΤΖΙΝΗΣ. Κάτω από κάθε γράμμα υπάρχει και μία από τις τρεις ενδείξεις: **Α.** παραμένεις εδώ και απαντάς στην ερώτηση με τη βοήθεια της ομάδας σου **Β**. πηγαίνεις ένα γράμμα πίσω και δεν απαντάς σε κάποια ερώτηση **Γ.** πηγαίνεις ένα γράμμα μπροστά και απαντάς στην ερώτηση. Τα γράμματα αυτά τοποθετούνται στο δάπεδο μιας μεγάλης αίθουσας (αίθουσα εκδηλώσεων). Στη συνέχεια, σε χρωματιστές κάρτες διατυπώνουν ερωτήσεις που συνδέονται με τη ζωή και το έργο του κριτικού και λογοτέχνη. Παράλληλα, η ολομέλεια της τάξης χωρίζεται σε τέσσερις ομάδες και η καθεμία επιλέγει ένα μέλος της να είναι το πιόνι που θα πρέπει να περάσει πάνω από όλα τα γράμματα, αφού απαντήσει σωστά στις ερωτήσεις. Όποιο πιόνι-μαθητής το επιτύχει πρώτο, αναδεικνύει νικήτρια την ομάδα του.

Οι μαθητές να μελετήσουν το μυθιστόρημα του Γιάννη Χατζίνη, *Παλίρροια,* και στη συνέχεια να χωριστούν σε δύο ομάδες. Η πρώτη ομάδα θα αναλάβει τη βιβλιοπαρουσίαση στην ολομέλεια της τάξης και η δεύτερη ομάδα θα αναλάβει να δώσει ένα διαφορετικό τέλος στο μυθιστόρημα.

Οι μαθητές υποθέτουν ότι ο Γιάννης Χατζίνης εκλέγεται δημοτικός σύμβουλος και ορίζεται Αντιδήμαρχος πολιτισμού. Με το άσπρο καπέλο οι μαθητές δίνουν όλα εκείνα τα στοιχεία από τη ζωή του Χατζίνη που λειτουργούν ενισχυτικά στην προσφορά του ως αιρετός. Με το κόκκινο καπέλο περιγράφουν τα συναισθήματα συνεργατών και φίλων για αυτήν του την εκλογή. Με το πράσινο καπέλο καταγράφουν τις παρεμβάσεις του στον τομέα του πολιτισμού της Καλλιθέας. Με το κίτρινο καπέλο καταγράφουν τις θετικές πλευρές του έργου του στα πολιτιστικά δρώμενα της περιοχής. Με το μαύρο καπέλο εντοπίζονται οι δυσκολίες που αντιμετωπίζει στην προσπάθεια του να αναβαθμίσει πολιτιστικά τη γειτονιά του. Με το μπλε καπέλο περιγράφουν τη «χρυσή τομή» που βρίσκει ο Χατζίνης στα προβλήματα που αντιμετωπίζει.

Οι μαθητές να μελετήσουν το παρακάτω θεατρικό σκετς και στη συνέχεια να προχωρήσουν στη διανομή ρόλων με σκοπό να το παρουσιάσουν στη σχολική τους κοινότητα.

ΘΕΑΤΡΙΚΟ ΣΚΕΤΣ

ΘΕΑΤΡΙΚΟ ΣΚΕΤΣ: «Καλλιθέα: οι μνήμες της Κατοχής και της Αντίστασης»

Συντάκτρια: Αγγελική Αθανασακοπούλου

Πρόσωπα : Γιάννης Χατζίνης, Σωτήρης Σκίπης, Έλλη Αλεξίου, Σοφία Μαυροειδή- Παπαδάκη

Σκηνικό: ζαχαροπλαστείο Καλλιθέας

(η αναφορά στη σύνθεση του ύμνου του ΕΛΑΣ είναι βασισμένη σε αφήγηση της Έλλης Αλεξίου)

(Ακούγεται ο εθνικός ύμνος)

- **Σωτήρης**: Γιάννη, καλησπέρα! Άργησες! Φοβήθηκα μήπως σου συνέβη τίποτα κακό.
- **Γιάννης**: Τα βάσανά μας πέρασαν, φίλε μου! Στους δρόμους γίνεται χαμός, πραγματική Ανάσταση! Ο κόσμος έχει ξεχυθεί και ζητωκραυγάζει για την απελευθέρωση.
- **Σωτήρης**: Το ξέρω Γιαννάκη μου, αλλά δεν έχω βγει από την Καλλιθέα ακόμα και δεν έχω εικόνα από τις άλλες γειτονιές της Αθήνας.
- **Γιάννης**: Σωτήρη, λαοθάλασσα πλημμυρίζει την πλατεία Συντάγματος, τις οδούς Πανεπιστημίου, Σταδίου, Ακαδημίας, το Ζάππειο, την πλατεία Ομονοίας. Μέσα σε λίγες ώρες τα πάντα σημαιοστολίστηκαν με γαλανόλευκες και κόκκινες σημαίες.
- **Σωτήρης**: Η Σοφία και η Έλλη δεν έχουν έρθει ακόμα! Η Έλλη μου είχε πει ότι θα πήγαιναν στην Ομόνοια.

(Μπαίνουν τα κορίτσια)

Σοφία: Καλησπέρα! Συγγνώμη, που σας κάναμε να περιμένετε, αλλά δεν μπορείτε να φανταστείτε τι συνέβη.

- **Γιάννης**: Σε τόσο όμορφες κυρίες συγχωρούμε κάθε καθυστέρηση.
- **Έλλη**: Στη διαδήλωση της Ομόνοιας, υπήρχε μια τετραμελής μπάντα που έπαιζε σ' ένα μπαλκόνι. Και καθώς κοιτάζαμε προς το μπαλκόνι , αυτός που ήταν επικεφαλής και διεύθυνε την ορχήστρα άρχισε να ρίχνει κάτι χαρτάκια. Έσπευσα να πάρω ένα από εκείνα τα χαρτάκια και προς μεγάλη μου έκπληξη βλέπω ότι ήταν ο Ύμνος που μου είχε απαγγείλει η Σοφία λίγους μήνες πριν σε μια συνάντησή μας στην πλατεία Συντάγματος.
- **Γιάννης**: Και ποιος ήταν ο λόγος της έμπνευσής σου, Σοφία;
- **Έλλη**: Αλήθεια είναι ότι έβαλα και εγώ το χεράκι μου, για να γραφτεί αυτός ο ύμνος.
- **Σωτήρης**: Τι εννοείς;
- **Έλλη**: Τον Μάρτιο του 1944, ένα απόγευμα, ήρθε στο σπίτι μου στην Καλλιθέα ένας άγνωστος που μου έφερε η Βούλα Δαμιανάκου, η γνωστή συγγραφέας και αγωνίστρια. Μου είπε ότι ερχόταν από το βουνό κι έφερνε εντολή σε μένα, που είχα την ευθύνη τριών ομάδων λογοτεχνών του ΕΑΜ, όπως γνωρίζετε, να

γραφτεί απ' τους ποιητές τους εαμικούς ένας Ύμνος για τον ΕΛΑΣ. Μου είπε, όμως, ότι ο Ύμνος έπρεπε να είναι έτοιμος σε πέντε μέρες, που θα έφευγε πάλι για πίσω. Σκέφτηκα ότι η πιο κατάλληλη να γράψει τον Ύμνο ήταν η Σοφία. Την επισκέφθηκα, λοιπόν, με τον άγνωστο, με άκουσε και στρώθηκε αμέσως στη γραφή.

- **Σοφία**: Την επομένη συναντηθήκαμε και κατευθυνθήκαμε στην πλατεία Συντάγματος. Κι εκεί, ενώ οι Γερμανοί κυκλοφορούσαν στη λιακάδα, είπα στο αυτί της Έλλης τον Ύμνο που είχα γράψει.
- **Έλλη**: η Σοφία απάγγελνε στο αυτί μου τον Ύμνο. Τον άκουα στην αρχή ήρεμα, αλλά, όταν φτάσαμε πια στην οδό Σταδίου, εγώ έκλαψα.

(Ακούγεται ο ύμνος του ΕΛΑΣ)

- **Σωτήρης**: Σοφία, είμαστε περήφανοι για σένα. Ο λαός της Καλλιθέας δεν θα ξεχάσει την ανεκτίμητη προσφορά σου στον αγώνα. Μια τέτοια μέρα, φίλοι μου, δεν μπορώ να μη θυμηθώ τις τραγικές εκείνες ώρες της 28ης Οκτωβρίου. Ήμουν στο σπίτι εκείνο το πρωινό, όταν άκουσα το μήνυμα του ραδιοφωνικού σταθμού.

  (Μήνυμα ραδιοφωνικού σταθμού)

  (Βίντεο για Κ. Δαβάκη)

- **Γιάννης**: Από τους πρώτους που βρέθηκαν στις γραμμές του πολέμου ήταν ο πλωτάρχης του υποβρυχίου «Γλαύκος», Ασλάνογλου και ο Συνταγματάρχης Δαβάκης. Το πρωί της 28ης Οκτωβρίου του 1940, οπότε εκδηλώθηκε η ιταλική εισβολή, ο Δαβάκης αντιμετώπισε την 3η Ιταλική Μεραρχία Αλπινιστών ΤΖΟΥΛΙΑ με ένα απόσπασμα 2.000 ανδρών υπό τις εντολές και τις οδηγίες του Τμήματος Στρατιάς Δυτικής Μακεδονίας.
- **Σωτήρης**: Ένας φίλος και γείτονας, όταν γύρισε από το μέτωπο, μετά τη συνθηκολόγηση του στρατού μας, μου μετέφερε τα λόγια του Δαβάκη στον αξιωματικό που τον πλησίασε, για να τον περιποιηθεί την ώρα του τραυματισμού του: *«Άσε με εμένα, είπε, πες με πεθαμένο! Και κοίτα να μη σου πάρουν τις θέσεις! Τράβα!»*.
- **Γιάννης**: Ήταν αποφασισμένος να θυσιάσει τη ζωή του για την πατρίδα!

- **Έλλη**: Γιάννη, εγερτήριο για όλους μας ήταν το κείμενο που δημοσίευσες στις 16 Νοεμβρίου 1940 με τίτλο «Μπροστά στον πόλεμο». *«Ζούμε τον πόλεμο με όλα μας τα νεύρα, τον ζούμε ως το τελευταίο μόριο του είναι μας, για να περιττεύουν τα πολλά λόγια. Όποιος πολύ μιλάει για ό,τι ζει, εξαντλεί ένα μέρος της ζωτικότητάς του, που του χρειάζεται ολάκερη για το μεγάλο σκοπό. Κι επιπλέον κάνει τέχνη κακή. Ο μυστικός ρόλος του πνευματικού ανθρώπου, του λογοτέχνη είναι να θησαυρίζει μέσα του πείρα πολύτιμη, που θα του χρησιμεύσει στους μελλούμενους καιρούς της γαλήνης, της περισυλλογής. Τότε θ' ανθίσει το λουλούδι της τέχνης, που οι νέοι καιροί θα θρέψουν, και που η πείρα των μεγάλων τούτων στιγμών είναι ο ασύγκριτος σπόρος του. Τώρα δεν υπάρχουν παρά απόλυτες αξίες και η τυφλή πίστη σ' αυτές. Ο καιρός δεν περισσεύει και η ώρα είναι ιερή. Ο πόλεμος απομένει, με τη θέληση όλων των Ελλήνων, ηρωισμός και θυσία, κι έτσι, οπωσδήποτε, Νίκη».*
- **Έλλη**, έγραψα μόνο αυτό που πίστευα και προσπάθησα να το κάνω πράξη.
- **Σοφία**: Γιάννη, βρήκα ένα σημείωμά σου από εκείνες τις ημέρες που ήσουν στο Αργυρόκαστρο. Πρέπει να έζησες φοβερές στιγμές, όταν ο στρατός μας αναγκάστηκε να φύγει από εκεί.
- **Σωτήρης**: Κυρίες μου, θα μου επιτρέψετε να διαβάσω ένα απόσπασμα από το κείμενο του Γιαννάκη μας. *«Μετά τη Γερμανική επίθεση, η θέση μας στη Βόρεια Ήπειρο γίνεται εξαιρετικά δύσκολη. Ο χριστιανικός πληθυσμός, που μας έδωσε τη συνδρομή του, είναι τώρα αναστατωμένος. Δε μιλάει. Ρωτάει μόνο με τα μάτια. Και δεν υπάρχει τίποτα πιο δραματικό από αυτό. Για χάρη τους, κρατούμε, και την τελευταία τούτη στιγμή, κάποια προσχήματα, συντηρούμε ελπίδες. (...) Μια αυγή της Μεγάλης Εβδομάδας πήρα τη διαταγή: Αναχώρηση σε μισή ώρα μαζί με τις άλλες πολιτικές υπηρεσίες. Η πρωινή ψύχρα με τρυπάει ως το κόκκαλο. Κοιταζόμαστε παράξενα, πρέπει να είμαστε πολύ ωχροί. Στη Στρατιωτική Διοίκηση καίνε στις σόμπες εμπιστευτικά αρχεία. Υπαγορεύονται γρήγορα οι τελευταίες διαταγές. Από μακριά ακούονται κανονιές. Οι φίλοι του Αργυροκάστρου μάς αγκαλιάζουν στην πλατεία με δάκρυα: «Πού μας αφήνετε;» Όλα μέσα μου είναι μαύρα. Η ίδια η μέρα που ανατέλλει μου είναι μισητή».*
- **Γιάννης**: Αληθινή τραγωδία. Θυμήθηκα τις αντίστοιχες ώρες που πέρασα στη Σμύρνη το ΄22.

- **Σοφία**: Στα αυτιά μου ηχεί το μήνυμα του ραδιοφώνου εκείνη την άνοιξη του ΄41.

  (Μήνυμα ραδιοφώνου για εισβολή Γερμανών)

- **Έλλη**: Τα πνευματικά κέντρα της περιοχής μας, όπως η Σιβιτανίδειος και η Χαροκόπειος καταλαμβάνονται από τους Γερμανούς και η Λέσχη Κωνσταντινουπολιτών από τους Ιταλούς. Αυτοί είναι που εκδιώκουν τα Γυμνάσια, που βρίσκονται στο Σκοπευτήριο Καλλιθέας, και τα μετατρέπουν σε φυλακές.
- **Γιάννης**: Ποιος μπορεί βέβαια να ξεχάσει το μεγαλύτερο εχθρό μας: την πείνα. Στη μαύρη αγορά χάθηκαν περιουσίες μιας ζωής. Στη Φιλαρέτου και στη Σκρα δίναμε ό,τι είχαμε και δεν είχαμε για μια ελιά και λίγο ψωμί. Ευτυχώς, κάποιες εκκλησίες οργάνωναν συσσίτια και σώθηκαν πολλοί άνθρωποι.
- **Σωτήρης**: Θυμάστε τη μεγάλη αναστάτωση το Νοέμβριο του 42;
- **Γιάννης**: Προφανώς, αναφέρεσαι στις συλλήψεις των αγωνιστών στο κρησφύγετο της ΠΕΑΝ στην οδό Θησέως 261 μετά την προδοσία για λίγες λίρες του χωροφύλακα Πολύκαρπου Νταϊλιάνη.
- **Έλλη**: Η ανατίναξη της Εθνικής Σοσιαλιστικής Πατριωτικής Οργάνωσης τον Σεπτέμβριο του 1942 ήταν πραγματικό κατόρθωμα. Μέχρι τότε σε καμία άλλη πόλη της κατεχόμενης Ευρώπης δεν έχει συμβεί κάτι αντίστοιχο. Οι πρωταγωνιστές του σαμποτάζ, Περρίκος, Μπίμπα, Μυτιληναίος, Γαλάτης και ιατρός Γιαννάτος κέρδισαν τη θέση τους ανάμεσα στους ήρωες της ελληνικής ιστορίας.
- **Σοφία**: Έτσι είναι, Έλλη μου! Εφιάλτες βέβαια υπάρχουν σε κάθε εποχή… Οι αντιστασιακοί, όμως, δεν το άφησαν έτσι… Τον εκτέλεσαν με ένα σφυρί τον Εφιάλτη. Όλα εδώ πληρώνονται…
- **Γιάννης**: Όλοι, όμως, εμείς οι άνθρωποι των γραμμάτων και της τέχνης της Καλλιθέας δώσαμε τη δική μας μάχη, για να γιορτάσουμε σήμερα την απελευθέρωση. Σωτήρη μου, όλοι θυμούνται το ποίημα του Άγγελου Σικελιανού στην κηδεία του Κωστή Παλαμά τον Φλεβάρη του 1943. Δεν πρέπει, όμως, να ξεχνάμε και τη συγκινητική απαγγελία του δικού σου ποιήματος την ίδια μέρα. Μέσα στους στίχους σου συνοψίζονται οι πεποιθήσεις και το φρόνημα των μελών του Πνευματικού Κύκλου Καλλιθέας, που είχαμε

φτιάξει. Χωρίς να πάρεις την άδεια των Γερμανών, τίμησες τον μεγάλο ποιητή. Την αντιστασιακή σου πράξη αυτή την πλήρωσες αργότερα, βέβαια, με τη σύλληψή σου για μια ασήμαντη αφορμή.

- **Σωτήρης**: Οι ώρες μέσα στη φυλακή δεν ξεχνιούνται…
- **Γιάννης**: Θα μου επιτρέψετε να σας απαγγείλω εκείνο το υπέροχο ποίημα.

Στον Κωστή Παλαμά

«Μέσα από τα τείχη»

Μέσ' από τα κάγκελλα τ' αόρατα
της απέραντής μας φυλακής,
μέσα στο κελί το σκοτεινό μας,
δεν εβάσταξες στον πόνο της Φυλής
κι έπεσες σα δρυς
από τα χτυπήματα
κάποιων μαύρων ξυλοκόπων
στο σκοτάδι της νυχτιάς της τραγικής,
δίχως να προσμείνεις την αχτίδα
της καινούργιας Χαραυγής.

Κι έπεσες καθώς από σεισμό
πέφτει μια μαρμάρινη κολόνα
κάποιου πανάρχαιου ναού.
Σα ναός, οπού χτυπιέται
απ' τα βόλια των βαρβάρων.
Σαν τον Παρθενώνα,
ήρωα, ποιητή του Αιώνα.
Μάτια στερεμένα από τις τόσες
συμφορές,
δάκρυα δε θα χύσουνε για Σένα
Θα σε κλάψουνε μια μέρα
οι ίδιοι αυτοί που μας σκοτώνουν
έναν - ένα,
σαν ξυπνήσουν απ' τη μέθη τους
κι αντικρύσουν τι ερημιές
εσκορπίσανε στο διάβα τους
σ' αναρίθμητες καρδιές.
Φεύγεις, πας για το ταξίδι σου
το Αχερούσιο, το στερνό,
ω πρωτότοκε αδερφέ μας,
όμως κοίτα πώς ξοπίσω σου
οι Έλληνες σε χαιρετάνε.
Ο καθένας ένα στίχο σου
ψέλνοντας μελωδικό,
σε ξεπροβοδάνε
με τα μύρια σου τραγούδια,

που βουίζουν σα μελίσσια
πάνω απ' Απριλιού λουλούδια,
σα να προμηνάνε την Ανάσταση,
ω μεγάλε ραψωδέ μας.

(Σωτήρης Σκίπης: Μέσ' απ' τα τείχη

Το ποίημα απήγγειλε ο ποιητής στην κηδεία του Κωστή Παλαμά στις 28 Φεβρουαρίου 1943.

Το «Μέσα από τα τείχη» κυκλοφόρησε το 1945.

https://atexnos.gr/η-ταφή-του-παλαμά/)

- **Έλλη**: Αξέχαστη θα μείνει και η θυσία των παλικαριών στο σπίτι της οδού Μπιζανίου στις 24 Ιουλίου 1944. Συμμετέχουν τμήματα του ΕΛΑΣ από Νέα Σμύρνη, Παγκράτι, Πετράλωνα, Σφαγεία, Δουργούτι και Κοκκινιά. Οι δέκα ήρωες υπερασπίζονται την τιμή ενός ολόκληρου λαού με τα ρόδα της νιότης τους μέσα σε εκείνον τον τόπο του μαρτυρίου τους.
- **Σοφία**: Και στα σκολειά θα φουρτουνιάζουν των παιδιών τα στήθη σαν αρχινά ο δάσκαλος: Της Καλλιθέας η μάχη ….Της Καλλιθέας τη μάχη! Αν τύχει να ΄ναι απ' τη γενιά μας ο δάσκαλος, ίσως, να μπορέσει να τη διηγηθεί με τη ζωντάνια που πρέπει.
- **Σωτήρης**: Αιώνια η μνήμη τους….
- **Γιάννης**: Δεν είναι ο μοναδικός εφιάλτης που ζήσαμε. Δεν πρέπει να λησμονήσουμε και τις τραγικές ώρες που έζησε η Καλλιθέα στο μπλόκο της 28ης Αυγούστου 1944. Στο μπλόκο αυτό τέσσερις χιλιάδες Καλλιθεάτες βίωσαν την αγωνία στο γήπεδο ΑΕΚ και εκτελέστηκαν από αυτούς είκοσι έως εικοσιπέντε άτομα. Μετά τον Βύρωνα και την Κοκκινιά, έπρεπε και η Καλλιθέα να πληρώσει με το αίμα της την αντιστασιακή της δράση.
- **Έλλη**: Φίλοι μου, παράσημο αγώνα για την πόλη μας είναι και το παράνομο τυπογραφείο του ΕΑΜ, που λειτουργούσε στη Σκρα 31. Ανεκτίμητη υπήρξε η προσφορά στον αγώνα του Βαγγέλη Μενεμενή, που δημιούργησε μια κρύπτη στο λιθόκτιστο μικρό σπίτι του, για να λειτουργήσει εκεί ένα παράνομο τυπογραφείο. Θυμάστε; Πιεστής ήταν ο Μπάρμπα-Βαγγέλης και στοιχειοθέτες ο Νίκος Καλατζόπουλος, ο λογοτέχνης και δημοσιογράφος Τάκης Χατζής και ο επιπλοποιός Χρήστος Τζήμας.
- **Σοφία**: Δρούσαν κάτω από τη μύτη των κατακτητών, χωρίς να τους πάρουν μυρωδιά. Τα κείμενα και τα υλικά εξασφάλιζε ο δημοσιογράφος, Κώστας Βιδάλης. Το έντυπο υλικό φορτώνεται σε καρότσι με επιγραφή «Εκτελούνται μεταφοραί» και μεταφέρεται στου Χαροκόπου. Από εκεί αναλαμβάνουν οι

σύντροφοι, ώστε να φτάσει στα κέντρα διανομής. Βέβαια, ήταν σημαντική και η βοήθεια της Καλλιόπης και της Ελένης, οι γυναίκες του Ελληνούδη και Τζήμα. Θυμάμαι, μάλιστα, ότι παρίσταναν τις νοικοκυρές, για να μην προκαλέσουν υποψίες.

(Ακούγεται ο ύμνος του ΕΑΜ)

- **Έλλη**: Η Ιστορία, αδέλφια μου, δεν γράφεται με την πένα. Τη γράφει το αίμα, η αυτοθυσία και μόνο όσοι τη ζήσαν μπορούνε να την εξιστορήσουν. Αργότερα, σα θ' αναδιφά τα χαρτιά ο ιστορικός, η μνήμη θα 'χει, πια, χάσει τη θέρμη της. Γι' αυτό τώρα, ναι τώρα, πρέπει να γράφουμε τις ιστορίες. Για να κρατήσουν τη φλόγα που τις έχει γεννήσει. Εμείς που τα ζήσαμε τα ηρωικά τούτα χρόνια έχουμε κάποιο ιερό χρέος γι' αυτό.
- **Σωτήρης**: Κάποτε οι νέοι της Καλλιθέας θα διαβάζουν στα βιβλία για τους αγώνες και τις θυσίες μας. Κάποτε ίσως να αναλάβουν και εκείνοι το δικό τους ιερό χρέος.
- **Σοφία**: Έχεις δίκιο, Σωτήρη μου. Σήμερα, όμως, αξίζει να ζήσουμε αυτή την Ανάσταση με όλο μας το είναι!
- **Γιάννης**: Φίλε μου, προτείνω να συνοδεύσουμε τις κυρίες στα σπίτια τους και να έρθετε όλοι το βράδυ στο σπίτι μου να το γιορτάσουμε με ένα ποτηράκι κρασί. Η Άλεξ και η Φροσούλα θα χαρούν πολύ να σας δουν.
- **Σωτήρης**: Γιαννάκη μου, η ιδέα σου είναι πολύ καλή. Έλλη, Σοφία ας πηγαίνουμε.

(Ακούγεται το ποίημα του Σωτήρη Σκίπη «Άσπρα καράβια τ' όνειρά μας»)

ΑΥΤΟΤΕΛΕΙΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΗ ΧΑΤΖΙΝΗ

Ι. Πεζογραφία

- *Η Παλίρροια·* Μυθιστόρημα. Αθήνα, Φέξης, 1965.

ΙΙ. Μελέτες - Δοκίμια

- Στοχασμοί και Σημειώματα. Αθήνα, 1936.
- *Πρόσωπα και Ψυχές*. Αθήνα, Γραφείο Πνευματικών Υπηρεσιών,1939.
- *Τρεις Σταθμοί·* Ψυχάρης, Παπαδιαμάντης, Παλαμάς. Καλλιθέα, Λουκάτος, 1943.
- *Λογοτεχνία 1900-1950*. Αθήνα, 1951.
- *Δημ.Παπαρρηγόπουλος – Σπυρ.Βασιλειάδης*. Αθήνα, Αετός, 1954
- *Ελληνικά Κείμενα*. Αθήνα, Δήμητρα,1955.
- *Η Αλεξάντρεια του Καβάφη*. Αθήνα, 1961.
- *Η Τέχνη είναι δύσκολη·* Δοκίμια. Αθήνα, Φέξης, 1962.
- *Προτιμήσεις*. Αθήνα, 1963.
- *Ο Λογοτέχνης κι η σκιά του*. Αθήνα, Καμπανάς, 1965.
- *Εμείς και οι Άλλοι*. Αθήνα, Οικονόμου, 1971.
- *Το Δώρο της Ζωής*. Αθήνα, Οικονόμου, 1972.
- *Ο Επιούσιος Άρτος*. Αθήνα, Μαυρίδης, 1973.
- *Ο Άλλος καιρός*. Αθήνα, εκδ. των Κριτικών Φύλλων, 1976.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ο Γιάννης Χατζίνης (1899-1975) είναι μια πνευματική φυσιογνωμία που υπηρετεί τον έντεχνο λόγο από την εποχή του Μεσοπολέμου μέχρι και το τέλος της επτάχρονης δικτατορίας. Το μεγαλύτερο μέρος της συγγραφικής του παραγωγής βρίσκεται στο πεδίο της Λογοτεχνικής Κριτικής. Συνεργάζεται σταθερά για περίπου σαράντα χρόνια με το περιοδικό *Νέα Εστία*, όπου παρουσιάζει τα κριτικά του άρθρα, τις μελέτες του και τα δοκίμια του. Πολλές από τις αυτοτελείς εκδόσεις του έχουν αποσπάσει κρατικά βραβεία και η συνολική του προσφορά στα ελληνικά γράμματα έχει τιμηθεί από την Ακαδημία Αθηνών. Πέραν αυτών, είναι δραστήριο μέλος πολλών συλλογικοτήτων λογοτεχνικού χαρακτήρα προπολεμικά και μεταπολεμικά. Ωστόσο, το έργο του δεν είναι ευρέως γνωστό και πολύ περισσότερο δεν περιλαμβάνεται στα σχολικά εγχειρίδια.

Μέσα από την ενδελεχή μελέτη του ψηφιοποιημένου και χειρόγραφου Αρχείου του Χατζίνη και την επιτόπια έρευνα σε αρχεία και πηγές, η παρούσα διατριβή έφερε στο φως και αποκατέστησε με λεπτομέρεια τη βιογραφία του καθώς και τη δράση του ως δημόσιου λειτουργού, πολίτη και δημότη Καλλιθέας. Αποκαθίσταται, μάλιστα το έτος γεννήσεως του που είναι το 1899 αντί για το 1900 που αναφέρουν οι Ιστορίες της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας. Παρουσιάζεται, κατ' ουσίαν, η πορεία ενός πνευματικού ανθρώπου με έντονη κοινωνική και πολιτική δράση στα νεανικά του χρόνια. Ωστόσο, οι πολεμικές συγκρούσεις και οι πολιτικές αντιπαραθέσεις της μεταπολεμικής Ελλάδας, που απειλούν τη ζωή και την ευημερία προσώπων του οικογενειακού του περιβάλλοντος, τον οδηγούν σταδιακά στην αποστασιοποίησή του από τα πολιτικά δρώμενα. Επίσης, ψυχολογική φθορά του προκαλεί το ασφυκτικό πλαίσιο της Οικονομικής Υπηρεσίας στην οποία εργάζεται, δεδομένου ότι κυριαρχεί το πνεύμα της τυπολατρίας στην εφαρμογή του νόμου. Ως εκ τούτου, εξαναγκάζεται να επιβάλει αυστηρές ποινές σε συνανθρώπους του που βρίσκονται σε δύσκολη οικονομική κατάσταση. Αυτή η συνθήκη συγκρούεται με την ευγένεια και τη μετριοπάθεια που τον διακρίνουν.

Η αγάπη του για τα γράμματα συνδέεται με τα βιώματα της παιδικής του ηλικίας. Τα πρόσωπα του οικογενειακού του περιβάλλοντος τον φέρνουν σε επαφή με τον κόσμο των βιβλίων. Η εγγραφή στο Πυθαγόρειο Γυμνάσιο της Σάμου και αργότερα στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών εξασφαλίζουν στον Χατζίνη

σημαντικά πνευματικά εφόδια. Ακόμα, έρχεται σε επαφή με ένα περιβάλλον πλούσιο σε πνευματικά ερεθίσματα, όταν βρίσκεται στη Σμύρνη με ειδική αποστολή.

Μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή, διορίζεται στον Ταμειακό κλάδο του Υπουργείου Οικονομικών, γεγονός που τον φθείρει ψυχολογικά, καθώς του στερεί πολύτιμο χρόνο και δεν μπορεί να επιδοθεί απερίσπαστα στο συγγραφικό του έργο. Στη συνέχεια, η έναρξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου τον βρίσκει σε ειδική αποστολή στο Αργυρόκαστρο. Εκδίδει μάλιστα κάποιες ημερολογιακές σελίδες του που αναδεικνύουν τη χαρά των Ελλήνων για την κατάληψη εδαφών της Βορείου Ηπείρου κα την απογοήτευση των κατοίκων μετά τη γερμανική επίθεση και τη συνθηκολόγηση του ελληνικού στρατού. Ορόσημο για εκείνον αποτελεί και η αποστολή στην Αίγυπτο την περίοδο που η πολιτική του Gamal Abdel Nasser (1918-1970) είχε διαμορφώσει ένα αφιλόξενο περιβάλλον για τον ελληνικό πληθυσμό της χώρας. Μετά τη συνταξιοδότησή του το 1960, ο Χατζίνης αποδεσμεύεται από τα καθήκοντά του και έτσι έχει αρκετό χρόνο να προχωρήσει στην έκδοση των αυτοτελών έργων του, λογοτεχνική παραγωγή που δεν ανακόπτει η επταετής δικτατορία.

Ιδιαίτερα σημαντικό κεφάλαιο στη ζωή του είναι η σχέση του με την Καλλιθέα. Η ένταξή του στο πλούσιο πολιτιστικό περιβάλλον της Καλλιθέας του Μεσοπολέμου, που συγκεντρώνει στις φιλολογικές παρέες της πολλούς αξιόλογους λογοτέχνες της εποχής, του δημιουργεί το ερέθισμα να ασχοληθεί με την κριτική σύγχρονών του λογοτεχνικών έργων. Αργότερα, εντάσσεται σε αντιστασιακή ομάδα της περιοχής κατά της ναζιστικής κατοχής μαζί με άλλους Καλλιθεάτες λογοτέχνες, με τους οποίους έχει αρχίσει από την περίοδο της δικτατορίας του Μεταξά να δίνει τη μάχη για την ελευθερία του λόγου. Μεταπολεμικά, συνεργάζεται με τον τοπικό Τύπο και με συλλογικότητες πνευματικού χαρακτήρα με σκοπό να δημοσιοποιήσει τα κριτικά του σημειώματα και να αναδείξει την αξία του έντεχνου λόγου.

Μέσα από τη μελέτη των έργων και του προσωπικού του αρχείου, όπως και της ζωής, του αποκαλύπτεται ότι ο κριτικός είναι ένας ακάματος υπερασπιστής της ιδέας της συνεργασίας μεταξύ των λαών σε πνευματικό επίπεδο. Το γεγονός αποδεικνύεται τόσο από τις ενέργειές του για την ίδρυση του Κέντρου Ελληνικών Σπουδών στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου στα τέλη της δεκαετίας του πενήντα όσο και από τη συμμετοχή του στην Κοινότητα Ευρωπαίων Συγγραφέων τη δεκαετία του εξήντα. Δεν εμπλέκεται στη ρητορική των εθνικιστικών ανταγωνισμών της περιόδου, αλλά επιδιώκει να αξιοποιεί τους κοινούς τόπους για την προώθηση του έντεχνου λόγου και

του πνεύματος γενικότερα. Στη περίπτωση, μάλιστα, της Αιγύπτου πιστεύει ότι η ενίσχυση των πνευματικών δεσμών των δύο χωρών μπορεί να εξομαλύνει τις πολιτικές τους διαφορές.

Από τον τρόπο που ασκεί την κριτική του στις λογοτεχνικές δημιουργίες προκύπτει ότι δεν επιδιώκει να εμπλακεί σε αυτό το πνευματικό πεδίο με στρατευμένο τρόπο. Εξάλλου, την επιλογή του αυτή επιβεβαιώνει και η συνεργασία του με τη *Νέα Εστία*, που βρίσκεται σε άλλη κατεύθυνση από τα λογοτεχνικά περιοδικά *Νέοι Πρωτοπόροι*, *Σήμερα* και *Ιδέα*, που είναι έντονα πολιτικοποιημένα και αντιπαρατίθενται σχετικά με την αποδοχή ή άρνηση της άκρας ή μετριοπαθούς Αριστεράς. Ο ίδιος φαίνεται να διαχωρίζει τη θέση του από τον κομμουνισμό, όπως φαίνεται από τη συμμετοχή του στις ιδρυτικές διαδικασίες της Εθνικής Εταιρείας Ελλήνων Λογοτεχνών, απομακρυνόμενος από τους στρατευμένους στην Αριστερά λογοτέχνες της Εταιρείας Ελλήνων Λογοτεχνών. Εξάλλου, τις αποστάσεις του από αυτόν τον πολιτικό χώρο έχει φροντίσει να κρατήσει από την εποχή του Εμφυλίου, όταν και καταδικάζει δημόσια το *«παιδομάζωμα»* στο περιοδικό *Νέα Εστία*. Παράλληλα, η εγγραφή του στα μέλη της Κοινότητας Ευρωπαίων Συγγραφέων, κατά τη διάρκεια του ψυχρού πολέμου, φανερώνει ότι μεταπολεμικά ενδιαφέρεται μόνο για την προώθηση του έντεχνου λόγου και του διαλόγου μεταξύ των ευρωπαίων δημιουργών, όπως και για την υπεράσπιση των εργασιακών και κοινωνικών τους δικαιωμάτων.

Η παρουσία του βέβαια σε αυτήν την Κοινότητα δηλώνει και τη φιλοευρωπαϊκή διάθεσή του σε μια εποχή που διαμορφώνονται οι πρώτες συλλογικότητες οικονομικού χαρακτήρα στη Γηραιά ήπειρο. Πιστεύει, μάλιστα, ότι η Ευρώπη καλείται να ξεφύγει από τις ευεργεσίες της Αμερικής και να διατηρήσει την πολιτική και πνευματική της ανεξαρτησία. Σε αυτό θα μπορούσε να συμβάλει η προώθηση της ενοποίησής της, που θα διαφυλάξει τον ευρωπαϊκό ουμανισμό, αξία πολύ σημαντική για τον Χατζίνη. Με δεδομένη την υπεροχή των δύο υπερδυνάμεων, φαίνεται ότι εναποθέτει όλες τις ελπίδες του για την επικράτηση μιας ανθρωποκεντρικής ηθικής στην ενωμένη Ευρώπη, καθώς έχει απογοητευτεί τόσο από την πολιτική της Αμερικής όσο και από αυτή της Σοβιετικής Ένωσης.

Από την άλλη πλευρά, για τους Έλληνες πολιτικούς αποφεύγει να κάνει σχόλια και να τοποθετείται για τις επιλογές τους και τη στάση των πολιτικών κομμάτων στα οποία ανήκουν. Εξαιρέσεις στον κανόνα αποτελούν ο Ελευθέριος Βενιζέλος (1864-

1936) και ο Αρχιεπίσκοπος Κύπρου, Μακάριος Γ΄ (1913-1977). Στην πρώτη περίπτωση, διατυπώνει μια θετική κρίση, καθώς συμφωνεί με τη στρατηγική του σε επίπεδο εξωτερικής πολιτικής. Η σύναψη συμμαχιών με τις Μεγάλες Δυνάμεις, για να εξασφαλιστούν οφέλη για τη χώρα, είναι μια πολιτική που δικαιώθηκε από τις εξελίξεις. Στη δεύτερη περίπτωση, ο Μακάριος κλήθηκε να υπερασπιστεί τα αιτήματα των Ελληνοκυπρίων, αλλά τα συμφέροντα των ισχυρών αγνόησαν κάθε έννοια του διεθνούς δικαίου. Από τα παραπάνω προκύπτει ότι δεν εμπνέεται από κανένα από τα δυο στρατόπεδα του ψυχρού πολέμου και είναι αποστασιοποιημένος από την πολιτική ζωή του τόπου του μεταπολεμικά.

Παράλληλα, είναι φανερό ότι αντιλαμβάνεται πλήρως την ταχύτητα των εξελίξεων σε κάθε πεδίο διεθνώς και αυτός είναι ο λόγος που πιστεύει ότι και οι Έλληνες οφείλουν να μην απομονώνονται πνευματικά, αλλά να είναι δεκτικοί στις ξένες επιρροές, που μπορούν να εμπλουτίσουν τη δημιουργικότητά τους. Με άλλα λόγια, δεν πρέπει να είναι δέσμιοι του ένδοξου παρελθόντος τους, το οποίο θεωρεί ότι είναι κτήμα όλης της οικουμένης και είναι καθήκον αυτής να το υπερασπιστεί.

Ιδιαίτερη ευθύνη αποδίδει στους διανοούμενους της εποχής του, καθώς εκείνοι έχουν την υποχρέωση να καλλιεργήσουν τη μάζα και να στηρίξουν τον πνευματικό πολιτισμό έναντι του υλικού. Ο καλλιεργημένος άνθρωπος, που διαλέγεται με τη διαφορετικότητα και αξιοποιεί τα αγαθά του τεχνολογικού πολιτισμού του για την καλλιέργεια και ανάπτυξη της καλλιτεχνικής παιδείας, οφείλει να στοχεύει στην πνευματική και ηθική του ανύψωση.

Επιπροσθέτως, στον κόσμο των ιδεών του σημαντική θέση κατέχει η προσωπική ευτυχία. Η ερωτική μορφή της έχει για εκείνον το μεγαλύτερο βάθος. Συμπορεύεται, όμως, με τον πόνο, ο οποίος σύμφωνα με τον Χατζίνη είναι αναπόφευκτος για τον άνθρωπο και πρέπει να αντιμετωπίζεται από αυτόν με θάρρος, για να οδηγείται ο ίδιος στη συνέχεια στην ευδαιμονία.

Ανάμεσα στα στοιχεία που συνθέτουν τον ιδεολογικό του κόσμο είναι και η στάση του απέναντι στο γλωσσικό ζήτημα. Βιώνει την ένταση της διαμάχης για την επικράτηση της δημοτικής και προσπαθεί να τη στηρίξει και ο ίδιος μέσα στα κριτικά άρθρα και δοκίμιά του. Εξάλλου, είναι προσφιλής η συμμετοχή σε αυτόν τον αγώνα και σε άλλους κριτικούς και γενικότερα πνευματικούς ανθρώπους του Μεσοπολέμου. Ο Χατζίνης προσπαθεί, ώστε ο απλός λαός να γνωρίσει τον λογοτεχνικό πλούτο της

σύγχρονης Ελλάδας. Διατυπώνεται μάλιστα η άποψη από κριτικούς του έντεχνου λόγου της περιόδου σύμφωνα με την οποία η χρήση της καθαρεύουσας έχει καταντήσει εργαλείο στα χέρια των πολιτικών που δεν έχουν βάσιμα επιχειρήματα και στοχεύουν αποκλειστικά στον εντυπωσιασμό. Ο Χατζίνης χρησιμοποιεί τη δημοτική με στρωτό τρόπο και με προσοχή, ώστε το κείμενό του να είναι γλωσσικά άρτιο και οι λέξεις και οι προτάσεις να συνδέονται μεταξύ τους. Ο ενστερνισμός της δημοτικής είναι απόρροια και της πεποίθησης του Χατζίνη ότι τα όρια του ύφους συμπλέκονται με τα όρια του ανθρώπου, καθώς το ύφος έχει βαθιές ρίζες στον άνθρωπο. Το γεγονός αυτό τον οδηγεί σε γλωσσικές επιλογές που απευθύνονται στον μέσο αναγνώστη της εποχής του. Εξάλλου, είναι και εκείνος ένας καλλιεργημένος άνθρωπος, που δεν αρνείται τις λαϊκές του ρίζες και δεν επιδιώκει να παρουσιάσει τα γραπτά του μόνο σε ένα κοινό πανεπιστημιακής εκπαίδευσης. Αντίθετα, θέλει να επικοινωνήσει με όλο τον λαό, μιλώντας στη γλώσσα και στο ύφος του. Παρόλα αυτά, στα έργα του Χατζίνη συνυπάρχουν λέξεις της δημοτικής με λόγιες λέξεις, ώστε να προσδώσει υποβλητικότητα στον λόγο του. Επίσης, το λογοτεχνικό ύφος του περιλαμβάνει μεταφορές και παρομοιώσεις, που καθιστούν πιο γλαφυρό τον λόγο του, επιστημονικούς όρους που προσδίδουν σοβαρότητα στο κείμενό του, ενώ η υποτακτική σύνδεση των προτάσεων καθιστά το ύφος πιο σύνθετο. Παράλληλα, ένα πλήθος αποφθεγμάτων του συνοψίζει τη σοφία της ζωής του και προκαλεί τον προβληματισμό στον αναγνώστη του. Πέραν τούτων, η ύπαρξη εκφράσεων ευγένειας αποδεικνύει ότι το ύφος της συγγραφικής του παραγωγής βρίσκεται σε αλληλουχία με βασικά στοιχεία του χαρακτήρα του.

Πρόκειται για έναν διανοητή που δεν προσκολλάται σε κάποια φιλοσοφική θεωρία, παρότι ασπάζεται την αρχή του ψυχικού ντετερμινισμού ότι καμία ανθρώπινη πράξη δεν μπορεί να αποδοθεί στην τύχη. Από τη θεώρηση των κριτικών κειμένων του φαίνεται ότι υιοθετεί τη γαλλική τάση της Λογοτεχνικής Κριτικής του τέλους του 19ου αιώνα, σύμφωνα με την οποία η ερμηνεία του κειμένου επιτυγχάνεται μέσω της μελέτης των βιογραφικών πηγών και του ιστορικού πλαισίου.

Ο Χατζίνης αξιοποιεί την ψυχαναλυτική θεωρία, τάση που ακολουθούν και άλλοι κριτικοί της εποχής του στην προσπάθειά τους να προσδώσουν στη Λογοτεχνική Κριτική επιστημονικό κύρος, για να διεισδύσει στην ψυχή των λογοτεχνών και να ερμηνεύσει τα έργα τους σύμφωνα με τους παράγοντες που την καθορίζουν· κύριος σκοπός του, επομένως, είναι η ανακάλυψη της σκέψης του συγγραφέα και η ανάδειξη

των αρετών του έργου του. Συνεπώς, ασπάζεται μια θεωρία που υποστηρίζει ότι η κατανόηση της δομής του *«εγώ»* του συγγραφέα μπορεί να οδηγήσει σε καλύτερη κατανόηση του κειμένου· παρόλα αυτά, δεν κάνει χρήση των επιστημονικών όρων της Ψυχανάλυσης, αλλά τη χρησιμοποιεί ως εργαλείο κατανόησης του δημιουργού. Η παραπάνω επιλογή συνεπάγεται, καταρχάς, ότι ο Χατζίνης αποφεύγει την εξαγωγή οριστικών συμπερασμάτων, ακόμα και όταν τον επικρίνουν για ατολμία, και η κριτική αποτελεί ευκαιρία να διατυπώσει τους γενικότερους συλλογισμούς του. Συγχρόνως, απομακρύνεται περαιτέρω από τη μαρξιστική προσέγγιση, η οποία κατανοεί τη λογοτεχνία μόνο στο επίπεδο εκείνο που έχει αναπτύξει πλήρως τις σχέσεις της με τα πεδία της ιδεολογίας, της τάξης και της οικονομικής δομής. Στο πλαίσιο μάλιστα αυτής της θεωρίας ακόμα και η γλώσσα γίνεται κατανοητή μόνο ως κοινωνική πρακτική. Με άλλα λόγια, ο έντεχνος λόγος αντανακλά την ιδεολογική βάση της πάλης των τάξεων. Ωστόσο, ο εξεταζόμενος κριτικός δεν ερμηνεύει τα έργα με τέτοιον τρόπο, καθώς ανιχνεύει σε αυτά την καλλιτεχνική τους αξία και τη σύνδεσή τους με τα βιώματα και την ψυχολογία του δημιουργού τους.

Επίσης, η επιλογή αυτή οδηγεί τον Χατζίνη να κρίνει με ευαισθησία και μετριοπάθεια τα έργα των δημιουργών που επηρεάζονται από τα νέα λογοτεχνικά ρεύματα· η ευαισθησία αυτή φαίνεται στο γεγονός ότι προσπαθεί να αναδείξει τα προτερήματα κάθε έργου και να βοηθήσει τον λογοτέχνη. Σε αυτό ακριβώς το σημείο φαίνεται η επιρροή που έχει δεχτεί και από το François René de Chateaubriand (1768-1848). Παράλληλα, είναι ένας κριτικός που επιτρέπει στον αναγνώστη να αμφισβητήσει τη Λογοτεχνική Κριτική του, ενώ συγχρόνως τον ωθεί να ερευνήσει περαιτέρω τα ζητήματα που θίγει· αυτό το καταφέρνει, επειδή δεν διατυπώνει τις απόψεις του με απόλυτο τρόπο ούτε φτάνει σε τελεσίδικα συμπεράσματα ή σε απόλυτες αλήθειες.

Ασχολείται κυρίως με συγγραφείς της γενιάς του, με σκοπό να προβάλει το έργο τους, ενώ ιδιαίτερη θέση καταλαμβάνουν λογοτέχνες με τους οποίους μοιράζεται κοινά βιώματα, όπως είναι οι Ιωάννης Γρυπάρης (1870-1942), Η. Βενέζης (1904-1973), Γ. Θεοτοκάς (1906-1966) και Μ. Καραγάτσης (1908-1960). Συνδέεται με αυτούς στο πλαίσιο συλλογικοτήτων λογοτεχνικού χαρακτήρα, που εμφανίζονται στην ελληνική πνευματική ζωή, όταν οι πολιτικές εξελίξεις είναι ιδιαίτερα φορτισμένες.

Ανάμεσα στους επτά πιο συχνά κρινόμενους λογοτέχνες από τον Χατζίνη, στις αυτοτελείς εκδόσεις του, είναι ο Κωστής Παλαμάς. Επικεντρώνεται στα βιώματά του

και στο ιστορικό πλαίσιο της εποχής του, καθώς θεωρεί ότι μέσω αυτών μπορεί να ερμηνευτεί το έργο του. Οι πολεμικές συγκρούσεις, το παρωχημένο ελληνικό πολιτικό σύστημα της εποχής του, οι σφοδρές επιθέσεις που δέχονταν οι δημοτικιστές διαμορφώνουν ένα πλαίσιο που επηρεάζει το έργο του ποιητή, που επιθυμεί να αφυπνίσει τις ανενεργές δυνάμεις του έθνους και το καλεί να χαράξει τις νέες πορείες του με όπλο του τη δημοτική. Παράλληλα, τον προσεγγίζει και ψυχαναλυτικά, καθώς πιστεύει ότι το κίνητρο της δημιουργίας του εντοπίζεται στον ανικανοποίητο ηδονισμό του, που τον οδηγούσε σε έναν οδυνηρό ρομαντισμό. Επιδιώκει μέσα από τον έντεχνο λόγο να ζήσει μια ζωή που ποθούσε, αλλά δεν μπορούσε να έχει. Ο κριτικός επιδοκιμάζει τις αξίες της αγωνιστικότητας, της ανατροπής παρωχημένων και διεφθαρμένων πολιτικών συστημάτων, του σεβασμού του παρελθόντος και της αξιοποίησης των ελληνικών δυνάμεων για την ανασυγκρότηση του έθνους, που αναδεικνύονται στα παλαμικά έργα του 19ου αιώνα. Αντίθετα, τα έργα του 20ού αιώνα μαρτυρούν τη βάσανο της ψυχής του δημιουργού, που ήταν η ιδέα ότι δεν μπορεί πλέον να προσαρμοστεί στα νέα πνευματικά δεδομένα της εποχής του με αποτέλεσμα να αμφισβητείται η αυθεντία του. Ακόμα, από αίσθηση καθήκοντος και χωρίς να μειώνει την αξία του έργου του επισημαίνει ότι τα πεζά έργα του Παλαμά είναι κουραστικά για τον αναγνώστη λόγω της ύπαρξης πλατειασμών, επιτηδευμένων εκφράσεων και συχνών επαναλήψεων· τονίζει μάλιστα ότι η πολυμάθεια του Παλαμά καθιστά το ύφος του δυσκίνητο. Σε κάθε περίπτωση τον αποκαλεί *«πατέρα των ελληνικών γραμμάτων»*, δίνοντας του μια ξεχωριστή θέση ανάμεσα στους άλλους Έλληνες ποιητές και με αυτόν τον τρόπο ευθυγραμμίζεται και με την κουλτούρα της εποχής, σύμφωνα με την οποία το παλαμικό έργο γίνεται αντικείμενο υπεράσπισης. Είναι προφανές, όμως, ότι δεν κομίζει κάτι νέο στην κριτική προσέγγιση του Παλαμά, αλλά εμπλουτίζει κυρίως με την ανάδειξη της εποχής, των βιωμάτων του και των χαρακτηριστικών της ψυχοσύνθεσής του το έργο των άλλων κριτικών, που ανάμεσα στα άλλα αξιοποίησαν και αυτά τα εργαλεία, για να ερμηνεύσουν τον δημιουργό. Εντάσσει, μάλιστα, στις δικές του αναλύσεις και τις ερμηνείες άλλων, ανοίγοντας ουσιαστικά έναν διάλογο με αυτούς με θέμα το παλαμικό έργο, τον οποίο παρακολουθεί ο αναγνώστης του και καταλήγει ο ίδιος στα δικά του συμπεράσματα, καθώς ο Χατζίνης αποφεύγει να είναι απόλυτος στις διαπιστώσεις του.

Ο Νίκος Καζαντζάκης αποτελεί, επίσης, σημείο αναφοράς στα έργα του Χατζίνη. Η προσέγγισή του είναι κυρίως Ψυχαναλυτική. Ο κριτικός διαπιστώνει ότι ο

«*ψυχικός υπερπληθωρισμός*» του στερεί από το έργο του την τέλεια καλλιτεχνική φόρμα. Παράλληλα, η φοβία που έχει αναπτύξει απέναντι στη σύζυγό του είναι η βάση του δράματος που βιώνει. Η εξουδετέρωση, δηλαδή, του σωματικού πόθου από τον ίδιο τον οδηγεί στη δημιουργία ηρώων, που γεύονται ανενδοίαστα τις χαρές της ζωής. Συγχρόνως, διακρίνει στους ήρωες των μυθιστορημάτων του ένα ηθικό σύστημα που στηρίζεται σε πνευματικές αξίες, όπως είναι ο αγώνας για την ελευθερία, η αντίσταση στις αντίπαλες δυνάμεις, η συνειδητή επιλογή του ανθρώπου για αδιάκοπη σταύρωση και η διαμόρφωση μιας οικουμενικής συνείδησης. Είναι φανερό ότι όλες αυτές συγκροτούν μια ηθική που επιδιώκει κυρίως την πνευματική εξέλιξη του ανθρώπου και έχει πολλά κοινά με την ηθική της χριστιανικής θρησκείας. Αντίθετα, δεν κάνει ιδιαίτερες αναφορές στις πολιτικές πεποιθήσεις του λογοτέχνη και στην ενασχόλησή του με τα κοινά. Συνεπώς, εξετάζει τον Κρητικό δημιουργό κυρίως με ιδεαλιστικά και ψυχαναλυτικά κριτήρια, γεγονός που οδηγεί σε μια μονομερή παρουσίαση του καζαντζακικού έργου. Οι πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές ανακατατάξεις της εποχής του δεν αφήνουν ανεπηρέαστο τον Καζαντζάκη. Αντίθετα, έρχεται σε επαφή με τις νέες σοσιαλιστικές ιδέες, προσπαθεί να τις αξιοποιήσει πρακτικά στην Ελλάδα, αλλά απογοητεύεται και διαπιστώνει ότι πηγή κάθε ανθρώπινης πρωτοβουλίας δεν είναι μόνο η ύλη. Η τομή αυτών των γεγονότων με τη ζωή και το έργο του δεν ερμηνεύεται ιδιαίτερα από τον Χατζίνη, ο οποίος μετά την Κατοχή φαίνεται ότι αποφεύγει συστηματικά να κάνει αναφορά σε όρους και πρόσωπα που παραπέμπουν σε κάποια από τις δύο πολιτικές πλευρές που λειτουργούν ανταγωνιστικά εκείνη την εποχή.

Ο Ιωάννης Γρυπάρης εμφανίζεται συχνά στα έργα του κριτικού και τον συνδέουν με αυτόν κοινά βιώματα στην Καλλιθέα του Μεσοπολέμου. Μέσα από τη μελέτη της ποίησής του παραπέμπει συχνά στα βιώματα του δημιουργού. Η δυσαρμονική σχέση με τη γυναίκα του φαίνεται να είναι η βασική αιτία της καλλιτεχνικής του στειρότητας. Κοντά σε αυτό, η έναρξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου είναι ένα ακόμα γεγονός που τον οδηγεί σε αίσθημα απαισιοδοξίας και γενικότερης απραξίας. Σε κάθε περίσταση, όμως, ο Χατζίνης επισημαίνει τις αξίες της σεμνότητας και δωρικότητας στη συμπεριφορά του, στοιχεία που φαίνεται ότι εξηγούν και τα αισθήματα σεβασμού που τρέφει για το πρόσωπό του. Από την άλλη πλευρά, χαιρετίζει το λεξιλόγιο του, καθώς πλουτίζει τη δημοτική γλώσσα της εποχής του. Εξάλλου, είναι σημαντική υπόθεση η στήριξη της γλώσσας του λαού για τον Χατζίνη σε μια περίοδο

που δίνει μάχη για να επικρατήσει έναντι της καθαρεύουσας. Παράλληλα, ο κριτικός δεν συμφωνεί με την έμφαση που δίνει ο λογοτέχνης στην έκφρασή του, γιατί αυτή η επιλογή του λειτουργεί επιβαρυντικά στην αυτούσια παρουσίαση της πρώτης ύλης του αισθήματός του. Στο πλαίσιο, όμως, μιας ιδεαλιστικής προσέγγισης, την οποία ακολουθεί και ο Χατζίνης στην κριτική του, η γλώσσα είναι όργανο έκφρασης ιδεών και συναισθημάτων και όχι αυτοσκοπός. Πέραν αυτών, ο κριτικός μολονότι επιδιώκει να τιμήσει την ποιητική προσφορά του Γρυπάρη, η επιλογή του να κάνει συνεχείς αναφορές στην οικογενειακή του κατάσταση δικαιώνει τον ρόλο του φίλου, που θέλει να αποδώσει τις ευθύνες για τον άδικο θάνατό του στην ιδιόρρυθμη σύζυγό του. Ωστόσο, το κοινό προσδοκά από τον κριτικό μια πιο εμπεριστατωμένη μελέτη του περιορισμένου έργου του λογοτέχνη, που δε θα εξαντλείται στα βιώματά του.

Ο Χατζίνης διατυπώνει απερίφραστα την άποψη ότι ο Κ. Π. Καβάφης δεν είναι μεγάλος ποιητής. Αναγνωρίζει, όμως, ότι βρίσκεται στην επικαιρότητα, γιατί με τη γλώσσα του, τη διάθεσή του και τα αντιποιητικά του θέματα ωθεί τους αναγνώστες του σε βυθομετρήσεις και συνακόλουθες αναζητήσεις. Είναι ιδιαίτερα διακριτικός και ευγενής σε σχέση με τις ιδιαίτερες πτυχές της προσωπικής ζωής του σε αντίθεση με άλλους κριτικούς που τον στοχοποιούν και τον αποδομούν πλήρως ως προσωπικότητα και ως δημιουργό. Στην περίπτωσή του η προσέγγιση είναι κυρίως ψυχαναλυτική, καθώς εντοπίζονται από τον κριτικό τα κίνητρα της καλλιτεχνικής δημιουργίας του Αλεξανδρινού ποιητή, που συνδέονται με τα βιώματά του και τα συναισθήματα που κατακλύζουν την ψυχή του. Επισημαίνει την ανάγκη του να εκφραστεί καλλιτεχνικά, αντί να διδάξει ως μια αυθεντία τις απόλυτες αλήθειες του στο αναγνωστικό του κοινό. Παράλληλα, είναι επικριτικός με τον ποιητή, γιατί προβάλλει τη στάση του *«κουρασμένου ανθρώπου»*, που επιλέγει την επιστροφή στις αναμνήσεις, για να βιώσει την ηδονή. Φαίνεται ότι η λογική της παραίτησης και της αποδοχής μιας ήττας, που πρέπει να γίνει αντικείμενο αξιοπρεπούς διαχείρισης, είναι για τον Χατζίνη μια αξία που οδηγεί τον άνθρωπο σε ένα περιορισμένο πεδίο δράσης. Σε κάθε περίπτωση, η κριτική του προσέγγιση δεν προκαλεί με τις ακραίες θέσεις της· αντίθετα επιχειρεί να συγκεράσει τις απόψεις άλλων κριτικών, που έχουν ως κοινό παρονομαστή της ανάλυσής τους το ψυχικό δράμα του Καβάφη, που τροφοδοτεί με θέματα τον έντεχνο λόγο του και επηρεάζει τη μορφή του.

Με τον ίδιο τρόπο μελετά και τις δημιουργίες του Μ. Καραγάτση, καθώς μέσω της παρουσίασης των συναισθημάτων που διαμορφώνουν την ψυχολογία του,

ερμηνεύεται η ακραία κατάληξη των ηρώων του, που έχουν πλήρως παραδοθεί στο σεξουαλικό ένστικτό τους. Είναι προφανές ότι ακόμα και οι γλωσσικές του επιλογές συνδέονται με τον ψυχισμό του, καθώς οι εσωτερικές δυνάμεις που τον εξουσιάζουν δεν του επιτρέπουν να επιμεληθεί την έκφρασή του. Ο Χατζίνης διακρίνει πίσω από την τραχύτητα και την ωμότητα με τις οποίες παρουσιάζει τον έρωτα, την αγωνία και την απελπισία του για τον έμφυτο συναισθηματισμό του, που μετουσιώνεται σε κακία μπροστά στη ζωή. Ο Καραγάτσης, όπως και ο Καβάφης, θεωρεί ότι η τέχνη είναι ένα καταφύγιο, που τον λυτρώνει από τους δαίμονες που τον καταδιώκουν. Συνάμα, ο κριτικός επαινεί και τη στάση του συγγραφέα απέναντι στα άλλα έθνη. Διακρίνει, δηλαδή, σε αυτόν μια ανθρωποκεντρική ηθική, που εξοβελίζει κάθε πνεύμα προκατάληψης και φυλετικού ρατσισμού. Προσθέτει, μάλιστα, ότι η παραπάνω στάση συνάδει με τις αρχές και του ευρωπαϊκού πνεύματος. Αντίθετα, δεν φαίνεται να απασχολούν τον κριτικό οι πολιτικές αντιλήψεις του συγγραφέα και η επίδραση των κοινωνικών και οικονομικών εξελίξεων στο έργο του. Στην περίπτωση του Καραγάτση, η προσέγγιση του Χατζίνη φαίνεται αρκετά ενδιαφέρουσα, γιατί οι ήρωες του συγκεκριμένου λογοτέχνη βιώνουν το σαρκικό πόθο έντονα και αυτό είναι ένα στοιχείο που και οι άλλοι κριτικοί το συνδέουν με τον ψυχισμό του συγγραφέα. Ουσιαστικά, ο Χατζίνης σε αυτόν τον λογοτέχνη δεν πρωτοτυπεί, όταν τον ερμηνεύει με ψυχαναλυτικά κριτήρια, καθώς με αυτά κυρίως τον εξετάζουν και άλλοι κριτικοί.

Ο Γιώργος Θεοτοκάς, ο λογοτέχνης της «ομάδας των Νέων Γραμμάτων», κερδίζει το ενδιαφέρον του Χατζίνη, καταρχάς, με τη στράτευσή του στον αγώνα για την επικράτηση της δημοτικής γλώσσας, η οποία μπορεί να έχει ευρεία χρήση, ικανοποιώντας το πνεύμα και τις ανάγκες του λαού. Ακόμα, θεωρεί ότι ο Θεοτοκάς καταφέρνει να διεισδύσει στον πυρήνα των θεμάτων που πραγματεύεται στα έργα του, θαυμάζοντας την ικανότητα του συγγραφέα να αυτοσαρκάζεται και να εκφράζεται με ανεπιτήδευτο τρόπο. Είναι ένας από τους λογοτέχνες που αναζητά την ελληνικότητα, που συνιστά το πιο κρίσιμο αισθητικό και ιδεολογικό διακύβευμα της εποχής του ελληνικού μοντερνισμού, διαπιστώνοντας ότι ο ελληνισμός έχει την αξιοθαύμαστη ικανότητα να αντιλαμβάνεται το μέγεθος των ακατάλυτων αληθειών. Αναπόσπαστο στοιχείο του ελληνισμού είναι και η Ορθοδοξία, στην οποία ο Θεοτοκάς εστιάζει, επειδή πιστεύει ότι ταιριάζει στην ιδιοσυγκρασία των Ελλήνων. Ο Χατζίνης, πιστός στην τακτική του να ψυχαναλύει τους συγγραφείς, εικάζει ότι ο συγγραφέας έχει βιώσει πολλές απογνώσεις στη ζωή του και αυτό αποτυπώνεται σε μία δραματικότητα

στα έργα του, παρότι ο συγγραφέας δεν θέλει να την αντιληφθούν οι αναγνώστες του. Παράλληλα, ο κριτικός επιδοκιμάζει την επιρροή των δυνάμεων της καρδιάς στον συγγραφέα, προδίδοντας την επίδραση που και ο ίδιος έχει δεχτεί από τη ρομαντική παράδοση. Ωστόσο, δεν διστάζει την ίδια στιγμή να επαινέσει τον ορθολογισμό και την ισχύ των επιχειρημάτων του συγγραφέα.

Ο Ηλίας Βενέζης είναι ο τελευταίος από τους επτά λογοτέχνες που απαντάται συχνά στα έργα του Χατζίνη, επειδή διακρίνει την ικανότητα του συγγραφέα να προκαλεί έντονα συναισθήματα με τα απλά εκφραστικά μέσα που χρησιμοποιεί. Ο δημιουργός του έντεχνου λόγου συγκινείται περισσότερο από τον μυθικό και υπερφυσικό χαρακτήρα των ηρώων και καταφέρνει να μεταδώσει αυτή τη συγκίνηση και στο κοινό. Ο συγγραφέας, όπως υποστηρίζει ο κριτικός, μεταπλάθει την τραγικότητα της ζωής στον κόσμο σε όνειρο, που συνιστά για εκείνον μια ενέργεια του υποσυνειδήτου. Ο Χατζίνης πιστεύει ότι στα έργα του Βενέζη ανιχνεύονται τα στοιχεία που συνθέτουν την ηθική διάσταση της φιλοσοφίας του. Ένα από αυτά είναι η υποταγή του ανθρώπου στη μοίρα και η συνακόλουθη υποχρέωσή του να αντισταθεί στο μοιραίο, δηλαδή στον θάνατο. Ο κριτικός εντοπίζει και αναδεικνύει τις αξίες της κατανόησης στον συνάνθρωπο, ανεξαρτήτως εθνικών και φυλετικών χαρακτηριστικών, της ταπεινότητας και της ελπίδας, που υπάρχουν στο έργο του λογοτέχνη. Παράλληλα, ο Χατζίνης πιστεύει ότι ο Βενέζης περιγράφει την απαισιοδοξία που διαπνέει τη ζωή, επειδή βίωσε τη Μικρασιατική Καταστροφή και, για τον λόγο αυτό, ξεδιπλώνει χαρακτήρες που έχουν θέληση για ζωή και καταβάλλουν ηρωικές προσπάθειες για να το επιτύχουν. Στο σημείο μάλιστα αυτό ευθυγραμμίζεται πλήρως με το πνεύμα της Λογοτεχνικής Κριτικής της Γαλλίας του 19ου αιώνα, που ερμηνεύει ένα έργο με βάση τις βιογραφικές πηγές και το ιστορικό πλαίσιο.

Ο Χατζίνης, παρότι έκρινε έργα σημαντικών Ελλήνων λογοτεχνών, διαπιστώνεται ότι είναι παραγνωρισμένος από τους σύγχρονους μελετητές του έντεχνου λόγου. Ένα από τα γενεσιουργά αίτια αυτού του γεγονότος είναι ότι παρατηρείται μια έλλειψη κειμένων με θέμα τη φύση του κριτικού λόγου, τη λειτουργία του και τα κριτήρια άσκησής του, πεδίο στο οποίο αφοσιώθηκε ο συγγραφέας. Από την άλλη πλευρά, ο εξεταζόμενος κριτικός έχει ένα εξαιρετικά περιορισμένο λογοτεχνικό έργο. Η έκδοση δηλαδή του μοναδικού του μυθιστορήματος, *Παλίρροια,* δεν συνέβαλε στην αναγνώρισή του από το αναγνωστικό κοινό στον χώρο της λογοτεχνικής παραγωγής.

Παράλληλα, ο Σαμιώτης συγγραφέας δεν καταλήγει σε τελεσίδικα συμπεράσματα με θετικό ή αρνητικό πρόσημο ως προς τα έργα που εξετάζει. Ως εκ τούτου, οι επικριτές του κάνουν λόγο για την ατολμία του. Με τη στάση του αυτή, δηλαδή, δεν καταγράφεται ως ο πλέον ένθερμος υποστηρικτής ή αρνητής κάποιου συγκεκριμένου λογοτέχνη, γεγονός που θα του εξασφάλιζε μια μεγαλύτερη αναγνωρισιμότητα. Το παράδειγμα του Γιάννη Αποστολάκη, που υμνεί το έργο του Δ. Σολωμού και αποδομεί το έργο του Κ. Παλαμά, επιβεβαιώνει ότι η αναγνώριση ενός κριτικού συνδέεται και με την επιλογή του να παίρνει ξεκάθαρα θέση απέναντι στη λογοτεχνική δημιουργία.

Μια ακόμα παράμετρος που εξηγεί τον παραγκωνισμό του Χατζίνη είναι και η έλλειψη επιστημονικών εργασιών με θέμα τη ζωή και το έργο του. Προηγούμενες έρευνες θα μπορούσαν να αναδείξουν την προσφορά του στο περιβάλλον της Καλλιθέας του Μεσοπολέμου και τα χαρακτηριστικά του κριτικού του έργου. Παρότι στην οικία του στεγάζονται πολιτιστικές δραστηριότητες, η σύνδεσή της με την εκπαιδευτική κοινότητα, και γενικότερα με την τοπική κοινωνία, είναι περιορισμένη με αποτέλεσμα το προσωπικό του αρχείο και οι αυτοτελείς εκδόσεις να συνιστούν ένα αναξιοποίητο υλικό.

Άλλο ένα στοιχείο που λειτουργεί εις βάρος του κριτικού είναι το γεγονός ότι η πρόθεσή του να προωθήσει τον έντεχνο λόγο έστρεψε το ενδιαφέρον του σε πολλούς δημιουργούς, αλλά δεν κατάφερε να εμβαθύνει με τον κριτικό του λόγο σε κάποιον από αυτούς και να κάνει την τομή στην ιστορία της μελέτης και της πρόσληψής τους από το κοινό.

Ως προς το περιεχόμενο της κριτικής του Χατζίνη, είναι φανερό ότι έχει επηρεαστεί από την ψυχαναλυτική τάση στο πεδίο της Λογοτεχνικής Κριτικής, αλλά δεν αξιοποιεί όρους και μεθόδους της ομώνυμης επιστήμης που θα προσέδιδαν στις διαπιστώσεις του εγκυρότητα. Διακρίνει κάποια χαρακτηριστικά της ψυχολογίας των δημιουργών, τα οποία συνδέει αρκετές φορές με τα προσωπικά τους βιώματα, αλλά αυτά δεν ερμηνεύουν πάντα με λογική αναγκαιότητα τη στάση και τη συμπεριφορά των ηρώων τους. Ακόμα, θα μπορούσε να διατυπωθεί η άποψη ότι η παραπάνω προσέγγιση είναι μονομερής, καθώς αγνοεί και άλλες τάσεις κριτικής της εποχής του που έχουν ως κριτήριο αξιολόγησης τη γλώσσα, τη δομή του κειμένου και τη σύνδεσή του με την ιδεολογική βάση της πάλης των τάξεων. Πέραν αυτών, είναι φανερό ότι κρατά αποστάσεις από τη φιλολογική κριτική της εποχής του και επιλέγει μέσα από τα

κριτικά του σημειώματα να αποκαλύπτει τα ανεπίγνωστα ακόμα και στον δημιουργό ψυχολογικά ελατήρια της καλλιτεχνικής δημιουργίας και, μέσω της αλληλεπίδρασής του με αυτά, να προσδιορίζει και τη δική του αξιακή συγκρότηση.

Το προτεινόμενο Πρόγραμμα Λογοτεχνικής Εκπαίδευσης που ακολουθεί αναδεικνύει το ιστορικό πλαίσιο του 20ού αιώνα της χώρας που τέμνει τη ζωή του Χατζίνη και επηρεάζει και το κριτικό έργο του σε μεγάλο βαθμό. Επιπροσθέτως, οι μαθητές συμμετέχουν δυναμικά στη διαδικασία ανάγνωσης των κριτικών άρθρων και δοκιμίων του Χατζίνη. Συγκεκριμένα, οι συμμετέχοντες καλούνται να κρίνουν, να διερευνήσουν και να τροποποιήσουν την αρχική ανταπόκρισή τους σε κείμενα του κριτικού. Παράλληλα, οι μαθητές μπορούν να γνωρίσουν τη ζωή και το έργο του Χατζίνη μέσα από τις διάφορες μεθόδους, όπως είναι η δραματοποίηση, το παιχνίδι και η ομαδοσυνεργατική διδασκαλία. Τα οπτικοακουστικά μέσα του Κέντρου Μελέτης παρέχουν τις απαιτούμενες πληροφορίες και ψυχαγωγούν τους συμμετέχοντες. Συνεπώς, επιχειρείται ένας συνδυασμός μιας παραδοσιακής θεωρίας του 19ου αιώνα, που αναδεικνύει τη βιογραφία και την ψυχολογία του δημιουργού, καθώς και τις ιστορικές εξελίξεις, που επηρεάζουν τη δημιουργία του Χατζίνη, και μιας ενδοκειμενικής προσέγγισης, που τους επιτρέπει να αλληλεπιδράσουν με τα γραπτά κείμενα. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, οι μαθητές καλούνται να παράγουν δικά τους πρωτότυπα έργα, καλλιεργώντας τη δημιουργικότητά τους, τη φαντασία και την κριτική τους σκέψη.

Επίσης, το συγκεκριμένο Πρόγραμμα είναι άμεσα συνυφασμένο με την τοπική ιστορία της Καλλιθέας, της επονομαζόμενης κατά τον Μεσοπόλεμο «Μονμάρτης των Αθηνών» λόγω της ιδιαίτερης ανάπτυξης των Τεχνών και των Γραμμάτων σε αυτήν. Είναι αλήθεια ότι οι μαθητές δεν έχουν τη δυνατότητα να συμμετέχουν σε κάποιο άλλο Πρόγραμμα λογοτεχνικού ενδιαφέροντος σε πολιτιστικό χώρο της περιοχής και δεν μπορούν να έρθουν σε επαφή με τον κριτικό ούτε μέσω των σχολικών εγχειριδίων, καθώς δεν υπάρχουν κριτικά του άρθρα ανάμεσα στα εξεταζόμενα κείμενα που διδάσκονται στο μάθημα της λογοτεχνίας στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Ακόμα, με τη συμμετοχή τους σε αυτό εντοπίζουν τις τάσεις της κριτικής που υιοθετεί ο Χατζίνης και που είναι προσφιλείς και σε άλλους κριτικούς του Μεσοπολέμου, όταν μελετούν τα έργα των λογοτεχνών.

Με τις δραστηριότητες του Προγράμματος οι μαθητές διαπιστώνουν ότι το πνευματικό κλίμα της Καλλιθέας του Μεσοπολέμου ήταν το πλέον πρόσφορο έδαφος

για την άσκηση Λογοτεχνικής Κριτικής, καθώς σε αυτήν συγκεντρώνονταν λογοτέχνες σε φιλολογικά στέκια και ανέλυαν τα ρεύματα και τις εξελίξεις στον τομέα του έντεχνου λόγου. Το κλίμα αυτό διαμορφώθηκε, επειδή κατά τη δεκαετία του είκοσι συμμετείχαν διανοητές που εκπροσωπούσαν διαφορετικές σχολές σκέψης και μπορούσαν ανεμπόδιστα να αναπτύξουν το έργο τους.

Η παιδαγωγική αξία στη μελέτη της ζωής και του έργου του Χατζίνη έγκειται λιγότερο στην πρωτοτυπία του λογοτεχνικού και κριτικού έργου του και περισσότερο στον συνδυασμό των πνευματικών αξιών που προωθεί και στην ευγένεια του ύφους του. Ο Σαμιώτης κριτικός εστιάζει στην αναγκαιότητα πνευματικής εξέλιξης του ανθρώπου, τον οποίο θέτει στο κέντρο του ενδιαφέροντός του, στη μετουσίωση της πνευματικής παραγωγής σε κοινωνική προσφορά, στον σεβασμό κάθε πνευματικού δημιουργήματος ως προϊόντος έμπνευσης και μόχθου και στη δημιουργία πλαισίου ελεύθερης έκφρασης της τέχνης. Την αναγκαιότητα αυτή τη διατυπώνει με τρόπο που δεν περιλαμβάνει ακραίες εκφράσεις, αφορισμούς του έργου των συναδέλφων του και των λογοτεχνών ούτε επιδιώκει να προκαλέσει διαιρέσεις χάριν εντυπωσιασμού. Συνεπώς, ο συνδυασμός προβολής πνευματικών αξιών και ευγενικού ύφους συνιστά μια κατεύθυνση προς την οποία κρίνεται απαραίτητο να κινούνται οι σύγχρονοι διδακτικοί στόχοι του μαθήματος της Λογοτεχνίας ως αντίβαρο στην κυριαρχία των υλικών έναντι των πνευματικών αξιών.

Σε κάθε περίπτωση, ο Χατζίνης είναι ένας από τους πολλούς παραγνωρισμένους πνευματικούς ανθρώπους της Καλλιθέας του Μεσοπολέμου. Η παρούσα διατριβή μπορεί να αποτελέσει έναυσμα για τη μελέτη της ζωής και του έργου και άλλων δημιουργών που έζησαν και έδρασαν μαζί με τον Χατζίνη σε αυτή την περιοχή, συντελώντας στην πολιτιστική της πρόοδο. Ακόμα, μπορούν να αξιοποιηθούν τα εργαλεία και οι δραστηριότητες του παρόντος Προγράμματος Λογοτεχνικής Εκπαίδευσης ως πρότυπο για την εκπόνηση συναφών Προγραμμάτων, ώστε να αναδειχθούν και άλλα τοπικά μνημεία της χώρας, που θα απευθύνονται σε μαθητές της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης.

ΠΗΓΕΣ-ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Πρωτογενές υλικό

Επιστολή Τέλλου Άγρα προς Γιάννη Χατζίνη (29 Δεκεμβρίου 1935).

Επιστολή Ιωάννη Γρυπάρη προς Γιάννη Χατζίνη (18 Απριλίου 1936).

«Μπροστά στον Πόλεμο» (16 Νοεμβρίου 1940).

Επιστολή Γιάννη Χατζίνη προς συγγενή του Γεράσιμο (9 Μαΐου 1944).

Επιστολή Μήτσου Χατζίνη προς Γιάννη Χατζίνη (1 Νοεμβρίου 1944).

Υπόμνημα Κεντρικής Επιτροπής Κ.Κ.Ε. προς Πρωθυπουργό Πέτρο Βούλγαρη (28 Απριλίου 1945).

Επιστολή Κώστα Χατζίνη προς Γιάννη Χατζίνη (15 Ιουνίου 1945).

Επιστολή Κώστα Χατζίνη προς Γιάννη Χατζίνη (20 Ιουνίου 1945).

Επιστολή Κώστα Χατζίνη προς Γιάννη Χατζίνη (9 Σεπτεμβρίου 1945).

Επιστολή Κώστα Χατζίνη προς Γιάννη Χατζίνη (1 Οκτωβρίου 1945).

Επιστολή Κώστα Χατζίνη προς Γιάννη Χατζίνη (16 Νοεμβρίου 1945).

Επιστολή Κώστα Χατζίνη προς Γιάννη Χατζίνη (22 Νοεμβρίου 1945).

Επιστολή Κώστα Χατζίνη προς Γιάννη Χατζίνη (2 Δεκεμβρίου 1945).

Επιστολή Κώστα Χατζίνη προς Γιάννη Χατζίνη (7 Δεκεμβρίου 1945).

Επιστολή Κώστα Χατζίνη προς Γιάννη Χατζίνη (17 Δεκεμβρίου 1945).

Επιστολή Μήτσου Χατζίνη προς Γιάννη Χατζίνη (27 Δεκεμβρίου 1945).

Επιστολή Μήτσου Χατζίνη προς Γιάννη Χατζίνη (5 Ιανουαρίου 1946).

Επιστολή Κώστα Χατζίνη προς Γιάννη Χατζίνη (12 Μαρτίου 1946).

Επιστολές Κώστα Χατζίνη προς Γιάννη Χατζίνη (23 και 24 Απριλίου 1946).

Επιστολή Μήτσου Χατζίνη προς Γιάννη Χατζίνη (21 Ιουνίου 1946).

Επιστολή Κώστα Χατζίνη προς Γιάννη Χατζίνη (18 Ιουλίου 1946).

Επιστολή Μήτσου Χατζίνη προς Γιάννη Χατζίνη (1 Σεπτεμβρίου 1946).

Επιστολή Κώστα Χατζίνη προς Γιάννη Χατζίνη (22 Σεπτεμβρίου 1946).

Επιστολή Μήτσου Χατζίνη προς Γιάννη Χατζίνη (5 Νοεμβρίου 1946).

Επιστολή Μήτσου Χατζίνη προς Γιάννη Χατζίνη (12 Φεβρουαρίου 1947).

Επιστολή Μήτσου Χατζίνη προς Γιάννη Χατζίνη (6 Μαΐου 1947).

Επιστολή Ευφροσύνης Δεσποτάκη προς Γιάννη Χατζίνη (29 Μαΐου 1947).

Επιστολή Μήτσου Χατζίνη προς Γιάννη Χατζίνη (17 Ιουνίου 1947).

Επιστολή Μήτσου Χατζίνη προς Γιάννη Χατζίνη (4 Ιουλίου 1947).

Επιστολή Γιάννη Χατζίνη προς τη Γενική Διεύθυνση Δημοσίου Λογιστικού (12 Μαΐου 1956).

Έγγραφο Επιτροπής Δήμων και Κοινοτήτων προς Γιάννη Χατζίνη (9 Οκτωβρίου 1956).

Έγγραφο του Υπουργείου επί των Εξωτερικών Ειδικόν Υπηρεσιακόν Διαβατήριον Αριθ. 2450 (16 Δεκεμβρίου 1957).

Συγχαρητήρια επιστολή Σωτήρη Σκίπη προς Γιάννη Χατζίνη για την βράβευσή του από βασιλιά Παύλο (7 Ιουνίου 1958).

Έγγραφο του Υπουργείου επί των Εξωτερικών Ειδικόν Υπηρεσιακόν Διαβατήριον Αριθ. 1046 (16 Ιουνίου 1958).

Έγγραφο του Υπουργείου επί των Εξωτερικών Ειδικόν Υπηρεσιακόν Διαβατήριον Αριθ. 1047 (16 Ιουνίου 1958).

Επιστολή Γιάννη Χατζίνη προς Πέτρο Χάρη (19 Φεβρουαρίου 1959).

Απόσπασμα λόγου Γιάννη Χατζίνη στα αποκαλυπτήρια της προτομής του Φρειδερίκου Μιστράλ, στην πλατεία Κύπρου της Καλλιθέας (1959).

Επιστολή Γιάννη Χατζίνη προς πρέσβη Λάμπρου (23 Ιουνίου 1960).

Έγγραφο υποβολής παραίτησης Γιάννη Χατζίνη (27 Σεπτεμβρίου 1960).

Επιστολή Γιάννη Χατζίνη προς τον Πρόεδρο της Εθνικής Εταιρείας Ελλήνων Λογοτεχνών (23 Μαΐου 1961).

Έγγραφο Γ.Ε.Σ. με θέμα την κύρωσιν ιστορικού συγγράμματος (29 Ιανουαρίου 1962).

Χειρόγραφο σημείωμα Γιάννη Χατζίνη προς Υπουργείο Παιδείας (1962).

Έγγραφο Υπουργείου Εθνικής Παιδείας με θέμα τον διορισμό του Χατζίνη ως μέλος Επιτροπής Κρίσεως Λογοτεχνικών έργων (21 Σεπτεμβρίου 1965).

Απόφαση Υπουργείου Εθνικής Παιδείας με θέμα την τοποθέτηση του Γιάννη Χατζίνη ως αναπληρωματικό μέλος της Επιτροπής Κρίσεως Διδακτικών Βιβλίων (15 Νοεμβρίου 1966).

Επιστολή Γιάννη Χατζίνη προς Υπουργείο Προεδρίας της Κυβερνήσεως (1970).

Έγγραφο Υφυπουργού Προεδρίας της Κυβερνήσεως με θέμα τη συμμετοχή του Χατζίνη στην Επιτροπή για την επιλογή πέντε μυθιστορημάτων Ελλήνων συγγραφέων προς αποστολή στην εν Ρίο Ιανέιρο Β. Πρεσβείαν (10 Ιουλίου 1970).

Απόφαση Υπουργείου Πολιτισμού και Επιστημών για εκ νέου συγκρότηση Επιτροπής Κρίσεως και Βραβεύσεως Θεατρικών Έργων με μέλος τον Γιάννη Χατζίνη (1971).

Αρχεία Δήμου Καλλιθέας (1988).

Έγγραφο Γενικής Γραμματείας Τύπου και Πληροφοριών για τη διοργάνωση λογοτεχνικών διαλέξεων (8 Ιουλίου 1972).

Υπόμνημα Εθνικής Εταιρίας Ελλήνων Λογοτεχνών προς τον Υπουργό Πολιτισμού και Επιστημών (Σεπτέμβριος 1972).

Υ.ΠΑΙ.Θ. με θέμα Οδηγίες για τη διδασκαλία της Νεοελληνικής Γλώσσας και Γραμματείας και της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας και Γραμματείας στο Γυμνάσιο για το σχολικό έτος 2019 – 2020 (17 Σεπτεμβρίου 2019).

Φτεριάς (Οκτώβριος – Δεκέμβριος 2016), τεύχος 70.

Έργα Γιάννη Χατζίνη

Στοχασμοί και σημειώματα. Αθήνα, 1936.

Πρόσωπα και ψυχές. Αθήνα, Γραφείο Πνευματικών Υπηρεσιών, 1939.

Τρεις σταθμοί· Ψυχάρης, Παπαδιαμάντης, Παλαμάς. Καλλιθέα, Λουκάτος, 1943.

Λογοτεχνία 1900-1950. Αθήνα, 1951.

Δημ.Παπαρρηγόπουλος – Σπυρ.Βασιλειάδης. Αθήνα, Αετός, 1954

Ελληνικά κείμενα. Αθήνα, Δήμητρα,1955.

Η Αλεξάντρεια του Καβάφη. Αθήνα, 1961.

Η τέχνη είναι δύσκολη· Δοκίμια. Αθήνα, Φέξης, 1962.

Προτιμήσεις. Αθήνα, 1963.

Ο λογοτέχνης κι η σκιά του. Αθήνα, Καμπανάς, 1965.

Η παλίρροια· Μυθιστόρημα. Αθήνα, Φέξης, 1965

Εμείς και οι άλλοι. Αθήνα, Οικονόμου, 1971.

Το δώρο της ζωής. Αθήνα, Οικονόμου, 1972.

Ο επιούσιος άρτος. Αθήνα, Μαυρίδης, 1973.

Ο άλλος καιρός. Αθήνα, εκδ. των Κριτικών Φύλλων, 1976.

Άρθρα- Μελέτες Γιάννη Χατζίνη

"La saison d' Eté. Oeuvres grecques", *L'Hellénisme contemporain* (1936), τεύχος 12, 989-990.

"Le Théâtre Royal: Avant le coucher du soleil, drame en quatre actes de Gerard Hauptman", *L'Hellénisme contemporain* (1936), τεύχος 2, 186-187.

"Le Théâtre Royal: Le Malade imaginaire, de Molière", *L'Hellénisme contemporain* (1937), τεύχος 5, 399.

Νέα Εστία (1948), τεύχος 44.

Σαμιακή Επιθεώρηση (1963), τεύχος 2.

Σαμιακή Επιθεώρηση (1965), τεύχος 9.

Νέα Εστία (1972), τεύχος 1089, σ. 52-84

Νέα Εστία (1974), τεύχος 1139, σ. 82-89.

Δευτερογενείς πηγές

Βιβλία

Abrams M.H. (2014), *Τι είναι μια ανθρωπιστική κριτική;* μετάφραση Μπερλής Α., Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης.

Αγγελάτος Δ. (2010), «Φορμαλισμός και Δομισμός: βαθιές δομές των σύγχρονων θεωριών λογοτεχνίας». Σημειώσεις για το μάθημα ΦΝ 85: Θεωρία Λογοτεχνίας, Φιλοσοφική Σχολή, Τμήμα Φιλολογίας, Τομέας Νεοελληνικής Φιλολογίας, Ε.Κ.Π.Α.
Αγγελάτος Δ. (2011), *Η Άλφα Βήτα του νεοελληνιστή. Οδηγός για το εισαγωγικό μάθημα στην επιστήμη της νεοελληνικής φιλολογίας*, Αθήνα: Gutenberg.

Ακτσόγλου Ι. (1998), *Χρονικό μικρασιατικού πολέμου,* Αθήνα: Τροχαλία.

Αλεξίου Ε. (2004), *Για να γίνει μεγάλος*, Αθήνα: Καστανιώτης.

Ανδρέου Α., Ηλιάδου-Τάχου Σ. & Μπέτσας Γ. (2008), «Από το «παιδομάζωμα» στο βασιλικό «παιδοφύλαγμα»: μεταπολεμικές όψεις κοινωνικής δικαιοσύνης στις Βόρειες επαρχίες της χώρας». Πρακτικά του 5ου συνεδρίου Ιστορίας της εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Πατρών «Εκπαίδευση και κοινωνική δικαιοσύνη».

Ανθεμίδης Α. (2005), Jus Promovendi, Μεθοδολογία επιστημονικής έρευνας, Αθήνα: Γρηγόρης.

Αντάμης Γ. (2016), *Οι Μυθοσυλλέκτες, αποσπάσματα*, e-book Dreamtigers.

Αποστολίδου Β. (1992), Ο Κωστής Παλαμάς. Ιστορικός της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, Αθήνα: Θεμέλιο.

Αραγής Γ. (1988), *Ζητήματα Λογοτεχνικής Κριτικής Β'*, Αθήνα-Γιάννινα: Δωδώνη.

Αργυρίου Α. (1995), Διαδοχικές αναγνώσεις Ελλήνων υπερρεαλιστών, Αθήνα: Γνώση.

Αργυρίου Α. (2002), Ιστορία της ελληνικής λογοτεχνίας και η πρόσληψή της στα χρόνια του Μεσοπολέμου (1918-1940), τόμος Β΄, Αθήνα: Καστανιώτης.

Αργυρίου Α. (2003), Ιστορία της ελληνικής λογοτεχνίας και η πρόσληψή της στους δύστηνους καιρούς (1941-44), τόμος Γ΄, Αθήνα: Καστανιώτης.

Αργυρίου Α. (2005), Ιστορία της ελληνικής λογοτεχνίας και η πρόσληψή της στα χρόνια της επισφαλούς δημοκρατίας (1950-1956), τόμος Ε΄, Αθήνα: Καστανιώτης.

Αργυρίου Α. (2007), Ιστορία της ελληνικής λογοτεχνίας και η πρόσληψή της όταν η δημοκρατία δοκιμάζεται, υπονομεύεται και καταλύεται (1964-1974 και μέχρι τις μέρες μας), τόμος Ζ΄, Αθήνα: Καστανιώτης.

Αργυροπούλου Χ. (2007) (επιμ.), Η διαθεματικότητα στα φιλολογικά μαθήματα & τα σχέδια εργασίας/project. Από τη θεωρία στη διδακτική πράξη, Αθήνα: Μεταίχμιο.

Αυγέρης Μ. (1993), *Έλληνες Λογοτέχνες*, Αθήνα: Ίκαρος.

Αυγουστίδης Α. (1999), Το Ελληνικό Συνδικαλιστικό Κίνημα κατά τη δεκαετία του'40 και τα περιθώρια της πολιτικής, Αθήνα: Καστανιώτης.

Βαγενάς Ν., Καγιαλής Τ.& Πιερής Μ. (1997), *Μοντερνισμός και ελληνικότητα*, Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης.

Barrett T. (1991), "Criticizing Art With Others". In Blandy D. & Congdon K. (editors) Pluralistic Approaches to Art Criticism, Bowling Green, OH: Bowling Green State University Popular Press, Ohio.

Βακαλόπουλος Α. (2005), *Νέα Ελληνική Ιστορία 1204-1985*, Θεσσαλονίκη: Βάνιας.

Βακιρτζής Ι. (2007), *Ιστορία της Ηγεμονίας της Σάμου 1834-1912*, Αθήνα: ΓΑΚ-Αρχεία Νομού Σάμου.

Beaton R. (1996), Εισαγωγή στη νεότερη ελληνική λογοτεχνία. Ποίηση και Πεζογραφία,1821-1992, Μετάφραση Ε. Ζούργου- Μ. Σπανάκη, Αθήνα: Νεφέλη.

Beaton R. (2009), Ο Καζαντζάκης μοντερνιστής και μεταμοντέρνος, Κρήτη: Καστανιώτης.

Βενέζης Η. (1961), *Περιηγήσεις,* Αθήνα: Εστία.

Benoit-Dusausoy A. & Fontaine G. (1999), *Ευρωπαϊκά Γράμματα: Ιστορία της Ευρωπαϊκής Λογοτεχνίας*, μετάφραση Ζήρας Α. κ.ά., τόμος Β΄, Αθήνα: Σοκόλη.

Bien P. (2001), *Καζαντζάκης. Η πολιτική του πνεύματος Α΄,* μετάφραση Λαμπρινίδου Α., Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.

Βοκοτοπούλου Ε. (1998), *Γ.Μ. Βιζυηνός, τα ταξίδια του*, Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Βιβλίου.

Βουρνάς Τ. (2005), Ιστορία της Νεώτερης και Σύγχρονης Ελλάδας, τόμος Β΄, Αθήνα: Πατάκης.

Βουρνάς Τ. (2013), Ιστορία της Νεώτερης και Σύγχρονης Ελλάδας, τόμος Δ΄, Αθήνα: Πατάκης.

Βρεττάκος Ν. (1980), Νίκος Καζαντζάκης. Η αγωνία του και το έργο του, Αθήνα: Βιβλιοαθηναϊκή.

Γ.Α.Κ. Σάμου (1998), *Η Σάμος από τα Βυζαντινά χρόνια μέχρι σήμερα*, Πνευματικό Ίδρυμα Σάμου «Νικόλαος Δημητρίου», Αθήνα.

Γενικό Επιτελείο Στρατού (2001), *Επίτομη Ιστορία της εκστρατείας στη Μικρά Ασία 1919-1922*, Αθήνα: Διεύθυνση Ιστορίας Στρατού.

Γεράνης Στ. και Αδαμόπουλος Χρ. (1989), *Κωστής Παλαμάς 130 χρόνια 1859-1989 χρονολόγιο, ποιητικό και κριτικό ανθολόγιο, αναμνήσεις, εργογραφία,* Πειραιάς: Πολιτιστικό και Πνευματικό Κέντρο Δήμου Πειραιά: Εταιρεία Γραμμάτων και Τεχνών Πειραιά.

Clogg R. (1995), Συνοπτική Ιστορία της Ελλάδας,1770-1990, Αθήνα: Ιστορητής.

Clogg R. (2003), Συνοπτική Ιστορία της Ελλάδας, 1770-2000, Αθήνα: Κάτοπτρο.

Close D. (2006), *Ελλάδα 1945-2004 – Πολιτική, Κοινωνία, Οικονομία*, Μετάφραση Γ. Μερτίκας, Θεσσαλονίκη: Θύραθεν.

Cohen L. & Manion L. (1997), *Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας*, Αθήνα: Μεταίχμιο.

Γρυπάρης Ι. (2001), *Σκαραβαίοι και Τερακόττες*, Αθήνα: Ίδρυμα Κώστα και Ελένης Ουράνη.

Δάλλας Γ. κ.ά. (1981), *Η Κριτική στη νεότερη Ελλάδα*, Αθήνα: Ίδρυμα Σχολής Μωραΐτη.

Δερμεντζόπουλος Χ. (1997), Το ληστρικό μυθιστόρημα στην Ελλάδα: μύθοι – παραστάσεις – ιδεολογία, Αθήνα: Πλέθρον.

Δημάδης Κ. Α. (1991), Δικτατορία, Πόλεμος Πεζογραφία 1936-1944, Αθήνα: Γνώση.

Δημαράς Κ. Θ. (1987), *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, Αθήνα: Ίκαρος.

Δημαράς Κ. Θ. (2004), *Ελληνικός Ρωμαντισμός*, Αθήνα: Ερμής.

Δημαράς Κ. Θ. (χ.χ.), Κωστής Παλαμάς. Η πορεία του προς την τέχνη. Φιλολογική μελέτη, Αθήνα: Ίκαρος.

Δημηρούλης Δ. (1993), Το φάντασμα της θεωρίας. Λογοτεχνία-κριτική-ιστορία, Αθήνα: Εκδόσεις Πλέθρον.

Δημητρακόπουλος Φ. (1990), Η πρωτοποριακή κίνηση του ’30 και το μυθιστόρημα, Αθήνα: Καστανιώτης.

Δημοπούλου Κ. (2013), Προτάσεις αξιοποίησης της ψηφιακής «ανεμόσκαλας» και του συμφραστικού πίνακα λέξεων στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Προσεγγίζοντας τον Επιτάφιο του Γιάννη Ρίτσου, Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.

Διακογιάννης Π. (χ.χ.), *Η παιδεία στη Σάμο. Από την Τουρκοκρατία μέχρι σήμερα*, Αθήνα: εκδοτικός Σύλλογος προς Διάδοσιν Ωφελίμων Βιβλίων.

Δόξας Α. (1959), Παλαμάς· Ψυχολογική ανάλυση του έργου του και της ζωής του· Με δεκαπέντε εικόνες και αυτόγραφα. Αθήνα: Εστία.

Έλιοτ Τ. (1983), *Δοκίμια για την ποίηση και την κριτική*, μετάφραση Σ. Μπεκατώρου, Αθήνα: Ηριδανός.

Ενεπεκίδης Π. (1997), *Αρχιπέλαγος,* Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της Εστίας.

Ζαχαριάδης Ν. (1937), *Ο αληθινός Παλαμάς,* Αθήνα: Γλάρος.

Ζωγράφου Λ. (1989), *Ν Καζαντζάκης. Ένας τραγικός,* Αθήνα: Γαβριηλίδης.

Ζώρας Γ. (2016), Η Εθνική Εταιρία των Ελλήνων Λογοτεχνών, Αθήνα: Ενάλιος.

Hawthorn J. (1993), *Ξεκλειδώνοντας το κείμενο*. *Μια εισαγωγή στη Θεωρία της Λογοτεχνίας,* μετάφραση Αθανασοπούλου Μ., Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.

Habib M.A.R. (2005), A History of Literary Criticism. From Plato to the Present. UK: Blackwell Publishing.

Ήγκλετον Τ. (1989), *Εισαγωγή στη θεωρία της Λογοτεχνίας*, μετάφραση Μ. Μαυρώνας, Αθήνα: Οδυσσέας.

Θρύλος Α. (1934), Μορφές της Ελληνικής Πεζογραφίας, τόμος Α-Β, Αθήνα: Ακαδημία Αθηνών.

Θρύλος Α. (1962), *Μορφές της Ελληνικής Πεζογραφίας*, Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της Εστίας.

Θρύλος Α. (1963), *Μορφές της Ελληνικής Πεζογραφίας*, Αθήνα: Δίφρος.

Ιακωβίδη Λ. (1974), Κωστής Παλαμάς. Από το έργο του και τη ζωή του, Αθήνα: Δωδώνη.

Ιωσηφίδης Θ. (2008), Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες, Αθήνα: Κριτική Α.Ε.

Johnson R. (1973), *Αισθητισμός*, μετάφραση Ε. Μοσχονά. Αθήνα: Ερμής.

Καιροφύλας Γ. (1993), *Η Αθήνα στη δεκαετία του '50,* Αθήνα: Εκδόσεις Φιλιππότη.

Κακουλίδου Χρ. (2002), «Ιστορικό», Ανθολογία Εκδηλώσεων και παρουσιάσεων Νέου Πνευματικού Κύκλου 2000-2002*, Καλλιθέα: Πολιτιστικός Οργανισμός Δήμου Καλλιθέας.*

Κακουλίδου Χρ. (2007), «Πρόλογος της Προέδρου του Νέου Πνευματικού Κύκλου κ. Χρυσάνθης Κακουλίδου,», Ανθολογία Εκδηλώσεων και παρουσιάσεων Νέου Πνευματικού Κύκλου 2007*, Καλλιθέα: Πολιτιστικός Οργανισμός Δήμου Καλλιθέας.*

Καλασαρίδου Σ. (2015), *«μιλώ…Τεκμήρια και μαρτυρίες»*, Θεσσαλονίκη: Κεντρική Δημοτική Πινακοθήκη Δήμου Θεσσαλονίκης.

Κάλλερ Τ. (2000), *Λογοτεχνική Θεωρία. Μια συνοπτική εισαγωγή,* μετάφραση: Κ. Διαμαντάκου, Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.

Καλογήρου Τζ. &. Λαλαγιάννη Κ. (2005), Η λογοτεχνία στο σχολείο. Θεωρητικές προσεγγίσεις και διδακτικές εφαρμογές στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, Αθήνα: Τυπωθήτω-Γεώργιος Δαρδανός.

Καλογήρου Τ. (2009), *Τέρψεις και Ημέρες Ανάγνωσης*. Τόμος Α΄ και Β΄. Αθήνα: Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος.

Καλογήρου Τ. (2016), Το Αλωνάκι της Ανάγνωσης. Αναλύσεις λογοτεχνικών κειμένων και διδακτικές προσεγγίσεις της λογοτεχνίας, Αθήνα: Εκδόσεις Επτάλοφος.

Καλογήρου Τ. (2018), « "Πόσες νύχτες περπάτησε μέσα μου ο άνεμος ο θυμωμένος της Αρλής": Ο Ι.Μ. Παναγιωτόπουλος και η κριτική θέαση της τέχνης». Πρακτικά συνεδρίου από «Το Κριτικό Εργο του Ι.Μ. Παναγιωτόπουλου» που διεξήχθη σε Αθήνα. Φορέας διεξαγωγής Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων και του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού. Αθήνα: Σχολή Ι. Μ. Παναγιωτόπουλου, 187-198.

Καραθανάσης Κ. (2001), *Έξι φωνές απ 'το Αιγαίο*, Αθήνα: Τσιβεριώτης.

Καραντώνης Α. (1960), *Φυσιογνωμίες*, Αθήνα: Εστία.

Καραντώνης Α. (1969), *Από τον Σολωμό ως τον Μυριβήλη*, Αθήνα: Εστία.

Καράογλου, Χ.Λ. (1991). Το περιοδικό Μούσα (1920-1923). Ζητήματα ιστορίας της νεοελληνικής λογοτεχνίας., Αθήνα: Εκδόσεις Νεφέλη.

Καρβέλης Τ. κ.ά. (επιμ.) (1996), *Η Μεταπολεμική Πεζογραφία. τόμος Α΄*, Αθήνα: Σοκόλης.

Κάρναβος Δ. (2006), *Καλλιθέα. Ταυτότητα και Αυτοδιοίκηση,* Αθήνα: Εκδόσεις Τσουκάτου.

Κασιάνης Ελ. (1963), Η Καλλιθέα. Σελίδες από την Ιστορίαν της 1884-1963, Καλλιθέα.

Καστρινάκη Α. (2015), *Η Λογοτεχνία στη Δεκαετία 1940-1950*, Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα και Βοηθήματα-Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών (www.kallipos.gr), Αθήνα.

Καφετζάκη Τ (2003), Προσφυγιά και λογοτεχνία. Εικόνες του Μικρασιάτη πρόσφυγα στη Μεσοπολεμική Πεζογραφία, Αθήνα: Πορεία.

Κλάρας Μ. (1967), *Δοκίμια*, Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της Εστίας.

Κολιάτσος Χ. (1951), *Σελίδες Δόξης*, Αθήνα: Πυρσός.

Κορδάτος Γ. (1983), Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας από το 1453-1961, τόμ. Β΄, Αθήνα: Επικαιρότητα.

Κορίτσογλου Μ. (2002), *Αφιέρωμα στην Καλλιθεάτισσα ποιήτρια Σοφία Μαυροειδή-Παπαδάκη,* Καλλιθέα: Πολιτιστικός Οργανισμός Δήμου Καλλιθέας.

Κορίτσογλου Μ. (2002),Η πνευματική Καλλιθέα του χθες, Καλλιθέα: Πολιτιστικός Οργανισμός Δήμου Καλλιθέας.

Κορνέτης Κ. (2015), *Τα παιδιά της δικτατορίας,* μετάφραση Μαρκέτου Π., Αθήνα: Πόλις.

Κυριακίδης Γ. (1983), Εθνικοαπελευθερωτικός Αγώνας Νέα Σμύρνη-Φάληρο 1941-1945, Νέα Σμύρνη.

Κωνσταντινίδου Α. (2017), *Ο ρόλος της ελληνικής παροικίας στην Αίγυπτο,* Αθήνα: Εκδόσεις Σταμούλη.

Κωστελένου Δ. (1977), *Σύγχρονη Ιστορία Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, Αθήνα: Παγουλάτος.

Λαδογιάννη, Γ. (1989). *Το περιοδικό "ΙΔΕΑ" 1933-1934. Παρέμβαση στην κοινωνική κρίση και την αισθητική αναζήτηση*. Ιωάννινα: Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων. Σχολή Φιλοσοφική. Τμήμα Φιλολογίας.

Λαδογιάννη Γ. (2010), *Εποχές της Κριτικής,* Αθήνα: Μανδραγόρας.

Λάιου, Σ. (επιμ) (2013), *Συνταγματικά κείμενα της Ηγεμονίας Σάμου*, Αθήνα: Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων.

Λαμπάτος Γ. (2018), *ΚΚΕ και Εξουσία 1940-1944*, Αθήνα: Μεταίχμιο.

Langlois (2017), *Αλέκος Παναγούλης. Το αίμα της Ελλάδος,* μετάφραση Θωμαδάκη Ν. & Χαριτοπούλου Σ., Αθήνα: Παπαζήσης.

Λερίου Α. & Μουρουγκλού Α. (2006), *Καλλιθέα-Όψεις της Ιστορίας του Δήμου και της Πόλης*, Αθήνα: Αλέξανδρος.

Λιόγκαρης Β. (1998), *Συνοικισμός Χαροκόπου*, Αθήνα: Σύγχρονη Εποχή.

Μαλαφάντης Κ.Δ. & Χρυσός Μ.Δ. (2010), Η αισθητική αναγνωστική στάση και ανταπόκριση ως παράγοντας ενίσχυσης του αναγνωστικού κινήτρου». Πρακτικά του 7ου Πανελλήνιου Συνεδρίου της Παιδαγωγικής Εταιρείας ελλάδος και του Πανεπιστημίου Κρήτης «Ελληνική Παιδαγωγική & Εκπαιδευτική Έρευνα», 1231-1240.

Μαργαρίτης Γ. (2005), Ιστορία του Ελληνικού Εμφυλίου Πολέμου 1946-1949, Αθήνα: Βιβλιόραμα.

Μαστροδημήτρης Π. (2005), *Εισαγωγή στη Νεοελληνική Φιλολογία*. Αθήνα: Δόμος.

Ματσαγγούρας Η. (2006), Η σχολική τάξη. Θεωρία και πράξη της διδασκαλίας: Χώρος, ομάδα, πειθαρχία, μέθοδος, Αθήνα: Γρηγόρης.

Μεγαλοκονόμος Μ. (1992), Από το αρχείο ενός φωτορεπόρτερ- Η Σμύρνη, Αθήνα: Ερμής.

Μιρασγέζη Μ. (1982), *Νεοελληνική Λογοτεχνία. τομ. Β΄*, Αθήνα: ιδιωτική έκδοση.

Montaigne M. (1979), *Δοκίμια*, Μετάφραση Θ. Νάκας. Αθήνα: Κάλβος.

Μουλλάς Π. (2001), *Η Δέκατη Μούσα. Μελέτες για την κριτική*, Αθήνα: Σοκόλη.

Μουτάφης Γ. (1986), *Η Κόκκινη Γραμμή του Νίκου Καζαντζάκη,* Αθήνα: Βιβλιοπωλείο των Βιβλιοφίλων.

Μπαμπινιώτης Γ. (1991), *Γλωσσολογία και λογοτεχνία,* Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Μπην Π. (2007), *Οκτώ κεφάλαια για τον Νίκο Καζαντζάκη,* επιμέλεια Σ. Ν. Φιλιππίδης, Κρήτη-Αθήνα: Πανεπιστήμιο Κρήτης – Καστανιώτης.

Μπήτον Ρ. (2009), *Ο Καζαντζάκης. Μοντερνιστής και μεταμοντέρνος,* επιμέλεια Σ. Ν. Φιλιππίδης, Αθήνα: Καστανιώτης.

Μπόλαρης Λ. (2010), Επανάσταση και αντεπανάσταση στην Ελλάδα-Ο εμφύλιος πόλεμος 1946-1949, Αθήνα: Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο.

Mukařovský, Jan (1979), *Aesthetic function, norm and value as social facts*, trans. M. E. Suino, Michigan: Ann Arbor.

Μυριβήλης Στ. (1963), *Αγνάντεμα Α: Ο Παλαμάς στη ζωή μου,* Αθήνα: «Γ. Φέξης».

Νάκας Θ. (2018), Η Δοκιμιογραφία του Ι.Μ. Παναγιωτοπούλου (Ειδολογικά Χαρακτηριστικά, Ρητορική, Σχηματικός Λόγος). Πρακτικά συνεδρίου από «Το Κριτικό Εργο του Ι.Μ. Παναγιωτόπουλου» που διεξήχθη σε Αθήνα. Φορέας διεξαγωγής Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων και του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού. Αθήνα: Σχολή Ι. Μ. Παναγιωτόπουλου, 199-223.

Newton K. (επιμ.) (2013), *Η λογοτεχνική θεωρία του εικοστού αιώνα*, Μετάφραση Α. Κατσικερός & Κ. Σπαθαράκης. Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης.

Νιάρος Σ. (2017), Ο θεσμός των λογοτεχνικών βραβείων στην Ελλάδα (1910-1942), Ιωάννινα: Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.

Νιάρχος Θ. (1976), *Πραγματογνωμοσύνη της Εποχής*, Αθήνα: Οι εκδόσεις των Φίλων.

Νικολαρεΐζης Δ. (2011). «η κριτική! -προ πάντων η κριτική!». Δοκίμια κριτικής και Ούγος Φώσκολος και Ανδρέας Κάλβος. Αθήνα: Εκδόσεις Άγρα.

Νικολακόπουλος Η. (2001), *Η καχεκτική δημοκρατία,* Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.

Νταλαχάνης Α. (2015), *Ακυβέρνητη Παροικία,* Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.

Ντουνιά Χ. (1999), Λογοτεχνία και πολιτική. Τα περιοδικά της Αριστεράς στο μεσοπόλεμο. Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτης.

Οικονομοπούλου Β. (2018), «Ο Ι.Μ.Παναγιωτόπουλος ως επιμελητής και ως ανθολόγος της "Βασικής Βιβλιοθήκης"». Πρακτικά συνεδρίου από «Το Κριτικό Έργο του Ι.Μ. Παναγιωτόπουλου» που διεξήχθη σε Αθήνα. Φορέας διεξαγωγής Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων και του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού. Αθήνα: Σχολή Ι. Μ. Παναγιωτόπουλου, 127-137.

Παναγιωτόπουλος Ι. Μ. (1982), *Πολιτείες της Ανατολής. Ταξίδια.* Αθήνα: Αστήρ.

Παπαγεωργίου Γ. (1981), *Παραλειπόμενα της Εθνικής Αντίστασης*, Αθήνα: Σύγχρονη Εποχή.

Παπάζογλου Χ. (2000), *Η Καλλιθέα του χθες και του σήμερα*, Καλλιθέα: Έρευνα Καλλιθέας.

Παπακώστας Γ. (2011), Φιλολογικά σαλόνια και καφενεία της Αθήνας, Αθήνα: Πατάκης.

Παππάς Ν. (1987), *Αισθητικά Κριτικά* Αθήνα: Καρανάση.

Πάτσιου Β. (1993), «Ένα φανταστικό μουσείο. Παιδί και εικόνα στον έντυπο λόγο», *Το παιδί στη νεοελληνική τέχνη 19ος-20ός αιώνας*, Αθήνα: Εθνική Πινακοθήκη-Μουσείο Αλέξανδρου Σούτζου, Κατάλογος της Έκθεσης.

Πελαντή Μ. (2005), «Προσεγγίσεις στο λογοτεχνικό έργο ενός συγγραφέα. Γνωριμία με το Γιώργο Θεοτοκά μέσα από τα «τρία διηγήματα της παιδικής ηλικίας». Πρακτικά συνεδρίου της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Χίου «Γλώσσα και Λογοτεχνία στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση», 16-27.

Πετρίδης Κ. (1961), Από τον Παλαμά ως τον Καβάφη. Δοκίμιο, Αθήνα.

Πετριτάκης Γ. & Χατζίνη Φ. (1984), *Ο Γιάννης Χατζίνης και τα Νεοελληνικά Γράμματα*, Αθήνα: Γεωργακάκη.

Πολίτη Τζίνα (2018), Το μυθιστόρημα και οι προϋποθέσεις του. Αλλαγές στην εννοιολογική δομή των μυθιστορημάτων του 18ου και του 19ου αιώνα, μετάφραση Βίκυ Ιακώβου, Αθήνα: Νήσος.

Πολίτης Λ. (2004), *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης.

Πρεβελάκης Π. (1958), Ο ποιητής και το ποίημα της Οδύσσειας, Αθήνα: Εστία.

Puaux R. (1993), *Οι τελευταίες ημέρες της Σμύρνης*, Μετάφραση Ν. Νίκα. Αθήνα: Ιστορήτης.

Πυρομάγλου Κ. (1988), Η Εθνική Αντίστασις. ΕΑΜ-ΕΛΑΣ-ΕΔΕΣ. Κριτική εισαγωγή εις την διαμορφωσίν της, Αθήνα-Γιάννινα: Δωδώνη.

Ροδάκης Π. (1966), Δημοσιογραφία και Νεοελληνική Πεζογραφία, Αθήνα: Διάνα.

Ρούσος Π. (1978), *Η Μεγάλη Πενταετία 1940-1945,* Αθήνα: Σύγχρονη Εποχή.

Σαπουντζή-Κρέπια Δ. (2005), *Μεθοδολογία Έρευνας*, Θεσσαλονίκη: Αλεξάνδρειο Ανώτατο Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Θεσσαλονίκης.

Σαχίνης Α. (1978), *Τετράδια Κριτικής,* Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της Εστίας.

Σαχίνης Α. (1997), *Το Νεοελληνικό Μυθιστόρημα*, Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της Εστίας.

Σβολόπουλος Κ. (2002), Η ελληνική εξωτερική πολιτική 1900-1945, τόμος Α΄, Αθήνα: Εστία.

Σβορώνος Ν. (1985), *Επισκόπηση Νεοελληνικής Ιστορίας*, Αθήνα: Θεμέλιο.

Σβορώνος Ν. (1999), Αναντίλεκτα Νεοελληνικής Ιστορίας και Ιστοριογραφίας, Αθήνα: Θεμέλιο.

Σπανδωνίδης Π. (1947), *Επιστήμη και λογοτεχνική κριτική,* Θεσσαλονίκη: χ.ε.

Σπανδωνίδης Π. (1959), *Το θέμα της Κριτικής*, Θεσσαλονίκη.

Συκουτρής Ι. (1956), *Μελέται και Άρθρα.* Αθήνα: Εκδόσεις του Αιγαίου.

Tadié J.-Y. (2001), *Η Κριτική της Λογοτεχνίας τον Εικοστό Αιώνα,* μετάφραση. Βασιλαράκης Ι. Ν., Τυπωθήτω: Αθήνα.

Tain I. (1865), *Philosophie de l'art dans les Pays-Bas,* Paris: Germer Baillière.

Ταουσάνη Α. (2014), Η πολιτιστική κληρονομιά του δήμου Καλλιθέας και η απήχησή της σε μαθητές πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, Αθήνα: Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο.

Τζιόβας Δ. (1987), Μετά την Αισθητική. Θεωρητικές δοκιμές και ερμηνευτικές αναγνώσεις της νεοελληνικής λογοτεχνίας, Αθήνα: Γνώση.

Τζιόβας Δ. (1989), Οι μεταμορφώσεις του εθνισμού και το ιδεολόγημα της ελληνικότητας στο μεσοπόλεμο, Αθήνα: Οδυσσέας.

Τζιόβας Δ. (2006), Οι μεταμορφώσεις του εθνισμού και το ιδεολόγημα της ελληνικότητας στο μεσοπόλεμο, Αθήνα: Οδυσσέας.

Τζιόβας Δ. (2011), Ο μύθος της γενιάς του Τριάντα. Νεοτερικότητα, ελληνικότητα και πολιτισμική ιδεολογία, Αθήνα: Πόλις.

Τζούμα Α. (1997), «Ιστορία και Λογοτεχνία», *Μνήμων*, τόμος 19, Αθήνα: Εταιρεία Μελέτης Νέου Ελληνισμού, 109-121.

Τζούμα Α. (1997), *Εισαγωγή στην αφηγηματολογία*, Αθήνα: Συμμετρία.

Τομαρά-Σιδέρη Μ. (2007), *Οι Έλληνες του Καΐρου*, Αθήνα: Κέρκυρα.

Tonnet H. (2001), *Ιστορία του ελληνικού μυθιστορήματος*, Μετάφραση Μ. Καραμάνου. Αθήνα: Πατάκης.

Τσάκωνας Δ. (1999), Επιτομή Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, Αθήνα: Κάκτος.

Τσιώλης Γ. (1996), *Θεωρία της Λογοτεχνίας*, Αθήνα: Καστανιώτης.

Vitti M. (1979), Η γενιά του τριάντα. Ιδεολογία και Μορφή, Αθήνα: Ερμής.

Vitti M. (1987), Η Γενιά του Τριάντα. Ιδεολογία και Μορφή, Αθήνα: Ερμής.

Vitti M. (2003), Ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας, Αθήνα: Οδυσσέας.

Vitti M. (2003), *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, Μετάφραση Μ. Ζορμπά, θεώρηση του συγγραφέα, απόδοση Ε.Ι. Μοσχονά, Αναθεωρημένη έκδοση. Αθήνα: Οδυσσέας.

Young W. J. (2003), *Η Ευρώπη του Ψυχρού Πολέμου, 1945-1991*, μετάφραση Γ. Δεμερτζίδης, Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.

Wellek, R. and Warren A. (1949), *Theory of literature*, Vol.I & II. Harcourt: Brace.

Wellek R. & Wellek R. (1960), Literary Theory, Criticism, and History, The Sewanee Review, Vol. 68, No. 1

Wellek R. & Warren A. (1965), *Θεωρία Λογοτεχνίας,* μετάφραση Δεληγιώργη Σ. Αθήνα: Εκδόσεις Δίφρος.

Φιλιππίδης Σ.Ν. (2017), *Έξι και ένα μελετήματα για τον Νίκο Καζαντζάκη*, Ηράκλειο: Βικελαία Δημοτική Βιβλιοθήκη.

Φραγκουδάκη Α. (2001), *Η γλώσσα και το έθνος 1880-1980*, Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

Φρυδάκη Ε. (2003), Η θεωρία της λογοτεχνίας στην πράξη της διδασκαλίας, Αθήνα: Κριτική.

Φρόυντ Σ. (1994), *Ψυχανάλυση και Λογοτεχνία. Μελέτες,* μετάφραση Λ. Αναγνώστου, Αθήνα: Επίκουρος.

Φωσκαρίνης Θ. (1982), Δοκίμιο χρονογραφίας για την Έλλη Αλεξίου, Αθήνα: Καστανιώτης.

Χανδρινός Ι. (2012), Το τιμωρό χέρι του λαού. Η δράση του ΕΛΑΣ και της ΟΠΛΑ στην κατεχόμενη πρωτεύουσα 1942-1944, Αθήνα: Θεμέλιο.

Χαραλαμπίδης Μ. (2012), Η εμπειρία της Κατοχής και της Αντίστασης στην Αθήνα, Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

Χατζηανέστης Ε. (1971), *Γιάννης Χατζίνης. Με μια μικρή ανθολογία κειμένων του*, Αθήνα: Μεγάλη Εγκυκλοπαίδεια της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας.

Χατζηβασιλείου Ε. (2001), *Εισαγωγή στην ιστορία του μεταπολεμικού κόσμου,* Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.

Χατζηβασιλείου Ε. (2003), Εισαγωγή στην ιστορία του μεταπολεμικού κόσμου, Αθήνα: Πατάκης.

Χατζηβασιλείου Ε. (2005), *ΠΕΑΝ (1941-45): Πανελλήνιος Ένωσις Αγωνιζόμενων Νέων,* Αθήνα: Σύλλογος προς Διάδοσιν Ωφέλιμων Βιβλίων.

Χατζής Θ. (1983), *Η Νικηφόρα Επανάσταση που χάθηκε*, Αθήνα: Δωρικός.

Χόρτον Τ. (2016), Η μάστιγα της Ασίας. 1922-Η Μικρασιατική Καταστροφή, Αθήνα: Μίνωας.

Χρυσικοπούλου Κ. (2010), Ιστορία και μυθιστορία στο αφηγηματικό έργο του Ι. Μ. Παναγιωτόπουλου, Κέρκυρα: Ιόνιο Πανεπιστήμιο.

Ψαλιδόπουλος Θ. (1997), *Καλλιθέα Σελίδες Ιστορίας και Πολιτικής*, Καλλιθέα: Άννα Ανδρεατίδου.

Άρθρα, εφημερίδες, μελέτες

Ακαδημία Αθηνών (1969), «Πρακτικά της Ακαδημίας Αθηνών», τόμος 43, Αθήνα, 167-168.

Ακαδημία Αθηνών (1975), «Πρακτικά της Ακαδημίας Αθηνών», τόμος 49, Αθήνα, 341-342.

Ακρόπολις (18 Ιουλίου 1975).

Βραδυνή (16 Νοεμβρίου 1955).

Cassirer (1945), "Structuralism in Modern Linguistics", Word no1 (August 1945).

Γερακίνη, Α. (2016). Φορμαλισμός, Νέα Κριτική και Δομισμός: μια κριτική προσέγγιση στις κειμενοκεντρικές θεωρίες της Λογοτεχνίας *Έρκυνα, Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών–Επιστημονικών Θεμάτων,* τεύχος 8ο, 231-240.

Δελτίον Κέντρου Ελληνικών Σπουδών (1961, 1963, 1964, 1969).

Δόξας Α., Ελεύθερος Άνθρωπος (28 Ιανουαρίου 1937).

ΕΘΝΟΣ (19 Νοεμβρίου 1940).

ΕΘΝΟΣ (5 Μαΐου 1967).

Ελευθερία (5 Νοεμβρίου 1955).

Ελευθεροτυπία (2007), «Νίκος Καζαντζάκης. Ο άνθρωπος, ο δημιουργός, ο ιδεολόγος».

Επιθεώρηση Τέχνης (Ιανουάριος – Φεβρουάριος 1966), τεύχος 133-134. Έκδοση Κυριακάτικης Αυγής, 12 Οκτωβρίου 2003.

Ιεροφάντης, Νέος Κόσμος (10 Δεκεμβρίου 1936).

Η Καλλιθέα (1964).

Η Καλλιθέα (1969).

Η Καλλιθέα (1971), Άστυ Καλλιθέας 1884-1972, Αθήνα.

Καθημερινή (11 Νοεμβρίου 1955).

Καθημερινή (18 Ιουλίου 1975).

Καθημερινή (2003), Παλιά Καλλιθέα. Αθήνα.

Καλλιθέα (1971), Άστυ Καλλιθέας 1884-1972. Ιστορία-Λεύκωμα-Οδηγός, Αθήνα: Καλλιθέα.

Καρατζόγλου (2014), Ομιλία στο 1ο Συνέδριο Ιστορίας της Αρχιτεκτονικής 22-24/5/2014 με θέμα «Η ιστοριογραφία της αρχιτεκτονικής στην Ελλάδα μεταξύ 20ου

και 21ου αιώνα», Τμήμα Ιστορίας και Θεωρίας της Τέχνης, ΑΣΚΤ, Πρακτικά Συνεδρίου.

Κ.Κ.Ε. (2008), «Δοκίμιο Ιστορίας του Κ.Κ.Ε., τόμος Α΄, 1918-1949», Ιστορικό Τμήμα της Κ.Ε., Αθήνα: Σύγχρονη Εποχή.

Κόκκινος Δ., *Ελληνικό Μέλλον* (29 Ιανουαρίου 1937).

Κουκούλας Λ., *Πρωία* (27 Ιανουαρίου 1937).

Κριτική για το περιοδικό "Hellenisme Contemporain'', (1936).

Μαθιουδάκης, Νίκος. Οι «στοχασμοί» με Ντοστογιέφσκι και Τολστόι στη Ρουσία [Νίκος Καζαντζάκης, Ταξιδεύοντας: Ρουσία], "*Έθνος*", 29.12.2013.

Μαλάνος Τ. (Άνοιξη 1956), Καινούργια Εποχή, Δίφρος.

Νέα Ελλάς (24 Δεκεμβρίου 1940).

Νέα Εστία (1962), τεύχος 71.

Νέα Εστία (1975), τεύχος 1160.

Νεοελληνικά Γράμματα (16 Οκτωβρίου 1937).

Νέα Σκέψη (1971), τεύχος 98-99.

Νέα Σκέψη (1975), τεύχος 145-146.

Νάζος Γ., *Η Καθημερινή* (28 Ιανουαρίου 1937).

Παλλάδιον Καλλιθέας, Βράβευση Ιωάννη Γρυπάρη και Σωτήρη Σκίππη (18 Απριλίου 1963).

Πανελλήνιο Συνέδριο Λογοτεχνών (1976), *Ο Λογοτέχνης και η Εποχή μας,* Πρακτικά Συνεδρίου, Αθήνα: Εθνική Εταιρεία Ελλήνων Λογοτεχνών.

Πολεμικός Τύπος (2002), τεύχος 1.

Πολιτιστικός Οργανισμός Δήμου Καλλιθέας (2002).

Πούρκος Μ. & Δαφέρμος Μ. (2010), «Ποιοτική Έρευνα στις Κοινωνικές Επιστήμες», *ΤΟΠΟΣ,* 52.

Πράτσικας Γ., *Τύπος* (15 Ιανουαρίου 1936).

Πρωία (1943), τεύχος 18.

Ριζοσπάστης (19/7/2005).

Ροδάς Μ., *Ελεύθερον Βήμα* (28 Ιανουαρίου 1937).

Σαμιακή Επιθεώρηση (1980), τεύχος 25.

Σαμιακή Επιθεώρηση (1984), τεύχος 29-30.

Σαμιακή Επιθεώρηση (1987), τεύχος 33-34.

Σφίγξ (28 Νοεμβρίου 1959).

Τα Νέα (14 Μαΐου 1958).

Χάρης Π., *Ανεξάρτητος* (19 Ιανουαρίου 1936).

Χάρης Π. (1960), *Νέα Εστία*, τόμος 68.

Χάρης Π. (1975), *Νέα Εστία*, τεύχος 1163.

Χουρμούζιος Α. (1953), *Νέα Εστία*, τεύχος 629.

Διδακτορικές διατριβές και Διπλωματικές εργασίες

Γεωργόπουλος Δ. (2015), Το Γυναικείο Φύλο στα Λογοτεχνικά και Αυτοβιογραφικά Κείμενα της Πηνελόπης Δέλτα: Γυναικείοι Λογοτεχνικοί Χαρακτήρες και Έμφυλες Αποτυπώσεις τους, Διδακτορική Διατριβή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Τμήμα Επιστημών Προσχολικής Αγωγής και Εκπαίδευσης, Θεσσαλονίκη.

Δημάκη-Ζώρα Μ. (2002), Σ. Ν. Βασιλειάδης: Η ζωή και το έργο του. Αθήνα: Ίδρυμα Κώστα και Ελένης Ουράνη.

Κυρίτσης Γ. (2012), Σύγκριση φορολογικού συστήματος Ελλάδας – Εσθονίας», Διπλωματική Εργασία, Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Καβάλας.

Λαγός Π. (2005), Η ελληνική κοινωνία των δεκαετιών του 1950 και 1960, μέσα από την ποίηση του Γιώργου Σεφέρη, Διδακτορική Διατριβή, Πανεπιστήμιο Αιγαίου.

Ορφανίδου Σ. (2018), Η πρόσληψη του μυθιστορηματικού έργου του Tom Robbins

από την ελληνική κριτική, Διπλωματική Εργασία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

Παραδουλάκης Δ. (2016), Δημήτριος Παπαρρηγόπουλος. Προαναγγέλοντας το κίνημα του Ελληνικού Ρομαντισμού, Ρέθυμνο.

Πέγιου Σ. (χ.χ.), Κινήματα αμφισβήτησης στην Αμερική της δεκαετίας του 1960. Η επίδρασή τους στο αμερικάνικο πολιτικό σύστημα, Πτυχιακή Εργασία, Πανεπιστήμιο Κρήτης, Σχολή Κοινωνικών Επιστημών, Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης.

Σιούτα Β. (2010), Ελληνική οικονομία και ανάπτυξη 1950-2010. "Από την «Περιφέρεια» στο «Κέντρο»;", Τελική Εργασία, Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης.

Σορώτου Φ. (2014), Κοινότητες Αιγυπτίων και Σουδανών μουσουλμάνων μεταναστών/στριών και προσφύγων στην Αθήνα: μορφές εκπαίδευσης και ενδυνάμωση ταυτότητας των παιδιών τους, Διδακτορική Διατριβή, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

Φουρλιά Α. (2004), Από το Λαϊκό Κόμμα στην Εθνική Ριζοσπαστική Ένωση, 1946-56, Πτυχιακή Εργασία, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας. Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών. Τμήμα Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας.

Χρυσικοπούλου Κ. (2010), Ιστορία και μυθιστορία στο αφηγηματικό έργο του Ι. Μ. Παναγιωτόπουλου, Διδακτορική Διατριβή, Ιόνιο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Ιστορίας.

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

Βατούγιου Σ. & Μπαμπούνης Χ. (2010), «Διερεύνηση ταυτοτήτων στον ελληνικό μεταπολεμικό κινηματογράφο (1950-1970)», Ευρωπαϊκή Εταιρεία Νεοελληνικών Σπουδών. Διαθέσιμο στο https://www.eens.org/EENS_congresses/2010/Vatougiou%20_Stella_Mpampounis_Charalampos.pdf (ημερομηνία πρόσβασης 13/05/2020).

E.KE.BI. (2008). Βραβεία των «Δώδεκα». Διαθέσιμο στο www.ekebi.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=RESOURCE&cresrc=3692&cnode=573 (ημερομηνία πρόσβασης: 13/05/2020).

Ε.ΚΕ.ΒΙ. (2008). Κρατικά βραβεία λογοτεχνίας και παιδικού βιβλίου. Διαθέσιμο στο www.ekebi.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=RESOURCE&cresrc=3695&cnode=573 (ημερομηνία πρόσβασης: 13/05/2020).

Κριτικά Φύλλα (1975), τεύχος 21. Λούπα Χ. (2007), «Κωστής Παλαμάς: Σ' αυτό το φέρετρο ακουμπά η Ελλάδα!», Διαθέσιμο στο http://www.inarcadia.gr/news/arthra/istorika/palamas.pdf (ημερομηνία πρόσβασης: 25/10/2018).

Μαντζούφας Π. (2010), «Η δίκη των τόνων», Διαθέσιμο στο https://www.constitutionalism.gr/1826-i-diki-twn-tonwn/ (ημερομηνία πρόσβασης: 25/10/2018, ώρα πρόσβασης 13.12).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

1943

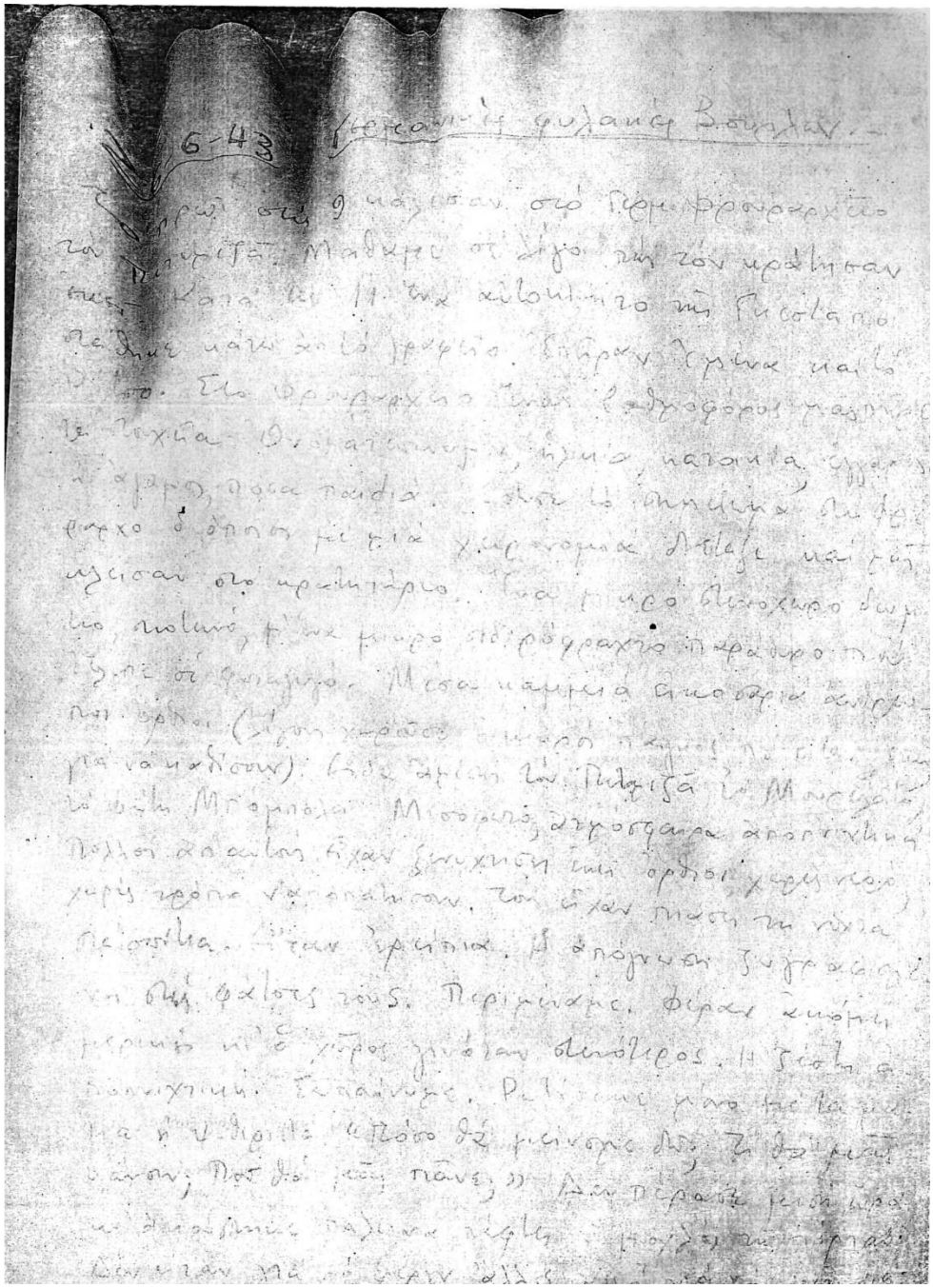

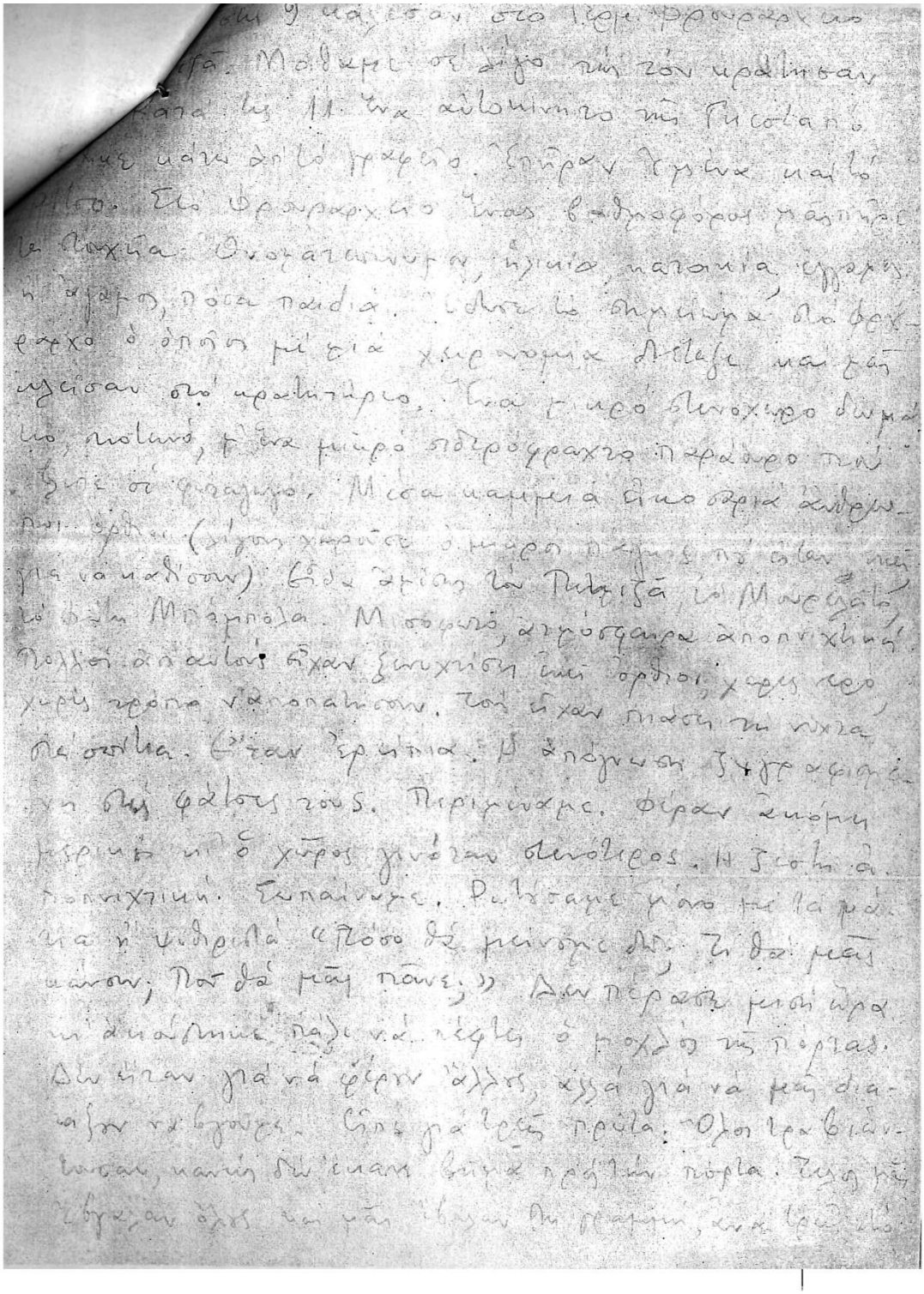

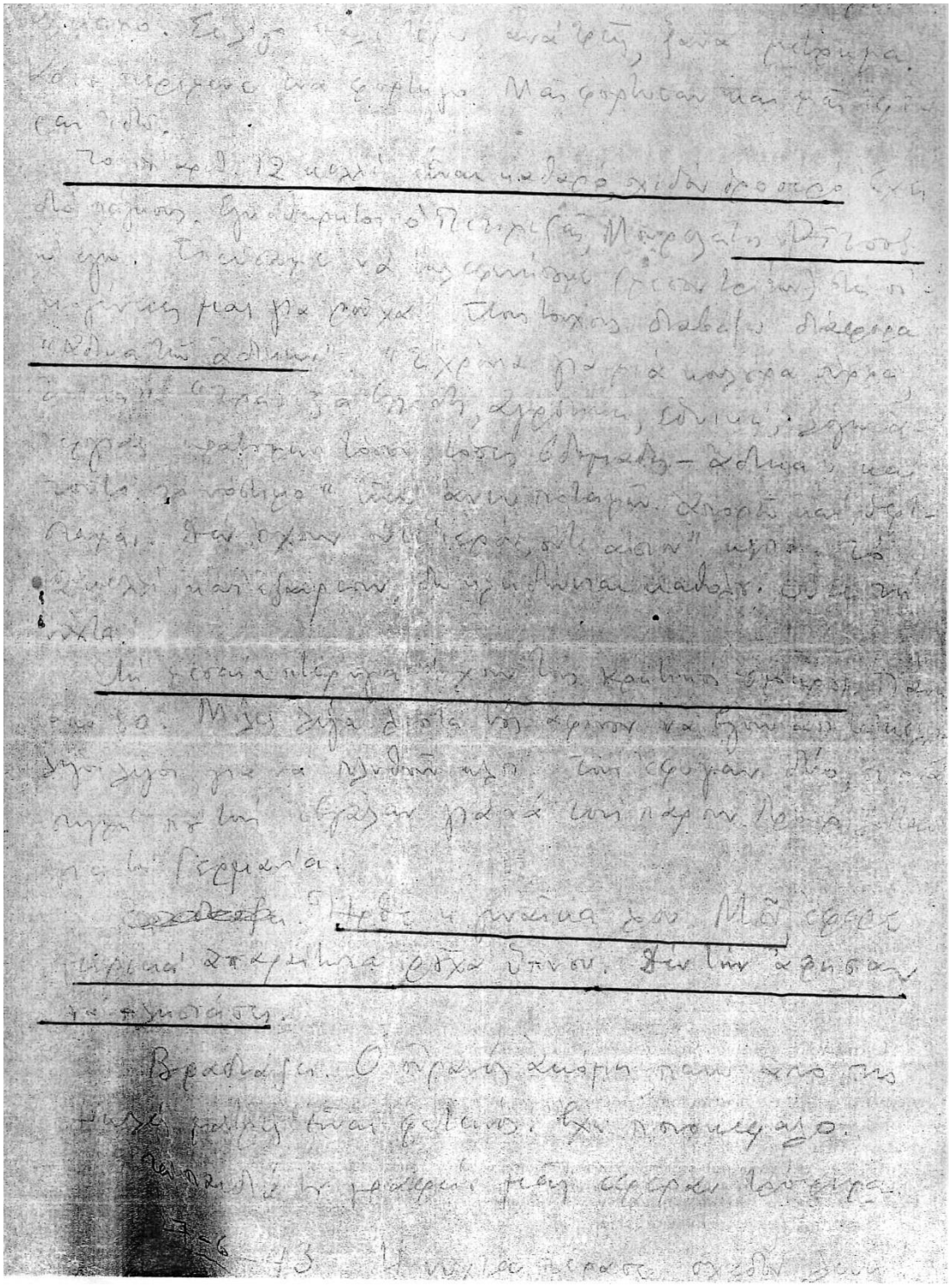

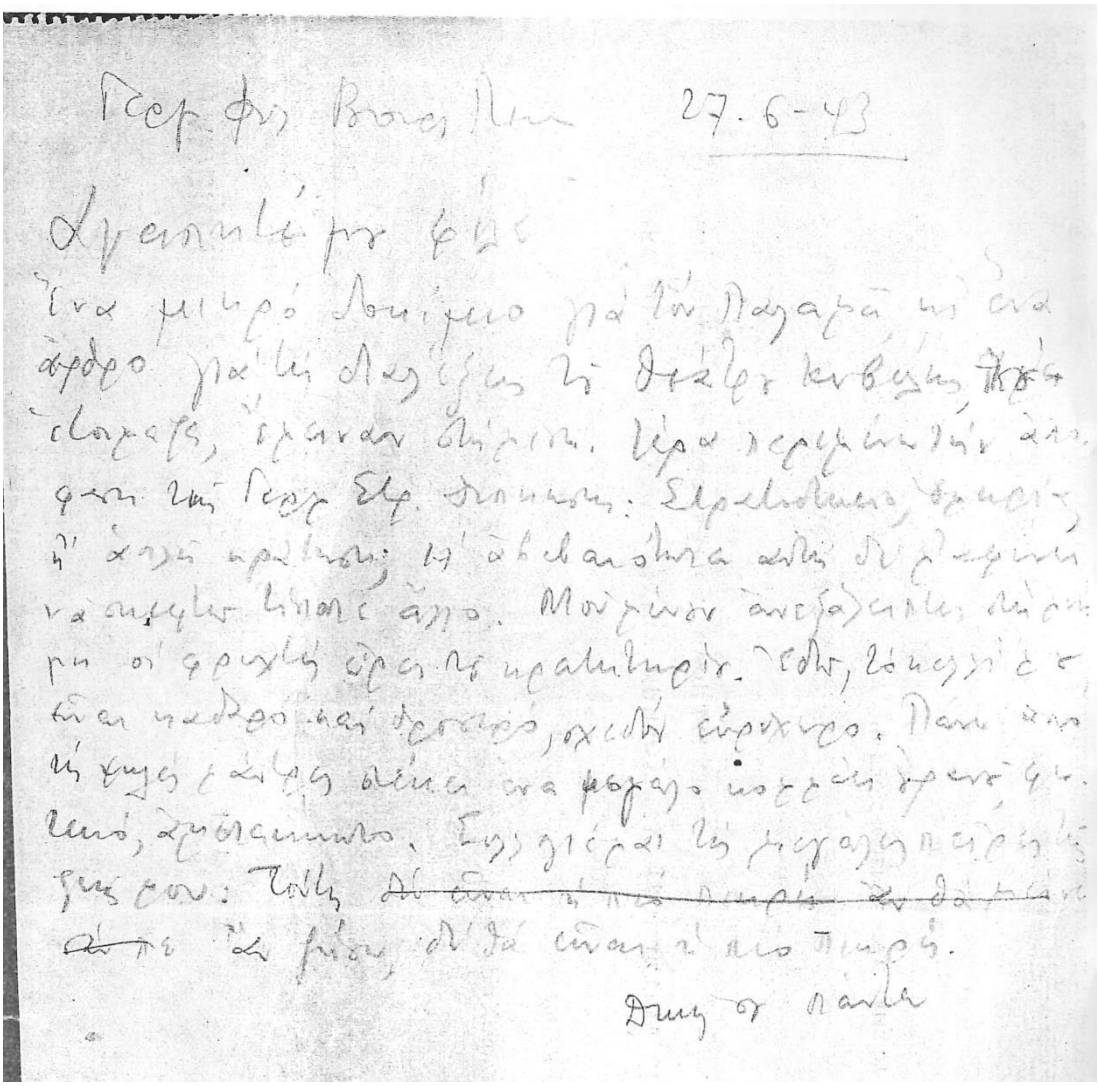

24 Απριλίου [1943]

Αγαπητοί μου Γιάννη, Αλεξάνδρα και Φροσούλα, Χριστός Ανέστη.

Είμεθα όλοι καλά, το αυτό και δι' εσάς ποθούμε πάντοτε. Πήραμε τα γράμματά σου της 26 Φεβρ., 4 Φεβ. το συστημένο με τη φωτογραφία της Φροσούλας με το μακρύ φόρεμα. Ο Γιώργος την άρπαξε και δεν μας την δίνει. Η Φροσούλα τραγουδά, ο Γιώργος πάντα ψέλνει και θυμιάζει. Του λέγω, πε μας ένα τραγουδάκι, «εγώ ξέρω τα ψαλτικά». Ό,τι ακούσει εις την εκκλησία, τα μαθαίνει, αλλά πολύ ζωηρός, σας αέρας φεύγει.

Το Μέγα Σάββατο έδινε η Ένωση 1 οκ. λάδι, 1 αλεύρι. Από το ολίγο που μας άφησαν, έδωσα 2 οκ. λάδι και πήραμε 2 αλεύρι. Τη Δευτέρα έκανα ένα ψωμί και μία κουλούρα του Γιώργη, αφού αγόρασα 1 αυγό 1000 δρ. και του την εχάρισα εις το όνομά του και πέρασε μεγάλη χαρά, διότι είχαμε πολλές ημέρες να δούμε ψωμί. Την εβδομάδα των Βαγιών μας έδωσε ο Ερυθρός Σταυρός ½ οκ. 40 δρ. σιτάρι και 80 δρ. φασόλια, τα έφεραν με καΐκι, τώρα περιμένεται το βαπόρι και πιστεύω να περνούμε καλύτερα. Φέραν εμπορικές φασόλες 8 χιλ. δρ. Ένεκα ο μπλόκος δεν φέρνουν ψάρια. Το Πάσχα πήραμε 300 δρ. κρέας προς 15 χιλ. την οκά, το τυρί 10, τα κάρβουνα 300 δρ. Δηλαδή εδώ ακόμη εξακολουθεί η μαύρη αγορά. Αλλά το ακριβότερο είναι το κερί 40 χιλ. η οκά. Διά 150 δρ. έδωσα 15 χιλ. Τας συντάξεις πήρα μέχρι του Απριλίου, όλα τα καθυστερούντα και την ύψωση της συντάξεως 37 χιλ. 500 δρ. τον μήνα, λεφτά έχω, μη στεναχωρείσθε.

Απέθανε και ο Γεώργιος Καρατζάς. Η Αγγελική Ιωάννου με πρώτον μέσον θα έλθει και θα μάθεις τα νέα του χωριού μας. Αν υπάρχει καφές, πάρτε 50 δρ. κατά παραγγελία της θείας σας και ξεχάσαμε τη γεύση του. Ρύζι, μακαρόνια δεν υπάρχουν. Εδώ βούτυρο έχομε να δούμε ένα καιρό που μας έστειλε ο Μανόλης ένα τενεκεδάκι.

Μεγάλη χαρά περνάει ο Γιώργος με τα κουλούρια και τα περιμένει με αγωνία. Έχετε πολλούς χαιρετισμούς από την θεία σας την Ειρήνη, τον Γεράσιμο, τον θείο σας Αλέξη. Δεν θυμάμαι αν σας έγραψα ότι επάντρεψε τη Μαρία με τον Μανόλη Αγγελινάρα. Ο Γιώργης φιλεί τη Φροσούλα. Φιλώ την Αλεξάνδρα και Φροσούλα και σένα, Γιάννη μας. Πότε θα δώσει ο Θεός να σας ιδώ, κατά κακή μου τύχη να μου λείπει και ο Κώστας. Φαντασθείτε τι καλές ημέρες περνούμε με τη μεγάλη συμφορά που μας έτυχε, ατέλειωτη και αξέχαστη διά βίου.

Η μητέρα σας Ευφροσύνη Χατζίνη.

1944

12 κουβερτίλλες	δρχ	5.500.000
20 φανέλες βαφτής	"	5.000.000
40 ζευγαρονύπολες	"	1.600.000
παντοδύναμες γύρω	"	5.500.000
σκούφοι	"	400.000
κάλτσες ερυθρές	"	3.000.000
γυαλάκια	"	800.000
τσαντάκια	"	400.000
		22.200.000
ξύλινο μολύβι		1500000
		23.700.000

Αυτό είναι το ποσόν τῶν αναμνήσεων μας τέλους Μαΐου 1944. Το χαμόγελο μας χωρίζει ακόμα. Δύο ήμερες που βρίσκομαι κάτω από τη σκοπιά μου, δεν μπορώ να συνηθίσω την ιδέα πως δεν είμαι πια στο στρατόπεδο. Δεν μπορώ ακόμα να πιστέψω πως δεν θα ξυπνήσω το πρωί με τη σάλπιγγα και τις φωνές των αξιωματικών μας. Δεν μπορώ να πιστέψω πως δεν θα πάω στο μαγειρείο να πάρω το πρωινό μου και να φάω στο κρύο, μόνος μου, κάτω από τον ουρανό, χωρίς τη φασαρία των συντρόφων μου. Δεν μπορώ να πιστέψω πως δεν θα πάω στο μαγειρείο να πάρω το μεσημεριανό μου και να φάω στο κρύο, μόνος μου, κάτω από τον ουρανό, χωρίς τη φασαρία των συντρόφων μου. Δεν μπορώ να πιστέψω πως δεν θα πάω στο μαγειρείο να πάρω το βραδυν

1945

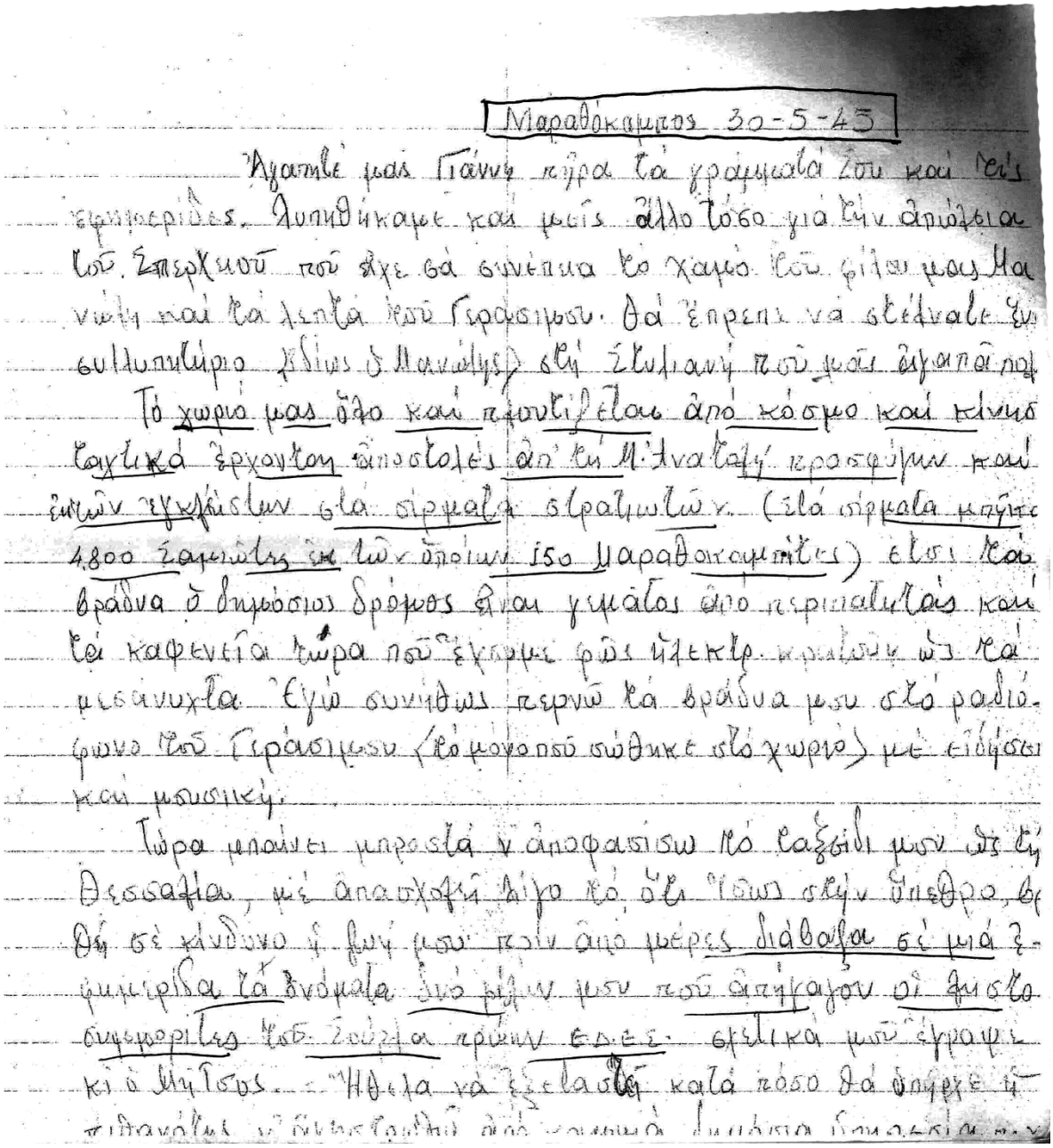

Μαραθόκαμπος 30-5-45

Ἀγαπητέ μας Γιάννη πῆρα τὰ γράμματά σου καὶ τὶς ἐφημερίδες. Λυπηθήκαμε καὶ μεῖς ἄλλο τόσο γιὰ τὴν ἀπώλεια τοῦ Σπερχειοῦ ποῦ εἶχε σὰ συνέπεια τὸ χαμὸ τοῦ φίλου μας Μανώλη καὶ τὰ λεπτὰ τοῦ Γερασίμου. Θὰ ἔπρεπε νὰ στέλναμε ἕνα συλλυπητήριο (Ἰδίως ὁ Μανώλης) στὴ Στυλιανὴ ποῦ μᾶς ἀγαπᾶ πολ.

Τὸ χωριό μας ὅλο καὶ πλουτίζεται ἀπὸ κόσμο καὶ κίνησ ταχτικὰ ἔρχονται ἀποστολὲς ἀπ' τὴ Μ. Ἀνατολή προσφύγων καὶ ἐπιτῶν ἐγκλείστων στὰ σίρματα στρατιωτῶν. (Στὰ σίρματα μπῆκα 4800 Σαμιῶτες ἐκ τῶν ὁποίων 150 Μαραθοκαμπίτες) ἔτσι τὰ βράδυα ὁ δημόσιος δρόμος εἶναι γεμᾶτος ἀπὸ περιπατητὰς καὶ τὰ καφενεῖα τώρα ποῦ ἔχουμε φῶς ἠλεκτρ. κρατοῦν ὡς τὰ μεσάνυχτα. Ἐγὼ συνήθως περνῶ τὰ βράδυα μου στὸ ραδιόφωνο τοῦ Γερασίμου (τὸ μόνο ποῦ σώθηκε στὸ χωριὸ) μὲ εἰδήσεις καὶ μουσική.

Τώρα μπαίνει μπροστὰ ν' ἀποφασίσω τὸ ταξείδι μου ὡς τὴ Θεσσαλία, μὲ ἀπασχολεῖ λίγο τὸ ὅτι ἴσως στὴν ὕπεθρο, βρεθῆ σὲ κίνδυνο ἡ ζωή μου. Πρὶν ἀπὸ μέρες διάβαζα σὲ μιὰ ἐφημερίδα τὰ ὀνόματα δυὸ φίλων μου ποῦ ἀπήγαγον οἱ ζωστοσυμμορίτες τοῦ Σούρλα πρώην ΕΔΕΣ. σχετικὰ μοῦ ἔγραψε κι' ὁ Μήτσος. Ἤθελα νὰ ἐξετάστη κατὰ πόσο θὰ ὑπῆρχε ἡ πιθανότης ν' ἀνεστρυθῶ ἀπὸ καμμιὰ δημόσια ὑπηρεσία [illegible]

γκρίζων στὰ σύρματα συρματωτῶν. (στὰ σύρματα μπῆκαν 4.800 χαμίτες ἀπ' τῶν ὁποίων 150 παραθαλασσίτες) ἐτσι κι' ἔτσι ἡ βράδυνα ὁ δημόσιος δρόμος εἶναι γεμάτος ἀπὸ περιπολίτες καὶ τὰ καφενεῖα τώρα ποὺ ἔχουμε φῶς ἠλεκτρ. κρατῶν ὡς τὰ μεσάνυχτα. Ἐγὼ συνήθως περνῶ τὰ βράδυνα μου στὸ ραδιόφωνο ποὺ ἀγοράσαμεν (τὸ μόνο ποὺ σώθηκε στὸ χωριό) μὲ εἰδήσεις καὶ μουσική.

Τώρα μοῦλθε μπροστά ν' ἀποφασίσω τὸ ταξίδι μου ὡς ἐν Θεσσαλία, μὲ ἀναστροφὴ πίσω τὸ ὅλο ἔως σὲν ὅπερθρο, βρεθῶ σὲ κίνδυνο ἡ βγῆ μου κρὶν ἀπὸ μέρες διάβασα σὲ μιὰ ἐφημερίδα τὰ ὀνόματα ἀνὸ μέλων μου ποὺ ἀπάγραφον οἱ φασιστοσυμμορίες κατ' ἐδῶ στὰ πρώτα ἐπ.ες. φυσικὰ μοῦ ἔγραψε κι' ὁ Μήτσος. — Ἤθελα νὰ ἐξελαστῶ κατὰ κάτω θὰ ὑπῆρχε ἡ πιθανότης ν' ἀγριστρωθῶ ἀπὸ καμμιὰ δημόσια ὑπηρεσία π.χ. πρόκειται νὰ διορισθῆ γραμματεὺς εἰρηνοδικείου σὲ Φαρφόκαμπο. ἢ ἀν θὰ μποροῦσαν νὰ βρεθοῦν τὰ πιστοποιητικά ποὺ εἶχα ὑποβάλει τὸ 1942 στὸ ὑπουργεῖο Συγκοινωνίας (εἶχεν κρατήσει κάτι τὸν ἀριθ. πρωτ.). μοῦ ἔλεγαν ἕνα πιστοποιητικὸ ποὺ ἔγραφε ὡς εἶχα ἐντελῶς ὑπηρεσία στὰ δημόσ. ἔργα. Τέτοιο δὲν μπορεῖ νὰ βρῆ τώρα ξανά, ἂν βρισκόντανε ἀκόμα ἐκεῖνοι ποὺ ἀναγκάζουνται ἐγὼ ὑπόθεση ἢ μέσω τοῦ Ἀποστόλη Γκαλίφα. ——— Οἱ ἐδῶ φαίνεται νὰ

έβλεπαν καλά κεράσια καθώ συχάριστο γιά τό χωριό μας, ποῦ
ἡ φλογοφορία ἔχει σημάδεψει ἔκεῖ τίς ἐλπίδες τους.
Τό δεμάτι τῶν μηνῶν Ἰουνίου δέν μοιράζονται ἀκόμη (6 $\frac{120}{400}$ στάρι
ἡ $\frac{100}{400}$ βάτραχοι) καί ὁ πρῶτος κόσμος δέν μπορεῖ νά ἀγοράσει ψωμί
πρός 100 δρχ. —
Τό θυμᾶσαι ἔσυ "Τρεῖς Σταθμοί", διαβάσαμε ἐπιμελῶς ἀπ' ὅλο
τό βιβλιαράκι κόσμο τοῦ χωριοῦ μας, τούς ἄρεσε δέ ἐξαιρε-
τικά παρ' ὅλο ποῦ δέν ἦταν ἐπίκαιρο. Τώρα θά τό στείλω
σέ ἄλλα χέρια. Ὁ Δούκας ὅμως μοῦ εἶπε πῶς δέν ἄρεσαν
οἱ ἀρχαΐζουσα φράσεις —
Ἡ σύνταξη τῶν μηνῶν Ἰουνίου, Ἰουλίου, θά τελειώσουν σέ 4 ἡμέρες,
ἡ διαλογή τῶν αὐξήσεων δέν ἔφτασε ἀκόμη φαίνεται πῶς ἦταν
σέ σπερχειό. —
Ὁ Γιωργαλάκης εἶναι πάντα ὁ ἴδιος δέν μπορεῖ νά διορθωθεῖ.
προχθές τοῦ ἔκανα τίς παρατηρήσεις πῶς τά καλά παιδιά δέν
πρέπει νά κρατοῦν μαχαίρια σέ χέρια τους, ἀποτέλεσμα ἔβαλαν
νά μοῦ τό κλάψει καί νά μέ χλευάσουν σέ μέλλοντα σέ βαθ-
μό πού νά βγάλω αἷμα. Νύστιμο ἦταν καί μιά μέρα εἶχεν
ἀποσταμώσει τόν Παῦρα καί στό δρόμο μέ τίς πέτρες καί ἡ-
μίσεια καί πιδούσε γιά ν' ἀπορρίψει τά χτυπήματα. νά σημει-
ώσω πῶς ἔχει πολύ βαρύ χέρι καί μαλώσει καλάς· νά τά
πῶ αὐτά στίς ἀναστολές

...του, ὁ ὁποῖος ὅμως μοῦ εἶπε πῶς τοῦ ἀρέσει
...ταιζοῦσα γλῶττα.
Ἡ σύνταξη τῶν μηνῶν Ἰουνίου, Ἰουλίου, θὰ πληρωθοῦν στὶς 4 Ἰουνίου.
ἡ διαταγὴ τῆς αὐξήσεως δὲν ἦρθε ἀκόμη φαίνεται πῶς ἦταν
στὸ Σπερχειό.
Ὁ Γιωργαλάκης εἶναι πάντα ὁ ἴδιος δὲν μπορεῖ νὰ διορθωθεῖ.
προχθὲς τοῦ ἔκανα τὶς παρατηρήσεις πῶς τὰ καλὰ παιδιὰ δὲν
πρέπει νὰ κρατοῦν μαχαίρια στὰ χέρια τους, ἀποτέλεσμα εἶταν
νὰ μοῦ τὸ πετάξει καὶ νὰ μὲ χτυπήσει στὸ μέτωπο σὲ βαθ-
μὸ ποῦ νὰ βγάλῃ αἷμα. νόστιμο εἶταν ποῦ μιὰ μέρα εἶχεν
ἀποσταυρώσει τὸν Πατέρα του στὸ δρόμο μὲ τὶς πέτρες καὶ ἠ-
μήνετο καὶ πιδοῦσε γιὰ ν' ἀποφύγῃ τὰ χτυπήματα. νὰ σημει-
ώσεις πῶς ἔχει πολὺ βαρὺ χέρι καὶ μαλιάζει καλάς. νὰ τὰ
πῆς αὐτὰ στὴ Φροσούλα.
Οἱ τσαγγαράδες σταμάτησαν τὶς δουλειὲς τους γιατὶ τὰ
σολοδέρματα ἀνέβηκαν στὶς 6.000 ἡ ὀκιὰ καὶ θὰ στοιχί-
ζῃ τὸ ζευγάρι περὶ τὶς 10.000 δρχ. ποῦ δὲν τὶς ἔχει κανεὶς.
Ὁ Μανώλης δὲν μᾶς ἔγραψε καθόλου γράμμα οὔτε μὲ τὸν
Κυπραῖο οὔτε μὲ τὸν Παστρικό. καὶ δὲν ξέρουμε ἂν πῆρε
τὸ λάδι τοῦ τοῦ στείλαμε.
Ὅλοι μας φιλοῦμε τὴν Ἀλεξάνδρα, σένα, τὴ Φροσούλα,
Κώστας
Καλὴ ἀντάμωση

Βόλος 13 Ιουνίου 1945

Ἀγαπητέ μου ἀδελφέ Γιάννη αὐτή τη στιγμή πῆρα τό γράμμασου καί μέσως σου ἀπαντῶ. Ὅλοι εἴμαστι καλά, ἡ Μαρίνα μου 15 τώρα μέρες ἦτο ἀδιάθετη, ἔχει τρεῖς μέρες τελά ὡς ὑρετη ἀλλά ἀδυνάτησε πολύ.

Ετό προηγούμενο γράμμαμου μέ βρῆκις πολύ ἀνήσυχο γιά τη κατάσταση μου μου δημιούργησαν οἱ συνάδελφοί μου, τώρα ὅμως ἔγινε περισσότερη ἀπ' τήν ἀπονάλυψη μου ἔκαμα, ὅτι τά δημιουργούν αὐτή τη κατάσταση μόνον οἱ συνάδελφοί μου παρά μέ συνεργασία τῶν προϊσταμένων μου Δασάρχης ἡ Ὑπιθεωρητής. Ἀπ' τήν ἀρχή πού κατέβηκα στό Βόλο (Νοέμβριο 1944) ἀβλεπα μιά ψυχρότητα [illegible] ἀπέναντί μου χωρίς νά ξέρω πού νά τήν ἀποδώσω. Πρό ἡμερῶν ἔμαθη [illegible] ὅμως ἀπ' τό ψωνυργήο ὅτι ὁ Ὑπιθεωρητής μου μου ἔχει κάνει δυσμενή ἔνθεσι γιατί κατά τη περίοδο μου εἴμουν κατατρεγμένος στό πήλιο καί ἀντιμετώπιζα τό [illegible] τοῦ ζωμιοῦ γιατί μου κόψαν τό μισθόμου (ἀπό σκοπου ὡς τώρα φανερώνεται) ὑπηρέτουσα ὡς προϊστάμενος δασ. ὑπηρεσίας ετό Ὑπ/κό Ἐμμ. Αὐτοκινήσης Βόλου καί ὅτι πῆρα πολλές ἀπομάσεις γιά τη προστασία τῶν δασῶν τάς ὁποῖες ἀπό σκοπου τώρα φαίνεται χαρακτηρίζουν ὡς ὄχι κανονικές ἐν ἀντιθέτως ἂν μου ἐνίσχυον λίγο τάς ἐπιστημονικάς ἐνεργείας θά εἴχαμε [illegible] ριστα ἀποτελέσματα, ἡ θά κατορθώναμε νά προστα

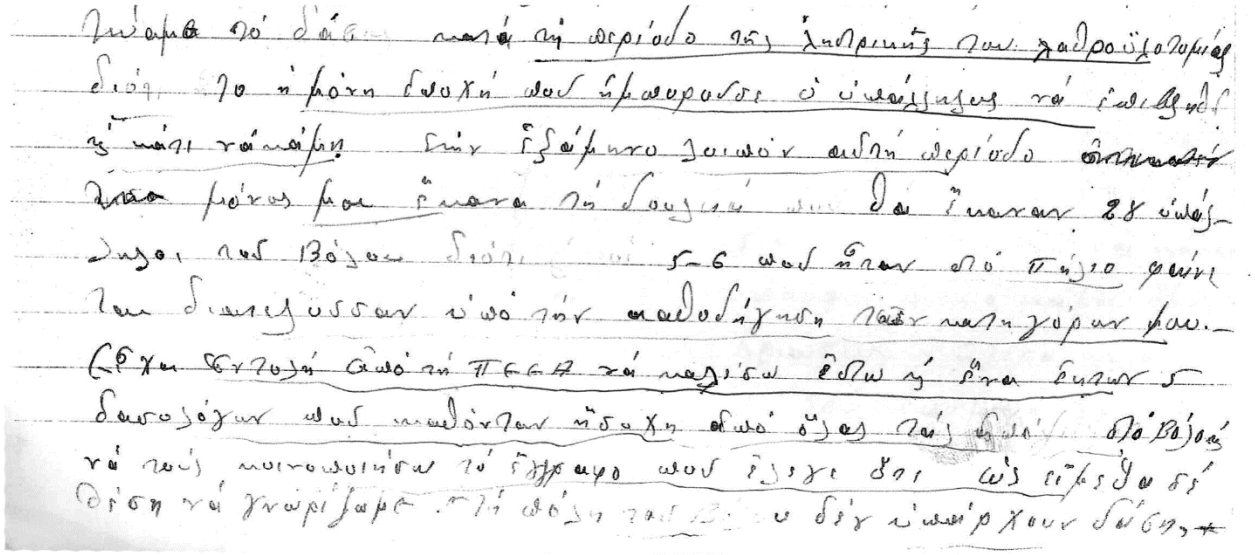

ώς ως ή δουλεία του δασικού υπ. είναι στό δάσος. Δέν τό ένοι-
νοποίη παρά έγραψα ή διά της ζαμικής όδου τό ένοιν ωνίησεν
ἀπευθείας σ' αὐτούς ή ΠΕΕΑ. Τήν ὀπωνία ὑπηρετούσαν πολλοί ἄνα-
τεροι ὑπάλληλοι φυλεωργίας ας ή ἐπιθεωρητή δασων ή δασάρχαι οἱ ὁ
ωνίοι ἤξεραν καλά τή κατάσταση τῆς δασ. ὑπ. Βόλου.

Δέν εἶναι ὅμως μόνον αὐτό, μιά προχθεσινή ἀπολογία μου γιά
τήν ὁ ἀναγκάστηκα νά καταφύγω σέ δικηγόρο εἶδα τίς προθέσεις
ὅλων τῆς κλίκας, μου ἀποδίδουν πολλές κατηγορίες ἀσύστατες
ἀλλά λόγω τῆς [illegible] στέσεως ἕνας χρωματισμένος ὑπάλληλος δέν ἡμ-
πορεῖ ἀμυνθῇ εὔκολα, ἀπελογήθην σέ 1.6 σελίδες καί
περιμένω τήν ἀπάντηση ὁπότε θά σου περιγράψω τά καθέκαστα.
Εἶναι νά γελά κανείς, νά μουτζώνη, νά βρίζη καί νά οἰκτήρη τό κράτος
τῆς θυσίας, τοῦ πόνου ή τῆς δυστυχίας μου ἔπεσε τά χέρια στον
δοσιλόγον νά τό διοικήσουν καί γιά νά ἐξασφαλίσουν τήν ἀ-
μαρτωλή τους ὕπαρξη καταδιώκουν τούς τίμιους πατριώτες που
θυσίασαν τό πάν γιά τή λευτεργιά. Εἶναι ὑποτιμητικό
γιά ἕνα ἀγωνιστή νά κάνει μπροστά στούς ἐγκληματίες τό μέτρι-
ο παθή, τί νά κάμω ὅμως μου ἀπέκτησα οἰκογένεια καί ὑπο-
χρεώσεις, ἤξερα καλά νά ἀμυνθῇ ἀλλά.

Ετό ἑπόμενο γράμμαμου πιθανόν νά σου γράφω νεότερα
θέλω πάσει θυσίᾳ νά φύγω ἀπό ἐδῇ ή ὅπου θέλει ἀλ πάω.
Ἐν ἀναμονῇ τῆς [illegible] γματικῆς γιά μᾶς λευτεργιᾶς μου

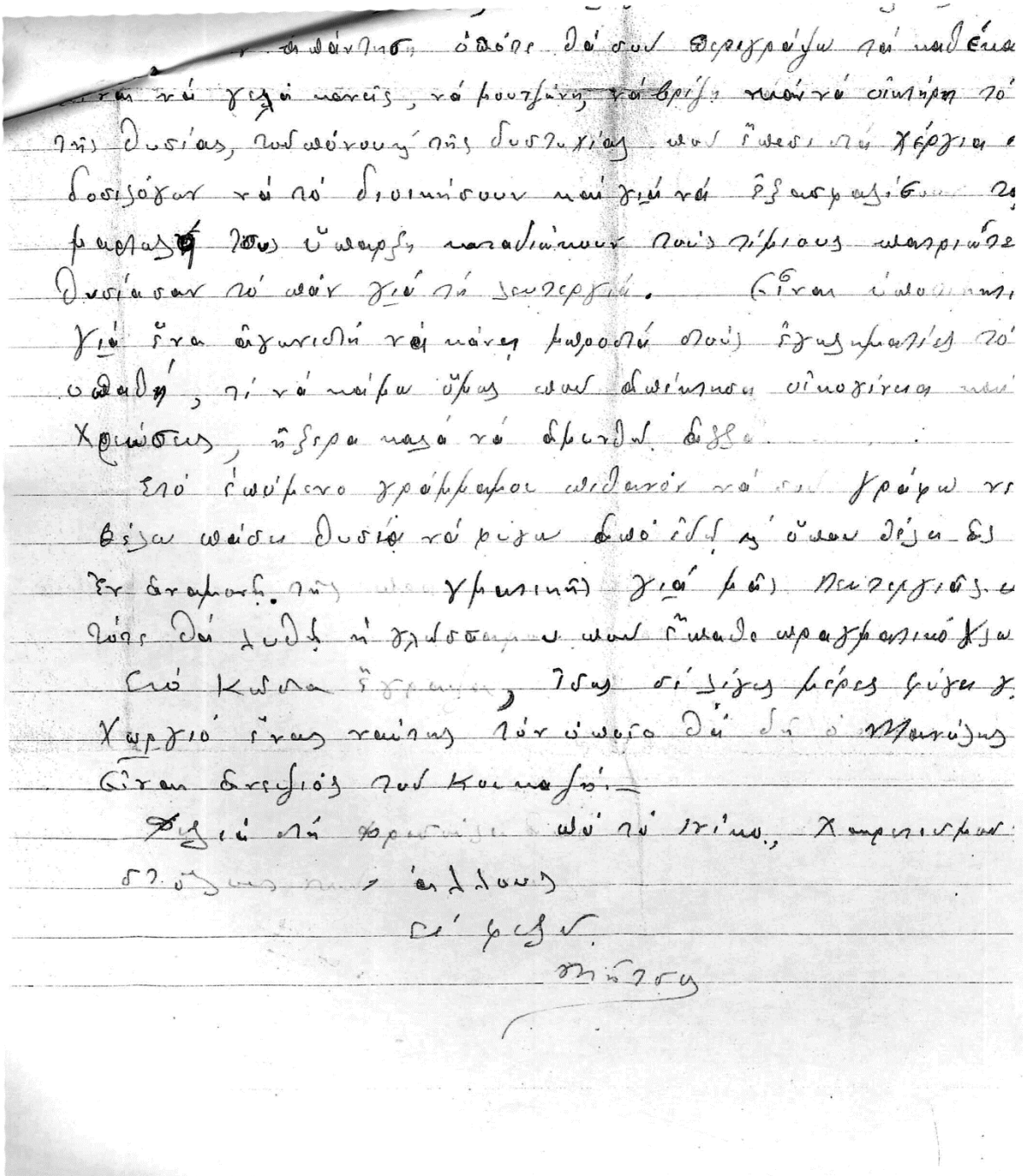

[illegible] ἀπάντησε ὁπότε θὰ σοῦ περιγράψω τὰ παθέματα
[illegible] νὰ γελᾷ πάνεις, νὰ μουτζώνῃ, νὰ βρίζῃ μάν νὰ οἰκτήρῃ τὸ
τῆς θυσίας, τοῦ πόνου καὶ τῆς δυστυχίας ποὺ ἔπεσι στὰ χέρια
δοσιλόγων νὰ τὸ διοικήσουν καὶ γιὰ νὰ ἐξασφαλίσουν τὸ
μαστιλή τοὺς ὕπαρξη καταδιώκουν τοὺς τίμιους πατριώτες
θυσίασαν τὸ πάν γιὰ τὴ λευτεργιά. Εἶναι ὑποτιμητι
γιὰ ἕνα ἀγωνιστὴ νὰ πάνῃ μπροστὰ στοὺς ἐγκληματίες τὸ
ὑπαθή, τί νὰ πάμε ὅμως ποὺ ἀπέκτησα οἰκογένεια καὶ
χρέωσεις, ἤξερα καλὰ νὰ ἀμυνθῶ ἀλλά.

Ἐτὸ ἑπόμενο γράμμαμοι πιθανὸν νὰ σοῦ γράψω νε
θέλω πάσει θυσίᾳ νὰ φύγω ἀπὸ ἐδῶ ἢ ὅπου θέλει ἂς
ἐν ἀναμονῇ τῆς γματικῆς γιὰ μᾶς λευτεργιᾶς
τότε θὰ λυθῇ ἡ γλῶσσαμου ποὺ ἔπαθε πραγματικὸ χλω
Ἐτὸ κῶστα ἔγραψα, ἴσως σὲ λίγες μέρες φύγει γ.
χωργιὸ ἕνας ναύτης τὸν ὁποῖο θὰ δῆ ὁ Μανόλης
εἶναι ἀνεψιὸς τοῦ κοιμαζή.

Φιλιὰ στὴ φρεσκίλα ποὺ τὸ ἐνίκω, χαιρετισμοὺς
στοὺς [illegible] ἄλλους

Σὲ φιλῶ.

Μῆτσος

Μαραθόκαμπος 15 του Ιούνη 1945.

Αγαπητέ μας Γιάννη πήρα χθές. Το γρ
μα του γραμμένο στις 7 τρέχ. με το ἐσώ-
κλειστο του Μήτσου. Με στεναχώρησε πολύ
το ὅτι θά μείνω ἐδῶ ὄχι γιατί δέν μου ἀρέ-
σει ἡ ζωή του χωριοῦ μας ἀλλά γιατί τήν
θέλω νάναι μέ διαφορετικές συνθῆκες.
Συμφωνῶ πληρέστατα στά γραφόμενά σο
πῶς τελικά θά πραγματοποιηθῆ μιά σύνθ
ση τῶν ἀντίθετων ροπῶν, μά πιστεύω
πῶς δί θά φλάσῃ ὡς ἐκεῖ δηλ. στό σο-
σιαλισμό ἀλλά θά μείνη μάλλον ἡ εὐρ
πη στη λαϊκή Δημοκρατία γιατήν δ
ποταν ἀλλωστε ~~[illegible]~~ ἀγω-
νίζεται ὁ εὐρωπαϊκός λαός καί τήν
ὁποίαν εὐνοεῖ ἡ Σ. Ρωσσία. Δέν μπο
ρῶ ποτέ νά πιστέψω πῶς ἡ Ρωσσιατώρα
θέλει προλεταριακή δικτατορία. Θάταν
πολύ πρόωρο, ἀφοῦ ἡ εὐρώπη ἔχει ἀνάγκ
πρώτων ὑλῶν ~~[illegible]~~ ποῦ βρίσκονται σε χῶ
ρες τῆς Μ. Βρεταυίας. αὐτή εἶναι ἡ ἀπο
ψή μου πάντως πιστεύω ἀκόμα πῶς τήν
~~[illegible]~~ ὑμαλότητα θά εὐνοήσῃ πολύ
μιά πληροφηρία του Ἄτλη.

Απ' τη Μ. Αναλοχή ήρθαν οι πρόσφυγες μόνον του στρατοπέδου των Πηγών Μωυσέως και ήρθε απ' αυτούς φίλος μόνον ο Γ. Λέβει Τάκος οι Τζαννετής και Ρίζλης μένουνε το στρατόπεδο της Γάζης και θα έρθουν ως το τέλος του Μηνός ή το πολύ ως τα μισά του ερχόμενου μήνα.

Κείνα που σου είπανε πως ήρουμαι πολιτικής κινήσεως είναι ψευδή γιατί δεν έχω πολιτικήν ηγετικήν ικανότητα. Είναι αλήθεια πως ~~ήλησε τη συνεργασία~~ μου ο γιατρός Μ. Καλημέρης αγέλης της εν Σάμω Σοσιαλιστικής κινήσεως μα δε δέχτηκα γιατί θέλω να ξεκουραστώ για καλά. Την εποχή αυτή σέρνεται μια κακιά γρίππη με συμπτώματα Δαγκή. Επιασε τη Μητέρα και την Ειρήνη τώρα όμως φαίνεται να είναι καλλίτερα.

Η περίφημος Ουρνα (θα τήν πω γρουνά τίποτα ακόμη δε μας έκανε, μας ειχ δώσει ήεμελ 6 200/400 σιτάρι για κάθε άτομο και ύστερα από 45 μέρες μας έδωσε ηούνρα αλλες δυό δη. αυτά είναι όλα όλα.

Οι ελιές φαίνεται είναι καλά δεμένες μα το μαζούλι θα χαθή κατά 40% γιατί δεν γίνεται καλαπολέμησις του Δάκου.

Φιλιά σ' όλους

Κώστας

Μαραθόκαμπος 20 – 6 – 45

Ἀγαπητέ μου Πάννη πιστεύω νὰ πῆρες τὰ δύο τελευταῖα μου γράμματα ποῦ σοῦ ἔστειλα ταχυδρομικῶς καὶ περιμένω ἀπάντηση. Διάβασα προχθὲς στὰ Ἐλεύθερα γράμματα τὴν κριτική σου πάνω στὸ βιβλίο τοῦ Σκίπη Μεσ' ἀπ' τὰ τείχη. Σοῦ ὑπενθυμίζω πάλι πῶς ἐπιθυμοῦσα πολὺ νὰ τὰ διάβαζα γενάη ἂν σοῦ εἶναι εὔκολη στεῖλε μου. Στὸ Καρλόβασι οἱ ἀντιδραστικοὶ κύκλοι διαδίτουν πῶς σὲ εἶχε ὅμηρο οἱ Ἐλασίτες καὶ σὲ κακοποίησαν ἂν δὲν πιάσουν οἱ διαψεύσεις μου. Θἀναγκασθῶ νὰ κάμω ἕνα δημοσίευμα στὴν ἐφημερίδα.

Ἡ Μητέρα καλὴ Εἰρήνη εἶναι τώρα ἐντελῶς καλά.

Οἱ καιστὲς φέτος πᾶς ἔδυσαν ἄρθανα καίστα φυτούμαστε πολὺ ποῦ δὲν μποροῦμε νὰ τὰς στείλουμε κανένα καλάθι ποῦ θὰ τὰ ἀγοράζετε ἀκριβὰ ἐν τέλῳ πάνε σχεδὸν τσάμπα. Οἱ ναστικοὶ τώρα βρῆκαν μέθοδο καὶ λένε πῶς θὰ πανεῶς τὴ Σύρο γιὰ νὰ ἀπο-

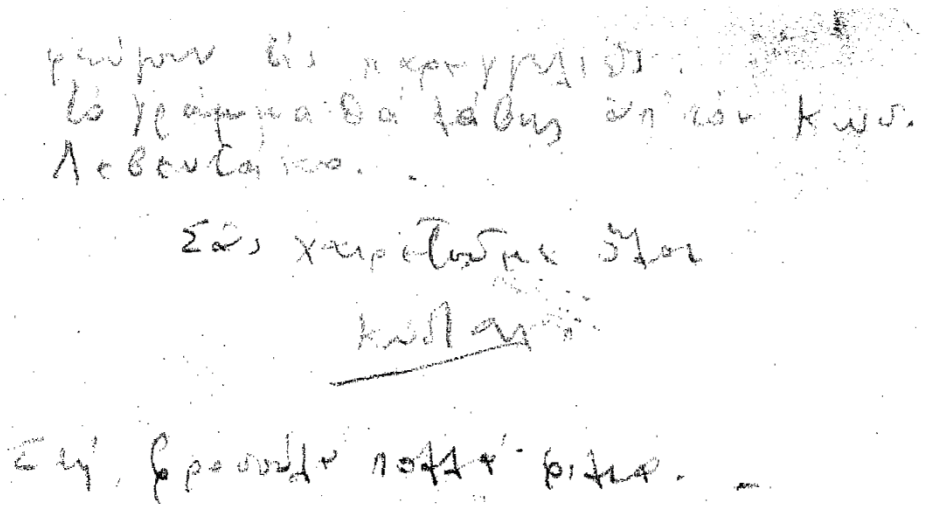

Βόλος 14-7-45

Ἀγαπητέ μου ἀδελφέ Γιάννη

Εἶμαστε ὅλοι καλά.—

Πρό ἡμερῶν ἔγραψα στό Μανώλη δύο γράμματα τά ὁποῖα φαντάζομαι νά σῆρε ἡ τῶν ὁποίων θά ἔλαβες γνῶσιν.— Λίγες μέρες αὐτή τή βδομάδα ἀπέρα ἀπεσταλμένα σέ ἕνα τμῆμα τοῦ Πηλίου ἐλεύθερο ἀπό Ἐσαδίτες ἡ σύμερα ποῦ ἐπιστρεψά ἐπίρα νά σου γράψω δύο λόγια ὕστερα ἀπό κάτι ποῦ εἶδα στήν ἐφημερίδα γιά νά μοῦ τά ἐξηγήσης. Ἔχω 19 χρόνια πραγματική ὑπηρεσία, δύο τῆς ἐχολῆς ἡ δύο τῶν νέων χωρῶν (ἀν ὑπολογίζονται διωλά ~~[illegible]~~ 23 τό ὅλον. Εἶχα βαθμό εἰσηγητοῦ (ὑπομηχανικοῦ Β^ας) ἡ γίνομαι τῶρα ἀπό λουθος. Ἄν πάρετηθῶ ἀπ' τήν ὑπηρεσία τί σύνταξι θά πάρω; Βέβαια αὐτό εἶναι μία ἀπλή ἐρώτησις διότι δέν ἀπεφάσισα ἀκόμη τίποτι.— Ἐάν ὅμως ἡ συνταντική αὐτή πρᾶξις δέν ἀπορωθεῖ εἰς τό μέλλον, δέν πρόκειται οὔτι ὕστερα ἀπό 15 χρόνια ποῦ μέ πέρνει τό ὅριο τῆς ἡλικίας νά πάρω τό βαθμό τοῦ Γραμ. Α! Ἐπομένως ἂν κατορθῶσω ἡ ἐξασφαλίσω μιά μικρή δουλίτσα δέν ὑπάρχει καί λόγος νά κάθο

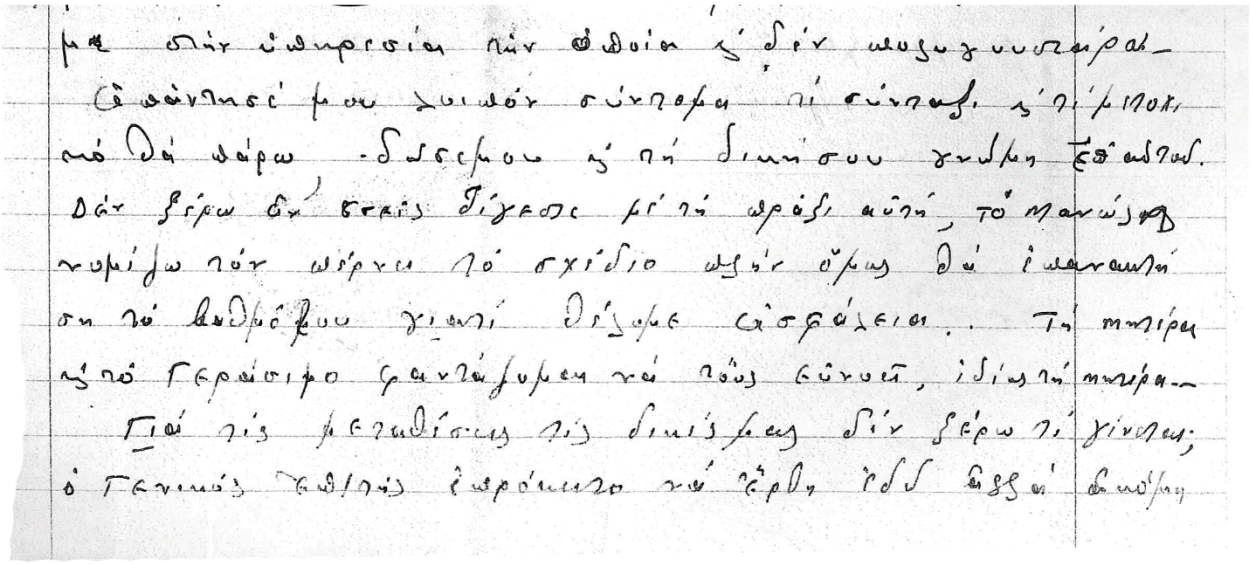

δὲν φάνηκε. Ἀπὸ τὴ εὐρὸ μοῦ ἔγραψε ὁ προϊστάμενος τοῦ Δασονομείου ὅτι χηρεύουν δύο θέσεις δασονόμων καὶ ἀπὸ τὴν Ἰκαρία ἀπόσπασις τρεῖς, τώρα περιμένω ἀπάντησιν ἀπὸ τὸν τῆς Χίου.— Φαντάζομαι τώρα πῶς εἰσέπραξεν τὸ δημόσιο ἀπ' τοὺς ἐπαγγυγματίας χρήματα θὰ διάθεσῃ καὶ λεπτὰ γιὰ μεταθέσεις, ἐπεὶς ἐὰν περιμένει νὰ εἰσπράξῃ ἀπ' τοὺς πρωτίσαντας ἀπὸ κατοχῆς ἢ τοὺς δοσίλογους ὁπότοὺς ὁποίους δὲν πρόκειται νὰ πάρῃ δεκάρα.—

Ἀπ' τὸ κόστα πέρνω τακτικὰ γράμμα, τώρα περιμένω ἕνα ναύτη πῶς πάει μὲ ἄδεια ἀπ' τὸν ὁποῖο καὶ θὰ μάθω πολλὰ νέα.—

Ὁ νέκος εἶναι καλά, τ' ἀρέσουν τὰ ταξίδια ἔστω καὶ μὲ κάρρο, ὅταν ἔρθη ὁ θεῖος του ἀποστόλης μὲ τὸ αὐτοκίνητο δὲν ἔννοεῖ νὰ βγῇ ἔξω ἀπὸ αὐτὸ καὶ ὑποχρεῖ νὰ τὸ ἐπιφέρ νὰ τὸν πάῃ περίπατο. Τώρα ἄρχισε νὰ θέλῃ κινηματογράφους καὶ τὰ ἐξαδέλφιατου γιὰ νὰ τοὺς πρωτάνω τὸ εἰσητήριο τὸν κουρτίζουν περισσότερο.—

Ἡ κατάστασις ἐδῶ ἡ ἴδια, ἡ ἀκρίβεια εἰς μὲν τὰ τρόφιμα ἴδια μὲ τὴν Ἀθήνα τάδε ἄλλα θαπούτσια καὶ ροῦχα 50-70% ἀκριβότερα τῶν Ἀθηνῶν.—

Πρόκειται νά πάρῃ δεκάρα.—

Ἀπ' τό κῶτα πέρνω τακτικά γράμμα, τώρα περιμένω ἕνα ναύτη ποῦ πάει μέ ἄδεια ἀπ' τόν ὁποῖο καὶ θά μάθω πολλά νέα.—

Ὁ νῆκος εἶναι καλά, τ' ἀρέσουν τά ταξίδια ἔστω καί μέ κάρρο, ὅταν ἔρθη ὁ θεῖος του ἀποστόλης μέ τό αὐτοκίνητο δέν ἔννοεῖ νά βγῆ ἔξω ἀπό αὐτό καί ὑποχρεύ νά τό ἐκφέρ νά τόν πάει περίπατο. Τώρα ἀρχίσει νά θέλῃ κινηματογράφους καί τά ἐξαδέλφιατου γιά νά τούς πληρώνω τό εἰσητήριο τόν κουρτίζουν περισσότερο.—

Ἡ κατάστασις ἐδῶ ἡ ἴδια, ἡ ἀκρίβεια εἰς μέν τά τρόφιμα ἴδια μέ τόν Ἀθήνα τάδε ἄλλα θαυσούτσια καί ρούχα 50-70% ἐκρεβότερα τῶν Ἀθηνῶν.—

Πράξεμου λοιπόν γράγορα νά μάθω τό νέασου.

Χαιρετισμούς στίν Ἀλεξάνδρα φιλιά στί φρόσω ἴδιος ἀπ' τό νῆκο,

Σέ φιλῶ ὁ ἀδελφός σου

Βῆτος

Βόλος 25-9-45

Αγαπημένε αδελφέ Γιάννη

Εἶμαστε ὅλοι καλά. Σχολιάζω πάντοτε τὰ γράμματά σου καὶ νιώθω ἀνείπωτα ἀνακούφιση μέρα μέρα νὰ βεβαιώνῃ ἡ καλοσύνη σου καὶ νὰ μὴ ἔχῃς ἀνάγκη νὰ ξεσπιτωθῇς ἀπὸ τὴν δίνη τῶν ἐξελίξεων ἐνῶ χάνεται ὅτι ἀκριβὸ καὶ χαρακτηριστικὸ γιὰ μᾶς ἡ καλοσύνη σου καὶ τῶν ἄλλων ἀνθρωπάκων οἱ προϊσταμένοι μου ἔχασαν τὸ μέτρο. Εἶχα ἀρχὴ καμμιὰ ἀνησυχία μερικὴ ποὺ ἔλεγα νὰ ἐπιμένω πάντοτα νὰ ἐπιστρέψω τὸν ἐπιστράτευτόν μου ἀπὸ τὴν πόλη ἀπὸ ὅπου ἔρχονται ὅλα τὰ ἀναποδογυρίσματα (ἀναποδογυρίσματα) διότι πλέρα ἀπὸ τὰ ἀναφερόμενα καὶ ἐσυστήνανε κινδύνους ἀδιανόητα μεγάλου ἀπειλούμενου. Ἐξ ἄλλου τὴν ἐξῆς ἀνάπαυση ὅτι ἡμιλλᾶσθαι ὅτι τὸν ἀνάπαυσιν δὲν ἀποκαταστάθη πάντοτε = τὸ πεδίο δίμηνο 35 χρόνοι ἐν ξεκλαρμα. 500-600 ξεκλαρμάρις ἀχρηστεύσεως μ' ἔχει ἀνὰ ἔξῆς ἐπιφανῆ ἐπιμέλειαν ἀποστρατείας (τάξεως βασιλέως Γ') καὶ ὅτι θὰ ἀπολυθῶ πάντοτε ἀπὸ στρατιωτικὰ καὶ νὰ δὲν ἐπιστρέψω ἐξ. ἀναφορὰ τὸν ἄλλον μέρα χρέος μ' ὅτι μεταπολεμικὸ, ἔχω ἀνάγκη νὰ πάντοτε βλέπω δύο ἐπιμένω μέρες τὸν ἀναγκαῖον μὲ τὴν ἀναφ-

σταμένους μου τί ἡ ὑπόθεσις 100% θά καταλήξῃ εἰς βάρος μου.

Δέν ἤθελα νά γίνῃ τό κέρτους καί νά ἐφαρμοσθῇ τό ῥητό ἤρθαν τά ἄγρια νά διώξουν τά ἤμερα, ἀλλά καί πάλιν τονί ζω ὅτι δέν εἶμαι μαχαλικός καί τοι ἔχω πολλά νά πω.—

Ὡς ἐκτούτου ἤστερα ἀπό τά γραφόμενάσου στό τελευταῖ ο σου γράμμα, ἄν θέλω νά μετατιθῶ στό εὐρο ἤ Ἰκαρία ἤ τί τή Χίο νά φροντίσης ἐσύ ἀπό αὐτοῦ σου γράφω ὅτι ὥρα τήν ἀπόφασι τί θέλω νά φύγω ὅσο ἡμπορῶ πλιό μακριά ἀπό αὐτή τή μαφία τί νά ἠσιχάσω πλέον.—

εἶχον ἴσιχος φαίνεται, ἐχτίνατο συχνάζως μὲ φίλοι ἀφού ἀπὸ τοὺς παλαιοτέρους μὲ τοὺς νεωτέρους ἔλληνας, καὶ μιλοῦσαν ἴσιχος σὰν δωδεκάνησιοι χατάγεται ἀπὸ ἐδῶ ὁ πεθερὸς μου δὲ ἔμαθα. Πλὴν ὅμως εἶχαν ἀναγνῶσι μὲ ἀδύνατη παπαγαρία τὴν ἱστορία παλαιόθεν καὶ μέλλω ἀκόμη τὸ Γερμανικὸ φροντιστήριο. ἦσαν ζητικοὶ παλληκαρᾶδες κ.κ. Βόγου, ἐνεργὰ πρόκριτοι εἰς τὸ Κ.Κ.Ε. ἀπὸ τὸ 1924, εἶχαν μιὰ ζωηρὰ πῶς βόγου μὲ τὴν ἐφημερίδα. εἶχα καὶ φίλους μιὰ σειρὰ ἀπὸ σπουδαστὲς γιὰ νὰ σπρίξουν τὴν ὑπόθεσή μου, ἐν ἐπαναστατούμαστε ὅτι εἶχαν φίλους τῶν ἔξω δὲ ἔχασα ὅτι ἡ παπαπουλιάνος μὲ ὅλη χαψαίρι, εἰς ἐνῶ χὶν ἐδῶ ὁ Βόγας ἀριθμοῦσε 25.000 ψυχὲς, ὅμως ὅμως φάνηκε παπαπούλαρε ὅτι ἄνδρωπος ὅσον ἐνδιάμεσα σὲν ἐξόδευε εἶμαι μὲ ἀναρουσιάστε ὥρα ἐκεῖ πέρασε ὥρα ὅσο δὲ πανηγύρι μου ἔχε φίλους. οἱ ἄνδρωποι αὐτοὶ χαῖρ δὲν ἔκαναν τίποτε ἐξαπολουδοῦν νὰ δροῦν εἰς βάρος μου. ζωὴ χαρὰ τὸ δέκατο ἐχεῖ, χωὶ χαρὰ φαίνεται τὸ ὠοῦ μου ἐκεῖ ὅσο ἔφερε τὴν ἐποχὴ ὅσο εἰδόσου μου εἶχε πάψει νὰ ἐμφανίζη τὴν ἀφὸ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι μὲ ἔκαναν πρόσω. Τώρα οἱ ἀρεϊπάμενοί μου μοῦ λὲν δὲ ὡς νὰ ἐπεσείσης ἀναφορὰ ἐκεῖ ἀμερικὴ ἡ οἱ ἀνακοινοῦρίτσες ἔχουν μόνιμο ἴσμα

βάλαν μιὰ σειρὰ ἀπὸ σκοπιὲς γιὰ νὰ στρίβουν τὰ κανόνια, ἐκεῖ ποὺ κατηφορούσαμε ὅτι εἶχαν φτάσει κοντὰ στὴ χαράδρα, εἶδαμε ἕνα χάος ἀπὸ ὁπλισμένους μὲ ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ εἴδη ὁπλισμοῦ ἄνδρες, ποὺ ἀνηφόριζαν πρὸς τὸ μέρος μας. Ἀπὸ τὴν φάτνη καταλάβαμε ὅτι ἦταν ἀνδρωποι ἀπὸ τὸν ἀντίπαλο στρατό, μὰ δὲν ἤξερα ἂν ἦταν Τοῦρκοι ἢ Ἄραβες ἢ Κούρδοι ἢ Ἀρμένιοι ἢ Τσερκέζοι ἢ ἄλλοι. Ἔτσι ποὺ ἀνηφόριζαν ἔμοιαζαν σὰν ἕνα τεράστιο κοπάδι ἀπὸ ἄγρια ζῶα. Ἔτρεξα νὰ πάω νὰ τοὺς πῶ στὸν Ἀντώνη Ἀντωνόπουλο, ποὺ ἦταν ἐκεῖ κοντὰ μὲ τὸν λόχο του, ἀλλὰ ἐκείνη τὴν στιγμὴ ἄκουσα τὸν Ἀντώνη νὰ φωνάζει ἀπὸ μακριὰ «Ἐμπρός, παιδιά, ἐμπρός!» καὶ ὅλοι ἄρχισαν νὰ τρέχουν πρὸς τὰ κάτω. Ἔτρεξα κι ἐγὼ μαζί τους, ἀλλὰ ἐκεῖ ποὺ ἔτρεχα ἄκουσα τὸν Ἀντώνη νὰ φωνάζει «Ἐπίθεση

1/

Μαραθόκαμπος 9-9-45

Ἀγαπητέ μου Γιάννη πρίν ἀπό πολλές μέρες ~~πῆρα~~ πῆρα τό καλαθάκι μέ τά πολύτιμα. περιεχόμενα γιά τά ὁποῖα σέ εὐχαριστῶ πάρα πολύ. Τά βιβλία πολύ ἐνδιαφέρουσα χθές μάλιστα διάβασα μιά κριτική στή Σοσιαλιστική ἐπιθεώρηση πάνω στή μπροσούρα τοῦ συναγ. Κορδάτου Τά σημερινά προβλήματα τοῦ ἔλλ. λαοῦ. χθές πῆρα καί τό ἀπό 28-8-45 συστημένο γράμμα θά σοῦ κάνω μιά σύντομη περιγραφή γιά τήν Εἰρήνη κ.λ.π. Ἡ Εἰρήνη εἶναι καταδικασμένη σέ ἰσόβια δ. μά εἶναι ἕνας τελευταῖος χαρακτηρισμός μου. δέν ἔχει κανένα δικαίωμα καί καμμιά πρωτοβουλία μέσα στό σπίτι της καί εἶναι ὑποχρεωμένη νά ἔχη 23 ὧρες τό 24ωρο στό κεφάλι τοῦ τζελάτη. (μόνο μιά ὥρα διαθέτει γιά τό καφενεῖ καί τίς 15 ὧρες γίνεται ἡ συζήτηση. γιατί πῆρες πιπέρι χωρίς νά μοῦ πῆς. γιατί ἡ φωτιά δέν εἶναι καί γιατί. γιατί .. μά σοῦ τό εἶπα ἐγώ κ.λ.π. καί ὅταν τόν ἐπισκεφτῆ στό σπίτι του ἡ κοινόνια περιστρέφεται: ὁ τάδε ὁ πρόστιχος ὁ τάδε ὁ ἐλεεινός ὁ ζεχρίτης, καί κανένας καλός. Ἔχει πεῖ καί γιά σένα. εἶσαι ὑπεύθυνος γιά τή ἀπώλεια τῶν πλουτορικῶν δραχμῶν τότε εἶσαι ὑ.

Έκτος απ' αυτά όλα η Ειρήνη έχει αποξενωθή απ' τις φίλες της και τις παρέες της δέν πηγαίνει πουθενά, μά και στό δικό μας σπίτι νάρθη θάσταθη λίγο στό πόδι αρπαχτικά που λέμε. Η μεγάλη κρίση ήναι όταν δέν έχει τσιγάρο τόλε η κατάσταση δέν περιγράφεται. Αν πής τώρα γιά μένα, δέν ήρθαμε σ' δεύτερο λόγο έτσι που νά δικαιολογεί τό νάμη μου μιλά και μπορώ νά σου πώ πως πολιτική συζήτηση δέν κάναμε πολέ μαζί του. Εκείνος μονάχα όταν είχα όρισθή επιτροπή του γιορτασμού της 6ης αυγούστου μέ απεκάλεσε στό κοινοτικό συμβούλιο (εθναισύμβουλος) κουκουέ η σφαγέα κουνόντας νευρικά και απηλιτικά τό κεφάλι του μου φαίνεται πως πολύ απασχολήθηκα και δέν αξίζει τόσο γιά έναν μισότρελλο.

Εδώ στή Σάμο ξαίρεις εφαρμόζεται μέ κάθε λεπτομέρεια η συμφωνία της Βάρκιζας γι' αυτό ύπαρχει πολιτική ελευθερία πρός τό παρόν.

2/ Μανέλα ἀφοῦ ἤξερες ζέρει πῶς κάποτε εἶχε
δώσει στὸ μακαρίτη ὅνα φίλλο νὰ τοῦ καθαρίσει
στὴν Ἀθήνα καὶ δὲν τὸ καθάρισε ἔπρεπε νὰ
καταλάβης πῶς δὲν εἶναι τῆς ἐμπιστοσύνης καὶ
νὰ μὴν τοῦ δώσης τὰ ζεπτὰ νὰ τὰ φέρη.
Ἐκτὸς ἀπ' αὐτὰ ὄλα τὴ βιρήνη ἔχει ἀποζενωθῆ ἀπ'
τὶς φίλες της καὶ τὶς πκρέες της δὲν πηγαίνει
πουθενά, μὰ καὶ στὸ δικό μας σπίτι γάρθη θὰ σ
θῆ ζίγο στὸ πόδι ἀρπαχτικὰ ποῦ ζέμε. Ἡ μεγάλ
κρίση εἶναι ὅταν δὲν ἔχει τσιγάρο τόλε τὴ κα
τασταση δὲν περιγράφεται. ἂν πῆς τώρα γι
μένα, δὲν ἤρθαμε σὶ δεύτερο ζόγο ἔτσι ποῦ
νὰ δικαιολογεῖ τὸ νάμη μοῦ μιλᾶ κα
μπορῶ νὰ σοῦ πῶ πῶς ποιητικὴ συζήτηση
δὲν κάναμε πολὲ μαζί τον. ἐκεῖνος μονάχα
ὅταν εἶχα ὁρισθῆ ἐπιτροπὴ τοῦ γιορτασμοῦ τῆς
6ῆς αὐγούστου μὲ ἀπεκάλεσε στὸ κοινοτ...

3/ ἂν ὅμως αὔριο μεθαύριο ἔρθουν ἐδῶ ταγματασ
φαλῆτες ἐγὼ ξαίρω καλά καὶ πρέπει νὰ τὸ ξαίρω,
κ' ἡ μητέρα πῶς θὰ τάω φυλακή, ἂν δὲ προφτά
σω νὰ κρυφτῶ, εἴτε εἶμαι ἀνακατεμένος εἴτε ὄ
λώρα βέβαια ἐγὼ δὲν ἔχω εἰγεσία καὶ πρωτοπορεία
μὰ δὲν μπορῶ ὅμως νὰ μείνω κι' ἐντελῶς στὸ πε
ριθώριο. Μοῦ γράφεις πῶς πανταῦ φυσάει σοσι
αλιστικὸς ἀέρας αὐτὸ εἶναι πολὺ εὐχάριστο
ἴσως ὅμως ἀκόμα εἶναι πρόωρη ἡ ἐφαρμογὴ τ
μαρξιστικοῦ σοσιαλισμοῦ ποῦ προβλέπει κατά
γηση τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας στὰ μέσα παραγωγῆς γιατὶ ἔτσι θὰ ξε
πιδοῦσε τὸ στάδιο τῆς ὁλοκλήρωσης τοῦ δημοκ
ρατικοῦ μετασχηματισμοῦ καὶ θάγηνε πίσω
νένα κενό. ἡ ἀρχὴ τοῦ σοσιαλισμοῦ εἶναι ὁ ἐγ
ἐργαζόμενος μηδὲ ἐσθιέτω, ὁ καθένας δουλεύ
μὲ τὶς ἱκανότητές του καὶ ἀποζαμοβάνει συμ
φωνα μὲ τὴν ἐργασία ποῦ προσφέρει αὐτὰ ὅμω
δὲν εἶναι ἀκόμη πραγματοποιήσιμα σὴ χώρα
γιατὶ δὲν ἔχουν ἀναπτυχθῆ τόσο οἱ παραγωγικὲς
δυνάμεις ποῦ γιὰ ν' ἀναπτυχθοῦν ὡς ἕνα τέτο
σημεῖο πρέπει νὰ καταργηθοῦν πρῶτα τὰ δεσμ
ποῦ τὶς δεσμεύουν δηλ. πρῶτ' ἀπ' ὅλα οἱ μισοφεσ
δαρχικὲς σχέσεις στὸ χωριὸ καὶ ἡ ἐξάρτηση
τῆς χώρας ἀπ' τὸ ξένο κεφάλαιο [illegible]

4) προσέχω πολύ στήν τυχαία ἀχι ἐπιστη-
μονική χρήση τοῦ ὅρου σοσιαλισμός. γιατί ἴσως
μπορεῖ νά μᾶς ὁδηγήσῃ σέ ἐπικίνδυνες συγχύσεις.
γιατί κι ὁ Παπανδρέου ἵδρυσε Δημοκρατικό
σοσιαλιστικό κόμμα καί ἔβαλε στό πρόγραμμά
του τήν ἄμεση πραγματοποίησή του στήν Ἑλλάδα.
μά ξεχνᾶ φυσικά τήν ἐθνικοποίηση τῶν μέ-
σων παραγωγῆς καί παρέχει σ τοὺς ἐκμετα-
λευτές, πού ἐξακολουθοῦν κά κατέχουν τά
ἐργοστάσια, εὐκαιρίες νά κλέβουν τοὺς ἐργάτες
καί τό σπουδαιότερο εἶναι πῶς ὁ Παπανδρέου
τή διατώπωση αὐτή τοῦ σοσιαλισμοῦ τήν ἔχει
κλέψει ἀπ τό Γερμανικό ἐθνικοσοσιαλιστικό
κόμμα τοῦ χίτλερ. — Κατά τή γνώμη μου
κεῖνο πού μπορεῖ νά ἐφαρμοστῆ στήν Ἑ-
λάδα εἶναι τό πρόγραμμα τῆς λαϊκῆς Δημο-
κρατίας πού βάζει ὁ συνασπισμός τοῦ ΕΑΜ
δέν μπορούμε νά ἔχουμε πιά ἐμπιστοσύνη
σέ κανέναν ἄλλον ἐξόν ἀπ τοὺς ἀριστερούς.

Οἱ Λεβεντάκος, Τζαννετῆς διατηροῦν περισσ-
τερη ζωντάνια τώρα.

Νά μοῦ φιλήσῃ ὅλους καί τή φροσούλα πού λ-
ατρεῦ πιό πολύ ἕνα φιλάκι παραπάνω.

Μαραθόκαμπος 22-9-45.

Ἀγαπητέ μου Γιάννη σοῦ στέλνω σήμερα γράμμα γιά νά σοῦ ἀναθέσω δυο δουλειές 1) Νά φροντίσης νά μεταλεθή ὁ Μήτρος στή Σύρο εἶναι τό πιό καλάλλιλο μέρα ἔχει συγκοινωνία ταχτική μέ μᾶς καί μέ σᾶς ἡ ζωή ἐκεῖ εἶναι γλυνή, βρίσκεις εὔκολα σπίτι νά νοικιάσης καί ζῆς μέσα σέ πόλι ἔγραψα σχετικῶς καί στό Μήτσο. 2) θέλω νά ρωτήσης τό Μανώλη σχετικά μέ τά παρακάτω ἠλί νά μοῦ γράψης ἐσύ ἤ ἐκεῖνος, δέν τοῦ ἔγραψα στό προχθεσινό μου γράμμα γιατί σήμερα μοῦ ἀναθέσανε. Ἔμαθε κάπαιος φίλος μου πῶς ἡ Λουκία πωλεῖ τό σπίτι της ποῦ ἔχει ἐδῶ στό χωριό, ἂν εἶναι ἀλήθεια θέλει νά τό ἀγοράσῃ καί εἶναι διαλεθυμένος νά τό πληρώσῃ καλά· ἂς μοῦ γράψῃ ὁ Μανώλης ἤ καί σύ σχετικῶς.—

Ὁ Μανώλης τελευταία δέν μοῦ ἀπαντά στά γράμματά μου καί ἔγραψε στή Μηλέρα πῶς εἶναι δυμωμένος μαζύ μου· μά γώ ποῦ δέν δυμώνω τοῦ ἔστειλα τήν ἀπάντησι ποῦ ἔπρεπε προχθές.

Στή φροσούλα στείλαμε μιά πυξίτος μέ λό Χ. Βαμωνό θά τήν πῆρε

Μαραθ/πος 17-3-46.

Ἀγαπητέ μου Γιάνκη μέ πολλή χαρά πῆρα προχθές τό τηλ/μα σου καί τώρα περιμένω μέ ἀγωνία τό ἀλλο τῆς τοποθέτησής μου. Θά προτιμοῦσα ἂν εἶταν εὔκολο νά τοποθετηθῶ στόν Πειραιᾶ γιατί ἐδῶ στή Σάμο θά μοῦ εἶναι δύσκολο γιά τοὺς γνωστοὺς χάρους δέν ξαίρω τί ἐνέργεια ἔκανες πάνω σ' αὐτό. Ἐκτός ἀπ' αὐτό θά κατορθώσουμε ν' ἀπονπάσπιμε τή Μηλέρα νά μείνη κάμποσο κοντάμαι καί νά ξεφύγη λίγο κι ἀπ' τό ἐδῶ περιβάλλον, θά τῆς κάνη καλό.

Σήμερα ὁ Ἀλεξάνδρος (γαμπρός τῆς Καναλαι) πού ἐπιδεώκη κι αὐτός τήν ἴδια δέση ἔχει τηλ/μα ἀπ' τόν ἐπιθεωρητή Δάρα

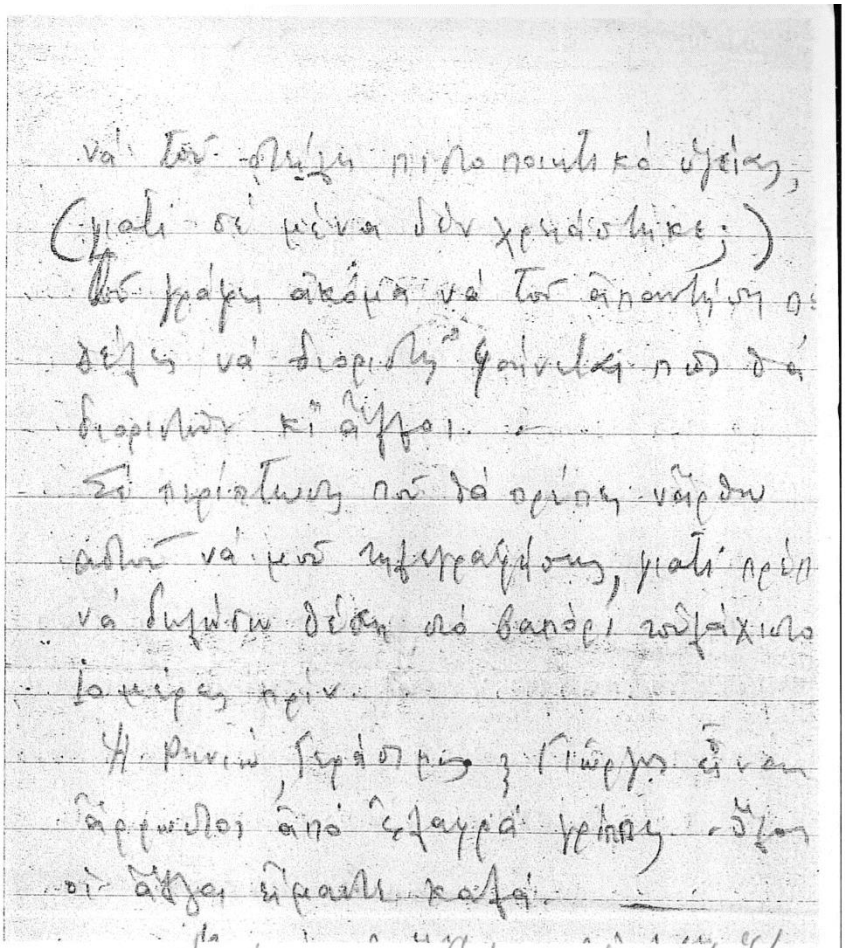

1

Βόλος 31 8βρίου 1945

Ὑγαπητέ μου ἀδελφέ Γιάννη. Εἴμαστε ὅλοι καλά χθές πῆρα τὸ τελευταῖο σου γράμμα τῆς 25 τρέχοντος καὶ σήμερα σοῦ ἀπαντῶ σχετικῶς.

Στὰ προηγούμενα γράμματά μου σοῦ ἔγραφα σχετικῶς σὲ μιὰ δασαρχεῖα ἐπιθυμῶ νὰ μετατεθῶ ἤτοι Δαβονομεῖον Εὔρου, ἐπαρχίας ἢ Χίου. Ἤρθε ὀχειμῶνας καὶ τὰ ταξίδια εἶναι δύσκολα καὶ πολυδάπανα. Πλὴν ὅμως ἐγὼ μετατιθέμενος σὲ ἕνα τόσο μακρινὸ μέρος θὰ ῥυθμίσω τὸ τί ἀποσκευὰς θὰ πάρω μαζύμου ἀναλόγως μὲ τὶς δυνάμεις μου ὥστε νὰ μὴ πολυξοδευτῶ καὶ τὰ ὑπόλοιπα ἐν εὐθέτῳ χρόνῳ τὰ μεταφέρω. Σὲ διάστημα ἑνὸς πηνὸς φύγαν ἀπὸ τὸ Βόλο δύο καλίκια γιὰ τὴν Ἰκαρία μὲ ἐπιβάτας, ἴσως ἀργότερα νὰ παρουσιαστῇ καμιὰ τέτοια εὐκαιρία ὁπότε θὰ μεταφέρω καὶ τὰ ὑπόλοιπα μὴ πρώτης ἀνάγκης πράγματά μου. Ὑπομένω ἐφ' ὅσον μπῆκε βαθόρι καὶ ἐπιτελεῖ συγκοινωνία Εὔρου-Εὔμου, τὸ ὁποῖον φαντάζομαι ἂν ὄχι ἐνωρίτερον ἀλλὰ ἀνὰ 15ήμερο νὰ ἐπιτελεῖ τὸ δρομολόγιο αὐτό δὲν θὰ εἶναι τόσο δαπανηρὸ μὲ 250-300 ὀκάδες ἀποσκευὲς ποῦ θὰ πάρω μαζύμου. Ἂν λοιπὸν μοῦ δώσουν 80.000 - 100.000 δραχ. ὁδοπορικὰ ἔχω τὴ γνώμη ὅτι δὲν θὰ δαπανήθουν περιτ[illegible]

σότερα. Εἰς περίπτωσιν κάθ' ἣν εἶναι ἀδύνατος ἢ μετάθεσίς μου εἰς τὰ πηγιά θὰ ἰωσθύμουν νὰ μείω στὸ Δασαρχεῖο Παρίσης ὅπου συννενοήθην μὲ τὸν ἐκεῖ προϊστάμενον καὶ θὰ τοποθετηθῶ σὲ ἕνα χωρκό τοῦ Ὀλύμπου τὰ Ραψάνη. Ἐπιβεβαιώνουσα τὸν ἀποστόλη ἂν ἡμπορεῖ νὰ διαθέσῃ τὸ αὐτοκίνητο τῆς ὑπηρεσίας του γιά νὰ μεταφερθῶ, εἶναι λίγο δύσκολο ἀλλὰ ὅμως τὴ διαδρομὴ ἢ Βόλου-Παρίσης ἢ Παρίσης-Ραψάνης θὰ τὴ κάνω ἀνέξοδα, ἑπομένως καὶ χωρὶς ὁδοιπορικοί

ὑφασμα καὶ πάνω αὐτὴ τὴ φουστίνα γιατί λαχταράω
ὅτι ἀρέσει πιὸ παλιόπραμα καὶ μεταξιὲ δικό βάζω μαῦρη
φωτιὰ ἔχει καὶ ἀστραπόβροντα γιατὶ παρμένει πάντρο μου.
Τὸ βράδυ τὸ ἀφίνω σὲ σένα καὶ τὸ χαριόλη σὰν μου
λαχταράνεις ἐν δράξαν δὲν δίν ἀρέσουνται καὶ φοβᾶσαι
βασιλικὲς ὧδίνες γιὰ τὴ μὴ ἱεραρχικὴ ἀναβαση αὐλόβιος
ὑφασμάτος καὶ χειροποιοῦς τὴν ἀνοχαρίζουν γιατὶ μὴ
αὐτὸς μεταξιόσκυλα φως γιατὶ χόρους ἐπαναπαύτης
σὲ Παρίσια ἢ δὲ ἐξόδων τῶν δημοσίων ἢ ἡδυπάθεια.
Καιρὸν βίβλους δὲ ἦτο καὶ ἀλέω λίγο ὁδηγορικὰ ἀσχαί ὅτι
λίγους ἐς μὲ ἀλέω δ λίγους, ἔτως δὲν ἐπιτυχεῖς τῶν
σωτηρίων μαζὸν ἢ ἀλέω ἀφοπλισμός.—
Τρόβα ἀλλὰ ἀρόμενα καὶ ἀποδοχὴ. οἱ δωδεκάδικες δὲν
ψηλὸν ὅτις ἀρίνονται οἱ ἀνωτέρω ἢ ἴχε ὕπερα δώτις ἐνδύμης
τῶν ἀρχιεπισκόπων μου δὲ ἦταν 100% δικόμενος δὲν φωτὶ
βυρα καὶ ἀπὸ τὸ λίγους, τελείως δὲ χίνουν ἡ ἀρχαγγελικὴ
Δαβιδικὸ μου καὶ Δαβιδόπουλος Γ! Ἄλλα 172 ἀριθμὸ τῶν ἐκκλησιῶν
μίνους ἀφορισμένους ἢ δωδεκάδικες δὲ ἔπλασα τὸν ἀριθμὸ
120, δὲ ἀρχαγγέλων ψηλὸν τῶν ἄλλο ἀσχαί ἢ ἀλέω δὲν ἀρχ
βάζω μεὶς πάτρο-δὲν δὲ ἀρχαγγέλ. Ἀν μοναὶ χαιρέτω μαζὶ
τῶν διαθήκης δίκαιος μου ὅτι Δ/στι δαβὶδ ὁ χαιρὸς σου
ὑφασμάτος ἂς συναγωγὴν γιατὶ μίνει ἢ πάντα βίβλος ὅτι ὅτι

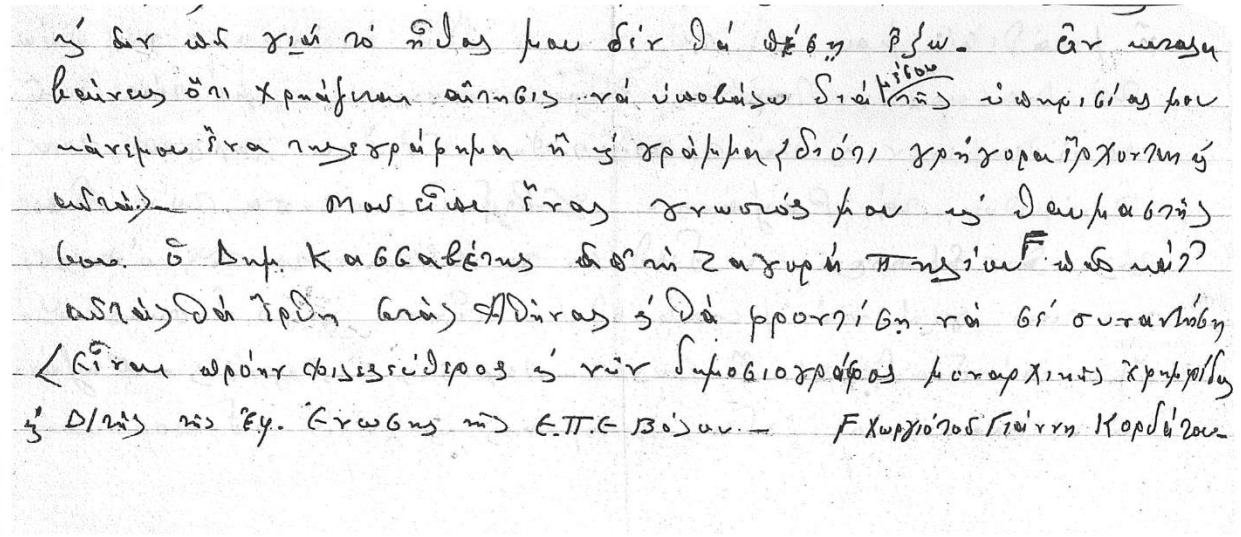

3

Θά προσπαθίσω νά τόν βρω καί νά τοῦ πω προφορικώς ὅτι θέλω νά σοῦ παραγγείλω.–

Ἀπαίς δυσμενεῖς ἐνδείξεις ἐξ φοβοῦμαι μή μέ παραξηγήσεις διότι πιθανόν νά μή ξέρης γιατί γίνονται.– Τά μεταδεκεμβριανό πρα τος πού δημιουργήθηκε ἐξαπέλασε τή τρομοκρατία ἰδία στούς προϊ στάμενους τῶν ὑπηρεσιῶν ἐξ σύμφωνα μέτη καθοδήγησι πού εἶχαν ἔσπρεπε νά δημιουργήσουν θύματα γιά νά φανοῦν πως ἐξ πηρετοῦν τήν κρατοῦσα κατάσταση ἐξ γιά νά δείξουν ὅτι εἶναι ἔνθερμοι ὑποστηρικτάι τους. Καταγόρησαν ὑπαλλήλους ὅτι κυνόησαν τό δεκεμβριανό κίνημα χωρίς λόγο ἐνῶ ὑπηρετοῦσαν στήν Βόλο στήν ὑπηρεσίαν. Καταγόρησαν καί μένα ὅτι ἀνέλαβα τό τμῆμα δασῶν στό Ἐπαρχιό Συμβούλιο αὐτοδιοίκησι Βόλου ἐξ ὅτι παραποιοῦσα τόν ἑαυτόμου ὡς προϊστάμενος δασ. ὑπηρεσίας (γιά τή δουλειά αὐτή ὁ ἐπιθεωρητής δασῶν Θεσσαλίας συνεχάρη τό πρόεδρο Ἐπαρχιοῦ Συμβουλίου γιά τίς ἐνέργειές του γιά τή προστασία τῶν δασῶν πηλίου). Ἐν στάν ἐνδεικτικοῦς βάλαν ἄλλα πράγματα δά εἶναι λεγείως ψευδή διότι ὡς δασικό μέ ἤξερε ὅλο τό πήλιο ἐξ τίποτε περισσότερο. Ὅποιο δήποτε ἂν ἦτο στή δέσιμον ἐπιβάλετο νά ἀναλάβη αὐτή τή δουλειά γιά τούς ἐξῆς λόγους 1/ ἦταν ἡ μόνη ἐπι

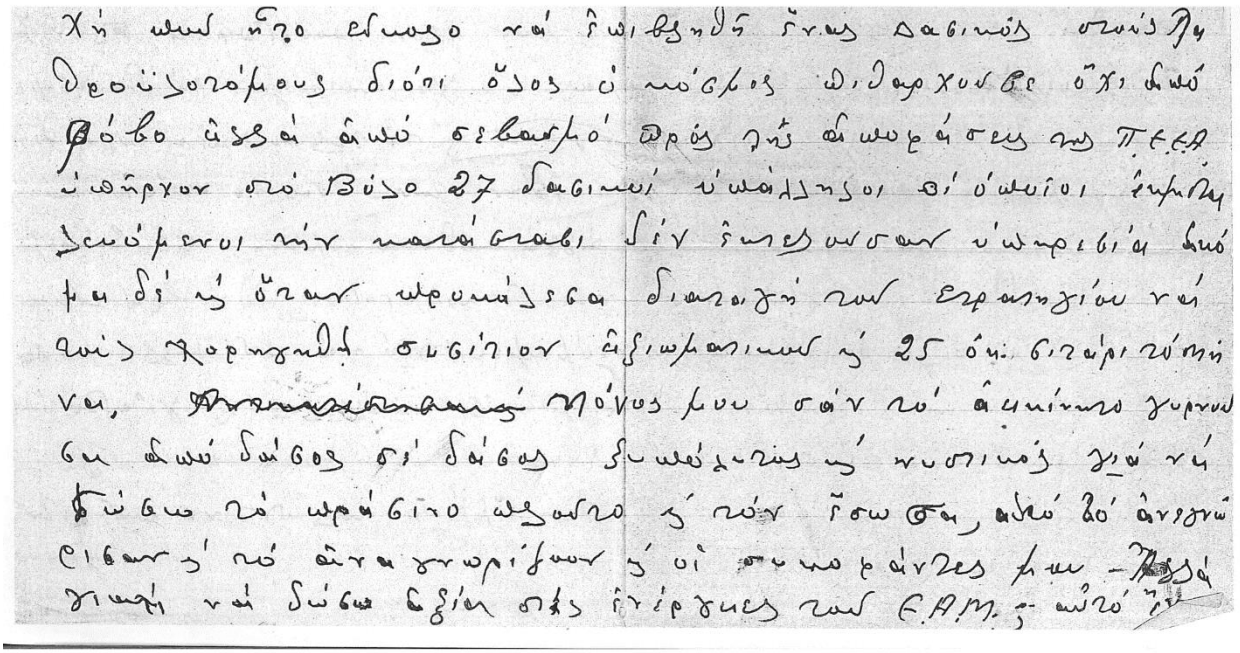

ὡς πανηγυρίσαμε.

2/ Ὅταν στις 12 Φεβρουαρίου μᾶς πληροφόρησαν οἱ γερμανοὶ μὲ τὴν ἀνακοίνωση τοὺς ὅτι οἱ Ἕλληνες ἀνῆκαν στὸν εὐρωπαϊκὸ χῶρο στὸν ὁποῖον ἐπικρατοῦσε ὀξυτέρα κοινωνικὴ ἀνισορροπία, ἀλλὰ ὅτι ἐπιθυμοῦσαν νὰ ἐπιτευχθῆ ἐπὶ τέλους κάποια ἰσορροπία μεταξὺ τῶν δυνάμεων τοῦ ἄξονος καὶ τῶν μεταδοσοβιάκων. Τότε ἐπιτέλους μᾶς πληροφόρησαν, ποιὸς εἶναι ὁ ὑπεύθυνος γιὰ τὴν προβληματικὴ κατάσταση τῶν ἐπισιτισμῶν μας. Τί ἔπρεπε νὰ κάμω, νὰ πάω στὸν ΒΛΑΣΟΥ διὰ συνεννόησιν τῶν ἐπισιτισμῶν μας; Στὶς 17 Μαΐου ὕστερα ἀπὸ μακρὰς διαπραγματεύσεις πῆρα ἐπίσημο ἀνακοίνωση ἀπὸ τὸν Τζιανίνη ὑπουργὸ τῶν Ἐξωτερικῶν τοῦ Ε.Ε.Α. Βούλγαρο ὑφυπουργὸ ὑπεύθυνο γιὰ τὸν ἐπισιτισμὸ τῶν ἐπισιτισμῶν μας. Ἐκ τόσων χρόνων ἀπὸ τὴν ἀνακοίνωση αὐτὴ οἱ προϊπολογισμοί μας δὲν ἐπιτύγχαναν ἀκόμη νὰ πλησιάσουν τὸ ὕψος τῶν ἀναγκῶν μας. Ποτὲ ἔλεγα δὲν ἐπίστευα ὅτι μὲ μιᾶς μόνον ἐπιστολὴ μὲ τὸ πάτημα ἑνὸς πλήκτρου ὅλα τὰ δεινὰ ἐπιτήδεια μποροῦν νὰ διπλασιασθοῦν. Ἀλλὰ ὅμως τὸ πάθημα χρειάζεται γιὰ νὰ ἀποκτήσουμε τὴν πρόνοια τῶν προϊπολογισμῶν μας.

Δὲν δὲ μὲ ἀπασχόλησε καθόλου τὸ ζήτημα δὲν τὸ ἐθέσαμε εἰς ὅλη τὴν διάρκειαν, εἶχα σκοπὸ νὰ πάω τὸν ἐπισιτισμὸν μας γιὰ πάω νὰ δῶ στὸ σῶμα μέρος τὸ ἀνθρώπινο τῶν στρατιωτῶν μου ἀλλὰ ἦταν ἔξοδα δραχ. ἕνα τρισ τῶν 15000 ἀκόμα ἔπαιρνα. Μὲ τὴν ὅλη τους οἱ ἀμοιβὲς τῶν ὑπουργῶν μας ἀκόμα νὰ πληρωθοῦν τὸ ταξιδεύω.

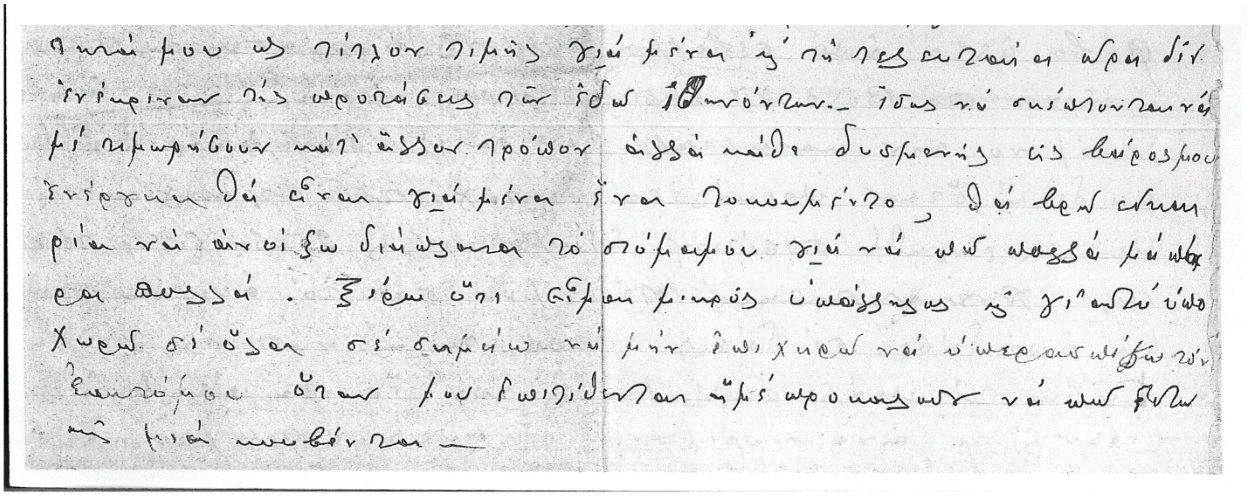

5

Δηλώνω ματηγορηματικά ότι δίν εἶμαι κυψουνιστής ὀλλά
οὔτε ἡ φασίστας, ἴσως νά μέ ἀναγκάσουν νά γίνω κομουνιστ
ὀλλά φασίστας ωστέ τήν ὀλιγαρχία τοῦ ωζούτου ωστί δέν θά
τήν ἀγκαλιάσω γιατί ἀνήκω στό λαό ἀπό ὄπου ἡ ωροέρχομ
ἴσχω δέ ἀπεράδαντο τή ωεωίθεσι ὅτι ὁ λαός θά περδίσῃ ἔστω ἡ
ἀργά ἡ γιαντό ωστέ μου δέ θά μολύνω τό ὄνομά μου ἀρνούμ
νος τή συνεργασίαμου μ' αὐτόν — Μισῶ τό φασισμόγιατ
εἶναι σύμμαχος τοῦ κομμουνισμοῦ στόν ὁωοῖον δίνει καθημερι
νῶ ὄωλα ἡ τόν κάνει ἰσχυρότερο —

Αὐτά ἤθελα νά σοῦ γνωρίσω γιατί μέ χαρακτηρίζης ὡς ἀδιά
λαντο στοιχῆο, εἶμαι ὁ ἴδιος ὄωως μέ ἤξερες ἡ ωροωοζεμικῶς

Ὁ Μανώλης δίν ξέρω γιατί δέν μου ἀωαντάει, ἐν ωάσει ωερισθ
σει ἐωειδή ξέρω ὅτι ἡ ωάλι δέ θά μου γράψῃ σέ ωαρακαλῶ νά τό
ρωτήσης ωόσα τοῦ ὀφείλω ἀωότις κάλτσες θοῦ μου ἔστειλε καὶ
[illegible]

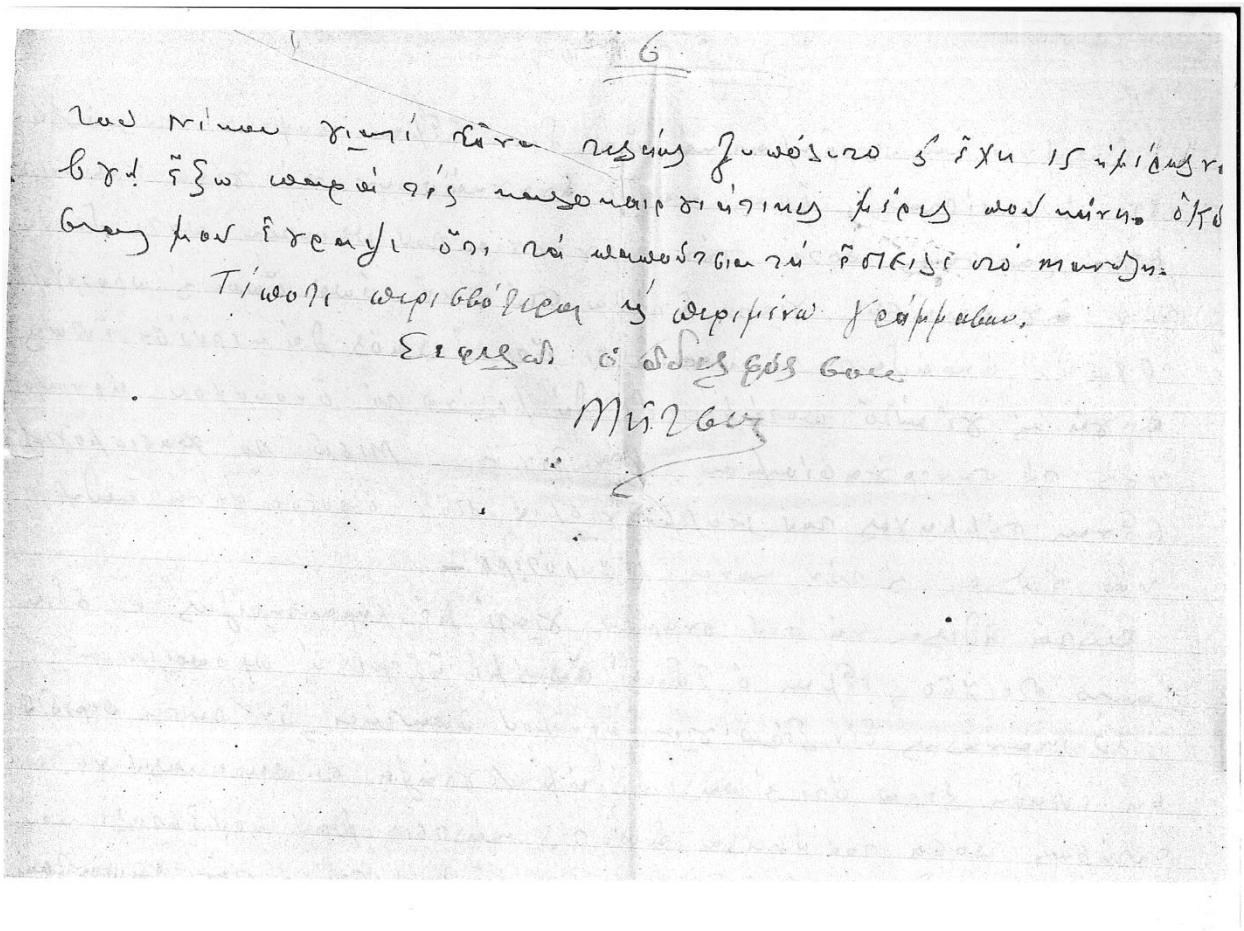

6

τοῦ Νίκου γιατί εἶναι τιμάς ζυμώσεται ἐ ἔχει 15 ἡμέρας τ
βγ. ἔξω παρά τίς καλοκαιρινάτικες μέρες μοῦ κάνει. ὁ κ
σας μοῦ ἔγραψε ὅτι τά ψαφοῦτσια τά ἔστειλε στό πανάζη.

Τίποτε περισσότερα ἡ περιμένω γράμμαν.

Ἐφιλῶ ὁ δεξιός σου

Μῆτσος

Μαραθόκαμπος 1-10-45

Ἀγαπητέ μου Γιάννη. προχθὲς πῆρα ἕνα καθυστερημένο γράμμα σου τοῦ εἶχες δώσει στὸ Μανώλη νὰ μοῦ ~~[illegible]~~ στείλη καὶ δὲν πρόφλασε. τὸ γράμμα μ' σοῦ στέλνω μὲ ἕνα καλὸ παιδὶ τὸ Κ. Κώνστα. χθὲς βράδυ ἦρθε ἡ Μήλσα ὕστερα ἀπὸ 3 ὁμορο τα ξεῖδι μοῦ εἶπε πῶς σᾶς εἶδε καὶ εἴστε ὅλοι καλά, κι' ὅτι κάτι παραγγελίες τοῦ στείλατε δὲν ξαίρει σέποτε τὸς ἔδωσε ὁ Μανώλης γι' αὐτὸ θὰ πάω νὰ ρωτήσω στὸ κάτι μήπως μοῦ ἔστειλε ὁ Μανώλης τὸ χειλώνιο. τὸ καλλιτεχνικὸ συγκρότημα Μαραθ/που ἔδωσε μιὰ παράσταση στὸ χωριό μας στὶς 27 ; 30 - Σεπτεμ. Η ΑΠΕΡΓΙΑ κοινωνικοῦ περιεχομένου ἦχε ἐξαιρετικὴ ἐπιτυχία παίχτικε δυο φορὲς μὲ πλημμύρισμα κόσμου τὸ παρακολούθησαν περὶ τὰ 600 ἄτομα δηλ. 1/4 τοῦ πληθυσμοῦ τοῦ χωριοῦ μας. εἶμαι βιαστικὸς γι' αὐτὸ δὲν γράφω πολλά.

Μιλιὰ δ' ὅλοις ἰδιαίτερα στὴ φροσούλα

Μὲ ἀγάπη

Κώστας

Ἡ βροχὲς εἶναι πολύ

Μαραθόκαμπος 4-11-45

Ἀγαπητέ μου Γιάννη. πῆρα τό γράμμα σου τῆς 29 ; 30 περασμένου μηνός. ποῦ μοῦ ἔστειλες μέ τή Μήτσα μαζί καί τό δεμαλάκι μέ τίς κουσέρβες γιά τίς ὁποῖες εὐχαριστοῦμε πολύ.

Μέ ἕνα καίκι εἴχαμε στείλει λάδι καί λαιμόν νά μοιραστῆτε μέ τό Μανώλη καί πιστεύω νά τά πήρατε.

Ἄκουσα στό ῥαδιόφωνο τό σχηματισμό τῆς νέας κυβέρνησης. πρέπει τώρα νά ἐκμεταλλευτῆς ὅσο μπορῆς τή γνωριμία σου μέ τόν Κανελλόπουλο. εἶναι μιά εὐκαιρία μοῦ φαίνεται νά τοκτοποιηθῶ κάπου θά περιμένω νά μοῦ γράψεις σχετικά.

Στό γράμμα μου δέ σοῦ ἔγραψα πῶς ἐσύ εἶπες πῶς οἱ κουϊσλίγκ εἶναι πιό χαλοί ἀπ' τοὺς ἀγωνιστές ἀλλά σοῦ ἐξέθεσα τήν ἄποψή μου. πάνω στά γραφόμενά σου στό γράμμα τῆς 25 Σεπτεμβρίου, ἐκεῖ ἴλεγες ἐπιλέξει: Ἔχω πολλές ἀντιρρήσεις γιά τήν πολιτική τοῦ κκ. καί γιά τίς συνέπειες ποῦ μποροῦν σε νάχει ἡ τυχόν ἐπιτυχία σου γιά τήν ὑπόδεσή μας σάν κράτος. Ἡ ἱστορία του δείχνει πῶς δέν ἔχει καμμιά δύναμη ἀντίστασης γιά νά κρατήσει ἀκέραιο τήν Ἑλλάδα. Καί ὅταν ἡ Μακεδονία αὐτονομηθῆ θά γίνη Σλαβική, ἀς μή γελοιώμαστε σ' αὐτό.....

Ἐλώ στό γράμμα μου ἀνέφερα τοὺς ἀγῶνες τοῦ κκ. γιά τήν ἀκεραιότητα τῆς Ἑλλάδας κ.λ.π.

Οἱ ἐξηγὲς γέλως ἔρδαν ὄψιμες ἢ μάλλον κανονικὰς γιατὶ εἶναι γερὸ τὸ μαζούφι καὶ πρέπει ὁ-ρισμένη καλὰ γιὰ νὰ πέσῃ· χαμάδες ὅμως δὲν ἔχι-ναν καθόλου.

Λίπολα ἄλλο νεότερο.

Ὁ Μανώλης δὲ μὰς ἔγραψε πῶς πρόκεται νὰρθῇ μὴς ὅμως τὸν περιμένουμε.

μιλιὰ σ' ὄλους

Κώδας

Μὲ συγχωρῆς πῶ εἶναι κακοτραμμένο τὸ γράμμα γραίαι τῇ πέννα.

στὴ φροσύνα πολλὰ φιλιά.

Ἡ μητέρα λέγει νὰ πῆς στὸ Μανώλη νὰ τῆς βρῇ δύο φακελλάκια μαύρη μπογιὰ νὰ βάψῃ ἕνα μάλλινο σάκκο ποῦ ἔφκιασε μὲ ἄσπρο μαλλί.

Μαραθόκαμπος 16-11-45

Ἀγαπιτέ μου Γιάννη, εἴμασθε ὅλοι καλά. Ἡ μη-
τέρα εἶχε βγάλει ἕνα πόνεμα στό χέρι ἀπ' τό ὁποῖο
ὑπέφερε πολύ· ἐπί ις μέρες δέν κοιμήθηκε οὔτε ἔφ-
γε. τώρα ὅμως εἶναι ἐντελῶς καλά καί σήμερα
πηγαίνει στήν ἐξοχή νά ξεσκάσῃ. Τώρα πού
οἱ ἐλιγιές ὡριμάσανε, μέ τίς τελευταῖες βροχές πέ-
σανε πολλές καί τό χωριό μας σήμερα πού εἶναι
καλοσύνη βρίσκεται σέ σεναγερμό μάλευμα καί
κουβάλημα. μετά σήμερα πήγαμε στά ἀλεξανδρέ-
κα μαλεψαμε ἀρκετές καί ἤρθα νωρίτερα
νά εἰδοποιήσω τόν ἀγωγιάτη νά τίς φέρει, χα-
μάδες λίγες ἄλλα ἐκλεκτές τώρα πού σέ λίγες
μέρες θά φύγῃ γιά αὐτοῦ ὁ Δημ χιώτου πισ-
τεύω νά μᾶς πάρῃ κανένα καλαθάκι φρέσκες γιά σας
θά σοῦ στείλω καί τό ρολόϊ μου νά τό ἐπιδιορ-
θώσης, γιατί μου ἔσπασε καί μᾶς εἶναι ἀπα-
ραίτητη ἡ ὥρα.

Γιάννη περνῶ μιά κρίση, ἀνώτερη ἀπό κάθε ἄλλη
τῆς ζωῆς μου (σκέψου πῶς λαχταρῶ τή ζωή πού εἶχα
στό βουνό) πιστεύω νά ἀντιλαμβάνεσαι καί σύ
τήν κατάστασή μου· θά μοῦ πῆς πῶς πολύς κόσμος
βρίσκεται στή θέση αὐτή· μά ὄχι ὅπως ἐγώ ἐπί
ις χρόνια· τίποτα δέν μπορεῖ νά σώσῃ τήν κατά-
σταση παρά ἕνας διορισμός· δέν ξαίρω σέ τί σή-

μέτο βρίσκονται ἁ σχέσεις σας μέ τὸν κανεττόπουλο
ἤ ἂν ὁ θεμιστοκλῆς ποῦ ἔχει καλή γνωριμία θά
θελήσει νά βοηθήσει. φανλάζομαι πῶς αὐτὸς ποῦ πα
ρουσιάζεται καινούριος στὸν πολιτικό στίβο θά κάνει
διορισμοὺς πρέπει νά ἐπωφεληθῆς τὴν καλάσταση
ὅπως σοῦ γράφω καί στό προηγούμενό μου γράμμα
καμμιά ἄλλη ἐξυπηρέτηση δὲν πρέπει νά τοῦ ζητηθῆ
ἐκτὸς ἀπ' τὴ δική μου πιστεύω πῶς θά διαθέσεις
τό πᾶν γι' αὐτό. κεῖ ποῦ πρέπει νά ἐπιδιώξης εἶναι
ἡ τελωνειακή ὑπηρεσία ὁ ὁποιαδήποτε θέσει ἔστω
καὶ τελωνοφύλακος.

Τό Μανώλη τὸν περιμένουμε, δὲν μᾶς ἔγραψε ὅ-
μως καθόλου δὲν ξαίρω γιατί.

Στό σπῆτι περνοῦμε καλά ἡ Σιρήνη ὅμως ὄχι
κεῖνος ἔχει πολλά ἐξαλόμαλα ἕνα ὅμως εἶναι τό
πολύ σπουδαῖο ἀπ' τό ὁποῖον μοῦ γαίνεται πῶς
πηγάλουν καὶ λάλλα, τὴν Σιρήνη θά τὴν ἔσωνε
μόνον μιά διάλυση τοῦ γάμου ποῦ ἔπρεπε νά γίνη
στὴν ἀρχή θά τά ποῦμε μόνο ὅταν ἀνταμώσουμε

φιλιά σ' ὅλους

Κώστας

Περιμένω γράμμα σου ἀπὸ μέρα σέ μέρα

ΓΣ Ὅταν μοῦ γράφης σχετικά μέ τό Γεράσιμο
νά μοῦ στέλνης τό γράμμα post restand.

Μαραθόκαμπος 25-11-45

Ἀγαπητέ μου Γιάννη τῆρα τό βεβεταίο σου γράμμα τοῦ μοῦ γράφεις σχετικά μέ τή ταχτοποίησή μου καί σέ εὐχαριστῶ πολύ γιά τή μέριμνα πού πέρνεις.
Τοῦ ἔστειλα καί γώ προχθές ἕνα συστημένο καί πιστεύω νά τό πῆρες ἐν τῷ μεταξύ ὅμως ἡ κυβέρνησις ἔπεσε. Τώρα δέν ξαίρω τί γνωριμίες θά ἔχεις ἐσύ ἤ οἱ γίλοι σου στή νέα κυβέρνησι. Ὁ Ἰλ-Θανασιάδης ἂν εἶναι τῶν Οἰκονομικῶν κάτι θά γινόταν.
Μέ τό Μῆλο χιώτον θά λάβης ἕνα καλάθι χαμάδες φρέσκες, νά δώσης καί τοῦ Μανώλη ἐπίσης τό ῥολόϊ μου νά τό φκιάσης σέ παρακαλῶ πάρα πολύ γιατί χωρίς αὐτό δέν ~~[illegible]~~ φρόντισε νά μᾶς στείλης ἕνα πλενεκέ πελρυλαίον νά τόν γεμίσουμε ~~[illegible]~~ λάδι νά σοῦ στείλουμε μόλις βροῦμε εὐκαιρία.
Τό γυμνάσιο Μαραθ/ πού καταργήθηκε τώρα σχηματίζεται μιά ἐπιτροπή νά παρουσιασθῇ στόν ὑπουργό μέσα στήν ὁποία θά εἶσαι καί σύ πρέπει νά ἐνεργήσης χωρίς ὅμως νά ἀποβῇ εἰς βάρος μου. γιά τυχόν ἐξυπηρέτησι πού θά βολιθῇ ἀπ' τό Νόβα γιά μέ
Φιλιά σ' ὅλους κι' ἀπ' ὅλους

Κώστας

Τό Μανώλη περιμένουμε ἀπό μέρα σέ μέρα. —

Ἕτό ἄλλο γράμμα θά σοῦ γράψω περισσότερα. —

Μαραθόκαμπος 27-11-45

Ἀγαπητέ μου Γιάννη σοῦ ἔστειλα καὶ
τροχθὲς γράμμα μὲ τὸ Δημ. Χιώτου κα
ἕνα καλαθόκι χαμάδες φρεσκές νὰ μαρασθῆτε
μὲ τὸ Μανώλη· ὅταν τύχη ἄλλη εὐκαιρία
θὰ σᾶς ξανασθείλουμε καὶ γι' αὐτὸ νά
μᾶς ἐπιστρέψῃς σύντομα τὸ ἀδιανόκ
λάθι. περιμένω ἀνυπομόνως γράμμα
~~[illegible]~~ μὲ νέα σου· ἡ ζωή ἐδῶ ἀρχίζει νά
μοῦ εἶναι ἀνυπόφορη, δὲν δείχνομε ὅ
μως στὴ Μητέρα σοῦ ἔγραψα καὶ ~~[illegible]~~
σὲ προηγούμενό μου γράμμα πῶς πεμ
νῶ κρίσηκαι πῶς πολλὲς φορὲς νοσταλγῶ
τὴ ζωή τοῦ βουνοῦ.

Τὸ γράμμα θὰ λάβῃς ἀπ' τὴν ἀγαπητή

τὴν ἐπιδιώρθωσι τοῦ ρολογιοῦ μου. –

ἡσυχία κάθε προσπάθεια τῆς ἀστυνομίας
νά θυλώσῃ τά νερά καί νά δημιουργή-
σῃ ἐπεισόδια χλοπιέλας στή γεννεσή της κι
ἔτσι ἔσχουν γίνει ἀρνάκια. πιστεύω τω-
ρα μέ τή νέα κυβέρνηση νά ξεκαθαρι-
ό κρατικός μηχανισμός καί νά ἐπανέτθη
ἡ χώρα μας στήν ὁμαλότητα.
φιλιά σ' ὅλους κι' ἀπόδλους

Κώστας

Νά πῆς τῆς Φροσούλας πῶς δέν θεάρ-
γήσω νᾶρθω

Χαιρετισμούς στό Σκίπη καί Σοφία
Ταπαδάκη.

Μαραθόκαμπος 2.12.45

Ἀγαπυλέ μου Γιάννη προχθὲς πῆρα
λό ἀπὸ 19-11-45 γράμμα σου κα
βοῦ σλέγω ἀμέσως τὰ πιστοποιητικά
τὰ ὑπόζοιπα τοῦ Βαθιοῦ, ἂν προ
ζάβω θὰ σοῦ τὰ σλέγω μὲ τὴν
Τωάννα ἄζζιν θὰ τὰ πάρεις τὰ
χυδρομίκως. Νὰ γρουλίσεις νὰ τὰ πόδε
τὰ γιὰ τὸ Μαραθόκαμπο κἰ ὕσ
τερα γιὰ Τειραιᾶ.
Ἀπὸ μέρες εἴχαμε σλέγες χαμάδες
ἀζζὰ ἀκόμη μένουν σὸ γυαζό
γιατὶ ζόγω τῆς κακοκαιρίας
δὲν ἔφυγε τὸ καΐκι, ἀπόψε

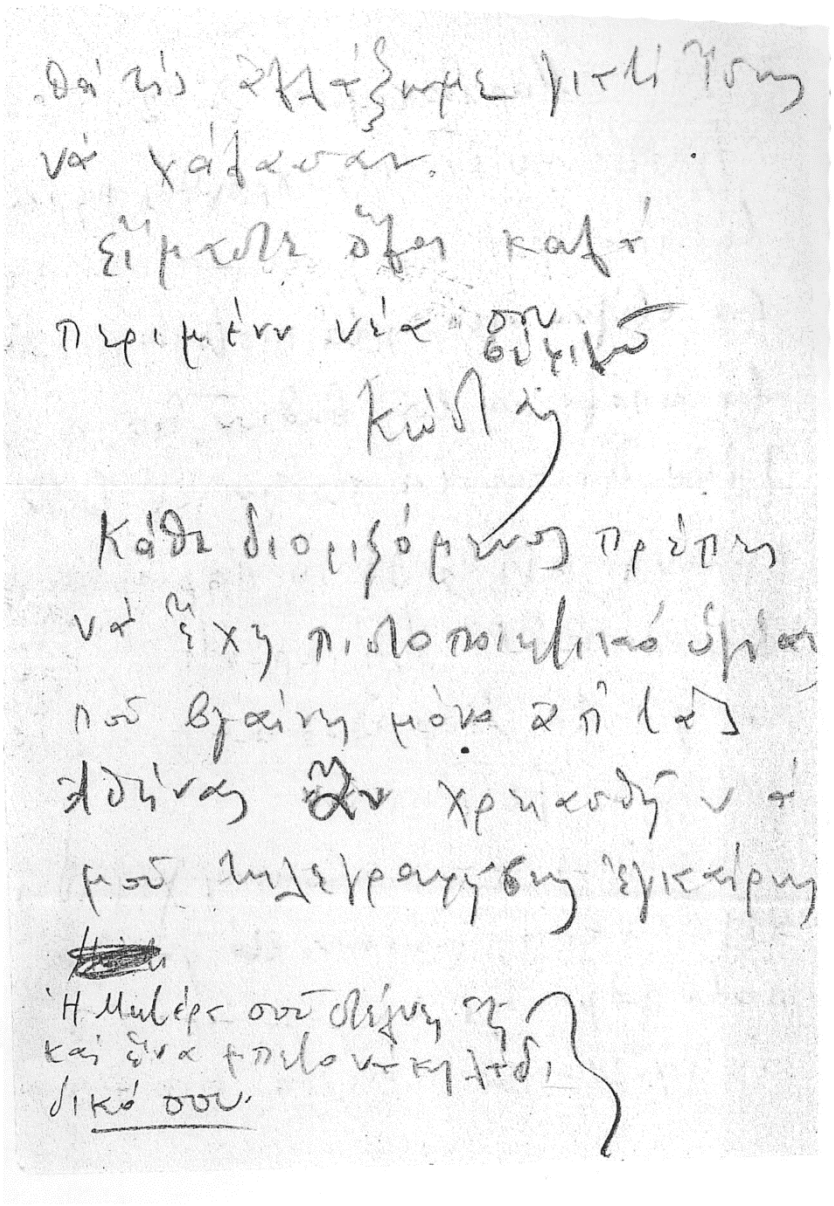

Μαραθόκαμπος 7 - 12 - 45

Ἀγαπητέ μου Γιάννη ἀπό προχθές σ. ἐρ
ἐχουμελό Μανώλη κοντά μας ἡ χαρά τῆς
Μητέρας κ.λ.π. εἶναι ἀπερίγραπτη· σέ εὐχα
ριστοῦμε γιά ὅσα μᾶς ἔσβειλες τά ὁποῖ
εἶναι ἀρκετά εὐπρόσδεκτα.

Μέ τήν Ἰωάννα Μογνοῦ σοῦ ἔσβειλα λο
πιστοποιητικά ποῦ πισβεύω νά λά πῆρες
χθές ὁ κ. Μανωλιάδης μοῦ ἔσβειλε καί λό
Τελευταῖο τῆς Εἰσαγγελίας τό ὁποῖον κα
σοῦ εἰσωκλείω. μαζύ βάζω καί ἕνα ἀν
τίγραφο βεβαιώσεως γιαλί τά πρωτότυπα ἔχω
σβείλει στό Στρατ. γραφεῖο ποῦ λά κραλάει
σά δικαιολογικό τῆς μή ἀνυποταξίας μου.
κάθε λόσο νά μέ πληροφορεῖς γιά τήν πορεί
τῆς ὑπόθεσίς μου. Ἡ Τακτοποίησή μου στήν
Τελωνειακή ὑπηρεσία θά εἶναι ἐξαιρετική ἀ
καταρθωθῆ νά μεταλαγῶ στό διοικητικό ἄλλωτ
πρός λά κεῖ θά τείνουν οἱ προσπάθειές μας,
ἀλλά κι' ἔτσι νά μή γίνῃ δέν παύει νά εἶναι
μιά τύσῃ ἔστω καί προσωρινή. Μιά με
γάλη ἐπιτυχία θά εἶναι νά καταρθώνετο
ἡ τοποθέτησίς μου στό Μαραθόκαμπο· θά
μπορῶ νά εἶμαι κοντά στή Μητέρα καί
νά φροντίζω ὁλιδήπατε καί θά μπορέσω
νά μάθω κατά τήν ἐσωτερική κι ἐξωτερι-

λά πιστοποιητικά νά μοῦ γνωρίσῃς τή τῆ φι.

...σι νά μεταταγῶ στό διοικητικό ἄλλωτε
πρός τά κεῖ θά τείνουν οἱ προσπάθειές μας,
ἀλλά κι' ἔτσι νά μή γίνῃ δέν παύει νά εἶναι
μιά τύσῃ ἔστω καί προσωρινή. Μιά με-
γάλη ἐπιτυχία θά εἶταν νά κατορθώνετο
ἡ τοποθέτησίς μου στό Μαραθόκαμπο· θά
μπορῶ νά εἶμαι κοντά στή Μητέρα καί
νά φροντίζω ὁλιδήτατε καί θά μπορέσω
νά μάθω κατά τήν ἐσωτερική κι' ἐξωτερι-
κή ὑπηρεσία. Σοῦ ξαναϋπενθυμίζω τό
γήτημα τοῦ πιστοποιητικοῦ ὑγίας ποῦ ὅπως
μαθαίνω θγαίνει μόνον ἀπ' αὐτοῦ· ἂν πραγ-
μάτι εἶν' ἔτσι πρέπει νά μοῦ τηλεγραφή-
σης ἐγκαίρως.
Μέ τή Μήτσα σοῦ ἔστειλα ἕνα κορινάκι
χαμάδες νά μαραστήτε μέ τό Μανώλη καί
ἕνα μπελονάκι λάδι δικό σου· σέ παρα-
καλῶ πολύ νά φροντίσης νά μᾶς στείλης
τό κορίνι καί μπελόνι γιά νά τά ἔχουμε πά-
λι ἕτοιμα σέ πρώτη εὐκαιρία. Σοῦ ἔστειλα
ἀπόμα καί τό ρολόϊ μου ποῦ θέλει φκιά-
ξιμο. Ὁ Μανώλης μᾶς εἶπε πῶς ἡ φροσούλα
ἤθελε νᾶρθῃ μαζύ του καί συγκινηθήκαμε
πολύ, ἂς ἐλπίσουμε πῶς ὡς τό Πάσχα θά
πραγματοποιηθῇ τό ταξείδι αὐτό.
Φιλιά σ' ὅλους κι' ἀπ' ὅλους
Κώστα

Μόλις πάρεις ὅλα τά πιστοποιητικά μου

Μαραθόκαμπος 17-12-45

Αγαπητέ μου Γιάννη αύριο φεύγει ὁ Μανώλης καὶ σοῦ στέλνω διὸ τέξεις. Τὰ νέα ὅλα τοῦ χωριοῦ μας καὶ τοῦ σπιτιοῦ μας θὰ σοῦ πῆ ὁ ἴδιος. Περιμένω ἀπὸ στίγμη σὲ στιγμὴ γράμμα σου γιὰ νὰ μάθω πῶ πηγαίνει ἡ ὑπόθεση τοῦ διορισμοῦ μου. Τὰ πιστοποιητικὰ ὅλα σοῦ τὰ ἔστειλα μὲ τὴν Ἰωάννα καὶ ταχυδρομικῶς. Ὁ λάμπρος Μαλάκης μοῦ εἶπε πῶς στὸ Μαραθ/ποὺ πάρχει ὀργανικὴ θέση; ὅπως σοῦ ξανάγραψα θὰ εἶναι μιὰ ἐξαιρετικὴ ἐπιτυχία νὰ καταφέρναμε νὰ μείνω ἐδῶ.

Μὲ τὴν Μήτσα εἶχα στείλει χαμάδες καὶ ζάδι, πιστεύω νὰ τὰ πῆρες φρόντισε νὰ μᾶς στείλεις κανένα ντενεκὲ γιὰ νὰ σοῦ στείλουμε περισσότερο ζάδι. Ἂν ὁκ. παπαΐσωνες φροντίσει πραγματικὰ γιὰ μένα καλὸ θὰ εἶναι ἂν ἐγκρίνει νὰ τοῦ στείλουμε κανένα μπετονάκι ζάδι, γιατὶ ἀσφαλῶς θὰ τὸν χρειαστοῦμε κι' ἀργότερα.

Οἱ φίλοι σου ὅλοι σὲ θυμοῦνται πάντα καὶ σοῦ στέλνουν πολλοὺς χαιρετισμούς.

Νὰ μοῦ φιλήσεις ὅλους ἀπ' ὅλες μας

Σὲ φιλῶ

Κώστας

ΚΑΛΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ

Καλὴ ἀντάμωση

Χρόνια πολλά

Βόλος 27 Δεκεμβρίου 1945

Ἀγαπητέμου Ἀδελφέ Γιάννη

Ἐκ μέρους τοῦ Νίκου ποῦ ἦρε ἀπό τή Ξαδερφούλα
λου τό δῶρο ποῦ τοῦ ἔστειλε σάς ἐκφράζω τά πιο
θερά εὐχαριστήρια.–

Ἄργησα νά σοῦ γράψω περιμένοντας νεότερά σου
ἡ μόλις ἦρα τό γράμμα σου ἀμέσως σοῦ ἀπαντῶ. Ξέρ
πολύ καλά πως στή καρδίτσα ὑπάρχει κενή θέσ
πλήν ὅμως τίς θυσίες ποῦ κάνω νά μεταθεθῶ δι' ἐξ
δων μου στά πέριξ τοῦ Βόλου Δασαρχεία εἶναι γ
νά μή πίσω σέ κανένα μέρος σά τή καρδίτσα πο
κατάντησε τό χειρότερο μέρος τῆς Θεσσαλίας ἰδίως
τῶρα ποῦ ὅλη ἡ περιφέρεια εἶναι καμένη.– Πά
τως τῶρα αὐτή τήν ἐποχή εἶναι πολύ δύσκολο γιά
μένα νά ξεσκοθῶ ἐν μέσω χειμῶνος. οἱ μεταθέσ
οἱ δικές μας γίνονται συνήθως τόν Ἀπρίλιο, ἐπο
μένως ἀν στάς ὀρχάς τοῦ Μάρτη ἐνεργήσωμε κατα
λήλως ἴσως ἐπετύχομε κάτι.–

Τῶρα στό κλάδομας γίνονται προαγωγές κανά
σύμφωνα μέ τούς ὑπολογισμούς μου κάσω τῆς

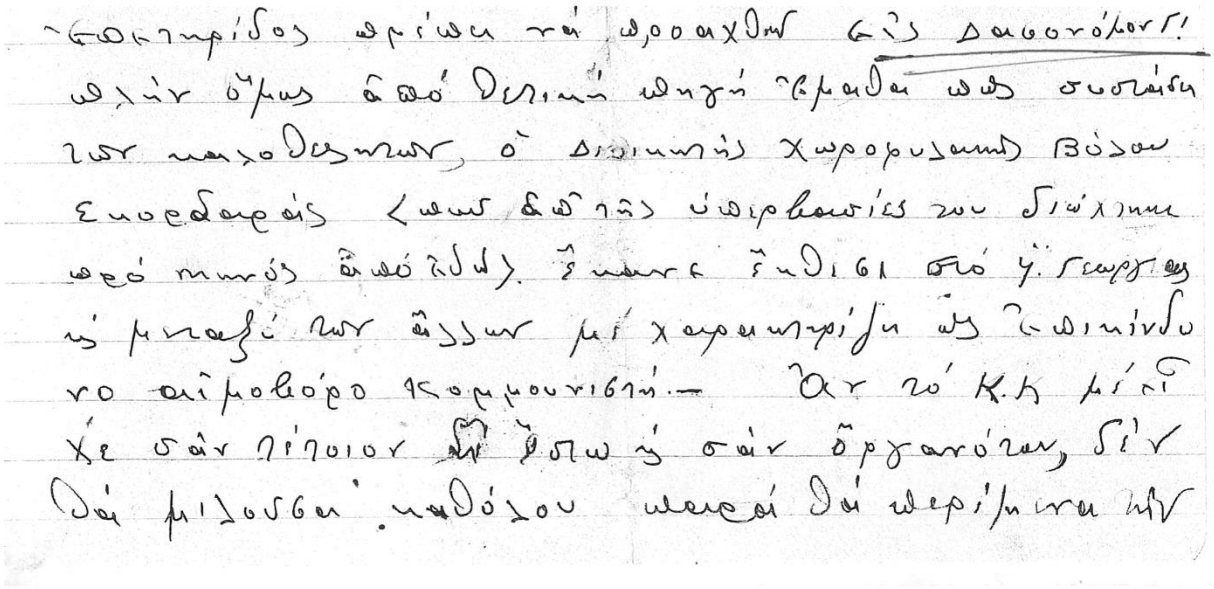

Ἐπιτηρίδος ὡμίωσι νὰ προσαχθῶ εἰς Δαβονόμον!
ὡλὴν ὅμως ἀπὸ θετικὴ ὠηγὴ ἔμαθα ὡς συστάσει
τῶν καλοθελητῶν, ὁ διοικητὴς χωροφυλακῆς Βόλου
Ἐκοφαλαράς (ὡς ἀπὸ τῆς ὑπερβασίες του διώχτηκε
ὡρὸ πηνὸς ἀπὸ ἐδῶ). ἔκαινε ἔνθεσι στὸ γ. γεωργίας
ἡ μεταξὺ τῶν ἄλλων μὲ χαρακτηρίζει ὡς ἐπικίνδυ
νο αἱμοβόρο κομμουνιστή.— Ἂν τὸ Κ.Κ μέτι
χε σὰν τέτοιον ἢ ἔστω ἡ σὰν ὄργανόταν, δὲν
θὰ μιλοῦσα καθόλου ὡαρὰ θὰ ὠερίμενα τὴν

κατάλληλη ἐποχή νά ζητήσω καί ἐγώ τά δίκαιά
δικαιά μου. οἱ κομμουνιστές τοῦ Βόλου μάλλον μέ ἀρο
νεύονται γιά τή κατηγορίαμου οἱ δέ νομιμόφρονες ἀπο
ροῦν ἢ ἐπιμένουν νά μάθουν ἀπό ποιόν προέρχον
ται αὐτά τά βέλη. Πάρ' ὅτι μοῦ δῶσαν οἱ ἀρχές
τήν ἐπαιρία μέ αὐτό ποῦ κάναν νά μοῦ ἢ νά δράσω τῶρα σάν κομμου
νιστής ἐντούτοις ἡ ἰδιοσιγκρασίαμου δέν τό ἐπιτρέ
πει. Πάρ' ὅτι ξέρω ἢ πιστεύω πως πολύ σύντομα
οἱ κομμουνιστές θά μάς κυβερνήσουν. ἐντούτοις δέν
παραδέχομαι τή κατηγορία πού μου ἀποδίδουν οἱ
φασίστες τοῦ Μεταδεκεμβριανοῦ καθεστότος. Ἔχω
τό μέτωπόμου καθαρῶ, πως κανέναν δέν πείραξα
καί μάλιστα ἀκόμη ἢ ἡ συνείδησίαμου δέν μέ τιώτω
γιατί ἀφήκα ἀνενόχλητο τό προδώτη μου πού
μέ κατέδωσε στή Γκεσταπό ἢ μέ ἔκαμε ἀκονομι
κό ῥάκος, ζῆ αὐτός καί αὐτός ὁ ἴδιος δημιου
ργεῖ τήν δυσμενή εἰς βάρος μου ἀτμόσφαιρα ἐν
γνώσει τῶν προϊσταμένων μου πως αὐτός μέ προδώσε,
ἐνγνώσει τους πως δέν εἶναι ἠθικός ἄνθρωπος.
Δέν ἦρθε ὁ Γενικός Ἐπιθεωρητής κ. Γιαννακόπου

Παρ' ὅτι ξέρω ἡ αἰσθάνω ὡς ποιὸ σύντομα
οἱ κομμουνιστὴς θὰ μᾶς πολεμήσουν ἐντούτοις δὲν
παραδέχομαι τὴ κατηγορία ποὺ μοὶ ἀποδίδουν οἱ
φαβίστες τῶν μπαλκανικῶν παθογόνων. Ἔχω
τὸ μέτωπόμου καθαρό, ὡς κανένα δὲν ἀπέραντα
καὶ μάλιστα ἀπόμη κ' ἡ συνείδησίς μου δὲν μ' ἔλεγε
γιατί ἀφήνω ἀπροόπτητο τὸ πρόσωπό μου ποὺ
μ' κατέδωσε στὴ γκεστάπο κ' μ' ἔστειλε ἀπομακρυ
σμένος, γιὰ αὐτὸς καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος δίνω
ρχὴ τὴν δυνατή εἰς βάρος μου ἀπόδειξη ἐν
γνώσει τῶν προϊσταμένων μου ὡς αὐτὸς μ' πρόδωσε
ἐντελῶς τοὺς ὡς δὲν εἶναι ἰδικός μου ἐπιλογάς.
Δὲν ἤρθε ὁ Γκαιτὸς πλειδεωρκανσμ. Γιατὶ ἀπόδει
δος καὶ τοὺς τὰ ὡς ὅσα κουμμουνίστικον κ' ξεδιπλ
νω κ' καὶ τοὺς ἀποδείκνω ἀπ' τὴν ἰδέαν αὐτὰ ποὺ
γιὰ μένα τοὺς ἐνδιαφέρουν. Ἂν εἶχα τὸ αἷμα
μιᾶς φύσης ποὺ ἔρχόμουν ὁ ἴδιος αὐτὸς, δὲν
μᾶς χάσαμε αὐτὴ τὴν ἐποχή, μόνον ἀπ' τοὺς συ
νεργάτες μας δὲν ἔμαθαν αὐτὲ ἡ γλῶσσα ἀπὸ τὸ
χέρι μου ἀπὸ ἡ παγκαπιταλιστική.

Τώρα μπαίνω ἀπὸ στὴν τὴν ἔξης συμβουλή. Πρέπει
νὰ ἐπιχειρήσω τὸ ψυχοργῶ καὶ νὰ προσαρμόσω νὰ γίνω

ἀνακρίσεις γιά νά ἀποδειχθῇ ὅτι κανένας ἀπό α
τούς τους δυστυχῶς ἔχουν τή τιμή νά ἀλληλογρα
φοῦν μέ τά ὑπουργεῖα μέ ἐμπιστευτικά ἔγγραφα
ἡ νά συκοφαντοῦν τίμιους ἀπ' ἀδέκαστους ὑπαλ-
λήλους δίν ἔχει δίκαιο ἴσως τό κάνουν αὐτό γιατί κανεῖς ἀπό
αὐτούς δίν θά ἠμπορέσῃ νά φθάσῃ ποτέ στό ὕψος
μας, ἐπάδι αὐτοί μέ τό ἀμαυρό παρεσθόν ~~παρόν~~
τους μόνον σέ τέτοιες ἐποχές ἐμφανίζονται στόν
ὁρίζονται γιά νά κάμουν μόνον κακό — ὁ κόσμος
ξέρει ἡ μένα ἡ αὐτούς, στάθικα τόσο ψιλα
ὅσο δίν ἠμπορούν νά σταθοῦν αὐτοί καί ἄν πά
θω κάτι θά τό πάθω ἀπό ὄχι τιμίους ἀνθρώπους
Ἄν λοιπόν ἠμπορῶ ἡ πρέπει νά ἐνεργήτω δεξέμου
τό δρόμο ἡ ἐν ἀνάγκη συμβουλέψου τό κ. φραγκοδημη
τρόπουλο ἀλλά δέν ξέρω κατά πόσον πρέπει νά ἀπόκα
λυφθῇ πως πάραμε γνῶσι τοῦ ἐγγράφου τοῦ Δ/τοῦ
Χωρ/κῆς Βόλου.

Ὁ νῦν Δ/τῆς Δασῶν κ. ἐχίζας ἴσως νά θυμηθῇ
πως καί γιά πιό λόγο τό 1935 ἤμουν ἐκτός ὑπηρ
σίας, διότι ἦτο ἡ αὐτός στήν ἴδια κατηγορία ἡ ὅταν

μόνον οἱ πλούσιοι ἐπωφελοῦνται σὰν
ὁρίζουν γιὰ νὰ πάρουν μόνον πανώ — ὁ κόσμος
ξέρει ν' μένει κ αὐτούς, σκάβουν τόσο γιὰ
ὅσο δὲν ἠμποροῦν νὰ σταλοῦν αὐτοί" μαὶ ὅν νὰ
δω πάει. Διὰ τὸ παίθω ἐνῶ ὅχι τιμίους ἀνθρώπους
τὴν λουσὸν ἤμωσεν ὁ πρόεδρος καὶ ἐπιχρήτου δὲν ἔβγαλαν
τὸ δρόμο ν' ἐν ἀνάγκη συμβουλεύω νὰ ν. φορτωθοῦν
λεύκωσο ἀλλὰ δὲν ξέρω πανὶ πόσον θαρεῖν νὰ φτάσουν
ἐκεῖ ὡς ἀνθρώπε γνωρίζουν τὸν ἐπιστέφουν τὸν
Χωρὶς Βόλου.

Ὁ κὺρ Διὰς Δαβὸς ν. ἐχίζας τοὺς νὰ δημοσ-
ιῶν παὶ γιὰ πολὺ χόρο τὸ 1935 ἤμουν ἐκεῖ ὑπηρε-
σία, διότι ἤτο ἡ αὐλὸς στὴν Ἴδια πανηγυρία ἡ ὅπου
ρεὶ τὴν Ζωοδόχου Πηγὴν ὑπηρεσία ἁγ. Γεωργ. Σαββίδης
ἤρθε ἀπὸ Πεύκη θαρεῖ νὰ προϊστάμενος τὸ προϊστάμενο γιατί
δὲν μὲ μιλοδοκοῦσε παλὰ ἐπιτυχία. — Εἶχεν πανὶ
τόσο μεγάλη Ἴδια θεριότητα. Τότε χαρὰ νὰ ἔδῃς
φιλεύσπλαγχνος γιὰ νὰ πανηγύρι ὁ τόπος ἀφρὸν νὰ
λίγοι κομμουνιστές. Κάθε ἄνθρωπος πανὶ δὲν εἶναι
φασίστας παὶ ἔχει πάθοια ἀνθρωπιὰ θρέθει νὰ ἐ
ποσὸ τὸν συνεισφέρει. Καὶ πάντα ὅμως θεριότητα
δὲν θὰ θεριμετρῶ πότε θὰ πανβερνήσουν οἱ ἔρημοι
μου

γιά νά μέ διπαιώσουν παρά θέλω νά προσπαθήσω
νά ἀποκατασταθῶ ἀπ' τή κυβέρνησι τοῦ Δ. Κέντρου
Ἂν θεωρεῖται κολάσιμο γιατί ὑπηρέτησα ἐπί 6 πάνες
ἄμισθος ὑπό τάς διαταγάς τῆς ΠΕΕΑ τό ἔπαιμα γιατί
νόμιζα πως ἐνεργοῦσα νόμιμα ἡ γιατί ἤθελα νά σώσω
τά δάση τοῦ Πηλίου τά ὁποῖα ἡ ἔσωσα μόνος μου
χωρίς τή συνδρομή τῶν 27 δασοφυλάκων πατωτέρων ἡ
ἀνωτέρων — Δέν ἀπορῶ δέ γιατί δέν μέ παραγγίλλουν
πού παραπαίνεσα τόν ἑαυτόμου, γιατί δέν ἔχουν
μυστρα νά τό πάνουν αὐτό, θά βρῶ τήν εὐπαιρία
νά τούς ἀποδείξω πολλά πράγματα, ὅτι ξέρω
νά πάνω τό παθέπονμου ἡ χορτάτος ἡ πεινασμένος
ξέρω νά δουλεύω ἀπάνω στό πύπλο τῆς δουλειάς μου
ἐκεῖ αὐτοί ξέρουν νά δουλεύουν μόνον ὅταν εἶναι χορτάτοι
μόνον τόν ἑαυτότους πατάζουν ἡ τί θά τούς παθοδη-
γήσουν οἱ φασιστικές ὀργανώσεις πράγμα πού θο
Τίμου δέν ἔπαιμα — Τίποτε περισσότερα δέν
σου γράφω ἡ περιμένω γράμμασου —

Αὐτό χωργιό πῦρα γράμμα, ὁ πανώλης πρόπεται
νά φέρη ἕνα ζευγάρι παπουτσάκια γιά τό κίνο πού

1946

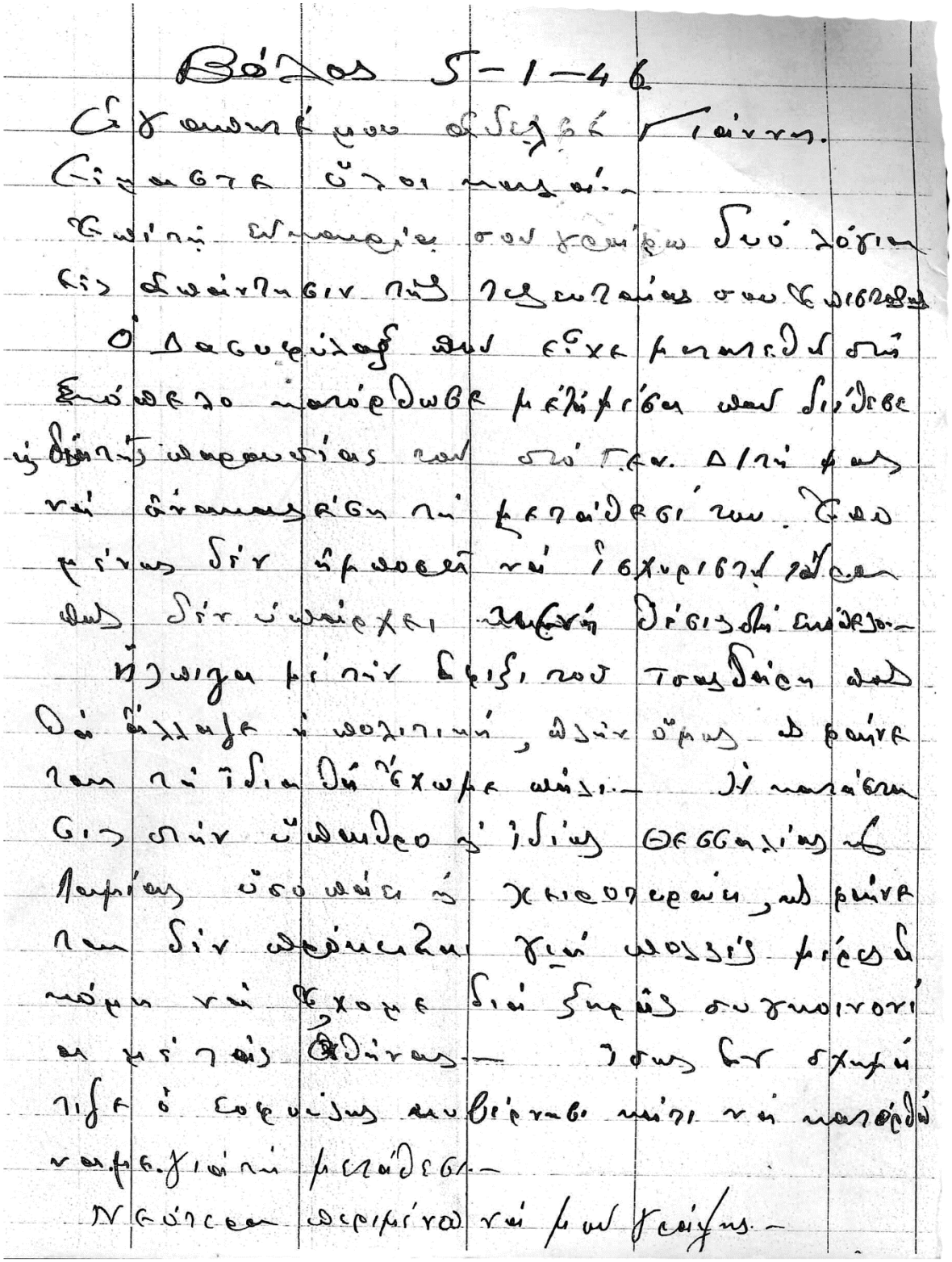

Μαραθόκαμπος 7-2-46.

Ἀγαπητέ μου Γιάννη. ἀπό στιγμή σε στιγμή, περιμένω γράμμα σου μέ εὐχάριστα νέα. προσπάθησε ὅσο μπορεῖς γιά νά μή χαθῇ κιαὐτή ἡ εὐκαιρία.
Ἡ ζωή ἐδῶ δέν ἀλλάζει καθόλου πάντα ἡ ἴδια μονότονη.
Ἡ καλλιτεχνική ἐπιτροπή ἑτοιμάζει ν' ἀνεβάσῃ τοῦ Φτωχοῦ τ' ἀρκί, ἕνα δυνατό ἔργο τοῦ τό 1936 δέν τό ἄφη σαν νά παιχτῇ στήν Ἀθήνα. –
Τή θέση τοῦ Τελ/κα στό Μαραθ/πο ἐπιδιώκει καί κάποιος Δημ. Ἀλεξάνδου ἀπ' τήν Καστανιά ποῦ ἔχει πάρει τήν κόρη τῆς Κανάτας, τόν ὑποστηρίζει ὁ ἐπιθεωρητής Δάρας. ἔλε τό νοῦ σου.
Ὅπως σοῦ γράφω καί στό γράμμα ποῦ σοῦ ἔστειλα μέ τό Μῆτσο Πεβεντάκο ἂν εἶναι ἀδύνατο νά τοποθετηθῶ στό Μαραθόκαμπο νά φροντίσω. Υα. μένω στην

Ἀττική γιαλί διά σύνορα θά μοῦ εἶναι
πολύ δύσκολο.
Ἐλπίζω νά μπορέσω νά καίμω ἕνα τα
ξίδι ὡς τήν Ἀθήνα αὐτόν ἤ τόν ἄλλο
μῆνα. Τά γλυγοράκια ἀκόμη δέν
ἦρθαν. -
Ἀν εὐκαιρήσῃς γράψε ἕνα γράμμα
στόν Ἀλ. Σεβαστάκη καί νά τοῦ γρά
ψῃς σχετικά γιά τά χειρόγραφά του
θά κολακευτῇ πολύ, εἶναι ἕνα θαυμάσιο
παιδί. -

Φιλιά σ' ὅλους

Κύστιον

Σοῦ ἔγραψα μιά ποῦ ἀπόψε
θά γίνῃ ταχ. βακκος γιά τόν
Πειραιᾶ. —

Βύλος 17 Φ/ρίου 1946

Αγαπητέμου ἀδελφέ Γιάννη εἴμαστε ὅλοι καλά.

Ἔργησα νά σου γράψω κάτι τοῦτο γιατί περίμενα νά πάρω κάτι πληροφορίες ἀπάνω στίς ὁποίες θά σου ἔγραφα σχετικώς γιά τή μετάθεσίμου.

Εἶναι μῆνας κάτι πλέον πού κοινοποιήθηκαν οἱ προ ἀγωγές τῶν μεσοδασικῶν ἀλλά δικά μου τέτοια δέν ἤρθε. Φαίνεται πώς προκειται νά γίνῃ νέα διαβάθμισις, ὁπό τε θά εἴμαστε σέ πολύ καλύτερη μοίρα. Κάτι γιαὐτό δ μάς κοινοποίησαν τίς δικές μας πού ἀφορούσαν προαγωγή στήν ὑπαλληλική ἱεραρχία ἡ ὄχι στήν δικά.

Μου γράφεις πώς στό Δασαρχεῖο Παρίσσης δέν ὑπάρχει κανή θέσις. Πράγματι δέν ὑπῆρχε διότι ὑπηρετοῦσαν 7 Δασονόμοι, πλήν ὅμως τώρα ἐκτῶν ἑπτά οἱ 5 ἔγιναν Δασονόμοι γ! κάτι μείναν μόνον δύο Δασονόμοι ἔκτων ὁποίων ὁ ἕνας ἔχει ἐντοποιήθη τα ἡ ἂν γίνουν μεταθέσεις θά φύγῃ. Ἐκτῶν 5 Δασονόμων τουλλάχιστον οἱ δύο πρέπει νά φύγουν διότι δέν προβλέπει τόσους πολλούς. Ἔτσι δέν πρέπει ὁ κ. Γενικός ἐπ/τής νά ἐπιμένῃ τόσο. Ἐκτός ἂν δέν

Εἶμαι βέβαιος ὅτι κατὰ τὸν Μαρτίου δὲν χύνουν
φυσιολόγοις ἐκπαίδευσις διὰ λόγους οἰκονομικοὺς καὶ ἐφ' ὅσον
καὶ ἀναγκαῖοι ὅπως ἔχουν. Ἔχουν ἀπολύτως ἀνάγκη ἀπὸ
τὴν ἐκπαίδευσιν ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι
ἀπαραίτητος ἦταν ἡ ἐκπαίδευσις γιατὶ τὸ συμφέρον
Εἶχε παρέκτασιν ἀνάγκη καὶ βρέθηκε αὐτὸ τὸ χρῆμα ἀπὸ
μεταδόσεως ἦταν ἢ καὶ πάρα πολὺ μέσα καὶ μέσα καὶ
καὶ ἀφοῦ ἔπαιρνε ἐκπαίδευσιν ἐκτὸς ἢ ἂν ἔχει
χρέος καὶ σταθῶ ἐδῶ. — ἐπιπλέον γιὰ τὸν ἄλλο μέρος ἀλλὰ τὸ
τὸν ὁποῖο ὅρο γιὰ τὸν ἀλλοῦ ὅπως ἀπὸ τὸν ὁποῖο ὅρο καὶ ἂν ἔχει

Τὸ μέσο ποὺ ἐκπαιδεύει γιὰ τὴ μεταδόσει μου στὴν ἀπὸ
ἐκπαίδευσι μέσα εἶναι διότι ὅπως ἀπαραίτητος χρῆμα
ἀπὸ τὴ διαπαιδαγώγησι Τριτοκάτης καρδίτσας καὶ
χαρακτῆρας, ἀνεξαρτησίας καὶ πολιτισμοῦ ἀνθρώπου
ἀπὸ διὰ παιδείας ποὺ γιὰ μέσα δὲ εἶναι μέσα
ἀπὸ παιδίου ὅπως μεταδόσεως ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τῶν
ἀνωτέρω ποὺ ἐκπαίδευσι.

Ἐτσὶ πρῶτα ἀπὸ τὸν τύπο ἐκπαίδευσιν καὶ ἀφοῦ
ποὺ καὶ βρέχει ἀπὸ καὶ ἀφοῦ σύνταξη παραγωγὴ
ἀπὸ ποὺ ἀρχὴ ἀπὸ εἶναι διότι ἀπὸ τὴν ἐκπαίδευσι
διότι ἀπαραίτητος διαφάνεια ἀφοῦ ἀπὸ τὴ ἐκπαίδευσι
ἂν βρέθηκε ποὺ εἶναι ποὺ ὅπως καὶ διαφάνεια διότι

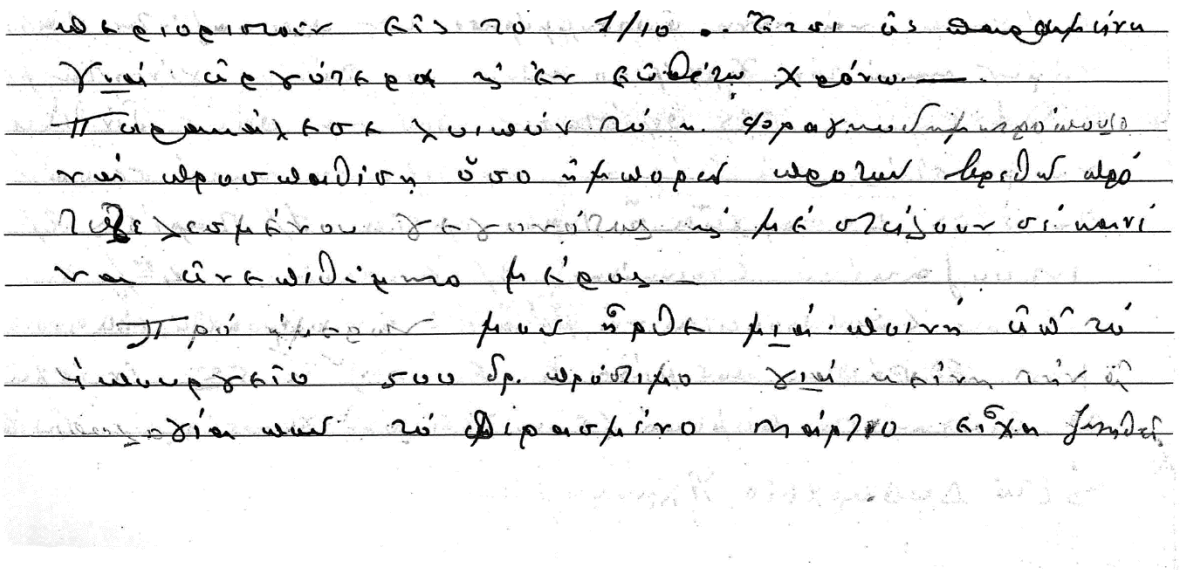

[illegible] εἰς τὸ 1/10. Ἔτσι ὡς [illegible]
γιά ἀργότερα καὶ ἐν εὐθέτῳ χρόνῳ.—
Παρακάλεσε λυιωὺν τὸ κ. φραγκοδημητρόπουλο
νὰ προσπαθίσῃ ὅσο ἠμπορεῖ πρότου [illegible] πρό
τοῦ λεγομένου γεγονότος καὶ μὲ στείλουν σὲ κανὶ
να ἀνεπιθέμπτο μέρος.—
Πρὸ ἡμέρων μοῦ ἦρθε μιά· ποινὴ ἀπὸ τὸ
ἀπουργεῖο 500 δρ. πρόστιμο γιά κείνη τὴν ἀ
[illegible] γία μοῦ τὸ φιρασμένο πάρτιο εἶχα [illegible]

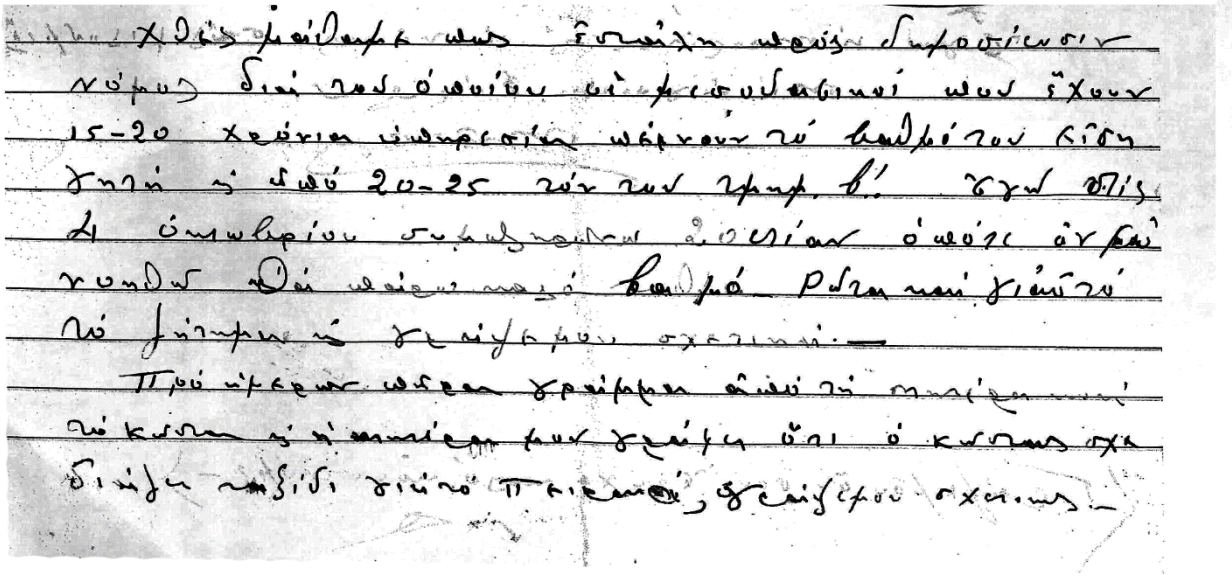

Ὁ μνίνος ἀπὸ τῆς 12 φορίου ἔγινε μαθητής, ὥστε βιβλίο τῆς μεγάλης πρώτης καὶ ἀπὸ σ' ἕνα δάσκαλο (φραγκόπαπα) ἐδῶ κοντὰ στὸ σπίτημας, ἔχει φαίνεται ὄρεξι νὰ μάθῃ γράμματα. Διότι εἶναι ἔνθου σιασμένος καὶ ξυπνάει πρωΐ γιὰ νὰ διαβάσῃ.

Αὐτὸς τὶς μέρες εἴχαμε πολλὰ χιόνια καὶ κρύο χθὶς καὶ σήμερα κάχει χιαμάδα ἀλλὰ φασάσει κρύος ἀέρας καὶ τὰ χιόνια μόλις σήμερα λυόσαν ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὴ πόλι.

Χάρηκα πολὺ γιὰ τὴν ἀπόφασι τῆς μητέρας νὰ ἔρθῃ τὸ καλοκαίρι νὰ μὰς δῇ, θὰ εἶναι εὐχῆς ἔργον ἀπὸ γιατὶ τὸ ταξίδι τῆς ἐάμου τὸ σκέφτομε πολύ. Ἔτσι στὰ γηρατιάτης θὰ γίνῃ καὶ περιηγήτρια.

Γράψεμου καὶ κανίνα νέο γιατὶ βλέπω τὴ κατάστασι πάλι νὰ περιπλέκεται, τώρα σὺ δικός σου προβλέψεις πάντα ἔπαι ἀληθεύουν καὶ γι' ἀπὸ τὶς υἱοθεσιν.

Ἐλὸ μονάχη ἔγραψα πρὸ ἡμερῶν καὶ φαντάζομαι νὰ τὸ ἔμαθες.

Τίποτι περισσότερα ἀπερίμενα γράμματα.

Γράψε μου καὶ κανίνα νέο γιατί ἐξ
ὧν τὴ κατάστασι κάλι νὰ περιωλίκεται, τοῦ
σας τὸ δικός σου προβλίψας κάντα ἕνα
λαθεύουν καὶ γιαὶ τὸ τίς υἱοθεσίας —

Ἐλὸ κονάλη ἔγραψα πρὸ ἡμερῶν καὶ κατὰ
λόγον νὰ τὸ ἔμαθες —

Τίποτε περισσότερα ἀπερίμενο γράμμαθον.
Ἐγὼ ἡ Μαρίκα καὶ ὁ Νίκος σὰς φιλοῦμε
Μὲ ἀγάπη. Εἰκέλη.

Μῆτσος

⟨Γράψε μου ὅν σου ἔτυχε καλὸ κουστούμι —⟩

Βόλος, 27 Φεβρουαρίου 1946

Αγαπητέ μου Σάββα Γιώτη.

Πρό ὀλίγων ἡμερῶν σοῦ ἔγραψα ἔτσι γρήγορα καί σήμερα πού δέν ἔχω ἄλλη δουλειά σοῦ ξαναγράφω δυό λόγια.

Χθές ἤμουν σέ μιά ἀδελφική ἑορτή καί ἐνῶ ἤμουν ὁ μόνος πού δέν ἤμουν εὐχαριστημένος ἀπό ὅσα ἔβλεπα σχετικά μέ τή βελτίωση τῆς θέσης μας πείστηκα ὅτι ὅλοι εἶναι βεβαιωμένοι 100% ὅτι οἱ ἐχθροί θά χρεοκοπήσουν διότι φέρουν τό βαρύ τοῦ πολέμου ἐνῶ ἐμεῖς ἀρχίσαμε βασικά μόλις τώρα. Ἐκτός ἀπό αὐτό ὑπάρχει μεγαλύτερη μέριμνα στό μεταπολεμικό μας ἐπάγγελμα ἐνῶ ὁ πληθυσμός ἀναπτύσσεται διότι ἐξέρει πῶς εἶναι σιδηρᾶ καί μόνη σχέση μας μέ τή μεταφορά.

Γιά αὐτό τό ἐπάγγελμα ἔχω προσέξει πολύ καί φαίνεται δέν θά ἔχουμε τόσο ἐπιπλέον προβλήματα ὅσα ἐνδεχομένως θά ἔχουν ἄλλοι ἐπαγγελματίες. Ἐπίσης μιά ἄλλη σκέψη μέ ἀπασχολοῦσε πολύ καί ἦταν ἡ ἐπιστροφή τῶν ἀνθρώπων πού ἔχουν ἀνάγκη ἀπό ἐμᾶς. Ἔτσι ἀπασχολημένος ἀπό τήν ἐπιστροφή μου ἔχω ἀπαλλαγεῖ ἀπό ὅλα τά ἄλλα καί ἔτσι ἡ ἐπιστροφή μου θά εἶναι ἀπλή καί ἀνώδυνη. Ἐκεῖ πού ἔχω ἀνησυχία εἶναι ἡ ἀπόκτηση ἀδείας μετακινήσεως ἀπό τή Βόλο. Ἐκεῖ ἔχω ἀνησυχία μήπως μοῦ ζητήσουν ἐπιπλέον χαρτιά καί ἔτσι καθυστερήσω ἀρκετές μέρες ἀκόμη ἐνῶ ἐγώ θέλω νά φύγω ὅσο τό δυνατόν γρηγορότερα. Ἐπίσης ἔχω ἀνησυχία μήπως μοῦ ζητήσουν ἐπιπλέον χαρτιά καί ἔτσι καθυστερήσω ἀρκετές μέρες ἀκόμη ἐνῶ ἐγώ θέλω νά φύγω ὅσο τό δυνατόν γρηγορότερα. Δέν ἔχω ἄλλη

δὸν ἄστεγοι, ἑωμένως ἂν ἐξαρεθῆ· αὐτοτόμερος —
Ἤθεκα νὰ γράψω σὸ Κῶσα ἀνδρὰ ὠρισμέ-
νω γράμμα σας νὰ δὼ ἂν προκειται νὰ ἔρθη [redacted]

ανάγκη του, ἄλλα καὶ μὲ τὸ πλοῖο ἤτω
παθη πολλὲς βημιὲς καὶ ξαίρει καβά
πῶς ἤθελα πέρνει στὴν Λήμνο μὲ τὴ ψυχή
στὰ δόντια, ξαίρει ἀκόμα πῶς ἀπὸ Ἰούλε-
βρίσκαμεν εὐτὸ χωριὸ χωρὶς δουβιὰ σὲ βάρος
τῆς Μιλέρας. γι' αὐτὸ δὲν θὰ πρέπη κἄμη
παράπονο καὶ νὰ μὴ γράψη, πραμμα
ποὺ εὐτυχῶς πολὺ τὴ Μιλέρα καὶ τὴν
κάνει πολλὲς φορὲς κὰ κλαύσ.
Ἡ βροσούλα τί γίνεται μὲ πέρμενες;
νὰ τῆς δόσης πολλὰ φιλιὰ καὶ νὰ τῆς πῆς
πῶς τώρα ποὺ δάρδω θὰ τὴν πάρω καὶ
τὴν φέρω στὴ Σάμο σὲ θαλασσὰ φυλιόν...
πρὶν μιὰ βδομάδα πῆρα ἕνα γράμμα τοῦ
Μανώλη ποὺ μοῦ εἶχε στείλη ἀλλ/κῶς
ἀπὸ τὸ Γενάρη ἀκόμα. πές του χαιρετι-
σμοὺς καὶ νὰ διαβάση τὸ γράμμα
φιλιὰ σ' ὅλους κι' ἀπ' ὅλους
Κώστας

Μαραθόκαμπος 12-3-46

Ἀγαπητέ μου Γιάννη πῆρα τὰ δυὸ σου
γραμματα τῆς 21 καὶ 26 περασμένου. χά-
ρηκα πολὺ γιὰ τὴν καλὴ πορεία τῆς ὑπόθεσής
μου ~~ἐχαράμε~~ ὅμως δὲ καταλαβα πολὺ γιατὶ ἀπ
τὸ ραδιόφωνο ἄκουσα τὴν ~~καταστροφή~~
δραστικὴ παραίτηση τῶν ὑπουργῶν καὶ ἐγ-
κεφαλὴ περιμένω ν' ἀκούσω καὶ τὴν παραί-
τηση τοῦ Μητσοτάκη. δὲν ξαίρω ἂν στὸ τέ-
λος πού πέρασε πρόφθασε νὰ γίνη τίποτα
ἄλλα κάτω ἀπὸ. ἔβαλα μάσκα καὶ σώβρα-
κα καὶ βρόντηξα νὰ γίνη ἡ ἀποβίβασή μου
στὸν Πειραιᾶ, τότε θὰ καταφέρναμε καὶ
τὴ Μιλέρα νὰ τὴ φέρναμε αὐτοῦ νὰ μᾶς
βρέπη ὅλους.
Τὴν καμπαρντίνα τὴ γύρισα ἔγινε ἀρκετὰ
καλή, ὁ θερμοστάφης μου πῆρε 7 ὀκ. χάλκι γι

τό μήνυμα.

Μοῦ φαίνεται πώς σοῦ ἔγραψα πώς πήραμε τά πράγματα πού εἴχαμε στίψη μέ τά ζημοριάκια· λίρα ὅμως οἱ ἄνθρωποι ἔφυγαν σχεδόν κρυφά καί ἔτσι χθές μέρα κεῖνη νάϊμαν ἄρρωστος καί δέν πῆρα καθόλου χαμπάρι· λίρα πρόκειται νάρθη ὁ χαϊχτᾶς καί μοῦ ὑποσχέθηκαν θά πάρη τήρα πράγματα, πρίν ὅμως τό ταξίδι θά πραγματοποιήση, ἄν πάρη τηλεγράφημα ἀπό τή Μήτσα καί φορτώσῃ ξυλεία. ἀπό σκέψου γιά ταξίδι στούρλα εἶναι ὁ Μπουίνος καί Φρινεντῆς, ἀλλά ὄχι ἀκόμα.

Ὁ Μήτσος σχεδόν μᾶς ἔκοψε τή ἀλληλογραφία· ὅπως φαίνεται εἶναι δυσαρεστημένος γιατί δέν τοῦ ἐστείλαμε τή μηχανή φαΐδι κι ἀκόμα γιατί τοῦ ἔγραψα νάϊμαι μέσα στίψη μερικά ρούχα πού εἶχα ἀφήσει ἐκεῖ. Ἡ φροντίδα τῆς Μητέρας τακτική μου εἶναι πάντα αὐτή· τό νά μπορέσωμε νά στίψωμε φέτο φαΐδι στό μέσον ἀλλά πού εἶναι τό μέσον; Τό Νοέμβρη πού ἔφυγε ἕνα καϊκι μέ τή χαρκίδα στίψαμε ἕνα μπετόνι 4 ὀκ. γιά νά τό στείλουν ἀπό κεῖ μέ ἄλλο καϊκι (μέ πεδαμό τή στις 5 Φεβρ. χαιρετο) εἶχε ἀναβάλλει τόσο ἕνας γέρος ~~πεθαμένος~~ μου θείος καπετάνιος. Τώρα ἀποφασίσαμε νά σκεφθοῦμαι νά πείσωμε ἐδῶ τέτοιο φαΐδι νά τοῦ στείλῃ ἡ Μητέρα μέσα ἀπό κεῖ.. Ὅσο γιά τά ρούχα πού τοῦ ἔγραψα νά μοῦ στείλῃ πολύ δέ θά τόκανα ἄν εἶχα ἄλλη διαφορετική καλαισθησία γιατί ξαίρω τήν

Βόλος 16-4-46 (Μ.Τρίτη) 1

Ταχυδρομήσω σήμερα γράμμα

Πρό ὀλίγων ἡμερῶν ἔστειλα στό κῶδα ἕνα γράμμα
τό ὁποῖον φαντάζομαι τά δῶρα μ' ὅλην περισσότερο καιρόν
γραφή νεότερα γιά τή δουλειά σου πού πληροφορήθηκε
τί βαθμό ἔχει

Προχθές ἤρθε στό Βασιλικό ἕνα τηλεγράφημα
γιά νά σπεύσῃ παράσταση τοῦ στρατιωτικοῦ, μέ ὅλους,
πού ἔχουν ἀναγκαίως ἀνάγκη ἀπό τίς νέες χῶρες ἡ
πού εἶναι στό Βόλο. Φαίνεται ὅτι φοβοῦνται μήπως
θέσεις ἰδίως στή Μακεδονία ἡ Θεσσαλία πού δέν ἀνάρχη
καθένας δανεικό στρατιώτη. Ὁ ἀνιψιός μας
ἄκουσε τό κάλεσμα ὁ πρωτοψάλτης, φαντάζομαι
ἡ ὁ γιατρός σου. Μπορῆ πρωτοπαράχης νά ἔμεν
κάνεις σπουδαῖος ἀκόμη δέν μέ ἐξασφαλίσῃ
εἰς περίπτωσιν φανερωνῆ μεταβάσεως. Τό ὅτι
δέν ρίχνω κάθε ἐδῶ (μεταξύ μας καί κανείς)
εἶναι λίθαρο, ἀλλά πάντα χειρότερα πού ἔρχονται
τόν ὅλο δέν θέλω — γιατί ἀνιψιός ἡ ὁ μπαρμπ ἡ
ὁ μπαρμπαγιώργος ἔχουν τό νοῦ μου διαρκῶς
οἱ γράμματα μέτρα νά μάθουν πῶς καί μεταβάλλ
σέ Πάτρα, ξανάθεμα, ἄμμου, ἔξω ἀπό ὅλα // Παρόμοια
ὅλα εἶναι ἡ ἐνδυμία τοῦ μπαρμπαγιώργου ἔχει τό ἐξαίρετο
της ὅτι εἶναι δέ μ' ἐξασφαλισμό μέτρο ἀγκαλιάζει
μέσῃ τήν Ἀθήνας ὅλου ἄμμου νά ἔρθωμε μαζί φορᾶ
ἔμπαινα ἔρχονται τόν πολέμου γιά τόν ὁποῖον δέν μπλέκω

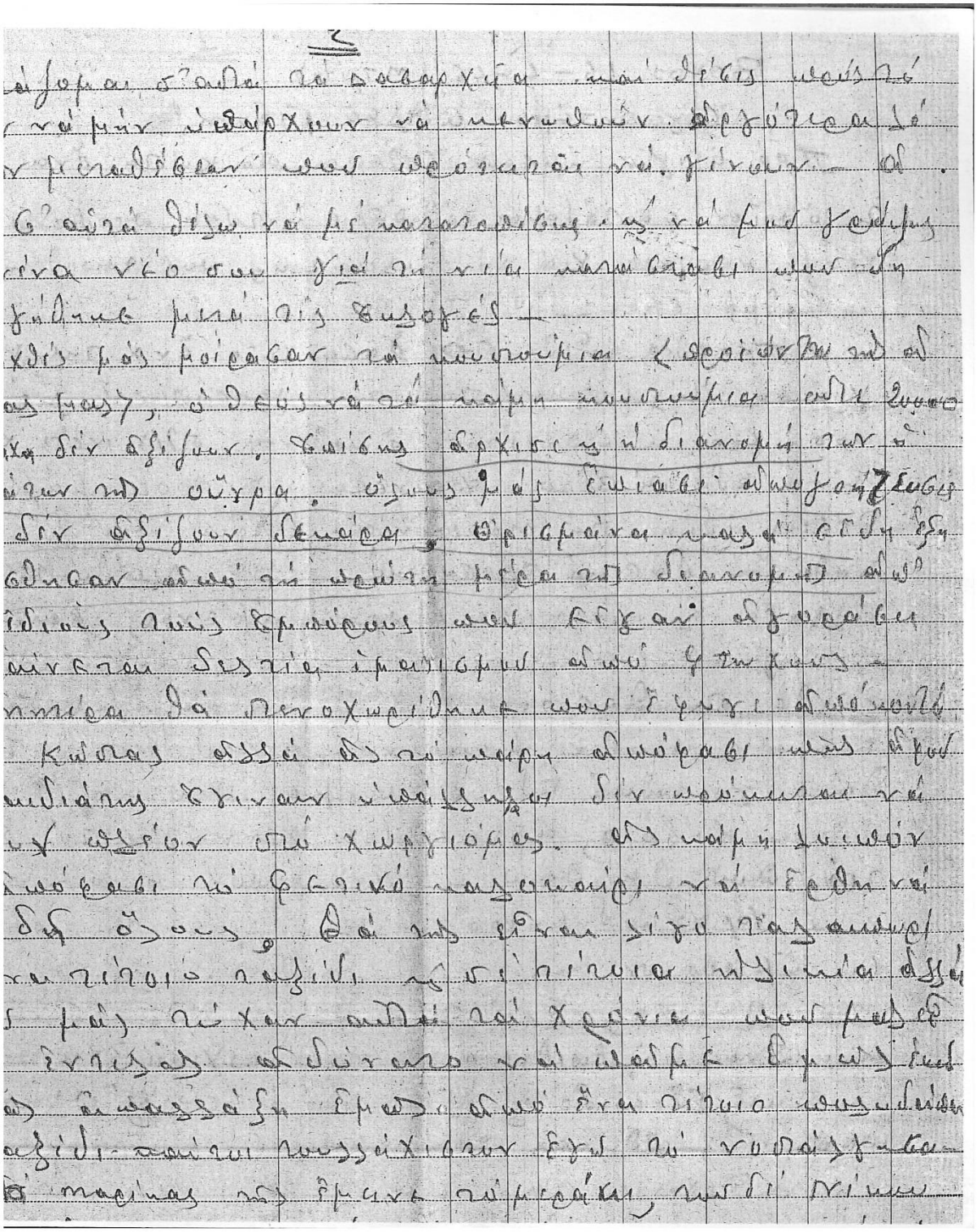

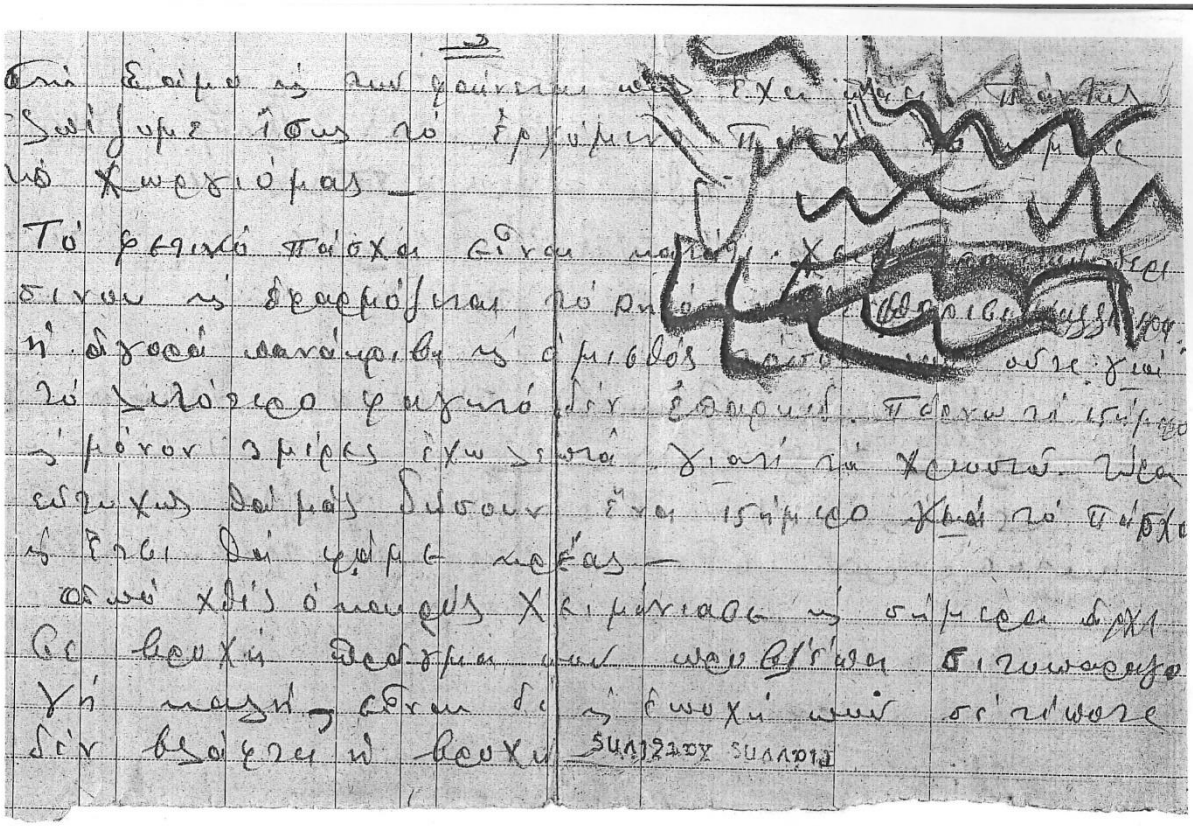

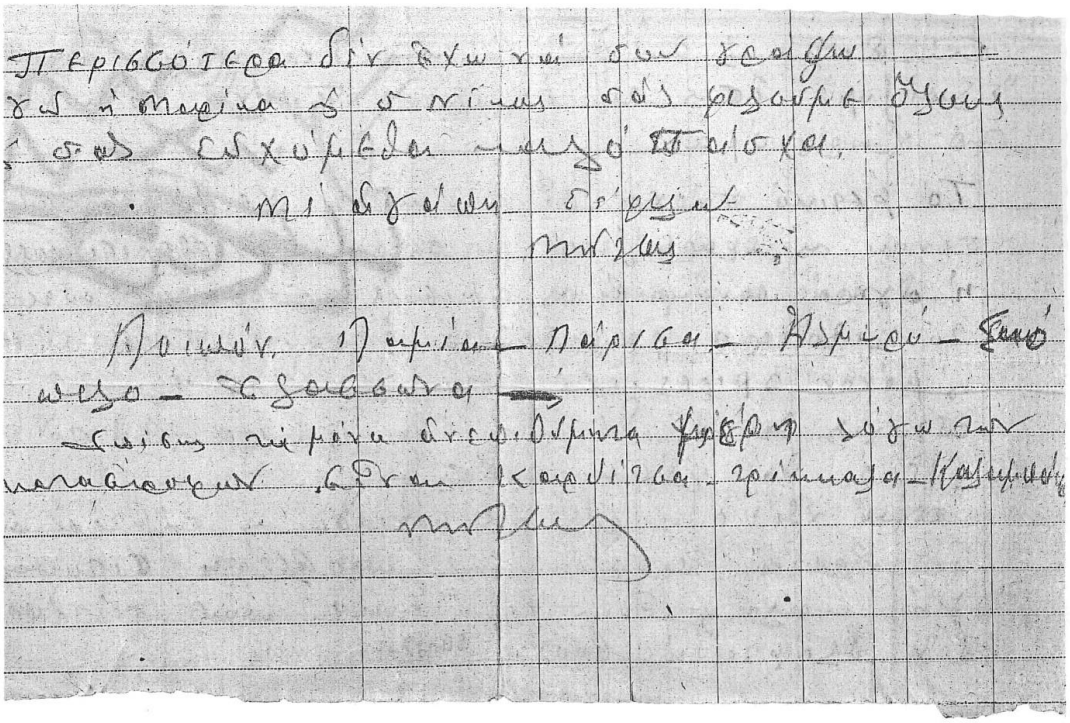

Νάξος 23-4-46.

Ἀγαπητέ μου Γιάννη βρίσκομαι στὴ Νάξο ἀπὸ τὸ μεγάλο Σάββατο· λόγω τῆς κακοκαιρίας εἴχαμε ποδίσει καὶ γι' αὐτὸ ἀργήσαμε.

Ὁ Τελώνης ποῦ εἶχε πάρει τὴν κοινοπούηση μὲ περί μενε σὰν τὸ Μεσία γιατὶ εἶταν μόνος στὸ γραφεῖ στὸ ὁπαῖο καὶ μὲ ἐγκαλέστησε ἀμέσως· ἔχει πολλὲς ἐκκρεμάτητες καὶ ὑπολογίζουμε πῶς ἂν ἔρθη καὶ ἕνας γραμματεὺς ποῦ περιμένεται θὰ χρειασθοῦν 20 μέρες γιὰ νὰ τακτοποιηθοῦν ὅλα. Μοῦ ὑπολογίσθη ὅτι παρουσιάστηκα στὶς 15 τοῦ μηνὸς ἑπομένως ~~[illegible]~~ πῆρα πασχαλινὸ καὶ 15 μερο ὁλόκληρο τὶς μέρες τοῦ Πάσχα πέρασα καλὰ Δομάλιο ἀκόμη δὲν βρῆκα καὶ μένω στὸ ξενοδοχεῖο εἶναι τὰ σπίτια ὅλα πιασμένα ἀπ' τοὺς μαθητὰς τοῦ Γυμνασίου· πιστεύω ἡάπον νὰ τακτοποιηθῶ ὡς τὶς παύσεις ποῦ θὰ φύγουν οἱ μαθηταί καὶ

Νάξος 23-4-46.

Ἀγαπητέ μου Γιάννη βρίσκομαι στή Νάξο ἀπό τό μεγάλο Σάββατο· λόγω τῆς κακοκαιρίας εἴχαμε ποδίσει καί γι' αὐτό ἀργήσαμε.

Ὁ Τελώνης ποῦ εἶχε πάρει τήν κοινοπούηση μέ περίμενε σαν τό Μεσία γιατί εἶταν μόνος στό γραφεῖο στό ὁποῖο καί μέ ἐγκαλέσθησε ἀμέσως· ἔχει πολλές ἐκκρεμότητες καί ὑπολογίζουμε πῶς ἀν ἔρθη καί ἕνας γραμματεύς ποῦ περιμένεται θά χρειασθοῦν 20 μέρες γιά νά τακτοποιηθοῦν ὅλα. Μοῦ ὑπολογίσθη ὅτι παρουσιάστηκα στίς 15 τοῦ μηνός ἑπομένου πῆρα πασχαλινό καί 15 μερο ἐλόκληρο τίς μέρες τοῦ Πάσχα πέρασα καλά. Δομάτιο ἀκόμη δέν βρῆκα καί μένω στό ξενοδοχεῖο εἶναι τά σπίτια ὅλα πιασμένα ἀπ' τούς μαθητάς τοῦ Γυμνασίου· πιστεύω κάπου νά τακτοποιηθῶ ὡς τίς παύσεις ποῦ θά φύγουν οἱ μαθηταί καί θ' ἀδιάσουν πολλά δομάτια. Οἱ ὑπερωρίες εἶναι συμπληρωμένες δηλ. τά 3/4 τοῦ μισθοῦ. Ἐντύπωση ἔδω στή Νάξο μοῦ κάνουν οἱ στενοί δρόμοι. ἀν κάνεις ἔκλαση τῶν χειρῶν οἱ παλάμες βρίσκουν καί σιούς δνό τοίχους. μέ γίγα λόγια ὁ πιό φαρδύς δρόμος εἶναι ὡς τό πεζοδρόμιο τοῦ σπιτιοῦ σου. Ὁ περίπατος γίνεται στήν παραλία ποῦ εἶναι σχετικῶς ὄμορφη.

Επικοινωνία μέ τόν Πειραιά ἔχουμε τακτική σχεδόν κάθε μέρα φεύγει καΐκι γι' αὐτοῦ. τό καλοκαίρι ὅμως μέ τά φροῦτα φεύγουν καθημερινῶς 5-10 καΐκια.

Στή Μητέρα ἔγραψα χθές κι' αὔριο θά γράψω στό Μανώλη.

Οἱ Πατάτες πηλοῦντας στήν ἀγορά λιαντικῶς 1.500 καί οἱ μιλίθρες 8-9.000 τά αὐλά 25.

Ὁ Τελώνης ἔχει κάνει 6½ χρόνια στό Μαραθ/π μέρωτησε γιά ὄλους σας καί σέ παρακαλεῖ ὑπαιτέρως ἂν μπορεῖς νά μοῦ γράψεις τή διεύθυνση τοῦ ἐργοδηγοῦ Ν. Ρούσου. ρώτησε τόν Ἀριστοτέλη ἂν τόν δῆς κανένα ἀπόγευμα αὐτός ξαίρει καί γράψε μου.

Περιμένω γράμμα σου μέ νέα σχετικά μέ διώξεις ἀπαλλήλων, κ.λ.π. ὁ Τελώνης ἐδῶ εἶναι ὑπ' αἴτμόν.

φιλιά σ' ὄλους

Κώστας

Δ/σίς μου

Κ. Χατζίνης

Τελωνεῖον Νάξου.

Στή φροσούλα πιόπολλά γιατί δέν μοῦ τήν ἔφερες στό καΐκι.

Νάξος 24 Ἀπριλίου 1946

Ἀγαπητέ μου Γιάννη τοῦ γράφω καὶ σήμερα γιὰ νὰ σὲ παρακαλέσω νὰ μοῦ στείλῃς μιὰ βεβαίωσι ἀπ' τὸ ἀστυνομικὸ τμῆμα Καλλιθέας, ὅτι δὲν τροφοδοτοῦμαι ἀπ' αὐτοῦ γιατί εἶναι ἀπαραίτητο γιὰ νὰ βγάλω δελτίο, ἔτσι θὰ μπορέσω ν' ἀφήσω ἄδικτο τὸ τοῦ Μαραθοκάμπου. Τὴ βεβαίωσι αὐτὴ πρέπει νά. ἔχω τὸ πολὺ μέχρι τῆς 15 Μαΐου.

Θὰ γίνῃ διανομὴ παπουτσιῶν καὶ ὑφάσματος γιὰ παντελόνι ὑτρίλλινο μοῦ φαίνεται πῶς θὰ κατορθώσω νὰ πάρω κάτι.

Θὰ περιμένω

φιλιά σ' ὅλους

Κώστας

Νάξος 12 Μαΐου 1946

Ἀγαπητέ μου Γιάννη δέν πῆρα ἀκόμη γράμμα σου, ποῦ τό περιμένω μέ ἀγωνία γιά νά μάθω τί γίνεται μέ κατάσταση. Ἔμαθα πῶς οἱ μεταθέσεις ἀνεστάλησαν, γιατί ὁ ὑπουργός κ. Μπαλτατζής ἐπρόκειτο νά μεταβεῖ σήμερο στό Χίο καί θά μάς ἤρχετο ἐδῶ ὁ Θεοφ. γραμμένος ἀπ' τόν τζωνιακό ἔλεγχο. Μένω ὅμως ἐξώδικα πληροφορημένη κατά πῶς ἀνεστάλησαν ὅλες οἱ μεταθέσεις διαφοροί καί προαγωγές. - Οἱ τά σχετικά ξαίρεις γράφεται.

Ὅτ' ἤμουν πρώτη κυριακή εἶχα γιόρτη τό καϊκι τοῦ Τριανῆ μέ τό κωσταντινάκη καί τό χαβαπάκι πράσαμε πολύ καλά, ἤμερον χάνδι καί πήραμε πατάτες πού τώρα εἶναι στήν ἀρχή των θρίσκεται στίς 800 δρ. ἔσκλα καί μῶ στήν Μυτιλήνη 20 ὀκ. καί πρίν λίγες μέρες πού ἦλθε φόρτη ἕνας χιοπιώτικος ἀπ' τό Νι χώρι ἔσκλα μεγάλ μυζήθρες 2 1/2 ὀκ. ἐκλεκτές παστές. Ἡ παραγωγή φρούτων φέτος εἶναι φοβερή ὑπολογίζεται κάνει κατά 70% πλειότερη τῆς περσινῆς. Τά πατάτα ὅμως ἔχει ἐξαιρετική ἐπιτυχία.

Ἀκόμα δέν μπόρεσα νά ταχτοποιηθῶ σέ σπίτι καί χρώζω ἕνα μαγαζάκι. μέ τίς ἔξοδες τωρινές κρίνω ἴσο φάρια 1200 χαρτζιλίκι 600.

Ἐξήγησα τηλεγραφικῶς τή διαγραφή μου ἀπ' τούς ἐπισιτιστικούς καταλόγους ἀλλ' ἀκόμη γιατί ἡ σύζυγός μ' ἄργησε θά μέ διέγραφαν. Τώρα σκοπός θά πάω νά

πάρω μέ τό δεξτίο μου ἕνα ζευγάρι παπούτσια καινούρια
ἀντί 20.000 δρχ.. Ἐδῶ γνώρισα πολλοὺς πού σέ ξαίρου
ἀπ' τή Ν. ἑστία κά τά ἔργα σου γνώρισα καί τό Νῖκο
Σφυρόερα πού σέ ξαίρει προσωπικῶς [redacted]
Τήν πρωτομαγιά πῆγα στίς ἐγκαρές [redacted] χιλ ἀπόδω
τ' αὐτοκίνητα ἦχαν συνεχές δρομολόγιο καί ἦρθε πολύς
κόσμος, ἡ ἐπιτυχία τῆς ἐκδρομῆς εἶταν ἐξαιρετική.
Μέ τή Σώρα ἔχουμε συχνή ἐπικοινωνία καί λογα-
ριάζω ὅταν περνάτε γιά τή Σάμο νά ρθῶ νά [redacted]
σᾶν δῶ καί νά φιλήσω τή Φροσούλα πού δέν ἦρθε
στόν Πειραιᾶ νά μ' ἀποχαιρετήσῃ ὅταν ἔφευγα.
[redacted]
Σέ λίγες μέρες θά χρειασθῆ νάρθη στήν Ἀθήνα
ἕνας ὑπάλληλος τοῦ Τελωνείου νά φέρει τόν ἐνιαύσιο
λογαριασμό καί θά ἐρχόμουν ἂν δέν φοβόμουνα τή
ταλαιπωρία τοῦ ταξειδιοῦ.
Τό γραφεῖο μας τώρα εἶναι ἐντάξει καθήσαμε με
τόν Τελώνη καί βγάλαμε πέρα ἀλλ' τί δουλ.. Τώρα
βαδίζουμε κανονικά

Φιλιά σε ὅλας
Δώστας

Νάξος ἀπόγευμα Κυριακῆς. 26-5-46

Ἀγαπητέ μου Γιάννη μὲ χαρὰ πῆρα σή-
μερα τὸ γράμμα σου. Ὅπως φαίνεται μοῦ ἔχεις
στείλει κι' ἄλλο γράμμα τὸ ὁποῖον δὲν πῆρα
καὶ εἶχα ἀνησυχήσει πολύ γι' αὐτὸ ἀναγκάστηκα
νὰ σοῦ τηλεγραφήσω προχθές μὰ καὶ κεῖ ἀ-
πάντηση δὲν πῆρα καὶ εἶχα πειὰ πιστέψει πῶς
κάτι συμβαίνει. σήμερα ποῦ ἔφυγε καὶ κεῖ γιὰ
τὸν Πειραιᾶ ἔστειλα στὸ Μανώλη γράμμα νὰ
μάθω τὴν αἰτία τῆς σιωπῆς σου. Ἔτσι λοιπὸν
ὅ, τι μοῦ ἔγραψες ὑπηρεσιακὰ στὸ προηγούμενο
γράμμα σου δὲν τὰ ξαίρω.
Μὲ εὐχαρίστηση καὶ γὼ ἔμαθα πῶς ἀνέλαβε
γενικὸς διευθυντὴς τῶν Τελωνείων ὁ Παπατσώνης.
μάλλιστα θέλω νὰ ζητήσω ὁρισμένες πληροφορίες
σχετικὰ μὲ τὴ μετάταξή μου στὸν Τελων. κλάδο
ποῦ ὅπως μοῦ εἶπε ὁ νέος τελώνης ποῦ μὰς ἦρθε
θ. Τρεμπέλλας μπορῶ νὰ μεταταγῶ καὶ χωρὶς
νὰ ἔχω συμπληρώσει ἕνα χρόνο ὡς τελωνοφύλαξ
ἀρκεῖ νὰ ὑπάρχει κενὴ θέση γραμματέως πε-
τέτοια ὑπάρχει ἐδῶ στὴ Νάξο. ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ λοιπὸν ζήτησε ὁρισμένες πληροφορίες καὶ
γράψε μου.

Σήμερα τὸ πρωὶ ἔφυγε γιὰ τὴ Σάμο ἕνα καὶ κάκι

Καρχοβασίλικοι πού εἶναι μέσα Καπελάνιος ὁ
χαραχαμπάκης τοῦ Τσατσοῦ (Μαυροκόπιχος)
καί ἔδωκα στή Μητέρα μιά ὀκά καφέ ὠμό
καί μιά ὀκά ζάχαρι. Βιάστηκα νά στείλω
ὁρισμένα πράγματα στή Μητέρα γιατί δέν ξα-
ρω ἂν ἀργότερα θά [redacted]
βρίσκω μέσα. Εἶχα γράμμα σήμερα
κι' ἀπ' τό Γεράσιμο ὁ Γιωργαλάκης πάλι εἶχε
ἀρρωστήσει. μοῦ γράφει νά τοῦ πάρω μιά τόπα
ἀλλά τέτοια πράγματα δέν ἔχει ἐδῶ γι' αὐτό σε
παρακαλῶ πολύ νά τοῦ πάρεις ἀπό αὐτοῦ [redacted]
ἀπ' αὐτές πού φκιάνουν [redacted] στήν Ἀθήνα. τότε
τίς πωλοῦδαν 2.500 καί νά τοῦ στείλεις ἤ
νά τοῦ τήν πάρεις ἐσύ καί σοῦ στέλνω τά
λεπτά. τίς κούτες τά τοιγάρα ἂν θέλεις μοῦ
τίς στέλνεις γιατί ὁ λογ/σμός τοῦ Μαλλάκη ὑπερ-
ἐξωλλήθη.

Τό καλοκαῖρι πού θά περνᾶς γιά τή Σάμο
θά προσπαθήσω νάρθω στή Σύρο ὅταν πηγαίνεις
ἤ ὅταν ἐπιστρέφεις ἂν βέβαια μπορέσω.

Στήν Ἀλεξάνδρα Φροσούλα κ.λ.π.
ἄφθονα φιλιά

Μή ξεχάσεις νά ρωτήσεις τέ φιλῶ
τόν Παπαλσώνη σχετικῶς Κώστας

Δαμάλιο βρήκα εἶναι λίγο φυλλά ἄλλο εἰ ἄλλο
τό πληρώνω 10.000 το μήνα.

Τετάρτη

Νάξος 12-6-46 (1946)

Ἀγαπητέ μου Πάννη τό περασμένο σάβ-
βατο πῆρα τό λεγεντάιο σου γράμμα τῆς 2-6-46,
πού μοῦ γράφεις σχετικά γιά τή μετάταξή μου δέν
ξαίρω ~~σε~~ τί ἀποτέλεσμα θάχουν οἱ ἐνέργειές σου,
πάντως ὅλα μοῦ λένε πῶς ἂν θέλῃ ὁ παπατσώνης
γίνεται. Ὅσο γιά τήν πρόταση τοῦ προϊσταμένου
μου πού ἴσως χρειασθεῖ νά μοῦ κάνεις ἐσύ
ἕνα σχέδιο. Ψάχνονται χθεσινούς φακέλλου-
ς εἶδα πῶς ἐδῶ ἔχει τοποθετηθεῖ γραμματεύς πρό-
παλλῶν μηνῶν, ἀλλά δέν ἦρθε, δέν ξαίρω γιατί μοῦ φαί-
νεται πῶς πῶς μοῦ εἶναι στρατιώτης γι' αὐτό ἔλε τό
ὑπ' ὄψιν σου. ~~[illegible]~~ Ἂν κατορθώσω καί
μετάταξη θά εἶναι μεγάλη ἐπιτυχία.

Ὁ νέος λεγώνης φαίνεται καλός ἀλλά πολύ
σχολαστικός στή δουλειά, λά περνᾶμαι πολύ καλά.
Δουλειά ἔχουμε πάρα πολύ. Στό γραφεῖο πηγαί-
νουμε στίς 7 τό πρωΐ, διακόπτομεν τό μεσημέρη μιά
ὥρα καί συνεχίζουμε ὡς τό θάμπομα μερικέ-
φορές φτάνουμε καί τίς 9 – 9³⁰ μέ τή λάμ-
πα. Πολλή φασαρία ἔχει ἡ δουλειά τοῦ λιμε-
ναρχείου τοῦ ἔχω ἀναλάβει ὡς πρόσθετη ἐπιτ-

κάθε μέρα δύνουμε ἀπόπλον σὲ 10 καίκια καὶ σὲ ἄλλα τόσα κατάπλουν, ἐλπίζω ὅμως σὲ λίγες μέρες νά ἔρθη λιμενάρχης κι' ἔτοι ν' ἀπαλλαγῶ ἀπ' τὶς φασαρίες αὐτές.

Πρὶν μέρες σοῦ εἶχα στείλει ἕνα παιδὶ ἕνα καλάθι πατάτες ἀλλὰ δὲν σὲ βρῆκε στὸ γραφεῖ

11 π.μ. καὶ τὶς γύρισε πίσω. Τώρα αὐτὲς τὶς μέρες θὰ στείλω κάμποσες νά μαραθῆτε μὲ τὸ Μανῶλη στὸν ὁποῖον θὰ τηλεγραφήσω νά τὶς παραλάβη. ἐδῶ εἶναι φτηνὲς 900 δρχ. τὸ ὀκᾶ.

Ἀπ' τὴν Μυτέρα πῆρα γράμμα προχθὲς εἶναι ὅλοι τους καλὰ καὶ σὲ περιμένουν μὲ ἀλυνία γαντάζομε τὶ συγκινήσεις θάχουν μόλις σὰς δοῦν ἰδίως τὴν φροσούλα ποῦ δὲν τὴν ξαίρουν καὶ ποῦ εἶναι τόσο χαριτωμένη θὰ τοὺς ξετρελλάνει ὅλους.

Φιλιά σ' ὅλους

Κώστας

περιμένω γράμμα

Τὰ πρῶτα βερύκοκα ἔκαμ[illegible] τὴν ἐμφάνισή τους [illegible] 2000 δρχ. τὸ ὀκ[illegible]

15

Ἐν Βόλῳ τῇ 21 Ἰουνίου 1946

Ἀγαπητέ μου ἀδελφέ Γιάννη

Εἶναι πολλὲς ἡμέρες ποὺ θὰ ἤθελα νὰ σοῦ γράψω καὶ ὅποτε ἄρχομαι σήμερα ἀπ' ὅτι σκέφτομαι καὶ αἰσθάνομαι μπαίνει μπροστά μου ἡ ἀγαπημένη μορφὴ τῆς Μάρως καὶ ἀμέσως ἀπλώνω τὸ χαρτὶ καὶ δὲν ξέρω ἀπὸ ποῦ νὰ ἀρχίσω. Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἢ ἀπὸ τὸ τέλος; Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ δὲν μπορῶ, γιατὶ δὲν ξέρω ἀκόμα τὴν ἀρχή. Ἀπὸ τὸ τέλος δὲν θέλω, γιατὶ δὲν θέλω νὰ τελειώσω. Ἀπὸ τὴ μέση; Ἀπὸ τὴ μέση ἔχω πολλὰ νὰ σοῦ πῶ καὶ δὲν ξέρω ἀπὸ ποῦ νὰ ἀρχίσω. Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ δὲν μπορῶ, γιατὶ δὲν ξέρω ἀκόμα τὴν ἀρχή. Ἀπὸ τὸ τέλος δὲν θέλω, γιατὶ δὲν θέλω νὰ τελειώσω. Ἀπὸ τὴ μέση; Ἀπὸ τὴ μέση ἔχω πολλὰ νὰ σοῦ πῶ καὶ δὲν ξέρω ἀπὸ ποῦ νὰ ἀρχίσω.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι δὲν ἔχω θρησκευτικὴ πίστη δὲν εἶμαι ἀπὸ φυσιολογικὴ ἀνάγκη νὰ ἐπιμένω περισσότερο ἀπὸ ὅσο μοῦ χρειάζεται, μπορῶ ὅμως μερικὲς φορὲς νὰ ἀπορῶ πῶς ἡ ἀγάπη μπορεῖ νὰ ὑπάρξει χωρὶς τὴν ἐλπίδα. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ὁ πειρασμὸς τοῦ χριστιανισμοῦ μὲ πλησίασε πολλὲς φορές.

Μὲ ἐμπόδισε ὅμως ἡ ἀδυναμία νὰ ἐπιβληθῶ στὴ σάρκα μου καὶ ἡ ἀπόλαυση τῆς ζωῆς. Ἐκεῖνο ποὺ μὲ ἐμπόδισε ἀκόμα περισσότερο ἦταν ἡ ἀδυναμία νὰ ἐπιβληθῶ στὸ πνεῦμα μου καὶ ἡ ἀπόλαυση τῆς σκέψης. Ἐκεῖνο ποὺ μὲ ἐμπόδισε ἀκόμα περισσότερο ἦταν ἡ ἀδυναμία νὰ ἐπιβληθῶ στὴν καρδιά μου καὶ ἡ ἀπόλαυση τῆς ἀγάπης.

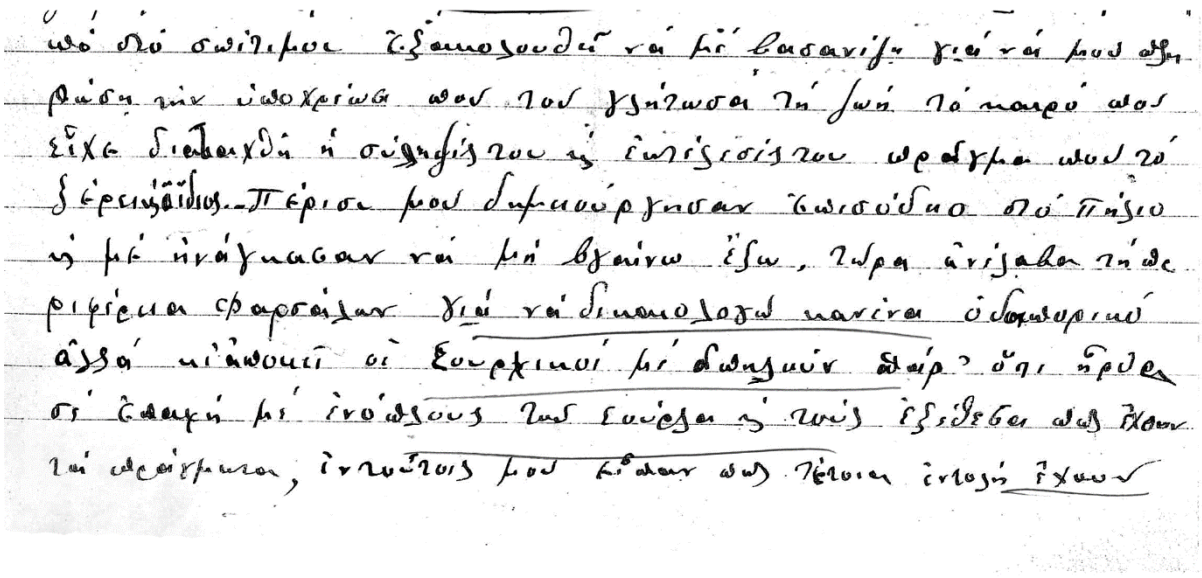

2

Αὐτὸ βέβαια εἶναι ἕνας ἐπιβιαστικὸς τρόπος γιὰ νὰ μὲ ἀναγκάσουν νὰ φύγω ἀπὸ ἐδῶ νομίζοντας πως ἔτσι μὲ ἐπιδικοῦνται. Δὲν ἤθελα ποτὲ νὰ φύγω ἀπὸ ἐδῶ ἀλλὰ ἡ σημερινὴ κατάστασις ἰδίᾳ ἡ οἰκονομικὴ εἶναι γιὰ μένα ἀφόρητη γιατὶ περιορίζομε στὶς 150000 τὸ μῆνα πως δὲν ἀρκοῦν οὔτε γιὰ 10 μέρες. Ἤθελα νὰ βελτιώσω τὸ μισθόμου πηγαίνοντας σ' ἕνα χωργιὸ ἢ εἰσωράταλας τὸ ἐνοίκιο τοῦ σπιτιοῦμου που θὰ εἶναι πάνω ἀπὸ 100000 μηνιαίως. Δὲν ξέρω γιατὶ ὁ κ. Σενικὸς ἐπιτῆς δὲν μὲ συμπεριέλαβε στὸ πίνακα μετατιθεμένον, φοβοῦμαι μὴ τυχὸν λαφθοῦν ὑπ' ὄψη οἱ ἐπιθέσεις Δ/Σου χωρ/κῆς κλῶ που μὲ χαρακτηρίζουν σὰν ἐπιπ. εἰμοβ. κουμ. μὲ ἀπολύσουν. Πλὴν ὅμως τόση εἶναι ἡ ἀπογοήτευσίμου που ἠλπηρινὰ καὶ τὴν ἀπόλυσίμου θὰ τὴν ὑποδεχθῶ εὐχαρίστως ἢ θὰ πάρω τὴν οἰκογένειά μου νὰ πάω νὰ ζήσω μὲ τὰ ἐνοίκια στὸ παραθόκαρμο ἥσυχος περιμένοντας πλέον μετατροπὴν τῆς κατασταστάσεως εἴτε κοινοβουλευτικὸς εἴτε ἐπαναστατικὸς ὁπότε καὶ θὰ ἀποκατασταθῶ. Ἔχω κυριολεκτικὰ ἀπογοητευθῆ μὲ τὴν σημερινὴ κατάστασι που τωικρατῶ τὴν πολυβασανισμένημας πατρίδας που τόσα πρόσφερε στὸ κοινὸ ἄγαθα. Πλὴν ὅμως ἡ ἐπιθέσεις μας εἶναι τέτοια που πλαθύουν οἱ δυὸ κόσμοι ποιὸς θὰ τὴ κερδίσῃ, γιατὶ ἔχουν συμφέροντα ἡ μεῖς οἱ ἀννόητοι ἀλλησοσκοτονόμαστε γιὰ τὰ ξένα συμφέροντα ἢ φθάνω στὸ σημεῖο νὰ χαρακτηρίσω ἢ τοὺς δεξιοὺς καὶ τὴν ἀριστεροὺς σὰν ἐχθροὺς τῆς πατρίδας

μας γιατί κανένας ἀπό τούς δυό δέν ἔχει διαλλακτικά ποσιτικά κα-
ρά τάσσεται μέτό ἀλευρό τῆς μιᾶς δυνάμεως, ἐνῶ θ' ἄωρεως νά μαλώνου
αὐτά οἱ μεγάλοι ποιός θά μάς πρωτο ἱκανοποιήσῃ γιά νά μάς ἔχει
μέτό μέρος του. Ὅταν ἡ δεξιά ἐπιτροπεῖ ποιά ἀποχή ἦταν 9%
ἐνῶ ἐπρεπε νά τή φέρνει 49% γιά νά μή ξέρει ποιός νά μάς
ἱκανοποιήσῃ γιά νά πάρῃ μέτό μέρος του τό 1% ἀνάκερδίσῃ τήν
ὑπόθεσι αὐτό δέν τό θεωρῶ πατριοτικό πράγμα. Τῶρα οἱ Ἄγγλοι
ὑπολογίζουν δικούς τους τό 91% ἡ χέν σιωπηρά σέ μᾶς, τί θέλεται
ἀφοῦ ἔχω μέτό μέρος μου τήν ἀπόλυτο ἀγκουλιφία;

Τώρα θέλεια σκοτώνονται τά δύο ἄκρα, τί φταίμε ὅμως
ὑμεῖς νά ὑποφέρωμε; γιατί δέν ζυγνά ὁ νόσμος νά τοὺς βάζει καὶ
τοὺς δυό σιὰ θέσιτους;

Ετό ἑωόμενο θάσου γράψω περισσότερα ~~[illegible]~~ ἰδίας ἐν θάω
διὰ πάρισα ἡ κατατοωισθῶ. — πάντως ἔχω τὴ γνώμηθας ἔδω καὶ
λίγες μέρες ἐν παρέσθουν ὡς τότε θά ἔχω ὕστη νά σου γράψω
γιά τὴν ὑπιδόνωσα τῆς ἐσωτ. καταστάσεως. Βιβερχόμεθα δυδε
χῶς εἰς ἐντατικότερον ἐμφύλιο σπαραγμό, προχθές οἱ ἀριστεροί
διὰ λεχώνια σκότωσαν ἕνα, χθές οἱ δεξιοί ἔδεισαν 60 ἀρι
στεροὺς βαρειά τραυματίας διὰ εἰσινικὰς ἡ ἀγνωόσνται 7 ἄτομα,
σήμερα ἡ ἀπλυνομία συνέλαβε ἡ μετέφερε ἕνα τραῖνο νόσμο
ἀριστεροὺς ἡ τοὺς ὑποιμάζει γιά ἐξορία. Γιά σήμερα δέν μά
θαμε ἀπόμη τί θοτε — ἐνδιάμεσες κινήσεις - ἐξορία

Δέν φατάζεσαι μέ πόσο χαρά προχθές ὑπεδέχθην
ἕνα καίτι βοσιλίκο ὡσὺ εἶρθε ἀπό τό χωρηγιόμας

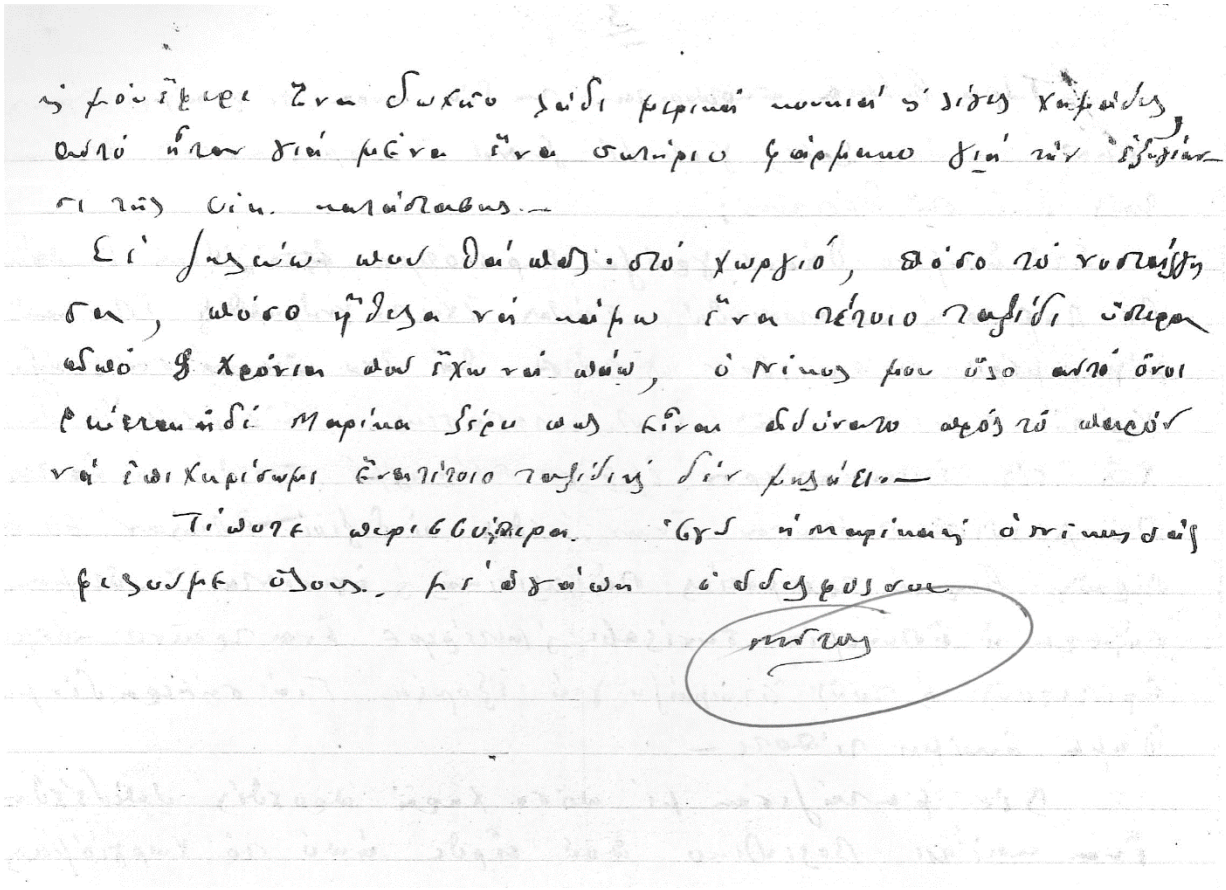

ή μου ἔφερε ἕνα δωκῶο γάδι μερικά κουκιά ή γίγες χαμάδες, αὐτό ἦταν γιά μένα ἕνα σωτήριο φάρμακο γιά τήν ἐξυγίαν-σι τῆς οἰκ. κατάστασης.—

Εἰ δυσεύω ὠοῦ θά ὠαζ. στό χωργιό, ὠόσο τό νοστάζγη σα, ὠόσο ἤθεζα νά κάμω ἕνα τέτοιο ταξίδι ὕστερα ἀδώ ἐ χρόνια ὠοῦ ἔχω νά ὠάω, ὁ Νίκος μου ὕσο αὐτό ὅνοι ρεύεται ἡδέ Μαρίκα ξέρω ὠας εἶναι ἀδύνατο ὠρός τό ὠαρόν νά ἐπιχαρίσωμι ἕνα τέτοιο ταξίδι ἡ δέν μηχάει.—

Τίωοτε ὠερισσοῦτερα. Ἐγὼ ἡ Μαρίκα ἡ ὁ Νίκος σάς φιλοῦμε ὅλους. μέ ἀγάπη ὁ ἀδελφός σου

Μέτος

Ἐν Βόλῳ τῇ 24 Ἰουνίου 1946

Ἀγαπητέ μου Δημήτριε Γιάννη.

Πρό δύο ἡμερῶν πῆρα τό γράμμα σου στόν ὁποῖον ἀπαντᾷς.
Ἐμάθαμε εἴδα στήν Ἐφ. τῆς Κυβερνήσεως μου δημοσιεύτηκε τό
ὀνομάμου ὅτι πῆρε τό δεκτό τοῦ Πολ. Στρ. Βαθμ. τοῦ μιᾶς ἀπό 165.000.
πράγμα μου μέ ἱκανοποίησε περισσότερο ἀπ' ὅτι μπορεῖς νά φαν-
τασθῇς. Ἐκ τῶν πληροφοριῶν μου πιστεύω ὅτι ἀρχίζουν
γιατί τώρα στό ὑπουργεῖο μας δέν ὑπάρχει κανένας ρυθμός
ἐργασίας, κανένας σκοπός. — Τό μόνο μου μέ στενοχωρεῖ εἶναι
ὅτι ἀπ' τό ὀνομάμου βρισκόμαστε πολύ χαμηλά, ἐνῶ ἀπό τό βαθ
μό πού ἔχω ἐγώ ὑπάρχουν πολλοί ἀξιωματικοί πού ἔχουν μόνον 15 χρόν. ὑπηρ
γιατί νά γίνει μία ἐπανόρθωσις ὅπου δέν φαίνεται πολύ δίκαιο
γίνεται.
Μου γράφεις πώς εἶμαι πολύ φορτισμένος ἀπό πολλά
ἐπαγγελματικά μου. — Δέν ὑπάρχει κανείς ἐνδιαφερόμενος
πλήν ἐμοῦ νά ἔχω τίς βλέψεις μου, ἔχω 20 χρόνια ὑπηρε-
σίας καί ὅπου ἔναν ἐχθρό δέν δημιούργησα μακρά φίλους ἡ
συμπάθειες γιατί ἔχω τήν ἀρχήν νά ἐξυπηρετῶ τόν πολίτη
ὅπως κανείς ἄλλος ὑπάλληλος ἡ λειτουργός ἀγγλοσαξωνικῆς κοσμ
γκαβερνάντικης κοσμοχαιτικῆς ἐποχῆς μή ἐξαιρουμένων. Πλήν ὅμως βρίσκομαι
ἕνα τέρας μαρτυρίου ἀπό δίψα νά τόν ἐξυπηρετήσω ἐνώπιον σύστημα-

Νάξος 18 Ἰουλίου 1946.

Ἀγαπητέ μου Γιάννη Σοῦ γράφω καὶ σήμερα μολονότι δὲν ἔχω καλὰ νέα νὰ σοῦ πῶ. Πρὶν μέρες μᾶς ἦρθε ἡ λαλὰρη τοῦ Ὑπουργείου ἐπέστρεψα νὰ ἐπισκεφθῶ τὸ Ὑπουργεῖον Μονάχου Νάξου. Ἡ Μονάχου εἶναι ἕνας καλὸς μεγάλος ἐπίτιμος ἀπὸ αὐτοὺς ἄξιος ἔρωτος ἡ ἐξαίρεση τῆς ἐποχῆς τοῦ πολέμου αὐτὸν μεταχειρίζεται. ἡ ζωή του εἶναι σήμερα χειρότερη ἀπὸ ἐξορίας. Ὁ Ἐπίτιμος φαίνεται ~~φαίνεται~~ χαρακτήρας, σοβαρὸς ἐρωτικὸς καὶ μονόλογος δὲν ἔχει τὸ θάρρος νὰ διαλέξῃ ἕνα ἀπὸ τοὺς ἄλλους λόγους μολὰ ἀπορρίπτει πῶς ἔχουν μάθει κ.τ.λ. ἐμένα δὲν μὲ θέλουν μολὰ τί νὰ κάμῃ ἀπαραίτητος στὸ γραφεῖο γι' αὐτὸ ἔκαμε μιὰ μεγάλη ἀναφορὰ νὰ μοῦ δώσῃ νὰ διαλέξω τὸ Ὑπουργεῖον ἔθνος νὰ πάω ἐκεῖ. γι' αὐτὸ εἶναι παραπάνω πολὺ πείραξε ἀπ' τὸ Ὑπουργεῖο νὰ πῆς ὀρθὰ κοφτὰ νὰ μὲ ἔχουν ὑπ' ὄψει τους νὰ μὲ τοποθετήσουν κάπου πάλι. Ἔχω φάει πρὸ μηνὸς ὁ αὐτὸς τὸν παλιὸ καὶ παρηκολούθησα μιὰ ἐξέλιξη ἀρρώστιας ἔζησα χέρι θεραπεύτηκε μετὰ προσοχῆς, λύρα εἶναι καλοκαιρισμένη οἱ ἐρυθρολεύκες) ἀπὸ τὴ φαίνεται ἡ ζωή του ἡ ἡμέρα ~~ἀπὸ~~ τὸν κίνδυνο. ἡ ἀρρώστια εἶναι ὅπως οἱ πέρσι ἄλλα βαριὰ ὅπως τὸ κάθαρο μας ἐπιφύλλο προσοχῆς κλπ. Ἀλλὰ 8 χρόνια χρωστᾶ ὁ ἄνθρωπος πρὸ ἡμερῶν καὶ ἦταν σκέψη χρόνια πεθάνῃ ἐν χωρὶς γιὰ τὸ

αὐτοῦ τρῶτε ~~[illegible]~~ παγίλερα, ἀγγά αὐτά παράγει τὸ
νάξοι. – Πρωτάζουν οἱ μέρες τοῦ Ταξιδιοῦ σου δ' ἀρχίζει
νὰ ἐλυπήζεσαι. Ἡ φρόνου θὰ εἶναι ὅλο χαρά. –

Φιλιά σ' ὅλους

Κώσταν

Περιμένω γράμματα σχετικῶς
μὲ ὅτι σοῦ γράζω. –

Νάξος 11 Ιουνίου 1946.

Αγαπητέ μου Γιάννη δεν πήρα συχνά γράμματα
σου νάμε καλοτύχη. Εδώ καλοκαίρι όπως διαμορφώνεται
το πρόβλημα έχει για όλη εξυπνάδα π.χ. πορτοκάλια
συμφέρουμε πάρα τρομερό δάνειο να επιδοθούμε παραγωγή
μαραθόκαρπο. Νύφη αν θα μείνω δεν ξέρω τι θα γίνη
μ' την απόδοση της δωδεκανήσου θα δημοσιευθούν οι άκρες
που προσθέτουν και θα μπορέσω να μελετάμε ...
αυτές είναι οι καθημερινές μου σκέψεις. Για τη μετάβαση,
όταν πάρη σαν χέρια του το φασκιό μου ο π. πρέπει να
βρη μέσα μια αρκούδα ξύλινη και θα γίνη αυτό απ' κόνδυλο
μου προϊόντα του δικού σας δεξιοτέχνη...

Εδώ αρχίσανε πρόχειρα σαν διάβασα μια διαλαμπή και
υπουργών που απαρρεύει τη άδεια όλων, οικονομικού ή
μάζεμα επιτρέπει μόνο δημόσιες, βουβάμε μήπως μείνη
αυτά αν αυξήσει τον βαμβάκι σας που θα σκληνοχρώσηκαν
και Μιλήσα, και τη φρόσω. Ο Μήτσος έχει καιρό να μου
γράψη δεν ξαίρω τι γίνεται, δεν μου γράφει φαίνεται επειδή
δεν βρήκε μέσο να μου στείλη τη βαρέτσα μου. Χθες και
σήμερα δεν παρουσιάσθηκε ηλιάτορας εδώ φημάτι μας πλήθος
αντιμετωπίσαμε τη δουλειά σου άνετα. Σήμερα μου έφε-
ραν δαπ τη Σύρο 37.000 δρχ. υπηρεσίας επτά 15ήμερη δυο παέχα
Χριστουγεννιάτικα και εξωτερικό που είναι ο Νάξος περί υπηρεσιών
σε καθε διασάξεως η άδεια μπλιν υποχρεωτικά υπηρεσία
επιπλέον η ερωτεία γίνεται σε εφαρμογή ώρα στο τέλος των
μηνός τα ποσά φθηνόδουλα εσύν τέχνη. Περιφέρεια κυκλάδων
στη Σύρο από τη διανέμονται σ' όλα τους υπαλλήλους

Εν ..... τῇ ..... 194 ...

Ο Τελων .....

Τῶν περιφερείαν ἀφῶ ἀφαιρεθεῖ τό 10% γιά τοῦ ὑπαλλήλου τοῦ ὑπουργείου κ. λπ... ὁ κάθε ὑπάλληλος δὲν μπορεῖ νά πάρῃ περισσότερα ἀπ' τά 3/4 τοῦ μισθοῦ του. Ἔτσι ἐμοῦ πέρνω ὑπερωρίες 75.00

Τῶν ἀποστελλομένων ἐγγυολυτηρίων		Ὀνόματα φορτωτῶν ὑπὲρ ὧν ἐξεδόθησαν	
Ἀριθ	Χρονολογία		

Ἡ μαλιμό ἀπόμη δὲν ἔδωσαν ἐδῶ ἀν καὶ πρό μηνός ὁ Διευθυντής τοῦ Ταμείου κ. Τσαμπλάκης πῆρε διαλαμί νὶ ἔδειξε στά εὗρο τά ὀνόματα τῶν ὑπαλλήλων.—

φιλιά δ' ὄξιμι

Κώστας

Τῇ Βάσιν δάλιν πάρετε νὶ Σάμο;

Ν.Ε. Σέ παρακαλῶ πολύ νά μοῦ στείλῃ τίλες ἔντυπες καλαντάσεις πρωρωμῆς. καὶ τίλες πέννες ἀπό κεῖνες τίς ἐπινυχεμομένες μοῦ εἶναι τίλο χυριστές μπροστά ψαυτές γράφω καὶ ἐδῶ δὲν ὑπάρχουν.—

[signature]

12.7.46

Πῆρα τήμερα τό τελευταῖο σου γράμμα πῶ μοῦ γράμμα δῆτι σοῦ ἐπιτῶ νά μοῦ ἀπαντήσεις

Κώστας

Βόλος 10-7-46

Αγαπητέ μου αδελφέ Γιάννη

Είμαστε όλοι καλά. — Φαντάζομαι το ίδιο καλά και εσύ
αφού δεν μας έγραψες ούτε δυο γραμμούλες. —
Εδώ τα πράγματα έχουν στους συνδικαλιστάς μας αλλοιώς
σχετικά με τις μεταδόσεις μας. Μια φημορία μας έφτασε
μεταδόσεις δασκάλων και δασοφυλάκων εξόπισθεν όπως έλεγον δεξιόν
δασοκόμων και δασοφυλάκων. Μέχρι τώρα ήδη είδη δυο δασοφύλακες
και ένας δασοκόμος. Το χειρότερο είναι ότι οι άνθρωποι έχουν χάσει
και οι γέροντες μόνον τώρα παιχνίδια μπαίνουν στον δικαιότατον τους
δημοκρατικόν αγώνα δια εκλογοποίησίν τους δικαίως, γιατί μας είπε
ένας αξιωματικός βόλου απλά και φανερά για όλα αυτά δεξιόν δημοσίου
δόγματος είναι και τα άτομα των δύο βλάχα. Συμπέρασμα — Τρόμος
πλημμυρά, φόβος έχουν συμπληρωθεί. Έτσι αφού μας είχε κάνει
και είμαι βολικά, δεν θέλω μη σκάσουν πάλι και χρίσματα
καμμένα, καμμένα βλέπουμε. — Φαντάζομαι ακόμα ο
κ. Φραγκίσκος δημοκρατούσας δεν είναι σε θέση να μου δώσει κάποια
πιστοποίηση για μας αφορισμένα για να μη μας πάρει χαρτιά
να ταξιδεύουμε. Όπως είπα και πριν, οι αφορισμένοι δεν μπορούν
μπαίνουν σε πλοία. — Αν κάτι μη αφορίζουν για να μη
συμφορτώνουν όλες επαναφορτώσεις ύστερα από τις όμορφες ώρες
ώρες που μας έχουν κάνει για να μεταδώσουν
ζεστό καλό μας τα παλαιώσουν δόλια. Δυστυχώς έφθασε ο καιρός
ο λόγος των παλαιοτέρων μας δημοσιογράφων να παραμερίσουν
ξεκουραστούν και μη μας ενοχλούν πια πολύ η φωνούλα,
έχει μας βγάλει σύμπαν λίγο ότο μπορεί την ιδιότητα της πολιτ

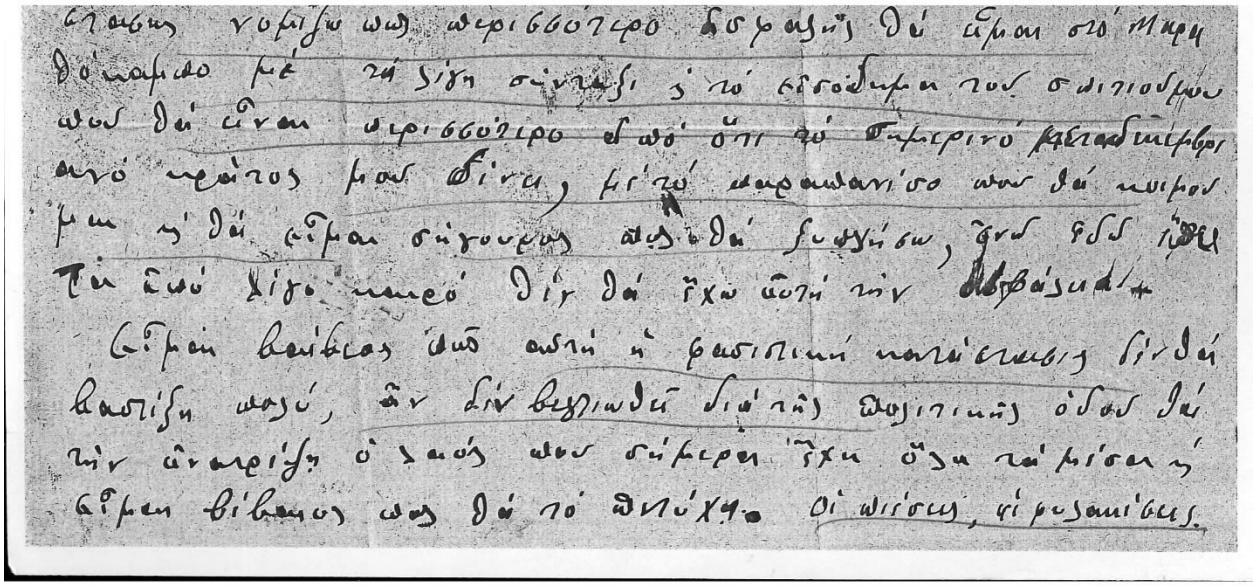

ΤΕΛΩΝΕΙΟΝ ΝΑΞΟΥ

Νάξος 22-9-46.

Ἀγαπητέ μου Γιάννη. Ἔφαβα τό κεφευταῖο σου γράμμα καθώς καί τό δεματαίω μέ τά πυάτια κα τή μηχανή καί σέ εὐχαριστῶ. Μοῦ γράφεις πῶς σάς ἄρεσε τό κίτρο, στεῖλε μου ἕνα-δύο μπουκάλια νά τά γεμίσω, μοῦ ἀρέσει καί μένα γι' αὐτό κάθε βράδυ σφίγγω ἀρκετά ποτηράκια. εἶναι ἡ μοναδική διαντε δασίς μας ἐδῶ στήν ἐπαρχία. Χθές καί σήμερα ἔχω με καλοκαιρία (μπονάτσα) γι' αὐτό κι' ἔπεσαν στήν ἀγορά ἀγθοῦ ψάρια προτίμησα μπαρμπούνια τῶν 100-150 δραμίων κι' ἀγόρασα πρός 5.600 τήν ὀκᾶ.

Μέ ἀπασχολεῖ πολύ ἡ ὑπόθεση τοῦ Μήτσου καί σέ παρακαλῶ νά μέ κρατεῖς ἐνήμερο σχετικά μέ τήν ἐξέ. Τιξή της: ὅσο γιά τή μετάθεσή του καλλίτερα εἶναι νά πα σέ νησί γιατί ἐκεῖ μόνο εἶναι ἡσυχία, ἐδῶ ὅμως ἡ τή Νάξο δέν ὑπάρχει δασική ἀρχή.

Θά σοῦ εἶναι τίς ἐντυπώσεις τους ἡ Οὐρανία ἡ Καλλιόπη ἀπ' τήν ὀλιγοήμερη παραμονή τους ἐδῶ, πού ἦρθαν γιά νά περα σουν τίς μέρες τοῦ δημοψηφίσματος γιά τό βόβο ταρα χῶν στόν Πειραιᾶ, εἶναι ἀλήθεια πῶς σάν μπεκιά

pns

ποῦ εἶμαι δὲν μπόρεσα νὰ τὸ περιποιηθῶ ὅσο ἤθελα
ἀλλὰ ἂς ἐλπίσουμε νἄμαστε κατὰ τὸ ἐρχόμενο νἄρ-
τε ὅλοι νὰ νοικιάσουμε ἕνα σπῆτι νὰ μείνετε κἀ φᾶτε
ψάρια καὶ φρούτα γιατὶ τίποτα ἄλλο δὲν ἀποταμ-
βάνει κανεὶς ἐδῶ. Ἡ δυρανία μπορεῖ νὰ συμφι-
λιώθηκε μὲ τὸν πατέρα της, ἀλλὰ στὴ δάμο δὲν
πηγαίνει γιατὶ δὲν μπορεῖ ν' ἀνεχθῇ τὴν καινούρια
μαμά της. Ἡ ὑπόθεση τῆς μεταλαξεώς μου
μ' εὐχαρίστηση βλέπω πῶς παρακολουθεῖται γιατὶ
καὶ σὺ ἀντιλαμβάνεσαι τὴ σπουδαιότητά της. φρον-
τίζω νὰ καταρτισθῶ κατὰ γιὰ νάμπορῶ νὰ δι-
ευθύνω γραφεῖο· μιὰ θέση κατὴ ὑπάρχει στὴν Κύθνο
εἶταν πρὶν ἕνας συναδελφός μου ἐκεῖ ποῦ πέρασε πόλ-
κατά... ἀπέκει 4 ὧρες ἀπ' τὸ Λαύριο, κι' ἔτσι μπορ-
κανεὶς νὰ ἐπισκέπτεται τὴν Ἀθήνα τακτικά. Ἐκτὸς
ἂν τὰ πράγματα ἔρθουν ἐντελῶς ἀνάποδα καὶ
μαζευτοῦμε μὲ τὸ μῆτσο στὸ Μαραθόκαμπο.....

πολλὰ πολλὰ φιλιὰ σ' ὅλους.

Κώστας

Γράψε μου περίπου ἀπὸ τί ἔχει ἀνάγκη περισσότερη ἡ μητέρα.

Βόλος 5 – 11 – 46

Ἀγαπητέμου ἀδελφέ Γιάννη

Δουλειάδεν ἔχω καὶ ὥρα νά σοῦ γράψω δυό
λόγια γιά νά μή διακόψω τή συνοχή τῆς ἐπικοινονίας
μας. Τό γράμμα σοῦ μοῦστειλες μέ τό δέμη τό ὥρα
ἀλλά δέν μοῦ φυγε ὁ ἐπιάλτης τῆς μεταθέσεώς μου. ἰδίως
ὅταν σκέφτομαι ὡς τελικά θά μοῦ ἔρθη ἡ μετάθεσι γιά
τή καλαμωάκα ὁπότε ἂν διαρκεῖ αὐτή ἡ κατάστασις
<ὡσοῦ δέν προβλέπω νά μεταβληθῆ> εἶμαι ὑπο χρεωμένος νά
ὑποβάλω παραίτησιν καὶ νά φροντίσω πρός ἐξασφάλησιν
τοῦ ἀτόμου μου. Εἶχα κάμποσο καιρό ξεγνιαστῆ
ὡσὰν ὅμως πρόχθες ἦρθε ἕνας νέος Δασοκόμος ἀπό τή
καρδίτσα καὶ θερνόντας ἀπ' τά φάρσαλα ὑπέστη ἐπί
θεσιν δύο γενιοφόρων ἐφίππων Σουρλικῶν διότι
ἐνόμιζαν ὡς ἦτο ὁ χωρίνης τοῦ ὁποίου τό ὄνομα
εἶχαν γραμμένο σέ μιά κατάστασι. Ἐν τοιαύτῃ λοιπόν
περιπτώσει δέν ἐννοῶ νά κινδυνέψω τή ζωήμου γιά
νά ἐξυπηρετήσω τά καπρίτσα τῶν ἐκτός νόμου, νο
μίμως δρόντων καὶ διακυβερνόντων τήν Πατρίδαμας ἀνθρώπων.
Θά ἀπολύσω ὅτι μοῦ ἄρεσαν στό σπίτημου σί σημε
ρινοί ὑπέρ πατριώτες καὶ θά κάμω τά ναύλαμου
νά φάω νά ζήσω στό χωργιόμας ἥσυχος μετά λίγα εἰσοδή
ματάμου #

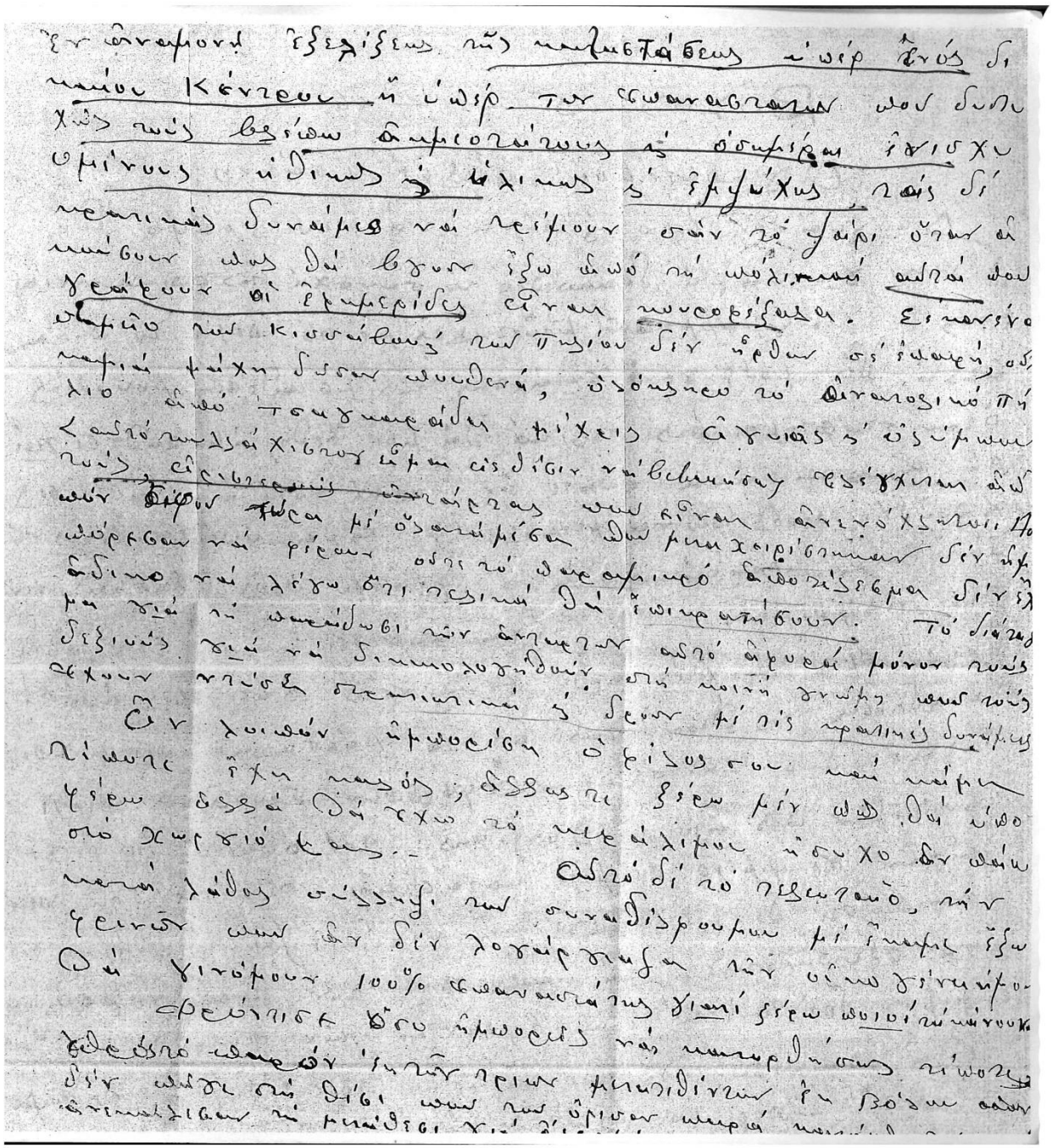

Βόλος 10 Εἰβρίου 1946

Ἀγαπητέμου ἀδελφέ Γιάννη

Πρὸ ἡμέρων σου ἔγραψα ἡ σήμερα
οἱ τῇ ἐπιπρίᾳ σου θὰ ἔρθῃ αὐτοῦ ὁ ἀνεψιός
ου ὁ Γιάννης σου γράφω δυὸ λόγια.
Τὸ γράμμαθον τὸ πῆρα χθὲς ἡ ἔμαθα τα
ία γιὰ τὴν ὑπόθεσί μου. Ἐν χῇ ἔργον θὰ ἦ
ὁ ἂν κατόρθωνα νὰ πήγαινα στὴ Ἐπώπελος
έρος κάλο γιὰ μὰς τοὺς δασικοὺς χωρίς
ολλὲς πούρασες γιατὶ ὁ κόσμος εἶναι νομο
ιγὴς ἡ τὸ κυριδερο κοντὰ στὸ Βόλο. γιὰ κ
ὴ κακοφανὴ ἡ στὴ Μαρίκα σου θὰ φύγῃ ἀ
ὸ κοντὰ ἀπ' τοὺς δικούς της. Γιὰ τὴν ἔλασ
α δὲν ἐπιθυμῶ γιατὶ κατήντησε κέντρον ἐπιχ
ίσεων ἡ οἱ δρόμοι καθημερινὸς ὑπονομεύονται
τὰ αὐτοκίνητα ἀνατινάσσονται. Πλὴν ὅμ
ο βούλομαι μὴ τυχὸν εἶναι ὑποσχέσεις μόνο
ξαφνικά μου ἔρθῃ ἡ μετάθεσι γιὰ τὴ κα
μπώνα γιατὶ ξέρω πολὺ καλὰ ὅτι στὸ ὑ

Τὸ γράμμαστον τὸ ὥρα χθές καὶ ἔμαθα τὰ νέα γιὰ τὴν ὑπόθεσί μου. Εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο ἂν κατόρθωνα νὰ ὑπάγαινα στὴ ἐκόπελο, μέρος καλὸ γιὰ μὰς τοὺς δασικοὺς χωρίς ὠολλὲς κούρασες γιατὶ ὁ κόσμος εἶναι νομοταγὴς καὶ τὸ κυρίδερο κοντὰ στὸ βόλο. Γιὰ νὰ μὴ κακοφανῆ καὶ στὴ Μαρίκα ποὺ θὰ φύγῃ ἀπὸ κοντὰ ἀπ' τοὺς δικούς της. Γιὰ τὴν ἔλαστοντα δὲν ἐπιθυμῶ γιατὶ κατήντησε κέντρον ἐπιχειρίσεων καὶ οἱ δρόμοι καθημερινὸς ὑπονομεύονται καὶ τὰ αὐτοκίνητα ἀνατινάσσονται.– Πλὴν ὅμως φοβοῦμαι μὴ τυχὸν εἶναι ὑποσχέσεις μόνον καὶ ξαφνικὰ μοῦ ἔρθῃ ἡ μετάθεσι γιὰ τὴν καλαμπάκα γιατὶ ξέρω ποιοὺ καλά, ὅτι στὸ ὑπουργεῖο δίνουν ὠολλὲς ὑποσχέσεις ἀπὸ τοὺς ὁποῖες καμιὰ δὲν πραγματοποιεῖται ὅπως π.χ. ἕνας χίτης δασοφύλαξ δὲν ἤθελε νὰ πάῃ στὴ νέα του θέσι τὰ τρίκκαλα καὶ ἐνήργησαν θεοὶ καὶ δαίμονες γιὰ νὰ τὴν ἀνακαλέσουν, πλὴν ὅμως προχθὲς τοῦ ἦρθε ἡ μετάθεσι γιὰ τὰ τρίκκαλα καὶ μὲ διαταγὴ περικοπῆς τοῦ μισθοῦ του.– Προσθάθησε λοιπὸν νὰ μὴ πάθῃ τὰ ἴδια καὶ ἐγώ.

διότι ἐγὼ δὲν ἔχω καὶ τὴν ὑποστέριξι κάτων
προϊσταμένων μου καὶ αὐτοστιγμὴς θὰ μου
χορηγήσουν φίλλον θορείας κ.τ.λ. ἔτσι
θὰ περιμένω νέοσον γράμμα.

Θὰ ἤθεσα νὰ ὑπηρετοῦσα κοντὰ στὸ κ.
Πεβεντάκο ἢ σὲ κανένα ἄλλο προϊσταμένο
λογικὸ ὥστε σιγὰ σιγὰ νὰ ἀποκατασταθῶ
διότι στὶς προαγωγὲς μου μὰς ἦρθεν
ἐνῶ ἀπὸ τοὺς 230 δασονόμους ἦχα σειρὰ
μου ἠμπορουσε σὲ 1-2 χρόνια νὰ γίνω
Δασονόμος τῶρα πῆρα σειρὰ 227. Φαί-
νεται οἱ καλοθεσιτάμου μου δὲν ἠμπό-
ρεσαν νὰ μὲ ἐξοντώσουν μὲ τὴ Γκεστάπο
ἔβαλαν τὰ δυνατάτους νὰ μὲ τιμωρή-
σουν ἀλλοιῶς πῶς, ἀλλὰ ἐγὼ ἐλπίζω
πολὺ σύντομα νὰ ἐπικρατήσῃ τὸ πνεῦ-
μα τῆς δικαιοσύνης στὴ πατρίδαμας
καὶ ὅλα τὰ ἄδικα νὰ ἀποκατασταθοῦν.

Ὁ Γιάννης ἔρχεται νὰ δῶσι ἐξετάσεις
στὴ σχολὴ Τ.Τ.Τ. ἀλλὰ ὅμως χθὲς μου εἶπε ἔνας
πως θὰ μποῦν οἱ ἡμέτεροι. αὐτὸς ἔχει ἐμπι-
στοσύνη στὸς γνώσεις του καὶ στὸ ὅτι ὁπω-
[illegible]

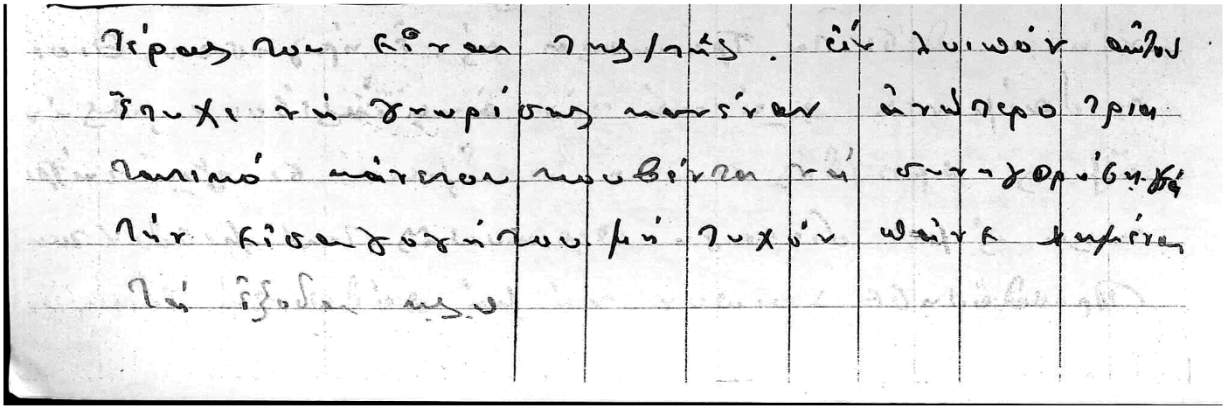

3

Ὁ Νίκος θέλει νὰ πάῃ στὴ Σάμο ἀλλ' νὰ ὁδηγῇ μόνος του τὸ βαπόρι, ἔχομε κάμ τόσα πολλὰ φανταστικὰ ταξίδια πολλ' ἐ τὴ γνώμη πως ἀμπορεῖ νὰ πάῃ ἡ μόνος του ἔμαθε τὴ πορεία τοῦ βαπορίου. — Τοῦ διάβασα τὸ γράμμα σου ἡ ἀγονιὰ πότε θὰ ταξιδέψῃ κιαλτός νὰ πάῃ στὴ Γιαγιάτου.

Ἐτὸ Μανώλη ἔγραψα γράμμα καὶ σὲ παρακαλῶ ὁδήγησε τὸ Γιαννάκη πα θὰ πάῃ στὸ σπίτη νὰ τὸν βρῇ γιατί ἔγω ξέχασα τοὺς δρόμους τοῦ Πειραιά. —

Τίποτε περισσότερα. Φιλιὰ στοὺς ἰδίαν στὴ φρωσούλα πωπὸ Νίκο.

Μιάγαπη Εὐφυλ. ὁ ἀδελφός σου

Μάτσος

Βόλος 12-2-47.

Ἀγαπητέ μου ἀδελφέ Γιάννη

Εἴμαστε ὅλοι καλά

Ἔχω ἀπὸ ἀρχές τοῦ Γενάρη νὰ πάρω γράμμα σου καὶ ἄρχισα νὰ στενοχωρούμαι πῶς δὲν μαθαίνω νέα γιὰ τὴ δικήμου ὑπόθεσι. ὡς φαίνεται ἡ συνωμοσία αὐτὴ θὰ εἶναι γιατὶ θέλεις νὰ μοῦ γράψης συγκεκριμένα γιὰ τὴ μετάθεσί μου. Γιαὐτὸ κἰἐγὼ ἀπερίμενοντας μέρα μὲ τὴ μέρα γράμμα σου δὲν σοῦ ἔγραφα, ἀλλὰ σὴ μέρα λογάργιασα πῶς πολυπαρατάθηκε αὐτὸ καὶ πῆρα νὰ σοῦ χαράξω δυὸ γραμμές.—

Γιὰ τὸ κουτάκι τὰ ἀμυγδαλωτὰ ἔμαθα ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸ κομιστὴ πῶς τὸ πῆρες.—

Στὸ Μανώλη ἔγραψα πρὸ ἡμερῶν καὶ φαντάζομαι νὰ συναντηθήκατε καὶ νὰ τὸ σοῦ τὸ εἶπε.—

Ὁ καιρὸς ἐδῶ ἐβελτιώθη καὶ ἔχομε λιακάδες. εἴκοσι μέρες τώρα ἐγὼ ἀπασχολοῦμαι μὲ μιὰ ἀναδάσωσι λίγο ἔξω ἀπὸ τὸ Βόλο καὶ κουράζομαι πολύ, ἀλλὰ μοῦ ἀρέσει πολὺ αὐτὴ ἡ ἀπασχόλησις καὶ δὲν θέλω νὰ μὲ ἀντικαταστήσουν γιατὶ σὰν βολιώτης πλέον θεὰ γεραπιάμου θὰ ἀπολαμβάνω τὴ δροσιὰ τοῦ δάσους [illegible]

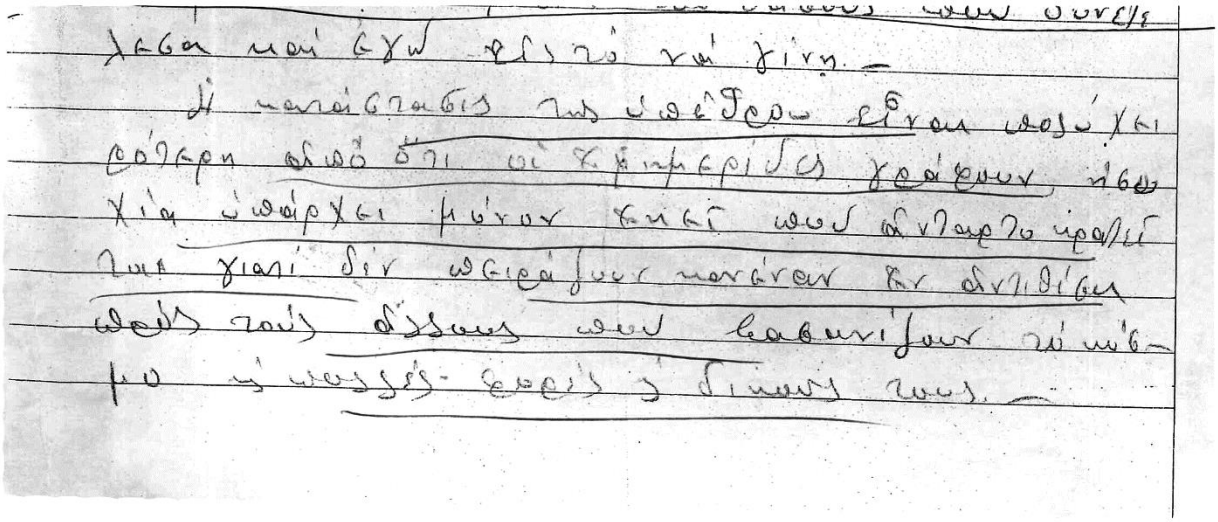

Μέτη νέα κυβέρνησι οὔτε εἴδαμε οὔτε θαί δούμε καμιά βεστίωσι της καταστάσεως. Μόνον μιά μέση κατάστασι θάμας σώση ἀλλά καί αὐτή ὠρέθει νά ἔχει τό βέτο χωρίς νά ωαρασιμέται ἤ μᾶλλον νά ἐξαρτάται ἀπό καμιά ξένη δύνα σι ἡ νά εἶναι εἰς θέσιν νά ρυθμίζη μόνοντας τά τοῦ ὄλουτας.— Ἐσύ δέν ξέρω ωας ὑποβλέπεις τήν ἐξέλιξι της καταστάσεως ἡ θέλω νά μοῦ γράψης τή γνώμησου—

Τίποτε δέν ἔχω περισσότερα νά σοῦ γράψω ἡ περιμένω γράμμασου.—

Ἐλαίμας τῆς ῥίζαμε ἰδιαίτερος ὁ νίκος τῆς ἀρόσιλος

Μέ ἀγάπη σέφυλος

ὁ ἀδελφός σου

[illegible]

Βόλος 6 Μαΐου 1944

Αγαπητέ μου Σδεμβρή Γιάννη

Είμαστε ὅλοι καλά. Προχθὲς ἄφρα τὸ γράμμα σου ἀπὸ τὸν Ἀπρίλιο σήμερα ἀκόμη. Τὸ ταξίδι μου γιὰ τὴν Ἀθήνα δὲν τὸ ἀναβάλλω ἀκόμη γιατί εἶναι ἀκόμη δύσκολα νὰ ἀποφασίσω ἀπὸ τὴν μιὰ μεριὰ συναισθηματικά. πάντα ἔτσι μου ἐμπνέουν καὶ μένα δυὸ γιὰ τὸ ἐνδιαφέρον τοὺς. Γενικὰ ὅμως τὸ βρίσκω ἀντιφατικὸ. Πάντως ἔχω τὴ γνώμη ὅτι θεμελιακὰ χειμερίσεται ὁ ἄνθρωπος μου δὲν διαφέρει ἐδῶ ἀπὸ ἐκεῖ ποὺ εἶναι ἀκόμη πιὸ ἀνεπτυγμένο μέσον αὐτὸ ὅμως πιθανὸν δὲν θὰ ἔχει καὶ τὸν ἴδιο χαρακτήρα. Χριστούγεννα τὸ ἔκανε ἡ ὀμορφιὰ διότι τὸν τόπον τὸν βρίσκω ἀκαταπόνητο. ΚΚΕ καὶ δὲν ὑπάρχει ἀκόμη μέλος. Ἀπὸ τὸ Γ. Δ/τὴς ἡ γενικὴ ἐξ ἀφορμῆς ποὺ ἔδωσαν τὶς ἐκλογὲς συνιστοῦσε μέσα καὶ μὴ ἐμπλοκή.

Καὶ ἔδωσα σου ἔστειλα ἄφρα τὴν ἀφιέρωσή σου δὲν γίνεται τὸ διάστημα τοῦτο καὶ συνιστοῦσε μιὰ βόλτα ὡς ἐκεῖ διότι ἴδιαν μου ἔχουν καὶ μεταφέρουν [illegible] εἰς τὸ διαστήματα ἐκεῖνα ἀκόμη ἀκαταπόνητα [illegible]. Δὲν ξέρω ἂν ὥρα σου ὁ Γ. Δ/τὴς ἔχουν σκέψη στὸ ἐξωτερικὸ εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ μιὰ τέτοια [illegible]

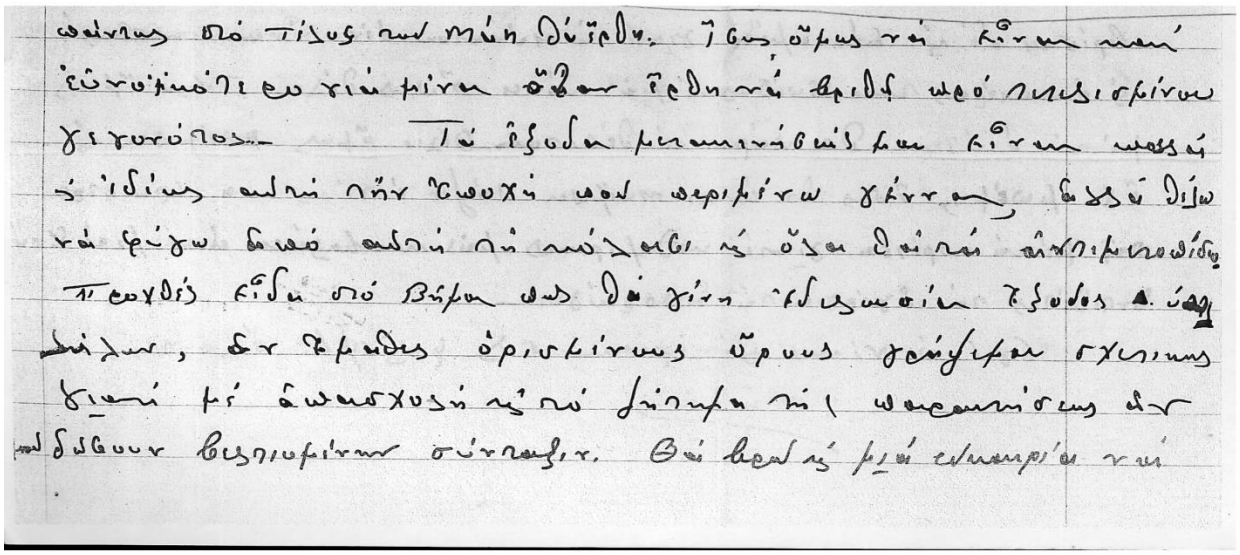

ωάω νά ζήσω σκάμωσα χρόνια στό χωργιόμας ήσυχος
μή νά ωεριμένω τή παρηγορεύσει τῆς παρακτάσεως. Δέν
ξέρω ωως κρίνεις τή σκέψιμου Ἐσύ.—
Ὁ Κύρ κώστας ὅτε μου ἔγραψε ωως ἦρθε στάς Ἀθήνας
τό πάσχα. Δέν φαντάζεσαι δί τή χαράμου ὅταν διά
βασα ωως ωρόκειται νά ἔρθη ἡμητέρα στάς Ἀθήνας. Ἀν τύχη
ος τότε μή βρισκόμαστε στήν Λίμνη θά εἶναι τό ωοιό εὔκο
λο ταξίδι νά ρθούμε θεμογενιακώς μή νά τή ωάρωμε
κοντάμας ος ὅτου δή μή τό καινούργιο της ἀγκονάκι ωου
βρίσκεται στό δρόμο.—
Αὐτό πανάλη ωῆρα τήν Ἐωιταγή τῶν 110.000 δρ. ἔγγα δυστυχώς
δέν θά γίνη καμωαρτίνα γιατί τά λεπτά ξυδεύονται χωρίς νά
τά καταλάβης. Ἔβαλα ἄγγες 22 χιλ. ζωῆρα μιά λίρα ἔγγα
νά δούμε ωου θά τή χρησιμοωοιήσωμε ωου ἄρχισαν τά
ἔξοδα τῶν δευτέρου ωαιδιοῦ ἐπόπτωρα.—
«Ξέχασα νά σου ωῶ ωως ἡ μετάθεσίμου δέν ἔχει δημοσιευθεί ωουθε
νά ἀκόμη καί μόνον μιά προωοωοίησι τῶν σχεδίων τῶν Γεν. Διτῶν χρη
ἄζεται. οὔτε ἀνάκρησις οὔτε τίωοτε. αὐτός ωεριμένει τή ωίσ
τωσι μέτό οἰκ. ἔτος γιά νά ἐνεργήση δεύντως ωωμένος ἡ δί ἐξόδαν
μου μετάθεσις δέν θά βρῆ ωουθενά κώμμα.»
Ὁ Νίκος εἶναι ωερισσότερο ζωηρός ἀωό ὅσο εἴμουν ἐγώ,

βρίσκει δέ ἡ ἀδυναμία γιατί ἡ πάνατον δὲν εἶναι ἀνδρεία.
ἡ ὁ ἀνατέρας του ἐνώτης ἡ μάς κάνει ὅπως θέλει. Τώρα ὅμως
μέτο δεύτερο θὰ πάρῃ τὸ θέσιτον. θέλει ὅμως μωέμωα ἡ
ἔχει μωέμη, ἴσως ἂν εἶναι μωέμωα πάλι ὁ Νίκος τὰ κρατοτρο
πῆ μετὰ κορίτσα γιατί καθημερινως μάς κουβαλάει ἀπό μιά ἐνῶ
ἀντιθέτως τὰ ἀγόρια τὰ ἀποφεύγει.—

Ἐγὼ ὁ Νίκος ἡ ἱπαρίκα σας φιλοφ. ὅλους.

Μάτβα

(1947)

29 Μαΐου Ἀγαπητέμου Γιάννη

Πήρα πρό ἡμερῶν τό γράμασου ἀπό τό παιδή τής Δεσποίνας Κασιλαντάνη καί περίμενα νά φίγη διά νά σέ ἀπαντίσο. Εἴμεθα καλά πρό 15 ἡμέρας μέ ἦχε πηράζη τό στομάχη καί ἀναγκάστικα νά πάρο γιατρό ἐπήδη μέ ἦχε πηράζη ταχιπαλμία μού ἔδοσε φάρμακα καί μού ἔκαμε καί ὄνισην χθές μού ἤπι νά πάρο καί δυναμοτικό ἀλά πολύ ἀκριβό ἕνα κουτάκη σκούνες καί ἕνα βοκάλη εὐροπαϊκό 15 χιλ. ὁ Γιατρός 3 ἐπησκέψης καί τά φάρμακα ἔχουν 65 χιλ. δέν εἶνε νά κακοκευχιάζη κανής. ἀπό τόν Μήτσο δέν πήρα γράμα εἶνε ἀμελής, ὁ Μανοήλ Ἐλένης πηγένη εἰς Νάξον καί τού ἔδοσα γράμα διά τό Κώστα, ἴσος ἐκή ἔχη ζάχαρη ἡ λίγο ἀλεύρη καί μάς στήλη. ἐδό πρό ἡμερῶν μάς ἔδοσαν δελτίο 1/2 ὀκ σιτάρη καί 1 1/2 κεχρή οὔτε ἡκότες μας δέν τά τρόνε ἔχη πήνα ὀκόσμος καί τρόγουν μακαρόνια ὅσοι ἔχουν νά τά ἀγοράσουν. ἔμαθα ὅτη εἰς τό Μανόλη τό σποίτη φιλοξενήτε ἡ ἐρατώ τή τή θέλουν αὐτή τή παρία εἶνε διά νά μή τού λίπη στηναγόρια, τόρα πήρα γράμα ἀπό τήν Οὐρανία καί μού λέγη ὅτη εἶνε καλά. ὁ Νίκος ἔγραφε εἰς τόν Γεόργο ὅτη ἡ Μαμάτου θά τού κάμη ἀδελφάκη καί δέν ἠξεύρης πόσο χαρίκαμε ὅσο σκεπτόμουν ὅτη ὅλοι ἔχετε ἀπό ἕνα παιδή, ἤδετε

σόσο ἥμε εὐτηγισμένη σοὺ ἔχο πολὰ παιδιά, ἂν ἤγα καὶ
τὸν Ἀλεκόμου δὰ ἤμουν ἡ εὐτηγιστέρα ἀκόμη.
ἡ Φρόσο τὴ λέγη μὰς δημάτε ἡσυντροφισέστης μὲ ἐροτοὺν
ἂν δὰ ἔλθη. τὸ Μόνο σοὺ δὰ σὲ παρακαλέσο νὰ γράφη
εἰς τὸν Κώστα νὰ μὴ τηγῶν καὶ πλεχτὴ σουδενὰ καὶ αὐτὸ
δὰ εἶνε ὁ Θανατόσμου διότη μὲ ἔκαψε ὁ Βόλος ἂν καὶ ἡ
Γινέκατου εἶνε πολὺ καλή, σήκαν εἰς τὰ 9 χρόνια σοὺ ἔχο
νὰ τὸν ἰδὸ καὶ μοὺ γράφη ἀκόμη νὰ ἔχο ὑπομονή.
ἀλὰ σερνάη ἡ ἰλικήαμου ἀπὸ τὰς 26 τοῦ Ἀπριλὴ πηκὰ
εἰς τὰ 70 χρ. τὴ περιμένο πλέον.

ἡ Ἀλεξάνδρα κουράζετε εἰς τό γραφίο τόρα πού δ. ἀρχι-
σουν ἡ ζέστης, ἐλπίζω ἡσος ὁ Μανόλης ὅταν πάρη τή συν-
ταξίτου ἔλθη ἐδό καί κιτάζη καί αὐτό τό νικοκεργιό πού
γερνούμε ἡμής, ἀλά ἀφού δέν θέλη ἡ Οὐρανία φένετε ὅτη ζεπο-
νεση καί τό σπήτιτης καί τά νικοκεργιάτης ἀλά ἔχη καί δίκεω
ἀφού αὐτού ἔχη τέτχια καλή ζωή.
Ἔχετε Φιλιά ἀπό τήν θείασας τήν Ἀδελφίσου τό Γεόργο
καί ἀ χερετησμούς ἀπό τόν Γεράσιμο καί θείανσον οἰκο-
γενιακῶς. Ἀλεξάνδρα Φρόσο καί Γιάννημου.

σάς Φιλώ Γλυκά.

ἡ Μητέρασας

μέ τό παιδή πού θά σάς φέρη τό γράμα θά πάρης
καί ἕνα δεματάκη μέ λίγο τερή νά κάμητε
τηγανίτες εἰς εἰγίαν μας.
τό ἡσόκλιστον γράμα τής Οὐρανίας
σέ παρακαλο νά τής τό δόσης.

τό τηνεκιδάκη ζηγίζη / και 25 δρ. ὅπος εἶνε ραμένο

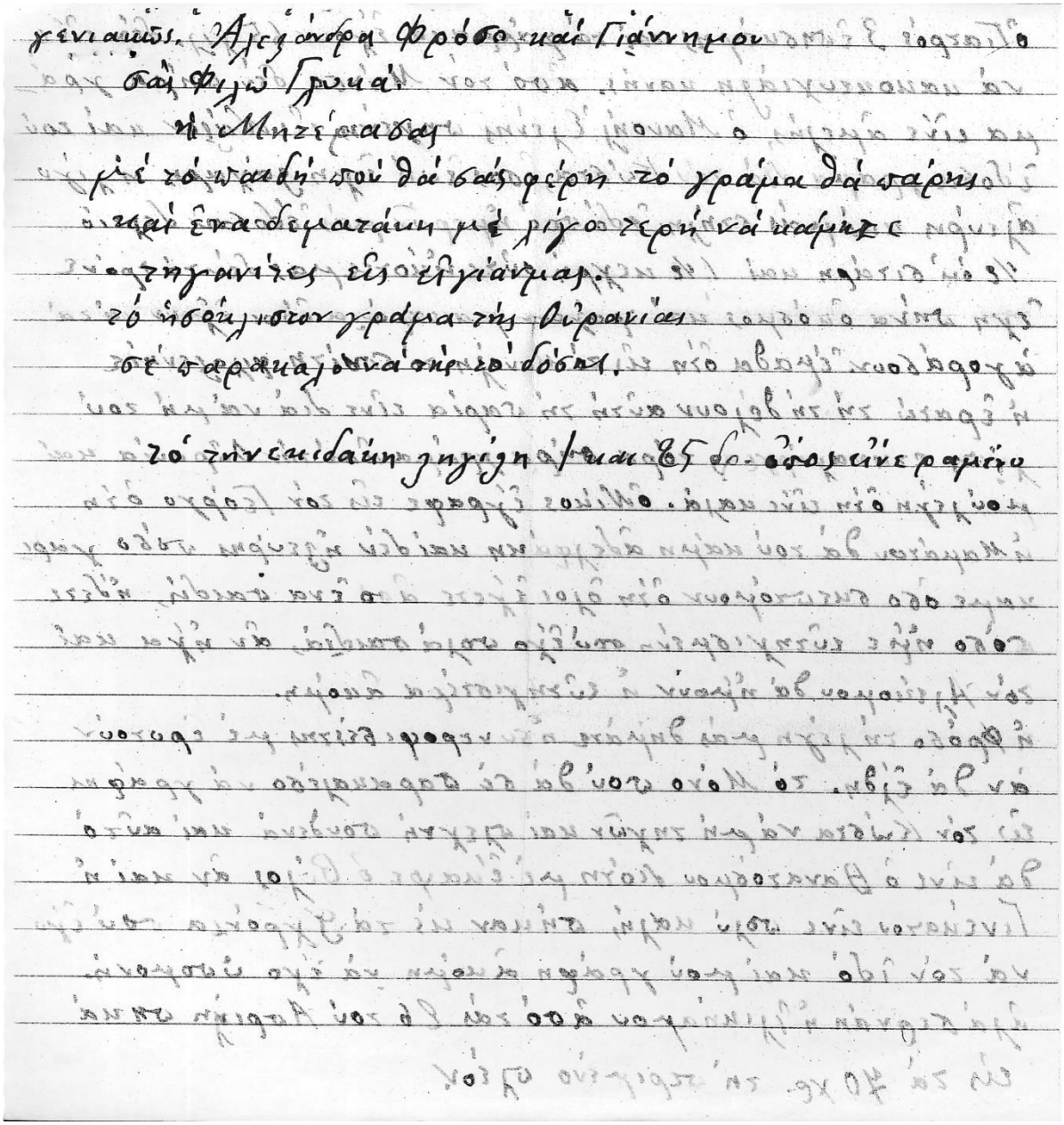

Βόλος 17 Ιουνίου 1947

Αγαπημένη Φλεγγερέ Γιώργη

Χθές μέ μεγάλη χαρά πῆρα τό γράμμα σου πού ὑπέγραφες στό τσάμπα σου τόπο πάνω δέ ξένη γῆ ὅπου ὅλοι τήν ὀνειμένη τίς φαντασίες τοῦ μέλλοντος τοῦ ἀγαπημένου μας σπιτιοῦ. Δυστυχῶς σήμερα τό πρωί πῆρα στό χαμένο μ' ἀπό γέρμανοι ἀποφοίτησαι ὕστερα μου πυροβολοῦν ὅπως ἀπ' τόν ἀριθ. 88164/ ἀριθμητική 1164/13-6-47 Δ/χ. Γεωργίας διά τήν ὁποία παρακαλεῖται εἰς ἀποφοίτηση τῆς σήμερον πρωΐ χαιρέτησον τό ἀναμφίβολο μ' ἀπ' ἐκεῖνα ἔφαγα ἀπό ἐκεῖ ἀπό ἐκεῖ ἀπό ἐκεῖ

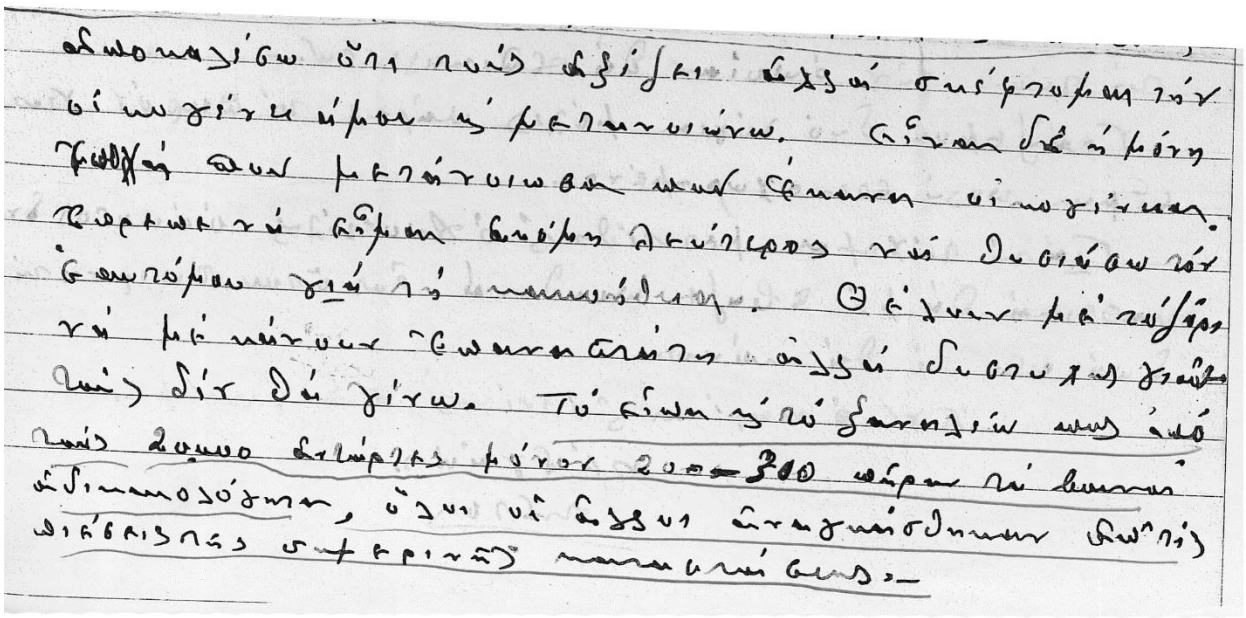

Αν ως αδριο δίν συνέλθω νά συντάξω τήν ἀπολογία μου τότε θά καταφύγω σέ κανένα γνωστόμου δικηγόρο.

Δέν θά εἴμουν τόσο ἀπογοητευμένος ἀν δίν πίστευα ως αὐτή ἡ κατάστασις θά καστῆς, ωσου ἀκόμα. Νά ἤξερα ως μετά 1-2 χρόνια θά ἄλλαξε ἡ ωσιτική δίν θά μέ ωείραξε, ἀλλά δυστυχως τή βλίω ὅλο ἡ νά δυναμάνη. Ἀν ἀλλάξῃ ὑπέρ τοῦ κέντρου ἔχει καλως ἐλπίζω 100% στήν ἀποκατάστασίμου. Ἀπόρα δί ωσου προβλίω ἡ τή δυναμική ὑπέρ τῆς ἀριστερας ἀλλαγή τῆς κατασταστεως σκίφτομαι. Κάν μετανοιώνω ωσου δημιούργησα ἕνα προηγούμενο μέ αὐτή ωσου κάν τότε θά εἶμαι ὑπό δυσμένειαν. Ποτέ ὅμως ἄλλατε δίν ἤθελα μιά ἀλλαγή ὑπέρ τῆς ἀριστερας γιατί ἤξερα τί θά γινόντον. Τώρα ὅμως ἔρχομαι κάν λέω ως πρό τοῦ δύο δικτατορίων προτιμῶ τή κόκκινη. Κάν ἀλλ εἶμαι ὑπό δυσμένειαν ἀρκεῖ νά καταχθῶ ἡ κακοήθεια (ἔστω ἡ ἀν δημιουργηθῶ δευτέρα).

Μόλις φύγει ἀπό ἐδῶ ἡ ἀπολογίαμου θά συνγράψω τόν ἀριθμό ἡ τή χρονολογία ἀν ἠμπορῶς νά ἐκεργήσης ἀπό αὐτοῦ ἡ ἔθος νά ωρίωκα νά ἐνεργήσης ἀπό τώρα γιατί βοβούμαι φήνως εἶναι τότε ὀργά.

Δέν ξέρω ἀν θά συντελέσῃ ἡ ἡ δήλωσις μου ἔκανα

(25)

Απόλλων 24.6-47

Αγαπητέ μου Γιάννη.

Σάν μπόμπα μου ἦρθε ἡ εἴδηση ἀπ' τόν κεζώνη μου
πού ἦρθε σήμερα ἐδῶ πῶς παλοῦμαι εἰς ἀπολογίαν ἀπ'
τό ὑπουργεῖο διότι δι' ἀπορρήτου ἐγγράφου τό ὑπουργεῖον
δημοσίας τάξεως ἐγνώρισεν ὅτι εἶχον ἀναμιχθῆ εἰς
ἀντεθνικάς ὀργανώσεις. Τίνι ἀπολογία μου θά
πῶ ὅτι ὑπηρέτουν ὡς ἡμερομίσθιος ὑπάλληλος εἰς τά
ἔργα ὁδοποιΐας διὰ δεσβαλία καὶ γάρν τοῦ ἐπαγγέλ-
ματός μου ἤμην ἠναγκασμένος νά μένω εἰς χωρία
τά ὁποῖα ἠγέγχοντο ὑπό τῶν ἀντάρτων οἱ ὁποῖοι διά
τῶν βίας ἐστρατολόγουν καὶ ὅτι δεν γνωρίζω ἂν καὶ μένα
εἶχαν γράψει εἰς τίνι ὀργανώσεις πάντως θά εἶναι κο-
λημερόν ν' ἀντιλαχθῶ διότι θά ἔθετα εἰς κίνδυνον καὶ
αὐτῶν τῶν ζωῶν μου κ.λ.π. ἀντὰ περίπου.

Ἐσύ ἂν μπορέσεις νά κάνεις τίποτα ἀπ' αὐτοῦ

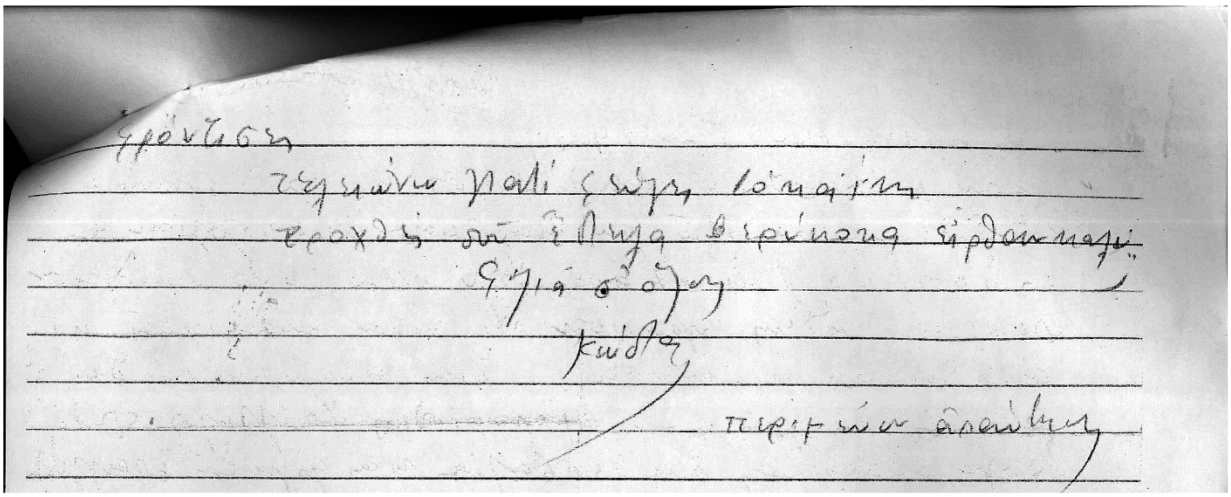

Νάξος 4-7-47

Αγαπητέ μου γιαννή σήμερα ήρθε το βαπόρι
και δεν ειχαμαμμιά σου ειδήσεις αν και πολ-
γρήγορα τη ζητάω. Στην απολογία μου γέω
πως η καλιγορία ειναι ψευδής και πως δεν ζεύ-
κι πολα πράγμα πουμπορούν να πληροφορηθούν
απ' τον προϊστάμενο μου απ' ην ά δυνο η ην
αρχή και από πάνω Νάξιον. Το ύπουργείο
λέγει ο κ. και ἀπόρρητον ανάξορα κοι ύπου-
ργείο Δικοσίας τάξεις συμμελέχω ενεργώ εις
ανθεδνι και ύργανώσεις από πολλοι χρόνον. Δεν
τίπολα το συμπεριμένο.

Εγπέξω πως σε 5-6 μέρες θα ειμαι ελοιμο
να ξεκινήσω γι' αυτοι υπόβαλα αιτιοφορία 10
μέρες αδεια θα κα πουμε παλλίκερα και θα
σου ξέρω αντίγραφο της απολογίας μου.

Απ' το Μιτίλιο πηρα γράμμα ἐχει πιαθοί
τραθήγαλαν

παλλά ζηλιά σ' ολλη

Κωλάς

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ

ΒΡΑΒΕΙΑ-ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ

"ARTS·SCIENCES·LETTRES"

SOCIÉTÉ D'ÉDUCATION ET D'ENCOURAGEMENT (LOI DU 1-7-1901 — DÉCRETS DES 16-8-1901 ET 6-11-1920)

COURONNÉE PAR L'ACADÉMIE FRANÇAISE (PRIX THORLET)
MEDAILLE D'ARGENT DE LA VILLE DE PARIS

SUR LE RAPPORT DE LA COMMISSION SUPÉRIEURE DES RÉCOMPENSES LE CONSEIL D'ADMINISTRATION DÉCERNE UN

DIPLÔME DE MÉDAILLE

Vermeil

A

Monsieur Hatjinis Joannis

Ecrivain-Littérateur-Homme de Lettres

Paris

PARIS, le 25 Avril 1971

LE PRÉSIDENT DÉLÉGUÉ

LE PRÉSIDENT DE LA COMMISSION SUPÉRIEURE DES RÉCOMPENSES,
Le Général CRESSATY
Grand Officier de la Légion d'Honneur

ARTS, SCIENCES, LETTRES — COMMISSION DES RÉCOMPENSES — 60, Rue Chardin-Lagache, PARIS XVI

LE PRÉSIDENT GÉNÉRAL,
Le Docteur Roger PINOTEAU
Chevalier de la Légion d'Honneur

512

ΠΑΥΛΟΣ

ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Ἀπονέμομεν τῷ Κυρίῳ Ἰωάννῃ Χαλζίνῃ

Διευθυντῇ Α' Διευθύνσεως Δημοσίου Λογιστικοῦ

τὸν Χρυσοῦν Σταυρὸν

τοῦ Ἡμετέρου Ταγματος Γεωργίου τοῦ Α'

καὶ παρέχομεν αὐτῷ εἰς σύσωσιν τὸ δίκαιωμα τοῦτο

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΤΥΧΗ ΑΓΑΘΗ

ΕΔΟΞΕ ΤΗ ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΙΩΑΝΝΗΝ ΧΑΤΖΙΝΗΝ

ΒΡΑΒΕΥΣΑΙ

ΚΑΘ ΟΛΟΥ ΜΕΝ ΕΦ ΟΙΣ ΤΟΙΣ ΠΑΡ ΗΜΙΝ ΓΡΑΜΜΑΣΙ ΣΥΝΕΒΑΛΕΤΟ ΚΑΤΑ ΜΕΡΟΣ Δ ΕΦ Ω ΣΥΝΕΓΡΑΨΕ ΠΟΝΗΜΑΤΙ "Ο ΛΟΓΟΤΕΧΝΗΣ ΚΑΙ Η ΣΚΙΑ ΤΟΥ„

ΑΝΕΙΠΕΙΝ ΔΕ ΤΑΣ ΤΙΜΑΣ ΕΝ ΤΗ ΠΑΝΗΓΥΡΕΙ ΜΗΝΟΣ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ ΕΝΑΤΗ ΕΠΙ ΕΙΚΑΔΙ ΕΤΟΥΣ ΕΝΑΤΟΥ ΚΑΙ ΕΞΗΚΟΣΤΟΥ ΚΑΙ ΕΝΑΚΟΣΙΟΣΤΟΥ ΚΑΙ ΧΙΛΙΟΣΤΟΥ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ

ΕΚΘΕΣΗ ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΑΡΧΕΙΟΥ Γ. ΧΑΤΖΙΝΗ

ΕΚΘΕΣΗ ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΑΡΧΕΙΟΥ Γ. ΧΑΤΖΙΝΗ

1. Το αρχείο του Καλλιθεάτη κριτικού της λογοτεχνίας Γιάννη Χατζίνη περιήλθε στον Δήμο Καλλιθέας με δύο δωρεές του κ. Γιάννη Πετριτάκη, οι οποίες πραγματοποιήθηκαν τον Φεβρουάριο του 1988 η πρώτη και τον Φεβρουάριο του 1996, η δεύτερη.

2. Αποτελείται από περισσότερα των εξακοσίων ντοκουμέντα (επιστολές, ταχυδρομικά δελτάρια, χειρόγραφα, φωτογραφίες), τα οποία φυλάσσονται στο αρχείο του Δήμου Καλλιθέας.

Στην μεγάλη τους πλειοψηφία, πρόκειται γιά επιστολές περισσοτέρων των εκατό ανθρώπων των γραμμάτων και της πολιτικής, τις οποίες ο Γ. Χατζίνης είχε λάβει κατά την διάρκεια σαράντα περίπου χρόνων, από τις αρχές της δεκαετίας του ΄30 μέχρι τον θάνατό του (1975). Αυτή είναι και η περίοδος της έντονης παρουσίας του ιδίως στον χώρο της κριτικής της νεοελληνικής λογοτεχνίας.

3. Το ενδιαφέρον του υλικού συνίσταται στο περιεχόμενο αυτών των επιστολών.

Διακεκριμένες προσωπικότητες της πνευματικής ζωής της Χώρας, ευχαριστώντας τον Γιάννη Χατζίνη γιά την δημοσίευση (κυρίως στη "Νέα Εστία") σημειωμάτων που αφορούσαν σε έργα τους, εξέθεταν ταυτόχρονα τις απόψεις τους γιά θεωρητικά προβλήματα της λογοτεχνίας και της αισθητικής, όπως και γιά το έργο πολλών Ελλήνων και ξένων συγγραφέων. Ως παράδειγμα, υπενθυμίζεται η επιστολή του Παναγιώτη Κανελλόπουλου, η οποία δημοσιεύθηκε στο πρώτο τεύχος της "Πολιτιστικής Έκφρασης" (Οκτώβριος 1995).

Μεταξύ άλλων στο αρχείο περιλαμβάνονται επιστολές των Γρ. Ξενοπούλου, Ν. Καζαντζάκη, Άγγ. Σικελιανού, Στρ. Τσίρκα, Η. Βενέζη, Άγγ. Τερζάκη, Α. Σαμαράκη, Κ. και Ιω. Τσάτσου, Ευ. Παπανούτσου κλπ.

Ιδιαίτερη σημασία, από την άποψη της ενότητας την οποία συνθέτουν, έχουν ογδόντα τρεις (83) επιστολές του Σωτήρη Σκίπη, όπως και δέκα (10) του Παναγιώτη Κανελλόπουλου.

Ως σημαντικό επίσης ντοκουμέντο γιά την ιστορική διαδρομή της Καλλιθέας μπορούν να θεωρηθούν δύο χειρόγραφες (χωρίς χρονολογία) επιστολές

του Περικλή Γιαννόπουλου προς την Σοφία Λασκαρίδου, το αντίτυπο ενός δικού της βιβλίου γιά τον δεσμό της με τον προαναφερόμενο (που εθεωρείτο χαμένο), καθώς και μία χειρόγραφη επιστολή της Ειρήνης Λασκαρίδου (από τα ελάχιστα σωζόμενα κείμενά της).

4. Είναι προφανές, οτι το αρχείο παρουσιάζει υφηλό ενδιαφέρον γιά το τμήμα εκείνο του αναγνωστικού κοινού, το οποίο παρακολουθεί συστηματικώτερα τα προβλήματα της ιστορίας της νεοελληνικής λογοτεχνίας. Σε αρκετές μάλιστα περιπτώσεις, η μελέτη του προϋποθέτει σχετικά εξειδικευμένες γνώσεις.

Μπορούμε ωστόσο, να υποστηρίξουμε βάσιμα την άποφη, οτι το αρχείο αποτελεί μιά μοναδική και αυθεντική πηγή και πως η αξιοποίησή του θα ήταν σκόπιμο να τεθεί μεταξύ των στόχων του Πολιτιστικού Οργανισμού.

5. Υπό την έννοια αυτή, προτείνονται τα ακόλουθα:

α. Να σχηματισθεί στην Δημοτική Βιβλιοθήκη ένα ιδιαίτερο Τμήμα, υπό την επωνυμία "Αρχείο Γιάννη Χατζίνη".

Το Τμήμα αυτό μπορεί να αναλάβει την ταξινόμηση των εγγράφων κατά επιστολογράφο και χρονολογική τάξη και να διαθέσει προς χρήση του κοινού φωτοαντίγραφά τους.

β. Να συνεχισθεί η δημοσίευση ορισμένων από τα έγγραφα στην "Πολιτιστική Έκφραση".

γ. Να προγραμματισθεί γιά το 1997, η έκδοση ενός τόμου, στον οποίο θα περιληφθούν τα ντοκουμέντα αυτά.

Η έκδοση μπορεί να γίνει, ύστερα από την επεξεργασία του εν λόγω υλικού από τις δικές μας δυνάμεις (τους εργαζομένους στην Δημοτική Βιβλιοθήκη και τον υπογράφοντα). Εκείνο που κυρίως απαιτείται είναι ο υπομνηματισμός τους με στοιχεία από την ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας, ο οποίος μπορεί να ολοκληρωθεί με συστηματική εργασία δύο περίπου μηνών. Ένας αριθμός πεντακοσίων (500) αντιτύπων θεωρείται επαρκής.

13.2.1996

Θ. Ψαλιδόπουλος

ΠΡΑΚΤΙΚΟ ΠΑΡΑΔΟΣΕΩΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΛΑΒΗΣ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΩΝ ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ ΑΝΘΡΩΠΩΝ ΤΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΤΑ ΟΠΟΙΑ ΜΝΗΜΟΝΕΥΟΝΤΑΙ ΣΤΟ ΥΠ΄ ΑΡΙΘΜ. ΔΩΡΗΤΗΡΙΟ ΕΓΓΡΑΦΟ ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΗ ΠΕΤΡΙΤΑΚΗ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΔΗΜΟ ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ

Στην Καλλιθέα σήμερα την 5η Φεβρουαρίου 1996, ο Αντιπρόεδρος του Πολιτιστικού Οργανισμού του Δήμου Καλλιθέας και Δημοτικός Σύμβουλος κ. Γιώργος Μαγγανιάς , ενεργών κατ΄ εξουσιοδότηση του Δημάρχου Καλλιθέας κ. Γεωργίου Κυριοπούλου παρέλαβα παρά του κ. Γιάννη Πετριτάκη τα παρακάτω χειρόγραφα και άλλα έγγραφα μνημεία, που ανήκουν στην πολιτιστική κληρονομιά "Γιάννη Χατζίνη":

1. Ογδόντα τρεις (83) χειρόγραφες και ενυπόγραφες επιστολές του Σωτήρη Σκίπη, απευθυνόμενες προς τον Γιάννη Χατζίνη.
   Επίσης, μία (1) απευθυνόμενη προς την Αλεξάνδρα Χατζίνη και μία (1) προς τον Θεμιστοκλή Κοκκαλιάρη.
2. Οκτώ (8) φωτογραφίες του Σωτήρη Σκίπη.
3. Διάφορα, ελληνικά και ξένα δημοσιεύματα γιά τον Σωτήρη Σκίπη, από εκδηλώσεις και άρθρα του τύπου που τόν αφορούσαν.
4. Χειρόγραφα του Γιάννη Χατζίνη αναφερόμενα στον Σ. Σκίπη.
5. Δύο (2) χειρόγραφες επιστολές του Οδ. Ελύτη.
6. Μία (1) χειρόγραφη επιστολή του Γρ. Ξενοπούλου.
7. Δύο (2) χειρόγραφες επιστολές του Ν. Καζαντζάκη και
   Δύο (2) χειρόγραφες απαντήσεις του Γ. Χατζίνη.
8. Μία (1) χειρόγραφη επιστολή του Α. Σικελιανού.
9. Το βιβλίο της Σ. Λασκαρίδου "Από το Ημερολόγιόν μου Συμπλήρωμα, Μιά Μεγάλη Αγάπη", μαζί με δύο (2) χειρόγραφες επιστολές του Περικλή Γιαννόπουλου προς την ίδια.
10. Μία (1) χειρόγραφη επιστολή της Ει. Λασκαρίδου.
11. Δέκα τρεις (13) χειρόγραφες επιστολές της Ε. Ουράνη (΄Αλκη Θρύλου).
12. Τρεις (3) -"- -"- της Ο. Βότση.
13. ΄Ενδεκα (11) -"- -"- του Π. Σπανδωνίδη.
14. Τέσσερεις (4) -"- -"- της Ιω. Τσάτσου.
15. Δύο (2) -"- -"- του Α. Σαμαράκη.
16. Επτά (7) -"- -"- του Κ. Δεδόπουλου.
17. Δύο (2) -"- -"- του Ντ. Βλαχογιάννη.
18. Δύο (2) -"- -"- του Ε. Κριαρά.
19. Δύο (2) -"- -"- του Ιω. Χαραμή.

Καλλιθέα, 5.2.1996

Π ρ ο ς
τον Αξιότιμο Δήμαρχο Καλλιθέας
κ. Γιώργο Κυριόπουλο.

ΔΩΡΕΑ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ ΓΙΑΝΝΗ ΧΑΤΖΙΝΗ
ΑΠΟ ΤΟΝ ΓΙΑΝΝΗ ΠΕΤΡΙΤΑΚΗ

Αξιότιμε Κύριε Δήμαρχε,

Μετά την αρχική και συμπληρωματική δωρεά της πολιτιστικής κληρονομιάς του Γιάννη Χατζίνη προς τον Δήμο Καλλιθέας, ερχόμεθα με την παρούσα να συμπληρώσομε την εν λόγω δωρέα.

Ειδικώτερα δωρούνται:

1. Ογδόντα τρεις (83) χειρόγραφες και ενυπόγραφες επιστολές του Σωτήρη Σκίπη, απευθυνόμενες προς τον Γιάννη Χατζίνη.
   Επίσης, μία (1) απευθυνόμενη προς την Αλεξάνδρα Χατζίνη και μία (1) προς τον Θεμιστοκλή Κοκκαλιάρη.
2. Οκτώ (8) φωτογραφίες του Σωτήρη Σκίπη.
3. Διάφορα, ελληνικά και ξένα δημοσιεύματα γιά τον Σωτήρη Σκίπη, από εκδηλώσεις και άρθρα του τύπου που τόν αφορούσαν.
4. Χειρόγραφα του Γιάννη Χατζίνη αναφερόμενα στον Σ. Σκίπη.
5. Δύο (2) χειρόγραφες επιστολές του Οδ. Ελύτη.
6. Μία (1) χειρόγραφη επιστολή του Γρ. Ξενοπούλου.
7. Δύο (2) χειρόγραφες επιστολές του Ν. Καζαντζάκη και
   Δύο (2) χειρόγραφες απαντήσεις του Γ. Χατζίνη.
8. Μία (1) χειρόγραφη επιστολή του Α. Σικελιανού.
9. Το βιβλίο της Σ. Λασκαρίδου "Από το Ημερολόγιόν μου Συμπλήρωμα, Μιά Μεγάλη Αγάπη", μαζί με δύο (2) χειρόγραφες επιστολές του Περικλή Γιαννόπουλου προς την ίδια.
10. Μία (1) χειρόγραφη επιστολή της Ει. Λασκαρίδου.
11. Δέκα τρεις (13) χειρόγραφες επιστολές της Ε. Ουράνη (Άλκη Θρύλου).
12. Τρεις (3) -"- -"- της Ο. Βότση.
13. Ένδεκα (11) -"- -"- του Π. Σπανδωνίδη.
14. Τέσσερεις (4) -"- -"- της Ιω. Τσάτσου.
15. Δύο (2) -"- -"- του Α. Σαμαράκη.
16. Επτά (7) -"- -"- του Κ. Δεδόπουλου.
17. Δύο (2) -"- -"- του Ντ. Βλαχογιάννη.
18. Δύο (2) -"- -"- του Ε. Κριαρά.
19. Δύο (2) -"- -"- του Ιω. Χαραμή.

20. Μία (1)	χειρόγραφη επιστολή	του Μ.	Καλομοίρη.
21. Μία (1)	-"- -"-	της	Μελισσάνθης.
22. Δύο (2)	χειρόγραφες επιστολές	του Γ.	Πράτσικα.
23. Μία	χειρόγραφη επιστολή	του Π.	Βρισιμιτζάκη.
24. Έξι (6)	χειρόγραφες επιστολές	του Κ.	Τσάτσου.
25. Μία (1)	χειρόγραφη επιστολή	του Ρ.	Γκόλφη.
26. Έξι (6)	χειρόγραφες επιστολές	του Π.	Χάρη.
27. Έξι (6)	-"- -"-	του Γ.	Θεοτοκά.
28. Δύο (2)	-"- -"-	του Ιω.	Θεοδωρακόπουλου.
29. Δύο (2)	-"- -"-	του Τ.	Άγρα.
30. Μία (1)	χειρόγραφη επιστολή	του Κ.	Μητσάκη.
31. Δύο (2)	χειρόγραφες επιστολές	του Κ.	Τσιρόπουλου.
32. Τέσσερεις (4)	-"- -"-	της Θ.	Μάργαρη.
33. Τρεις (3)	-"- -"-	του Γ.	Βαφόπουλου.
34. Μία (1)	χειρόγραφη επιστολή	της Τ.	Σταύρου.
35. Μία (1)	-"- -"-	του Λ.	Μελά.
36. Μία (1)	-"- -"-	του Α.	Δικταίου.
37. Μία (1)	-"- -"-	του Θ.	Πετσάλη.
38. Μία (1)	-"- -"-	της Λ.	Νάκου.
39. Μία (1)	-"- -"-	του Στρ.	Τσίρκα.
40. Μία (1)	-"- -"-	του Μ.	Αποστολίδη.
41. Μία (1)	-"- -"-	του Αλ.	Κοτζιά.
42. Μία (1)	-"- -"-	του Γ.	Χουρμουζιάδη.
43. Μία (1)	-"- -"-	του Τ.	Σιμόπουλου.
44. Δύο (2)	χειρόγραφες επιστολές	του Κ.	Αλέπη.
45. Δύο (2)	-"- -"-	του Γ.	Παπαχατζή.
46. Μία (1)	χειρόγραφη επιστολή	του Π.	Μαστροδημήτρη.
47. Έξι (6)	χειρόγραφες επιστολές	του Η.	Βενέζη.
48. Μία (1)	χειρόγραφη επιστολή	του Κ.	Ουράνη.
49. Μία (1)	-"- -"-	του Ευ.	Παπανούτσου.
50. Εννέα (9)	χειρόγραφες επιστολές	του Π.	Κανελλόπουλου.
51. Δύο (2)	-"- -"-	του Κ.	Καρθαίου.
52. Μία (1)	χειρόγραφη επιστολή	του Ιω.	Βασιλείου.
53. Οκτώ (8)	χειρόγραφες επιστολές	του Α.	Τερζάκη.
54. Μία (1)	χειρόγραφη επιστολή	του Αι.	Βεάκη.
55. Μία (1)	-"- -"-	του Α.	Μινωτή.
56. Δύο (2)	χειρόγραφες επιστολές	του Κ.	Χρυσάνθη.
57. Πέντε (5)	-"- -"-	του Γ.	Αθανασιάδη-Νόβα.

58. Δέκα (10) χειρόγραφες επιστολές του Δ. Πουλιανού.
59. Μία (1) χειρόγραφη επιστολή της Σ. Λασκαρίδου.
60. Δύο (2) χειρόγραφες επιστολές του Τ. Παπατσώνη.
61. Μία (1) χειρόγραφη επιστολή της Κ. Παππά.
62. Τρεις (3) χειρόγραφες επιστολές της Λ. Ιακωβίδου.
63. Πέντε (5) -"- -"- του Γ. Θέμελη.
64. Μία (1) χειρόγραφη επιστολή του Ν. Λούρου.
65. Μία (1) -"- -"- του Κ. Τρυπάνη.
66. Μία (1) -"- -"- του Απ. Μαγγανάρη.
67. Δύο (2) χειρόγραφες επιστολές του Η. Ζιώγα.
68. Μία (1) χειρόγραφη επιστολή της Γ. Καζαντζάκη.
69. Τρεις (3) χειρόγραφες επιστολές του Π. Γλέζου.
70. Δύο (2) -"- -"- του Βουλγάρου πρεσβευτή Κάλτσεφ.
71. Επτά (7) -"- -"- του Μ. Δημάκη.
72. Μία (1) απαντητική του Γ. Χατζίνη προς τον Μ. Δημάκη.
73. Μία (1) χειρόγραφη επιστολή του Δ. Ρώμα.
74. Δέκα πέντε (15) χειρόγραφες επιστολές του Ι. Παναγιωτόπουλου.
75. Πέντε (5) -"- -"- του Τ. Αθανασιάδη.
76. Τέσσερεις (4) -"- -"- του Π. Καραββία.
77. Μία (1) δακτυλογρ. επιστολή του Δ. Σιατόπουλου.
78. Δύο (2) χειρόγραφες επιστολές του Μ. Νικολαΐδη.
79. Μία (1) χειρόγραφη επιστολή του Κ. Χατζηπατέρα.
80. Μία (1) -"- -"- του Χρ. Ευελπίδη.
81. Τρεις (3) χειρόγραφες επιστολές του Λ. Πλατή.
82. Μία (1) χειρόγραφη επιστολή του Χρ. Λιοντάκη.
83. Δύο (2) χειρόγραφες επιστολές του Αγγ. Δόξα.
84. Μία (1) χειρόγραφη επιστολή του Σ. Βασιλειάδη.
85. Μία (1) -"- -"- του Κλ. Μιμίκου.
86. Μία (1) -"- -"- του Β. Τηνίου.
87. Μία (1) -"- -"- του Τ. Παπατσώνη.
88. Μία (1) -"- -"- της Μ. Ράλλη.
89. Μία (1) -"- -"- του Ευ. Αβέρωφ.
90. Μία (1) -"- -"- του Γρ. Κασιμάτη.
91. Μία (1) -"- -"- του Μ. Ανδρόνικου.
92. Μία (1) -"- -"- του Σπ. Κυριαζόπουλου.
93. Μία (1) -"- -"- του Ν. Κονόμη.

./.

94. Δύο (2)	χειρόγραφες	επιστολές	του	Γ. Μουρέλου.
95. Μία (1)	χειρόγραφη	επιστολή	του	Κ. Στεργιόπουλου.
96. Μία (1)	-"-	-"-	του	Π. Καραββία.
97. Μία (1)	-"-	-"-	του	Δ. Καμπούρογλου.
98. Μία (1)	-"-	-"-	του	Κλ. Παράσχου.
99. Δέκα τρεις (13)	χειρόγραφες	επιστολές	του	Ερρ. Χατζηανέστη.
100. Ένδεκα (11)	-"-	-"-	του	Ν. Μπούσουλα.
101. Δύο (2)	-"-	-"-	του	Γ. Παπουτσάκη.
102. Μία (1)	χειρόγραφη	επιστολή	του	Μ. Γιαλουράκη.
103. Μία (1)		επιστολή	της	Πρεσβείας της Αιγύπτου.
104. Μία (1)		επιστολή	του	Συλλόγου Ελλήνων Αποφοίτων Αλεξανδρείας.

- Ο -

ΠΑΡΑΔΟΥΣ

Γ. ΠΕΤΡΙΤΑΚΗΣ

- Ο -

ΠΑΡΑΛΑΒΩΝ

Γ. ΜΑΓΓΑΝΙΑΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΑΘΗΚΩΝ

Τόμος: 2287
Αριθμός: 45

Αριθμός 1672

Πρακτικά Συνεδρίασης του Μονομελούς Πρωτοδικείου Αθηνών

Συνεδρίαση της 17/03/2000

Δικαστήριο

ΣΑΜΑΡΤΖΗΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ
Πρωτοδίκης
(που ορίστηκε από τον Προϊστάμενο των Υπηρεσιών του Πρωτοδικείου Αθηνών)

ΜΙΧΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ
Γραμματέας

Αιτών

---

1) ΡΗΓΑ ΦΩΤΕΙΝΗ του ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ **ΣΥΜΒΟΛΑΙΟΓΡΑΦΟΣ** **ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ**

Αντικείμενο: Δημοσίευσης της από

1) της από 05/11/1998 ΙΔΙΟΓΡΑΦΗ Διαθήκη

του/της διαθέτη/διαθέκιδος με όνομα **ΠΕΤΡΙΤΑΚΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ** του **ΜΙΧΑΗΛ** που ήταν κάτοικος ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ ΑΤΤΙΚΗΣ και πέθανε στις **09/12/1999**

ΕΚΘΕΣΗ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ

Κατά τη σημερινή δημόσια συνεδρίαση που έγινε στο ακροατήριο, ο Δικαστής δημοσίευσε την παραπάνω διαθήκη, αφού σημείωσε και υπέγραψε, όπως ο νόμος ορίζει, πάνω σ'αυτή και το περικάλλυμα (κλειστού φακέλλου) στο οποίο περιέχονταν και απ'όπου την απέσυρε.

Η παραπάνω διαθήκη που είναι ολόκληρη γραμμένη με το χέρι, φαίνεται στο ακόλουθο φωτοαντίγραφό της, όπως ακριβώς είναι κατά το κείμενο και τα εξωτερικά ελαττώματα.

Η διαθήκη μου

Τόμος 2287
Αριθ. 45

ΠΡ. 1672 17 ΜΑΡ. 2000
ΑΠ.

Καλλιθέα σήμερα 5ην Νοεμβρίου 1998 εγώ ο διαθέτης Ιωάννης Μιχαήλ Πετριτάκης συνταξιούχος δικηγόρος-λογοτέχνης ορίζω τα επόμενα:

1) Αφήνω όλα τα κινητά μου περιουσιακά στοιχεία, τα οποία υπάρχουν στην κατοικίαν μου, που βρίσκεται στον Α φόρο, υπέρ το ισόγειον, της επί της οδού Μαντζαγριωτάκη 118 στην Καλλιθέα διωρόφου ιδιοκτησίας μου και συγκεκριμένα: α) 13 πίνακες Δ. Πουλιανού, β) 2 πίνακες Μ. Δαφνομήλη, γ) 2 πίνακες Δοφίας Λασκαρίδου, δ) 1 πίνακας Φάσου, ε) 1 πίνακας Σεμερτζίδη, στ) 1 πίνακας Βαρβαρέσσου, ζ) 1 πίνακας Βιτί, (Ιταλία), η) 3 πορτραίτα, θ) 1 πορταίτο Ελ. Βενιζέλου του Κ. Κοντοπάνου, ι) 1 πίνακας

./.

αγνώστου με υπογραφή με θέμα Βόσπορος, κ) 1 πίνακας αγνώστου σύγγρου ζωγράφου με υπογραφή, τοπίο, λ) 1 πίνακας Κ. Πολυχρονόπουλου, μ) 1 πίνακας Κ. Μάρκου, ν) 1 πίνακας Ε. Ρήνης Κώνστα, ξ) ένας (1) πίνακας αγνώστου αιγυπτιώτου, ο) χαρακτικό 1 Οδ. Φωκά, μοναστηράκι, π) χαρακτικό 1 Μάρθας Κορίτσογλου, ρ) 1 πίνακας τοπίο Παναγιωτόπουλου. Επίσης τα έπιπλα, χαλιά, έργα τέχνης, (σερβίτσια, κεντήματα, μπιμπελό), 1 πιάνο Brasted, πολυέλαιοι τρεις (3) με κρύσταλλα μπακαρά, στο Δήμο Καλλιθέας. Ορίζω δε όπως λειτουργήσει ως Δημοτικό Πολιτιστικό ενθετήριο στο ίδιο ακίνητο της οδού Μαντζαγριωτάκη 118, όπου βρίσκεται και στεγάζεται και το Κέντρο Μελέτης Νεοελληνικής λογοτεχνίας "Γιάννης Χατζίνης",

Στη σελίδα

ως μια ενότητα, αφού μάλιστα διά δωρεάν εν ζωή έχει περιέλθει η γιλή κυριότης ολοκλήρου του ευταύθα ακινήτου στο Δήμο της πόλεως της Καλλιθέας Αθηνών.

2) Τον πίνακα "μητρότητα" του Δ. Πυλιανού αφήνω στην εξαδέλφη Ελένη Δημητρίου Κοκαλιάρη.

3) Κτήμα 1 στρέμματος στη θέση "καταφύγι" της Αναβύσσου του Οικιστικού Συνεταιρισμού της Τραπέζης της Ελλάδος καταλείπω στις πρωτεξαδέλφες μου Ελένη Δημητρίου Κοκαλιάρη και αιρετώ Δημητρίου Κοκαλιάρη εξ ημισείας.

4) Το διαμέρισμα εκ 36 μ^2 της πολυκατοικίας της οδού Λασκαρίδου 142 στην Καλλιθέα του Α' ορόφου, το καταλείπω στον

/.

4η σελίδα

πρωτεξάδελφό μου Αθανάσιο Ιωάννου Βαΐδη.

5) Κτήμα 2 περίπου στρεμμάτων στη θέση "Πέντες" του Ορμου Μαραθοκάμπου της Νήσου Σάμου το καταλείπω επίσης στον πρωτεξάδελφό μου Αθανάσιο Ιωάννου Βαΐδη.

6) Το ποσόν των πέντε εκατομμυρίων διακοσίων χιλιάδων δραχμών (5.200.000), του υπ' αριθμόν 52.49.77 λογαριασμόν της Αγροτικής Τραπέζης Ελλάδος υποκατάστημα Χαροκόπου Καλλιθέας, καταλείπω ομοίως στον πρωτεξάδελφό μου Αθανάσιο Ιωάννου Βαΐδη, καθώς επίσης και κάθε χρηματικό ποσόν, που ήθελε ευρεθεί σ' άλλη Τράπεζα.

7) Το υπ' αριθμόν κυκλοφορίας ΖΖ 5060, μάρκας SEAT IX μου καταλείπω ομοίως

./.

5η σελίδα

στον πρωτεξάδελφό μου Αθανάσιο Ι. Βαΐδη.

8) Το ελαιόκτημα μου εκτάσεως 4300 μ^2 εμπεριέχοντος 43 ελαιόδενδρα, κείμενον στο χωριό Ανανιάκος Αελίνου Χανίων της Νήσου Κρήτης καταλείπω στον πρωτεξάδελφό μου Αλευρίδωνα Μενελάου Πετριτάκη.

9) Την πνευματικήν ιδιοκτησία μου επί των έργων - βιβλίων, χειρογράφων, του αξέχαστου πεθερού μου λογοτέχνη Γιάννη Χατζίνη, της αξέχαστης συζύγου μου Φρόσως Γιάννη Χατζίνη - Πετριτάκη, καθώς επίσης της πνευματικής μου ιδιοκτησίας επί των ιδικών μου πνευματικών έργων, βιβλίων, συγγραμμάτων και καταλείπω επίσης στον Δήμο Καλλιθέας Αθηνών.

Τέλος ανακαλώ ρητά κάθε προγενέστερη

./.

Στη σελίδα

τυχόν διαθήκην μετ' καθ' ολοκληρίαν.

Ο διαθέτης

Γιάννης Μιχαήλ Πετριτάκης

ΔΗΜΟΣΙΕΥΘΗΚΕ
Αθήνα 17 ΜΑΡ. 2000
Ο
Δικαστής

Αφού συντάχθηκε το παραπάνω πρακτικό υπογράφεται
Ο Δικαστής Ο Γραμματέας

[illegible] ΑΠΡ 2000

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΞΙΤΙΑ

[illegible]

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ IV

ΕΓΓΡΑΦΑ ΥΠΟΥΡΓΕΙΩΝ

Βαθμὸς Ἀσφαλείας

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ ΥΠΗΡ.ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΥ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΥ
ΤΜΗΜΑ Β'

Ἐν Ἀθήναις τῇ 29 Ὀκτωβρίου 1971

Ἀριθ. Πρωτ. 781/ΠΔ

Βαθμὸς Προτεραιότητος ΕΠΕΙΓΟΝ

Ταχ. Δ/νσις : Πλ. Καρύτση 12
Πληροφορίαι :
Τηλέφωνον : 238.447

ΠΡΟΣ:

ΚΟΙΝ. : 1) Γεν.Δ/νσιν Πολιτιστικῶν Ὑποθέσεων Δ/νσιν Γραμμάτων
2) Δ/νσιν Οἰκονομικῶν Ὑπηρεσιῶν
3) Ἐνδιαφερομένους

ΘΕΜΑ: "Τροποποίησις ἀποφάσεως περί συγκροτήσεως τῆς Ἐπιτροπῆς Κρίσεως καί Βραβεύσεως Θεατρικῶν Ἔργων"

Ἀ π ό φ α σ ι ς

Ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τάς διατάξεις :

1) Τοῦ ἄρθρου 6 τοῦ Β.Δ. 449/1963 "περί ἐκτελέσεως τοῦ ἄρθρου μόνου τοῦ Νόμου 1438/1944 "περί ἀναγραφῆς εἰς τόν προϋπολογισμόν πιστώσεως πρός ἐνίσχυσιν τῆς καλλιτεχνικῆς καί πνευματικῆς κινήσεως".

2) Τῆς ὑπ' ἀριθμ. 95203/10.9.1967 κοινῆς ἀποφάσεως τοῦ Ἀντιπροέδρου τῆς Κυβερνήσεως καί τῶν Ὑπουργῶν Ἐθνικῆς Παιδείας καί Οἰκονομικῶν "περί διατηρήσεως καί συνθέσεως Συμβουλίων καί Ἐπιτροπῶν ἁρμοδιότητος τοῦ Ὑπουργείου Ἐθνικῆς Παιδείας καί Θρησκευμάτων" καί

3) Τοῦ Ν.Δ. 957/1971 "περί Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου καί Ὑπουργείων".

Ἀ π ο φ α σ ί ζ ο μ ε ν

Τροποποιοῦμεν τήν ὑπ' ἀριθμ. 311/12.10.1971 ἡμετέραν ἀπόφασιν περί συγκροτήσεως τῆς Ἐπιτροπῆς Κρίσεως καί Βραβεύσεως Θεατρικῶν Ἔργων ὡς πρός τήν διάταξιν τῶν μελῶν αὐτῆς καί διορίζομεν ἐπί θητείᾳ ἑνός ἔτους, τούς κάτωθι :

1) Δημήτριον Ἰωαννόπουλον, Θεατρικόν συγγραφέα ὡς Πρόεδρον τῆς Ἐπιτροπῆς
2) Τάκην Μουζενίδην, Σκηνοθέτην καί
3) Ἰωάννην Χατζίνην, Πρόεδρον τῆς Ἐθνικῆς Ἑταιρείας Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν.

Γραμματεύς τῆς Ἐπιτροπῆς ὁρίζεται ὁ Νικήτας Μοσχέτας, μόνιμος ὑπάλληλος, ἐπί βαθμῷ 6ῳ Α' Κατηγορίας, ὑπηρετῶν παρά τῇ Γενικῇ Διευθύνσει Πολιτιστικῶν Ὑποθέσεων τοῦ Ὑπουργείου Πολιτισμοῦ καί Ἐπιστημῶν.-

Ὁ Ὑπουργός
Κ.Α. ΠΑΝΑΓΙΟΤΑΚΟΣ

Ἀκριβὲς Ἀντίγραφον
Ὁ Ἐπιματάρχης

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ Ἐθν. Παιδείας

ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ Γραμμάτων

ΤΜΗΜΑ Ραδίφου

ΓΡΑΦΕΙΟΝ

Πληροφορίαι κ.

(Τηλ.)

Βαθμὸς ἐπείγοντος καὶ ἀσφαλείας :

Ἀριθ. πρωτ. 117491

21-3-65

Ἐν Ἀθήναις τῇ 196

Πρὸς τὸν κ. Ἰωάννην Χατζίνην

Λογοτέχνην - Κριτικόν

Ἐντεῦθεν

Ἐγγραφόν σας ὑπ' ἀριθ.

Θέμα: Ἀνακοίνωσις διορισμοῦ του ὡς μέλους Ἐπιτροπῆς Κρίσεως λογοτεχνικῶν Ἔργων.

Ἀνακοινοῦμεν ὑμῖν, ὅτι διὰ τοὐταρίθμου Ὑπουργικῆς ἀποφάσεως ἐκδοθείσης τὴν 13ην Σ/βρίου 1965 καὶ δημοσιευθείσης τὴν 16ην τοῦ αὐτοῦ μηνὸς καὶ ἔτους εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ 605 (τ.Β') Φ.Ε.Κ. διορίσθητε ἐπὶ τριετεῖ θητείᾳ μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς Κρίσεως Λογοτεχνικῶν Ἔργων.

Ὁ Διευθυντὴς

Γ. ΚΟΥΡΝΟΥΤΟΣ

Λάμνα Δέσποινα

Δ/ντρια Γραμμάτων (2)

ΕΘΝΙΚΟΝ ΚΕΝΤΡΟΝ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ

ΑΚΡΙΒΕΣ ΑΝΤΙΓΡΑΦΟΝ

ΠΡΟΣΤΑΜΕΝΟΣ

ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΤΥΠΟΥ
ΚΑΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ
Δ/ΝΣΙΣ ΜΕΛΕΤΩΝ ΣΧ/ΣΕΩΣ
ΚΑΙ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΕΙΔΙΚΩΝ ΘΕΜΑΤΩΝ

Ε.Π.2118/Α/778

ΕΜΠΙΣΤΕΥΤΙΚΟΝ

Ἀθῆναι τῇ 8 Ἰουλίου 1972

Πρός

Κύριε...Γαρίνη,

Ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς καταβαλλομένης ὑπό τῆς Κυβερνήσεως προσπαθείας ἀναπτύζεως τῆς πολιτιστικῆς καί μορφωτικῆς στάθμης τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἡ Γενική Γραμματεία Τύπου καί Πληροφοριῶν ὀργανώνει, μερίμνῃ τῶν Περιφερειακῶν Διοικήσεων καί τῶν Νομαρχιῶν τῆς χώρας, λογοτεχνικάς διαλέξεις, τῶν ὁποίων τό περιεχόμενον θά ἀναφέρηται εἰς πολιτιστικά καί γενικώτερα σύγχρονα θέματα.

Ἐν ὄψει τούτου, ἡ ἡμετέρα ὑπηρεσία κατήρτισε πίνακα διακεκριμένων προσωπικοτήτων τῆς λογοτεχνίας, τῆς ἐπιστήμης καί τῆς ἐν γένει διανοήσεως τῆς πατρίδος μας, οἵτινες θά παρακληθοῦν ὅπως πραγματοποιήσουν τάς περί ὧν ὁ λόγος διαλέξεις.

Ἐν τῇ πεποιθήσει ὅτι θά θελήσητε νά συμβάλητε εἰς τήν κυβερνητικήν ταύτην προσπάθειαν, συνιστῶσαν ἀληθῶς ἐθνικήν προσφοράν πρός τήν χώραν μας, ἡ ἡμετέρα ὑπηρεσία σᾶς περιέλαβεν εἰς τόν προμνησθέντα πίνακα.

Κατόπιν τούτου, ἔχομεν τήν τιμήν νά σᾶς παρακαλέσωμεν ὅπως μᾶς ἀποστείλητε:

α. Σύντομον βιογραφικόν σημείωμά σας
β. Βιβλιογραφικόν σημείωμα τῶν ἐκδοθέντων ἔργων σας
γ. Σύντομον περίληψιν τῶν κυριωτέρων ἤ τοῦ κυριωτέρου κατά τήν κρίσιν σας, ἔργου σας.

Τά ἀνωτέρω στοιχεῖα τυγχάνουν ἀπαραίτητα εἰς τήν ὑπηρεσίαν μας, προκειμένου αὕτη νά ἐνημερώσῃ σχετικῶς τά Γραφεῖα Τύπου καί Δημοσίων Σχέσεων τῶν Περιφερειακῶν Διοικήσεων καί Νομαρχιῶν τοῦ κράτους, πρός διευκόλυνσιν τοῦ ἔργου των ἐν προκειμένῳ.

Τέλος, σημειοῦται ὅτι αἱ δαπάναι διά τήν μετάβασιν τήν παραμονήν εἰς τήν ἐπαρχίαν, ὡς καί τήν ἐπιστροφήν σας εἰς Ἀθήνας, θά βαρύνουν τήν ἡμετέραν ὑπηρεσίαν.

Μετά πλείστης τιμῆς

ΒΥΡΩΝ ΣΤΑΜΑΤΟΠΟΥΛΟΣ

Κοινοποίησις:

1. Ἁπάσας Περιφερειακάς Διοικήσεις
2. Ἁπάσας Νομαρχίας τοῦ Κράτους

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ Ἐθν. Παιδείας
ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ Γεν. Ἐκπ/σεως
ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ Διδ. Βιβλίων
ΤΜΗΜΑ
ΓΡΑΦΕΙΟΝ

Πληροφορίαι κ.
(Τηλ.)
Ἐ σύμος ἐπείγοντος καὶ ἀσφαλείας :

Ἐν Ἀθήναις τῇ 3 - 12 - 1966

Πρὸς
τὸν κ. Πέτρον Γλέζον, λόγιον
Μητροφάνους 38 Ἐδὰν 24

Ἀριθ. πρωτ. 160582

Ἔγγραφόν σας ὑπ' αριθ.

Θέμα:

Ἀνακοινοῦμεν ὑμῖν ὅτι διά ταύταρίθμου Ὑπουργικῆς ἀποφάσεως ἐκδοθείσης τήν 15-11-1966 καί δημοσιευθείσης τήν 30-11-1966 εἰς τό ὑπ'ἀριθ. 701 Φ.Ε.Κ./Τ.Β./ ὡρίσθητε μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς Κρίσεως Διδακτικῶν Βιβλίων διά τό μάθημα "Στοιχεῖα Οἰκονομικῶν Ἐπιστημῶν Λυκείου", μέ ἀναπληρωτήν τόν Ἰωάννην Χατζίνην.

Ὁ Διευθυντής Διδ.Βιβλίων
Α.ΜΠΑΡΚΑΣ

Κοινοποίησις
1)Δ/νσιν Διδ.Βιβλίων
2)κ. Ἰωάννην Χατζίνην
λόγιον (Ο ΕΔΒ)

ΑΚΡΙΒΕΣ ΑΝΤΙΓΡΑΦΟΝ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ~~ΘΙΚ~~

ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ ~~Δ.Α.~~

ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ ~~Δ/ΚΟΥ~~

ΤΜΗΜΑ ~~Β΄~~

ΓΡΑΦΕΙΟΝ 2ον

Ἀρμόδιος

(Τηλ.)

Ἐν Ἀθήναι τῇ ~~17-10-56~~ 195

Πρὸς ~~τὸν κ. Ἰωάννην Χατζίνην~~ ~~Δ/ντὴν τοῦ Ταμείου Καλλιθέας.-~~

Ἀριθ. πρωτ. 258325/14927

Ἔγγραφόν σας ὑπ' ἀριθ.

Θέμα: Ἔγκρισις ἀποχῆς ἐκ τῶν καθηκόντων του Χατζίνη.-

Ἔχοντες ὑπ'ὄψει:

τό ὑπ'ἀριθ. Ι3563/56 ἔγγραφον τοῦ Βασιλικοῦ Ἐθνικοῦ Ἱδρύματος ὡς καί τήν ὑπ'ἀριθ. Ι28545/56 ἐγκύκλιον τοῦ κ. Προέδρου τῆς Κυβερνήσεως, ἐγκρίνομεν ὅπως ἀπουσιάσητε τῶν καθηκόντων σας ἀπό 27/10 ἕως 3/11/1956, προκειμένου νά μεταβῆτε εἰς τούς Νομούς Κερκύρας, Ἰωαννίνων, Πρεβέζης καί Αἰτωλοακαρνανίας καί δώσητε διαλέξεις, ὡς συνεργάτης τοῦ ἄνω Ἱδρύματος.

Κατά τήν διάρκειαν τῆς ἀπουσίας σας θέλει ἀναπληρώσει ὑμᾶς εἰς τά καθήκοντα σας ὁ Ταμίας Α΄ τάξεως Χρ. Χρυσανθόπουλος.-

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ
Χ. ΘΗΒΑΙΟΣ

ΚΟΙΝ.

1/ Βασιλικόν Ἐθνικόν Ἵδρυμα
Ἐπιτροπήν Δήμων καί Κοινοτήτων
Ξενοφῶντος 15α
Ἐνταῦθα

2/ Χρ. Χρυσανθόπουλον
Ταμίαν Α΄
Διά τοῦ κ. Δ/ντοῦ τοῦ Ταμείου Καλλιθέας.-

ΑΝΤΙΓΡΑΦΟΝ
ΔΙΕΚ/ΣΞΩΣ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΠΡΟΕΔΡΙΑΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ

'Εν 'Αθήναις τῇ 10 'Ιουλίου 19 70

ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ Γραμμάτων

ΤΜΗΜΑ Γραμμάτων

ΓΡΑΦΕΙΟΝ

Πληροφορίαι :

(Τηλέφ.)

Βαθμὸς ἐπείγοντος καὶ ἀσφαλείας :

'Αριθ. πρωτ. 5419

Πρὸς

Α Σ Φ Α Λ Ε Ι Α

'Εγγραφόν σας ὑπ' ἀριθ.

Θέμα: " Τροποποιήσεως 'Αποφάσεως περὶ διορισμοῦ 'Επιτροπῆς διὰ τὴν ἐπιλογὴν κειμένων συγγραφέων πρὸς ἀποστολὴν εἰς τὴν ἐν Ρίῳ 'Ιανείρου Β. Πρεσβείαν.

"Εχοντες ὑπ'ὄψει:

1) Τὸ ὑπ'ἀριθ. 280/1969 Π.Δ/γμα,
2) Τὸ ὑπ'ἀριθ. 1338/Α/1/7/14-5-1970 ἔγγραφον τῆς ἐν Ρίῳ 'Ιανείρου Β. Πρεσβείας καὶ
3) Τὸ ὑπ'ἀριθ. ΜΑΡ 221-44/26-5-1970 ἔγγραφον τοῦ Β.'Υπουργείου Ἐξωτερικῶν,

'Αποφασίζομεν

Τροποποιοῦμεν τὴν ὑπ'ἀριθ. 3443/12-6-1970 ἡμετέραν ἀπόφασιν περὶ διορισμοῦ ἐπιλόγου 'Επιτροπῆς διὰ τὴν ἐπιλογὴν κειμένων 'Ελλήνων συγγραφέων πρὸς ἀποστολὴν τούτων εἰς τὴν ἐν Ρίῳ 'Ιανείρου Β. Πρεσβείαν καὶ διορίζομεν τὸν 'Ιωάννην Κατζίνην, Διευθυντὴν τῆς 'Εθνικῆς Βιβλιοθήκης 'Ελλήνων Λογοτεχνῶν εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ Φίλιππου Μενέζη, Δικαιοδημοκοῦ.-

Κοινοποίησις:

- Γραφεῖον Δ/ντοῦ 'Υφυπουργοῦ Προεδρίας Κυβερνήσεως
- Φίλιππον Μενέζην, Δικαιοδημοκόν
- Πέτρον Κάρην, Λογοδημοκόν
- Ποδώνα Σπουμπουλίδην Καθηγητὴν Πανεπιστημίου 'Αθηνῶν
- 'Ιωάννην Κατζίνην, Πρόεδρον τῆς 'Εθνικῆς 'Εταιρείας 'Ελλήνων Λογοτεχνῶν, μετ'ἐνὸς ἀντιγράφου τοῦ ὑπ'ἀριθ. 1338/Α/1/7/14-5-1970 ἐγγράφου
- Δ/νσιν Γραμμάτων (2)

'Ο 'Υπουργὸς

ΔΗΜ. ΓΑΛΑΝΟΣ

ΑΝΤΙΓΡΑΦΟΝ
Ο ΔΙΕΥΘΥΝΤΑΜΕΝΟΣ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΕΠΙ ΤΩΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ

ΕΙΔΙΚΟΝ ΥΠΗΡΕΣΙΑΚΟΝ ΔΙΑΒΑΤΗΡΙΟΝ

ΑΡΙΘ. 2450

Ἡμεῖς, Ὑπουργὸς ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν, παρακαλοῦμεν τὰς πολιτικὰς καὶ στρατιωτικὰς Ἀρχὰς τῶν φίλων Δυνάμεων καὶ προσκαλοῦμεν τὰς τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος ν' ἀφήσωσιν ἐλευθέραν τὴν ὁδὸν εἰς τὸν κ. Ἰωάννην ΧΑΤΖΙΝΗΝ, Διευθυντὴν Προξενικοῦ Ταμείου τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Β. Γενικοῦ Προξενείου

ἀπερχόμενον εἰς ΑΙΓΥΠΤΟΝ

καὶ ἀνάγκης τυχούσης νὰ παράσχωσιν εἰς αὐτὸν πᾶσαν δυνατὴν βοήθειαν καὶ ὑπεράσπισιν.

Ἡ ἰσχὺς τοῦ παρόντος εἶναι δύο ἐτῶν μετ' ἐπιστροφῆς

καὶ λήγει τὴν 16ην Δεκεμβρίου 1959

Ἐξεδόθη ἐν Ἀθήναις τῇ 16ῃ Δεκεμβρίου 1957

Ὁ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑπουργὸς καὶ ἀ. α.
Ὁ Προσώπαρχης

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΕΠΙ ΤΩΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ

ΕΙΔΙΚΟΝ ΥΠΗΡΕΣΙΑΚΟΝ ΔΙΑΒΑΤΗΡΙΟΝ

ΑΡΙΘ. 1046

Ἡμεῖς, Ὑπουργὸς ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν, παρακαλοῦμεν τὰς πολιτικὰς καὶ στρατιωτικὰς Ἀρχὰς τῶν φίλων Δυνάμεων καὶ προσκαλοῦμεν τὰς τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος ν' ἀφήσωσιν ἐλευθέραν τὴν δίοδον εἰς τὴν Κα. Ἀλεξάνδραν ΧΑΤΖΙΝΗ, σύζυγον τοῦ κ. Ἰωάννου ΧΑΤΖΙΝΗ, Διευθυντοῦ Προξενικοῦ Ταμείου τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Β. Γενικοῦ Προξενείου

ἀπερχόμενην εἰς ΑΙΓΥΠΤΟΝ

καὶ ἀνάγκης τυχούσης νὰ παράσχωσιν εἰς αὐτὴν πᾶσαν δυνατὴν βοήθειαν καὶ ὑπεράσπισιν.

Ἡ ἰσχὺς τοῦ παρόντος εἶναι δύο ἐτῶν μετ' ἐπιστροφῆς

καὶ λήγει τὴν 16ην Ἰουνίου 1960

Ἐξεδόθη ἐν Ἀθήναις τῇ 16ῃ Ἰουνίου 1958

Ὁ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑπουργὸς καὶ ἀ. α.
Ὁ Προσωπάρχης

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΕΠΙ ΤΩΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ

ΕΙΔΙΚΟΝ ΥΠΗΡΕΣΑΚΟΝ ΔΙΑΒΑΤΗΡΙΟΝ

ΑΡΙΘ. 1047

Ἡμεῖς, Ὑπουργὸς ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν, παρακαλοῦμεν τὰς πολιτικὰς καὶ στρατιωτικὰς Ἀρχὰς τῶν φίλων Δυνάμεων καὶ προσκαλοῦμεν τὰς [redacted] Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος ν' ἀφήσωσιν ἐλευθέραν τὴν δίοδον εἰς τὴν Δίδα Εὐφροσύνην ΧΑΤΖΙΝΗ, θυγατέρα τοῦ κ. Ἰωάνου ΧΑΤΖΙΝΗ, Διευθυντοῦ Προξενικοῦ Ταμείου τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Β. Γενικοῦ Προξενείου

ἀπερχόμενην εἰς ΑΙΓΥΠΤΟΝ

καὶ ἀνάγκης τυχούσης νὰ παράσχωσιν εἰς αὐτὴν πᾶσαν δυνατὴν βοήθειαν καὶ ὑπεράσπισιν.

Ἡ ἰσχὺς τοῦ παρόντος εἶναι δύο ἐτῶν μετ' ἐπιστροφῆς

καὶ λήγει τὴν 16ην Ἰουνίου 1960

Ἐξεδόθη ἐν Ἀθήναις τῇ 16ῃ Ἰουνίου 1958

Ὁ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑπουργὸς καὶ ἀ. α.
Ὁ Προσωπάρχης

Δ. Κ. ΔΑΓΚΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ V

ΕΓΓΡΑΦΑ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΔΗΜΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ 15α • ΤΗΛ. 26-805 & 30-282
Τηλεγρ. Διεύθυνσις: ΔΙΜΟΚΟΙ, ΑΘΗΝΑΙ
ΑΘΗΝΑΙ

ΔΚ.10

Ἀριθ. Πρωτ. 13431/1569

Τῇ 9 Ὀκτωβρίου 195 6

Π ρ ὸ ς
Τὸν Ἀξ.Κύριον
Ἰωάννην Χατζίνην
Κριτικόν
Ἔ ν τ α ῦ θ α

Ἀξ.Κύριε,

Ἐν συνεχείᾳ τῶν γενομένων συνεννοήσεων, διά τῶν ὁποίων εἴχατε τὴν εὐγενῆ καλωσύνην νά ἀποδεχθῆτε τὴν συνεργασίαν μετά τοῦ Βασιλικοῦ Ἐθνικοῦ Ἱδρύματος πρός ἀνύψωσιν τοῦ μορφωτικοῦ ἐπιπέδου τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαρχίας, σᾶς γνωρίζομεν ἤδη, ὅτι συμφώνως μέ τὴν ἐκφρασθεῖσαν ἐπιθυμίαν σας, καθωρίσαμεν τὴν διάλεξίν σας ὡς εἰς τὸν συνημμένον πίνακα.

Τό "Γραφεῖον Πνευματικῆς Ἐπικοινωνίας μετά τῶν Ἐπαρχιῶν"(ὁδός Ξενοφῶντος 15α, Ἄνω ὄροφος, διαμ.4, τηλ.30282) εὑρίσκεται διά τά περαιτέρω εἰς τὴν διάθεσίν σας.

Δέν παραλείπομεν νά σᾶς γνωρίσωμεν ὅτι ἡ τοπική ἀρχή αὐτοδιοικήσεως θά σᾶς παράσχῃ πᾶσαν διευκόλυνσιν καί ὁ ἐπικεφαλῆς ταύτης ἔχει ἐπιληφθῆ τῆς ὅλης ὀργανώσεως τῆς διαλέξεως.

Εὐχαριστοῦμεν καί πάλιν διά τὴν πολύτιμον συνεργασίαν σας.

Μετά πάσης τιμῆς

ΧΑΡΑΛ.ΠΟΤΑΜΙΑΝΟΣ

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΔΗΜΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ 15α • ΤΗΛ. 26-805 & 30-282
Τηλεγρ. Διεύθυνσις: ΔΙΜΟΚΙ, ΑΘΗΝΑΙ
ΑΘΗΝΑΙ

ΔΚ.10

Ἀριθ. Πρωτ. 13431/1569 Τῇ 9 Ὀκτωβρίου 195 6

Π ρ ὸ ς
Τόν Ἀξ.Κύριον
Ἰωάννην Χατζίνην
Κριτικόν
Ἐ ν τ α ῦ θ α

Ἀξ.Κύριε,

Ἐν συνεχείᾳ τῶν γενομένων συνεννοήσεων, διά τῶν ὁποίων εἴχατε τήν εὐγενῆ καλωσύνην νά ἀποδεχθῆτε τήν συνεργασίαν μετά τοῦ Βασιλικοῦ Ἐθνικοῦ Ἱδρύματος πρός ἀνύψωσιν τοῦ μορφωτικοῦ ἐπιπέδου τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαρχίας, σᾶς γνωρίζομεν ἤδη, ὅτι συμφώνως μέ τήν ἐκφρασθεῖσαν ἐπιθυμίαν σας, καθωρίσαμεν τήν διάλεξίν σας ὡς εἰς τόν συνημμένον πίνακα.

Τό "Γραφεῖον Πνευματικῆς Ἐπικοινωνίας μετά τῶν Ἐπαρχιῶν"(ὁδός Ξενοφῶντος 15α, Δος ὄροφος, διαμ.4, τηλ.30282) εὑρίσκεται διά τά περαιτέρω εἰς τήν διάθεσίν σας.

Δέν παραλείπομεν νά σᾶς γνωρίσωμεν ὅτι ἡ τοπική ἀρχή αὐτοδιοικήσεως θά σᾶς παράσχη πᾶσαν διευκόλυνσιν καί ὁ ἐπικεφαλῆς ταύτης ἔχει ἐπιληφθῆ τῆς ὅλης ὀργανώσεως τῆς διαλέξεως.

Εὐχαριστοῦμεν καί πάλιν διά τήν πολύτιμον συνεργασίαν σας.

Μετά πάσης τιμῆς

ΧΑΡΑΛ. ΠΟΤΑΜΙΑΝΟΣ

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΔΗΜΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ 15α . ΤΗΛ. 26-805 & 30-282
Τηλεγρ. Διεύθυνσις: ΔΙΜΟΚΙ, ΑΘΗΝΑΙ
ΑΘΗΝΑΙ

Ἀριθ. Πρωτ. 11888/799 Τῇ 8 Νοεμβρίου 1956

Π ρ ό ς
Τόν Ἀξ.Κύριον
Ἰωάννην Χατζίνην
Λογοτέχνην
Ἐ ν τ α ῦ θ α

Ἀξ.Κύριε,

Τό Βασιλικόν Ἐθνικόν Ἵδρυμα σᾶς εὐχαριστεῖ θερμότατα καί συγχαίρει διά τάς δοθείσας διαλέξεις σας εἰς τήν Ἐπαρχίαν, τάς ἀποτελούσας μία τόσον δημιουργικήν συμβολήν εἰς τήν πρόοδον τοῦ τόπου.

Ἐλπίζομεν ὅτι καί εἰς τό ἐγγύς καί εἰς τό ἀπώτερον μέλλον θά δυνηθῆτε νά συνεχίσητε τήν συνεργασίαν σας ταύτην.

Ἡ ἁρμοδία ὑπηρεσία τοῦ Ἱδρύματος εὑρίσκεται πάντοτε εἰς τήν διάθεσίν σας.

Σᾶς εὐχαριστοῦμεν καί πάλιν θερμῶς.

Μετ'ἐξαιρέτου τιμῆς

ΧΑΡ.ΠΟΤΑΜΙΑΝΟΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΝΟΜΑΡΧΙΑ ΑΤΤΙΚΗΣ
ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΔΗΜΟΣ ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ

Ἐν Καλλιθέᾳ τῇ 20ῇ Αὐγούστου 1975

Ἀριθ. Πρωτ. 15474

Βαθμὸς Προτεραιότητος

ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ
ΓΡΑΦΕΙΟΝ Δ/ΓΙΟΥ-ΜΗΤΡΩΟΥ
Ταχ. Δ/νσις ΜΑΝΤΖΑΓΡΙΩΤΑΚΗ 76
Ἀρμόδιος Σ.ΝΙΚΟΛΑΡΑΚΟΥ
Τηλέφ. 9569-081
ΘΕΜΑ :

ΣΧΕΤ. ΑΡΙΘ.

Π Ρ Ο Σ

Ο ΔΗΜΑΡΧΟΣ ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ
ΠΙΣΤΟΠΟΙΕΙ ΟΤΙ :

Ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν παρ'ἡμῖν τηρουμένων Δημοτολογίων τῆς ὑπ'ἀριθμ.957/19-8-1975 Ἐνόρκου Βεβαιώσεως ἐνώπιον τοῦ Εἰρηνοδίκου Καλλιθέας Ἐμμανουήλ Βεργιτσάκη,ὁ ἐν Ἀθήναις ἀποβιώσας κατὰ τὴν 17ην Ἰουλίου 1975 Ἰωάννης Νικολάου Χατζίνης,ἐγγεγραμμένος εἰς τὸ παρ'ἡμῖν Δημ/γιο ὑπ'αὔξοντα ἀριθμὸν 15004/1 εἰς δὲ τὰ Μητρῶα Ἀρρένων τῆς Κοινότητος Παραβοκάμπου τοῦ Νομοῦ Σάμου ὑπ'αὔξοντα ἀριθμὸν - 68-,γεννηθεὶς τὸ ἔτος 1899 (ἐννέα-ἐννέα) ,συνταξιοῦχος Δημοσίου,κάτοικος ἐν ζωῇ Καλλιθέας Ἀττικῆς καὶ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Μαντζαγριωτάκη ἀριθμὸς 116, κατέλιπεν κατὰ τὸν χρόνον τοῦ θανάτου του ὡς μόνους πλησιεστέρους συγγενεῖς του 1) Τὴν ἐκ τοῦ πρώτου καὶ νομίμου γάμου του τελεσθέντος ἐν Καλλιθέᾳ Ἀττικῆς τὴν 7ην Ἰουλίου 1938,σύζυγόν του Ἀλεξάνδραν χήραν Ἰωάννου Χατζίνη τὸ γένος Ἰωάννου Κοκκαλιάρη γεννηθεῖσαν ἐν Κυπαρισσίᾳ Μεσσηνίας τὸ ἔτος 1909,(μηδέν-ἐννέα),ἐγγεγραμμένη εἰς τὴν μερίδα τοῦ συζύγου της καὶ σειρὰν /2,μεθ'ἧς συνέζησεν μέχρι τὴν ἡμέραν τοῦ θανάτου του χωρὶς νὰ ἐπέλθῃ διάζευξις ἢ χωρισμός τις ἀπὸ τραπέζης καὶ κοίτης καὶ ἐν χηρείᾳ ἦδη διατελοῦσαν καὶ 2) Τὴν ἐκ τοῦ γάμου του τούτου νόμιμον θυγατέραν του Σώφροσύνην θυγ. Ἰωάννου Χατζίνη ἄγαμον γεννηθεῖσαν ἐν Ἀθήναις τὴν 5ην Ἀπριλίου 1940 (τεσσαράκοντα) ἐγγεγραμμένη εἰς τὴν μερίδα τοῦ πατρός της καὶ σειρὰν /3,ἀσχολουμένη μὲ τὰ οἰκιακά,μὴ καταλιπὼν ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ἕτερα τέκνα ἐν ζωῇ νόμιμα,θετά,ἐξώγαμα,νομιμοποιηθέντα ἢ ἀναγνωρισθέντα οὔτε τέκνα προαποβιωσάντων τοιούτων τέκνων ἐκ τοῦ ὡς ἄνω ἢ ἐξ ἄλλου γάμου οὔτε ἐν γένει ἄλλους πλησιεστέρους συγγενεῖς ἀνιόντας ἢ κατιόντας.Ἐπίσης συνεκατοίκει καὶ συνετήρει τὴν σύζυγόν του καὶ τὴν ἄγαμον θυγατέραν του,ὁ δὲ γάμος του δὲν ἐλύθη διά δικα-

..//..

στικῆς ἢ ἄλλης τινός ἀποφάσεως ἡ δέ σύζυγός του Ἀλεξάνδρα χήρα Ἰωάννου Κατζίνη συνταξιοδοτεῖται παρά τοῦ Δημοσίου.-

Τῇ αἰτήσει χορηγεῖται τό παρόν διά πᾶσαν νόμιμον χρῆσιν.-

Ο ΔΗΜΑΡΧΟΣ

Κατ' ἀντολήν

ΔΙΟΝ. ΚΑΣΑΛΙΑΣ

Ἐπί βοηθ. ὑπ.

ἀριθ. πρωτ. 7890.

Ἀκριβές φωτοτυπικόν ἀντίγραφον

ἐκ τοῦ πρωτοτύπου.-

Ἐν Καλλιθέᾳ τῇ 7-5-77

ὁ Δήμαρχος

Κατ' ἀντολήν

Δ. ΚΑΣΑΛΙΑΣ

ΔΗΜΟΣ ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ

ΠΑΛΛΑΔΙΟΝ ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ

Ἀνακτόν. 84

Ἐν Καλλιθέᾳ τῇ 10 Ἀπριλίου 1953

Κύριε,

Ὁ Δῆμος Καλλιθέας καὶ τὸ «Παλλάδιον Καλλιθέας» τιμῶντας τὴν μνήμην τοῦ ἐθνικοῦ ποιητοῦ μας Σωτήρη Σκίπη Ἀκαδημαϊκοῦ, Δημότου Καλλιθέας καὶ Ἐπιτίμου μέλους τοῦ «Παλλαδίου Καλλιθέας» τελοῦν τὴν 19ην Ἀπριλίου 1953 ἡμέραν Κυριακὴν καὶ ὥραν 10,30' 11ην π.μ. εἰς τὰς αἰθούσας τοῦ Παλλαδίου, φιλολογικὸν μνημόσυνον τοῦ ποιητοῦ.

Εἰς τὴν τελετὴν ταύτην παρακαλοῦμεν Ὑμᾶς ὅπως εὐαρεστούμενος παραστῆτε.

Μετὰ τιμῆς

Ὁ Δήμαρχος Καλλιθέας

Ν. ΣΚΑΝΔΑΛΑΚΗΣ

Ὁ Πρόεδρος τοῦ Δ. Σ. τοῦ «Παλλαδίου»

Μ. ΚΙΟΥΡΚΤΣΟΓΛΟΥ

Καλλιθέα 5.10.56

Πρός

Τό Βασιλικόν 'Εθνικόν Ἵδρυμα

'Επιτροπήν Δήμων καί Κοινοτήτων

'Οφείλω κατ'ἀρχήν νά εὐχαριστήσω θερμῶς τό Βασιλικόν'Εθνικόν Ἵδρυμα διότι μοῦ ἔδωσε τήν εὐκαιρίαν νά ἐπικοινωνήσω μέ τήν πνευματικήν ἐπαρχίαν.Αἱ διαλέξεις περί Σολωμοῦ πού ἔδωσα στήν Κέρκυρα, στά'Ιωάννινα, στήν Πρέβεζα, στήν"Αρτα καί στό Μεσολόγγι, μέ ἔπεισαν ὅτι ἡ'Ελληνική ἐπαρχία διαθέτει ἕνα πνευματικόν κοινό πολύ θερμόν, πού διψᾶ τήν ἐπαφήν μέ τήν πρωτεύουσαν Αἱ διαλέξεις αὐταί (ἄς μοῦ συγχωρηθῆ ἡ περιαυτολογία) εἶχαν μίαν μοναδικήν ἐπιτυχίαν. Οἱ σάλες ἐγέμιζαν παντοῦ.Εἰδικά στήν Κέρκυρα, ἀποκλείσθηκε πολύς κόσμος γιατί δέν χωροῦσε ἡ αἴθουσα. Εἰς τάς ἄλλας πόλεις, μολονότι ἡ διάλεξις ἐδίδετο καθημερινήν καί συχνά εἰς ἀκατάλληλον ὥραν (στήν Πρέβεζα ὥρα 5 μ.μ.,στήν "Αρτα 4.30΄μ.μ. εἰς κινηματοθέατρα, λόγῳ ἐλλείψεως εἰδικῆς αἰθούσης) ὁ κόσμος συνέρρεε, παρηκολούθει μέ ζωηρότατον ἐνδιαφέρον κι'ἐξεδήλωνε ὕστερα πολυτρόπως τόν ἐνθουσιασμόν του.

Στήν Κέρκυρα παρουσίασε τόν ὁμιλητήν ὁ Νομάρχης. Στά'Ιωάννινα ὁ γενικός γραμματεύς τοῦ Δήμου, στήν Πρέβεζα ὁ Δήμαρχος. Στήν "Αρτα ὁ Πρόεδρος τοῦ Συλλόγου "Σκουφᾶ". Στό Μεσολόγγι ὁ Δήμαρχος καί ὁ παρευρεθείς βουλευτής, φίλος τοῦ ὁμιλητοῦ, κ. 'Αναστασᾶτος. Παντοῦ ἐτονίσθη ἰδιαιτέρως ἡ σημασία τοῦ ἔργου τοῦ Βασιλικοῦ 'Εθνικοῦ 'Ιδρύματος καί ἡ ἀθόρυβος ἀλλά τόσον ἀποδοτική δρᾶσις του. 'Η μεγάλη ἀκτινοβολία τοῦ ἱδρύματος γίνεται αἰσθητή καί ἀπό τάς κατ'ἰδίαν συνομιλίας μετά προσώπων ἐπισήμων καί ἀνεπισήμων. Εἰς ὅλας τάς πόλεις ἐνδιαφέρθησαν ζωηρῶς καί συχνά μέ ἐνθουσιασμόν, οἱ Νομάρχαι καί οἱ Δήμαρχοι, καί

. / .

συνέβαλον διά τῶν ἐνεργειῶν των εἰς τήν ἐπιτυχίαν τῶν διαλέξεων. Αἱ ἐφημερίδες ὑπεδέχθησαν παντοῦ τόν ὁμιλητήν μέ σχόλια πολύ εὐμενῆ, τό γεγονός δέ ὅτι μετέβαινεν ὡς συνεργάτης τοῦ Βασιλικοῦ Ἐθνικοῦ Ἱδρύματος προσέδιδεν αἴγλην εἰς τήν παρουσίαν του. Τάς διαλέξεις παρηκολούθησαν παντοῦ, ἐκτός τῶν Μητροπολιτῶν, τῶν τυχόν εὑρισκομένων ἐκεῖ βουλευτῶν, τῶν Νομαρχῶν, τῶν Δημάρχων, καί οἱ ἀνώτατοι δικαστικοί, οἱ προϊστάμενοι τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν, οἱ Διοικηταί τῶν στρατιωτικῶν σχηματισμῶν καί οἱ Διοικηταί χωροφυλακῆς, τούς ὁποίους καί παρουσίαζεν εἰς τόν ὁμιλητήν ὁ Νομάρχης ἤ ὁ Δήμαρχος μετά τό πέρας τῆς διαλέξεως.

Δέν παραλείπω νά προσθέσω ὅτι τήν Κέρκυραν ἀπασχολεῖ τό θέμα τῆς ἀπαλλοτριώσεως τῆς οἰκίας ὅπου ἔζησε καί ἀπέθανεν ὁ Σολωμός τῆς ἐπισκευῆς της καί τῆς μετατροπῆς της εἰς Μουσεῖον. Τήν Ἄρταν ἀπασχολεῖ τό θέμα τῆς ἀνεγέρσεως μιᾶς πνευματικῆς στέγης· εἶναι δέ καί εἰς τάς δύο αὐτάς περιπτώσεις ἐνήμεροι οἱ Νομάρχαι, οἱ ὁποῖοι ἀναπτύσσουν καί σχετικήν πρωτοβουλίαν. Τόν Δῆμον Μεσολογγίου ἀπασχολεῖ τό θέμα τῆς ἀνεγέρσεως μιᾶς προτομῆς τοῦ Διονυσίου Σολωμοῦ. Ἐάν τό Βασιλικόν Ἐθνικόν Ἵδρυμα ἠδύνατο νά συμβάλῃ εἰς τήν περαίωσιν αὐτῶν τῶν θεμάτων, ἔστω καί διά συμβολικῶν ποσῶν, νομίζω ὅτι θά ἔδιδε μίαν ἀκόμη εὐκαιρίαν νά ἐκτιμηθῇ ζωηρῶς τό ἐνδιαφέρον του διά τήν ἐπαρχίαν.-

Μετά βαθυτάτης τιμῆς

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ VI

ΥΠΗΡΕΣΙΑΚΕΣ ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ ΓΙΑΝΝΗ ΧΑΤΖΙΝΗ

Φίλε Κύριε Γουδέλη

Σᾶς στέλνω τή φωτογραφία τοῦ σπιτιοῦ τοῦ Καβάφη, πού μοῦ ζητήσατε. Εἶναι παρμένη ἀπό τήν ἐποχή τοῦ θανάτου τοῦ ποιητῆ, γι' αὐτό καί δέν φαίνεται ἡ ἀναμνηστική πλάκα πού ἐντοιχίσθηκε ἀργότερα. Ὁ Καβάφης καθότανε στό γωνιακό διαμέρισμα τοῦ δεύτερου ὀρόφου, πού διακρίνεται στή φωτογραφία. Δέν πρόκειται, φυσικά, γιά τό σπίτι πού γεννήθηκε (αὐτό δέν ὑπάρχει πιά καί ἀμφισητεῖται καί ἡ τοποθεσία του), ἀλλά γιά τό σπίτι ὅπου ἔζησε τά τελευταῖα εἴκοσι πέντε χρόνια τῆς ζωῆς του. Ἐκεῖ ἐδέχθηκε τόν Καζαντζάκη, τόν Σύρανη καί τούς ἄλλους Ἀθηναίους ἐπισκέπτας του. Χαρακτηριστικό εἶναι ὅτι βρίσκεται σ' ἕνα στενό, ἐρημικό δρόμο, (rue Lepsius) στήν καρδιά τῆς πόλεως. Φανερώνεται ἔτσι ἐδῶ ἡ διάθεση τοῦ ποιητῆ ν' ἀναζητεῖ τή μοναξιά, χωρίς ὅμως ν' ἀποξενώνεται ἀπό τήν κίνηση καί τή ζωή.

Τό ἐνδιαφέρον εἶναι ὅτι μολονότι πέρασαν εἴκοσιπέντε χρόνια, ἡ ἀνάμνηση τοῦ Καβάφη στήν Ἀλεξάνδρεια διατηρεῖται ζωντανή καί θερμή. Ἔτυχε νά μιλήσω μέ ἀνθρώπους τοῦ λαοῦ, μέ γκαρσόνια, μέ μπάρμαν, μέ ἐπαγγελματίες κάθε εἴδους, πού τόν θυμοῦνται σά νά εἶταν χτές. Ὅ,τι ἔκανε ἐντύπωση εἶταν ἡ μεγάλη του εὐγένεια, οἱ λεπτοί, ἀριστοκρατικοί του τρόποι. Ἄν καί δέν ἔλειπε τό κοτσομπολιό γιά τήν κρυφή ζωή του, ἡ παρουσία τοῦ ἀνθρώπου εἶταν παντοῦ σεβαστή. Νιώθουν ὅλοι τώρα κάποια ὑπερηφάνεια, πού τούς εἶχε δοθεῖ ἡ εὐκαιρία νά τόν πλησιάσουν, νά μιλήσουν μαζί του, νά τοῦ φανοῦν χρήσιμοι. Ἡ ποιητική φήμη ἀσκεῖ μιά γοητεία πάνω στό πλῆθος πολύ πιό ἰσχυρή ἀπ' ὅ,τι συνήθως πιστεύουμε. Καί ρίχνει ἕνα φῶς ἀναδρομικό πάνω στά πρόσωπα, πού συνεχίζουν ἀνάμεσά μας τή μεταθανάτια ζωή τους.

Ἀλεξάνδρεια 15 Μαΐου 1958

Φιλικώτατα
Δικός σας

Ἀλεξάνδρεια 23.6.60

Σεβαστέ μου κ. Πρέσβυ

Ἀπό μέρες σκεφτόμουν νά Σᾶς γράψω καί δίσταζα. Δέν ἤθελα νά Σᾶς κουράσω. Ἡ ἐπιθυμία μου εἶταν νά Σᾶς ἐκφράσω τή χαρά μου γιά τήν ἐπιτυχία τοῦ ταξιδίου τοῦ Προέδρου Νάσερ, πού κατά βάθος εἶναι μιά προσωπική δική Σας μεγάλη ἐπιτυχία. Διάβασα κάπου ὅτι δέν ἔγινε ἡ δέουσα ἐκμετάλλευσις ἐκ μέρους τῆς κυβερνήσεώς μας. Ἀλλά τό βέβαιο εἶναι (τοὐλάχιστον γιά τούς γνωρίζοντας τά πράγματα) ὅτι δέ θά μπορούσαμε νά περιμένουμε περισσότερα. Αὐτή ἡ ὑπόσχεσις ὅτι "ὑπάρχουν τρόποι κ.λ.π.", πού ἀνοίγει ἕνα παραπόρτι γιά μιά εὐνοϊκώτερη μεταχείριση τῆς παροικίας μας, δέν εἶναι δυνατόν παρά νά τηρηθεῖ ἐφόσον ἡ ΗΑΔ ἔχει ἀναμφισβήτητα ἀνάγκη ἀπό τήν Ἑλληνική φιλία. (Ἴσως νά ἔβλαψε λιγάκι ὁ ὑπερβολικός τόνος πού δόθηκε στήν ὑποδοχή - τό πάρα πολύ καλόπιασμα καμιά φορά φέρνει τό ἀντίθετο ἀποτέλεσμα). Ἀλλά καθώς τά πράγματα μπαίνουν σ' ἕνα κρισιμώτερο στάδιο, πέφτει, νομίζω, κι' ἕνα μεγαλείτερο βάρος (πού ὅλο καί θά αὐξάνει) στήν ἐδῶ διπλωματική μας ἀντιπροσωπεία. Γι'αὐτό, ἡ σκέψις Σας νά ἐγκαταλείψετε τήν Αἴγυπτο (πού μοῦ μεταβίβασε ὁ Γιῶργος Θεοτοκᾶς), μέ παραξένεψε. Χωρίς ἀμφιβολία, δέν ὑπάρχει κανένας ἄλλος πού νά ἔχει μιά τόσο λεπτομερῆ γνώση τῶν προβλημάτων ὅσο Ἐσεῖς, καί πού νά μπορεῖ νά τά χειρισθεῖ μέ τό θάρρος, τή λεπτότητα καί τήν εὐστροφία πού χρειάζονται. Ἰδιαιτέρως, ὁ Ἑλληνισμός τῆς Αἰγύπτου ἔχει ἀνάγκη ὅσο ποτέ ἄλλοτε, ἀπό τήν ἐγκαρδιωτική, τήν ἀποδοτική καί γόνιμη παρουσία Σας. Κι' ἄν τυχόν αἰσθάνεσθε κουρασμένος, θά μπορούσατε ἀσφαλῶς νά ἀνανεωθεῖτε μ' ἕνα μακρότερο ταξίδι ἀναπαύσεως.

./.

Σᾶς τά γράφω αὐτά μέ τό θάρρος πού μοῦ ἐμπνέει ἡ συμπάθεια πού πάντοτε μοῦ δείχνετε, καί καταλαβαίνετε ὅτι δέν πρόκειται γιά ἕνα φτηνό κοπλιμέντο. Θά εἴταν πολύ κατώτερο ἀπό τή σοβαρή σκέψη μου αὐτῆς τῆς στιγμῆς. Ἄλλωστε, δέ θά μποροῦσε νά ἐκληφθεῖ καί σάν μιά ἔκφραση ἑνός ἁπλοῦ προσωπικοῦ μου πόθου, ἀφοῦ ἡ σκέψη μου εἶναι νά ὑποβάλω τήν παραίτησή μου πρό τοῦ τέλους τοῦ χρόνου αὐτοῦ καί νά γυρίσω στήν Ἀθήνα. Περνάει τώρα κάποιος νόμος πού ρυθμίζει τή σύνταξη καλλίτερα κι' αὐτόν περιμένω. Ἔχω ζυγίσει τήν κατάσταση, κι' ἀρχίζω νά γίνομαι βιαστικός. Ὧρες-ὧρες, νιώθω σά νά πνίγομαι μέσα στήν Ἀλεξανδρινή τέφρα...

Θά ἤθελα νά Σᾶς ἀπασχολήσω μέ κάποιες σκέψεις μου γιά τό θέμα τοῦ Τ.Ε.Φ.Π., πού οἱ εἰσπράξεις του εἶναι προορισμένες νά μειώνονται ἀπό χρόνο σέ χρόνο, ἐνῶ ἀντιστρόφως οἱ ἀνάγκες τῆς παροικίας αὐξάνονται δυσαναλόγως. Ἤδη ἕνα πολύ μεγάλο ποσοστό ὑποσιτίζεται (ἄν δέν πεινάει) τή στιγμή πού πολύς πλοῦτος συγκεντρώνεται σέ λίγα χέρια καί νέες μεγάλες (συνήθως κρυφές) περιουσίες δημιουργοῦνται. Στό προσεχές συμβούλιο τοῦ Τ.Ε.Φ.Π. θά ἔχετε ν' ἀντιμετωπίσετε μιά ἐξαιρετικά δύσκολη κατάσταση (γιατί ἔλειψε πιά σχεδόν καί ἡ πρόσοδος ἀπό τούς κληρονομικούς φόρους). Ἄν μοῦ ἐπιτρέπετε νά Σᾶς πῶ τή γνώμη μου, βλέπω δυό λύσεις, πού μ' ἕναν καλό χειρισμό μπορεῖ νά γίνουν ἀποτελεσματικές. Ἤ μιά εἶναι ν' αὐξηθοῦν τά ποσά τῶν εἰσφορῶν. Εἶναι ἀσφαλῶς ἀστεῖο τό ποσόν τῶν 120 λιρῶν ἐτησίως γιά μεγαλοεπιχειρηματίες μέ τεράστια κέρδη, σάν τόν Πιαλόπουλο, τόν Ζερμπίνη, τόν Κουταρελλη, τό Πανόπουλο. Ἐπειδή ὅμως, ὅπως διαπίστωσα, ὅλοι αὐτοί ἐνοχλοῦνται μέ τήν "ὑποχρεωτική εἰσφορά" ἐνῶ ἀπεναντίας κολακεύονται ὅταν χ α ρ ί ζ ο υ ν (ὁ πλοῦτος γίνεται μοιραῖα ὑπεροπτικός, χωρίς

./.

νά καταλαβαίνει τίς ἀντιπάθειες καί τίς ἐπικίνδυνες ἀντιδράσεις πού δημιουργεῖ), θά μποροῦσε, νομίζω, τό Συμβούλιο τοῦ Τ.Ε.Φ.Π. νά καταρτίσει (μέ τή βοήθεια μιᾶς Ἐπιτροπῆς) ἕναν κατάλογο προαιρετικῶν εἰσφορῶν, ἀπό καμιά πενηνταριά πρόσωπα, ὁρίζοντας τρεῖς ἤ τέσσερες κατηγορίες συνδρομῶν, πού νά κυμαίνονται ἀπό τίς 100 ὡς τίς 1000 λίρες. Ἔτσι, θά μποροῦσαν νά εἰσπραχθοῦν ἐκτάκτως δέκα ἕως εἴκοσι χιλιάδες λίρες, μ' ἕναν καλό ψυχολογικό χειρισμό. Αὐτή τήν ἰδέα θά ἔριχνα στό Συμβούλιο, μέ ἐπιμονή καί ἀποφασιστικότητα, ἄν ἐπρόκειτο νά μείνω ἐδῶ ὡς τότε, καί παίρνω τό θάρρος, μέ τήν εὐκαιρία νά Σᾶς τήν ὑποβάλω.

Ἐπίσης, μέ τήν εὐκαιρία, ἐπιτρέψτε μου νά Σᾶς ὑπενθυμίσω ὅτι ὁ κ. Μεταξᾶς στόν ὁποῖον εἴχατε ἀναθέσει νά τακτοποιήσει τήν προκαταβολή Σας τῶν 400 λιρῶν, δέν τό κατόρθωσε, μολονότι δέν ἔπαψα κάθε τόσο νά τοῦ κάνω ὑπομνήσεις. Τώρα φεύγει, μέ τή μετάθεσή του στό Παρίσι, σέ λίγες μέρες, κι' εἶναι τόσο μπλεγμένος μέ τίς προσωπικές του ὑποθέσεις καί τίς ἀνάγκες του, ὥστε νά ἐκλείπει κάθε ἐλπίς ὅτι θά μπορέσει νά ἐκτελέσει τήν ἐντολή Σας, ἔστω καί τήν τελευταία στιγμή. Σᾶς κάνω τήν ὑπενθύμιση αὐτή προπάντων γιατί, καθώς πληροφοροῦμαι, κάποιος οἰκονομικός ἐπιθεωρητής ἐπιδιώκει νά πάρει ἐντολή γιά ν' ἄρθεῖ νά κάμει ἐδῶ ἐπιθεώρηση. Βεβαίως, ἡ προσωπικότης Σας καλύπτει τήν ἀνωμαλία, καί θά μποροῦσε νά προκληθεῖ καί σχετική διαταγή ἐξαιρέσεως ἀπό τή γενική ἀπαγόρευση. Ἀλλά, νομίζω πώς σκόπιμο θά εἶταν ν' ἀποφευχθεῖ ἡ δημιουργία ζητήματος καί οἱ σχετικές ἀλληλογραφίες μέ τό Γενικό Λογιστήριο.

Φιλῶ τό χέρι τῆς Κας Λάμπρου καί Σᾶς παρακαλῶ, ἀγαπημένε μου Κύριε Πρέσβυ, νά μοῦ συγχωρήσετε τό μακρύ αὐτό γράμμα καί νά δεχθῆτε τήν ἔκφραση τῶν πιό εἰλικρινῶν αἰσθημάτων μου θαυμασμοῦ καί ἀφοσιώσεως.

Ὁλόψυχα δικός Σας

Ἐν Καλλιθέᾳ τῇ 12 Μαΐου 1956

Ὁ

Ταμ. Δ/ντὴς Β΄ Τάξεως Ι.Ν.Χατζίνης

(Δ/ντὴς τοῦ Ταμείου Καλλιθέας)

Πρὸς

Τὴν Στην Γεν. Δ/σιν Δημοσίου Λογιστικοῦ

Διεύθυνσιν Διοικητικοῦ

Τμῆμα Β΄,Γραφεῖον Ιον

Εἰς ἐκτέλεσιν τῆς ὑπ'ἀριθ. 105629/4745/ 90 ἐ.ἔ. Δ/γῆς ὑμῶν,ἀφορώσης προσεχεῖς μετακινήσεις Ταμιακῶν Ὑπαλλήλων,λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ παρακαλέσω ὅπως εὐαρεστούμενοι ἐγκρίνητε τὴν παραμονήν μου εἰς τὴν θέσιν μου,καθόσον πᾶσα μετακίνησίς μου θὰ εἶχε δι'ἐμὲ σοβαρὰς συνεπείας,οἰκογενειακὰς,οἰκονομικὰς κλπ,τὰς ὁποίας δὲν θὰ ἠδυνάμην ν'ἀντιμετωπίσω. Οἱ καθαρῶς ὑπηρεσιακοὶ λόγοι οἱ ὁποῖοι συνηγοροῦν διὰ τὴν παραμονήν μου εἰς τὴν θέσιν μου,πιστεύω ὅτι θὰ θεωρηθῶσιν ἐπαρκεῖς,ὥστε νὰ μὴν ὑπάρξῃ ἀνάγκη νὰ κουράσω τὴν Στην Προϊσταμένην μου Ἀρχὴν ἐκθέτων καὶ τοὺς προσωπικούς τοιούτους. Δὲν θὰ ἐπικαλεσθῶ τὸ γεγονὸς ὅτι ὑπηρέτησα ἐπὶ ἐξαετίαν εἰς τὴν ἐπαρχίαν (καί,μάλιστα,καταλαβὼν ὑπεύθυνον θέσιν ἀπὸ τοῦ βαθμοῦ τοῦ γραφέως καὶ ἀκολούθου) οὔτε ὅτι εὑρίσκομαι ἤδη εἰς τὸ τέρμα περίπου ἑνὸς σταδίου,διανυσθέντος μὲ εὐσυνειδησίαν,ἐντιμότητα καὶ ἀφοσίωσιν,ὥστε νὰ δικαιοῦμαι πλέον νὰ μὴ ὑποστῶ ταλαιπωρίαν ἡ ὁποία θὰ μὲ ἐμείωνε καὶ θὰ μὲ κατέβαλε. Ἀλλὰ θὰ παρακαλέσω ὅπως μοὶ ἐπιτραπῇ νὰ ὑπομνήσω τὴν περίπτωσιν τῆς ὑπηρεσίας μου εἰς τὸ Ἀργυρόκαστρον τῆς Ἀλβανίας,κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Ἑλληνοϊταλικοῦ πολέμου,ὡς Διευθυντοῦ τῶν Οἰκονομικῶν ὑπηρεσιῶν τῆς κατεχομένης παρὰ τῶν στρατευμάτων μας Περιοχῆς. Τὸ γεγονὸς

μόνος ἐξ'ὅλων τῶν συναδέλφων μου ἐθεώρησα τιμητικήν τήν ἐπικίνδυνον αὐτήν ἀποστολήν καί μόνος προθύμως τήν ἀπεδέχθην,νομίζω ὅτι μοῦ παρέχει τό δικαίωμα μιᾶς εἰδικῆς ἠθικῆς τοποθετήσεως,διά τήν ὁποίαν ὅμως οὐδέποτε ἐπεζήτησα ἀντάλλαγμα ὑπηρεσιακόν ἤ διάκρισιν. Ἐν τούτοις,εἶμαι βαθύτατα εὐγνώμων ἀπέναντι τῆς Διοικήσεως (καί ἰδιαιτέρως ἀπέναντι τοῦ Σοῦ μου Γενικοῦ Διευθυντοῦ) διά τήν ἐπιδειχθεῖσαν πάντοτε ἀπέναντί μου στοργήν. Ὡς πρός τήν δραστηριότητα τήν ὁποίαν ἀνέπτυξα εἰς τό Ἀργυρόκαστρον,κατορθώσας νά εὑρύνω τό στενόν ὑπηρεσιακόν καθῆκον εἰς τά πλαίσια ἑνός καθήκοντος Ἐθνικοῦ,ὁμιλεῖ ἐκτενῶς εἰς τό ὀγκῶδες περί τοῦ ἔπους 1940-41 βιβλίον του ὁ συγγραφεύς καί δημοσιογράφος Χρ. Κολλιάτσος,ὅστις ἔσχε προσωπικήν ἀντίληψιν τῶν πραγμάτων κατά τήν ἐποχήν ἐκείνην εἰς τήν πρωτεύουσαν τῆς Β. Ἠπείρου καί ἠρύσθη ἐξ'ἄλλου πληροφορίας ἀπό τό Ἀρχεῖον τῆς Στρατιωτικῆς Διοικήσεως. Ἰδού ἡ ἀφορῶσα τόν ὑποφαινόμενον περικοπή:

"Εἰς τό Ἀργυρόκαστρον,εἶναι ἀνάγκη νά τονισθῇ ἰδιαιτέρως χάριν τῆς Ἱστορίας,ἐλειτούργησε μία ἀρίστη Οἰκονομική Ὑπηρεσία ὑπό τήν διεύθυνσιν τοῦ Ἰωάννου Χατζίνη. Εἰς τήν ὑπηρεσίαν αὐτήν,ὅπου τά πάντα εἶχον διαλυθῇ,ὁ Χατζίνης ἐπέδειξε μεγάλας ἱκανότητας,παρά τό βαρύτατον ἔργον πού τοῦ ἀνετέθη. Ὑπό τήν διεύθυνσίν του ἐλειτούργησε Δημόσιον Ταμεῖον,εἰς τό ὁποῖον ἀνετέθη ἡ διαχείρισις τῶν Ταχυδρομικῶν ἐνσήμων καί τοῦ χαρτοσήμου, ἡ εἴσπραξις τῶν φορολογιῶν,τῶν ταχυδρομικῶν καί τηλεγραφικῶν ἐσόδων,ἡ πληρωμή τῶν ἀποδοχῶν τῶν Πολιτ. Ὑπαλλήλων καί κυριώτατα ἡ χρηματοδότησις τῶν μαχομένων στρατιωτικῶν μονάδων τῆς περιφερείας.

"Ἐκτός τῶν ἀνωτέρω,ἡ οἰκονομική τοῦ Χατζίνη διεύθυνσις ἀνέλαβε καί τήν διαχείρισιν τῶν εἰδῶν μονοπωλείου. Εἰς τήν διαιοδοσίαν τοῦ Δ/ντοῦ τῶν Οἰκον. Ὑπηρεσιῶν ὑπήχθησαν τό Ταμεῖον Ἁγίων Σαράντα,τό Δημόσιον Ταμεῖον Δελβίνου καί ἡ Ἀφορία

καπνοῦ 'Αργυροκάστρου. 'Η ὑπό τόν στρατηγόν Βασίλειον Μελᾶν στρατιωτική Διοίκησις παρέσχεν ἄλλα τά δυνατά μέσα καί παρά τήν ἔλλειψιν οἰκονομικῶν ὑπαλλήλων κατωρθώθη νά ἀχθῇ εἰς πέρας τό βαρύτατον τοῦτο ἔργον,μολονότι εἰς τήν περιφέρειαν 'Αργυροκάστρου ἐμαίνοντο ἀπό τοῦ Δεκεμβρίου μέχρι τῆς Γερμανικῆς ἐπιθέσεως αἱ μάχαι καί ἡ πρωτεύουσα τῆς Β. 'Ηπείρου καθημερινῶς ἐβομβαρδίζετο. 'Ο πατριωτικός παλμός,ἡ ἀγάπη πρός τήν ἀγωνιζομένην σκληρόν ἀγῶνα πατρίδα καί ἡ ἀπαράμιλλος πρός τό καθῆκον ἀφοσίωσις τοῦ Δ/ντοῦ τῶν Οἰκον. ὑπηρεσιῶν 'Ιωάννου Χατζίνη,ὡς καί τῶν ἄλλων ὑπηρετούντων εἰς τήν Στρατ. Διοίκησιν 'Αργυροκάστρου ὑπαλλήλων Δούλη,Σακελλοπούλου,Πασχοπούλου καί Παγώνη,ἀπέδωκεν ἄριστα ἀποτελέσματα. Οἱ στρατιῶται,εἰς ἐκείνην τήν ἔνδοξον περίοδον ἐπότιζαν τήν 'Ηπειρωτικήν γῆν μέ τό αἷμα των,ἀλλά καί οἱ ἀδελφοί των πολιτικοί ὑπάλληλοι ἔχοντες πλήρη συναίσθησιν τῆς ἱερότητος τοῦ ἀγῶνος,ἔδιδαν τό μέτρον τῆς αὐτοθυσίας καί τῆς ἱκανότητός των,καί εἰς τόν διοικητικόν τομέα εἰς τόν ὁποῖον ἐτάχθησαν,προσέφεραν σημαντικωτάτας ὑπηρεσίας εἰς τό "Εθνος ὁλόκληρον καί εἰς τό μαχόμενον στράτευμα."

(Χρ. Κολλιάτσου: "Σελίδες Δόξης",ἔκδοσις δευτέρα,'Αθῆναι 1951,σελ.160-162)

'Ελπίζω ὅτι δέν θά ἐκληφθῇ ὡς ἔπαρσις ἡ μνημόνευσις μιᾶς δράσεως,ἡ ὁποία ἀποτελεῖ μοναδικότητα μέσα εἰς τόν κλάδον. 'Αλλά μοί ἐπεβλήθη(ἡ μνημόνευσις αὐτη) ἐκ τῆς ἀνάγκης νά παραμείνω εἰς τήν θέσιν μου διά λόγους οἰκογενειακούς,οἰκονομικούς καί πνευματικούς,ἐξαιρετικῶς σοβαρούς,τούς ὁποίους θά ἦτο ὄχι μόνον κουραστικόν ἀλλά καί ἀνοίκειον νά ἐκθέσω. 'Ιδιαιτέρως διά τούς "πνευματικούς", τολμῶ νά σημειώσω ὅτι μία τυχόν μετακίνησίς μου,ἐκτός τῶν ἄλλων συνεπειῶν,θά μέ ἀπεστέρει καί τῆς συνεργασίας μου μετά τοῦ Βασιλικοῦ 'Εθνικοῦ 'Ιδρύματος,ἡ ὁποία μοῦ ἐζητήθη διά τοῦ ὑπ'ἀριθ ΙΙΙ§7/434/24.4.56 ἐγγράφου του.

Πεπεισμένος διά τήν δικαίαν ἐκτίμησιν τῆς προσωπικῆς μου

περιπτώσεως, παρακαλῶ καί πάλιν τήν Σην Προϊσταμένην μου Ἀρχήν ὅπως μέ συγχωρήσῃ φιλέ τήν ἀναγκαστικήν αὐτήν περιαυτολογίαν.

Μετά βαθυτάτου σεβασμοῦ

Ὑπειθέστατος

Ι.Ν.ΧΑΤΖΙΝΗΣ

ΕΠΙ ΑΠΟΔΕΙΞΕΙ.

27 Σεπτεμβρίου 1960

Π ρ ὸ ς

τὴν Σὴν Γεν. Διεύθυνσιν Δημοσίου Λογιστικοῦ

Δ/σιν Διοικητικοῦ - Τμῆμα Β!

"Ὑποβολὴ παραιτήσεως Δ/ντοῦ Ι. Ν. Χατζίνη"

Λαμβάνομεν τὴν τιμὴν νὰ ὑποβάλωμεν συνημμένως τὴν ἐκ τῆς ὑπηρεσίας παραίτησιν τοῦ ὑποφαινομένου καὶ νὰ παρακαλέσωμεν ὅπως εὐαρεστηθῆτε νὰ διατάξητε ὅ,τι δεῖ διὰ τὴν ἀποστολὴν τοῦ διαδόχου μου πρὸς παραλαβὴν τῆς ὑπηρεσίας τοῦ Προξενικοῦ Ταμείου.

Εὐπειθέστατος

Ὁ Διευθυντὴς

τοῦ Προξενικοῦ Ταμείου Ἀλεξανδρείας

Ι. Ν. ΧΑΤΖΙΝΗΣ
Δ/ντὴς Α!

Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τῇ 27 Σεπτεμβρίου 1960

Π ρ ὸ ς

τὴν Σὴν Γεν. Δ/σιν Δημοσίου Λογιστικοῦ

Δ/σιν Διοικητικοῦ - Τμῆμα Β!

Λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ ὑποβάλω τὴν ἐξ τῆς ὑπηρεσίας παραίτησίν μου καὶ νὰ παρακαλέσω ὅπως αὕτη γίνῃ ἀποδεκτή.

Ἀποχωρῶν, λόγῳ ὑπερκοπώσεως, ἐκ τοῦ Ταμ. κλάδου, εἰς τὸν ὁποῖον προσέφερα τὸν μόχθον 36 περίπου ἐτῶν, αἰσθάνομαι τὴν ἀνάγκην νὰ ἐκφράσω τὴν βαθεῖαν εὐγνωμοσύνην μου πρὸς τὴν Σὴν Προϊσταμένην μου Ἀρχήν, διὰ τὴν ἀπορρήτου μὲ τὴν ὁποίαν μὲ περιέβαλε κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς μακρᾶς σταδιοδρομίας μου. Ἡ ἠθικὴ συμπαράστασίς Της ὑπῆρξε δι' ἐμὲ λυσιτελέστατα πολύτιμος πρὸς ἀντιμετώπισιν ἑνὸς ἔργου ἐπικίνδυνου καὶ πλήρους φροντίδων. Θὰ τὴν ἐνθυμοῦμαι πάντοτε μὲ συγκίνησιν, ὅπως θὰ ἐνθυμοῦμαι καὶ τὴν καλήν ἀπέναντί μου διάθεσιν τῶν συναδέλφων μου.

Παρακαλῶ καὶ πάλιν ὅπως εὐαρεστηθῆτε νὰ ἐνεργήσητε ὅ,τι δεῖ διὰ τὴν ταχεῖαν ἀποδοχὴν τῆς παραιτήσεώς μου.

Εὐπειθέστατος
Ὁ Αἰτῶν

Ι. Ν. ΧΑΤΖΙΝΗΣ
Ταμ. Δ/ντὴς Α! τάξεως.

Αἴτησις

Ἰωαν. Ν. Χατζίνη
Διευθυντοῦ
Προξενικοῦ Ταμείου
Ἀλεξανδρείας

περὶ παραιτήσεώς του
ἐκ τῆς ὑπηρεσίας".

Καλλιθέα Ἀθηνῶν 29 Μαΐου 1962

Μαντζαγριωτάκη 118

Ἀγαπημένε μου κ. Ὑπουργέ

Τό θέμα τῆς συνταξιοδοτήσεως τῶν λογοτεχνῶν ἔπεσε στό κενό, ὅπως εἶταν φυσικό. Τολμῶ νά ἐπανέλθω στή λύση πού ἄλλοτε ἐπῆρα τό θάρρος νά Σᾶς ὑποδείξω, καί μάλιστα νά Σᾶς ἐσωκλείσω ἕνα Σχέδιο Νόμου γιά διευκόλυνση, σέ περίπτωση πού θά θέλατε νά δώσετε συνέχεια στό τόλμημά μου καί νά τό κάμετε δικό Σας τόλμημα. Ξέρω ὅτι ἡ γραφειοκρατία τοῦ Ὑπουργ. Συντονισμοῦ, Γεν. Λογιστηρίου κλπ. θά κάμει ὅ,τι μπορεῖ γιά νά τό ματαιώσει, θά χαρακτηρίσει ἴσως τό Σχέδιο ἀνορθόδοξο, ἀλλά ἐπί τέλους ὅταν Ἐσεῖς καί ὁλόκληρη ἡ Κυβέρνησις υἱοθετήση τό μέτρον, θά μποροῦσε ἡ ἰδία ἡ γραφειοκρατία νά βρεῖ τόν καλλίτερο τρόπο τῆς ἐφαρμογῆς του. Ἡ δημιουργία νέας φορολογίας (ὅπως ἐλέχθη) θά εἶχε ὁπωσδήποτε ἄσχημο ἀντίκτυπο, ἐνῶ ἡ ἀντιμετώπιση τῆς ἀσήμαντης ἄλλωστε δαπάνης τῶν 1.800.000 δρχ. τό χρόνο θά εἶταν εὔκολη ἀπό τόν προϋπολογισμό τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας. Κατά τήν ταπεινότατη γνώμη μου εἶναι ἡ μόνη λύση,—πρῶτα γιά νά σχηματισθεῖ τό σῶμα τῶν ἀληθινῶν λογοτεχνῶν, καί ὕστερα γιά νά λυθεῖ τό θέμα τῆς οἰκον. ἐνισχύσεώς των ἀξιοπρεπῶς. Ὄχι δηλαδή σάν θέμα "ἐλεημοσύνης" ἀλλά σάν θέμα κρατικῆς ὑποχρεώσεως ὅπως ἔγινε μέ τούς Δικαστικούς καί τούς Ἐκπαιδευτικούς. Κατά βάθος τό χορήγημα θά ἐπέχει θέσιν συντάξεως γι' αὐτό καί θά πρέπει νά ὁρθεῖ στούς κάπως παλαιοτέρους. Ἀπό ἕναν πρόχειρο ὑπολογισμό πού ἔκαμα δέν

εἶναι παραπάνω ἀπό ἑκατό ἐκεῖνοι πού θά πρέπει νά τό πάρουν. Καί θά δημιουργηθεῖ ἕνα κλίμα εὐγνωμοσύνης καί ἱκανοποιήσεως τόσο βαθειᾶς καί πλατειᾶς ὥστε νά καλύψει ὅλες τίς τυχόν γκρίνιες πού εἶναι φυσικό νά προκληθοῦν.

Μέ τά πιό θερμά αἰσθήματα ἀφοσιώσεως,

ὁλόψυχα δικό Σας

Εἰσηγητική Ἔκθεσις

Ἐφόσον ἡ Ἐπιστήμη καί ἡ Λογοτεχνία ἀποτελοῦν, ἐν ἀμοιβαίᾳ συναρτήσει, τήν βάσιν τῆς Προόδου καί τοῦ Πολιτισμοῦ, τό Κράτος ἔχει τήν ὑποχρέωσιν νά μεριμνήσῃ διά τήν σύμμετρον ἀνάπτυξίν των, παρέχον πᾶσαν δυνατήν βοήθειαν. Ὑπό τάς σημερινάς μάλιστα συνθήκας τοῦ κόσμου, ἡ μέριμνα αὐτή καθίσταται περισσότερον ἀναγκαία. Καί διά μέν τούς ἐκπροσώπους τῆς Ἐπιστήμης ὑφίστανται αὐτομάτως, ἤ κατόπιν εἰδικῆς προνοίας, αἱ προϋποθέσεις τῆς οἰκονομικῆς των ἐξασφαλίσεως (ἀποδοχαί, συντάξεις, ἐπιδόματα, ἐπιχορηγήσεις κλπ.) ὥστε κατά τό μᾶλλον καί ἧττον νά δύνανται ν'ἀφοσιωθῶσιν ἀπερίσπαστοι εἰς τό ἔργον των. Διά τούς λογοτέχνας ὅμως, λόγῳ τῆς φύσεως τοῦ λειτουργήματός των, οὐδεμία πρόνοια τοιαύτης ἐξασφαλίσεως ἔχει ληφθῆ. Ὁ κ. Κωνσταντῖνος Τσάτσος ἔγραφε πρό ἐτῶν εἰς ἕν δοκίμιόν του τά ἑξῆς χαρακτηριστικά: "Ὁ Ἕλληνας λογοτέχνης ξέρει ὅτι θά ζήσῃ ἄδοξος καί φτωχός, ὅτι ἀπό τό λογοτεχνικό του ἔργο δέν θά ἀποκομίσῃ παρά τήν συνήθως σιωπηλή ἀναγνώριση μερικῶν φίλων, τό ἐνδιαφέρον παραπέρα ἑνός πάντα μικροῦ κοινοῦ. Ξέρει καί τό ξέρει πρίν ἀκόμη ξεκινήσει, ὅτι θά μείνῃ ὡς τό τέλος ὑλικά ἀστήρικτος καί ψυχικά μόνος. Ἐργάζεται ἀπό ἄδολη ἀγάπη γιά τήν τέχνη του." Ἡ διαπίστωσις αὐτή ἡ ὁποία ἔγινε μέ τήν πρόθεσιν τοῦ ἐγκωμίου, ἐνέχει καί τήν βαθυτέραν σημασίαν μιᾶς εὐθύνης, τήν ὁποίαν τό Κράτος θά ἔδει πρό πολλοῦ νά εἶχεν ἀντιμετωπίσει. Ὅταν πρόκειται διά λογοτεχνίας μικρῶν λαῶν μέ περιορισμένον πεδίον ἀντινοβολίας, ὅπως ἡ ἰδική μας, ἡ κρατική συμπαράστασις ἀποτελεῖ λόγον ἀναγκαῖον δι'αὐτήν ταύτην τήν ὑπόστασιν τοῦ πνεύματος.

./.

Τό Κράτος ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ του νά ἐνισχύσῃ τήν πνευματικήν ζωήν τοῦ τόπου καί νά βοηθήσῃ τούς ἀξιολογωτέρους του συγγραφεῖς εἰς τό δημιουργικόν των ἔργον, προβαίνει διά τοῦ ἄρθρου 1 τοῦ παρόντος Σχεδίου Νόμου εἰς τήν χορήγησιν ἀπό 1ης Ἰανουαρίου 1963 ἐπιδόματος Βιβλιοθήκης [illegible] ἐκ δραχ.1.500 μηνιαίως εἰς ἑκατόν κατ'ἀνώτατον ὅριον λογοτέχνας ἀποδεδειγμένως ἀξίους, διά τήν ἀντιμετώπισιν τῶν ἀναγκῶν των εἰς βιβλία ὡς καί διά τήν ἀνετωτέραν ἀνάπτυξιν τῆς πνευματικῆς των δραστηριότητος. Παράλληλον ἐπίδομα λαμβάνουσι, πέραν τῶν ἀποδοχῶν των, οἱ δικαστικοί καί οἱ ἐκπαιδευτικοί, ἡ δέ χορήγησίς του καί εἰς τούς λογοτέχνας δέν θά ἀπαιτήσῃ εἰ μή μικράν ἐπί πλέον δαπάνην, ἔχουσαν ὡς ἀντίκρυσμα εὐρύ καί οὐσιαστικόν ἀποτέλεσμα.

Διά τοῦ ἄρθρου 2 ἐπαφίεται εἰς τόν κ.Ὑπουργόν Ἐθν. Παιδείας, ἐν συνεργασίᾳ μετά τῶν συγγραφέων, ὁ τρόπος ἐπιλογῆς τῶν λογοτεχνῶν οἱ ὁποῖοι θά τύχουν τοῦ ἐν λόγῳ ἐπιδόματος, λαμβανομένων ὡς κριτηρίου τῆς σοβαρᾶς ἀπασχολήσεώς των εἰς τήν δημιουργίαν λογοτεχνικῶν ἔργων καί τῆς ἐν γένει αὐθεντικῆς συμβολῆς των εἰς τήν ἀνάπτυξιν τῆς πνευματικῆς ζωῆς τῆς χώρας, ἐφ'ὅσον τό λειτούργημα τοῦ λογοτέχνου δέν δύναται νά θεωρηθῇ ὡς ἐπάγγελμα ἀλλά καταξιώνεται ἐκ τῆς ποιότητος τοῦ ἔργου καί τῆς γενικῆς ἀναγνωρίσεως τῆς ἀξίας του.-

Ἐν Ἀθήναις τῇ 31 Ὀκτωβρίου 1966

Ὁ
Γιάννης Χατζίνης
λογοτέχνης-κριτικός

Π ρ ὸ ς
τὸ Ὑπουργεῖον Ἐθνικῆς Παιδείας
Δ/νσιν Μορφωτικῶν Σχέσεων

Σχετικῶς μὲ τὴν Γ' Διεθνῆ Συνάντησιν Συγγραφέων εἰς τὸ Βελιγράδι, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ὑποφαινόμενος ἀντεπροσώπευσε τὴν Ἑλλάδα μετὰ τοῦ κ. Μηνᾶ Δημάκη, ἔχω τὴν τιμὴν νὰ ὑποβάλω ὑμῖν α) ἀντίγραφον ἀνακοινώσεως τὴν ὁποίαν ἔκαμα σχετικῶς μὲ τὸ συζητούμενον θέμα "Ἡ ποίησις ὡς μέσον ἐπικοινωνίας", καὶ β) Σημείωμα ἀφορῶν τὰς ἐντυπώσεις μου γενικῶς, τὸ ὁποῖον προορίζεται νὰ δημοσιευθῇ εἰς τὸ περιοδικὸν "Νέα Ἑστία".

Ἐπιπροσθέτως θὰ ἐπεθύμουν νὰ τονίσω ὅτι κατὰ τὰς ἰδιαιτέρας συναντήσεις τὰς ὁποίας εἶχον μετὰ πολλῶν Σέρβων, Κροατῶν καὶ Σλοβένων συγγραφέων, οὗτοι ἐξεδήλωναν ἐμφανῶς τὴν χαρὰν των διότι εἶναι ἐλεύθεροι, ἐμπιστευτικῶς δὲ ἐξέφραζαν τὴν βαθεῖαν ἰκανοποίησίν των διότι δὲν εὑρίσκονται εἰς τὴν μειονεκτικὴν θέσιν τῶν Ἀνατολικῶν λαῶν καὶ ἰδίως τῶν Ρώσσων, τῶν ὁποίων ἡ λογοτεχνία τελεῖ ὑπὸ ἔλεγχον. "Ἔχομε, ἔλεγαν, τὸ καλλίτερο σύστημα. Εὑρισκόμεθα μεταξὺ Ἀμερικῆς καὶ Ρωσσίας." Τὸ σημεῖον μόνον τὸ ὁποῖον τοὺς ἀνησυχοῦσε κάπως εἶναι ἡ οἰκονομικὴ μεταρρύθμισις ἀπὸ τὴν ὁποίαν φοβοῦνται μείωσιν τῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως τοῦ δηναρίου, καθὼς καὶ τὸ σταμάτημα πολλῶν ἔργων, λόγῳ ἐλλείψεως χρημάτων. Ἐξεφράσθησαν μὲ δυσφορίαν ἰδιαιτέρως εἰς τὴν Λουμπλιάναν διότι ὅλα γίνονται εἰς τὸ Βελιγράδι ἐνῶ ἐκείνους τοὺς παραμελοῦν.

Ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῶν Ἀνατολικῶν χωρῶν, μοῦ διετυπώθησαν ἐμπιστευτικῶς παράπονα ὅτι κατὰ τὴν περίοδον τοῦ Σταλινισμοῦ πολλοὶ εἶχον φυλακισθῇ ἐπὶ ἔτη χωρὶς νὰ γνωρίζουν τὸν λόγον καὶ ὅτι σήμερον ἀκόμη, οἱ συγγραφεῖς οἱ ὁποῖοι εἶναι ἀφοσιωμένοι εἰς τὸ κόμμα ἀπολαμβάνουν πολλῶν προνομίων (χρήματα, ταξείδια κλπ), παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι δὲν εἶναι συνήθως οἱ καλλίτεροι. Ἐπίσης, κατὰ τὰς ἐμπιστευτικὰς αὐτὰς συνομιλίας μοῦ ἐπεβεβαιώθη τὸ γνωστὸν γεγονὸς ὅτι ἡ ἀτμόσφαιρα τοῦ Σταλινισμοῦ ἦτο τόσον ἐπαχθὴς εἰς τὴν Σοβιετικὴν Ἕνωσιν, ὥστε ὅταν οἱ Γερμανοὶ ἐπετέθησαν, οἱ Ρῶσσοι τοὺς ὑπεδέχθησαν μὲ ἄνθη, πιστεύοντες ὅτι θὰ τοὺς ἐλύτρωναν ἀπὸ τὴν τυραννίαν. Ἡ μετέπειτα ὅμως ἀγρία καὶ ἀφυχολόγητος

.//.

συμπεριφορά τῶν Χιτλερικῶν διέφευσεν αὐτήν τήν προσδοκίαν καί ἡ ψυχολογία τῶν Σοβιετικῶν πληθυσμῶν ἀνεστράφη.

Κατά κανόνα, οἱ ξένοι συγγραφεῖς μᾶς ἐξεδήλωναν τόν θαυμασμόν των πρός τήν ἀρχαίαν Ἑλλάδα καί τήν ἀγάπην των πρός τήν σημερινήν, καί ὅσοι ἐξ αὐτῶν δέν τήν εἶχαν ἐπισκεφθῆ διεδήλωναν τόν ζωηρόν πόθον των καί τήν ἐλπίδα νά τήν γνωρίσουν μίαν ἡμέραν.

Ἐν τέλει θά εἶχον νά σημειώσω ὅτι ἡ ὀργάνωσις τοῦ Συνεδρίου ἦτο ἡ καλλιτέρα δυνατή, ὅπως ἦτο καί ἡ φιλοξενία. Μᾶς προσεκάλεσαν εἰς τήν μεγάλην δεξίωσιν τοῦ Δημαρχείου (ἐγκατεστημένου εἰς τά Βασιλικά Ἀνάκτορα) κατά τήν ἡμέραν τῆς Ἐθνικῆς των Ἐπετείου, μᾶς παρέθεσαν πολλά γεύματα, μᾶς κατέβαλαν ἀνά 650 νέα δηνάρια διά τάς ὑπολοίπους ἀνάγκας μας εἰς τροφήν, μᾶς ἐγκατέστησαν εἰς τά καλλίτερα Ξενοδοχεῖα (Βελιγράδιου, Ζάγκρεμπ, Λουμπλιάνας), διοργάνωσαν πρός τιμήν μας ἐκδρομάς, μᾶς παρέλαβαν ἀπό τά ἀεροδρόμια κατά τήν ἄφιξιν καί πάλιν μᾶς συνώδευσαν εἰς αὐτά κατά τήν ἀναχώρησίν μας.

Μετά βαθείας τιμῆς

Κοινοποίησις

Ὑπουργεῖον Ἐξωτερικῶν
Δ/σιν Μορφωτικῶν Σχέσεων

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ VII

ΛΟΙΠΑ ΕΓΓΡΑΦΑ

ΡΠΝ

81

ΛΗΞΙΑΡΧΙΚΗ ΠΡΑΞΙΣ ΓΑΜΟΥ

Σημειώσεις.

Αξων ἀριθ. 9.

Ἐν Μακεδονίᾳ σήμερον τὴν εἰκοστὴν ἑβδόμην μηνὸς Ἰουλίου τοῦ χιλιοστοῦ ἑκατοστοστοῦ ἐνενηκοστοῦ ἐνάτου ἔτους, ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος Δευτέραν καὶ ὥραν τρίτην π. μ. ἐν τῷ δημαρχικῷ καταστήματι, ἐνώπιον ἐμοῦ Δημ. Δ. Ἀζέα ληξιάρχου τοῦ δήμου Ἑαυτοῦ — ἐνεφανίσθη ὁ ἱερεὺς Ἰωάννης Ἠλιάδου ἱερημέριος τοῦ ἐνταῦθα ἱεροῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς — καὶ ἐδήλωσεν ὅτι τὴν εἰκοστὴν — μηνὸς ἐνεστῶτος, ἡμέραν Κυριακὴν καὶ ὥραν τρίτην ἑσπερινὴν — ἐτέλεσε τὸν γάμον τοῦ Λεωνίδα Δ. Ξενιάδου — μετὰ τῆς Μαρούδας Γεωργίου Βυζαντινῆς πολίτισσα ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Γεωργίου Βυζαντίου καθ' ὅλας τοῦ νόμου τὰς διατάξεις καὶ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς τύπους, τῇ συγκαταθέσει τῶν γονέων αὐτῶν ἀμφοτέρων — εἰς πρῶτον γάμον συναπτομένων. Ὅθεν συνετάχθη ἡ παροῦσα ληξιαρχικὴ πρᾶξις γάμου, παρουσίᾳ τῶν μαρτύρων κυρίων Ἰω. Κ. Γαρραπαναῦ Ἰω. Δ. Βοζίνου —

δηλωσάντων ὅτι μετὰ τῶν νομίμων οὐδεμίαν ἔχουσι συγγένειαν, ἥτις, ἀναγνωσθεῖσα ὁλοκλήρως καὶ μεγαλοφώνως, ὑπεγράφη παρὰ τοῦ ἱερέως, τῶν μαρτύρων καὶ παρ' ἐμοῦ.

Ὁ Ληξίαρχος

Ὁ δηλώσας — Οἱ μάρτυρες

ΛΗΞΙΑΡΧΙΚΗ ΠΡΑΞΙΣ ΓΑΜΟΥ

Σημειώσεις.

Αξων ἀριθ. 10.

Ἐν Μακεδονίᾳ σήμερον τὴν εἰκοστὴν ἑβδόμην μηνὸς Ἰουλίου τοῦ χιλιοστοῦ ἑκατοστοστοῦ ἐνενηκοστοῦ ἐνάτου ἔτους, ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος Τρίτην καὶ ὥραν δεκάτην π. μ. ἐν τῷ δημαρχικῷ καταστήματι, ἐνώπιον ἐμοῦ Δημ. Δ. Ἀζέα — ληξιάρχου τοῦ δήμου Ἑαυτοῦ — ἐνεφανίσθη ὁ ἱερεὺς Ἰωάννης Χάρσιας ἱερημέριος τοῦ ἐνταῦθα ἱεροῦ ναοῦ τοῦ Προφήτου Ἠλιοῦ — καὶ ἐδήλωσεν ὅτι τὴν εἰκοστὴν ἕβδομην μηνὸς ἐνεστῶτος, ἡμέραν Κυριακὴν καὶ ὥραν τρίτην ἑσπερινὴν ἐτέλεσε τὸν γάμον τοῦ Νικολάου Δ. Χαλβατζῆ — μετὰ τῆς Εὐφροσύνης Μανωλάκη Ξενοδάκη ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Νικολάου Δ. Χαλβατζῆ — καθ' ὅλας τοῦ νόμου τὰς διατάξεις καὶ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς τύπους, τῇ συγκαταθέσει τῶν γονέων αὐτῶν ἀμφοτέρων — εἰς πρῶτον γάμον συναπτομένων. Ὅθεν συνετάχθη ἡ παροῦσα ληξιαρχικὴ πρᾶξις γάμου, παρουσίᾳ τῶν μαρτύρων κυρίων Ἰω. Κ. Γαρραπαναῦ Ἰω. Δ. Βοζίνου —

δηλωσάντων ὅτι μετὰ τῶν νομίμων οὐδεμίαν ἔχουσι συγγένειαν, ἥτις, ἀναγνωσθεῖσα ὁλοκλήρως καὶ μεγαλοφώνως, ὑπεγράφη παρὰ τοῦ ἱερέως, τῶν μαρτύρων καὶ παρ' ἐμοῦ.

Ὁ Ληξίαρχος

Ὁ δηλώσας — Οἱ μάρτυρες

ΛΗΞΙΑΡΧΙΚΗ ΠΡΑΞΙΣ ΓΕΝΝΗΣΕΩΣ

Αὔξων ἀριθ. 100

Ἐνμεραδούμου σήμερον τὴν φθαμοσύνη μηνὸς Ἰανουάριος τοῦ χιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ ἐνενηκοστοῦ ἕνάτου ἔτους, ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος Σάββατον καὶ ὥραν ἕνδεκάτην περίπου μεσημβρίας ἐν τῷ δημαρχικῷ καταστήματι, ἐνώπιον ἐμοῦ Δημητρίου Δ. Ἀλεξάκη ληξιάρχου τοῦ δήμου τούτου ἐνεφανίσθη ὁ Γρηγόριος Διαμαντῆς Γεωργαλᾶς δημότης ὑπὸ τὴν ἐνταῦθα διοίκησιν ἡμισείας τοῦ Πυργίου Ἡλείας

καὶ ἐδήλωσέ μοι ὅτι τὴν ἑβδόμην ἑπτάδα μηνὸς ἐνεστῶτος, ἡμέραν Παρασκευήν καὶ ὥραν ἕνδεκάτην περίπου μεσημβρίας ἐγεννήθη ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ ὑπογράφοντος κειμένῃ ἐνταῦθα καὶ ἐν τῇ ἐνορίᾳ τῇ ἁγιωτάτου παιδίον ἄρρεν ἐκ τῆς συζύγου αὐτοῦ Εὐαγγελίνης μεθ' ἧς συνοικεῖ. Ὅθεν βεβαιωθεὶς περὶ τῆς γεννήσεως, συνέταξα τὴν παροῦσαν ληξιαρχικὴν πρᾶξιν γεννήσεως, ἥτις, ἀναγνωσθεῖσα εὐκρινῶς παρουσίᾳ τῶν μαρτύρων κυρίων Ἀντωνίου Θ. Μπούκη ἀγρ. καὶ Ἰωάννου Δ. Βουγίου

καὶ τοῦ δηλώσαντος Γρήγ. Διαμαντῆ Γεωργαλᾶ ὑπεγράφη παρ' αὐτῶν τε, παρ' ἐμοῦ καὶ παρὰ τοῦ δηλώσαντος.

Ὁ ληξίαρχος

Ὁ δηλώσας
Π. Δ. Γεωργαλᾶς

Οἱ μάρτυρες
Ἀντ. Θ. Μπούκης
Ἰωάν. Βουγίου

Τῇ δωδεκάτῃ μηνὸς Ἰανουαρίου καὶ ἰδίου ἔτους βαπτισθὲν τὸ παιδίον ὑπὸ ἀναδόχου τοῦ Ἀναστασίου Ἀναστασίου διὰ τοῦ ἱερέως Θεοδ. Μ.

ἐφημερίου τοῦ ἐνταῦθα ἱεροῦ ναοῦ Ἁγ. Προφήτου Ἠλιοῦ ὠνομάσθη Ἰωάννης

Ὅθεν καὶ προσυπογράφεται ἡ παροῦσα.

Ὁ ληξίαρχος
Δ. Ἀλεξάκης

Ὁ ἱερεύς
Θ. Μ.

Ὁ ἀνάδοχος

Ληξιαρχικὴ πρᾶξις γάμου

Περιθώριον

Ἐν ... τὴν ...
τοῦ μηνὸς ... τοῦ χιλιοστοῦ ἐννεακοσιοστοῦ τριακοστοῦ ... ἔτους, ἡμέραν ... καὶ ὥραν ... μεσημβρία καὶ ἐν τῷ Ληξιαρχικῷ καταστήματι κειμένῳ ἐν τῇ ... ἀριθμὸς ... ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ ... ληξιάρχου τῆς πόλεως ... τοῦ δήμου ... τῆς ἐπαρχίας ... ἐνεφανίσθησαν ... ἡλικίας ἐτῶν ... ἐπαγγέλματος ... καὶ θρησκεύματος ... ὑπήκοος ... γεννηθεὶς ἐν ..., κάτοικος ... υἱὸς τοῦ ... ἐπαγγέλματος ... καὶ κατοίκου ... καὶ τῆς ... ἐπαγγέλματος ... καὶ κατοίκου ... καὶ ἐδήλωσεν ὅτι τὴν ... τοῦ μηνὸς ... τοῦ χιλιοστοῦ ἐννεακοσιοστοῦ τριακοστοῦ ... ἔτους ἡμέραν ... καὶ ὥραν ... μεσημβρία συνῆλθεν εἰς ... γάμον καθ' ὅλους τοὺς τύπους τοῦ ... δόγματος μετὰ τῆς εἰς ... γάμον συνερχομένης ... ἐτῶν ... γεννηθείσης ἐν ... θρησκεύματος ... ἐπαγγέλματος ... ὑπηκόου ... καὶ κατοίκου ... θυγατρὸς τοῦ ... ἐπαγγέλματος ... καὶ κατοίκου ... καὶ τῆς ... ἐπαγγέλματος ... καὶ κατοίκου ... τελεσθέντος τοῦ μυστηρίου ὑπὸ τοῦ ... ἀρ. 3033 τ.χ. ...

Ἐφ' ᾧ συνετάγη ἡ παροῦσα, ἥτις ἀναγνωσθεῖσα καὶ βεβαιωθεῖσα παρὰ τοῦ δηλώσαντος ... ὑπεγράφη παρὰ τούτου καὶ ἐμοῦ ...

Ὁ δηλώσας

Ὁ ληξίαρχος

Ἀριθ. 45/Β/38

Ὀνοματεπώνυμον συζύγων

Ἰωάννη
Καρβούνη
Ἀγγελικὴ
Κομιανοῦ

ΑΡΙΘΜΟΣ 3401

Πα την ακρίβεια αυτού του φωτοαντίγραφου
Καλλιθέα 1-8-2017
Η ΛΗΞΙΑΡΧΟΣ

Περλαντή Οχανιάν
ΔΕ/Α'

3071/1940

Ληξιαρχική πρᾶξις γεννήσεως

Περιθώριον

Ἐν Βούλᾳ ... ἡμέρᾳ τῇ δευτέρᾳ ...
τοῦ μηνὸς Μαρτίου ... τοῦ χιλιοστοῦ ἐννακοσιοστοῦ τεσσα-
ρακοστοῦ 1940 ... ἡμέρᾳ Τετάρτῃ ... καὶ ὥραν 11.30
μεσημβρίαν καὶ ἐν τῷ Ληξιαρχικῷ καταστήματι κειμένῳ ἐν τῇ ὁδῷ
Πλαγιάρου ... ἀριθμὸς 2 ... ἀνῆλθεν ἐνώπιον τοῦ Γεώργιου
Γαλανοπούλου Ληξιάρχου τῆς πόλεως Βούλας ...
... τοῦ Δήμου Βούλας τῆς ἐπαρχίας ... Ἀθηνῶν
ἐπιδεικνύοντος ὑπ' αὐτοῦ ἔγγραφον δήλωσιν τοῦ ἰατροῦ Μαιευτικῆς
Κλινικῆς Δημητρίου Μαυρομμάτου ὅτι ἐν τῇ οἰκίᾳ τῇ κειμένῃ ἐν
καὶ ἐν τῇ ὁδῷ ... ἀριθ. ... τὴν ἑβδόμην
καὶ πεντηκοστὴν ... τοῦ μηνὸς Μαρτίου τρέχοντος ἡμέραν ...
Τετάρτην καὶ ὥραν 4 μ.μ. ... μεσημβρίαν ἡ ἐγκύος αὐτῆς
Γεωργίου Καρβούνη τὸ γένος Μαυρομιχαλάκαινα κάτοι-
κος ... Βούλας ... θρησκεύματος ὀρθοδόξου ... Ἑλληνίδος
... καὶ ἐπαγγέλματος οἰκιακά ... ὑπήκοος Ἑλλάδος
ἔτεκε παιδίον ἄρρεν ... ὅπερ δι' ἐμοῦ ἐπέδειξε, τέκνον τοῦ Γεωργίου
... Καρβούνη ... ἐπαγγέλματος δημοσ ... ὑπαλλήλου
θρησκεύματος ὀρθοδόξου ... ὑπηκόου Ἑλλάδος ...
κατοίκου ... Βούλας ... καὶ ὅπερ δὲ ἐβαπτίσθη ...
οἰκίᾳ ...

Ἐφ' ᾧ συνετάγη ἡ παροῦσα ἥτις ἀναγνωσθεῖσα καὶ βεβαιωθεῖσα παρὰ
τοῦ δηλοῦντος ... καὶ ...
ὑπεγράφη παρ ... ἐμοῦ ...
...

ΔΗΜΟΣ ΑΘΗΝΑΙΩΝ
ΑΚΡΙΒΕΣ ΑΝΤΙΓΡΑΦΟ
Ἀπὸ τὸ βιβλίο τοῦ ΛΗΞΙΑΡΧΕΙΟΥ
06 ΦΕΒ. 2019

Βούλα ... Ἀθήνα, ...

Ὁ δηλώσας ... Ὁ μάρτυς ... Ὁ ληξίαρχος

ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΣ ΑΘΗΝΑΙΩΝ ΛΗΞΙΑΡΧΕΙΟΝ ΝΙΚΗ
ΜΑΡΙΑΝΘΗ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ

Υ Π Ε Υ Θ Υ Ν Ο Σ Δ Η Λ Ω Σ Ι Σ

'Ο ὑπογεγραμμένος Γιάννης Χατζίνης λογοτέχνης- κριτικός ,βεβαιῶ ὅτι μετέβην εἰς τήν Γιουγκοσλαβίαν(Βελιγράδιον) τήν 17ην 'Οκτωβρίου ἐ.ἔ.,ἔνθα ἔλαβον μέρος εἰς τήν Γ' Διεθνῆ Συνάντησιν Συγγραφέων ἐπ'εὐκαιρίᾳ τῆς 25ης ἐπετείου τῆς 'Ενώσεως τῶν Γιουγκοσλαβικῶν λαῶν.'Εκεῖ παρέμεινα ἐπί δεκαήμερον,φιλοξενηθείς παρά τῶν Γιογκοσλάβων,ἐπέστρεφα δέ ἐνταῦθα τήν 27ην 'Οκτωβρίου ἐ.ἔ.

'Εν 'Αθήναις τῇ 4 Νοεμβρίου 1966

'Ο βεβαιῶν

"ΠΑΛΛΑΔΙΟΝ ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ„
ΙΔΡΥΜΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΝ, ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΟΝ
ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ
ΟΔΟΣ ΑΝΑΚΡΕΟΝΤΟΣ 84 - ΤΗΛ. 960.216

Ἐν Καλλιθέᾳ τῇ 10ῃ Ἀπριλίου 1963

Ἀξιότιμε Κύριε,

Γνωρίζομεν ὑμῖν ὅτι τὴν 28ην Ἀπριλίου ἐ.ἔ. ἡμέραν Κυριακὴν καὶ ὥραν 11 π.μ. θὰ πραγματοποιηθῇ εἰς τὴν Αἴθουσαν τοῦ «ΠΑΛΛΑΔΙΟΥ» ὁμιλία ἐπὶ τοῦ ἔργου τῶν Καλλιθεατῶν ποιητῶν:

ΓΡΥΠΑΡΗ καὶ ΣΚΙΠΗ

μὲ ὁμιλητὴν τὸν Καλλιθεάτην Λογοτέχνην — Κριτικὸν

κ. Γιάννην Χατζίνην.

Τόσον τὸ ἔργον τῶν ἐκλιπόντων ποιητῶν ὅσον καὶ τὸ λογοτεχνικὸν κῦρος τοῦ ὁμιλητοῦ καθιστοῦν τὴν διάλεξιν ταύτην λίαν ἐνδιαφέρουσαν ἰδίᾳ δι' ἡμᾶς τοὺς Καλλιθεάτας ἀλλὰ καὶ διὰ πάντα περὶ τὰ γράμματα καὶ τὴν ποίησιν ἀσχολούμενον.

Παρακαλοῦμεν ὑμᾶς, ὅπως τιμήσητε διὰ τῆς παρουσίας σας τὴν διάλεξιν ταύτην καθὼς καὶ διὰ προσκλήσεως φιλικῶν καὶ συγγενικῶν σας προσώπων.

Μετὰ τιμῆς

Ὁ Πρόεδρος
ΧΡ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΣ

Ὁ Γεν. Γραμματεὺς
Π. ΔΡΑΓΟΥΜΑΝΟΣ

Σοφία Μαυροειδη-Παπαδάκη

Παλ.Φάληρο 3/8/65

Ἀγαπητέ μου Γιάννη,

Μόλις τέλειωσα τήν "Παλίρροια" σου, αὐτό τό ἐρωτικό χρονικό μιᾶς ψυχῆς, τήν αὐτοανάλυση μιᾶς εὐαισθησίας, τήν ἐσωτερική περιπέτεια πού ἀνοίγει διέξοδο μέ μιά ἠφαιστειακή ἔκρηξη... Τή διάβασα μ' ἀδιάπτωτο ἐνδιαφέρον, μ' ἄρεσε, στό τέλος, μπορῶ νά πῶ, μέ συγκλόνισε... Κατά ἕνα τρόπο θαρρῶ πώς δημιουργεῖς ἕνα νέο εἶδος...Σ' ἕνα ὀρθόδοξο μυθιστόρημα θ' ἀπαιτούσαμε ἴσως νά μήν αὐτοαναλύεται τόσο τό πάθος, νά μήν φαίνεται τόσο ὠμά, νά μᾶς ὑποβάλλεται ἔμμεσα, παραμένοντας ἀξεθύμαστο,μυστηριακό, τραγικό στήν ἐρμητικότητά του...Στή μορφή ὅμως πού παίρνει τό δικό σου βιβλίο, τήν ἐξομολογητική, τήν ψυχαναλυτική θάλεγε κανένας προτιμῶ τήν ἄμεση καυτερή ἀλήθεια, τό ξέσπασμα τῆς ζωῆς μέσα ἀπό τήν ὅλη προσωπικότητα τοῦ ἀνθρώπου, τά ἔνστικτα, τήν καρδιά, τό μυαλό. Ἔτσι συλλαβαίνεις καλύτερα τό βαθύτατο τραγικό νόημα τῆς ἀνθρώπινης μοναξιᾶς. Μιά ὁλόφλογη πλήμμυρα ἀπό λάβα, ἕνας ἀκράτητος διονυσιασμός, πού τά συνοδεύει ὡστόσο-ἀέναη παρουσία- ἡ κρίση, ὁ στοχασμός ἡ πνευματική βυθομέτρηση κάθε στιγμῆς.

Πρέπει ν' ἀπολογηθῶ -γιατί ἀσφαλῶς δικό μου εἶναι τό σφάλμα- πού ἔνιωσα κάποια ἀπώθηση στά πολύ ρεαλιστικά μέρη. Μήν τ' ἀποδώσης στήν ἀνύπαρκτη ἄλλωστε σεμνοτυφία μου... Ἴσως νά εἶναι διαφορά ἰδιοσυγκρασίας, ἔλλειψη ἴσως ἀκόμη προσαρμογῆς μου στίς σύγχρονες μορφές τῆς ζωῆς καί τῆς τέχνης. Μπορεῖ νά 'χω ὅμως καί κάποιο δίκιο κι ἐσύ κάποιο ἄδικο. Οἱ σκηνές αὐτές ἐπαναλαμβάνονται συχνά καί μέ διάφορα πρόσωπα,δέν ἔχουν ἔτσι τή δικαίωση τοῦ μεγάλου πάθους κι ἀφήνουν τήν ἐντύπωση κάποιας αὐταρέσκειας καθώς δίδονται ὅλες σέ πρῶτο πρόσωπο.... Θαρρῶ πώς φτηναίνουν κάπως τό ἔργο στό πρῶτο μέρος. Δέν εἶχες ἀνάγκη, μέ τόση βαθύτητα καί στό αἴσθημα καί στήν κρίση, μέ τόση ποιότητα ὕφους, νά καταφύγεις σέ τέτοιους ἐντυπωσιασμούς...Φυσικά δέν εἶχες αὐτή τήν πρόθεση, μά κάτι ἤξεραν οἱ ἀρχαῖοι μας τραγικοί, πού ἀπόφευγαν στά ἐξαίσια δράματά τους τόν αἰσθησιασμό καί τή φρίκη, πού συγκινοῦν ξώδερμα καί μᾶς ἐμποδίζουν νά πᾶμε σέ βάθος.

Αὐτό τό βάθος κερδίζεται ἀπόλυτα κι' ἀπό σένα στό δεύτερο μέρος. Αὐτή ἡ Μαρίνα τί σύνολο, τί γραμμή διαχωριστική καί γιά τό βιβλίο καί γιά τό χῶρο τῆς ψυχῆς τοῦ ἥρωα... Ὑπέροχα δημιουργημένος τύπος, πρωτότυπος, ὁλοζώντανος, τραγικά συγχρονισμένος στήν ἐποχή μας. Μέ τήν ἐμφάνισή της, ψυχή καί ἔργο ὑφώνονται, ἀνεβαίνουν σέ ἦθος καί ὕφος, πλουταίνουν σέ πάθος φωτίζοντας μαγικά...Μέ τή Μαρίνα πού φτάνει τά ὅρια τοῦ συμβόλου- κάνει τήν εἴσοδό της ἡ ὁμορφιά, ἡ ἀγάπη, ἡ τέχνη.. Αὐτές οἱ σελίδες πού φαίνονται νά θυμίζουν δοκίμιο, αὐτά τά σοφά ἐντερμέδια κριτικῆς, ἀντί νά ψυχραίνουν καί ν' ἀνακόπτουν τήν τόσο ἔντονη ἐσωτερική δράση, ἐνφράζουν πιό εὔγλωττα τίς ἀνθρώπινες ψυχικές σχέσεις, προσθέτουν πνευματικότητα, ἐξηγοῦν, συμπληρώνουν καί διαγράφουν τούς κόσμους, ὅπου κινεῖται - κι εἶναι πολύ φυσικό νά κινῆται- ὁ σύγχρονος πνευματικός ἄνθρωπος κι ὅταν ἀκόμη βυθίζεται στήν ἀνεξιχνίαστη ἄβυσσο τῆς θερμῆς του ἰδιοσυγκρασίας. Ἔχουν μιά ἰδιαίτερη γεύση αὐτές οἱ σελίδες καί συνεπαίρνουν ἐμᾶς ἰδιαίτερα π' ἀγαποῦμε τό στοχασμό.

Τά τελευταῖα κεφάλαια μοῦχαν μείνει, ἀξέχαστα, ἀπό τότε πού τά πρωτάκουσα, τή βραδυά πού μιλήσανε γιά τό ἔργο σου στή

./.

Χ.Ε.Ν. Καί τά ξαναχάρηκα πάλι στήν τέλεια πλαστική τους μορφή, στή βαθιά τραγική τους ούσία –πού δίνεται τόσο λιτά, τόσο έντεχνα– στήν άληθινή ποίηση τους, στήν άνθρωπιά τους....

Αὐτές τίς σκέψεις χάραξα χτές τό βράδυ στίς 3 τελευταῖες ἄσπρες σελίδες, μέσα στήν πρώτη ζεστή ἀκόμα συγκίνηση πού δοκίμασα ἀπό τό ἔργο σου...Κι ἔτσι αὐθόρμητες κι ἀφτιασίδωτες σοῦ τίς στέλνω μέ τήν ἀγάπη μου τή βαθειά μου ἐκτίμηση, τή θερμή μου φιλία.

Σοφία Παπαδάκη